

Liber Malo Granati

Secundus Tomus *Id Tertius*

N. Inv. 1307/2 v.

mini. M. A. 1. 9.

25.

919

I

Primo in quibz consistat stat' pfectoꝝ. Capitulu primu.
 De mundicia cordis. Capitulu secundu.
 De p'mundicia cordis p'uenit ad bona cōstāam. capitulu terciu.
 De p'bonā cōstāam p'uenit ad pacē et ad q'etē cordis. capitulu quartu.
 Quid est qd valeat ad cōsuādā quietē cordis. capitulu quintu.
 De septem domo spūs s'cī in genere. capitulu sextu.
 De dono timoris. capitulu vi. De dono pietat'. capitulu vii. De dono
 sciē. capitulu viii. De dono fortitudis. capitulu ix. De dono consili. capitulu x.
 De dono intellectus. capitulu xi. De dono sapie. capitulu xii. De octo
 b'atidibz. capitulu xiii. De septē sac'mētis et p'apue de sac'mēto
 corpis xpi. capitulu xiiii. De fructu et valitate quā assequūt
 in grā accedentes ad sac'mēta xpi. capitulu xv. Quid hoc sac'
 mētū debeat remalia p'cā. et b'p possit homo accede
 ad sac'mētū hoc in venialibz p'cā. capitulu xvi. Quid
 melius sit frequē accedē. vel rarius ad hoc sac'mē
 tum. capitulu xvii. De statu pfectoꝝ scdo loco cōsistit
 in dilectōe dei ac p'ximi. et de fide. capitulu xviii. De spe. capitulu xix.
 p' que signa possit hō intelligē se esse de p'destinat'. capitulu xx.
 De b'atit' et o' alie v'itutes p'cedūt ex dono spūs s'cī. capitulu xxi.
 De grā spūs s'cī. capitulu xxii. Quid subtrahat hōibz et
 deuotio grā. et quō grā amissa sit recuperanda. capitulu xxiii.
 De caritate dei. capitulu xxiv. De effectibus caritat'. et quid est
 qd p'moueat ad dilectōē dei. capitulu xxv. De duodecim fruc
 tibus spūs. capitulu xxvi. Quid sit deus diligendus. capitulu xxvii.
 De signis et cōiecturis p' que homo aliqualit' intelligē
 p' se h'ē caritatē gratuitā quo ad incipientes. capitulu xxviii.
 De signis caritat' roboratē quo ad p'ficientes. capitulu xxix.
 De signis extrinsecas caritatis p'fecte q' ad p'fectos. capitulu xxx.
 Item de signis intrinsecas caritat' p'fē. capitulu xxxi. Quid
 bonū cōferat aīe ipā caritas. capitulu xxxii. De quibz gradibz
 p'cedit caritat'. capitulu xxxiii. De violento amore et eius
 gradibus. capitulu xxxiiii. De dilectione p'ximi. capitulu xxxv. De lecti
 one. meditacōe. et orōne. capitulu xxxvi. De orōne d'mca. capitulu xxxvii.
 De distracōe et impedimēto orōis. capitulu xxxviii. Quae opē
 deus et deuotoꝝ hōm nōnūq' orōnes exaudie dissimlat. capitulu xxxix.
 De deuotōe et amoris cōpūacōe. capitulu xl. De bita cōtemplacōe. capitulu xli.

Quid impediat vitam contemplativam. xlv. De his que
parant mentem hominis ad vitam contemplativam. xlv.
De contemplatione. xlv. De deo trino et uno. xlv. De tribus
modis spiritus contemplationis variat. et de alienatione. et de ex
cessu mentis. et raptu pauli apostoli. xlv. Quia non deus lo
quat angelis ammalibus et dyabolo. et ecclesio. de visionibus
prophetarum. et cum gratia contemplationis defuerit. quomodo tunc homo
debeat se habere. xlv. De morte. xlv. Item autem
cum soluitur a corporibus. ad que loca feruntur. l. De resurrex
tione mortuorum. et de finali iudicio. et de gloria eternam istorum. li.
Sequitur textus liber alogumata

Primo in quibus consistat status perfectorum

Dostquam igitur informati sumus a te o pater de statu
perfectorum. Nunc de statu perfectorum instamus desi
derio. et primo in quibus consistat status eorum
de hoc per te cupio edoceri. Capitulum primum.

Cure debes fili. quod status perfectorum put
supra tactum est. consistat in tribus. videlicet
in cordis mundicia sine puritate. In
dei caritate. et in creatoris omnium contem
platione. Primo igitur status perfectorum
dependet. in cordis puritate. quia quoniam
to quis magis cor purgatius habet
tanto perfectior in sancta vita reputatur. Unde bene et apte
promissa sunt illa de supernis patuit. que viam dant ad
mundiciam seu puritatem cordis. scilicet promissa preciorum. de
testatio viciorum. operatio virtutum et bonorum operum ac pres
sio temptationum. hec enim sunt per que ad mundiciam cordis
peruenit. et quoniam malignus spiritus corda electorum diuisis
temptationibus pulset. non tamen illa prevallet maculare. quia
virtus angelica. ex divina dispositione eos adiuuat
ne in lapsu criminis cadant. Et cum hostis violentius obpug
nat illos. nec tamen expugnat. non solum corda eorum non
maculat. sed et mercedem future retributionis illis accu
mulat. De hoc petrus damnam sic dicit. Non enim versuare
tam callidi. tam exercitati hostis. possit singulatus hu

mana resistere. nisi eos a temptationibus electorum virtus
angelica pulsaret. Unde vnicuique nostrum a die baptisma-
tis usque ad obitum delegatus est angelus. qui et similiter
decertante a temptatione custodiat. et auxilium prebeat in bonis
operibus non desistat. felices ergo qui iuste vivunt. quia dum
malignis spiritibus infestabiliter obliuuntur. angelice fortitu-
dinis auxilio muniuntur. Adde et quod ipsi spiritus iniqui perfecti
non sunt obsequio deputati. nam dum temptant. et non succu-
bunt dum impetunt. et non prevalenti dum obpugnat. tunc violentus
hostis et non expugnat. future nobis retribuciois pon-
tus accumulatur. Et dum laborem carnis irrogat. victorie no-
bis materiam subministrat. hec pete. Unde non dicitur quod illi sunt
macta ingredi dicunt. qui ad perfectionem irreprehensibiliter
currunt. carentes peccatis mortalibus. quoniam non dum sunt perfecti
Quod beatus Augustinus probat sic. Si peccatores deus spernet. omnes
utique spernet. quoniam si peccator nemo est. Ingredi autem sine ma-
cula. non absurde ille dicit. non qui iam perfectus est. sed qui
ad ipsam perfectionem irreprehensibiliter tendit. carens criminibus dapa-
nabilibus. hec Augustinus. ¶ Quero. quid sit mundicia cordis.

cap. 11.

cap. 11.

Mundicia cordis est puritas animi. omnem ab-
horrens immundiciam. Vel mundicia cordis est. v-
triusque hominis integritas diuini amoris intui-
tu observata. Necesse autem est animi omnia ut intellectus et affectus
purgetur in nobis. Intellectus ut sciamus quid agere debemus. Affectus
ut ea que intelligimus agere valeamus. De hoc dicit beatus Bernardus. Duo
sunt que in nobis purganda sunt. Intellectus ut nouerit. affectus
ut velit. Et non dicitur quod cum cor sit principium et radix et fons
aque fluit in totum corpus et vitam. sensus et motus naturalis et in-
cogitatio. et in delectationem et in sensum. mundicia vel immu-
dicia. puritas vel impuritas. scilicet spiritualis et in lignum et in opus
sensibilis et corporalis. proinde origo cogitationis et statu-
tatio delectationis ac propterea lingue et operis est a corde. Unde
si fons cordis est mundus et purus. tunc et flumini exiens ab
eo. Et si impurus et immundus. tunc et illa siltis. que procedit ab ipso
Unde dicitur. Machi. De corde enim exeunt cogitationes. et hec sunt
que immundant vel committunt totum hominem. et propter hoc ut ad

suā pfectiōem et pfectū decorē pficiat mūdāti cogitacōe. de
lectacōe. ligua. et ope. Et p̄s petit p̄mo ip̄m fontē cordis
mūdāti. d. fiat cor meū imadātū rē. et quia ab ip̄o
cētā mādāt. vel mūdāt. Specialit̄ p̄t tñ eēt distigui
q̄ alia est mūdātia cordis. alia ligue. alia opis. q̄ mūdātia
opis est īnocētia actōis. q̄ est mūdātia magna. q̄ mūdātia lig
ue est refrenacō simonis. que est mūdātia maior. q̄ mūdātia
cordis refrenacō cogitacōis et delectacōis. que est maxima
q̄i v̄tus diuina. et īmediate m̄dēū tendēs ad videndū
et diligendū. De qua p̄prie intelligit̄ illud. g. v. Beati
mūdo corde qm̄ ip̄i dēū videbūt. Sūma enī perfectio
videt̄ esse cordis mūdātia et icorruptio. qm̄ ad veram
bātudinem que cōsistit ī visionē dī est īmediata dispo
sicio. De hac triplex mūdātia. d. p̄s. Innocēs manibz
ecce mūdātia opis. Et mūdo corde. glō. i. cogitacōe. ecce
mūdātia cordis. Cui nō accepit ī vano aīam suam
nec unxit ī dolo prōrio suo ecce mūdātia ligue. q̄ m
dātia igit̄ opis magna est. quia magnū et per
fectum est cōhibendo se a malo. ope īnocētiā
custodire. p̄s. Custodi īnocētiā et vidē equitatem
q̄ mūdātia ligue maior est. quia maius et pfectius
est liguā refrenare. qm̄ opus cōhibere. Illud faciūt
multi. istud vel sciūt. vel possūt facere pauci. Vnde
dicit Jacobus. Si quis nō offendit ī ligua hic pfectus
est vir. q̄ mūdātia v̄bō cordis maxima est. q̄a maximū
et pfectissimū est cogitacōes et delectacōes cordis refrenare
Cum enī opus cōhibet. cum ligua refrenat et regit.
sole cogitacōes ad hūc ī corde statuerūt et spargūt.
De illa antiq̄ fontē putredie intm̄. q̄ sicut p̄m motū
affectōis et cōcupie ita n̄ p̄m motū cogitacōis sūt ī
m̄a p̄tate. qui et scīs et pfectis viris. et ad hūc ī carne
m̄heret. Ab hac at̄ cogitacōis vanitate et mutabilit̄e
et ī p̄tā vita nemo ad p̄fctm̄ p̄t liberari. sed sufficit posse
p̄grām ip̄as refrenare ab illa volū. et renouare ī m̄te. q̄d est iā
sūma mūdātia et p̄tās cordis ī hac vita possibilis. q̄a ab ip̄a
mutabilit̄e cogitacōis p̄ solā dī visionē p̄mit̄ liberari.

3
Causa nōnulla huius est. quia cum aīa sit dei capax
quidq; in se deum est. aīam replere non pōt. Unde bñ
rei cogitatione veniente in aīam semper locum hē
adhuc alia adhuc. donec illud videat. quo satiata
nichil aliud capere possit. et p hoc erit tūc immuta
bilis cogitatione et affectione. quibus nālit mutatur
De hoc p ps dicit. Satiabor cum apparuerit gloria tua
Unde et bñs gē. sup ezech. de hoc sic dicit. p hoc qd
aspiciam in futuro. naturā diuine essencie liberati a
mā mutabilitate figim. in eternitate. Immutabimur ei
in ipso que videbimur. et carebimur morte videndo vitam
mutabilitate nāam in se deum videndo immutabilitate
et corruptione nullam videbimur videndo incorruptio
nem. Unde valde salubre est anime ut inuigilet et
custodiat ac conseruet cordis mundiciam quia mēs
pura est diuine maiestati familiaris et amica. De
hoc dicit egypcius. Omnis qui esse voluit maies
tati essencie q; diuine familiaris. in mētis se exer
ceat puritate. semper nimis ab eterno amica extitit
diuinitatis excellē ipā mundicia et puritas mētis.
mē. Hec ille. Non autē solū illa mēs munda est aīa
et familiaris deo. sed et ipm dnm maiestati mēt
in se recipere et eo frui ac in ipso quiescere. quia tēplū
summū dei est. Quod pbat bñs amb. sic d. mundi
cia mentis sola deum in se mētur recipere eo frui. eo
quiescere et gaudere. et hugo. agens pollens mundicia
et vīte ipā sola est templum maiestatis excellēs
et sicut xpūs mūdis aīabus se libentē applicat.
et iūgit. Sic a mente sordida se elongat. ac fugit
De hoc dicit bñs gē. Cum summa namq; felicitas
dulcedine xps mūde anime applicat. sed a feda mēte
in infinitū in damnatione corporis et anime elōgā.
Nam quisq; cordis mundiciā adipsa nō appetat.
a se mundicie auctore repellit. et si mentē in cogi
tatione polluerit. eius qui mundicie auctor est. esse

hereditas nequaquam possum. Hec Gregorius et Cassiodorus.
Quale igitur gaudium. qualis namque consolatio peccatrici
anime esse potest. Vera autem et perfecta delictorum mundum me-
ti diminitus innotescit. Unde qui celestem dulcedinem
gustare desiderat. cordis mundiciam in se conservare stude-
at. Quia secundum dominum beatus Ieronimus. Nisi mens mundata fuerit
a scelere. nunquam degustare datur suavitatis dulcedinem
sempiternae. Dicit et beatus Bernardus. Impossibile est quod nisi
mundata fuerit domus anime aliquis infundatur li-
quor celestis rosis et gratiae. Ut ergo mundum cor quisque
habere valeat. necesse est ut non solum ab operibus
pravis. verum etiam a cogitationibus malis ac viciosis
se abstineat. quia ante dei oculos toties labimur la-
bimur. quoties a recta via. ad cogitationes illicitas
deviamus. Quod beatus Gregorius tangit. in xxxv. libro. moru-
m. d. Non dum quod ad deum qui tot gressibus mens acce-
dit. quot bonis motibus perficitur. Et rursum tot gressi-
bus longe fit. quot malis cogitationibus decrescit. Unde
plerumque contingit. ut nec deum prodeat mox motus
mentis. et tamen iam perfecta culpa sit ex proprio reatu
cogitationis. Quia ergo novimus. quod distante omnia non solum
facta sed et cogitata pensant. Quid faciemus decessu
mali operis si sic subtiliter deus indicat gressus cordis
Ecce occulta mentis merita nulla hominum videt. et
tamen ante oculos dei tot gressus possumus. quot affectus
mouemus. toties ante illum labimur. quoties a recto
itineri in fine cogitationis pede claudicamus. Nisi
enim in conspectu eius iste assiduus mentium mendacium
lapsus marcescat. per prophetam non dicitur. Auferte malum
cogitationum vestrum ab oculis meis. Hec nimirum dicens
dominus coopte mentis malitiae quasi ferre se non posse testatur
que coopta illi esse non potest. quia videlicet importune eius
conspectui ingeritur. quidquid a nobis illicitum occulte
cogitat. Deus enim mala hominum. nec cogitata ignorat.

net peccata obliuiscat. nisi ab eme oculis penitendo
deleant. lux em etha que dens est. qnto incommutabilis
fulget. tanto impenetrabilis uidet. et neqz occulta
nescit. qui cuncta penetrat. neqz penetrata obliuiscat
qm incommutabilis durat. proinde quoties indignum
aliquid in corde concipimus. toties in luce peccamus
Nunc qd dnm possimus a conspectu et in iudicio et ma-
le cogitata et peius peccata deleam. reuocem ad
memoriam cordis quidqz pisse egimus pneguicia psp-
tione pponat contra se homo futurum iudicium. et neqz
in se sentiat districte ferenda p sinam iudicis. hec in se pie
ferat p priam confessionem. Hec qd debet qd vniqz
fidelis et maxime religiosus ad puritatem cordis tendit
vt meatum illorum consortio asscibi. de quibz dicit Beati
mundi corde qm ipi dnm videbunt. ad hoc faciendum
hortat leo ipa sic d. vniuersitas fidelium ad perfectam im-
punitatem. et plenam debet tendere puritatem. vt consortio
eorum meat asscibi. de quibz dicit bti mundi corde qm ipi
dnm videbunt. omni instantia omni virtute intendimus
est. vt quidqz secretum conscie maculat. quidqz acie mentis
obscurat. diligentissime emendationibus deleat. Quibus
em separatus est quis gliabit castum se hre cor. aut mundum
se esse a peccato. no tu despanda est apprehensio puritatis
que tu semp appetit. semp accipit. nec remanet
iudicio condemnandum. quod fuit confessione purgatum
Hoc est qd omnes ecclie filii orantes dicunt. Dimitte
nobis debita nostra. Quia nemo tam iustus nemo
tam sanctus est qui in christiane vite. que tota tem-
ptatio est. cuiusqz peccati remissione no egeat. Cunctat
vtiqz pericula in innumerabilium delictorum. et plurius usus
ad inmoderatos transit excessus. dnm p cuncta salutem
irreperit delictorum voluptatem. et no sufficit concupiscentie
qd potest esse satis nate. Hec leo. vnde sancti viri vt pu-
ritatem ac mundiciam cordis acquirere et retinere possent.

phac diuicias dignitates et delicias huius mundi vniuersas libenter animo contempserunt. De hoc moyses abbas. in colloquio patris sic dicit. Quid quod nos ad puritatem cordis per dirigere tota virtute sectandum est. Quid quod autem ab hac recedat. ut puritas animi ac novum delectandum. pro hac enim vniuersa agimus atque collemus. pro hac puritas. propria dignitates. diuicias. delicias huius mundi et voluptas vniuersa contempnit. ut saltem puritas cordis perpetua retineatur. Hec moyses abbas.

Ut expedit audio. *ex puritatem cordis puenit ad bonam conscientiam* cap. m.
magnum bonum est mundicia cordis sed quid boni conferat. vel que fructum afferat homini de hoc cupio informari. Debes scire quod mundum cor siue puritas cordis generat bonam conscientiam. quia nichil est in hac vita iocundius. teste beatus Augustinus qui dicit. Non est maior iocunditas. quam conscientie puritas. quia gaudium et exultatio deuotorum virorum. ex bona conscientia preedit. Unde dicit Geneta. Vni iusti gaudium est ex bona conscientia. Pura autem conscientia. putat dicit hugo. est. que non habet de preterito iustam accusationem ac de preterito iniustam delectationem. et de futuro falsam voluntatem. Hec hugo. Unde quietam et bonam conscientiam faciunt duo. videlicet de preteritis malis condigna satisfactio. et de futuris cautam declinatio. De hoc dicit Bernardus de sermone. Quietam conscientiam facit preteritorum malorum condigna satisfactio. et instantium malorum prouisa cautam declinatio. Quietus est quem conscientia sua nec de preterito nec de preterito culpa remordet. Hec Bernardus. Idem sentit beatus Bernardus. sic dicit. Duo faciunt bonam conscientiam. de malis penitentia et a malis abstinencia. Debet autem vniuersus quisque animi diligenti examine conscientiam suam discutere. qualis sit ne contingat eum in periculum eternum tam anime quam corporis mactari. dicit beatus Augustinus. Omnes quippe conscientiam. que veram suam discussionem amiserit. et iudicium in periculum vergit.

tam metus qm̄ corporis metum. Hec aug. Et nōndum
q̄ qm̄diu impetus carnis et carnalis voluptas viget
inhom̄e. cōscia tota pturbat. quia cum sciamus
om̄ipotentem deum respicere et intelligere occulta cor-
dis n̄r. qm̄ aliquo reatu culpe grauam. cōscia n̄r
nos accusat. et ideo ad deum lenare cordis n̄r facit
timem. Postq̄m vō p̄ p̄m̄e laniata culpa fuit ablu-
ta. et delectationes illiute ceperunt in nobis laqueſcere
et de die in diem magis magisq; deſiſcere. tūc incipit
cōscia n̄r ad pacem et tranquillitatem ſerpari pau-
latim componere. et fiduciam de gaudio ſup̄ne retribu-
tis h̄re. de hoc richard. de ſcō vic. ſic dicit. Qm̄diu viget
inhom̄e vehemens impet̄ carnis. et torrens voluptat̄
carnalis ſolet eſſe cauſa timoris. et indignationis
ſolet ſane cōſciā totam turbare. et amaritudinis
fluctus exagitare. poſtq̄m vero cepit in ſinibus
delectationū fluxus laqueſcere. atq; euaneſcere. ma-
git et cōſcia parit̄ ad pacem et tranquillitatem ſerpari
paulatim componere. futurū iudicij metu magis ma-
gisq; deponere. et illas p̄teritas amoretat̄ eſtuationes
amittere. Hec Rich. Beatus et ḡg. in xvi. li. mōr̄
de hoc ſic ait. Sicut p̄ corpore faciem hōm̄. ita p̄
interiorem ymaginē deo notā atq; cōſpicabiles ſim̄.
Cum vō reatu culpe dep̄m̄m̄. ad deum lenare cordis
n̄r faciem verem. Dum em̄ nulla bonorū operū
confidentia fulat. in tueri mēs trepidat ſim̄. quia
ip̄a ſe cōſcientia accusat. Dum vō iam p̄m̄e laniat̄
culpa diluit. et ſic p̄petrata planguit. ut plangedi
minime p̄petrent. Magna mentis fiducia naſcit̄. ad
cōſpicienda ſup̄ne retribuētis gaudia cordis n̄r
facies lenatur. Hec ḡg. Et q̄ius diſcuſſio et remor-
ſus cōſciēcie in p̄nti mētē multum pturbet
etiam tamē retribuētū p̄pter hoc in ſuō acq̄ret
Vnde dicit C. vii. Remorſus quippe cōſciēcie multū
mōtē mentē diſcuſſionibus fert et parit. p̄m̄m̄ at

tādem supne bātudinis acquirit. hec Crisostomus. Sciens
et q̄ q̄nto quis maiorem grām a deo papit. tā
to maiore remorsum cōsacntiae habet quocies p̄cat.
De hoc dicitur Eichardus de scō vic. Q̄nto maiorem grām a
dno accipim? tanto aciore remordent cōsacntiae
stimulo urgem? quocies peccam? Q̄ndū em̄ in
nobis ip̄a cōsacntia aliquid impetoris inuenire potit
eius nos respectus cōfundit et cruciat. huius itaq;
cōsacntie stimulus. nūq̄m finit. donec oīs impetio de
medio tollatur. et ad integritatē plenitudinē homo
reformet. hec Eichardus. Considerandū est q̄ om̄s qui
de actibus suis deo placē festinat. testem se in celo
et sue cōsacntiae habere desiderat. Q̄ndū em̄ nobis nocē
potest. si hūana ignorācia aut malicia nos di
iudicat. tūc cōsacntia excusat. Unde si bonū de
nobis dicitur quod nō habem? tristari debem? Si vērō
malū de nobis dicitur. q̄d in nobis nō inuenit. non
solum nō cōtristari ex hoc. sed potius gaudere de
bem? De hoc beatus Augustinus sic dicit. Q̄ndū obest illi si
de illa tabula enim hūana vult delere ignorācia
si eundem delib? vmetur. nūq̄m p̄pua deleat cōsacntia
Nam et si bonū quod de nobis dicitur. in mēte nō in
uenit. magnā debet in nobis tristitiā generare. Et
ecōtra si malū quod de nobis dicitur. in nobis nō in
uenit. in magnā debem? letitiā p̄silire. hec Augustinus.
Dicitur et de hoc beatus Gregorius in li. mōr. Om̄s em̄ qui ex
eo q̄d agit. humanas laudes appetit. testem mētra
querit. Qui autē de actibus suis om̄ipotēti deo pla
cere festinat. testem se habē in celo considerat. Et sepe
cōtingit ut ip̄a quoq; in nobis bona opa. ab inuici
tis hominibus reprehendant. sed qui testem in celis h̄t
rephensione hominū metū nō debet. hec Gregorius. Et no
tandū q̄ sunt nōnulli qui mēbra corpis sui vesti
bus mitis et p̄iosis opire solent. cōsacntiam vērō
suam bone moribus ac v̄tutib? ornare nō curant.

Sed quid pdest exterius fulgē vestibus. et intus
in cōscia sordere flagitijs. De hoc leo ppa sic dī. Vesti-
mēta em̄ mīda mēbra opire possunt. cōsciam or-
nare non possunt. Interior ergo hōis prius or-
nem̄ effectū ut extērior quog; sit amictus ornat⁹
spūales maciās abluam⁹. ut carnalia in nobis
fulgeat vestimēta. Nichil em̄ pdest fulgē vestib⁹
et sordere flagitijs. Vbi em̄ cōscia tenebrosa est
totum corpus obscurum est. Hec leo ppa. Vnde put
diat bñs Aug⁹. Qūto amplius corp⁹ hui⁹. i. ex-
terioris hōis appetūt ornamēta. tanto sūt ma-
iora interioris hōis detrimēta. Qūto aut̄ min⁹ appe-
tūt. tanto mag⁹ morib⁹ pulchris hōmo interior
adornat⁹. Hec Aug⁹. Qui et dēderat in dño gaudē
et nūq̄m tristis esse. studeat iuste et vtuose vīdē
et cōsciam bonā habē. quia cōscia mala semper
est in pena. Vnde diat Isidorus. Si nūq̄m vis esse
tristis. bñ vīdē. cōscia enim rei semp̄ est in pena.
quia nulla pena grauior cōscia mala. Bene
em̄ anim⁹ nūq̄m secur⁹ est. Hec Isidorus. Cum
igit⁹ hec expōdit⁹ intelligam⁹. maxime cōsistē-
in bona cōscia salutem hōis. necesse valde est
ut om̄em opam ad hoc dēm⁹. q̄tū illibata illam
in nobis cōseruem⁹. quia nichil dulcius in rebus
creatis. nichil diuini mētra hoc thesauro esse potest.
Secur⁹ cōmēdatōe bñs bñh⁹ sic dī. magne di-
uinae bona cōscia et reuera. Quid dulcius in reb⁹
creatis. Aut quid diuini mētra. Aut quid securus
aut quicquid hoc thesauro. Cōscia enim bona ti-
tulus est religionis. ager bñdictōis ortus deliciarū
archa dei. gaudiū angelorū. thesaurus regni. ha-
bitaculū spūs sancti. liber signatus et clausus. et
in die iudicii apendus. Nichil secur⁹. nichil iocū-
dus bona cōscia. p̄mat corpus. trahat mūdus
terreat dyabolus. et secur⁹ erit cōscia. Secura

qñ corpus morietur. secunda qñ anima coram deo
 presentabitur. secunda qñ uterq; ante iudiciū tribunal
 iusti iudicis constituetur. Future et beatitudinis non
 est balneus remediū. nec tunc testimoniū bona cōscia
 Corpus subigatur in penā. Verberibus laquetur. gladio
 trucidetur. supplicio afficiatur. et secunda erit bona cō-
 sciā. In speculo anime. Status interioris hōis cog-
 noscit. Anima vero nō nouit se. que sine speculo
 est. Speculum em̄ mundum clarum et purum
 totius religionis est cōscia. Nec inuito speculo.
 ip̄am cōsciam cōpauerim. qm̄ in ea tamq̄ in spe-
 culo iocōis oculis. tam qd̄ in dēis. qm̄ qd̄ decens
 est clario aspectu apphendere potest. Sed nō uenit
 ad cordis cōsciam. nisi p̄ cordis custodiā. Cor ei
 suo arbitrio dimissum. aut ad uitam se uertit aut
 ad mortem. Unde quidq; cor cogitat. quod ad uti-
 litatē suā uel p̄ximorū. quoquo nō p̄tineat respu-
 endum est. ut possit acquiri bona cōscia. humana
 et cōscia dei est b̄ mea. quam excolere debet p̄cipue
 confessio. et eorū satisfactio. Exhibitiō et bonorū o-
 perum et custodia eorū. Vnicuiq; em̄ n̄m liber est
 ip̄ia cōscia. Ad hunc lib̄ discutiendū et emendandū
 alij omēs reperiuntur. Anima em̄ cum egredietur
 de corpore. nullum aliū p̄t cōscie lib̄ secum portare
 potest. atq; in illo cognoscet. quo debeat uere. et qd̄
 debeat recipere. Ex hys em̄ que scripta erūt in libris
 n̄ris indicabimur. et ideo scribi debent s̄dm̄ exemplar
 libri uite. ut si quid aliud habuerit corrigant. ne
 in illa vltima collatōe si quippiā inuēti fuerint alit̄
 h̄ntes abiciant. hec Bñh? In tractatu de tēplo sp̄uali.

Ellem et scire. *q; p̄ bonā cōsciam puenit ad pacē et ad q̄cē*
U quid potest homo assequi salutē habendo *cordis. ca. iii.*
 bonam cōsciam. Scire debes q; p̄ bonam
 cōsciam puenit ad pacem cordis. et ad sabbatū
 suū gaudiū sp̄iale. Cura quod nōndum p̄stegit

pax et gaudium se comitantur. quia ex pace cordis co-
cipit gaudium in spiritu sancto. de consuetudine tranquillitatis
sicut contrarium non est pax impiis. Unde nec gaudium
quos enim conscientia remordet. gaudium vel pacem spirituale
non habent. Unde beatus per paulum dicit. Deus spei
repleat vos omni gaudio et pace. De impiis veto.
per prophetam dicit. Non est pax impiis dicit dominus. Quomodo
enim potest esse pax illi. qui guerram et litem in
domo sua conscientie habet. cui omnia tam bona quam
mala nocent. Qui iacet in spiritibus viciis. quem vermes
conscientie mordet. qui omnis dyabolus portat. qui iacet
in immundicia. Oportet ergo ut faciat iustitiam. hoc
est habeat vitam beatam. per quam pervenit ad bona
conscientiam. qui cupit pacem et tranquillitatem cordis
possidere. De hoc dicit beatus Augustinus. Fac iustitiam et ha-
bebis pacem. Si enim non amaveris iustitiam pacem
non habebis. Bona enim res pax est. Vis ergo venire ad
pacem fac iustitiam. Hec Augustinus. Qui autem volunt pa-
cifia in semetipsum esse. necesse est ut motus inordinati
et carnales concupiscentie sibi ipsis subiciantur ac in se
doment. agentem vero suam et rationem subiciant deo
per obedientiam mandatorum eius. Hoc commendat beatus Augustinus
sic. d. Pacifici in seipsum sunt. qui omnes animi sui
motus componentes. et subicientes rationi. carnales
que concupiscentie habentes edomitas. sunt regnum dei in
quo ita ordinata sunt omnia. ut quod est in homine
preceps et excellens imparet. ceteris que reluctan-
tibus. que sunt nobis bestie que communi atque id
ipsum quod excellit in homine. id est mens et ratio subiciantur.
potiora que est deo. Nec enim impare inferioribus potest
nisi superioribus subiciantur. et hec est pax que datur in terra
hominibus bone voluntatis. non tamen aliquis pervenire
potest in hac vita ut lex repugnans legi mentis. non
sit omnino in membris. sed hoc pacifica agunt domando
concupiscentias carnis ut ad pacem plenissimam quandoque veniant.

Et nōndū q̄ q̄nto est p̄fecior vita in hōmīe. tāto
maior pax cordis. et quies interior copiosior. ab
eodē acquirit̄ ac possidet̄ur. Signa aut̄ p̄fecte
quies interioris hōmīs. Iohēs abb̄s mōt̄ synay
declarat sic. d. Quies est in cessabilis dei latia. et
assidua. ihu mēoria cui flatu uiuat̄. et timo
cognosces quietis ualitudinē. Signa aut̄ quies
interioris sunt hec. Intellāis nō elatus. mēs nō
arrogās. sanctificata intencio. raptus ad dūm. i.
oracō incessabilis. custodia impredeabilis. formatiō
nis mortificacō. habendi ad aliquid possibilit̄ af
fectiōni ignorantia. mors mūdi. auaritia gula.
appetit̄ om̄. gulosorū priuacō. di scordis fons. la
rimarū libamē. multiloquiū p̄dicio. et om̄s cōten
ciōnis et litis mātus. anulus vō timor in quiete
tibi necessarius est. quia nihil ita p̄sequi accidia
p̄t. hec Iohēs abb̄s. Diligenda igit̄ est pax et quies
cordis. et habita cū diligēcia est cōseruāda. Cum
uēd fuerit p̄ aliquā negligēciā p̄dita. iterop̄ priu
tatem cordis ac bonā cōsciā est renouāda. ne
quies p̄t̄ inquietē cordis a spū sancto efficiatur
alienus. De cōmēdacōe aut̄ huius pacis b̄tus auḡ.
sic d̄t̄. Pax est serenitas mentis. tranquillitas animi
simplicitas cordis. amoris vinculū. cōsortiū cari
tatis. hec est que bella compestat. cōprimat iras.
simp̄bos calcit. hūiles amat. discordes sedat. inimi
cos cōcordat. amictus est placata. nō querat alienū
nichil deputat suū. docet amare. que odisse non
nouit. nescit extolli. nescit inflari. Hanc ḡ qui
accipit teneat. qui p̄didit repetat. qui qui mea
dem nō fuit inuentus. abdicat̄ a patre. ex hēdi
tat̄ a filio. a spū sancto alienus efficit̄. nō poterit
ad hereditatē puenire. qui noluerit testamentū
patris obseruare. nec potest cōcordiā h̄re cū xp̄o
qui discors esse uoluit cum xp̄iano. hec auḡ.

Post pacem vō et quietem cordis sequit̃ sabbatū
spūale. et gaudiū in spū sancto. quia cum mēs p
bonam cōsciā a seruitute pccā quieuit. in gaudio
spūs sancti iocūdat. De hoc dī hugo de scō. vic. Sabm
hōis qd ei extēus. vībilit̃ seruādū pāpit. saccmetū
est interione sabbati vbi mēs sancta p bonā cōsciā
a seruitute pccā quiescēs. in gaudio sancti spūs iocū
cūdat. hoc sabbatū qd qd in pñci vita suauent.
vt nullis cōsēciat malis. pueniet in futura vita
ad illud etim dei sabbatū vbi nulla sēciat mala. hec
hugo. Et sciendū q illi spiritalē sabbatū nō obsēciat
qui se terrenis actibus nimis implicāt. nec vacant
lectiōi et orōi tpe suo. et ideo tales spūale sabbm
et requiē in suis cordibus hēre nō valent. quia p
hūmā occupacōnes tēnas. et supfluas curas impe
diūt. De talibz bñis Aug. sic dī. sciendū q spiritalē
sabbm nō obsēciat. nisi illi. qui ita se tēpate opibus
terrenis accomodat. vt tū lectiōi et orōi et si nō
semp certe bel frequē mstant. Scdm aplm atten
dite lectōi et doctine et iterp. Sine mēmissione ora
te. Qui em tēs sunt. cotidie spiritalē sabbatū colūt
Qui nō inquieti sunt. et iugit̃ in tēnis actibus
implicāt. De quibus scriptum est. Impedimēta se
cerunt eos in seruos. sabbm. requiē hēre non possūt
hec Aug. Considerādū et q nullus malus sabbm
seu requiem hēre pōt. quia ppter remorssim cōsciā
quē sustinet. semp in pccā bacōibus vīuit. Qui at
cōsciā bonam habet. in tūquillitate et in gaudio
est. et ideo sabbm. quietem cordis frequē possidet. De
hoc bñis Aug. sic ait. Sabbm indiat nobis deus qle
mtus est. in corde est sabbatū nrm. agultā em ba
cant verbis et tumultuāt cōsciā. Omnis homo malus
sabbm hēre non potest. nisi qm em illi cōquiescat cō
sciā. necesse est vt in pccā bacōibus vīuat. Qui aut
est bona cōsciā tūquillus est. spā tūquillitas sabbm

est cordis. Attendit enim p promissorem deum. et si la-
borat in pna. extenditur spe futuri. et serenat ome
nibilu tristitie. Sicut dicit aplus. Spe gaudentes
ipm aut gaudiu in tranquillitate spei mē sabbatu
mū est. *her aug. Quid est qd valeat ad cōsuādā qetē cordis. cap. v.*

Conspicio et de hoc informari. quid est qd valet
ad cōservandā quietem interiore et pacē
cordis. *Ecce* debet qd ad cōsuādā pacē
cordis. et quietis interioris. multū valet vita solita-
ria. et frequēs māsis in cella. quia p vitam solita-
riam. tollunt occasiones diversarū passionū. p quas
impeditur pax et quies cordis. Cella namq; est spi-
rituale habitaculū. que de supbis hūiles. de gulosis
sobrios. de ruidis mites. de odiosis reddit. in
fraterna caritate feruētes. Ipā inq; cella novit ho-
mines ad pfectōis culmē pducē. atq; ad cōsummate
sanctitatis fastigiū sublimare. De hac vita solitaria
et qm salubre sit habitare in cellis peti? damiani
sic. dicit. Consuetudo enim facit monacho cellulam dul-
cem. bagacio mūdi facit horribilem. bagantibus
cellula carere. pmanētib; suave cubitū. asue-
tum ieiunij corpus sobrietas roborat. affluētū
epularū fluxus enervat. vigilia moderata aciem
humane mentis exacuit. gemitio repetiti soporis
obtundit secularū negotiorū. relaxatio animi passio-
nibus desiderij facit obnoxia. sacri eloqij assidua
meditatio. mūdo reddit extinctam. Simplicitas mo-
nachi. securitas est mētis. securitas vō est mater
puritatis. Contra rephundantia aculeos parit
sollicitudine sollicitudo radix est anxietatis. o cella
negotia torp celestium apotheca. in qua videlz illa
merita sūma recondit. quib; tūc bñetū possessio
compatitur. felix cōmerciū. vbi tēris celestia. tū-
sitōrys mutant etna. felices inq; mūdo vbi ve-
nalis etna vita pponit. ad quā emendam et si

p. v.
minimū quid solum suffiat quod habet. ubi brevis
afflicto carnis erit celeste cominiū. et exigue lacme
usum paruit sempiternū. possessio terrena distrabitur
et ad eterne hereditatis primoniū puenit. O cella spiritalis
presus habitaculū. que de superbis humiles. de gulosos so-
brios. de crudelibus pios. de rancidis mites. de odiosis red-
dis in fraternā caritate feruētes. Tu ociose lique firmū
Tu luxuriosis rembus mita de castitatē exhibes tingu-
lum. Tu facis ut leues quique ad grauitatem redeant
ut iocosi stultitatibus pteant. ut bamloqui se substricta
silenciū censura cōstringat. Tu ieiuniorum ac vigiliarum
mixturā. tu pacis custos. tu facis ut uagos quosque xpi
catheena coherceat. ut in disciplinati moribus a sua se
prouitate compescant. Tu nosti homines ad perfectionis
culmen euehere. atque ad cōsummate sanctitatē fastigium
sublimare. Tu homines a semet ipsis extraneos reddis
et uasa uiciorum flore uirtutibus facis. Qui igitur singula-
rem uitam usque ad finem uite per diuino amore tenet
de habitaculo carnis egressus ad edificatiōem puenit do-
mini nō manifestam eternam in celis. hec per. da. Qui
igitur sequestrati a turbis popularibus fuerint. et in
locis solitariis habitare didicerint. mētesque suas a dñā
cōne desideriorum tpaliū excusserint. hi tunc et in hac ui-
ta magna mētis quiete ac libertate pfruiunt. De hoc beatus
gregorius in xxx. li. morum. exponēs illud dñm. qui dimisit
onagrum liberum. sic ait. Onager enim qui in solitu-
dine cōmoratur. nō in cōgrue eorum uitam sūgit. qui re-
moti a turbis popularibus cōstant. Qui apte et liber-
de. quia magna est sūitū seculariū negotiorum. quibus
mēs uehementē attrahitur. quāuis in eis sponte sudet.
Cum sūitū conditione carē est in mūdo iam nihil
cōcupiscit. Quasi enim quodam iugo sūitū. pmiunt
p spem. dum appetūt. pmiunt aduersa dum formi-
dant. ac si quis semel a dñā cōne desideriorum tpaliū
colla mentis excusserit. quādā iā et in hac uitā

libertate p[er]fuit. d[omi]n[u]m nullo desiderio felicitat[is] affi-
citur. nullo aduersitat[is] timore coartatur. hoc q[ui]e
fecit ut uirgum d[omi]ne uidit. seculariū ceruicibus
in impressum cum dicit. venite ad me omnes qui la-
boratis et onerati estis. et ego reficiam vos. Et
illud. Tollite iugum meum sup[er] vos. 2^a. Asperum
quippe iugum et d[omi]ne fuit ut pondus est subesse
t[em]p[or]alibus. ambire t[er]rena. retinere labentia. velle sta-
re in non stantibus. appetere quidem transiēcia. sed
cum transiēcia nolle transire. Liber ergo d[omi]mittit
quia calcatis t[er]renis desideriis. ab appetitione rerum
t[em]p[or]aliū securitate mentis exoneratur. hec g[ra]t[ia]. Et
quod cōsiderādim[us]. q[uo]d si forte aliquis nō potest esse
solitarius in corp[or]e. eo q[uo]d in cōgregacōe et cōitate fin-
tium cogitur cōmiserari. uel quod plus est. forsan
occupat[ur]. in negociis et curis rer[um] t[em]p[or]aliū. ex manda-
to sup[er]ioris. quibus obediātiā tenet ex p[re]cepto regl[e]
exhibē. Talis igit[ur] cui non suppetit solitudo corp[or]is
debet intendere solitudinem cordis. Et q[ui]u[m] posuit
sit int[er] ho[m]ines. aut occupacōes t[em]p[or]ales. tamē debet
curas rerum seculariū. et m[ul]tū cogitacōm in q[ui]n-
tum valet a se excludere. ut possit eo liberius deo vaca-
re. quia nec solitudo corp[or]is valis est. si defuerit quies
et solitudo cordis. Quod b[ea]tus g[ra]t[ia] in xxx li. mōp[er] t[em]p[or]a-
lit[er] exponēs illud v[er]bum. Cui dedit in solitudine d[omi]ni
m[en]t[is] sit. d. hoc loco solitudinē debem[us] intelligere corp[or]is
an solitudinē cordis. Q[uia] in e[ss]e corp[or]is remotus v[er]mit
sed tumultibus cōsuetudinis hūane t[er]renor[um] desiderior[um]
cogitacōi se misceat. non est in solitudine. Si v[er]o p[ri]ma
aliquis corp[or]ali p[er]turbatus turbis. et t[ame]n nullos t[em]p[or]a-
rum seculariū tumultus in corde patiat[ur]. nō est in urbe
Itaq[ue] b[ea]t[us] cōsuetudinis p[ri]ma solitudo ment[is] tribuit.
ut exurgente intransiens strepitū t[er]renor[um] desiderior[um]
p[ri]mant. uel bulientes ad infima curas cordis. per
sup[er]i[us] g[ra]t[ia]m restringat amoris. omnesq[ue] mot[us] in.

porum se offerentium. leuium cogitationum. quia quasdam
circumvolantes muscas. ab oculis mentis abigant. ma-
nim grauiant. et quodam sibi cum domino intra se secre-
tum querant. Vbi cum illo ex corde cessante strepitu per-
mentia desideria silentio loquantur. Hec ergo. Unde quilibet
religiosus. qui desiderat familiaris esse deo. et per gratiam
sancti spiritus in anima sua consolari debet. fugere tumultum
hominum quantum licet. et solitudinem maxime mentis
diligere. quia deus magis requirit ab homine spiritus quam
corpus solitudinem. Ad hoc faciendum beatus Bernardus. Vnam
quaqueque deuota animam hortatur sic. d. O sancta anima so-
la esto. Ut soli creatori omnium serues terpenam. quem ex
omnibus tibi elegisti. fuge publicum. fuge et ipsos do-
mesticos. secede ab amicis. et intimis. nichil tibi et
turbis. Ipsum obliuiscere populum tuum et domum patris tui
et concupiscet rex decorem tuum. An nescis verecundum
te habere sponsum. qui nequaquam suam tibi indulgentiam per-
petua peruenit aeternis. Secede ergo. sed mente non corpe
sed intentione. sed deuotione. sed spiritu. deus enim spiritus
requirit. non corpus solitudinem. Solus es si non co-
munia cogites. si non affectes peruenia. si despicias quod
multa suscipiunt. si fastidias quod omnes desiderant. si
inurgia deuites si dampna non sentias. si non recor-
deris iniuriarum. Alioquin nec si solus corpore es so-
lus es. hec Bernardus. *De septem domibus spiritus sancti in genere cap. vi.*

De septem domibus spiritus sancti. de aliqua parte de septem domibus spiritus
sancti. et de fructu ac utilitate. quam assequi
tur possidentes. et habentes illa dona. Vt
et valeant predicta dona ad puritatem cordis promouere.
dam seu etiam conservandam. et de his cupio per te o per
informari. *pater respondet.*

De septem domibus spiritus sancti. de quibus quis
fili et desideras instrui. primo scire debes
quod licet omnes gratie et habitus dati divini-
tus possint dici generaliter dona dei. Specialiter tamen

et appriate. septem sunt dona sunt dona spiritus sancti
que per ordinem ysaie emineant. a summo incipiens
usque ad ultimum descendendo. Nos vero qui a terra ad
celestia tendimus. eosdem gradus ascendendo inquam
incipiendo ab infimo. scilicet a dono timoris ascendendo
usque ad donum sapientie. Ratione huius ascensionis redditur
beatus Gregorius sic. d. Nemo infima deserens repetere fit
summum. quia ad obtinendum perfectioris meritum. dum cotidie
meus in altum duatur. ad hoc paulatim debet
ascensionis cuiusdam gradibus pervenire. Unde ascen
siones in corde nostro disponere debemus in hac valle la
crimarum. ut ad donum sapientie perveniamus. Est igitur nobis
in hac scala ascendendum. ab infimo dono timoris
usque ad summum donum. scilicet sapientie per gradus dispo
nentes ascensiones in corde. ut eam et virtute in
virtute. donec videatur deus deorum in syon. primum
igitur gradus ascendendi est. scilicet timor amorosi in
omnibus a quibus circumdatur. Secundus est pietas vis
cerose ad deum et proximum sancta liquefactio. Tertius
est scientia omnium beneficiorum dei grata per cogitationem car
tus est fortis omnium operum bonorum exequutio. An
tus est consulta a deo omnium eligendorum et tuta electio.
¶ Sextus est intellectus omnium veritatum necessariarum
limpida contemplatio. ¶ Septimus est sapiencialis ce
lestium deliciarum preguistatio. Dicuntur autem hec septem
dona multiplici ratione. Primo quia per hec expelluntur
septem vicia. Timor enim domini expellit superbiam. pie
tas invidiam. scientia namque que est quasi quedam in
sania. fortitudo accidia. consilium avaricia. intel
lectus gula. sapientia luxuria. Et non dnum. quia
septem sunt spiritus boni. et septem mali. Nam per do
num timoris domini. spiritus sanctus ab homine superbia expellitur
et deum humiliter introducit. per donum pietatis invidia
turpitudinis occultat. et proximum ad se dulcem mu
tat. per donum scientie iram totaliter sedat. et totum hominem

intra se prudent^r pacificat et quietat. p^r domū fortitu-
dinis. acadiā violent^r opprimt. et bigorē ment^r behe-
mēt^r ad opandum impellit. p^r domū cōsily. auariciā
potent^r extinguit. et thesauros celestes sapiēt^r cōquirit.
per domū intellcūs. gulam violent^r rep^rimt. et cele-
stibus delicijs mētē spūalit^r reficiat. per domū sapie-
lucumā vniūit^r despiat. et totum hominem. castitati
et libertati totalit^r restatuit. Expulsis igit^r omnibus
vicijs. spūs sanct^r p^r dona sua. ex domo mentis in-
iociūdm et scām sibi habitaculū p^rparat. Nam domū sa-
pienae. ment^r n^re domū virtutib^r edificat. domū in-
telligēcie. mentis domū cōtemplacōe illuāt. domū
cōsily. domū mētis prudēcia gubernat. domū for-
titudinis. ment^r domū stabilit et defensat. domū scē
mentis domū virtutib^r diuinis multiplicat. ditat.
domū pietat^r mētis domū diuino cultu p^rornat. do-
mū timoris. ment^r domū mūdā cōseruat. et omne p^r-
catum totalit^r ab ea expellit et extirpat. Vnde bene
spūs scūs cōpatur igni. quia sicut ignis diuersos h^r-
effcūs. et p^rmo purgat. ita spūs sanct^r p^r domū timo-
ris purgat mentes hominū a sordib^r viciōr^r. Timor
enī dñi expellit p^rccātū. Item liquefacit. p^r domū pie-
tatis. sicut ignis metalla cerā et pinguia. Itē cōgre-
gat p^r domū scē. Sicut enim ignis diuisa metalla in
vna massam. sic et spūs scūs. qui docet bñ cōuersari
inter malos. cōiūgit etiā malos bonos. Item cōso-
lidat p^r domū fortitudinis. Vnde ap^rli recepto igne
spūs sancti. ita fuerūt robusti. q^d qui prius cedebāt
et modico timore. iam ibant gaudentes a cōspec-
tu cōali. Item eleuat p^r domū cōsily vsq^{ue} ad celū.
scdm illud. Vade et vende omnia et habebis thesau-
rum in celis. Item illuāt p^r domū intellcūs. Scdm
illud. docebit vos omēm veritatē. Item accendit.
p^r domū sapie. quo gustant^r celestia. et q^unto plus
gustant. tanto feruēcius desiderāt. Scdm ill^{ud}. Qui

edunt me adhuc esuriēt. Dicunt et dona sancti
spūs septem esse. ppter expediendas vires nales. Na
irascibilis indiget expediri. tā in pspis qm i adūsis.
In pspis quide p timore. i adūsis at p fortitudine cōcupis
cibilis indiget expediri. qm ad affm respectu pmi qd fit p pie
tate. et quā ad effectum respectu dei. qd fit p gus
tum sapie. Et ita quoq indiget expediri in veritatē
speculatione. qd fit p donū intellectus. et in veritatē
electione. qd fit p donum consilij. atq in electi exsequi
tione qd fit p donū sciē. Per hoc em donū recte cō
uersam in medio nationis prauae et pueris. Et
nōndū q spūs scūs dē pcedere a pte et filio vt do
nū ad creaturā p quē electi omēs vocātur. iustifi
cant. et glificant. De hoc dī. bñs Bñh? Opē scē q
a patre filioq pcedit. tamq firmissimū. et indif
solubile vnculū trinitatis. et tamq in quo omia
dona donant. Est donū de quo testat scriptura qā
pcedit. spirat. inhabitat. replet atq glificat
pcedere dē a pte et filio. vt donū ad creaturā.
Vnde pcedendo predestinat. inspirando vocat quos
pdestinauit. Inhabitādo iustificat quos vocauit.
Replendo accumulāt meritis quos iustificauit. Glo
rificando dītat pmijs. quos accumulauit mē. hec bñ
Est et spūs sanctus multiplex in vte om. Est
enim artifex omēm hñs vtem. omia pspiciens
Vnde radios suoz donoz. omibz libēalit exhibet
Quisimode tamē scdm capacitatē singulor. Vnde
bñs Bñh? in pmo. de pēcher. sic dī. vere mlti
plex est spūs in vte. qm tam mltiplicat filijs
hōm inspirat. vt nō sit qui se abscondat a calbē
emē. i. radys bñficioz emē. si quid cōcedit hōmib?
ad vsum. ad mēclm. ad salutem. ad auxiliū. ad
solaciū. ad feruorē. Ad vsum quidem vite pntis.
concedit bonis et malis. dignis p et indignis.
omnia bona hūdatissime tabues. ita ut videat

hic discretione limen non tenet. Ingratus est ergo uel cecus
qui in his beneficiis spiritus sancti non agnoscat. Ad
radicem datur in signis et prodigiis in variis virtutibus quas
per quorlibet manus operatur. Item infunditur ad salutem
tamen in toto corde nostro reuertimur ad dominum deum nostrum.
Porro ad auxilium datur cum in omni colluctatione adiu-
uat infirmitatem nostram. Datur et ad consolationem. Ut au-
testio phibet spiritui nostro. quod filii dei sumus. Hec in spi-
ritu ad consolationem est nostram. Datur et ad feruorem
cum in cordibus perfectorum debemur spiritans validum
ignem caritatis accendit. Ut non solum in spe glorie filiorum
dei. sed et in tribulationibus gloriemur. communi glori-
am reputantes. obprobrium gaudium. despectum exultationem
parua sunt quoniam hoc spiritu repleant. Hec Bernardus. Hinc
itaque de septem donis spiritus sancti in generali premissis
nunc de singulis donis in speciali videamus et
Sciendum igitur est. De dono timoris. cap. vii.
quod primus et infimus gradus ascendendi ad
gustum sapientie. est timor domini. De quo Anselmus
helmus sic dicit. horum donorum primum est. Timor domini
veluti aliorum quoddam fundamentum. Hunc namque spiritus
sanctus in campo mentis supponit. aliaque dona in
suo ordine veluti in edificio supponit. prius enim
metue facit hominem. ne per peccata suis a deo separet.
et post in pennis inferni cum dyabolo torqueat. De qua
tortura hugo sic ait. Teneat te timor iudicii terribilis
metus reherme. laquei mortis. dolores inferni. ignis
vrens. vermis mordens. sulphur fetens. flamma char-
tacea. et tandem omnia mala. Ut tandem clames met-
um non peccabo. Hec hugo. Ad hunc timorem salubrem
mutat nos spiritus sanctus per os prophetarum. Venite filii audite
me. timorem domini docebo vos et non duntaxat quod triplex
timor seruilis. inualis. et filialis. Timor seruilis
facit duo. primum est quod perdat viam eternitatis. Secundum est
quod trahit a peccato metu pene. Unde per sapientem dicitur.

Timor dñi expellit peccatū. Dicit et de hoc bñs Bñh?
Repletus timore dñi. nō habet locum. Vbi admittat
peccata tenebras. Vnde qui pugnat contra vicia. et
vult desideria carnis vincere necesse est ut timorem
dñi habeat. De hoc dicit rich? de scō vic. qm̄ nullo
plio vniqm̄ victor extitit. Vbi spūs aduersus carnem
et caro aduersus spūm cōcupiscit. qm̄ sine timore pug
nant. Hec Rich? Quid timor dñi imitalis. quia est
incipiētiū. et incitū sapiē. et dñi esse donū spūs scti
sed tñ sub impecto esse. quia p̄ illū timore cohibet
se homo a peccatō p̄ncipalit̄ ppter dñm. sedano ppter
penā eternā. De timore isto. bñs Bñh? sup Cantica
sic dicit. Non in mento. hic timor dñi sapiēcie in
cui. quia se pesti sapiēcie prius opponit. Hic
em̄ timor. quidā ingressus est ad sapiēciam. plane
dei domus et porta celi est. et tamq̄m ingressus gl̄e.
In veritate em̄ didici ml̄ eque efficax esse ad gr̄am
p̄mēdam retinēdam. et recuperandam. qm̄ si om̄
tpe coram deo memaris nō alta sapiē. sed dñm
time. Non est em̄ locus quo admittas impietā reple
tus timore dñi. Hec Bñh? Et nōndūm q̄ pfecta ca
ritas. dñi foras mittit timorē imitalē. in q̄ntū habet
natū timoris seruilis. scdm̄ hoc salz. q̄ habet oclm̄
ad penā. Timor em̄ imitalis habet duos oculos
vniū ad gl̄iam qui est ei essēcialis. alter ad penā
qui est ei accidēcialis. sed timorē seruilis essēcialis
p̄terea timor imitalis abstinet a peccatō veniali ppter
penā purgatorij. in quo casu potest cōuenire timor
pfecto. qui et timet penā purgatorij. in q̄ntū est
dilatatoria gl̄ie siue separata ad tpus. **¶** Tertius
timor dñi filialis. et est vniū de septem donis spūs
santi sub esse pfecto dono. per hūm em̄ anima red
ditur bene mobilis ab inspiracōib? spūs sancti ad
queq; opa viciosa. quia p̄ talem timorem se spiritui
sancto omo subiacet. et in nullo repugnat. put possibile

est in via. Et sciendū q̄ timor filialis p̄prie timet
offendere deum. qui et si p̄pter p̄cā nōn separet
a deo. tamē a p̄cā abstinēt. ne ip̄m offendet. et in hoc
differt filialis timor ab inicali. q̄mā timor inicalis
p̄pter consāam peccati. timet separe a deo. Timor
v̄o filialis t̄m timet offendē. Alia est et diffēntia
q̄mā timor inicalis est imp̄fectoꝝ. sed filialis est p̄
fectoꝝ. Et nōndūm q̄ caritas cum intrat cor hoīs ma
pit timor exire. cum v̄o illa tota intravit. et cor posse
deut. tunc nullus timor erit. q̄mā p̄fecta caritas foras
mittit timorē. De hoc b̄tus auḡ. in li. de v̄bis apli sic
d̄t. Cum igit̄ caritas intrat in cor hominis incipit timor
exire. et q̄nto plus illa intraverit. tanto minor timor
erit. Cum illa tota intravit. nullus timor erit. q̄mā p̄
fecta caritas foras mittit timorem. Intrat ḡ caritas
pellit timorem. Non aut̄ intrat et ip̄a in comitata
habet secum suū timorē quē intravit ip̄a. sed illū
castū p̄manētē in sc̄m seculi. Servilis timor est. q̄
times cum dyab̄o ardere. Timor castus est. quo times
deo displicē. hec auḡ. v̄nde sc̄dm dictū apli q̄mā d̄m
nos ab om̄i iniquitāte carnis et sp̄is p̄ficiētes s̄c̄
tificationē in timore dei. et sic p̄ de timore dei. *De dono pie*

Abita informacōe de dono timoris. cap. vii.
Nūc de dono sc̄dm quod sequit̄ cupio edoceri. q̄
care debes q̄ dom̄i timoris immediate seq̄t̄
dom̄i pietatis. et est sc̄dm dom̄i in ascendendo. quod
ostendit Anselm̄ sic. d. h̄mc deniq̄ dono timoris sp̄s
s̄c̄t̄ sup̄ imponit pietatē. cū mēt̄ sic timēt̄ in ip̄i
aspirat compassionē. pie q̄ recolere facit. q̄m in se
ra erit si a deo separet̄ in inferno cum dyab̄o tortā fuit
Deo rationabil̄ de dono timoris ascendit̄ ad dom̄i
pietatē. De hoc dono d̄t apl̄us paulus Exerce aut̄
tem̄ ad pietatē. Nam corporalis exercitacō ad mo
dicūm utilis est. pietas aut̄ ad om̄ia utilis est. p̄
missione habes vite que nūc est et future. Ostendit

aplium hinc vbi duplex exercitiū qd conuenit hōi
corpale scilicet et spūale. Sed spūale corpali p̄fendūm
est. quia est vtilius. Corpale enim modicam vtili-
tatem habet. Et ipse dicit. Qūtu em spūalia corpa
libus. et etna t̄palib? inuisibilia visibilib? p̄ualet
tū spūalis exercitiū corpali. Et nōndū qd exerci-
tū pietat̄ cōsistit in triplia actu. scilicet in reuēcia ve-
neratiōis dīnne. In custodia sanctitat̄ manifeste
et in affluēcia misericordiē fraterne. Primo exer-
cere debet pietas in reuēcia veneratiōis dīnne. Vnde
de Josya. in eali. dicit. In diebus pat̄r corroboraui
pietate. i. cultum dīnū. qm ante xp̄m xp̄m non
vigebat nisi in ist. Qd aut pietas sit cultus dei. dicit
de hoc b̄tus aug. in lib. de ciuitate dei. pietas p̄prie
cultus dei est. qm dicitur latine cultus. et hic cultus debet
soli deo. tamq̄ excellēti et p̄fectiori. Sed nōndū
quid sit iste cultus. ad quod vndet aug. in lib. de vbiis
dīni. d. Colūm? dēni et deus colit nos. Colūm? dēni
adorando. et ut colūm n̄m inuocādo. Colit nos
deus arando ut agricola. quia agricultū eius in
nobis est. eo qd non cessat verbo suo extirpare ma-
la semina de cordib? n̄is. et aperire cor n̄m tamq̄
arat̄r s̄mōis. plantāe semina p̄ceptō et expectāe
pietat̄ fructū. hec aug. Qd exerceri debet pietas
in custodia sanctitat̄ manifeste. Sūma aut pietas
sue religiōis xp̄iane cōsistit in p̄mitate et t̄quil-
litate m̄iore. Pie em nō p̄t homo affici. nisi amet
sanctitatē. Vnde p̄ Jacobū dicit. Religio mūda et imma-
culata apud dēni et p̄m hec est. visitare p̄p̄l-
los et viduas in tribulatiōe eorū. et inuocātū se cus-
todire ab hoc seculo. De hac pietate b̄tus B̄n̄h? super
illud dīni apli. Exerce te metip̄m ad pietatē sic ait
Pietas em hec iugis est dei mēoria. cōtinua mētiō
me actio ad intelligētiā eius in defessa affectio in amo-
re eius. Et nulla s̄mō. seruū dei inueniat. nō dicam

117
dies sed hora. nisi vel in expertu labore et p[er]ficiendi studio
vel in experientie dulcedine et fruendi gaudio. hec B[ea]t[us]
Tranquillitas et esse n[on] p[otes]t. nisi in sanctitate consue-
re sit bona et pia. ut si homo p[er]ferat vitam v[er]itatis. in
te m[un]dane. et vitam g[ra]tie vite corporali. Qui v[er]o seculis
facit. non habet affectu p[ri]m[um] in se. hec q[ui] est pietas v[er]a
ut homo a[n]i[m]am suam custodiat in sanctitate. q[uo]d si non
facit. p[er]dit vitam p[er]dit g[ra]m et v[er]itatem. Sicut illud. p[er]
d[omi]n[u]m interrogat iustu[m] et impiu[m]. qui at diligit iniquitate[m]
odit a[n]i[m]am suam. p[ro]pter hoc d[icitu]r e[ss]e. p[ro]p[ter] q[uo]d anserit amme.
tue placeas deo. et co[n]grega cor tuu[m] in sanctitate. hoc d[icitu]r
n[on] solum de exteriori co[n]uersatione. sed et interiori. quia
simulata pietas. non est pietas. sed duplex impietas
unde d[icitu]r ap[osto]lus. Nouissimis t[em]p[or]ibus instabunt t[em]p[or]a p[er]icu-
losa. et erunt homines serpos amantes. cupidi. elati. vo-
luptatu[m] amatores magis q[uam] dei. habentes quide[m] sp[eci]em
pietatis. v[er]itatem aut[em] eius abnegantes. **T**ercio expertu
debet pietas in affluencia m[un]dicia[m] sicut fecerit
noe abraham moyses. Sammel. et dauid. Noe eni[m]
p[ro]pter pietate[m] ho[m]i[n]u[m]. totu[m] a[n]is fecit arcam. abra-
ham p[ro]pter pietate[m]. p[er] impossibiles sodomites. rogauit
et extorsit a deo. q[uo]d si essent decem viri iusti in ciuitate
n[on] destruet[ur] ciuitas p[ro]pter eos. moyses aut[em] p[ro] p[ro]p[ri]o co[n]-
temptorio dei et sui orauit dices. Aut dimitte eis hanc
noxam. aut dele me de libro vite. Samuel v[er]o que[m]
p[ro]p[ri]us reprobauit. ne p[er]isset. cum nato d[omi]no co[n]tra p[ro]p[ri]u[m]
p[ro]p[ri]us dicit ei. ora p[ro] nobis. dixit. absit hoc a me ut no[n]
orem p[ro] vobis. Dauid aut[em] in summo p[er]iculo geneis et
sui p[er]p[et]rat. Saul tamen nec contra deum. nec co[n]tra lege[m]
fuisse si eum occidisset. Isti ergo sunt viri m[un]di. quoru[m]
pietates non defeceru[n]t ad hanc pietatem mutauit
nos petrus in s[an]c[t]a sua c[on]d[ic]i[n]a sic d[icit]. in m[un]dicia[m] in
fide[m] n[ost]ra[m] v[er]itatem. in v[er]itate aut[em] s[an]c[t]a[m]. in s[an]c[t]a aut[em] abstine[n]-
tiam. in abstine[n]tia aut[em] p[er]seuerantia. in p[er]seuerantia aut[em] pietate[m]
in pietate aut[em] fructificat caritate. Qui eni[m] p[ri]mo vult esse

ad proximi. oportet ut habeat her. ut patient et ca-
ritatue ad hostem se habeat ut damid. alit pietas
no est in homine. cum no habeat extrema sua. s. pa-
encia et caritate. De hac pietate bñs bñh in quada
epla sic dicit. O demetissima pietas. que no desinit
sua largire bñficia. non solum hys ubi nullum
meritū inuenit. sed et hys ubi totū videt contrariū
her bñh. vnde scdm aplm. Sobrie et pie et iuste
viam in hoc seculo. Sobrie qñtū ad nos. Iuste qñ-
tum ad proximos. Pie qñtum ad deum in xpm fide-
credendo. et cum sup omnia diligendo. expectantes bñs
spem. et aduentū glie magni dei. et saluatoris mri
ihū xpi. Sic igit patet de dono pietat. *De dono sa-*

Dostqm instructus sum. *enae caplin nomi.*
de dono pietat. mō de tuo dono qd sequitur
cupio informari. Debes scire qd tertū domū
spūs sancti. est domū scē. et sequit immediate domū
pietat. vnde dicit anshelm. post domū pietatis spūs
sanctus domū scē supponit pietati. cum mēs
sic timet sibi et cōpatitur ut quo valeat modo sal-
uari sciat. ei qz spūs scē hui rei cognitiō largi-
Et nōdū scdm bñm bñh qui dicit sup. Can. qd est
scia quedam secularis que inebuat non caritate sed
curiositate. implet sed non nutrit. inflat sed non edi-
ficat. magnificat sed non cōfortat. et talis sciencia
non est domū spūs sancti. Est et alia de qua bñs aug
in li. de civitate dei sic dicit. Est scia que nō est rez
vanaz nec rez curiosaz. sed de hys de qbus fides sa-
luberrima. que ad verā bñtudine ducit. qmgnitur
nutrit. defensat et roborat. et her dicit domū spūs scē
et hoc domū gratuitū est. lūmē supriale. cui actus
est bñ iudicare scdm regulas legis ethe vnde domū
scē pmo respicit speculatiōem. scilz mgnitū homo scit
quid fide tenere debeat. Sed se extendit ad opatiōem corp
que ad credibilia cōsequent dirigūt. vnde illi domū

scāe hñt. qm̄ ex infusione gr̄e cūm iudiciū habet
 circa credenda et agenda. q̄ nem̄ vllō deniant a recti-
 tudine iusticie. Et hec est scāa scōp̄ de qua dī sapie. x.
 Iustū dedit dñs p̄mas rectas. et dedit illi scām scōp̄
 ex hys patet q̄ dom̄i scāe est habit⁹ infusus quo ha-
 bet. cūm iudiciū cā credenda et agenda. Et nōndū
 q̄ salubris scāa dependet. in noticia sacre scripture.
 vbi tot delicias anime mmem⁹. q̄ ad p̄fectum m̄e
 intelligencie diuersitates accipim⁹. de hoc bñs ḡg
 in mōp̄. sic dicit. In amore sacre scripte. tot mirū
 delicias mmem⁹. q̄ ad p̄fectum m̄m̄ intelligencie diu-
 sitates accipim⁹. Et mō nos munda pascit hystoria. in
 sub textu lre. velata nos reficiat medullis allegoria
 mō ad alia suspendit cōtemplatio anagoge. in
 p̄ntis vite tenebris iam de lūe et mutatur in m̄m̄as.
 In hys verbis bñs ḡg inmut triplicē mēsam esse.
 sacre scripte. in quib⁹ anime studiose mediante dono
 scāe diuersimode et dulci⁹ reficiūt. prima est mēsa
 hystorie. Secūda est mēsa allegorie. Tercia est mēsa
 anagoge. In mēsa hystorie abant simplices fercu-
 lis grossiorib⁹. In mēsa allegorie abantur doctores
 ferculis subtiliorib⁹. In mēsa anagoge p̄fectiores
 abant ferculis dulciorib⁹. In mēsa hystorie abāt
 simplices ferculis grossiorib⁹. fidem roborant. dñm
 simplices legunt in sacra scriptura. q̄ aqua in vīnū
 mutat. lazarus resuscitat. leprosus mūdāt. cec⁹ illūa-
 tur. et hūc. Et tūc turba simpliciu⁹ pascat. q̄n fides
 exemplis roborat. In mēsa scāa allegorie refi-
 ciūt subtiliores. ut doctores et sumiles. subtiliorib⁹
 et dulciorib⁹ ferculis. dñm eis p̄mas verus de celo
 promittit. habēs in se om̄e delectam̄tū suauitatis.
 ex cui⁹ mādūcatōe resurrectio nobis p̄mittit. vita
 etna spatur. Ianna regni celestis appēnt. mēsa etne
 refectōis parat. corpus xp̄i hic v̄e mādūcatur
 in quo nobis dēitas p̄mat. Vnde dī hugo. Carnem

x. p̄lia mēsa
 sacre scripte ḡg

assumpta ihs nobis medulm pposuit. vt p abnm
carnis ad gustum mitem' diuinitat'. Et hys aut
cōfortat' anima et surgit in spem diuinam. de qua
spe dicit greg. Spes in eternitate aiam engit. et idcirco
nulla exterius aduersa que tollerat sentiat. q' non
est modica refectio mentis. In mensa etia saluet
anagoge spirituales et pfectiores pascunt' ferculis
dulcissimis et sapidissimis. cui' rāo pōt esse talis.
Anagoga emm vt dicit hugo sup p'mū angelice
Ierarchie est ascensio siue eleuatio mentis in cōtem
placōm superniorū. Ideo ascendendo tūcendit narracō
mense hystorice sed cōtemplando trāsīt vltia vela
mina mense allegorice plena aut eleuatio et pura
cōtemplacio in mente miram et dulcem generant
delectacōm et refectiōē. de hoc dicit beatus greg. super
ezech. Cōtemplacio amabilis valde dulcedo est. que
sup seipam aiam rapit. celestia apit. trena aut
debere esse cōtemptui ostendit. et quedā aia spediāt
vnde refecta pficiat. et post aduisionis eius gl'iam
ptingat. hec greg. Et cōsiderandū q' sunt nōnulli
qui amāt sciām et sapiām. nō vt habeāt eam in
vita vel in morib' sed ut p eam vanam gl'iam acq
uant. de hoc dicit beatus aug'. Amāt aliqui vba sapie
ut habeāt ea in doctima et nō in vita. nō ut p moēs
eam augeāt. sed ut in aie gl'iam acquirāt. et sic
vbiis illius inflati. ab ea fiūt magis alieni. hec
aug'. de sciā et bona et mala sic dicit beatus b'n'h'. Sūt
enī quidam qui volūt scire ut sciāt. et turpis curio
sitas est. Quidam ut sciāt. et turpis vanitas est.
Quidam vt sciām vendāt. et turpis questus est. Qui
dam vt edificent. et caritas est. Quidā ut edificent
et prudentia est. hec b'n'h'. Et nōndū q' plures ha
bentes sciām salut' minore saluāt. et nōnulli hūtes
sciām maiorem perunt et dampnāt. vnde felices sūt
quibus sciā quēcūq' siue sit exāior. siue spiritualis

est scala ascensionis ad vitam eternam et non ruina
derelictionis. De hoc dicit Ricardus de sancto viro. Vire salutis
sanctam alii habent maiorem. alii habent minorem. et
contingit sepe saluari eos qui habent minorem. et pe-
riri eos qui habent maiorem. magnitudo namque scientie
quibusdam est fomes superbie. et eo non causa ruine.
Unde felices sunt. quibus exterior scientia fit scala
ascensionis. non ruina derelictionis. Felices quibus
scientia illa que inflat et non est adulationem. sed ad inflammandum aliquid
edificat. Hec Ricardus. Sic igitur patet de dono scientie.

Dostquam edoctus sum. de dono fortitudinis. ca. x
De dono scientie. nunc de quarto dono quod
sequitur cupio informari. **C**are debes quod
quartum donum spiritus sancti. est donum fortitu-
dinis. et sequitur immediate donum scientie. Quod anselmus ostendit
sic. d. Spiritus sanctus donum fortitudinis. superimponit
dono scientie. cuius ratio est. quia dum meos paucos timens
sibi quod dono pietatis compatiens. et iam quid agere
debeat. dono scientie sciens. oportet ut dono spiritus sancti
sit fortis ad operandum. que didicit. et quibus se sal-
uari posse confidit. Quia sicut hugo dicit. perfectum
non facit cognatio veritatis in mente. nisi subsequatur.
habitu virtutis in operatione. Ideo fortitudinis donum
sequitur donum scientie. Et nondum quod anima disponit ad
suscipiendum donum fortitudinis per tria. primo per
inextinguibile fidei scutum. quo facto munimur
omnes bellatores christi. ut possint vincere mundum et
dyabolum. et omnia vicia. et persequens pervenire ad
regnum dei. huius sunt secundum dominum apostoli. ad hebreos. xj.
Qui perfidem vicerunt regna. operati sunt iustitiam adpe-
ti sunt remissiones. convaluerunt de infinitate. for-
tes facti sunt in bello. Item dicit ad epistolam. vi. In
omnibus scutum fidei sumetes. ut possitis omnia tela
iniquissimi ignea extinguere. et hoc fit maxime per
veritatem fidei. cuius fortitudo superat omnem fortitudinem.

Unde et aptius petri hortat nos ad resistendū dyablo
p fidei virtutē sic d. Sobrii estote et vigilate. quia
aduersarius vester dyabolus tamquā leo rugiens circum-
rebet quē deuoret. cui resistite fortes in fide. Quia em
mediate fortitudo illabitur anime. Unde dicit scriptura. pa-
lip. xviij. caplo. Oculi domini cōtemplantur vniuersam
terram. et p̄bet fortitudinē hīs qui p̄fecto corde cre-
dūt in eum. Sed disponit anima ad suscipiendū
domini fortitudinis p̄ ineffabile spei solaciū. De hoc
dicit ysai. xl. Qui sperant in domino mutabūt fortitudi-
nē. assument penas ut aquile. currēt et nō labora-
būt. ambulabūt et nō deficiēt. hec autē spes debet
hēre silenciū. dicente ysai. In silencio et in spe erit
fortitudo v̄ra. maxime namq; fortitudinem dat
deus sperantib; in se. Unde dicit ysai. xl. Qui dat lassō
virtutē. et in hīs qui nō sunt fortitudinē et robur
multiplicat. i. hīs qui nichil se reputāt sed deum
et ideo homo nullo mō sperat in se sed in deum t̄m
Tercio disponit anima ad suscipiendū domini fortitu-
dinis p̄ inextinguibile caritatis mēdiū. Unde dicit
beatus augustinus. Fortitudo est amor. quia fortis est ut
mors dilectio. omnia p̄pter deum facile p̄ferens nā
iusti v̄ra fortitudo radicati in amore dei aduersa queq;
patient. et libent; sustinent dicentes cū aplo paulo.
Quis nos sepabit a caritate xpi. Tribulatio. an
angustia an fames. an nuditas an gladius.
Certus sum quia neq; mors neq; vita poterit
nos separare a caritate dei. que est in xpo ihu domino
nostro. Sciendū et qd domini fortitudinis dat fide-
lib; p̄pter tria. Primo datur ad p̄ficiendū op̄atio-
nes v̄nales Nam domini fortitudinis cōtra omnia vi-
cia decertat. et ornāmēta v̄tutū in hominibus con-
seruat. De hac beatus ambrosius sic dicit. Non mediocre
v̄tus animi est fortitudo. que sola defendit orna-
mēta v̄tutū om̄i. et iusticiā custodit. et que in

expugnabili p̄sidio aduersus omnia vicia dēctat
inimica ad labores. fortis ad picula. rigidior aduer-
sus voluptates. auaricia fugat. que virtute effemiat
et metem ob tenebrat. hec ambz. Quid dat domum
fortitudinis. ad p̄sternēdas aereas p̄tates. s. ad for-
tit̄ pugnādū. Unde dr̄. 1. Job. 1. Quid vobis inuenies
qm̄ fortes estis. et verbū dei in vobis manet. et dias-
tis malignū. signū est fortitudinis. qū homo p̄ster-
nit aduersariū suū. debet q̄. quilibz resistere vni-
lū maligno spiritui. ne preualeat. Ad hoc hortat̄
Iacobus. m̄. caplo. sic d. Resistite dyab̄ et fugiet a vo-
bis. Tercio dat domū fortitudinis ad tollēandas mundi
tribulacōes. Ip̄a namqz fortitudo generat paciā
p̄ quā homines vincti aduersa non repugnando
sed suffendo. de hoc Cassian⁹ sic dicit. paciā d̄mat
aduersa non colluctādo sed suffendo. non minando
sed gr̄as agendo. Ip̄a est que feces totius voluptat̄
abstergit. Ip̄a est que limpidas animas deo reddit
hec Cassianus. Unde iusti viri p̄ domū fortitudinis
nec p̄spis excellunt. nec aduersis frangūt. qm̄
spem in dūo hntes. in suis tribulacōibus ab ip̄o
nō derelinquūt. Et sicut in electis tribulacō opat̄
paciā et spem future glorie. Sic in reprobis tri-
bulacō parit desp̄atōm. Ista comedat b̄tus Bn̄z
sic d. Iustus nec laudē extollit. nec vitupacōe frā-
git. non diuitijs timet. nō cōfundit̄ paupertate. et
lota cōtempnit et tristia. Sicut em̄ s̄b et elās tri-
bulacō opat̄ paciā. paciā p̄batōm. p̄batō spem.
spes aut̄ nō cōfundit. Sic cōtrariō dampnādis et
reprobis tribulacō opat̄ pusillanimitatē. pusillani-
mitas turbacōm. turbacō desp̄atōm. desp̄atō aut̄
intermit. hec Bn̄z et sic patet de dono fortitudinis. 2)

Dabitā informacōe *de dono consily. cap. xi.*
de dono fortitudinis nunc de q̄nto dono qd
sequit̄ cupio edoceri. et debes scire q̄ q̄ntū

domini spiritus sancti est domini consilium. et sequitur immediata
te domini fortitudinis. Unde dicitur Anselmus. post domini
fortitudinis spiritus sanctus domini consilium superedificat. quia
cum iam nunc est fortis ad operandum quod pie timendo
scit esse faciendum. sui experimento didicit ex spiritu sancto
qui de his omnibus consulere debeat. ex quo con
cludit quod domini fortitudinis sequitur immediate do
mini consilium. Est autem domini consilium. habet adeo infusum
quo secundum consilium scilicet spiritus sancti mouemur ad opa
tiones bonas. Est etiam consilium prout dicitur Damascenus
appetit inquisit ratione directus. de his que sunt
facienda et non facienda. Sciendum autem quod est triplex
consilium. Est enim consilium quo erudimur ad discendum
quo subleuamur ad eligendum. quo expeditur ad perse
quendum. Primo est consilium. quo erudimur ad discernen
dum quod licet et decet ad dictamen rationis recte. Unde
dicitur prologus. viii. ego sapientia habito in consilio. in quo eru
ditur homo ad discernendum. quidquid est utile decens et
licitum. Primo enim oportet videre an licet. scilicet an decet
tertio an expedit. multa enim licet. sed non omnia expe
ditur. secundum apostolum. Secundo est consilium quo subleuamur
ad eligendum. quod licet decet et expedit ad anime
salutem. De hoc dicitur. ecclesiasticus. xl. Aurum et argentum con
stituet pedem. et super utrumque consilium bene placitum. Auro
est sancta sacre scripture. Argentum vero philosophia
Pedes ergo stabiluntur super documenta istius et illius
sed super omnia consilium bene placitum quod est virtus que
in moribus est certior omni arte. et ideo est super auro
et argentum. Tertio est consilium quo expeditur
ad persequendum quod licet decet et expedit ad operationem
virtuosam. De hoc dicitur Iudith. x. Deus patris in corpore
tibi gratiam det. et omne consilium cordis tui sua virtu
te corroboret. et pater dicitur. Tribuat tibi secundum cor
tuum. et omne consilium tuum confirmet. Vbi propheta
imprecatur fidelibus dona sancti spiritus. Ut consilia

16
sana et ad aie salutem spectancia valeat adim-
plere. Et nondū q̄ oportet vt homo sciat eligere
bonū cōsiliū. De electione vērō boni cōsiliarij dicit
Eccl. vi. multa pacifica sunt tibi. et cōsiliarij sit
tibi vnus de mille. qui est xps. Vnde dicit ysa. ix.
Vocabit nōmē eius amirabilis cōsiliarius. Iste
sūm cōsiliarius habet cōsiliarios p̄cipaliter
ap̄los. Inter quos paulus dicit. Beacior at̄ erit
si sic p̄manserit. scdm̄ meū cōsiliū. s. custodiēdo
castitatē. quia hoc est scdm̄ deum. Vnde sequit̄. Puto
aut̄ q̄ et ego sp̄m̄ dei habeam. et sic patet q̄ nichil
cōsiliū. nisi quod vidit in xpo. Vnde idem ap̄lus
ad ebori. dicit. Satis grām dñi m̄i ih̄u xpi. qm̄ p̄p̄
vos egenus factus est cum esset diues. vt eius in-
opia vos diuites essetis. et in hoc cōsiliū dō. vt
videlz eius paup̄tatē imitam̄. scilz. in castitate.
in hūilitate et paup̄tate. que sunt ew̄gelica
cōsilia. que et cōfirmata sunt p̄ ap̄los et sc̄os.
Debem̄ ergo obedire p̄ceptis ac cōsilijs m̄i redēp-
toris vt vitam anime nr̄e inuenire valeam̄. Vn-
dē p̄u. iii. Custodi legem meam atqz cōsiliū meū
et erit vita anime tue. hortat̄ et nos dñs per
sapientem. vt eius cōsiliū suscipiam̄. ac et p̄uem̄
sic. d. Eccl. vi. fili audi et accipe cōsiliū meū
et ne abicias illud. Ac si dicat. fili inquit. audi
cōsiliū meū q̄ntum ad intellcū. accipe q̄ntum ad
affectum. et ne abicias q̄ntū ad effectum. Vt dicas
cum ps. q̄ ane astabo tibi ad cōsilia tua sollicitate
inquirenda. et videbo veritatē intelligendo. et ex hys
quid tibi placeat vel displiceat fidelit̄ exequēdo
In hys aut̄ mentibz. que p̄ceptis et cōsilijs dñis
sic p̄mpte obediūt. sancta trinitas solet libent̄
inhabitare. et dulcat̄ illas visitare. Vnde ip̄e dñs
dicit. ioh. ix. Qui diligit me sermonē meū s̄nabit̄
et pater meus diliget eum. et ad eum veniem̄. et

mansione apud eum faciem? Venet ad nos pr
visitando memoria. et exortando ad opandum. Ve
met ad nos vbum pns verificando intelligenciam
ad clare contemplandu. Venet ad nos sps scis
voluntate inflammando. ad dulcedamandu man
sione aut faciunt apud nos. cui ratione assignat
gg. in omnia. d. In quorpd corda venit dñs. et
mansione nō facit. quia sic deum recipiūt. Ut tū
temptacōis tpe ab eo recedāt. In quorpd vō corda
venit. et mansione facit. quia sic eos dñm amor
penetrat. Ut et tpe temptacōis ab amore eius
non recedāt. Ille em vō deū amat. cui mētem de
lectatio praua ex consensu nō supat. Qui aut
in caritate manet in deo manet. et deus in eo.
De hac māsione dr pū. viij. Delicie mee esse cum
filijs hōm. Delectat enim dñs habitare in cordi
bus sua consilia ac pcepta obseruātib? Sed cō
siderandū q sunt nōnulli. qui ppiū cōsiliū sequū
tur. qui sibi sapiētes esse videntur. sequētes sumy
errorem. nec volentes cōsilijs acquiescē alior. Hy
tales sunt vanitate tumētes. sibi placētes. et in
oculis suis magni. Quos bñs bñh? in quodā ser
mone rephendit sic. d. Lepia ppiū cōsiliū. eo pmao
rior est. quo magis oculta. et qnto plus hūdat
tanto sibi quisq sapiētor esse videtur. hec illorū
est. qui zelum dei habētes sed nō scdm scām. seq
tes errorem suū et obstinati in eo. ita ut nullis
velint cōsilijs acquiescē. hy sunt veritatis deufoēs
inimici pacis. caritatis tēpētes. vanitate tumētes
sibi placētes. et magni in oculis suis. ignorātes
dei iusticiā. et suam volentes statūe volūtatē
Et que maior est supbia. qm dñs vnus homo tota
cōgregacōis iudiciū suū pferat. tamē ipse solus
habeat spm dei. qui se faciūt religiosiores alij. q
non sunt ut ceteri hōm. et ecce arioli et idolatre

facti sūt. hec bñh? Dñ necesse est dñ postponentes pñu
consiliu et pñā voluntatem sūm? obediētes cōsiliis
ac pceptis dei. ne ināram? pñu amme et etñi
mētē. De hoc dñs in pñb. i. caplo. qñ cōminando
sic dñt. Vocavi et rēmissis extēdi manū meam.
et non fuit qui aspiciet. Despexistis omē cōsiliū meū
et mēpācōnes meas neglexistis. Ego quoq; in mētē
vñō rēbo. et subsānabo cñm vobis qđ tñebat ad
uenerat. qñ uenerat sup vob tribulacō et angustia
Tunc mñocabūt me et non expandiā mane cōsue
gent et nō inueniēt me. eo qđ timorem dñi non sus
cepim. nec acquieuerūt cōsilio meo. Qui autē me au
diat. absq; terrore quiescet. et hūmilitas pñuet.
malorū timore sublato. et sic patet de dono consily.

Postqñ de dono. *De dono intellāis. cap. xij.*
cōsily edoctus sum. Tunc de sexto dono qđ
sequit? cupio mformari. *Q*care debes qđ sex
tūm donū spūs sancti est donū intellāis. et sequit?
immediate donū cōsily. Vnde dñt bñs Aug? post qñ
tūm gradū salz cōsily p quod anima lūat. ab
appetitu sordū inferiorū ascendit in sextū gñū salz
donū intellectus ubi iam ipm oculū purgat hec
Aug?. Quare autē donū intellāis pñcedēcia qñq; do
na sequat. Anselm? de hoc rōnem assignat. d. Qñq;
dona pñcedēcia ptinet ad vitam actiua. hec autē duo
salz intellāis et sapiā ptinet ad vitam cōtēplatiua
quē duo spūs scūs pñdictis qñq; supimpōit. ut edi
ficiū donorū suorū pfecte cōpleat. Vnde spūs scūs
postqñ mētē facit pauētē p donū timoris sibi
qđ compaciētē p donū pietatis. et ea quē sūt fa
ciēda docet p donū sciēcie. et illa fortit? exequit.
p donū fortitudinis. et de ipis sui exemplo facit
alijs cōsulentem. p donū cōsily. post spūs scūs ac
cendit mētē ad intelligendū. cur hec et illa fieri
debeat. et blcimo qđ a solo deo remmēacōm qñat

istorum. Hec anstus? Et nondum cum homo sit ordinatus
ad beatitudinem sicut ad finem super naturale ideo oportet
ponere intellectum sine lumine aliquid. ut est habitus super
naturalis principiorum supernaturalium. qui sunt articuli fidei
et ex consequenti quasdam operationum que ordinantur
ad fidem que per dilectionem operatur. Ut dicit apostolus. et
hoc lumine spirituale et superadditum intellectui. et datum
hominis vocatur donum intellectus. et notat quendam excellen-
tiam cognitionis penetrans usque ad intimas res in-
telligendarum essentias et veritates. quod non fit ita com-
plete ex virtute naturalis intellectus. sicut ex virtute lumen
supernaturalis superadditi intellectui. De hoc in libro
de spiritu et anima sic dicit. Intellectus est ea vis anime. qua
de divinis quantum homini possibile est cognoscit ad cele-
stia archana penetranda que penetrari non possunt nisi
per spiritum eius. qui et profunda scrutatur dei unde apostolus dicit.
Vobis autem revelavit deus per spiritum suum. qui omnia scru-
tat etiam profunda dei. Cum igitur veritates necessarie
ad salutem sint nobis abscondite et velate. tam in
rerum naturis. quam etiam in divinis sacramentis et fi-
guris. mentem ut intellectus humanus sine adiutorio
supernaturalis lumen non possit ad eas apprehendas plene
pertingere. planum est quod necesse fuit ut spiritus sanctus
intellectui humano superadderet aliquid lumen spirituale. quod
velamina dictarum veritatum penetraret. et veritates
absconditas apprehenderet. et sic eas nobis manifestaret.
Quod utique spiritus sanctus facit. dum nobis donum intel-
lectus inspirat. hoc enim donum intellectus primo facit
nos penetrare velamina sive tenebras mentis nostre do-
nec ad notitiam propriam perveniamus et sanctam trinitatem
ad cuius ymaginem creati sumus cognoscamus. Primo
igitur donum intellectus facit nos ad interiora nostra in-
gredi. dum mentem inspirat. ut primo seipsum cogno-
scere discat. et in hoc diligenter se exerceat. donec se
vere videre quid sit incipiat. De hoc dicit Richardus

20
de sancto viro. Et hoc exercitatio cordis oculis munda
tur. ingenium acuit. intelligentia dilatat. Uesat enim
quantum sub pedibus eius omnis mundana gloria iaceat.
qui conditionis sue dignitatem non pensat. Uesat omnis
quid de spiritu angelico. quid de spiritu diuino sentire
debeat. qui spiritum suum prius non cogitat. Et sequitur
Si non diuini idoneus es intrare ad te ipsum. quod ad illa
rimanda idoneus es que sunt super te ipsum. hec Rich?
In hoc exercitatio homo per donum intellectus incipit aliquantulum
videre. quod factus est ad ymaginem sancte trinitatis. quia
ad ymaginem et similitudinem suam. deus creauit hominem
De hoc in libro de spiritu et anima sic dicitur. Sicut deus pater. deus
filius. deus spiritus sanctus est unus deus non tres dii sed
tres persone. Ita anima intellectus. anima voluntas. anima
memoria. non sunt tres anime. sed una in uno corpore. et
tres vires. Et sicut ex patre generatur filius. ex patre
et filio procedit spiritus sanctus. Ita ex intellectu generatur
voluntas. sicut ex intellectu et voluntate procedit memo-
ria. Ex eo autem quod anima est ymago dei. est capax
dei. ut dicit Augustinus. Quapropter quisque diligenter attendat.
primarie sue conditionis excellentiam. ut veneranda sancte
trinitatis in seipso ymaginem agnoscat honoremque di-
uine similitudinis ad quem creatus est nobilitate morum
et exercitacione virtutum. ac dignitate meritorum habere con-
tendat. ut quando apparebit. similes ei appaream. qui
nos condidit et reformauit. Quod dicitur et quod intellectus
est regula et respectus actionum morum. Unde per prophetam dicitur.
Intellectum tibi dabo et instruam te in uia hac qua gredie-
ris. firmabo super te oculos meos. scilicet sinistrum quod
et dextrum glorie. Quod fit quando deus acceptat opera hominis
in presenti approbando. et in futuro remunerando. Sed oportet
ad hoc quod sumus apti ad istum intellectum. ut regulemur
non secundum sensibilia fantasmata. sed secundum iudicia in-
telligibilia. Sicut per eundem prophetam dicitur. nolite fieri sicut
equus et mulus quibus non est intellectus. Alioquin

accidet vobis sicut pmo homi. qui cu m honore esset
non intellexit. copatus est immentis m sapientibus
et similis factus illis. id est quia no est sequuntel
lectum vt seget mandatu dei. factus est miser et
captiuus. Vnde nondum. qd est mellaus practicus
prudentialis. qui scdm dictame legis diuine docet
tua salz qm sit euitandum. qm exequendum. qm
expectandum. pmo domi mellaus docet qm sit eu
tandū. quia omne malum. Vnde dr pū. n. Si malma
ueris cor tuū prudencie. et si quesieris eam qd peti
mā. et sicut thesauris effodis illam. tūc intelli
ges timorem dñi. et sciam dei memies. i. qm vlt
hūc hunc mellaus. debet se mclmare p hūilitatem
quere p desiderū. effodere p exercitiū. et sic mstra
tus moribus intelliget. qd m timore dñi vitet omne ma
lum. Vnde ps. In cui sapie timor dñi. mellaus boni
omnibus facientibus eum. Sed domi mellaus do
cet qm exsequendum. quia omne opus bonū. scdm
actu cordis oris et opis. De actu cordis dr Josue i.
Non declines a lege ad dexterā ul ad sinistram vt
intelligas cūcta que agis. tūc diriges viā tuā
et intelliges eam. Item oris eā v. Intelligas et
cum sapia pferes iustum verum. Si est tibi intel
lectus responde pmo. sm aut. manus tua sit sup
os tuū. ne capias m verbo m disciplinato et con
firmas. Item opis. De hoc dr bñs Ambrosi
Nichil homo debet agē. nisi si quēret. posset reddē
rationē. Tercio domi mellaus docet qm sit ex
pectandum. salz. bonū etnū. De hoc p Sapientē dr.
Gemina gratissima. expectatio prestolantis. qm
q se vertit prudēt intelligit. nō em pt hō tenē
bonā viā. nisi sciat tūmū quo debet ire. Debet
em cōsiderare finem m suo ope gratissimū. gratū
est enim solum bonū tpale gā bonū spūale. vt

74
sca vel vtutes. gratissimu aut bonu etnu vnde
dr Baruch m. discite vbi sit sapia. vbi sit virtus
vbi sit intellectus. vt scias simul vbi sit longitu-
tas vite. et virtus. vbi sit lumen oculor et pax. hec
em sunt in bono etno. pu. m. longitudo dier in dex-
tera eius. et in sinistra illius diuicie et glia. Et ps
diat. Apud te est fons vite. et in lumine tuo videbi-
lumen. ibi em debet esse oculus intellectualis. qui
rectificat. que no habebat illi. De quibz d. vtiuo dr
Sens absqz consilio est et sine prudentia. vtiua sape-
rent et intelligerent ac nouissima prudent. p memo-
riam salz pitor. discretione qz pncu. ac prudentia
fuer. Sic igit patet de dono intellectus *de dono sapieacie*

Habita namqz informatioe de dono. *cap. xiiij.*
intellectus. nunc de septimo et ultimo dono
qd sequit cupio edoceri. Dare debes qz septi-
mum et blannu donu spūs sancti. est donu sapie qd imme-
diate sequit donu intellectus. Ad hoc donu videt sa-
piencie. a timore mapiendo. qz p quosdam gradus p-
uenit. vnde diat btus aug. qz a timore vsqz ad sapi-
encia. que septima est in domo. et blama p gradus
tendit et puenit. et reddit racōm d. hec sapia blia et
suma est. quia hac habita animi potat tranquill-
qz pfruit. et delectat. ita qz est blama. in qua est con-
sumacio. Similem racōne assignat anshelm dices.
Spūs sanctus mēti in spnat. ad postremu sapiam.
quā alijs donis sup accūitat. vt qd recte intelligit
esse sequēdu. salz in dono intellectus sit tibi sapiam.
atqz dulcissimu in dono sapie. Solo qz rectitudinis
amore sequat quod intelligit esse sequēdu. Non em
pfectum facit cognicio veritatis. nisi et sequatur
expiēntialis. qma expiēntia est magistra intelli-
gentie vt ait hugo. Et addit anshelm d. In isto
edificio sic composito spūs scūs residet. totam qz

familiam domus interioris. i. omnes anime sensus regit
et ad suum obsequium disponit. scilicet ascendendo ad deum
et descendendo ad proximum. hec Augustinus. primo igitur
videndum est quid sit sapientia et quod dicatur domus sapientie
de quo nondum est. quod obmissa sapientia carnis. que im-
mica est deo. et sapientia huius mundi. que stulticia est apud
deum. que nec dicitur sapientie nisi abusive. quia non sunt
sapientes scilicet sed stulti et insipientes. Nulla itaque ista est
domus sapientie. Est et alia sapientia vera et maxima de qua dicitur
Sapientia. vii. quod ipsa est candor lucis eterne. et speculum sine ma-
cula dei maiestatis et ymago bonitatis illius. qui est
christus dominus filius dei. quem paulus appellat dei virtutem
et dei sapientiam. de qua et beatus Augustinus dicit. Sapientia maxi-
ma que est filius dei non cessat occulta inspiratione et
revelatione ad intellectualem creaturam se transire. Ut
ad se convertatur. Sed nec ista sapientia est domus spiritus sancti
sed potius largissima omnium donorum datrix est. Est et alia
sapientia creata. que et duplex est. quia quedam est per
studium humanum acquisita. et est virtus intellectualis de
qua loquitur philosophus in ethicis suis. que potest dici aliquando
sapientia tamen in ea quidam sapor immematur. habet enim
philosophia admirabiles delectationes. Ut dicitur. x. ethicorum
Licet sapor ille non sit oleo gratie conditus. potest etiam
hec sapientia praeconis inquisitione aliquando tamen iudi-
cari circa aliqua divina habere licet incomplete. sicut os-
tendit hugo in prologo super li. angelice Ierarchie ubi
sic dicitur. philosophus datum fuit propter nos. quibus consummatio
servabatur. et inchoatio probatur. Ut invenient verita-
tem illam quam oportuit suscipere filios vite ad obsequium
summe veritatis. cui labor nostris appositus est. nobis ad-
fructus servabatur. Nonnulli autem theologia quendam
praeconem divinum et scrutationem infinitum quod consummationem
sapientiam addiderunt. et ibi coram cepimus in mendacia
figmentorum et ideo defecerunt et evanescerunt. hec hugo. Unde
nec ista sapientia est domus spiritus sancti quoniam ab eo datur

Est etiā quedā alia sapiā. que desursim est. quia a
patre lūminū creata est vñdī. Jac. m. omē dnm̄ pfectū
desursim est. descendens ap̄re lūminū. et hec est vñā
sapiā. et dnm̄ spūs sancti. quia ip̄a est vera splendor
et boni saporis. Splendor namq; eius dūgit intel
lectum ad verū cognitiōem. et sapor erigit affectum ad
boni saporosam dilectionē. Igit̄ que sursum sūt sapi
te non que sup̄ram aut aplūs. Obiectum ergo dnm̄ sa
pientie p̄ncipale est deus. p̄ ut est exaltatū volūtatē
ad eius saporosam dilectiōē. Actus aut̄ sapiē est con
templari deum. non quocūq; modo. sed ex dilectiōe cū q̄dā
exp̄metali dilectiōe. vel suauitate in affectu. Ex hys
igitur apparet. qd dnm̄ sapiē est habit⁹ sup̄naturalis dñe
a sp̄ritu sancto infusus. ad deum cognoscendū et sapo
rose diligendū. Et nōdū scdm̄ qd dīc̄ b̄tus Bñh⁹ in lib⁹
de amore dei. Qd sicut corpus suū habet q̄ngz sensus.
quib⁹ anime cōiūgit̄ vitā mediātē. Sic anima habet
suos q̄ngz sensus sp̄uales. quib⁹ deo cōiūgit̄ mediante
caritate. p̄ sensus em̄ corporis vetāscim⁹. et hūc sc̄lo
conformam⁹. p̄ sensum vero mentis renouam⁹ in agm̄
ciōe dei in nouitate vite scdm̄ volūtatē dei et bñplaci
tū vñdī dīat aplūs nolite cōformari huic seculo. sed
renouam⁹ in nouitate sensus v̄ri. vt p̄betis que
sūt volūtas dei bona et bñplacēs et p̄fecta. Sicut at̄
omēs sensus corpales vt visus et cet̄i sū sensu gus
tus infirmat⁹ et ebētant⁹ in omib⁹ op̄atib⁹ suis Sic
omēs sensus sp̄uales infirmat⁹. et languescūt in op̄a
ciōib⁹ suis sine gustu sp̄uali. qui gustabilia sp̄i
tualia sapida facit. Quod b̄tus Bñh⁹ ostendit sup̄
Cay. vbi sic dīc̄. hūc saporem p̄didim⁹ ab ip̄o pene
exordio generis m̄i. ex quo cordis palatū sensu an
imē p̄ualente. insecat v̄nus serpent̄ antiqui. cepit
anime non sape bonū. ac sapor noxiū subintrare
sc̄lz cōcupie. et sensus hominē p̄mpti facti sūt. ad ma
lum. et ideo multa bona sūt que nō sapiūt faciētib⁹

quia sapor mali nō est totalit^r extirpatus Sed nūc
assidue sapiā dicit maliciā in mentib⁹ ad quas in-
trauerit. saporē mali quā illa inmerit saporē meliorē
extirpando. Intrans em sapiā sensum carnis infuat
et infatuat. intellectum purificat. cordis palatum
sanat et repat. Sanato palato iam sapit bonum
sapit et ipā sapiā. quā in bonis nullum est melius.
hec Bñh⁹. Sensu aut gustus in anima repato per
sapiām omēs sensus spirituales cōualescūt et vege-
tant. hic enim gustus sapore sapiē sensū visū maiore
clarificat ad deū sapide cōtemplandū. hic gust⁹ sensū auditiuū
re exaltat ad vbu dei dulci audiedū. hic gust⁹ seu olfact⁹
iūiore exaltat ad dilay suam odandū. De hoc bñs Bñh⁹ in
lib^o de amore dei sic dī. Gustum aut qm fit in sapiā
quedam sequit^r saporis dulcedo. quā in interiori suo
anima senties modo quodam singulari que suscipit
gustabilia cūcta disternit. et diiudicat. seq^r omēs q⁹
sensus vegetat et confortat. i. interiores. hec Bñh⁹
Ad hanc sapiām qrendam et assequeda. hortat^r nos
apłus ad Colomien. m^o 8. Si cōsurrexistis cum xpō
que sursum sūt gr̃te. vbi xpūs est in dextera dei
sedens. que sursum sūt sapite. nō que sup tiam
In quibus vbi monet nos apłus adipisa dñum
vere sapiē. et hoc duplicat^r. primo veram sapiām
suadendo. cum dicit. que sursum sūt sapite. Sed
vana dissuadendo. cum addit. Non que sup tiam
Sicut em duplex est aspectus anime. s. ad t̃palia
et et̃na. Sic duplex est affectus et duplex sapiā. s.
et̃na que desursum est. et t̃palis que deorsum est.
de hac dī Jacobi. m^o. Quia si zelum amari habetis et
cōtentiones sunt int^r vos nolite gloriari et medaces
esse adūsus veritatē. Non est em ista sapiā desur-
sum descendēs sed t̃rena aīalis et dyabolica. que
aut desursum est sapiā. Primum quidē pudica est
re. ¶ Primo ergo videam⁹ que sit vana sapiētia

ut per hoc melius domini vere sapientie agnoscamus. Vana
enim est sapientia terrena. animalis et dyabolica. Terrena sa-
pientia consistit in abundantia terrenarum opulentiarum. de hoc
dicit primo ad corinthios. i. cor. perdam sapientiam sapientium
et prudentiam prudentium reprobo. ubi sapiens ubi sci-
ba. ubi conquisitor huius seculi. Nomen stultum fecit
deus sapientiam huius mundi. perdam inquit. quia non
est vera. Sapientes enim sunt ut faciant mala. Diviti-
as auare congregando. bonum autem facere nesciunt. Ani-
malis autem sapientia consistit in experientia sensibilium delec-
tationum. De hoc dicit paulus. ad romanos. vii. capitulo
Non secundum carnem ambulamus. sed secundum spiritum. Qui enim
secundum carnem sunt. que carnis sunt sapient. nam pru-
dentia carnis mors est. Prudentia autem spiritus vita et
pax. quoniam sapientia carnis inimica est deo. Qui autem in car-
ne sunt. deo placere non possunt. Dyabolica vero sapientia
consistit in ambitione mundialium excellentiarum. Unde
dicit per ad corinthios. iii. cor. Si quis me vos videt
sapientem esse hoc seculo. stultus fiat ut sit sapiens. Sa-
pientia enim huius mundi. stulticia est apud deum. Scit-
tum est enim comprehendam sapientes in astucia eorum
confutantes autem in his tribus. dicit apostolus. ad
philippos. iii. cor. multi ambulant quos sepe dicebam vobis
nunc autem et flens dico inimicos crucis christi. hoc propter
dyabolicam quorum deus ventus est. hoc propter animalem. Et
gloria in confusione eorum. qui terrena sapient. hoc propter
terrena. has perdidit christus. qui eorum contraria eligens. scilicet
paupertatem acerbissimam et vilitatem. quia pauperime
et acerbissime et abiectissime pro nobis voluit crucem
figi. Isa. l. iii. cor. Et reputauimus eum quasi leprosum et pauperem
sumus adeo et humiliatum. Hanc ergo sapientiam terrenam animalem
et dyabolicam. mox in cruce docuit despicere
tamquam vanam. et appetere veram sapientiam. que desur-
sum est. siue celestem. de qua per Salomonem dicit. Transi-
ui ad contemplantum sapientiam. erroresque et stulticiam

et vidi qd tñ pcedet sapia stulticia. qñtū difert lux
a tenebris. her em sapia tamq̃ datū optimū. et do
mū pfectū. descendit a patre lūmī. vt lux ad nrām
potenciā cognitiuā illustrandā. et hoc pūbūm
inspiratū. ad nrām poteciā affectiuā letificandā
et hoc pūbūm incarnatū. ad nrām poteciā opa
tiuā corroborandā. et hoc pūbūm marcatū pmo
em est sapia. vt lux illuminatua respectu nrē cogni
tiue vñde dr̃. Sap. vii. Memmem diligit deus nisi cū
cū cū sapia inhabitat. Est enim speciosior sole. et sup
omniū disposicōm stellarū. luci compata mment̃ por
tū em sapia instar solis. dat aīe lūmē respectu
cognoscēdō. Instar lūmē respectu agendō. Instar
stellarū respectu cōtemplandō. vñde merito dr̃. Anima
misti sedes est sapiē. Sed sapia est. sicut lux letifica
tua respectu nrē affectiue. de hoc dr̃. Eccl. x. vñ vñ
et mulieres letificant cor. et sup vñqz dilectō sapiē
Quā amās sapiēs dicit. Sap. vii. Hāc amam et
exquisim eam amicitie meae. et q̃sum sponsam
eam michi affimē. et amator fr̃is sum forme illi
Item dr̃ vñ sapiē. Snp salutē et specē dilexi illā
et pposui p luce hīe illam. qm̃ inextinguibile
est lūmē illius. Venerūt aut̃ michi omnia bona
pit̃ cum illa. Tercio sapia est ut lux corroboratiua
respectu nrē opatiue. vñde dr̃. Eccl. vii. Sapia sapi
entem cōfortauit. vñt dīcē qd nulla vñtus creata
tū corroborat. qñtū sapia. Ideo dr̃. Sap. p. Cer
tamē forte dedit illi vt vñcēt et facēt. qm̃ om̃
potentior est sapia. Et sic apparēt ista tria p que
fit anima domus dei. pulchra amena et robusta
de qua domo salz aīe dr̃ pū. i. vñ. Sapia edificauit
sibi domū. exadit colūphas septem. Quē vñt
iste septem colūmpne. sacra scriptura munit. Jac
m. vñ dr̃. Quē aut̃ desursum est sapia pūmū

quidem pudica est. deinde pacifica modesta suadibilis
bonis consensuens. plena misericordia et fructibus bonis. non in di-
cane sine simulatione. Attende ad has columnas si posses
eas habere ut edifies domum sapientie in corde tuo. Omnia enim
alia dona spiritus sancti sunt ordinata ad hanc domum sa-
pientie edificandam. Iste igitur septem columnae sunt. Pu-
dicia in carne. Innocentia in mente. Modestia in ser-
mone. Suadibilitas in affectu. Liberalitas in effectu. Gra-
tuitas in iudicio. Simplicitas in intentione. Primo quidem
pudica est per pudiciam in carne. que est prima columna
Unde per sapientem dicitur. In malivolam animam non introibit
sapientia. nec habitabit in corpore subdito peccatis. Hec est ergo
principalis columna domus sapientie. Unde vita pudica
et contrarium vero impudica est ruina. De hoc dicitur. Eccl. xix.
Vini et mulieres apostotare faciunt sapientes. et arguunt
sensatos. Deinde sequitur pacifica. Ecce secunda columna. que
est innocentia in mente per tranquillitatem. Pax enim et tranqui-
litas ordinis exhiberi solet per obedientiam ad superiorem
per equalitatem ad parem. per iustam provisionem ad
inferiorem. Unde dicitur. Eccl. i. Filius sapientie et alia in seipso
et natio illorum obedientia. et dilectio in deum patrem
Audite filii et sic facite ut salvi sitis. Deinde sequitur
modesta. Hec est tertia columna que est modestia in
sermone. Unde dicitur. Eccl. xxx. Homo sapiens tacebit
Usque ad tempus. Lascivus autem et imprudens non ser-
vabit tempus. Oportet enim quod homo multum caveat
sermonem suum. qui est gladius ledens loquentem et proximum
per verbum scandalum. Unde dicitur. apostolus paulus. Omnis
sermo malus ex ore meo non procedat. Sed si quis bonus
est ad edificationem fidei. ut det gratiam audientibus. Post
hoc sequitur quarta columna cum dicitur. Suadibilis. bonus
consensuens. que est suadibilitas in affectu siue benig-
nitas. contrarium est malignitas. Unde dicitur. Sapientia. i.
Benignus est enim spiritus sapientie et non habebit maledictionem

a labijs suis. Quid autem quies est sapientior. tanto est
suadibilior ad bonum alios provocando. Sed stultus
conculcat verbum reprehensione. Ideo dicitur pro. non noli
arguere deusorem ne odiat te. melius est enim a sapi
ente corrumpi. quam a stulto adulatoibus decipi. deinde
sequitur plena mens et fructibus bonis ubi describitur
quinta columpna. que est liberalitas in effectu. De
hoc dicitur. vlt. Os suum aperuit sapientie. et lex domine
in lingua eius. et promissit ibidem. aiam suam aperuit
inopi. ecce mens quam docet sapientia. docet et opera virtuosa
et fructuosa opera. quia qui domini sapientie habet. a bo
no opere vacare non potest. Post hoc sequitur. non di
iudicans ubi tangitur sexta columpna. que est matu
ritas cum iudicio. ne scilicet iudicet temerarie. Unde per
dicitur. Os iusti meditabitur sapientiam. et lingua eius loquetur
iudicium. lex dei eius in corde ipsius. et non subplata
hinc gressus eius. qui videlicet iusto zelo mouetur ad
omnia. omne bonum approbandum. et omne malum reprobandum
Deinde sequitur septima columpna ubi vltimo dicitur
Sine simulatione. in qua est consuetudo totius edificij
istius domus. Unde Salomon li. in regum cap. v. Fecit thronum
de ebore grandem. et vestiuit eum anno fuluo mi
nus qui habebat sex gradus. per quos sex columpne pre
cedentes designantur. et summus thronus rotunda erat
in parte posteriori. quod erat in figura huius columpne omnia
consummatis. scilicet simplicitatis intentionis. Hinc igitur co
lumpne septem perfectis et consummatis in anima ma
git homo que sursum sunt sapientie. non que super terram
ubi videlicet christus est in dextera dei sedens. in quo sunt
omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. que cognos
cere et amare est vita eterna ipso attestante qui dicit. hec est vi
ta eterna ut cognoscatur te solus verus deum. et que misisti ipsum
christum. Si ergo desideramus christum agnoscere. ac in statu vie
ipsum ipsum per contemplationem tue necesse est ut vitata
culpa deformate naturae exerceamus nos ad gratiam

reformatem et hoc pōrōne ad iusticiā p̄mificatē.
et hoc p̄cōsationē ad sciām illūantē et hoc p̄medita
tōnem. ad sapiām p̄ficiētem et hoc p̄cōtemplatōne
Sicut igit̄ ad sapiām nemo puenit. nisi p̄grām. iusti
ciam et sciām. Sic ad cōtemplatōne nō puenit. nisi p̄
meditatōne p̄spiciā. cōsationē sciām et orōne deuotā.
Sicut em̄ grācia fundamētū est rectitudis voluntat̄
et illustratiōis p̄spiciue orōis. Sic p̄mo orandū est
nobis. deinde sancte agendum. Tercio ueritat̄ spectacu
lis intendendū. et intendendo gradatim ascendendū.
quodsq; ueniat ad montē excelsum ubi uideat̄ deus
deorū in syon. Unde ad domū sapiē inueniendū et opti
nendum multū ualet diligens inquisitio et oratio.
Nam sapiā et est querēda et est postulanda. Quēdo
inuenit̄. sed postulando a deo possidetur. Inuenit̄ per
cognitiōem. sed possidet̄ p̄ dilectionē. Per cognitiōem
uidetur. per dilectionē amplexat̄ et gustat̄. uidere
p̄tinet ad intellcū. sed amplexari et gustare p̄tinet
ad uolūtātē et affectum. de hoc dī. Bñh? de scō. dīc.
Sicut deus p̄ meōriā audit̄. et p̄intellcū uidet̄. Ita
p̄ affectum amplexat̄ et degustat̄ uel asstringit̄. et
sic tenet̄. Et hoc utiq; p̄fectius est. qm̄ uidere solū.
Primo igit̄ queram̄ sapiām inuestigando p̄ cog
nitōem. donec tandem meam̄ eam a deo reape p̄ am
plexum et degustatōem. hunc p̄ciosum thesaurū sapiē
docet quēre solō. p̄n. ii. ca. 3. Si q̄sieris sapiām q̄
petādam. et sicut thesauros effodis eam. tūc intel
liges timorē dñi. Que uerba bñs Ied? exponēs dīc
Qui thesauros effodit̄ trā eiat. foneā in altū fodit
sedulus insistit. donec inueniat quid querit. Sic qui
thesauros sapiē inuenire dēsidat. omē pondus ter
renū a se reiciat. in se foneā hūilitatis faciat. nec
quiescat donec inueniat. hec Ied? Quō ued cog
noscat̄ inuenta sapiā. hoc docet bñs Bñh? cum
sic dī. Inuenisti plane sapiām. si p̄oris uite p̄tā

defleas. si huius seculi desideria propēdas. si etiam bti-
tudine toto desiderio concupiscas. Immemisti sapiam/
si horum singula tibi sapuerit. put sunt. ut hec quidem
amara et omni fugienda. Illa quoque velut caduca
et transitoria contempnenda. Ista vero ut perfecta bona to-
tis desideriis appetenda. quā intui quodā sapore
diuidices et discernas. hec **Unh?** **Om?** igit huius
salubres sapientie amatores. que docat et dicat. **T** nūc
ad me omnes qui concupiscitis me. et agere adhibere
meis adimplere. Et nōdū quod sapientia dei. ut
possit esse firma et stabilis in cordibus fidelium. per
diuersas virtutes roborat. et confirmat. De hoc hugo
in li. m. de archa noe sic dicit. Sapientia dei in cordibus
sanctorum tamquam in paradiso multisimili per timorem seminat.
per gratiam rigatur. per dolorem moritur. per fidem radicatur.
per spem vivit. per deuotionem germinat. per compunctionem
oritur. per desiderium crescit. per caritatem roboratur. per caritatem
speciem frondet. per disciplinam floret. per virtutem fructi-
ficat. per pacem maturat. per mortem carpit. per con-
templationem cibatur. Sapientia igit per timorem seminat. quia
timor domini inuicem est sapientie. Item sapientia per gratiam rigatur.
Sicut enim timor similis est semini. Ita gratia similis est
humori. qui rigat semen in rectum mittere et germi-
nare facit. postquam enim homo a delectatione carnali per
timorem abstractus fuerit. necesse est ut statim ali-
quid spiritualis gaudij per gustare sapiat. ne si omni
a delectatione aliena remanserit. quod semen aridum absque
humore. ad germinem sapientie conualescere non possit. Sapientia
ergo per timorem seiat. et per gratiam rigatur. quia timor
primum carnalis delectationis affectum ab animo praesedit.
deinde gratia ente quod iam a sordibus emendatum spiri-
tuali delectatione perfundit. Item sapientia per dolorem moritur.
Sicut enim semina germinare non possunt. nisi prius intra con-
purescant. et quodammodo moriantur. Ita nos germinem bonum
ferre non possumus. nisi prius per salubre dolorem mundo

25
moriamur. Et bñ post pceptum gracie dolor nascitur.
quia tunc vere in quibus malis sumus agnoscamus. qui
per infusionem gracie illuminati dulcedinem spiritualium bonorum
de gustamus. Quia magis autem spiritualium bonorum dulcedinem
non nominat carnalis concupiscentia. passiones etiam tunc
amant cum affligunt. Item sapientia per fidem indicatur
fideles enim radices figunt non in hoc mundo quia per
fidem et dilectionem sunt indicati. et fundati in deo sic
sapientia per spem viret. Spes enim est quasi memoria invisibili-
um gaudiorum. que in corde hominis recondita calefacit
illud interius. et non sunt illud arescere frigore infidelitatis
delictat. in veme presentis vite. et quidam hec spes vivunt
in nostra mente. nunquam arescit arbor sapientie. Sed quemadmo-
dum lignum illesum servat vigorem suum. dum equale
habet contemperationem humoris et caloris. Sic animus ser-
uat virtutem suam. que et calor spiritus sancti mittit
qui desuper radiat. et studium bone operationis quod subtus
est regat. Item sapientia per devotionem germinat. que devotio
dividit in iram. in zelum. compassionem. et benivolentiam.
Zelus est dum per amorem iusticie defensorem
ultro se offert animi. calumpnia veritatis pati non sus-
tinet. Compassio est quando miseris aliorum condolemus.
Benivolentia est quando prompta voluntate beneficia rogati
animam. Et sicut grana germinare tunc dicimus. quando
nata quada oculum germen producit quod intus latuit Sic
et bona voluntas celare se non valens. quada ut ita dicam
violencia ad exhibitionem boni operis foris exit. Item
sapientia per computationem oritur. Sapientia enim tunc oritur. quando veritas
manifestatur. veritas autem manifestatur. quando ignorantia
pellitur. Ignorantia autem pellitur. quando mens illuminatur. mente
autem illuminata. thesaurus sapientie invenitur. Item sapientia per
desiderium crescit. Sicut enim computatio incendio comparatur
ita desiderium simile est fumo. qui de incendio nascitur
qui in directum ascendit. et quanto magis sursum tollitur.
tanto magis attenuatur. Tandemque elevaris in sublimem.

ab oculis intuentium prorsus subducatur. Ita homo
per sanctum desiderium celestibus appropinquat. et omne
terrene concupiscentie nebulam euaporat. totus
spiritualis efficitur. et se humanis subducit aspectibus. dum
ad eterna concupiscenda amplius exire recusat. Itē
sapientia per caritatem roboratur. Caritas enim similis est vino
dum nāque eos quos inebriauit reddit hilares au-
daces fortes. obliuiosos. et quodammodo insensibiles
Sic caritas mundando conscientiam. mentem exhilarat
deinde audacem reddit. quā fiduciam praestat. Deinde vi-
res auget. Quia sicut dicit scriptura. Qui confidit in
domino fortis est ut leo. Oblivione quoque reddit quia
dum totam animi intentionem ad desiderium eternorum trahit
omninoque transierit. memoria ab animo funditus euellit
In sensibile reddit. quia dum mentem dulcedine me-
dullis replet. quidquid exterius a mari fertur. con-
tempnit quā non sentiat. Item sapientia per contemplationem
frondescit. et ramos expandit. Quidam enim sunt
in quibus sapientia malum crescit. Quidam vero in quibus
in latum se expandit. In contemplationis malum
surgit. qui per acumen mentis peruenit usque ad celestia
contemplanda. In actibus vero in latum se expandit
quia huius intentionis metas sue multiplicat. foris spargit
ad dispensanda eterna. Debet autem homo esse prudens
et circumspectus. ut ante periculum animi firmet. ut non so-
lum quid eueniat. sed quid euenire possit attendat
Arrecta fortune non nimis credat. madusque fiduciam
non amittat. et quidquid finem habet impet. siue
bonum siue malum eque despiciat. omnes euentus consi-
lio suo perueniat. amicos ante necessitatem copare
studeat. omnes diligat. non omnibus eque credat
maioribus obedientiam debitam. equalibus dilectionem
subiectis paternam sollicitudinem impendat. et sic per
diuisa virtutum studia arbor sapientie ramos diffundit.

et frondibus tunc dicitur videri vestita sursum ad al-
ta cacumina leuat. Item sapia p disciplinam floret
Sicut em in floructus spatur. ita in bono ope fu-
ture retribuciois expectat. Item sapia p vtute
fructificat. fructus boni opus est vtus occulta recte
intencione. Pr qui sine hac vtute boni opus in
oculis hominum fore exhibet. Velut arbor est. que sine
fructu floret. In sapia p paciam maturescat. Am
em vtute mchoam quida in se fructu bonitatis forit
Sed qui vtute qmcapit. ante sine deserit. Velut in-
matur et no apse esu ante tempus fructus cadit
Et ideo pacia necessaria est vt in bono ope qd mchoam
constant vsqz in fine p seuem. Item sapia p morte
carpit. An em fetus matur est. tunc discipit. vt
ad pssimilias ensam veniat. et nos cum ad pfer-
tionem pducti sumus ab hac vita p mortem p admi-
vt ad conuuium regem tunc tunc. Item sapia p cote-
placem abbat. Isti abus de quo ps ait. adimplebis
me leticia cum vtu tuo. delectationes in dextera tua
vsqz in finem. Cofideandum est. q duplex potest esse
sapia. Alia nam est seculari ac pssorum hominum qui
terrena sapunt. Ali vdo est iustorum qui celestia diligunt
De hac duplici sapia btus gq. in v. li. mo. p. expones
illa vba. Deridet ei iusti simplicitas. sic dicit. huius mundi
sapia est cor maximoibus regere. sensum vbi ve-
lare. que falsa sit vera ostendere. que vera sunt falsa
cia demonstrare. hec nimis prudentia vsu bene di-
cit. hec a pueris pccato discit. hanc qui sciunt. cetos
supbiendo despiciunt. hec sibi obsequentiis papiunt ho-
noru culmina quere. adepti tpali gloria vanitati gau-
dere. rogata ab dno mala multipliciter reddere cu vides
suppetunt nullis resistentiis reddere. cum vtut possibi-
litas de est. quidqz explere p malicia no valet. hoc
in pacifica bonitate simulare. At contra iustorum sapia

est nichil p ostensione fingē. sūm vbi apere. vbi
ut sūt dilige. falsa deuitare. ha gratis exhibere
mala libentē tollere. qm famillam muriam
quere. p veritate cōtumelia hūm putare. Sed ha
iustorū simplicitas deudet. qm bhm? mudi sapien
tibus puritat? vtius fatuitas dicit. omē em quod
innocent? agit. ab eis pculdub stultū putat. et
quid q? m ope vtius appbat. ca ali sapie fatuum
sonat. Quid nāq? stultus videt mudo. qm mēte
verbis ostendē. nullis muris cōtumelias reddere.
p maledictib? orare. paupertatē quere. possessa relin
que. rapiētī nō resistere. paucati maxillam altis
prebere. vnde bñ hū? mudi dectorib?. ille eggius
dei sapiēs dicit. Abhōiaciones apaoz ymolabim?
dño deo mō. Oues qmpe egyp? edere de dignant?
Sed quod abhōiant? egypci. Et israhelice deo offe
rūt. quia simplicitatē conscie uā iniusti quiq? ve
lut infirmā abiectāq? despiciūt. hanc iusti m vtu
tis sacrificiū vtunt. et puritatē ac mansuetudine
deo ymolant. quā abhōiant? repbi fatuitatem
putāt. hec gē. Sic igit? habet de dono sapie. Qz
cōsiderādū cōsequēt. q? spūs factus cū m habitat
cor hōis p grām suā mentē mirabilē refiat. ac p
septem dona sua eā suauit? parit. et m ea quoddam
commū spūale ac delcabile fiat. sed et ipa dona
seu vtiutes se mūicem pascūt. a sibi suffragant?
ne detrimētū aliqd nel rūmāpaciāt. de hoc bñs
gē. m li. p. mōz. exponēs illi vba. Et ibāt filij
eius et faciebāt cōmūa p domos. sic aut. filij per
domos cōmūa faciūt. dñm vtiutes singule mpta
modū ppiū mētem pascūt. vñ et bñ ibidem subdit
vñsq; in die suo. Dies em vñq; filij. est
illuacio vñq; vtiut? ut en? hec ipa dona breuit?
septiformis replēt. Alū diem habet sapia. alū
intellā. alū cōsilū. alū fortitudo. alū sciencia

aliū pietas. aliū timor. Sapientia q̄ in die suo cōmuniū
facit. quia mētem de eternō spe et certitudine reficit.
Intellectus in die suo cōmuniū facit quia in eo q̄ audi
ta penetrat reficiendo cor tenebras eius illustrat.
Consiliū in die suo cōmuniū exhibet. quia dnm esse
p̄cipitem p̄hibet. rationē aīn replet. Fortitudo in die
suo cōmuniū facit. quia dnm aduersa nō metuit. tre
pidanti menti cibos cōfidentiae apponit. Quia in die suo
cōmuniū facit. quia in ventre mentis ignorantie ieiū
niū supat. Pietas in die suo cōmuniū exhibet. quia cor
dis viscera misericordie opibus replet. Timor in die suo
cōmuniū parat. quia p̄mit mentem ne de p̄ntibus su
pbiat. et de futuris illam spei cibo confortat. Sed illud
in hoc filiorū cōmuniō p̄sautandū video. q̄ semet ipsos
inuicem pascūt. valde enī singula quelibz destitūt
si nō vna alie virtus vtrū suffraget. Timor quippe
est sapia si intellectū careat. et valde mortalis intellectus
si ex sapia non subsistat. quia cum alia sine
sapie pondē penetrat. sua illū leuitas grauius rui
tū plenat. Vile est cōsiliū. cui robur fortitudinis de
est. quia q̄d tractādo inuenit. ceteris vniuersis vsqz ad p̄
fectionē opis non p̄ducit. Et valde fortitudo destruit
nisi p̄ cōsiliū fulciat. quia quo plus se posse cōspi
tat. eo vti sine rationis moderamine deterius imp̄cepe
ruit. nulla est scia si utilitatē pietatē nō habet. q̄a
dum bona cogitata exsequi negligit. sese ad indici
arū arcus stringit. Et valde mortalis est pietas. si
scie discretōe careat. quia nulla hāc scia illuminat. quo
miscetur ignorat. Timor quoqz ip̄e. nisi has etiam
v̄tutes habuerit ad nullū opus p̄culdubio bone ac
tionis surgit. quia dnm ad cūcta trepidat. ip̄a sua
formidine ab omibz torpēs vacat. Quia q̄ altius
to m̄stio v̄tus a v̄tute reficit. recte d̄r. q̄ apud se vi
cissim cōmuniunt. cūqz vni alia sustentādo subleuat
q̄i p̄ dies suos innumēsa soboles pascēdo cōmuniū par

hec g^o. Ex his ergo v^obis b^a g^o collige possim^{us} q^{uod}
v^om^{us} dom^{us} sine v^otus sine alia subsiste non potest.
quia nisi fulcat^{ur} vna p^{er} altera. n^{on} m^{agis} est ip^{sa} v^ot^{us}
in v^otu^m d^{ed}mat ac corruit. Q^{uod} p^{ro}bat idem b^at^{us} g^o
in li^o sup^{er} ezech^{iel}. sic. d. In mente etem^{us} m^{en}te p^{ri}mus q^{uod}
d^{us} astensioⁿis est. timor d^{omi}nⁱ. Q^{uod} pietas. t^{er}ti^{us} scia^{ntia}
q^{uod}rtus fortitudo. q^{uod}ntus c^{on}siliu^m. sextus intellect^{us}. sep^{timus}
tim^{or} sapia^{ntia}. Est etem^{us} timor d^{omi}nⁱ in mente. sed qualis
iste timor est. si cum eo pietas non est. Q^{ui} em^{us} m^{is}era
p^{ro}ximo ignorat. q^{ui} c^{on}pati eius tribulac^{io}n^{is} nescit et
d^{is}simulat. hui^{us} timor ante dei oculos nullus est. q^{ui}
non subleuat^{ur} ad pietatem. Sed sepe pietas p^{er} m^{or}dia
tam m^{en}tem errare solet. si forte pepercit que p^{re}cenda
non s^{un}t. p^{re}cata em^{us} que ferri g^{er}eheme ignibus pos
s^{un}t discipline s^{un}t verbera corrigenda. sed inordina
ta pietas. cum t^{em}p^{or}ali^{us} p^{ar}tit. ad eter^{nu}m simpliciu^m per
trahit. v^ot^{us} q^{uod} vera et ordⁱⁿata sit pietas. ad gradum
est ali^um subleuanda. i. ad scia^{ntia}m. v^ot^{us} sciat ut quid ex
m^{en}te p^{ro}nu^{nt}iat vel quid ex m^{en}te dimittat. Sed quid si sciat
quid agere debeat quisq^{ue}. v^ot^{us} v^ot^{us} agendi n^{on} habeat
scia^{ntia} ergo m^{en}te t^{em}stat ad fortitudin^{em} v^ot^{us} cu^m videt q^{uod}
agendum sit. hoc ag^{ere} p^{ro}ment^{ur} fortitudin^{em} possit. n^{on}
timore trepidet. et pauore collapsa. n^{on} valeat bona
defendere que sentit. Sed sepe fortitudo si m^{or}p^uda
fuerit. et mⁱⁿu^m c^{on}tra vicia c^{on}specta. ip^{sa} su^m p^{ro}sp^{er}
in casum ruit. Ascendat ergo ad c^{on}siliu^m v^ot^{us} p^{ro}uidendo
p^{ro}nu^{nt}iat omⁿe q^{uod} ag^{ere} fortit^{us} p^{ot}. Sed esse c^{on}siliu^m
non potest. si intellectus de est. q^{uia} q^{ui} n^{on} intellig^{it}
malum quod agent^{em} grauat. quid potest bonum
solidare quod adiuuat. Itaq^{ue} a c^{on}silio ascendam^{us}
ad intell^{ectu}m. Sed quid si intell^{ectu}s magno quidem
acut^{us} vigilet. et mod^{er}ata se nesciat p^{ro}maturata
tem. ab intellectu ergo ascendam^{us} ascendam^{us} ad
sapia^{ntia}m. v^ot^{us} hoc quod acute intell^{ectu}s mouet. sapia
mat^{us} disponat. Quia r^{ati}o p^{ro} timorem surgimus

ad pietatē. p pietatē ad sciām ducimur. p sciām ad
fortitudinē roboramur. p fortitudinē ad consiliū tendi
per cōsiliū admittimur proficimur. p intellctū ad ma
tūtatē sapiē venimur. per hos septem gradus. ad
portam ascendimur. p quā nobis aditus vite spiritalis
apitur. Quia p timorem dei hūiles. p pietatē studi
misercores. p sciām discreti. p mentē fortitudinem
liberi. p consiliū cauti. p intellctū pūdi. p sapiām
maturū efficiunt. hec gē. Cum igitē tante efficacis sint
dona spūs sancti. manifeste apparet. qd hec dona non
solum mūdāt cor. et purgat mētē hominis. sed et
conseruat corpus et aīam. in omni puritate Sic igitē
habemur declaratū et expōsitū de septē domo spūs sa
De octo beatitudinibus caplū xiiij.

Postq̄m igitē edoctus sum
de septē domis spūs sancti. Nunc de beatitu
dinibus quas dñs enūmeat in ewāglio
Et utrum et ipse beatitudines valeant ad
purgationem cordis. de hoc cupio a te op̄r edoceri.
¶ Scire debes fili. qd septem sunt beatitudines scdm
distinctionem gradū. quibus octo sunt scdm essentia
quas saluator enūmerat in sermone in monte. s.
paupertas spūs. miseria. luctus. esurietas. iusticie.
misericordia. mūdicia cordis. et pax. harū beatitudi
nū numerus accipit scdm integritatem pfectōis
Requirūt autē ad integritatem pfectōis. tria. scilicet
regressus a malo. processus in bono. et pfectus sta
tus in optimo. Sane autē malum pcedit. ex timo
re supbie. aut ex rancore malicie. aut ex laqueore
cōcupiscentie. Contra hec tria sunt tres beatitudines.
scilicet. paupertas spūs contra malū timoris. miseria
contra malū rancoris. luctus contra malū libidinis
Item processus in bono. attendit scdm diuinā muta
tionem. que est scdm duas vias dñi. scilicet misericordiam et
veritatē. De quibz in p̄e diuise die dñi misericordia et veritas.

Igitur scdm has duas vias sumuntur due beatitudines
scilicet esurientes iusticie. et affectus mē. preterea statim
in optimo attendit in duobus. scilicet in limpida cogni-
tione et in tranquilla affectione. Scdm hoc sumuntur
due ultime beatitudines. scilicet mundicia cordis ad deū
videndū. et pax mentis ad perfecte fruendū. Et no-
tandū qd ad bonū ordinate se tūc habet anima. si
bona temporalia nō diligit. si vera bona esuriat et
siciat. si eisdem bonis ita adheret ut nulla pena
ab eis separari valeat. Ad prīmū pertinet illud. Beati
pauperes spū. Ad scdm beatū qui esuriat et siciat ius-
ticiam. Ad tertiū Beati qui persecutionē patiuntur propter
iusticiā. Ad quartū vero ordinate se habet anima. si nul-
lum malū proximo inferat. si sibi ab alio illatū
vel gratis assumptum equanimiter ferat. si alij illatum
malum posse auferat. si studiosē cauet. ut non
inquinetur malo culpe. nec pertinetur malo pene. Ad
prīmū pertinet illud. Beati mites. Ad scdm. Beati qui lugent
Ad tertiū. Beati misericordes. Ad quartū. Beati mundo corde.
Ad quintū. Beati pacifici. Sciendū est qd per beatitudines
excluduntur septem vicia capitalia. Paupertas spūs
excludit superbiam. mansuetudo iram. Inuitus mundicia
quā qui luget pro peccatis aliorum. nō mundet illis. Esuri-
es iusticie. accidiam. misericordia auariciā. mundi-
cia cordis gulam. quia cordis mundicia nō feruit
ventri admodū bruti animalis. Pax excludit luxuriā
quā quādo gustato spū desipit omnis caro. Hinc igitur
premissis de beatitudinibus aliquē in genere. nunc in specie
de vna quaque beatitudine videamus.

Prima beatitudo est paupertas spūs. et potest
sumi per abstinentiam ab amore mundi. id est ab
amore carnalium voluptatū. ac diuitiarū
et proprie excellencie. Hec tria complectitur amor mundi.
Vnde dicit super lucam pauperes sunt qui nō querunt
illicebrosa. Super mattheum quoque dicit. pauperes spūs

sunt humiles deum timentes. Alia est gloria dei. Quia pauperes sunt
qui nichil habent et omnia possident. Specialiter tamen pauperes
spiritu sunt contemptores mundi et humiles. Unde paupertas
deuotio. Duas habet partes. rerum abdicacionem et spiritus
contumeliam. Contemptio vero rerum temporalium permittit
et est regnum celorum. Quasi in re empationis. Unde dicit
beatus Bernardus. Pauperibus patet et mirabilis regnum celorum permittit
Est et humilium regnum celorum. iuxta illud. Omite par-
uulos ad me venire. talium enim est regnum celorum. Unde
quilibet deuotus et maxime religiosus. debet virtutem
paupertatis et humilitatis seu vilitatis diligere et sibi assu-
mere et non abicere. si desiderat regnum celorum possidere
De hoc beatus Augustinus in persona domini sic dicit. Venale habeo.
quid domine. regnum celorum. Quo emittit. paupertate regnum
dolore gaudium. labore requies. vilitate gloria. morte
vita. hec Augustinus. Sed nondum quod non omnis paupertas seu
humilitas accepta est deo. sed solummodo illa que volunta-
rie propter amorem dei assumitur placata est illi. Unde per
beatum Bernardum dicit. Non paupertas virtus reputatur. sed amor
paupertatis. Denique beatus Bernardus pauperes non rebus sed spiritu
dicit et de hoc etiam. Quia enim sunt multi humiles nolen-
tes. rebus necessitate coacti non est laus. Unde illos do-
minus beaticat. qui semper ex electione humiliantur. Ideo autem
hic magis indiat euellens superbiam. quia hec fuit ra-
dio et fons malicie vniuere. Contra quam ponit humi-
litem velut quoddam stabile fundamentum. qua subiecta
cum stabilitate alia superedificantur. Hac autem destructa
perit quicquid congregaueris bona. hec etiam. Conside-
randum est etiam quod aliqui sunt spiritu diuites. aliqui vero
de spiritu nichil habentes. aliqui autem spiritu pauperes
de quibus beatus Bernardus de secundo libro sic dicit. Alii sunt spiritu diui-
tes. alii quodammodo de spiritu nichil habentes. Alii spiritu
pauperes. Spiritu diuites sunt superbi. de spiritu nichil
habentes minus pusillanimes spiritu pauperes. humiles
superbi. faciunt non facienda per laconem pusillanimes.

facienda p̄mittūt. p̄ pusillammutatē h̄miles. non
facienda p̄mittūt. et facienda faciūt p̄ h̄militatem
p̄mptas itaq; sp̄s. nichil habēs defecationis. nichil
imp̄finitatis. p̄ viam regiam. ducat ad b̄titudinem
firmitatis. hec t̄m̄. Sic igit̄ habem̄ d̄ p̄ma b̄titudine.

Secunda b̄tudo est m̄tas.

que sequit̄ immediate p̄mptatē. quia non
prodest esse p̄mpem et carē diuicijs. nisi quis
m̄tas et m̄asuetus fuit. De hoc d̄ b̄tus Amb̄. cū simpli
atate cōtent̄ fuerō mops. superest ut mores meos tempe
rem. Quid em̄ p̄dest michi carē secularib; nisi fuero
m̄tas. hec Amb̄. agitis ille aut̄ est. quē ment̄ asp̄itas
seu amaritudo non affiat. sed simplicitas fidei. ad
om̄em iniuriam patient̄ paciendam m̄stituit. Unde
dicit b̄tus Auḡ. agites sūt qui cedūt imp̄bitatib;. et
non resistūt in malo. sed vincūt in bono malū cum
igit̄ am̄. ex aliqua occasione ad iracūdiā cōmotus
fuerit. necesse est ut refrenet in se imp̄ciē motū. ne
d̄tute m̄asuetudinis. ac m̄tatatis p̄dat. Ad hoc hor
tat̄ b̄tus Amb̄. sic. d̄. agitis affectū ut non irascaris
aut d̄e iratus ne peccāis. p̄d̄clarū est est em̄ mo
tum t̄pore consilio. nec minores d̄t̄ d̄ cohibē irā
cūdiā. qm̄ om̄o non irasci. cum plerq; istud le
uius hoc forcius estimet. hec Amb̄. Sed nōndū. q̄
sunt nōnulli qui m̄tes ac m̄asueti esse vident. qm̄
dū nichil aduersitat̄ p̄ciūt. cum v̄d aliq̄ occasio
ad̄sistat illis occurrat. qm̄ longe sūt a vera man
suetudine. eorū in p̄ciā patefacit. De clib; d̄ b̄tus
B̄n̄. Sūt aliqui m̄tes. sed q̄dū nichil agitur
aut dicit̄ nisi p̄ eorū arbitrio. patebit aut̄ qm̄ lon
ge sūt a vera m̄asuetudine. si uel leuis oriat̄ occa
sio. hec B̄n̄. Diligēda v̄d est hec m̄asuetudine v̄tus.
q̄mā in h̄ore m̄ta bona opatur. De cui; cōmēdatione
Ioh̄es Abb̄. mont̄ synay. sic ait. agitas est p̄ciē
firmitatē. caritatis porta. cōfidenā in oratione.

spūs sancti locus. xpi imitatio. angelorū appropinquo
demonū vinculum. et contra amaritudinē scutum
In cordibus enī mīcū requiescit dñs. anima vō con-
turbās cōturbata sedes demonū. Hec Iohēs abbas. Quid
cōsidandū. q̄ sunt nōnulli ita mītes. ut nullam
curam habē velint de vita aliena. Nemiēm quippe
curāt de bono amonē. nemiēm de malo corripe. et
talis māfuetudo nō est cōmēdabilis. sed potius re-
p̄hensibilis. Hoc tangit Rich⁹ de s̄cō vic. ita. d. q̄ntes
sunt leues et paciētes. qui nemiēm ledūt. et impro-
bis cedūt. Om̄t aut̄ quidam. qm̄ ita leues esse vo-
lunt. vt nichil curet de vita aliena. Nemiēm de bo-
no amoneāt. nemiēm de malo corripiāt. Quid talis
leuitas nō est multū laudanda qm̄a patit defectum
vbi debet exerce v̄tutis effectum. Tales igit̄ debent
esse mītes. vt nemiēm ledant. mala illata paciē-
tissime sustineāt. et non solum suam. sed nec alienam negli-
gāt vitam. vt si opus fuerit. et bonis ad meliora ex-
hibeant exhortatōnē. et malis de malo correptionem
Est enī nō modus in rebus. quia sicut homo non
debet esse nimis asperitatis. sic nec debet esse nimis leui-
tatis. vt m̄ dextera et sinistra p̄ discretā māfuetu-
dinem. ad b̄titudinis pueniāt t̄ram. Hec Rich⁹. Qui igit̄
puerit̄ desiderant ad hereditatē celestem. et ad terram
v̄uentū. debēt mītes esse et mansueti corde. vt ip̄am
valeāt possidere. De hoc b̄tus Aug⁹ sic dī. Exponit igit̄
inimicos. et dimittit̄ prebus t̄palib⁹ et t̄rems. sed
b̄t mītes. qm̄ ip̄i h̄ditabūt t̄ram. de qua euelli nō
possunt. Illam inq̄m. de qua in ps̄ dī. portio mea
in terra v̄uentū. Oīgt̄ enī quidam stabilitatē h̄di-
tatis p̄petue. vbi anima p̄ bonū affectum tamq̄ loco
suo requiescat. sicut corpus in c̄a. et in d̄ cibo suo
alūt. sicut corpus ex t̄ra. Ip̄a est requies et vita
sanctorū. Hec Augustin⁹. Sic igit̄ patet de se-
cunda b̄titudine. Sequit̄ t̄cia b̄tudo. p

Tertia bñtudo est luctus que sequit̃ immedia-
te mortem siue māsuetudinē. quia māsue-
tus ac mitis debet renocare ante mētis oculos
pccā que fecit. et p illis luctū hñe. Ad hoc hortat̃. bñs
aug̃ sic. 8. Cum hoc feceris ut sis paup̃ et mitis. me-
mento q̃ pccor es. et lugeo pccā tua. vñd sequit̃. Itē
qm lugent. et bñ t̃ia bñtudo est pccā deflentū. quia
trinitas est que pccā condonat. luctus aut̃ put̃ sumit̃
p bñtudinē. est gr̃a vehemēt̃ dolendi de malo q̃d acci-
dit. vel de bono q̃d deficiat. vñd luctus est lugẽ p pccō.
et odire ipm̃. ita ut isurgam̃ ad destructionē ipm̃. lugẽ at̃
de malo ut fugiam̃ ipm̃. inq̃ntū auertit ab amato
Sicut lugẽ est solius caritatis. lugẽ vñ de aliquo
malo spūali est cui libet vñtut̃. Quilibz em̃ vñtus
luget. de suo contrario. Et nōndūm q̃ q̃tuor sūt spēs
luctus. prim⁹ est luctus p pccō p̃p̃is. de quo p ps̃.
dicit̃. Exitus aquarū deduxerūt oculi mei. quia nō
custodierūt legem tuam. Secundus luctus est p aliens
pccō vñd dī. Jere vñ. Quis dabit capita meo aqm̃.
et oculis meis fontem lacrimarū et plorabo die ac noc-
te m̃f̃ecōnē filie ppli mei. Tertius est p molatu mi-
serie p̃ntis. de quo dauid. heu michi quia incolatus
meus prolongatus est. Quart⁹ est p dilacōne patrie.
vñd m ps̃. Sup̃ flumē babilonis illic sedim⁹ et flemim⁹
dum recordarem̃ sion. Sed considerandū q̃ sūt non
nulli. qm dāpna rerū tpaliū. et mortem carorū suorū
lugēt. dāpna vñ rerū spūaliū. ac detrimēta vñtutū.
lugẽ non curant. Sed qm cōsolari ad vñ desiderant
necesse est ut p pccō sine luctum habeāt. et p defectu
vñtutū planctum sibi assinnāt. de talibz dī. Richard⁹
de scō vic. heu qm multa lugēt caros suos. qm neq̃
qm lugent semetipsos. qm multa lugēt dāpna
corpalia qm lugẽ contempnūt dāpna spūalia. Quidā
aliquis infirmat̃ aut morit̃. lugēt amica. Quidā
aut̃ peccat dāpnabiliter nemo luget. O sanctas m̃fana

o visio ceca. o vita mortua. de istis que nō lugen-
da sunt et parē lugenda grauit^r lugent. et g^runt^r
lugenda spūalia s. dampna non lugent. Igitur
frēs lugeam^r dimissione bonorū operū et v^ritutum
lugeat corruptus amissione v^rginalis integritatē
lugeat maliciosus amissione pietatē. lugeat supb^r
amissione hūilitatis. lugeat iracūdis amissione
mēte t^ranquillitatē. lugeat auarus amissione largi-
tatis. lugeat ebriosus amissione sobrietatē. lugeat
acardiosus spūalis exultatiōis p^ruatiōem. lugeat in-
uidus amissione caritatē. bē nāq^z qui lugent
modo p^r p^rimam. qm cōsolabūt^r p^rindulgētiā. Deinde
et p^r iusticiā. postremo autē p^r gl^riam. Possimus
et dīcē tria esse genera spūaliter et fructuose coram
oculis creatoris lugentium. Aly namq^z lugent pro
indulgentia culpe. aly lugent ex suauitate gracie
diminutis sibi collate. Aly ampliorū feruore accensi
lugent ex desiderio future gl^rie. Et in hys omnibus
bē qui lugent. quia si seminant in lacrimis in exulta-
tione metent. Absterget enī deus omēm lacrimam ab
oculis scōrū suorū. et non erit amplius neq^z luctus
neq^z clamor. sed nec vllus dolor. qm p^rora t^ransierūt
hec b^rich^r. Et nōndū q^z sunt nōnulli qui in luctu
et lamēto p^rimē nō p^rseuerāt. sed post gemitū. quem
p^r p^ratē suis habuerūt. ad diūsas leuitates et ad ver-
ba scurrilia et ad alia inōuēmentia se tradūt. et ideo
consolatione diuina priuant^r. De hoc b^rich^r b^rich^r sic
dīc^r: luctus corp^r qm p^rseuerantiā nō habet. nō meret^r
consolatiōem. Alios inquit lugētes video sed si de corde
p^rcedet. non tam facile solueret^r in usum. tūc tam
humidant^r ociosa et scurrilia v^rba p^rfluāt qm prius
lacrimae hū^r de hys esse non arbitror. quib^r cōsolatiō
diuina p^rmittit^r. qūquidē post illas tam facile con-
solatio admittit^r aliena. hec b^rich^r. Sed et hoc cōside-
rādū. q^z nūllū valet ad habēdū luctū et gemitum

pro excessibus. et pccatis prius petant. Et homo hora
mortis et metum ardentem iehenne. ante mentis oculos
habeat. et ut est p tali luctu consolacionem a dno repro
missam accipiat. Ad hoc faciendum hortat bñs bñs
sic d. In omnibus opibus tuis memorare nouissima
tua mortis horrorem. iudicii tremedum disamine. arden
tis iehenne metum. ab oculis tuis elongari nullatenus
paciaris. Cogita pegrinationis tue miseriam. Recogi
ta annos tuos in amaritudine anime tue. et cogita
humane vite pericula. cogita fragilitatem ppria. et in huius
cogitatione si pseruaueris. dico tibi p pñs sentias qd
foris videtur esse molestum. In toto corde tua mo
lestiam meliorem occupabis. sed nec paciet dñs sine con
solacione te esse qm est pater misericordiarum. et deus
totius consolacionis. et cõplebit omo qd veritas pollice
d. Bñ qui lugent qm ipi consolabunt. Sic igitur
habem de tñ bñtudine. Et.

Quanta bñtudo est esurire et sitire iusticie. et
sequit immediate luctu. qm homo post la
menta pñe incipit iusticiam esurire et sitire.
Vnde dicit bñs Amb. Postqñ deflem videlz pccata.
esurire et sitire incipio iusticiam. Vnde sequit. Bñ qui
esuriunt et sitiunt iusticiam. esurires vñ iusticie est. vehe
mens desiderium iusticie sine summi boni. Et nondum q
iusticia hic recipi potest generalit p pbitate vel boitate
sen rectitudine vite. Quanto aut quis habet maiorem
esurientem iusticie. tanto habet maiorem leticiam opandi
iusticiam. Amatoribus namqz veri boni. nō est satis
q iusti sunt. sed semp sitiunt opus iusticie. et reddere
vnicuiqz qd suum est. videlz sibi. ppriis. et deo. Nam
ppter esurientem et sitim iusticie. multi sancti mortui
sunt mūdo. multi et mortui sunt morte corporali
quia p illa morti se exposuerunt. Esurienda est igit
iusticia ut thesauri alyis thesauris pualē. Vnde di.
eccl̃ xxxv. pone thesaurum tuum in pceptis altissimi.

et pderit tibi magis qm amp. Alios naqz thesauros
relinquit homo cum morit. sed hunc thesauru videlz
iusticie. et post mortem secum defert. Vnde mapol
dt. opa em illor sequit illos. Sed considerandum est
q omes homines esuriunt et sitiunt. Ali esuriunt et sitiunt
malum. alij bonu. alij amu ul argentu. alij posses
siones innumerab. alij honores et scilicet voluptates. que oia
faciari no possunt. Sola aut est iusticia que pducat
ad glia eternam ubi sacietas eterna possidebitur. De hoc
Rich? de sc? b?c. sup illo vbo. Beati qui esuriunt et sitiunt
iusticia. sic dt. Omes homines esuriunt et sitiunt. sed alij
esuriunt et sitiunt malu. alij esuriunt et sitiunt bonu. alij
em em esuriunt et sitiunt amu et argentu. vestes pao
sas. predia. vineas. et possessiones innumeras. Ita tu
omnia bona sunt in se. sed in hoc quodam mala esse
dicunt. quia a malis male esuriunt et sitiunt. Sic et dñs
iniqui dixit mamona. i. diuitias. non q res diuitiaru
essent inique sed p iniquitate acquisite. alij esuriunt et
sitiunt ptates honores. alij voluptates. alij salutaciones
in foro. et vocari ab hominibus raby. sed tales no possunt
saciar. Totus em mundus hominu no suffiat. qui
est dñs mundi. Non em implet oculus visu. nec aures
implet auditu. nec in ceteris sensibus potest homo
saciar ex corp delictuibus. Quod rex dauid bene
considerauit. qui qm hiet ad comedendu et bibendu
non solum ad necessitate. sed et si vellet ad supfluita
tem et tamen dixit Satiabor cum apparuerit gloria
tua Esuriam? igit et sitiam? no transitoria no eterna.
sed iusticia. quia p esuriam et sitim iusticie. pueniem?
ad sacietate eterne glie. hec Rich? Sic igit patet de qrita
beatitudine. Sequit. quia

O vinta beatitudo est misericordia et sequitur
immediate iusticia. Vnde dt quedam glo.
q iusticia et misericordia ita coniuncte sunt. ut altera
ab altera debeat trahi. Iusticia em sn misericordia fidelitas est.

misericordia vero sine iustitia dissolutio. Unde post
iustitiam de misericordia consequetur dicitur. Beati misericordes quoniam
ipsi misericordiam consequentur. Et nondum quod misericordia est virtus per
quam animi super calamitate afflictorum mouetur. Secundum
Damascenum vero. misericordia est tristitia in alienis malis
Unde illi misericordes sunt et dicunt. qui de malo alteri
qui de suo dolent. De hoc dicit Bernardus. misericors dicitur
qui misere habet cor. quia alteri miseriam quam suam reputat
et de malo alius qui de suo dolet. Hec Bernardus. Debet
ergo et misericorsque fidelis. cui suscipiunt res temporales opus
misericordie exercere in pauperes elemosinas largiendo. De
per hoc deum creatorem omnium ad misericordiam sibi debitorem
faciat. quia quod pauperibus tribuit in gazophilacium
christi mittit. et in manum dei ponit. De hoc beatus Augustinus
sic ait. dicit tibi christus. Da michi de eo quod dedi tibi de meo
quero et michi non donas. Da et reddo. habuisti me lar
gitorum facito debitorem. Hec Augustinus. Item dicit apostolus pau
perum sunt gazophilacium christi. Unde quod in manu pauperis
ponit in gazophilacium christi mittit. immo quod plus est
in manu dei ponit. et iam auferri non potest ei. qui dicit
cum non sit qui de manu mea possit eruiere. Hec Augustinus.
Si vero aliquis religiosus est. vel pauper. qui non habet
Unde tribuat necessitate paratam. Debet tamen facere quod
in se est. videlicet compassionem erga proximos misericordiam pa
tientiam misericordiam exhibendo. quia non minus maioris
est meriti ex corde proximo compati. quam tenam sibi
eidem tribuere. Unde dicit beatus Gregorius. Extempora largies. rem
extra semetipsum prebuit. Qui autem fletum et compassio
nem proximo tribuit. ei et aliquid de semetipso dedit
Hec Gregorius. Qui ergo misericordiam a domino consequi desiderat. ipse
opus pietatis et misericordie proximo impendat stu
deat. De quo dicit Ricardus. Beati misericordes. quoniam ipsi mi
sericordiam consequentur. Si ergo vis misericordiam accipere. misericordiam
exhibere. Dimittite inquit et dimittentur. Secundum enim
mensuram qua mensi fueritis remeabitur vobis.

Beati quoque misericordes. qui alijs in miserijs suis as-
sistunt. et eos scdm possibilitate sua defendunt et pte-
gunt. hec Rich? Sic patet de quinta beatitudine. ¶

Sexta beatitudo est mundicia cordis. et sequitur
immediate miam. quia qui opa mēc exercet
nisi hoc mūdo et simplici corde fecerit. mercede
de eterna se priuat. vnde dicit beatus Ambrosius. cum miam de-
fert. miam amittit. nisi mūdo corde mīscat. nam si iac-
tantiā querit. nullus est fructus. vnde sequitur. Beati
mūdo corde. mundicia vero cordis est vtriusque hominis
integritas. diuini amoris intuitu obseruata. qua
clarificat cor. et mūdāt ad videndū deum et ardentis-
sime diligendū. De hoc habet super illud vbi dicitur. Beati
mūdo corde sic dicit. mundi cordis sunt. quos nō ar-
guit vlla cōscia peccati. vnde mūdus deus mūdo corde
cōspiciat. templū dei nō potest esse pollutū. deum enim
mūdo corde videt hic per grām in enigmate. in futuro
autē facie ad faciem. hec habet. Necesse ergo est. quod
deum videre desiderant. ut oculos cordis ab omni squalore
peccati tergant. vnde dicit leo ipse. Splendore veri
luminis sordes acies videre nō poterat. et quod erat iocū-
ditas mētibus mūdīs. hoc erat pena maculosus. de-
clinēt ergo tenebre caligines vanitatum. et ab omni
squalore iniquitatis meriores oculi tergant. ut fere-
mus intuitu tanta dei visione pascat. hec leo ipse cū tanto
magis aut vniuscuique a malis operibus se abstraxit
et iusticiā dilexerit. ad bona opera fecerit. tanto amplius
scdm possibilitatē humanā mentis oculis deum vi-
debit. De hoc expositio sic dicit. qui enim omnem iusticiam
facit et cogitat. mente sua deum videt. quoniam iusticia
figura dei est. deus enim iusticia est. Scdm quod quilibet
expuerit se a malis. et fecerit bona. scdm hoc videt
deum. aut parū. aut amplius. aut mūdum. aut sp
scdm possibilitatē hūmā. In seculo autē illo mūdi
corde deum videbūt facie ad faciem nō in speculo

et memgmate sicut hic hec Cus? ammdem? ergo
nos nō solū ab opibus prauis. Verpeā a cogitaci-
bus in mūdīs. Vt dnm vidē mēam mcelis. Quia
scdm q dicit Rich? de scō Bic. ammd corde sūt illi
qui nec puluē mortalis cogitaciōis. nec luto fedant
prauē delectaciōis. ammd corde sūt. quos nō tegit
nebula terre ignorantiē. nec corrūpit arbor fede
cōcupiscētiē. ammdem? igit corda mē ab omī igno-
rantia p inquisitionē veritatis. et ab omī pūsa cōcu-
piscētia p amorē vtiutis Vt mēam dnm vidē m glā
regm celestis hec Rich? Sic igit hēm? de sexta bātudie

Septima bātudo est. pax.

Sec sequit immediate mūdiciā cordis. qā pur-
gato corde. ab omibus passiomb? viciōz. et
carnaliū delectaciōm. ac inmundarū affectiōm. map
homo pacem interiōre et tñquillitatē mentis posside
Vnde dicit bātus d m b? Cum mōra tua vacua feceris
ab omī labe pēti. ne dissensiones cōtencōnes qz ex
affectu tuo pdeant ate pacem incipis Vt sic pacem
alys feras Vnde sequit Bā pacifica et nōndū. q
pax est status vtiutis in quo est dēscāio m dco sine
cōtradictione carnis mūdi. et dyaboli. De hac pace
dī leo ipa. Vera pax est a dei volūtate non dūdi
et in hīs que soluis dei sūt delectari. pacifica aut
scdm bām Ied? Bn dicit illi. qui p mū m corde suo
deinde et mē frēs dissidentes faciūt pacem. Quid ei
pdest alios pte pacificari. cum in tua aīa sūt bella
viciōz. hec Iero? Et sciendū q pacific? magis attri-
buit esse filios dei qm cetis. quia licet mīa dei maxie
assimilet deo hōiem dco inqntū ad opa exteriora ma-
gis assimilat deo pax. de hoc dī hilari? pacificorū at
bātudo ad opaciōis est merces. Et ideo dī. qm filij dei
vocabūt. parēs em dnm deus vniū est. neqz em alt
trāsire in mūcipaciōm familie eius licebit. m si faciūt
in te caritatē pace vnam? hec hilari? Et sicut dei

filij vocant. qui pacem diligunt. Sic vocant filij dyaboli
qui discordiam querunt. Testat hoc beatus gregorius. qui dicit
Si dei vocant filij. qui pacem faciunt. pauldubio satana
ne sunt filij qui confundunt. Qui igitur vult christum susci
pere in sui cordis hospitium pacem diligat. et invidia
que pax est inimica a se repellat et excludat. quia
sicut in cordibus pacificis christus quiescere cupit. Sic in
iudis et inquietos omnibus modis execrat. De talibus
autem hominibus videlicet pacificis et invidia sectantibus
Effrem abbas sic dicit. Qui enim amplectitur pacem in
mentis sue hospitio. mansionem parat christo. quia christus
pax est. et in pace requiescere cupit. Virum autem invidum
omnibus modis execrat. Vir pacificus in tranquillitate
est semper. Invidus autem similis est naui. cum iactat
fluctibus. homo pacificus securam possidet mentem
invidus autem in perturbatione est semper. Qui sectatur pacem
tutus est undique ac inimitus. Nam invidus ut lupus
rapax insano. homo pacificus est quasi vitis. datus fructu
tuum copiose. invidi autem opus in egenia ac miseria
detinet. et quantum pacificus gaudens in domino letatur tantum
invidus thabescens ad nihilum redigit. Ex humilitate
leticie pacificus homo dimorsatur. et ex volu maritudo fu
rore pleno invidus monstratur. pacificus homo confor
tatur angelorum meritis. Invidus autem particeps demonum
efficitur. Et sicut pax secreta mentis illuminat. ita invidia
occulta cordis obtegit. pacem effugat et perturbat
omnem discordiam. Invidia autem naturam turbat. Oportet
igitur filii desiderabile nomen pacis. ut fructus pacis ac
quiere possis et execrare invidiam. ne malorum fructibus
replearis. hec effrem abbas. Quiesce igitur desiderat esse
de numero filiorum dei. necesse est ut per maiorem ac malorum
cogitationum expulsionem. cordis pacem et tranquillita
tem in se conservet ac custodiat. et proximis suis etiam
sibi adversariis se pacificum et benignum exhibeat.
ut hereditatem filijs repositam possidere valeat. De

hinc^{di} pacificas. Rich[?] de scō vic sic dī^r pacifica sūt qui
in semetipīs pacē facē et custodire norūt. qui bitia
aduersaria subigūt vtutes erigūt et quidq̄ m se
pūse cogitacōis locutōis opib^{ve} dep̄henderint. pru
dent^r et potent^r expellūt. nē aliquid p̄bacois mag
no sue dñacois esse p̄mittūt. et quid eis adūsitatis
contigerit. pacem tamē suā seruāt. et cūcta cū cordis
sui tranquillit^{te} indicāt. Pacifica sūt qui cum eis
a malis mala mferūt. mala nūme retribuūt. sed
cum hīs qui oderūt pacem sūt pacifica. Pacifica
sūt. qui non in se tantū pacem custodiūt. verū
et alios discordātes ad vnitatē pacis reducūt. Isti filij
dei vocabūt^r quia deus summa pax est. et omnia
cum t̄quillitate indicat. filij dei. fr̄es xpi. Isti filij
p̄ grām. xps filius p̄ nām. heredes dei. cōh̄des aut^r
xpi. hec Rich[?] Sic igit^r patet de septiā b̄tūdine.

Et tana b̄tudo est.
p̄fessio p̄secutōis p̄t^r iusticiā. et sequit^r mme
diate pacem. quia habita pace et t̄quillit^{te}
cordis post victoriā viciōr et carnaliū delectacōnū
habiliōr est homo et expeditior ad sustinēdas p̄se
quūcōnes a p̄p̄m̄is illatas. Nam cor b̄n purgatū
a cupiditate t̄paliū rerum. et ambicōne mūdiāliū
diguitatū nōn valde p̄turbat^r. si a p̄uersis hominib[?]
tam in dampno rerū qm̄ in v̄bio cōtūmeliosis aliquā
iniuriā patiat^r. quia qui glām mūdi nō querit. n̄
cōtūmeliā p̄tmesat. et ideo p̄sequūcōnē paciēt^r
sustinet p̄pter iusticiā. Et nōndūm q̄ q̄uis fideles
p̄pter fidem xpi ab infidelibus nūt nullam p̄sequū
cōnē patiant^r. tamē cum aliquis p̄pter veritatem
et iusticiā et a sine aliquid patitur. mercedē m̄rū
non p̄uabit^r. de hoc dī^r cris[?] sup̄ cō. Non em̄ dī^r.
Beati qui a genalib[?] p̄sequūcōnē patiūt^r. Ne pu
tes illum solum b̄tū. qui p̄sequūcōnē patit^r. Sed et
si quis ex potētib[?] qui xpiā vident. p̄t p̄cā sua

forſitan corruptus fuit ate te pſequuntur. bñs es cum
Iohanne bapt^{ta}. Si em̄ verp̄ eſt. q̄ pphete m̄res ſunt. qui
a ſuis occiſi ſunt. ſine dubio qui ppter cām dei aliquid
patiūt. et ſi a ſuis patiūt mercedem m̄ry habet. et ideo nō
poſuit ſcripta pſonas pſequētū. ſed ſolā cām pſecutoris
ut nō aſpiras quis te pſequat. ſed ppter quid. hec Cuius
Conſiderandū eſt. q̄ multi patiūt pſecutiōem. q̄ali em̄
pſequitiōne patiūt ppter culpam. Boni vērō pſecutor
patiūt ppter iuſticiā. Om̄es em̄ qui pie vñe volūt in
xpo pſequitiōem patiūt. Unde ſuſtineab⁹ pſecutiōes ut
quelibet aduſa paciā neceſſaria eſt. ne pmiū p̄datur
glorie et̄ne. De hoc vid⁹ de ſanto viro ſic dī. multi pa
ciūt pſequitiōne. ſed alii patiūt ppter culpam. alii pa
ciūt ppter iuſticiā. ppter culpam patiūt mali. ppter
iuſticiā patiūt boni. Latio ſuſpēdit ppter culpā. iuſ
tus nō poteſt ſuſpēdi. niſi ppter iuſticiā et̄ innocēciā
Sed dīat aliquis nemo poteſt modo p pſecutiōnem
attingē ad b̄titudinē. quia nūc in pace conſiſtūt oīa
et ſanta ecclia fere de nulla pte patiūt aduerſa Et ego
dico quia ubiq; pſecutiōes ſunt. quia cotidie in penetra
libus ſancte ecclie pſequunt^r cayn abel. yſmahel yſaac.
eſau iacob. i. impius iuſtū. Et ſi quis pſecutiōnem
non patiūt ab extraneis. patitur tñ a falſis fr̄ib⁹
Om̄es em̄ qui pie volūt vñe in xpo pſecutiōnem
patiūt. Quia igit^r nō ceſſant pſecutiōes. paciēcia
nobis neceſſaria eſt. ut reportem⁹ remiſſiones de
aut hys qui p̄dunt paciā. quia p̄dunt paciēcie
coronam. Non ergo murmurē. ſi in paucis vexem^r
quia in multis bñ diſponem^r. ſic p paupertate ſpirat^r
p̄tingit ad regnū celoz. p manſuetudinē ſue leu
tatem. ad t̄ram vñeātū. per luctum ad verā cōſola
tiōem. p iuſticiā ſitim et̄ ſitiam ad ſup̄nie iocundit^{as}
ſacietatem. p m̄iam t̄paliū fr̄am. ad m̄iam et̄nam
p cordis m̄idiciā ad dei viſionē. p pacem ad dei fi
liationē. p p̄ntem pſecutiōnem. ad et̄nā celeſtis regni

tranquillitatem. Beati ergo qui persequutione patient
propter iustitiam. qui ipso est regnum celorum hec rich?
Vnde octo sunt beatitudines. quantum ad essentiam ut sup
dictum est. sed tamen septem ad distinctionem graduum. quoniam
supra pacem non est virtus alia. Dicit enim beatus augustinus
Pax est finis et consummatio omnium virtutum. Octava est
beatitudo de redire ad caput duobus modis. primo
quia idem primum sibi promittit. quod per beatitudinem. scilicet
regnum celorum. Secundo quia omnes probat. ab ultima usque ad
primam beatitudinem vere sunt. Vnde dicit beatus gregorius. Qualis vnus
quisque apud se lateat. illata contumelia probat. et non d
qui habitus virtutum cardinalium principaliter disponunt
ad exercitium vite actiue. habitus vero donorum disponunt
maxime ad actus vite contemplatiue. habitus autem
beatitudinum disponunt ad perfectionem virtutumque. Et vbi
igitur colligere possumus? quod beatitudines habent efficaciam
ad mundandum et purgandum cor hominis. ut eo perfectius
ad prima beatus reposita valeant peruenire. Sed et hoc
considerandum. quod beatitudines congruunt operibus septiformi
bus gratie spiritus sancti. Quod affirmat beatus augustinus sic dicit. Hinc
enim septem gradibus congruit septiformis operatio spiritus
sancti quam ysaias describit. Sed ille a summo hic ab
ymmo. quia ibi docetur filius dei ad yma descendurus
hic homo de imis ad summa ascensurus. In hinc primum
est timor qui congruit humilibus. de quibus dicit. Beati
pauperes spiritu. id est non alta sapientes sed timores. Octava
est pietas que conuenit mitibus. cum enim pie querit
deum honorat non reprehendit non resistit. quod est mi
tem fieri. Tertia est scientia que conuenit lugentibus. qui
didicerunt. quibus malis merito vincti sunt. que quasi bona
perceperunt. Quarta fortitudo que conuenit esurientibus et
siccantibus quia desiderantes gaudium de veris bonis la
borant. a tremis cupientes auerti. Quinta consilium quod
conuenit misericordibus. quia vnicuius remedium est de
tantis malis erui. Dimittere alijs et dare. Sexta

intellectus. qui conuenit mūdis corde qui purgato oculo
possunt uidere. quod oculus non uidit. Septima est
sapientia que conuenit pacificas. in quibus nullus mo-
tus est rebelli sed obtemperant seipm. hec Aug⁸ &
igitur patet de beatitudinib⁹ expositū et explanatū. *De*

Habita *septe sacramētis et papue de sacmto corpore x. ca.*
namq; informatōe de beatitudinibus. nūc *xv.*
De septem sacramētis. et maxie de sacra

mento sacre eucharistie. cupio ac desidero a te opater
edoceri. **E**t *carere debes fili. qd sacramēta noue legis*
sunt septem. scdm diuersitatem hominū in ecclia exis
tentia. Primum est initianū scilz baptismus. Scdm
pugnāciū ut confirmatio. Tertium uires resumentū
ut eucharistia. Quartum resurgentiū. ut penitētia. Quin-
tum exenū ut extrema unctionio. Sextum mīstrāciū
ut ordo. Septimum ut nouos milites introducenciū
ut matrimonium. Hec sacramēta legis grē xps instituit
tamqm noue legislator. in qua uocant ad premia. de
dit pcepta instituit sacramēta. Xpus est enim dñm
patis. et cum ipse sit sūme uirtutis. sūme ueritatis et
sūme bonitatis. Ratione bonitatis pmissit pma beati
ficania. Ratione ueritatis dedit pcepta dirigentia. Ratione
uirtutis instituit sacramēta adinuātia. ut sit p sacramēta
repleat uirtus ad implenda pcepta. et p pcepta pueniat
ad premia. Instituit aut xps sacramēta in vrbis. et
elemētis ut ait aug⁸. Accedit inquit vbum ad elemētū
et fit sacramētū. Sacramētū uero ut idem aug⁸ ait. est
inuisibilis gracie uisibilis forma. Et nōdū qd effectus
sacramētorū noue legis est multiplex. primo a pccō
mūdant. Scdm in bono confirmāt. Tertio corpi mis
tico incorpant. Quarto iustificāt. Quinto ad futurā vi
tam pparant. Sexto erudiendo illuānt. Septimo a ma
lo preseruāt. Ista patent in septem sacramētis pordi
nem. Nam pmi opatur baptism⁹. Scdm deo confir
matio. Tertium eucharistia. Quarto pma. Quintum

extrema unctio. Sextum ordo. Septimum mīnimonū
Confidendum est q̄ hec sacramēta disponūt ad
septem vtutes habendas. et ordīnāt contra triplicem
culpam. et contra q̄druplicem penam. De hoc Tho
mas de aquino sic dīat. Nō q̄ p̄t accipi mīs sacramē
torū p̄ q̄ndam adōptionem ad vtutes et ad defectus cul
parum et penalitātū dicentes. q̄ fidei īndet baptism⁹
et ordīnatio contra culpam originalem. Speci exte
ma unctio. et ordīnāt contra culpam venialem. ca
ritati eucharistia. et ordīnāt contra malicie penali
tatem. Prudentie ordo. et ordīnāt contra ignorācia
Iusticie penitētia. et ordīnāt cōtra peccatū mortale. Te
pantie mīnimonū et ordīnāt cōtra cōcupiscētia. Fortitu
dinis confirmatio et ordīnāt cōtra infirmitatē. hec d̄ hōs
Sed et hoc nōndū. q̄ mīnitus ad regnū celorū fuit
clausus p̄t p̄nāctōm p̄mī hōis. sed p̄ xpi passiōe
celum itēp̄uit reseratum. Vt nō vō p̄ter peccatū origi
nale uel actuale multis manet clausum. Ideo sacra
mēta necessaria. et clauē ecclie p̄ que tollūt peccata
que impediūt mīnitus regni celestis. Quod cōfirmat
d̄ hōs de aquino sic d̄. Sciendū q̄ hostiū celi q̄ntum
de se semp̄ est aptum. sed alicui clausum d̄. p̄t m̄pe
dīnētū mīrandi in celum. q̄d in ipso est. Impedimētū
aut̄ totius hūane natūe ex p̄ccatō p̄mī hōis cōsecu
tum p̄ p̄miam xpi amotum. Et ideo Iohēs post pas
sionem vidit in celo hostiū aptum. sed adhuc cotidie
alicui manet clausum p̄ter peccatū originale quod
cōtrahit. uel actuale quod cōmittit. Et p̄t hoc m̄dige
mus sacramētis et clauib⁹ ecclie. hec d̄ Thomas. Vnde
sciendū. q̄ septem ecclie sacramēta. septem remedia
sunt. p̄ que homo quodam in spūalem creaturā rege
neratur. fouetur et mītat. Inter que tamē quodam
excellētiā modo dīuini amoris radius. ac celestis
gracie quidam flūuius deuotas aīas felicit̄ mītendēs
ac suauit̄ mēbraas. de sacramento eucharistie noscūt peculia

rius emanare. Nam me omnia amoris indicia. nihil
est qd a deo totum sibi rapiat. cum diligenter sicut dila
desiderata pnia que ceteris omnibus antefertur. Unde
eucharistia est sacramentū caritatis tam diuine qm mē
quia deus in hoc sacramēto magne dilectōis nobis sig
num ostendit. et mē dilectōis affectum pīdem sac
mentū spūalit et specialet erga se inflāmat. Et nōn
dum qd certissime et veritatē. et absqz omni dubitatōe
in hoc sacramēto continet corpus xpi. deus et homo
cum corpe et anima. carne et sanguine. sicut cum pdr
ex utero vgmis. et in cruce pependit. ac sedet ad dexte
ram patris. hoc affirmat bñs aug⁹ sic. d. hoc accipite
in pane qd pependit in cruce. et hoc accipite in calice
quod effusum est de xpi latere. In ipā carne hic am
bulauit. et ipā carne manducandā nobis ad salu
tem dedit. Hec aug⁹. Idem sentit amb⁹ cum dī. panē
istum quē summi⁹ in mysterio. utiqz illum intelligo
qui in mari sancti spūs formatus est in utero vgmis.
et igne passionis decoctus in ara crucis. Pams enim
angelorū factus est ab us homin⁹. Hec amb⁹. Dicit eccl
de hoc damascen⁹. Quid itaqz itaqz maltari videt spēs
et pams et vni. qd autē sub specie illa credim⁹. Verum
corpus et sanguis xpi est. qd pependit in cruce. et quod
fluxit de latere filij hoīs. Hec damascen⁹. Considerandū
eccl. qd sub specie pams est corpus xpi p cōiūsiōne. et
sanguis p cōnexionē. et anima p cōiūsiōne. ac deitas
p dmonem. Ita em quatuor non possūt diuidi. nec
ab invicem separari. Eodem modo dicendū est. de
sanguine. et sub utraqz specie totus xpūs continet
De hoc dicit Thomas de aquino. Nota qd facta
consecratione. pams est quidem corpus xpi ibi
ex vi sacramēti. et sanguis ex reali concomitācia
Sed post modum. post consecratōem vini fit ibi cōiūso
sanguis xpi. ex vi sacramēti. Corpus autē xpi. ex
reali concomitācia. ita qd totus xpūs est sub utraqz specie.

hec thōs. Sed et hoc nōndū. q̄ cōuenit deo esse
vbiq̄. simpliat et p̄re. Creatur nō. cōneit esse.
in duo loco tm̄. Corpus xpi medio modo se habet
Cum em̄ sit creatura. nō debet coequari creatori.
in hoc q̄ sit vbiq̄. Cum vō sit vntū diuinitati
debet in hoc excellere alia corpa. vt simul et semel
in locis pluribus possit esse sub isto sak̄ sacramēto
Vnde quilibet fidelis. et maxie qui es. religiosus. tū
ad reuēdum altare accedis. factum dei tui corpus et
sanguinem fidei oculis aspice. sic videlz vtiissime. et
sine om̄i hesitacōe. toto corde credas. et ore cōfitearis
q̄ illa hostia consecrata sit verus dei filius ex v̄gīe
natus. qui mortuus est et resurrexit. iudex viuorū et
mortuorū. vt sis de numero illorū. qui sunt veri iudei
non littera sed spiritu. non scdm̄ carnē sed scdm̄ p̄
missionem. indutus cōfessione cordis et oris. sicut
vestimēto. vt om̄ia interiora tua. eum esse dnm̄ cō
fiteant. et om̄ia ossa tua id ipm̄ p̄clamēt. Deinde
cum reuerencia debita et honore p̄cipuo. occurrens
deo tuo. et deuotione quadam hūili mirare. q̄ tan
tus dñs ad tantillū seruū / et tanta maiestas ad
miserū. vermiculū et ad vilem p̄torem dignat.
venire. Et dic cum metu et reuerencia. Domine nō
sum dignus vt intres sub tectum meum. sed cōfi
sus de tanta pietate et clemēcia. accedo infirmus
ad medicū vite. siuens ad fontem misericordie.
egressus ad dñm̄ celi et terre. om̄is ad pastorem.
figmentū ad sumū creatore. desolatus ad meum
p̄m̄ consolatore ac liberatore. Postea arden
tissimo desiderio. manu cordis. haustu interiori. tam
p̄larum suscipe corpus xpi. eius p̄ntia dulcissima
qm̄ plurimum delectatur. vt aut̄ tam excellēs hōm̄
vz. sacmētū corporis xpi. vniqsq̄ sacerdos in salu
tem aīe et corporis sui offerre et suscipe valeat. Ne

cesse est ut ad illud sumendum p contritionem et cordis
deuotionem se pparet et aptet. Unde dicit hugo. Tri-
plex est gemis sacrificij. Vnu dñici corpus. Alteru
cōtati cordis. Terciu mortificate carnis. Oportet
ergo pcedere sacrificiū hūilitatē in mente. et afflictio-
nis in carne. Vt habeat deuotio in dñici corpis con-
secratioe. hec hugo. Multum namq; valet. hec salu-
tans hostia ad delenda pccā. si fuerit cum cordis cō-
tritione. vel lacrimarū effusione oblata. De hoc dicit
bñs greg. Singularitē namq; ad absolutōm mām
oblata. cum lacrimis et benignitate mentis. sacri
altaris hostia suffragat. Quia is qui in se resurgēs
a mortuis iam non morit. ad huc p hanc in suo
mysterio p nobis iter patit. Nam quociēs ei hosti-
am sue passionis offerim. totaciē nobis ad absolu-
tionē mām passionē illius repam. Lauate ergo la-
crimis maculas pccōr. elemosinis tercite. sacris
hostiis expiate. hec greg. Debet ergo quilibet sacerdos
in quocūq; gradu vel religione existat. cum timo-
re et reuerencia ad tantū sacramētum celebrandum
et sumendum accedere. ut p talem suspitionē salutem
consequi valeat aīe sue. Ad hoc hortat. bñs aug.
sic. d. Aduertite o vos sacerdotes. cum quāta pūritē
et tremore et reuerēcia debeat accedere ad illud sacri-
ficiū. ad quod xps accessit. fuit dñy pati voluit
et p angustia sanguine sudauit. In quo sacrificio ipse
sacerdos est et sacrificiū mirabilē et ineffabilē. hec
aug. Et nōndū q p tās sacerdotum ac dignitas val-
de excellens est. Nam in manibus eorū dei filius ve-
lut in utero virginis in carnat. cum p verba sancta
opante spiritu sancto. panis in corpus xpi tñs substā-
tiatur. in vno atq; eodem momēto. deus ipse qui p si-
det in celo. manibus eorū cōtinet in sacrificio. et xpc
tractat xpm. cum sacerdos marib; gestat dei filium.

De hoc beatus Bernardus sic dicit. Credimus enim quod non est
post deum sicut potestas nostra. vos sacerdotes a deo no-
bis concessa. O veneranda sacerdotalis dignitas. intra
quorum manus velut in utero matris unguis dei
filius incarnatus. quod pro nobis pater et filius et spiritus
sanctus mirabiliter operatur. Super hoc tam insigni
privilegio nostro. stupet celum. miratur terra. horret
infernus. contremiscit dyabolus. veretur homo. ve-
nerat angelica creatura. quod uno atque eodem momen-
to. deus ipse qui presidet celo. manibus vestris est in sacri-
ficio. O venerabilium sanctitudo manuum. O felix ex-
ercituum. O vere mundi gaudium. ubi yma summis
conungunt. cum ipse tractat christum. scilicet sacerdos dei filii
cuius deliciae sunt esse cum filius hominis. hec Bernardus. Ex
hinc deus colligere possumus quanta dignitate contulit deus
sacerdotibus. pretulit namque eos regibus et principibus
et quod plus est pretulit eos quantum ad officium etiam
omnibus angelorum agminibus. Testatur hoc idem beatus
Bernardus sic dicit. O quantum dignitate contulit dominus sacer-
dotibus. Quanta est prerogativa sacerdotalis ordinis. pre-
tulit enim eos omnibus regibus et principibus terre.
pretulit et ordinem hunc sacerdotalem omnibus hominibus
Immo ut alius loquar. pretulit enim angelis et archa-
gelis. cherubim et seraphim. omnibus angelicis or-
dinibus. hec Bernardus. Nec mirum quia sacerdos cum
sit homo et creatura. summi creatoris quodammodo creat.
quoniam officium missae pagit atque celebrat. Unde dicit beatus
Bernardus. Ille qui me creavit. creare michi se dedit.
me qui creavit sine me creavit mediante me. hec Bernardus.
Sicut igitur magne dignitatis et excellentie est ordo
sacerdotalis. si ipsum ordinem sacerdotes officium missae cele-
brando debito modo et congruo exequuti fuerint. Sic
e converso magni est dedecoris et criminis. si sacerdos
indigne tractat corpus nostri saluatoris. Nam os sa-
cerdotis efficit sepulchrum christi. per cottidianam superam.

sacramentorum eius. Quod ergo ex ore illius egreditur
falsitas. per quod ingreditur veritas. Aut quod se inquit
gaudet ebrietate. aut illicita voluptate. qui christum
in se recipit in sacramenta sumptione. De tribus sacerdotibus
beatus Bernardus sic dicit. O sacerdos os tuum cotidie fit
sepulchrum christi. Quod ex ore tuo egreditur falsitas. per quod
ingreditur veritas. Quod oculi respiciunt vanitatem
qui respiciunt veritatem. Quare manus tue ad illicita
extenduntur. que tenent tenentem omnia. Quod te inquit
gaudet ebrietate. qui semper plenus debes esse deo. Hec
Bernardus. Sed quod peius est. sunt nonnulli sacerdotes. qui
postposito timore dei se tradunt luxurie et incontinentie
et tamen presumunt ad christi mensam accedere. et eius
sanctissimum corpus manibus immundis tractare. et ore
polluto sumere. Huiusmodi tales quibus preferantur verba canonis
et orent labijs. tamen exspunt in faciem saluatoris
et cum audet corpus dominicum suscipe in os sordidum.
leuius eis esset. si enim precerent in lutum. De hoc dicit
beatus Augustinus. Si sacerdos fuerit vas incontinentie et libidinis.
iuxta filium virginis statuet in altari idolum veneris.
et cum prefert ore verba canonis. os eius plenum est
amaritudine et dolo. Et quibus oret labijs tamen ex
spuit in faciem saluatoris. et cum presumit sumere cor
pus dominicum in os suum pollutum. leuius ei esset si enim
preceret in lutum. Hec Augustinus. Beatus et Bernardus de hoc sic dicit.
Turpissimum est manus deo ditatas. et sacrosanctissime
consecratas pudendis ingerere. et post hoc corpus domini
sanctissimum. cum eis tangere. O quam temerarium et quam ne
phandum pollutis manibus tractare filium virginis. et
inmundis labijs osculari. et ore sordido sumere. Que
mens non rapit ad excessum. quibus oculus non exubescat
cum audit non reueretur. Vbi mundi preterit in ster
quilinum. id est in os indigne sumunt. Tales vero sacerdotes in
digne corpus christi tractantes. et sumentes magis delin
quunt. quam huiusmodi qui cum transgesserunt in eas. quia illi semel

crucifixi. Isti vō qñtū meīs est. enī cotidie crucifi-
gūt. De hoc bñs Aug⁹ in psona dñi sic dicit. O pātor
tu sacerdos noli me amplius affligē pāis tuis. plus
enī ledit me volūns pāi tui. qm̄ volūns lateris mei
Item bñs Aug⁹ de hoc itē sic ait. magis enī delin-
quūt qui iam regnātem in celis cōtempnūt. s. indig-
ne tractantes et sumētes corpus xpi. qm̄ qui cruci-
fixerūt enī ambulātem in terris. non qñ crucifixos
sed qñ tantī sacramēti indigni cōfectores. et p̄sumptu-
osi p̄ceptores. Isti vō qñtū meīs est. enī cotidie cru-
cificant. indigne tractātes et sumētes. Hec Aug⁹.
Dicit et de hoc bñs Amb⁹. Quid indigne sumit corp⁹
xpi. idē est ac si m̄ficiat. Hec Amb⁹. Non solū at-
qñ in sacris ordīnib⁹ sunt cōstituti. pnt sūt sacerdotes
vōp eadē omēs xpi fideles debent magnā diligēciā
et studiū adhibere. ne vñqñ indigne. et maxime
in pāis mortalibus accedant. ad sumēdū corpus xpi
sacrosanctū. quia tales p̄hū⁹ indignā sūp̄cōm. totam
trinitatem m̄honorant. Vnde dī bñs Amb⁹. Hoc pol-
lutus omīs in cor accipiat. q̄ non solū corpus xpi
impie lacerat. sed totam trinitatem coadunatam
corpori atrociter m̄honorat. Hec Amb⁹. Sed de hōi
illi. cui ppter pāi suā. et indignā sūp̄cōm corpus xpi
ip̄a salus mūdi est iudiciū et cēna dampnatiō. De hoc
dī bñs Bñb⁹. De hōi illi. cui salus mūdi iudiciū est
cui vitā mors est. cui absolutiō dāpnā⁹ est. cui grā nā est.
cui calix p̄pitiōis vas est indignationis. Hec Bñb⁹.
Nam qui indigne corpus et sanguinē xpi sumit. iu-
diciū sibi māducat et bibit. Tēste Cassiano qm̄ dicit
Quid carnalibus oblectat⁹ cotidie volūptatib⁹ fuerit
et dulcedie ip̄m q̄ tibi sūpsit sancte eucharistie. m̄dāp-
natiōi sibi et iudiciū sumit penalitatis eēne. Hec
Cassian⁹. Nec mirū. quia sōdm̄ qd dī bñs Aug⁹. xpm̄
cōculcat. qm̄ libere peccat. et qui enī absq̄ timore
indigne papit. Talis aut hōmo put dicit hilari⁹

Deum ad vindictam concitat. sanctos a se fugat. hostem
suum letificat. suam vitam abbreviat. qui corpus
xpi indigne lacerat et manducat. hec hilar. Non
solum autem hec mala. sed et alia qm plima indigne
accedens ad sacramentum xpi. incurrit. Indigna namq; coram
hominem peccatis illaqueat. damnationem parat. proximi scan
dalisat. mentem excecatur. temptationi subiungat. deum irritat
vitam temporalem breuiat. gratuitis et eterne bonis spoliatur
De his omnibus dicit in ps. pordine. fiat mensa eorum coram
ipso in laqueum. ecce pium. et in retributiones. ecce secundum
et in scandalum. ecce tui. Obscurentur oculi eorum ne vi
deant. ecce tertium. et dorsum eorum semper manuum. ecce
quatuor. Effunde super eos iram tuam. et cetera. ecce sextum
Fiat habitatio eorum deserta. ecce septimum et in tabernaculis
eorum non sit qui inhabitet. ecce octauum. Cum igitur
tot mala indigne tractantes vel sumentes corpus domini
incurrant. necesse est ut unusquisque se probet et dili
gens examinet. qualiter ad illud terrenum sacramen
tum accedat. *de fructu et utilitate quam assequitur in gratia accedentes ad sacramentum x. xv.*

Postquam informatus sum de periculo indigne
tractantium ac summentium corpus domini. Nunc
de fructu et utilitate. quam assequitur homo qui
in statu gratie illud sacrosanctum xpi corpus percipit tu
pro edoceri. *¶* Care debes ante omnia. quod nullam salutem
assequi potest anima. sine huius salutis feni ab iudice
corpus xpi debita susceptione. Terte remigio qui dicit
Nulla nobis salus corporis et anime. absque xpi carnis
et sanguinis susceptione. Nam putat dicit Rich. de sco
vic. In hoc beatissimo sacramento xpi. videlicet carne et sang.
tota consistit salus fidelis anime. Quia omnem gratiam
quam habet homo mediante xpi sacramento illi tribuit.
unde dicit Beda. Omne quidem domini celestis gratie sancta
eucharistia tribuit mediante. Et non dum quod dominus noster volens
declamare. magnam caritatem. quam erga nos habet. non
solum ad videndum. sed etiam ad palpandum et comere

Deinde semper nobis tribuit. De hoc Cusos? sic dicit.
hoc fecit xps ducens nos ad manus amicitie sedus
suam qz tantate declaris erga nos. prestas se no
solim videri desiderabis. sed et palpare et come
dere et amplecti. hec Cusos. Tractare aut et man
ducare corpus xpi. est vitam etnam habere. Unde
ipe dñs dicit. Pams que ego dabo caro mea est. p
mudi vita. Et bn dicit. vita. Sicut em vita nalis
est in membris eo qz vniit capiti. a quo recipit in
fluencia sensus et motus. Sic fidelibus qui sut me
bra xpi. vita spualis cōseruat eo qz vniit capiti xpo
p hoc amore sacramentū. Bene aut dicit mudi.
quia alia sacramēta solim pfiunt ipi recipienti.
Solus em baptisatus recipit grām baptisalem
et non alij. Sacramētū aut eukaristie non solim
profiat sacerdoti sumēti sed et toti ecclie. etiā illis
qui sut in purgatorio. Cuius ratio est. quia eukaristia
non tm est sacramētum. sed ecclie sacrificiū. mqn
tm cōtinet xpm passū et id dñs offertur ab ipo sac
dote. pfiat omnibus xpi fidelibz. Si aut sumatur
aliomodo sicut a laico. tū pfiat solim sumenti.
quia officiū eius nō est offerre sacrificiū. sed tm sus
cipe sacramētū. Sequit. Qui manducat meā carnē
habet vitam etnam. salz post hāc vitam. Aut dia
potest. habet vitam etnam etiā in pnta. Sicut em
abus corpalis non solū non mutit et cōseruat
vitam. sed deducit ad pfectam qūatatem. Sic vsus
huius sacramēti pducit hōiem ad grācie cōsumaciōem
que est glia etna. Et hoc est qd dicit. Qui manducat
meam carnem. non tm sacramentalit. sed et spi
tualit. sapiens effm sacramētū. habet vitā etnam
quia habet deum in habitatem qui est vita eterna
Ad hoc et in pnta vita pntalis est hec mensa. cum
in illa sumatur hec eukaristia. que quidē liberat

a malo. ac conseruat in bono. delect venialia. cauet
mortalia. huius est virtute sacramenta diuine est virtutes
augetur. et omni gratia fructus exuberant. Vbi
sciendum. quod eucharistia sacramentum est diuinitatis. quia per
suscipiendum huius sacramenti. efficiuntur omnes diuini in christo.
et ideo bene hec spiritualis manducatio vocatur communio. Nam
per ipsam sanctam communionem. quasi membra in corpora christi
unde dicit Damascenus. quod per communio dicitur et est vere. et
quia communicamus et diuini ad invicem per ipsam christo. et
participamus carne et deitate. quia ex uno pane assu-
muntur omnes diuini corpus christi. et diuini sanguine. et ad
invicem membra generamus incorporati christo. hec Damascenus
unde primus et principalis eius effectus est. iam unitum
corpi christi mystico pietate magis unum. magis autem
vivere est tripliciter. aut quia quis unitur maiori vin-
culo. ut ille magis qui habet maiorem caritatem. Aut
quia eodem vinculo unitur sanctius. ut ille qui secundum
eundem habitum. ferventius amat. Aut quia eodem vin-
culo firmus. ut ille qui in eodem habitu est magis ra-
dicatus. Dicitur ergo hoc sacramentum magis unum. quia dig-
ne accedente reddit ferventius. et ex hoc quod reddit ca-
ritatem magis ignitam. adiuvat ad consumendam
peccati venialis rubiginem. et ex hoc quod magis firmat
adiuvat ad vitandum omnia scelera. et ratione
utriusque valet ad augmentum virtutum. et maxime
caritatis. Fervor enim caritatis cotidie minuitur
per venialia. ideo oportet per hunc cibum restaurari per
dictum. hec est etiam spiritualis in illis qui salubriter pa-
piunt eam. et sensum munit ab illiis. et in gravi-
oribus peccatis custodit omnino a consensu. unde tunc aliquis
rarius solito vel minus sentit motus viciorum. gratias
agat huic sacramento. quoniam hec operatur in ipso. De hoc
beatus Bernardus. sic dicit. Duo sacramenta corporis domini operantur
in nobis. ut videlicet et sensum munit. et in gravioribus

peccatis tollat om̃o consensum. Verbi gr̃a Si quis
m̃m non tam crebros vt solebat. nec tam acros
sustinet inuidie motus. inuidie. luxurie. ac cet̃or̃
sup̃. vicior̃. gr̃as agat corpi et sanguini dñi m̃i
qm̃ virtus sacramenti opatur in eo. hec Bñh? Ua
post h̃m saluberrimū ubi p̃patione fit homo mā
suetior ad correptionem. pacetior ad laborem. et fer
uencior ac deuocior ad cet̃or̃ ṽtutum opationem.
De effectu ac ṽtute h̃m sacramenti sacrosancti dñi. bñs
Bñh? Corpus xpi est p̃gr̃m̃atib? dieta. egrotis
medicina. debiles confortat. valentes delectat. lag
uores sanat. sanitatē cōseruat. fit homo mā
suetior ad correptionem. pacetior ad laborem. ardentior
ad amorem. sagacior ad cautelam. ad obediām
p̃mior. ad gr̃at̃ actionem deuocior. hec Bñh?
Accedam? igit ad h̃c sp̃ualem cibum. qui est
panis vite et cor hom̃is in bono cōfirmat et re
missionem peccor̃ p̃stat. De quo Iſidorus sic dicit
hic cibus non corpus in pignat. sed cor hom̃is cōfir
mat. hic est panis vite. Qui ergo vitam māducatur
mox non potest. Accedite igit ad eum et faciam
quia panis est. Accedite ad eum et illuminam. quia lux
est. Accedite ad eum et liberam. quia ubi sp̃us dñi
ibi libertas. Accedite ad eum et absolvam. quia re
missio est peccor̃. hec Iſidorus. Et sciendū q̃ sicut fili?
reapit vitam a patre. p̃pter ṽnitatem quā habet a
patre. sic qui ṽnitur xpo p̃ corp̃is illius suscepiōem
habet vitam a xpo. sed diffēter. De hac diffētia
Thomas sup̃ Ioh̃em sic ait. Filius p̃pter ṽnitatem
quā habet a patre. reapit vitam a patre. ergo qui
ṽnitur xpo. habet vitam a xpo. sed diffēter. Nam
filius habet aliquid p̃prium. quia sic est a patre. q̃d tñ
reapit totā plenitudinē diuine nature. m̃m. q̃
quidq̃ est nat̃ale p̃ri. sit etiā ñale filio. Creatā ṽdo
accipit aliquā p̃fectionē. et vitam particularem.

id est participatā. non autē essentialē qđ ipm̄ est
vita. In quolibet autē genere rerum. qđ est p̄ essentia
est cā corp̄ que sunt p̄ participatōm. sicut ignis est
causa om̄ ignitorū. Et ergo p̄ essentia est vita. causa
est. et p̄ncipiū om̄is vite. Sicut igit̄ pater p̄ma cau-
sa est vite vniuersā. ita et filius. Q̄ autē dī. Sicut
misit me vniuers pater. et ego vniuers ppter p̄m̄. loq̄t̄.
de p̄missione sua a patre. Cum vō dicit. qm̄ māducat
me. et ip̄e vniuers ppter me. loquit̄ de participatione
corpis et sanguinis sui. qua nos efficiū meliores. hec
Thomas. Considerandū est. qđ dñs n̄r ih̄s xp̄s. qui est
sapia p̄ris incarnata. voluit ppter nos carnē assūmē
et ip̄am carnē in sacramēto ad māducandū nobis p̄bē
vt p̄ abm̄ carnis ad gustum nos inuitaret sue deita-
tis. De hoc hugo sic dī. Sapia incarnata. que se p̄visi-
bilis manifestat. voluit ostendere quō ip̄a animarū
abus et refectio est. Et p̄tēa carnē assūptam nobis
medulā p̄posuit in sacramēto. vt p̄ abm̄ carnis ad
gustum inuitaret diuinitatis. hec hugo. Igit̄. ih̄s
in sacramēto verus ab̄s est. et vere gustabilis. vt
p̄ gustum corp̄s eius pueniat̄ ad gustū diuinitat̄
eius. quia ip̄e est via scđm̄ hūilitatem ad eius diui-
nitatē. Om̄ne autē necessariū est ad hoc vt ad gustū
intime diuinitatis ptingat̄ p̄ corpus xp̄i. in sacra-
mēto qđ sensus corp̄alis aliquo sensibili signo deter-
minet̄ et foueat̄. et intellcūs lūe sup̄nali fidei con-
fortetur. et vt volūtas caritate inflāmet̄. et sic p̄
sp̄ualem māducatōm corp̄is xp̄i. ad gustum ab̄sco-
dite diuinitat̄ ptingatur. vnde dñs xp̄s dicit. Ego
sum hostiū vidēz sensui corp̄ali p̄ signa sensibilia mō-
stratū. Ego sum hostiū intellectui p̄ fidem p̄fectam
refectum. Ego sum hostiū volūtati p̄ caritatē fer-
uidam aptum. gustatum et m̄habitatum. Ego inquit
dñs sum hostiū. sc̄lz sensui corp̄ali. p̄ signa sensibi-
lia mōstratum in sacramēto. sc̄lz p̄ sensibiles species.

sacramentalis panis et vini. Unde dicitur hugo. ne humana
infinitas tactum carnis in supradie horret. Ideo co-
sueti edulij spe caruam velant. ut sensus fouet.
dum consueta papit. et eadem intellectu credendo. et
affectus diligendo. determinate dirigetur. ad absum-
p- que pater figurant sub speciebus panis et vini. que
et signum perfectam refectam esse in hoc sacramento
huc hugo. Item ego sum hostium intellectum per fidem
perfectam refectum. Unde et in tractatu de simbolo
dicitur. Fides est lumen anime. hostium vite. fundamen-
tum salutis eterne. Et ysaie vii. dicitur. Nisi credideritis
non intelligetis. ergo per fidem intratur ad veritatem
cognitionem. Et augustinus super iohannem dicitur. Noli intelligere
ut credas. sed crede ut intelligas. Intellectus enim est
merces fidei. fides mundat te. ut intellectus repleat te
huc augustinus. Intellectus enim humanus sine radio fidei.
tanta diuina quasi cecus est. Unde impossibile est. ut
intellectus attingat corpus christi. ut existat sub speciebus
sacramentalibus. nisi lumine supernaturali certissime fidei illumi-
netur et dirigatur. alias non videbit riuulos butiri
et mellis. Aut iob. Quod expones butis gressu. in molis.
dicitur. Quod butirum nascitur ex carne. et sicut christi humanitas
angelus vero descendit ex aere siue rore. et sicut christi di-
uinitas. Ex his duobus fluunt riuuli contemplatio-
nis humanitatis. et contemplationis diuinitatis. quos so-
lum fideles in tanta plenitudine quandoque capiunt. ut
videant quod dicere non valet. attingit enim fides in ac-
cessa. Aut Bernardus super Cantica. quia per fidem intellectus
illuminatus et confortatus attingit hanc veritatem in
dubitant. quod christus vere est in sacramento. et deitas
vere in christo. Unde huius sacramenti misterium. non nunquam
datur agnoscere quorundam deuotis cordibus. et si non
semper. tamen quandoque ex gratia speciali. ut quodammodo me-
fabiliter percipiant veritatem huius sacramenti per gratiam
eis infusam. per quam cognoscunt huius inestimabilis sa-

atamēti verissimā existentiā et pñciā. Ut pñt fides
quodāmo actualit̃ cessare videat̃. et res putet̃ tñsisse
in veram pñctam q̃ cognitiōem. In hac aut̃ felia hō. tñ
talibz mirifica cognitiō cor possederit. Homo deuotus
in magnā cōpñctionem vel deuotiōem rapitur. Nam si
pñctōr aliquñ fuit. pñt sine excessibus in lacrimas resoluit̃.
quia suū iudicē. et qui iudicabit viuos et mortuos.
pñcialit̃ in hoc sacramēto adesse sentit. Si vñ aliquis
nim̃ excessit. uel ad ea que cōmissit pñ longam pñiam
sufficiēte deterisit. Accepta fiducia de spe venie. et de
meritu celestis patris in magnā exultatiōem ai. et in
ferendam deuotiōem cordis exsurgit. et marcescat. quia
illū in hoc sacramēto adesse cognoscat. qui vitam et
gloriam etnā suis dilectoribus post hāc vitam dare
cōsuevit. Et qñto quis corde et corpore fuerit mūdior
et in religiosa vita pñctior. tanto hūmilitati hūmilitati
grā pñuet̃. hoc tamē nō scdm̃ cōmūne cursū fit
cum om̃i fidei elemēta et pñcipia hec excedat cogni
tiō. nec est ipse quidem karissimis hec grā semp̃ adest.
Deo melius eis pñ fidei pñcipia pñdente. sed solum
interdum cum videt̃ anima ad sup̃na rapitur. et ad
celestia mysteria cognoscēda eleuat̃. pñt tñc diuina
grā hec vel hys similia dignatur manifestare. que
reuelat̃ occulta. et ad invisibilia et archana secretorū
dei extollit̃. A quibus tamē cū auulsus fuerit. rur̃
redit ad cōsuetā fidei documēta priorē pñe ignarus.
Item sequit̃. Ego sum inquit hostiū voluntati pñ car
tatem ferendam aptum gustatū et inhabitatū.
Quia qui māducāt meā carnē et bibit meū sagni
nem. in me manet et ego in eo. hec aut̃ manducatiō
fit spūalit̃. manducare vñ spūalit̃ est attingē ad rē
hūm̃ sacramēti res at̃ hūm̃ sacramēti duplex est. vna
cōtenta et significata. hoc est xps integer. qui cōtinetur
sub speciebus panis et vini. Alia est res significata
sed non cōtenta. et hoc est corpus xpi mysticū qd̃ est

ecclia Ille igitur manducat spiritualiter qui christo communicatur per fidem et caritatem. Fides enim pertinet ad cognitionem caritas ad usum. Ideo est omne corpus christi mystico salus ecclesie. Ex ista autem manducatione oritur attingentia spiritualis. alias christo non incorporamur. Dum carnem eius gustamus? De ista in corporacione Augustinus super Iohannem sic dicit. O sacramentum pietatis. O signum unitatis. O vinculum caritatis. Qui vult vivere accedat credat. et incorporetur. ut vivificetur. Et hugo super vii. angelice Ieremias dicit. Quia ista manducatio dicitur vivificatio. quia vivum secum facit. vel efficit omnes quibus se prebet sumendam. Dicit igitur manducans illud canon. v. Comedi fenum cum melle meo. Fenus sicut dicit origenes. est caro verginea cellulis distincta melle replet. Igitur quid est aliud Comedi fenum cum melle meo. nisi manducavi corpus verginee carnis dulcissima divinitate repletum. et sic per gustum humanitatis pervenit ad gustum divinitatis. Unde quibus es religiosus. et huius sacramenti sapore tibi in expertum experiri desideras. cura animam tuam. prius abstrahere a negotiis secularibus a viciis et carnalitatibus. Ut eius susceptione precedat profunda contritio. et pura confessio. Itemque actualis devotio potius te trahat ad hoc sacramentum quam indulgentia consuetudo. Ardentissime et affectionibus et sanctissimis meditationibus. tamquam rosas rubescentibus. et lilys albescentibus hospitium cordis tui ei adorna. et calammum tanto sponso per veram pacem cordis preparari. Et cum pacem suscepis inter cordis brachia ipsam reclina per exclusionem. omnis item et carnalis amoris. et inclusionem sponsi celestis. Ut merearis uniri cum ipso. et videre et gustare. quam suavis est dominus. Felix qui hoc gustum interno pape meruit. qui hoc per veram experientiam. magis quam per verba vel scripta cognovit. In hac solia remone si cessata fuerit desuper ineffabilis pausatio. inoptica queda

contemplatio et inhsitata fructio illius sum et ver p
sentis boni. que animam sursum trahat. et ad puram con
templationem dilecti paulisper transmutare faciat. gra
cias referat bonorum omnium largitori. nec se vrbis effundat
sed secretum secreta teneat. et cum profundo cordis ge
mitu in hac vocem erumpat. et dicat. Tu es vè deus
absconditus. et quod oculus non vidit. nec auris audi
uit. nec in cor hominis aestus ascendit. non solum que
deus electis suis in futuro reseruat sed nec ea que
in hac vita suis amatoribus dare consuevit. Unde qui
digne ad hoc sacramentum accedit et sumit maxim
gaudium ex hoc in suo corde capit. Testatur hoc beatus
Bernardus qui dicit. Qui sanctam eucharistiam digne sumit.
numquam maius in tota vita sua gaudium refrigerium
quod exoptatus fuit. quam quod in sumptione corporis et sag
minis christi fideliter degustauit. hec Bernardus. Nec mirum
quia per dignam corporis christi sumptionem. mens deuota
transmutatur in deum. et cor gratie fonte potatur. De hoc
dicit hilarius. Digne ac recte credit. quod mens illa sancta
tota in deum salubriter transmutatur. que digna sancte sum
pte eucharistie demonstratur. Item dicit fulgentius. Qui dig
ne sanctam eucharistiam miserit in cor suum. in ipso paul
dubio fontes gratie profuerit et refuerit item hec fulgentius. Qui
vero per hunc cibum spiritualium. christo incorporatus fuit. cum
ipso permanebit eternum. Unde dicit damascenus. Qui dig
ne per sum corpus et sanguis christi incorporatus christo fuerit
vna cum christo ipse incorruptus et floridus eternaliter per
manebit. Non dum est etiam quod in omnia dona nulla
gratia ita valent accendit in amore dei. quemadmodum
corpus christi digna suscepcio. De hoc per quedam dicit. Non
quod pre omnibus aliis gratie sui corporis communicatio in
nobis accendit caritatem. Qui enim panem calidum de cli
bano iam acceptum comederit. cum pane utique sumet
et calorem. Sic qui corpus domini comedit in cibano cor
dis dei in maxima caritate de coctum in eodem comedit

etiam caritate. Igntus quippe amor dei suscipit in corpe
eius. quo sumpto et nos in ardorem. et ipm semper
amplius esurim. Hec ille. Hec vero esurires. quanto maior
fuerit. tanto maiorem caritatem in homine accendit et
quanto quis maiorem caritatem habuerit. tanto corpus xpi
intimius et validius manducabit. Testatur hoc anshelmus
qui sic ait. Sacramentum domini corpus ille plus mandu-
cat. qui plus amat. et plus amando iustus plus et
plus manducat. et plus et plus amat. licet huius a-
moris in hac vita. non nisi ut pignus quoddam accipi-
amus plenitudinem eius in primum in futuro seculo ex-
pectantes. Hec anshelmus. Omnis enim perfecti vix cum
magna humidancia gratie sumunt hoc sacramentum. nulla
tamen est compacio ad eternam gloriam. in qua angeli et
sanctorum anime vident dominum facie ad faciem. et de gustu
dulcat eterna christi munera. De hoc beatus Bernardus in ser-
mone de cena domini sic ait. anchi apponitur veritas. sed in
sacramento angelus ex adipem frumenta saginat. et modo
grano satatur. me oportet intem quodam sacrame-
ti cortice esse contentum carnis suffere palea littere.
fidei velamine. et hec talia sunt que gustata afferunt
mortem. si non de primis spiritus gratulacionibus accipit co-
dimentum quod sit per dominum intellectus. Denique absque spiritu sa-
cramentum ad iudicium sumit. quia caro non potest quidquam
et littera occidit. et fides sine operibus mortua est. sed spiritus
sanctus est qui vivificat. ut vivamus in carnis amentibus
aut humidancia spiritus non pigrescat. non tamen par-
iocunditate sumit cortex sacramenti. et adipe frumenta
fides et res memoria et presentia. eternitas et tempus. voluntas
et spectrum. ymago dei et forma servi. Nempe in omnibus
fides est locusplex michi intellectus non pauper. Hec Bernardus.
Sed et hoc considerandum quod sacra communio. et participatio huius
salutiferi sacramenti. non solum facit in dei amore fer-
uenter. sed et reddit homines ad resistendum temptationibus
dyaboli fortiores. quia malignus spiritus cum prosperit

hospiciū cordis vni⁹ cui⁹ qz deuoti phospitē xpm esse
occupatū. intelligit ppter deitatem p̄sentiā locum ad
temptandū sibi esse preclusum. Et ideo quodā pass⁹
tore cōfusus abscedit. vnde dicit Isidorus. Suscipe dñm
ihm tue mentis hospicio. Cum autē aduersarius tuus
hospiciū tuū videt occupatū celestio fulgore p̄ncie
intelliget locum tēptamētis suis intēdusū esse p xpm
hec Isidor⁹. Nam scdm qd dicit Eusebi⁹. Et leones flammam
spuantes. sic ab illa mensa discedim⁹. fabiles effecti
dyabo hec Eusebi⁹. vñ qd sacmētū debeat veialia p̄cā et vñ possit hō accēde ad sacmētū

Curio est scire vñ hoc sacramētū debeat ve
malia p̄cā. vel utip possit homo accēdere
ad cōmunionē sanctā existens in veialib⁹ p̄cīs
Scire debes qd sacramētū dñi corporis maxime efficacie
est quia homo cum accedit ad hoc sacramētum et
sumit illud cum deuotōe qua potest. p̄cā veialia
si qua habet delect. et in grā dñi roborat. Testat⁹
hoc b̄tus bñh⁹ qui dicit. In sacramēto altaris p̄cā ve
male deletur. homo in grāa roborat. anima celesti
dulcedine inebriat. Et nōdū qd xps semel optulit
hostiam corporis sui in cruce moriēdū p nobis. vñ
vero oblatio cotidie iteat. et repetitur. cum in al
tari offertur. et hoc fit causa infirmitat⁹ n̄re. quia
cotidie peccam⁹ peccatis illis videlz veialib⁹ sine q
bus hūana infirmitas vñ nō p̄t. et ideo dedit no
bis corpus et sanguinē suū in cibum et potum. vt
p talem salubrem sumpcōm indulgenciā possi
mus assequi p̄ccōrum. De hoc dicit b̄tus Aug⁹. Cotti
die hec oblatio iteat. licet xps semel sit passus.
quia cotidie peccam⁹ p̄cīs in q̄b⁹ mōlis infirmitas
vñ nō potest. et quia cotidie labim⁹. cotidie
p nobis xps iustice ymolatur. Dedit em nobis
hoc sacramētū salutis vt quia nos cotidie peccam⁹
et ille iam mori nō potest. p hoc sacramētū remis
sionē consequam⁹. Cotidie comedit ip̄e et bibitur

possit hō accēde ad sacmētū
i veialib⁹ p̄cīs Ca. xvij.

in veritate sed integer et vnus manet. hec Aug⁹. dicit
et de hoc beatus Amb⁹. xps semel optulit vnā hostiam
corpus salū suū. qd aut hoc sacramētū sepms a nobis
repetat. i. cotidie. causa est nr̄e infirmitatis. quia coti-
die peccam⁹. Si quocūqz effundit sanguis xpi. in
remissionē peccatorum effunditur. Debeo illū sp̄ accipe
vt semp michi pccā dimittant. qui semp peccō. sp̄
debeo habē medicinā. qm em̄ volūms habet medici-
nā requirit. Volūms est quia sub pccō sum⁹. qd medicina
est celeste et venerabile sacramētū. hec Amb⁹. Vbi
et cōsiderādū. qd res hui⁹ sacramēti est caritas. que
exatāt in hoc sacramēto. p quod pccā venialia dimitt-
tūt. maior est em̄ v̄tus caritat⁹ cui⁹ est hoc sacramētū
qm̄ venialiu⁹ peccatorū. De hoc Thōs de agno sic dicit.
Sciendum qd in xpi sacramēto. duo possunt cōsiderā-
ri. scilz ipm̄ sacramētū et res sacramēti. et ex vtrqz
apparet. qd hoc sacramētū habet v̄tutē ad remissionem
venialiu⁹ peccatorū. Nam hoc sacramētū sumit⁹ sub specie
cibi nutritiōis. nutritiōis autē cibi est necessariū cor-
pori. ad restitundū id quod cotidie depditur. ex ac-
tione caloris n̄alis. Sp̄ualit⁹ autē cotidie aliquid
in nobis depdit. ex calore cōcupiscēcie p pccā venia-
lia. que dirimūt feruorē caritat⁹. et ideo cōpetit hui⁹
sacramēto vt remittat pccā venialia. Vnde amb⁹ dicit
qd iste panis cotidian⁹ sumit⁹ in remediū cotidianę
infirmitat⁹. Res autē hui⁹ sacramēti est caritas. nō
solū qntū ad h̄itum. sed et qntū ad actum. qui ex-
atatur in hoc sacramēto. p quod pccā venialia sol-
uūt. Vnde manifestū est. qd v̄tute hui⁹ sacramēti re-
mittūt pccā venialia. quia pccā venialia. et si non
cōtrahantur caritati qntū ad h̄itū. cōtrahant tamen
ei qntū ad feruorē actus qui exatāt p hoc sacramētū
ratione cui⁹ pccā venialia tollunt. maior em̄ est v̄tus
caritatis cui⁹ est hoc sacramētū. qm̄ venialiu⁹ peccatorū
Nam caritas tollit p suū actum. peccata venialia

que tamē nō possūt totalit̄ impedire actum caritatis
et eadem ratione est de sacramēto. hec Thomas. Potrum
vō possit aliquis accedere in p̄ccō veniali ad istud sa-
cramētū. De hoc sciendū q̄ si quis est in p̄ccō veniali
et habet grām celebrādi missam aut cōicādi. debet
prius satisfacē deo p̄compnctōm cordis et orōnes. et
habeat bonū p̄positum de cetero nō peccandi. et secur⁹
cōfidens de dei pietate accedat ad hoc sacramētū. De hoc
b̄tus Aug⁹ sic dī. Q̄m̄us quis p̄ccō mordax veniali. p̄-
cādi tñ de cetero nō habeat voluntatē. satisfaccat lacrimis
et orōibus. et cōfidens de dñi mīa et misericōe. accedat
ad eucharistiā m̄trepidus et secur⁹. hec Aug⁹. Vnde illi
indigne accedūt ad hoc sacramētū. qui vel sūt ī mor-
talibus p̄ccōs. vel de venialib⁹ ex sua incuria vel negli-
gentia nolūt penitē. hoc testat̄ b̄tus Amb⁹ ita. d.
Eucharistiā indigne sumūt. qui vel sūt in criminali-
bus. vel sine penitēcia de venialib⁹. id est quadā secu-
ritate et negligentia de venialib⁹ nolūt penitere.
Et nōndūm q̄ corpus xp̄i q̄tuor modis sumit̄.
Quidam enī accipiūt spūalit̄ tñ. vt qui accipiūt
rem sacramētū. id est grām. et non xp̄m sacramētū
corpis xp̄i. De hoc modo sumēdi dī Aug⁹. Crede et
manducaſti. i. corpi xp̄i inſtīcorpari es. Quidam
accipiūt sacramētālīt̄ tñ. vt cōicātes in mortali p̄ccō
Quidā spūalit̄ et sacramētālīt̄. vt qui cōicāt in grā
p̄cipientes rem et sacramētū. Quidā nec spūaliter
nec sacramētālīt̄. vt qui nec rem nec sacramētū acci-
piūt. Primi nō māducātes māducāt. Scđi mā-
ducātes nō māducāt. Tercij. māducātes māducāt
Quarta nō māducātes nō māducāt. Vbi adiūgendū
q̄ bonus vtrūq; xp̄i carnē. i. sacramētū et rem
accipit. alius vērō tñ sacramētū. i. corpus xp̄i
sub sacramēto. et non rem spūalem sumit. Vterq;
tamē veram carnē et verū saginnē xp̄i accipiūt. Vñ
dī b̄tus Aug⁹. Est quidem in p̄ccōrib⁹ et indigne sumētib⁹.

vera xpi caro. et verus sanguis xpi sed essentia non
salubri efficacia. hec Aug⁹. Quia malus sumit cor
pus xpi in iudiciu et dampnacionem. Iustus vero in
eterna salute. De indigne sumentibus dicit orig⁹. Cor
pus quidem et sanguis xpi in dampnacionem sibi sumit
tam mentis quam corporis. qui absque gustu accesserit
interne dei dulcedinis et amoris. hec orig⁹. Unde
illi solimmo dicunt virtute carnis xpi sumere. et vere
manducare qui spiritualiter manducant. Quod affirmat beatus
Ambrosius. d. Qui manducant spiritualiter virtute carnis et
sanguinis xpi dicunt sumere et vere manducare. quia
ipsam corporis xpi efficaciam cotidie sumunt in remis
sione peccatorum. hec Ambrosius. Idcirco homo non habet vitam
spiritualem. spiritualiter non potest nutrix in supercilio xpi cor
poris. Unde dicit Egidius. Sicut monstrum esset natura
homo et contra naturam. quod aliquid non vivens corporaliter
abum manducaret aliquem corporalem. Ita monstrum est
et contra naturam. quod aliquis non vivens spiritualiter. sumat
hunc abum sanctum et spiritalem. Cibus enim spiritualis est
similis corporali. in hoc quod sine ipso vita spiritualis esse
non potest. sicut nec sine corporali vita corporalis. sed
amplius habet ab eo. quia causat indeficiente vitam
in sumente. quod cibus corporalis non efficit. Non enim
ei qui supersensat semper vomit. Qui vero hunc abum spiritua
lem sumit habet vitam eternam. hec Egidius. Debemus
ergo xpi carnem manducare. non solum in sacramen
to. sed etiam usque ad spiritus participationem. ut possimus inter
ipsius membra computari et sibi uniri. Ad hoc fa
ciendum hortatur beatus Augustinus super Iohannem sic. d. Carnem
xpi non edamus tamen in sacramento quod est multi mali
faciunt. sed usque ad spiritus participationem manducemus. ut
in domini corpore tamquam membra maneamus. et eius spiritu
vegetemur. hec Augustinus. Diligenter et considerandum. quod
sunt aliqua peccata venialia. que in nullo impediunt
effectum huius sacramenti. Sunt etiam nonnulla que non

ex toto impediunt effectum huius sacramenti sed in parte
Nam effectus huius sacramenti. non solum est adeptio
habitualis gratie vel caritatis. sed est etiam actualis
refectio spiritualis dulcedinis. que per aliqua peccata venia-
lia impeditur. De hoc Thomas de aquino sic dicit. Non
dum quod peccata venialia dupliciter accipi possunt. uno pro
put sunt peccata. alio modo put sunt actu exercita-
ta. primo quidem modo peccata venialia nullum
impediunt effectum huius sacramenti. potest enim contingere
quod aliquis post multa peccata commissa venialia deuote
accedat ad hoc sacramentum. et plenarie huius sacramenti consequatur
effectum. Sed ad modo peccata venialia non ex toto impediunt effectum huius
sacramenti si ipse hanc effectum huius sacramenti. non solum est adepi-
tio habitualis gratie vel caritatis. sed est etiam quedam actu-
alis refectio spiritualis dulcedinis. que quidem impeditur
si aliquis accedat ad hoc sacramentum mente distracta
per peccata venialia. non autem tollit augmentum gratie
habitualis vel caritatis. Unde ille qui cum actu venia-
lis peccata accedit ad sacramentum hoc. habitualiter quidem
manducat spiritualiter. sed non actualiter. et ideo habituale
effectum huius sacramenti percipit. non autem actuale. Hec
Thomas. Ex his igitur verbis colligere possumus. quod aliquis ex-
istens sine mortali peccato. et accedens ad hoc sacramentum
in peccato veniali. et tamen faciens quod in se est videlicet
dolendo de hoc. et per orationes deuotas ad illud put valde
se aptando. et si talis non sentiat actualem deuotionem
in preparatione sacramenti. habitualiter tamen manducat spiri-
tually. et ideo habitualem effectum huius sacramenti percipit
et quous peccata venialia non tollant effectum huius sac-
ramenti ut permissum est. tamen magis bonum est. si homo
per confessionem et per alia remedia. etiam ab huiusmodi peccatis
se studeat emundare. quia quanto quis cum maiore pu-
ritate cordis ac corporis ad hoc sacramentum percipiendum
accesserit. non est dubium. quod maiorem gratiam et obsequio-
rem fructum spiritualium bonorum ex hoc reportabit. De

reciduum namq; debet esse anime deuoto. cum ad celeste
sacramētum sinēdum accesserit. ne celestis sponsus
ad ipam ueniens. aliquā maculam cuiusq; peccati et
venialis qntū possibile est inueniat. quia p cōmū
nem sacam illi copulat. cui pulchritudine sol et
luna mirant. Unde scdm dān apli. qm dēm? nos
ab omī inqumamēto carnis et spūs p fientes sac
tificacōm in timore dei. Et eius pīapacōne digni effi
ciam. quia nichil prius ea mēte debet esse. que in
dei habitacū pāda est. Sed et hoc nōndūm. q opō
deus ppter suam pietatem et miam. nō abhōret et
eos qui in maximis flagitijs carnaliū immūdiarū
ac voluptatū aliqui fuerūt. Nam tales nōmquā
post cōuersionē et pactam pīam ac bite emēda
cionē. non solum non verent. sed oīmo audent tunc
tare et sumere corpus dīcūm in suarū salutē aīarū
De hoc būs Bñh. sic dīcūm puritatis auctori mpm
in corde et corpe mīstūtes non verent stare ante an
gelum dñi. qui secet medios et disperdat. sed non
oīmo audent agm immaculatū facies cōtingere car
nes. et mtingere sanguine saluatoris. manus nepha
rias quibus paulo ante carnes pchdolor meretricias
attractauerūt. hec Bñh. *ut meli sit frequē accēdē ul rari?*

Desidero etiā mformari de hoc *ad hoc sacmū xvi*
Bñm melius sit frequē accēdē ul rari?
ad hoc celeste sacramētū. De hoc q
queris. Bñm sit melius. sepius an tal
diuis corpus xpi susape sacramēta. Videtur q nō
possit sup hoc omībus dari regula vniiformis. va
ria em sunt hōm mēta. diuersa operū studia. et
diffēcia desideria. et mltaplices sancti spūs opatō
nes. et diuersi status. ac etiā gradus in religione
et ideo sicut in egrotatib. nō vna forma pōt seruari
in dandis medicinis corporis. siue ppter diuersitates
cōplexionū. aut vīrū. aut loci aut tps. aut dietē

aut aliarū cōsideratōm. p quibus aut rarius aut sepi
aut ī maiori aut ī mīori qūitate eadē eadem medicā
datur. Ita est de medicina spūali. que corpus est xpi
intelligendū. cōmūialib? em̄ caris occupati rarius se
possunt ad illud recipiendū expedire. qm̄ qui tantū
spūalib? sunt intenti. et alij magis alij mīn? sūt cū
specti ī custodia vite sue. et morp et cōstāe sue puritate
Alij et ardēiori desiderio trahunt. ad illius saluta
ris abi pceptiōem. Alij vō quodāmodo tēnt. cum de
bent accedere. et nisi cōstāa viget. et cōsuetudo religi
onis indicet. vel timor maioris elongatōis a deo im
pellēt. valde raro accedunt ad illud tūficium sacramētū
Vix tamē aliquis ita religiosus videt. esse et sanctus
exceptis sacerdotib?. quin semel ī ebdomada sufficiat
ei ex cōsuetudine cōitare. nisi specialis causa qūq; plz
suadeat. vt ī infirmitatibus. et supueniēs singulārē
sollemnis festiuitas. vel mbsitate deuotiōis ī tēpata
desiderij sitis. p illius suscepōne. qui solus sufficit
ardorem se amantis refrigerare. et quia talis ardoris
impetus. nō nisi a spūitu sancto infundit. ideo legib?
humane cōsuetudinis. et statib? mortalū nō artat.
Qualubre igit est et vale. q homo sepe se ad illius sa
cramētū suscepōm pararet. et qūto deuotius valeat.
illud pape studeat. et post suscepōm. ī studio deu
otiōis se conseruet attentius. maxime religiosi. et
qui se obtulerūt deo ad ppetue seruendū. Sic em̄
erūt ī maiori custodia vite sue et cōstācie. dum et
ante et post eucharistie pceptū obreuerāam ei?
student magis innocētiū viuere. et studio deuotiōis
frequētiū intendere. Et licet aliqui quis trepidet. tū
confidens de misericordia dei fiducialit? accedat. qma
si se indignū reputat. cogitet q tanto magis eger
necesse habet requirere medicinā. qūto magis sentat
se egrotū. Non em̄ opus est valentib? medicus
sed male habentib?. et ideo queās te iungere xpo.

De tu sanctificeris ab illo. nec propterea permittenda est
sacra communio. si quis non sentiat homo deuotionis gratiam
cum se ad illam parare studet. vel cum in ipsa percep-
tione vel post se forte minus deuotum sentiat quam vellet
attendere namque debet diligenter unusquisque. quod hoc
pietatis sacramentum est in remedium institutum fidelibus
et ideo quicunque homo facit hoc quod potest habilitando
se ad gratiam. sufficit. Nec requirit deus ab homine hoc
quod sibi vident impossibile esse. Quia nunc igitur susci-
piens corpus dominicum facit hoc quod potest. diuina
pietas supplet per gratiam. hoc ad quod peruenire sine
gratia non potest. Et ideo ceteris paribus potius
est accedendum ex confidentia diuine pietatis. quam ex
consideratione proprie fragilitatis abstinendum. quoniam
utrumque pro loco et tempore reddat commendabile. Nempe
egrotus festinat ad medicum. et pauper diuites pulsat
ad hostium. Accede pulsa nichil hesitans. medicus est
et piissimus distributor largissimusque remunerator. Ipse
solo verbo restaurat vniuersa. Quia praeputia curat vul-
nera. medetur corda. tristitiam depellit. et cordi leti-
tiam tribuit. Quis ergo tam inconsulte audeat dicere
quod hi qui sunt spiritualiter infirmi. non debeant accedere
ad deum qui languores humanos tulit. et infirmitates
nostre portauit. Ecce mulier immunda accessit retro et
tangens eum est sanata. Peccatrix dominum eius oscu-
latur pedes est mundata. Chanaanita dominum sequitur
nec desistit exaudita est. Leprosi accedentes curati
sunt. Ceca. demonia. palitica. et cuncta nate mortis.
dominum credunt accedunt salutem consequuntur. Nam
virtus ex illo exibat. et sanabat omnes. Sed et publi-
cani et peccatores dominum appropinquat ad ipsum veniam
merent. Quia nemo communium atque hospitiarum eorum non
spernit. qui non venit vocare iustos sed peccatores in
hunc mundum. Unde non incommode dici potest. quod
sicut aduentus eius in iherosolymis fuit in saluationem peccatorum

Sic et hec salutaris hostia sit fidelibus collata in remedi-
um peccatorum. Unde ipse in ultima cena in institutione huius sa-
lutaris sacramenti sic dicebat. Hoc est corpus meum
quod pro vobis traditur. Et hic est calix. qui pro vobis
fundetur in remissione peccatorum. Quapropter cum fecerit
homo quod in se est. secure debet accedere ad hoc sacra-
mentum absque trepidatione in fide et caritate nichil hesi-
tans de ipsius pietate. Unde gravis est. Putat dicit Ambrosius.
Quod ad mensam domini mundo corde. et manibus innoxatis
non venimus. sed gravis est si de peccatis metumur et sacri-
ficium non reddamus. Cum magna ergo devotione. et
reuerentia ad hoc sacramentum accedendum est. et ideo si ali-
quis se cotidie ad hoc paratum inuenit. maxime sa-
cerdos laudabile est. quod cotidie sumat. Unde Augustinus cum
dixisset. Accipe quod cotidie tibi prodest. Subiungit. Sic
vive ut cotidie merearis accipere. et quidam pater mo-
nachorum a polomine monebat. ut si fieri posset. coti-
die communicaret monachi. ne qui se longe faciat ab his. longe
fiat a deo. Et nonnumquam reverentia huius sacramenti ha-
bet timorem amoris coniunctum. Unde timor reverentiae
ad deum dicitur timor filialis. ex amore enim provocat
desiderium sumendi. ex timore autem consurgit humilitas re-
verendi. et ideo utique pertinet ad reverentiam huius sacra-
menti. et quod cotidie sumat. et quod aliquando abstineatur. Non
dicit beatus Augustinus. Cotidie eucharisticam communionem accipe. et
nec laudo nec vitupero. Idem dicit licet dixerit quod speramus
non cotidie accipiamus eucharistiam. alius affinet
cotidie. faciat quod secundum fidem suam pie credit esse
faciendum. Neque enim ligaverunt in se zacharius et
Centurio. cum alter eorum gaudens suscepit dominum. Alter
dixit. Non sum dignus ut intres subtectum meum
ambo salvatorem glorificantes. quoniam non uno modo.
amor. timor et spes ad que semper scriptura nos provocat per-
tinent timori. Unde cum petrus dixisset. Exi a me domine
quia homo peccator sum. Respondit ihesus. Noli timere.

Extra sacerdotes tamē potest hec forma tenere. ut
nec nimis raro. nec semp cōtinue et in p̄termissis scām
hostiam studeant p̄molare. Ummis em cōtinue cele
brare. aliquā notare videt̄ irreuēciā. cum vix ali
quis tam deuotus sit. qm̄ semp eadem deuotōne fer
ueat. et cum tam debita semp reuēcia illud faciat
et cordis ardore. qñ aliqn̄ tepeat qñtulūcūqz. Ummis
et raro celebrare. qñm̄ ex reuēcia soleat aliqn̄
fieri et ex hūilitate. tamē qñqz torpente mutit. quia
min⁹ cōspectus est homo tunc in omnibz. qñ non
indigere videat̄. sui custodia. cum non p̄ponit accē
ad mensam xp̄i. hūilitas et nō est vsqz quaqz secu
ra. p̄pter qñdū se subtrahit. quia sicut non est dig
nus sepe corpus xp̄i pape. ita nec semel. Ideo em
cum recipim⁹. non qñ qui digni sim⁹. sed ut illo nos
sepe visitante. et ad habitadū cordis et corporis nr̄i
subintrante magis digni efficiam⁹. Quod em intro
ierit bñdicet deus sicut olim domui obethedon
bñdixit p̄pter archam dñi. in qua mamma suabat̄
sic et nos suscipiam⁹ eū in templū cordis et corporis
nr̄i. ut bñdictōm et̄nam ab ip̄o consequi mereamur.
¶ Sed et hoc considerandum. qñ nōm̄qñ etiam de
uoti cum se ad hoc sacramētum p̄cipiendum p̄ant
et qñm̄is numer⁹ consuetū psalmoz et ec̄ ord
in min⁹ p̄soluāt. et se p̄ confessionis lauacū expur
gent. corde tñ duro et affectu remanēt frigido. nec
gracie sp̄ualis gustum aliquē p̄cipiūt. Extra quod
sciendum. qñ multis ex causis atqz modis. duricia
talis aīam deuotam affligē cōsuevit ut expertoz
extat sententia. ¶ Sed hoc diuini tenendū est ut qñ
cūqz p̄ diligentem inquisitionem aliquis eīdem du
racie causam dedisse non inueniat. sed quod suū erat
fecerit ad hoc sacramētum put potuit habilitando
si sup̄ hoc mentis duricia p̄missione diuina emerſit
qui electos suos mille modis tribulare consuevit.

non debet aliquē res hoc frangē. nec se notabiliter
ppter huius rei causam a salutarī hoc sacramēto sub
trahere. sciens qđ diuina pietas salutem anime sepi⁹
secretiſſime et fideliſſime opatur. cum solo fidei sub
sidio anima inuitat. nec aliqua dulcedine spūali
fulatur. non immo qm̄ si pſperitate spūaliū caris
matum afflueret. nec tū in hys se put oportet cau
te tenēt. Et ideo interdum tales gracie valius sub
trahunt. vt subtracte auidius repetant. et recepte
cautius cōseruēt. et vt sic anima dilcā mēbilitatē
ſcola exerceatur. Porro bonū est diligēt attendēda ſcilz qđ
hic pmissus spūalis ſapor. at interim quidā gus
tus. non est fidei debitus effectus. neq; est pntis tps
sed est etne beatitudinis. et cum alicui datur in sa
crāmēto uel extra. grās agat deo. cum nō dat grās
agat. et paciētē sustineat. sciens quia nō est in pta
te hominis. sed sūm et benigniſſimū largitoris. qui nō
put quis vult. sed qm̄ sibi placuerit dabit. put iudi
cauerit eſſe ad suam laudem. et ſuſcipiēti vtilitatē
Sed et hoc nōndum. qđ illud ſūmū bonū est tam
copioſum et inſimū. vt qūto magis papiat. tanto
participas quodamō capaxior ipſius efficiat. Vnde
et in hoc sacramēto ſepius cōtingit. qđ qūto ex timo
re mōdōmato ſe quibus notabilius ſubtraxerit. tāto
de die in diem diffēdo. maiore mdiſpoſitionē mērit
Melius est ceteris panibus accedere ex amore. qm̄ abſ
tinē ex timore. melius est ſingulis ebdomadis vel et
diebus accedere cum vērā hūilitate. et in pſecutōis ppe
recognitione. qm̄ ſemel in anno ppe iuſtiſie ex pre
ſumptione. Sic tamē debet accedere. vt ad illud ſuſci
piendum. prius ſe ſtudeat cum deuotōe qua poteſt.
et cordis puritate pparare. O qm̄ multi ſunt qui nō
adhibent diligētiā. nec curant ponderare ſacramēta
hui⁹ ppiſſimam vritē et vtilitatem. Accedūt quidem

iuda quadam ducti consuetudine. morem comuni-
tis sectantes. festinantes non ut accedant. sed ut rece-
dant. festinantes non ex affectu deuotionis. sed ex defu-
diuini feruoris. Et ideo sicut vacui accedunt. sic et in-
anes ac sine gratia recedunt. Et hi sunt sicut animalia
non ruminantia. que in lege tamquam ruminantia reuer-
bantur. Non enim studiose recogitant neque pertractant
que suscipiunt. Vel quanta bona seu mala hinc inde se-
quuntur. Bene vel male recipientes. Sed et si superficialiter
fortassis. et quasi perfunctorie hoc eorum memorie occurrat
statim velut pua scintilla in frigido pectore extinguitur
et ultra non comparet. Sed religiosus quisque
summam diligentiam debet adhibere per morum custodiam
et vite sanctitatem. Ut post susceptionem huiusmodi sacra-
menti non solum non appareat a gratia vacuus
sed et fructum vite et eterne salutis exinde consequatur.
¶ Considerandum est quod diuersi diuersis affectibus
et intentionibus ad communicandum trahuntur vel ce-
lebrandum. Aliquos trahit amor dei ut dilatum ad se se-
pius mutant. eumque in seipis amplectentur. Aliquos
infirmi tamen propter infirmitatem. Ut enim quasi medicum ad
se vocent. per quem ab omni infirmitate curentur. Alios
conscientia delictorum suorum. ut per eum quasi per hostiam placati-
onis ab omnibus peccatis expiati purgentur. Alios
pressura alicuius tribulationis. Ut per eum qui omnia propter
ex omni aduersitate acies libent. et tuas protegant.
Aliquos desiderium alicuius gratie vel beneficii impetrandi
per eum. cum pater nihil potest negare per se mercedem.
Aliquos gratiarum actio per beneficium diuinis. cum nihil dig-
nius habeat reddere deo pro omnibus que illi retulerunt.
quoniam calicem salutaris accipe. id est. Ihesum. Aliquos laus
et honor dei et sanctorum. cum non habeamus maius
quo possumus deum vel sanctos per suam dignitatem lau-
dare. quoniam christum immolando deo patri. Aliquos caritas
et compassio proximorum. cum per salutem vultorum et pro

reque defunctorum melius efficacius impellet quam sanguis
christi. qui pro nobis effusus est. et hoc est summum auxilium
nunc cum oramus deum ut illum intercessorem innocuum
ad habeamus. qui nos patri reconciliavit et semper inter
pellat pro nobis. ¶ Considerandum est. utrum aliquid aliud
quam peccatum mortale. et papue nocturna pollutio impe
diat a perceptione sacramenti sive a celebratione missae. De
hoc secundum Thomam de aquino. Sciendum quod ad hoc ut
homo digne ad sacramentum eucharistie accedat tria requi
runtur. Primo mundicia conscientiae. que non nisi per peccatum
tollitur. Secundo elevatio mentis ad deum per actualem devo
tionem. et hoc per mentis ebrietatem vel occupationem
aut evagationem. interdum sine peccato amittitur. Tercio
est tractatum aliquid sacramentum per reverentiam manus
lavant. Unde primo et principaliter peccatum impedit. Secundo
indeuotio seu ebrietas mentis. Tercio corporalis immu
diatitia. et hec tria quicquid contingit in aliqua pollutione
nocturna. quicquid duo ex his. quicquid unum tantum. et secundum hoc
homo magis vel minus impeditur. ¶ Et ideo distinguendum est
de pollutionibus. Nam pollutio contingit aliquando ex illu
sione dyabolica. aliquando ex superfluitate vel ex debili
tate nature. aliquando ex cogitationibus praedictis. aliquando
ex crapula. omnibus praedictis pollutionibus commune est
corporalis immundicia. sed ebrietas mentis non est nisi in
illis pollutionibus que accedunt cum ymaginacione. quia
in illis quando sine ymaginacione accidunt. anima nichil
participare videtur. Nulla autem dictum in se est peccatum
quia in sompno cum ligatus sit usus rationis nemo
peccare potest. aliqua tamen potest esse signum vel effectus
peccati. ¶ Considerandum ergo est de quo in causa pollutio
nis possit inveniri peccatum turpium. Quod enim cogitacio
huius turpium est sine peccato. sicut cum in cogitatione tamen
manet. Ut cum quis disputat de talibus. oportet quod
loquens cogitet. Aliquando autem cum peccato veniali. quando scilicet ad
affectum cogitacio pertingit. in sola delectatione finitur.

salz sine consensu deliberatino. Quāq; aut mortale
est. qñ salz cōsensus adiūgit. et quia cogitacōi illi
de p̄p̄quo adest delectacō. et delectacōis consensus
ideo in dubiū verti potest. Vtūq; sequē pollucio
ex p̄cō accidit vel non. et an veniali ut mortali
An ergo sic dubitat de consensu. cum retinet ad tām
polluciois oīmo abstine debet. Si aut expresse in
ueniat consensum non p̄cessisse. et necessitas vr
geat. aut aliq̄ causa potior. potest accedere aut et
celebrare. Si aut nō mēbat aliqua necessitas.
melius est abstinere p̄pter reuerēciam sacramenti
si tam celebrat. non peccat mortalit̄ sed venalit̄
An aut accidit ex illusione. si illusione causa in
nobis p̄cessit. idem est iudiciū quod de cogitacōe
precedente. Si aut cogitacō in nobis nō p̄cessit
v̄mo potius cōtraria causa. et hoc fregit accidit
et p̄apue in diebus in quibus quis cōmunicare
debet. signū est. q̄ dyabolus hominū fructū euka
ristie papiendē auferre conatur. Vnde in tali casu
consultum fuit cuidam monacho. Vt in collatōi
hūc patrum legit. q̄ cōmunicaret. et sic dyabolus
videns se non posse consequi intentum. ab illusione
cessauit. Si aut ex cibo precedenti aut potu accide
rit. idem est iudiciū. quod de pollucōe que exturpi
cogitacōe p̄cessit. nisi int̄ q̄ nō ita de facili cō
tingit peccare mortalit̄ in suspicōe cibi. sicut in co
gitacōe turpi. Et q̄ aliqui hec pollucio cōtingit sine
ymaginatione turpi. illa v̄dō m̄q̄m. Illa aut que
ex nature disposicione accidit. salz ex debilitate vel
sup̄fluitate. non est signū alicui p̄cā. sed potest ebe
tationem mentis inducere. si tām ymaginacōe con
tingat. immūdiā aut corpalem habet. et ideo si ne
cessitas minimeat. vel deuotio exposcat. talis non
impedit. et p̄apue qñ sine ymaginacōe accidit. tñ
si p̄pter reuerēciā abstineat laudabilis est. et quia

non ita defacili potest capi ex qua causa cōtingat
ideo tutius est semp abstinere. nisi necessitas incūbat
Et nōndū q̄ illusio noctūa. non solum euenire
solet ex multitudine estarum. sed nōm̄q̄m cōtin
git ppter elacionē mentis. cum aliquis longo tpe
talem immūdum fluxum non sentat. vel cum pxi
mos ppter talia aut alios defectus indicat. plūties
eā cōtingit ex demonū mūdria pmittente deo ut
p̄ talem euentū seipm̄ in hūilitate custodiat. Nec
debet illusus postea p̄ diem fantasinata sompnoꝝ
reuoluere in cogitatione. quia ista intentio dyaboli
ca est. ut ex sompnis eā vigilātes possit inq̄nare
Ista tangit iohes abbas monē synay sic. d. est nāq̄
in sompnis fluxus ex multitudine estarū et quies
Alter est ex supbia. q̄n in longa et diutina m̄a in
fluxibilitate inflamur. et rursus est eo q̄ p̄ximū
iudicem. Si vō aliquis ab omnibus causis p̄dictis
seipm̄ videat expurgatum. bt̄us hic talis est in
passibilitatē opator. Sepius et cōtingit ex demonū
mūdria. et solum q̄ enēnt pacēs hoc deo ad tps in
ip̄o fieri pmittente. ut p̄uētum sine p̄cō altissima
possideat hūilitatē. Nemo eā fantasinata sompnoꝝ
ad seipm̄ postea p̄ diem velit recogitare. et enī intēō
ista demonū est. ut ex sompnis nos vigilātes inq̄niet
hec iohes abbas. Qualit̄cūq̄ aut̄ hec illusio enēniat
cōmendabile est. ut ppter reuerētiā sacramēti a cōmūne
abstineatur. nisi necessitas aliqua hoc exigat. vel dies
sollemnis aliaq̄ festinitatē imineat. **S**ed et hoc no
tandum. q̄ si dicat aliquis. q̄ nemo sit se esse sine p̄
tato. quō ergo accedere debet ad hoc sacramētum. Ad
hoc respondet Thomas de aquino sic. d. licet de hoc nō
possit haberi certitudo sc̄e. tamē de hoc haberi potest
probabilis cōiectura. et p̄cipue p̄ quatuor signa que
ponit Enb̄. primo cum quis deuote v̄ba dei audit
quia qui ex deo est. verba dei audit. Sc̄d cum quis se
p̄mptum ad b̄n̄ opandum inueit. quia p̄bato dilectōis.

exhibito est opus. ut dicitur. Tercio cum quis a peccatis
abstinendi institutus positum habet. Quarto cum de peccatis
terris dolet. quia in his vera poenitentia consistit. secundum. Unde
si aliquis per huiusmodi signa facta diligenter discussio
ne sue conscientie. quoniam forte non sufficienter ad corpus
christi deuote accedat. aliquo peccato mortali in ipso rema
nente. quod eius cognitione perfugiat non peccat. immo
magis ex vi sacramenti peccati remissionem consequitur.
Unde augustinus dicit in quodam sermone. quod quoniam corpus christi
manducat viuificat mortuos. Nam tale peccatum in co
munionem generali dimissum est. licet non ita plene sicut
ea que in specie confessus est. Unde dicitur. quod nullum
sacramentum est isto salubrius. quo purgantur peccata.
virtutes augentur. et meritis omnium spiritualium carismatum ha
bundantia impinguatur. Quamquam et huiusmodi sacramenta
nullus explicare sufficiat. per quod spiritualis dulcedo in
suo fonte gustatur. et recolitur memoria illius. quam
in sua passione christus monstrauit excellentissime cari
tatis. Unde ampliore materia deuocione et gratie
ille habet. qui utrumque suscipit. videlicet sacramentum et
rem sacramenti. hoc est corpus christi. et affectum amoris
dei. et spiritualis consolacionis. quoniam qui alterum tantum. quia
talis simul habet. donum cum dono. tantum cum ef
fectu. Offeritur et hoc sacramentum per viuis et mor
tuis. in ecclesia. ut omnibus per sit quod est per salutem omnium
institutum. quia nullum remedium tam efficax est ad
deledum peccatum tam viuorum quam mortuorum. quemadmodum
hoc diuinum sacramentum. Nam principaliter ibi ad est. qui
solus peccata dimittit. hic est enim qui marie magdalene
sua facinora indulsit cum dicebat. Dimittuntur tibi peccata.
Si ergo beata marie que prius erat peccatrix. ut euangelium
testatur. ad tactum pedum domini. et propter effusione lacri
marum. cum quibus regauit ac lauit pedes christi sunt
peccata dimissa. Quare non credat ecclesiam. si bona con
scientia et puro corde accesserit ad hoc sacramentum

et tractant illud ac si p[er] seut d[omi]nanda esse p[er]a
cum d[omi]ne atq[ue] idem d[omi]ne sit. ibi quidem deus. sed
carne h[um]ana indutus. hic v[er]o deus et homo. sub sa
cramento velatus. utrobique tamē hic et ibi verus d[omi]s
et verus homo. Cum igitur nullum sacramētū ita
efficax sit ad delendū p[ec]cātū. tam b[en]e q[uam] mor
tuor[um] ut p[ro]missum est. sicut est eucharistie sacramētum
bonū est et salubre. ut quilibet in ordine sacerdotali cō
stitutus et maxime religiosus studeat se ad hoc p[ar]are
dum p[er] vite sanctimoniam ac deuotionem ita aptare
ut valeat illud in remissione suor[um] p[ec]cator[um] p[ro]p[ri]e
agere namq[ue] ac tutius est. ut bonū quod quisq[ue]
post mortem suam sperat sibi fieri p[er] alios. tam in
missis legendis q[uam] in alijs p[ri]us opib[us]. agat ip[s]e
p[ro] se dum v[er]it. Beatus em[en] est p[er] resolutionem
corpis. liberū exire ex hac vita q[uam] post vincula li
bertatem querere. Unde debem[us] p[re]sens seculum
tota mente contēpnere. et cotidiana deo lacrimar[um]
ac cōpūctionū sacrificia offerre. et cotidianas ei[us]
carne et sanguine hostias ymolare. Nam si ante
mortem ip[s]i hostia accepta p[er] cōpūctionem cordis
et lacrimar[um] effusionem deo fuerim[us] post mortem
salutari hostia non indigebim[us]. De hoc b[eat]us greg[orius] in
lib[ro] dialogor[um] sic d[icit]. pensandum est q[uod] tutior via
sit ut bonū quod quisq[ue] post mortem suam spat
agi p[er] alios. agat dum v[er]it ip[s]e p[ro] se. Beatus quippe
est liberum exire q[uam] post vincula libertatē querere
debem[us] itaq[ue] p[re]sens s[ecul]m tota mēte cōtēpnere. cotidi
ana deo lacrimar[um] sacrificia offerre. cotidianas ei[us]
carne et sanguine hostias ymolare. hec nāq[ue] singu
larit[er] victima. ab et[er]no m[er]itu animam saluat.
que illam nobis mortem v[er]gemini p[er] mysterium
repat. qui licet in seip[s]o immortaliter atq[ue] incorrup
tibilis v[er]uens. p[ro] nobis iterum in hoc mysterio sac
oblationis ymolatur. Quis est fidelis habet dubi[um]

possit in ipsa immolatione hominis ad sacerdotis vocem
telos aperiri. in illo ihu christi mysterio angelorum cho-
rus adesse. summis yma sociari. terram celestibus immigi
vnum quidem ex visibilibus et invisibilibus fieri. Sed ne-
cesse est. ut cum hec agimus nosmetipsos deo in cordis
contritione mactemus. quia qui passionis dominice mysticia
celebramus. debemus imitari quod agimus. Tunc ergo vera
pro nobis deo erit hostia. cum nos metipsos hostiam
fecerit. Igitur dum proindulta temporis spatium. licet dum
iudeo sustinet. dum conversionem morum. is qui culpas
examinat expectat. fleamus in lacrimis dominicam mem-
formemur in proximo gratiam benignitatis. et fident-
dico quia salutaris hostia post mortem non indigebi-
mus si ante mortem deo hostia ipsi fuerimus. Hec ergo
Debet et quilibet religiosus post preceptam communionem
et gratiam compunctionis ac deuotionis animi in ipso suo
vigore domino coadiuvante seruare. nec se ad cogitacio-
nes noxias. aut leticiam vanam vel secularem tradi-
ne fructum quem per suspensionem corporis christi. seu compunctionem
cordis lucrat fuerit per huiusmodi leuitatem vel neglig-
entiam perdat. Ad hoc faciendum hortatur beatus hieronymus ita. d.
Cum igitur redemptionis nostre corpus et sanguinem accipimus
debemus nos per peccata nostris in fletibus affligere. quibus ipsa
amaritudo penitentiae abstergat a mentis nostre stomacho
puerile humorem vite. et post orationis ac communionis
tempus. quanto deo iunior possimus in ipso animi suo pondere
et vigore seruare. ne post cogitatio fluxa dissoluatur
nevana menti leticia surripiat. et lucra compunctionis
anima per incuriam fluxu cogitationis perdat. Sic quippe
anima quod poposcat obtinere meruit. quia se post la-
cunas in eodem mentis vigore seruare seruauit. de
qua scriptum est. Voluntas eius non sunt amplius in di-
uersa mutati. Hec ergo. Sic ergo patet de sacramento
corporis christi. habemus igitur nunc de mundicia et puritate
cordis explanatum. et etiam ea que eandem puritatem
promouet. ac in suo vigore conseruat. videlicet. Septem

Donna spūs sancti. Octo bātudines. et Septē sacmēta
Inter que preapue sacramētū dñici corpis. ad mūdā
dñm cor homīs. et eē conseruādū in eadem puri
efficaciā habet potiorē. hec igit mūdicia seu pu
ritas cordis p̄tinet ad p̄fectos. quorū status ut sup̄
dñm est. consistit p̄mo loco in mūdicia et puritate
cordis. 2o. *Et stat p̄fectoꝝ scđ loco cōsistit i dilectōe dei ac p̄ri.*

Itē de fide cā p̄ri.

Postq̄m igitur informatus sum de mūdicia
cordis. et etiam alijs ad ip̄am puritatem
cordis p̄tinentibus. in quibus dependet p̄mo
loco status p̄fectoꝝ. Unūc desidero in q̄
consistat status p̄fectoꝝ cupio a te o pater edoceri.
*O*cce debes fili. q̄ status p̄fectoꝝ scđ loco consistit in
dei caritate. ac p̄ximī dilectione. q̄ma q̄nto quis fer
uentior est in dei et p̄ximī amore. tanto p̄fectior est
in sanctimōia spūalis vite ac ceterā v̄tutū cōsumma
Uam scđm aplm. plenitudo legis est dilectio. Et
nōndūm. q̄ tres sūt v̄tutes theologice vidēz. fides
spes. caritas. Per fidem namq̄ puenit. ad spem
p̄ spem vero ad caritatem. Uam vbi fides de est. spes
esse non potest. Vbi autē non est spes. nec caritas h̄ri
potest. De hoc dī. Ric̄. de scō vic. Sme fide impossibile
est placere deo. Uam vbi fides nō est. nō potest esse spes.
Oportet em̄ accedentē ad deū credere. quia est. et q̄ m̄
quiritibus se sit remuneratō. alioq̄n que spes esse
potent. Vbi autē nō est spes. caritas esse non potest.
Quis em̄ amet de quo nūl bonū speret. p̄ fidem igit
promouem̄ ad spem. et p̄ spem p̄ficiam̄ ad caritatem.
Quis autē sit fructus caritatis. audis ab ore veritat̄
Si quis diligit me diliget a patre meo. et ego diliga
eum. et manifestabo ei m̄ipm̄. Ex dilectione itaq̄
manifestatio. et ex manifestatiōe cōtemplatiō. et ex
cōtemplatiōe cognitiō. vides vnde quo puenit. vel
quibus gradibus ascendit. mediante fide spe et car̄te
De fide ad cognitiōm dei. et p̄ cognitiōm. ad vitā etnā
hec Ric̄. vnde anima q̄ntum ad sup̄iorem p̄tem

in qua consistit ymago trinitatis. rectificari habet p
tres virtutes theologicas. Nam sicut ymago creatoris co
sistit in trinitate personarum et unitate essencie. Sic
ymago reparatoris consistit in trinitate habituum cum
unitate gratie. Per hos autem tres habitus virtutum. aia
fertur in summam trinitatem secundum tria appropriata tribus
personis. Ita quod fides dirigit in summe hominum verum
credendo et assentiendo. Spes vero in summe ordinum
imitando et expectando. Caritas autem in summe bonum
desiderando et amando. Virtutes et theologice differunt
inter se. primo secundum actus proprios. Nam fides facit deo
assentire. Spes deo confidere. Caritas facit deum diligere.
Item differunt ratione finis. quia per fidem deus cognoscitur.
ut veritas. per spem habetur ut eternitas. per caritatem
diligitur ut bonitas. Primo igitur videndum est de fide
De qua sciendum. quod fides est virtus qua creditur que
non videntur. Unde dicit Isidorus. Fides est qua veritatem
credimus id quod nequaquam videre valemus. De hac dicit
apostolus paulus. Fides est substantia rerum sperandarum
argumentum non apparentium. In hac diffinitione fides
dicitur substantia. id est fundamentum substantie edificatio spiri
tualis quod est gratia et gloria. Ipsa namque fides facit iam
aliquid res sperandas in nobis subsistere per gratiam
et facit tandem per gloriam. Nam fides religionis catho
lice. prout dicit Crisostomus. est lumen anime. hostium vite. et
fundamentum salutis eterne. Unde quidquid meriti. quidquid
beatitudinis habet anima. ex fidei fundamento procedit.
De hoc beatus Augustinus super Iohannem sic dicit. Sicut in radice
arboris nulla prorsus apparet pulchritudinis species
et tamen quidquid est in arbore pulchritudinis vel decoris
ex illa procedit. Sic ex fidei humilitate. quidquid meriti quid
quid beatitudinis anima susceptura est. ex fidei fundamento
procedit. Hec Augustinus dicit et fides sperandarum rerum. quia
fides per assensum facit in nobis subsistere res sperandas.
Argumentum dicitur quod arguens mentem. quia fides inclinat

intellectum ad credendum ea que non apparent. propter quod
dicitur fides potius argumentum quam conclusio. quia fides
probat de non apparentibus quod sunt et non probatur
non apparentium dicitur. quia fides sua luce et veritate
manifestat ea que non apparent. tam presentia quam presentia
quam et futura. Et notandum quod fides catholica secundum quod
dicitur Beda super lucam tanta firmitate pollet. ut quantumcumque
rudis ydiota vel indus seu scismaticus aut paganus
si fidei christiane intelligat fundamenta. naturali quadam
cognitione facit. quod omnis pietas omnis veritas hinc
salutifero fidei sit in ferta. hec Beda. Unde quilibet
christianus debet firmus esse in fide catholica. quia nullus
thesaurus maior ac salubrior esse potest. quam fides hec
preclara que peccatores saluat. fideles iustificat. et ad
consortium angelorum perducit. de hoc beatus Augustinus sic dicit.
Nulli maiores divicie. nulli thesauri. nulli honores
nulla huius mundi maior est substantia quam fides ca
tholica. que omnes peccatores saluat. cecos illuminat. fideles
iustificat. penitentes reparat. iustos augmetat. et in hereditate
eterna cum sanctis angelis collocat. hec Augustinus. Ipse
namque fides omnes credentes filios dei efficit. Affirmate
iohannis evangelista. qui dicit. Dedit eis potestatem filios dei fieri hiis qui credunt in
nomine eius. Non enim in fide nemo potest ad consortium filiorum dei pervenire. teste
beato Augustino. Quis non abulavit per fidem non pervenit ad gloriam quam in
fide nemo potest ad filios dei minus pervenire. Sed sicut in fide impossi
bile est hominem posse placere deo Ita fides sine operibus inactiva est
et ideo oportet ut recte fidei adiungantur bona opera per que ipsa
fides grata et accepta possit esse deo. de hoc beatus Augustinus sic dicit.
Nolite tamen de fide securi esse. adiungite fidei recte vitam rectam. ut
christum confitemini verbis vera dicendo. et factis bene vivendo.
Nam si confitemini verbis et non factis. Fides est de
morum et non christianorum. hec Augustinus. Circa hoc con
siderandum. quod aliud est credere esse christum. et aliud cre
dere in christum. Ille namque credit in christum. qui et sperat
in christum. et diligit ipsum. de hoc beatus Augustinus in libro de verbis

Dñi sic ait. Nōndūm qd aliud est credere xp̄m esse. et
aliud credere in xp̄m. Nam xp̄m esse xp̄m et demones
crediderūt. nec tñ in xp̄m crediderunt. Ille em̄ credit
in xp̄m. qm et sp̄at in xp̄m et diligit. Nam si fidem
habet sine spe. et sine dilectione xp̄m esse credit. non
in xp̄m credit. Qm ergo in xp̄m credit. credendo in
xp̄m venit in eum xps. et quodāmodo vnit in eum
et membr̄ in corpore eius efficit. qd fieri nō potest. nisi
spes accedat et caritas. hec aug. Et nōndūm qd sunt
nōnulli. qm plus qm debent. de suis sensibus p̄sumūt
nam ea que intelligunt. p̄ rationē potius qm p̄ fidem
investigare volūt. et ideo tales nōnq̄m in errorem
labunt. De talibus b̄tus ḡg. in xvi. li. mōp sic dicit
Sunt nōnulli qm dū iniquitatum suarū fagora dedi
nāt. ad veram fidem vel sanctitatis habitū veniūt. sed
quia plus qm necesse est. de suis sensibus p̄sumūt. sepe
in fidē qm accipiūt. ea que nō capiūt p̄stantari volūt
vt ratione videre magis qm fide contenti. Quia vero
hūana mens p̄stantari nō valet diuina secreta. om̄e
quod ratione p̄stantari non possunt credere cōtēpniūt
et p̄ inquisitionē nimiam in errorem labunt. hec ḡg.
Vnde quilibet xp̄ianus. ea que ad fidem p̄tinet nō debet
illa p̄ rationē p̄stantari. sed fidem credulā hys om̄ib?
adhibere. vt fidei meritū possit obtinere. Quia ut dī
b̄tus ḡg. in quadā omelia. qd diuina opaco. sm̄eracōe
app̄hendit. non est amirabilis. nec fides habet meritū
cui hūana ratio p̄bet exp̄mētum. hec ḡg. Carnales
tamē homines. quia inuisibilia scire p̄exp̄mētum nō
valent. Dubitāt de hys vtrum sint que corp̄alibus
oculis nō vident. Sed om̄ps deus sp̄m sanctum misit
in corda n̄ra. vt p̄ eum vniuersa et illūata possim?
illa credere que adhuc scire p̄exp̄mētū non valēm?
De hoc b̄tus ḡg. sic ait. Carnales quippe homines quia
inuisibilia scire nō valent p̄exp̄mētū. Dubitant
dēum ne sit. quod corp̄alib? oculis non vident. Vñ
factum est vt ip̄e inuisibilū et visibilū creator sp̄m

sanctum ad corda nostra mittet. quibus per omnia vivificati cre-
 deremur. que ad huc scire per experientiam non possumus. At
 quot ergo homo spiritum hereditat nostre pignus accepimus?
 De vita immensibilis non dubitamus? Nam quia post mor-
 tem carnis vivat anima. patet ratio sed fidei admixta
 Unumquodque nam sancti apostoli. et miles christi. presentem vitam
 despiceret. in morte carnis animas poneret. nisi cer-
 tiorem aeternam vitam subsequi scirent. Et ecce hi qui
 animas in morte posuerunt. atque aeternam vitam post
 mortem carnis esse crediderunt. cotidiane miraculis
 choruscant. ad extinguita namque eorum corpora viventes
 egrediuntur et sanant. Si igitur vitam anime manen-
 tis in corpore deprehendimus ex motu membrorum. Cur non
 pendamus vitam anime post corpus. et iam per ossa mor-
 tua in virtute miraculorum. Hec ergo. Quia quod igitur per viam
 infidelitatis pulsatur. debet sanctorum patrum dictis
 fidem credulam adhibere. qui per spiritum sanctum de invisibi-
 libus experientiam habuerunt. Ad hoc faciendum beatus
 ergo. hortatur sic. Quia quod in credulitate invisibilium
 solidum non est. debet perculdubio maiorum dictis fide
 prebere. etiam per spiritum sanctum invisibilium experientiam ha-
 bentibus credere. Hec ergo. Item notandum. quod articuli
 fidei collecti sunt in tribus symbolis. et tria namque
 sunt symbola. primum est apostolorum. quod ipsi composue-
 runt. et illud deo submisit. Secundum est nyceni concilii
 quod a sanctis patribus ibidem est compositum. et can-
 tatur in missa. Tercium est Athanasii. quod legitur
 ad primam. scilicet. Quicumque vult salvus esse. etc. primum
 factum est ad fidei instructionem. secundum ad fidei explana-
 tionem. Tercium ad fidei defensionem. primum igitur dicitur
 submisit. quia quando factum fuit. non ita publice fie-
 bat fidei protestatio. Alia vero duo. alta voce dicuntur.
 quia facta fuerunt contra hereticorum perclamacionem
 et quia tunc publica erat fidei protestatio. primum
 symbolum dicitur ad primam et ad completorium dupli-
 ci ratione. primo quia altera horum harum principum

est dici altera noctis In principio ergo dici et principio
noctis dicitur. Credo in deum. quia fides est principium
omnis hominis. Secundo quia fidei professio valet ad effu-
gandos demones. qui diurnis et nocturnis hominum
actibus insidiant. et ideo eisdem hominibus eisdem modis
a fidelibus est dicendum. a religiosis est dicitur. quando
aliquis frater morti appropinquat ad demones effugan-
dos qui sunt hominibus insidiant. Sed et hoc non dicitur. quod
una tantum fides est. tam in presentibus quam in futuris ac-
tus presentis iustis. licet magis clara sit et explicata in
eis qui sequuntur Christum. quam in eis qui precesserunt eius
aduentum. Sicut novum testamentum clarus est quam
vetus. Quod enim nos credimus esse factum. antiqui pa-
tres veteris testamenti credebant futurum. De hoc beatus
Augustinus in glossa super psalmum sic dicit. Omnes quippe qui ab initio
seculi fuerunt iusti. caput Christum habent. illum enim
venturum esse crediderunt. quem nos iam credimus
venisse. et in eius fide ipsi sanati sunt. in tunc et nos
ut esset ipse caput totius civitatis velim omnibus con-
munearis fidelibus ab initio usque in finem. adiunctis
et legionibus et exercitibus angelorum. ut fiat illa una
civitas sub uno rege. et una quodam principia sub
uno Imperatore felix in perpetua pace et salute laudans
deum sine fine. hec Augustinus et sic patet de fide. 20.

Informatione de fide. *De spe cap. xx.*
Nunc de spe cupio edoceri. *Care debes quod spes*
est virtus. quia spiritualia et eterna bona sperant
et tamen fiducia expectant. Est enim spes certa expec-
tatio future beatitudinis veniens ex dei gratia et ex
meritis precedentibus. Et quamvis opera nostra non sunt me-
ritoria nisi ex dei gratia. sine meritis tamen aliquid
spare non est spes. sicut autem gratia. sed presumptio unde
spes est audacia mentis de largitate dei concepta ha-
bendi vitam eternam per bona merita ubi notandum
quod hi qui habent bonam conscientiam per spem deum ex-
pectant. qui vero habent conscientiam lesam. timent coram

Dño presentari. De talib⁹ Rich⁹ de scō vic. sic dī. Qm
in deum spāt. deum p spem expectat. Qm em̄ nūme
spēat. nūme expectat. sed p miserā consciā dīuinā
fugit pñtiam. nec deo quērit pñtiam. Dñm ab eo timet
cōdēpnari. hec Rich⁹. Dñde sancti vñ qñto dīuina
pro xpo patiūt. et maiores labores agendo bona opa
pro dño sustinēt. tanto certius etna pñia spāt. De
hoc dī bñs gē. Beatorū mēs quo dīuina p veritate
tollerat. eo etīnatis pñia certius spāt. Nam tanto
spes in deum solidior surgit. qñto p illo quisq; gra
uora ptulerit. Dñde sancti vñ quot labores nūc ve
ritati cōmēdātes exhibēt. tot iam remunēdātes sue
pignora mētra cubiculū clausa tenēt. hec gē. Consi
derandū vō est. qd sūt nōnulli qui post pñtā ppetrata
ad pñtiam cōuersi. mnis mdiscretum timorem ac me
tum p suis facinoribus habēt. et qñm illa plures
sūt confessi. et in statu pēitēcie ac in pfectu vītutū
existāt. tamē illa mnis trepidat. Sed debēt tales in
terdūm reflectere cor suū ab anyia recordatione
vīarū suarū malarū. et dñge illud in itēa planio
ra miserācōnī dei. ne forte pñtācia mduent. et de
spacōne plus peant. Nam iustus non cōtinue sed
tūc in pñtācio accusator est sui. et extrema sermōis
sui in dei laudibus claudere cōsuevit. Ista cōmēdāt
bñs Bñb⁹ sup Can. x. j. sermone ita. d. Quadeo vo
bis amias meis reflectē interdūm pedem a moles
ta et anyia recordacōe vīarū vīarū. et vadere in
itēra planiora sēnioris mēorie bñfīarū dei. Ut
qm in vobis cōfundmū. ipñs intuitu respiciet
Volo vos expñi illud. qd scūs ppheta cōsult. dīcēs
Delectare in dño. et dabit tibi pēitōes cordis tui. Et
quidem necessarius dolor p pñtā. sed si nō sit cōtinuus
Sane mēpōletur leuora recordacōne dīuine bēignit⁹
ne forte pñtācia mduetur cor et despacōne plus
pereat. anīstēam? ab sīnthio mel. ut salubris amā
tudo salutem dāa tūc possit. cum mixto tpatā dulcē

bibi poterit. Audi denique deum. quō ipse cōtuiti cor
die amaritudinē temptat. quō ad spaciōis baratū o
pusillam mē reuocat. quō blandē et fidelis amissio
nis melle merētem cōsolatur. ergo diffidentem ut
ait p̄pham. Ego in frenabo os tuū laudē meā ne
mīcās. Hoc est ne intuitu facinorū tuorū nimiam
incutias tristitiā. atq; instar effrenis equi despa
tus in p̄ceps tuas et p̄cas. Freno te inquit inhi beo
indulgentiā mee. et meis laudibus ergam. respiciā
bis q; in bonis meis. qui de tuis cōfidebaris malis.
Dum me sane benigniorem qm̄ te culpabiliorem
inuenies. hoc freno si mīstrenat⁹ fuisse cayn. neq; qm̄
despando dixisset. maior est iniquitas mea qm̄ ut
veniā mear. Absit absit. maior est eius pietas qm̄
queuis iniquitas. Ideo iustus non cōtuit. sed tm̄ ip̄i
ap̄o h̄mōis accusator est sui. porro aut̄ in dei laudes
extrema sermōis claudē cōsuevit. Vide te denique
hoc ordine iustum procedentē. Cogitavi ait vias me
as et cōtūci pedes meos in testimonia tua. Ut qui videt
cōtūciōm et in felicitatē in p̄p̄is vno p̄p̄e fuerat in
via testimoniorū dei delectaretur. sicut in om̄ib⁹ d̄m̄icis
Et igit̄ exemplo iusti si de vobis in hūilitate sentit
sentite et de d̄no in bonitate. hec Bn̄h⁹. Et qm̄uis nātē
sit p̄cōrib⁹ ad deum cōuersis. de p̄p̄iatis malis semp̄
penitē. et illa p̄horrescē. nō tm̄ semp̄ necesse est illa
deflere ac trepidare. sed post dignā satisfactiōē et emē
daciōē et emēdaciōē vite ad sp̄em venie animū refor
mare. de hoc Rich⁹ de scō vic. in li. de exēmiaciōe mali
sic ait. Semp̄ quidem necesse est de p̄p̄iatis malis p̄itē
odio et detestatiōe p̄sequi et p̄horrescē. non tm̄ illa sp̄
deflere et trepidare. sed post dignā satisfactiōē et cōtū
piscāā edomitā. cōsolatiōē reape. et ad sp̄em venie
et securitatis quietem aīū reformare. hec Rich⁹. Vbi
tamē diligētē aduertendū. q; qm̄uis penitēs nō debe
at semp̄ deflere et trepidare excessus p̄teritos. sed ad

spem venie animā reformare. Salubre tamē est de dñi
quisq; suam cōsāam disciat. et dñm digne p suis
factisq; penituerit sollicitate penset. Nam qñto quis m
plura et in maiora crimīa p lapsus est. tanto maiorem
medicinā p pñam. et bona opa suis vñeribus adhi
bere studeat. si plenā mōlgenā suoz delictoz cōsequi
a dñmo desiderat. De hoc bñs gē. sup illo vbo. facite
fructus dignos pēitencie. sic dī. Tanto debet liata abse
absistere. qñto se quis memīt. et illiata ppetuisse. Neg
emm par fructus esse boni opis debet. eius qui min
et eius qui amplius deliquit. p hoc ergo quod dīat.
Facite fructus dignos pñe. dñm? cuiq; cōueniē cōsāa
ut tanto maiora querat bonoz operum lūcia per
pñam. qñto grauiora sibi intulit dampna p culpā
hec gē. Qñuis em p confessionem et p pñam dele
atur pñm qñtum ad culpam. non tamē semp qñtū
ad penam. et ideo necesse est. ut hy qui in multa pñā
mortalia. et crimīa enormia incederūt. h mōdōre
pñam p compñctōm cordis seu lacrimaz effusione
ac et bonoz opm exequiōm p fice studeat. sic tñ
ut semp spem firmam ac fiduciā de sua etna salu
te apud dñm habeat. Nam dī. Damascen. plus
diligō securā et absq; timore in dei pietate cōfidenā
qm pestilentem despatiomis desidiam. dīat et bñs
Aug. Nemo bñ facēs de pietate dei mīa q; desperet.
Si enim deus pñoribus parit. qñto magis ipis inf
tis clementē et misericordit cōdescendit. hec Aug. et
licet omib; ad dñm p pñam cōuersis. et m statu
virtutū p ficientibus sit habenda spes firma. et fi
ducia in dño. tamē et salubre est. ut cā ipam cōfiden
ciam timor habeat. ut penm vñtes in suo vigore cō
seruēt. De hoc bñs gē. in lib. mōz sic dīat. Qñuis
enim securitati timor semp longe videatur ab esse.
nobis tamē nichil est securus. qm subspe semp timē
ne incauta mēs. aut desparando se in vias dīcat. aut

extollendo de domo ruat. Ante districti enim ac per iudic
 oculos. quanto sub spe humilior trepidat. tanto in illo ro
 bustius stat. Unde in spe non tantum debet esse securitas
 sed et timor in conversatione. et ut illa certantes foueat
 et iste torpentes puniat. Unde in prophetam Is. Qui ti
 met dominum speret in domino. Ac si apertum dicitur. De spe in cas
 sum presumit. qui timere deum in suis operibus remittit
 hec ergo. De hoc est glossa. super illo verbo. letetur cor meum
 ut timeat nomen tuum. sic dicitur. anscenda sunt. spes et
 timor. ut sub spe timeamus. et sub timore letemur.
 Qui enim sperat et non timet negligens est. Qui autem
 timet et non sperat depressus est. Unde bene placatum
 est domino super timentes eum. et in eis qui sperant super
 misericordia eius. Nam timor non valet sine spe vere
 ergo qui timet deum speret. et ab ipso ad ipsum fugiat
 ab irato ad placatum. placabis autem eum si speres in
 misericordia eius. atque de cetero ita peccare timeas. ut de
 preteritis doleas ut tibi dimittantur. hec glossa. Unde sancti
 viri quam diu in hac vita sunt. securitatem sibi confidentiam
 non permittunt. sed sic sub spe certi sunt. ut tamen semper
 sint de temptatione suspecti. Nam occulta hostis insidi
 as metuunt. et est temptatione cessante. et futuras in
 pugnationes quas sibi suspiciant euenire pertimescunt.
 De talibus beatus ergo. in xx. libro moralium. sic ait electi quique
 quam diu in hac vita sunt. securitatis sibi confidentiam
 non permittunt. horis enim omnibus contra temptationes sus
 pecti occulta hostis insidias metuunt. qui est temptatione
 cessante. vel sola grauius suspicionem turbantur. Nam
 sepe multis graue periculum incauta securitas fuit.
 ut talidi hostis insidias non temptati. sed iam per
 strati cognoscant. Vigilandum quippe semper est. ut con
 timine sollicita minusquam relaxetur intentio. ne somnia
 et laboriosa deferens. dum in cogitationibus fluxis. qui
 in quibusdam mollibus stramentis iacet venienti corruptori
 dyabolo mens resoluta se persatuet. Semper vero est aditame

/ al de pcons

aduersary exagendus animi? semp contra occultas
insidias cautela prudenda. hinc p̄ Salomone dicitur
Dm̄ cuiq; ensis super femur suum. ppter timores noc
turnos. Nocturni quippe timores sunt insidie tēpta
tionis occulte. Ensis aut sup femur est custodia vigi
lans tunc illecebras p̄mens. Ille ergo nocturnus timor
.i. occulta et repentina temptatio surrepat. semper
necesse est vt femur nr̄m suppositus custodie ensis pre
mat. vnde sancti vix sic de spe certi sunt. vt tamē semp
sint de temptatione suspecti. quippe quib; d̄r. Seruite
Dño in timore. et exultate ei cum tremore. vt et de spe
exultatio. et de suspicionē nascatur tremor. gemmerūt
namq; qm̄us corp̄ actio p̄spere. quia adhuc in hac vita
sunt. De qua p̄ Job d̄r. Temptatio est vita humana sup
terram. gemmerūt igit et timent. et certitudinē sibi
in se p̄mittere non presumunt. sed positi inter gaudium
spei et temptationis metum confidunt et timent cōfor
tantur et titubant. certiorant et suspecti sunt. Bene
igitur Job. ex p̄sona xpi dicit. Si qñ videbam ad eos non
credebant michi. quia redemptor m̄o. quasi arudenti
non credim? Dum multis iam domo testantibus. et gr̄az
fauius eius accepim? et tamen adhuc sub eius iudicio
de m̄a infirmitate titubam? hec ḡg. Et qm̄ corda bo
norū sint turbata. ppter futurū iudiciū distacti iudicis
tam in ip̄o timore positi reuocāt animū ad dona que
a dño p̄ceperūt. et p̄ hoc in spe solidant. Quod idem
b̄tus ḡg tangit. in xvi li. m̄o. ita d̄r. non secunda sed
p̄ turbata sunt corda bonorū. quia dñm futuri exānis
pondus cōsiderant. quietem hic habere non appetunt
secunditatem suam disarctis intime consideratione per
turbant. tamē inter ip̄a timoris simplicia semetip̄os
consolatione resoueāt. inter hoc quod metunt. sepe ani
mū reuocāt. et reducūt ad dona que acceperūt. vt spes
subleuet quem timor p̄mit. hec ḡg. Sed cōsiderandū
q̄ sunt nōnulli qui totas viribus laborāt. vt in disisto

iudicio liberi membra possunt. existimant enim servile esse
dominam penam formidare. et ideo talia agunt. car-
nem suam per abstinentiam castigando. et alia opera virtutis
exerendo. per que patris conspectum non metuant. sed po-
tius diligendo et sperando. filios suum genitoris se esse co-
fidant. De hoc beatus Gregorius in xxxo primo li. mor. exponens
illud verbum. Gloria narium eius terror. sic ait. pro eo quod
non visa res naris odore deprehendit. non in merito na-
rium nomine spei nostre cogitationes exprimunt. quibus ven-
turum iudicium. quod et si oculis adhuc non terminum. iam
tamen sperando pervidetur. Omnes autem qui bene vivere incipiunt
audientes quod per extremum iudicium iusti ad regnum vocentur
hilarantur. Sed quia dominum quedam mala adhuc ex-
religunt in esse considerant. hoc ipsum iudicium. de quo exul-
tare incipiunt. appropinquari formidant. Vitam quippe
suam bonis malisque permixtam conspiciunt. et cogi-
tationes suas aliquando spe et timore confundit. Nam
cum audit que sint regni gaudia. mox mentem leti-
cia subleuat. et rursus cum respiciat que sint inferne
tormenta. mox mentem formido perturbat. Bene ergo
gloria narium eius terror dicitur. quia inter spem et metum
positus. dum futurum iudicium mente conspiciat. hoc
ipsum timet unde gloriatur. ipsa ei sua gloria terror est
quia incipientis iam bonis spe de iudicio letus est. et
nec dum finitis malis omnibus perfecte securus non est.
Sed inter hec solliate ad mentem reuertitur. et prellas
tante formidinis remuens. sequi in solius patris tui
quillitate disponens. totis viribus a disticto iudicio invenit
libenter conatur. Servile quippe estimat dominam penam
formidare. ac ne in conspectu patris metuat illa
agit per que se filium recognoscat. disat ergo iudice
tota expectatione diligere. atque ut ita dixerim time-
re remittit timere. Omnia autem cordis formidare. pro
carnali actione considerat. et ideo ante omnia
carnem forti dominatione castigat. Quo enim plus

caro pimitur. eo de celesti spe animi securus letatur
Tanto qz mēs melius ad supna appetenda cōpōit
qūto ab illiat arcus corpus edomatur. hec gregorius.

DEsidero edicare. p que signa possit hō intellige se esse de pdestinatis. et etiam
Quomō vel p que testimonia aut signa possit
homo intellige se esse de pdestinatis. et etiam
remissionem pccōrū se a domino esse consequuntur.

de pdestinatis.
cap. xxi

Care debes qz data sunt fidelibus quedam signa et
iudicia manifesta salutis. ut indubitant sit ille de
numero electorū. in quo ea signa p manserint. Sūt aut
hec tria. Primū videlz est. si homo contmet a peccatis
Secūm si dignos agit penitencie fructus. Tercium si
faciat opa vite. Ista pbat bñs Bñh. in quodā s mone
de septuagesia ita. d. Quis potest dicē ego de electis
sum. ego de pdestinatis sum ad vitam. ego sum de
numero filiorū. Fedamāte nimirū scriptura. Uisat
homo bñū amore dignus sit an odio. Certitudinē
utiqz nō habem. sed spei fiducia consolāt nos. ne du
bitacōis huius angustia cruciem. ppter hoc data sūt
signa quedam. et iudicia manifesta salutis. ut indubi
tabile sit enim esse de numero electorū. in quo ea signa
p manserint. ppter hoc inqīm nos pscit deus et
pdestinauit conformes fieri ymaginē filij sui. ut
quibus certitudinem negat causa sollicitudinis vel
fiduciam prestet gracia consolacōis. Itaqz qui stat
videat ne cadat. et in ea forma q salutē iudiciū est et argu
mētū pdestinacōis pferat atqz pferat. Est atqz testimoniū quod mēta
datur ad discernendos utiqz qui in ea exules sūt
ab indigenis. hoc est celi ciues a cūbns babilonis.
Quando em sine testimonio electos suos deserit deus
aut certe que nam eis poterit esse consolacio inter
spem et metum. si nullū oīo electiōis sue habere
testimoniū merentur. fidelis pmdē sūmo et oīi accep
tione dignus. quo salutis testimonia cōmendantur
Tres sūt inquit qui testimoniū dāt in terra. Spūs

aqua et sanguis. In primo homine peccavimus omnes in
ipso etiam cecidimus universi. Cecidimus sane in carnem
luto parit et lapidibus pleni. Exinde iacebamus
captivi iniquitati coquassati. donec venit desideratus
gentium qui nos redimet ablueret admiraret
hic est enim qui propter sanguinem dedit in redemptionem
aqua simul produxit de lacte suo in ablucationem. Et
sic deinde de excelsis spiritum suum. qui admiraret
infirmam matrem. Quis est autem qui testimonium
habet effusi sanguinis christi. nisi qui continet a peccatis.
Servus enim peccati est qui facit peccatum. ut si demerps
continere poterit. et iniquum abicere misere servitutis
Certissimum sit testimonium redemptionis quam operatur
sine dubio sanguis christi. Sed non sufficit peccator continere
quia si non assit et prima. Habet ergo et ab aqua testimonium
qui laborat in gemitu suo. lavans per singulas noctes
luctum suum. Sane novum superuenisse spiritum certissime
nova conversatio testatur iam ut brevis repetam a
sanguine et aqua et spiritu habet est testimonium. si con
tinet a peccatis. si dignos agis penitentiae fructus. si facis
opera vite. hec vides? Quomodo vero vel per que signa possit
homo intelligere se remissionem peccatorum esse asse
quutum. De hoc sciendum. quod omnipotens et pater dominus. in
vere penitentes solet evocare ut medicus ad egros in
fundens eis oleum et vinum. id est spem et letitiam de
remissione peccatorum. quod tunc misericorditer agitur
cum deus propter devotionem nostram et contritionem cordis
ac lacrimarum effusionem. et vite in melius emendationem
misericordia super nos motus dimittit nobis peccata nostra
omnem horrorem et omnem timorem extergens a
cordibus nostris. dices unicuique peccata sed penitentia illud
Isaie. Deleui ut nubem iniquitates tuas. et quasi nebula
peccata tua. quod tunc digne fit. cum rugosa lamentatio
in letam quandam consuetudinem commutat. in nobis. ita ut qui
ante penitens ex deuota consuetudine redire voluerit ad

luctum penitencie. ponēs ante mentis sue oculos pccōr
magnitudinē et multiplicatē nolens se p hoc ut mi
dius tūis ad luctū et ad amaritudinē penitencie puo
care. npe spūs sanctus phibēs spiritui nrō testimoniu
q dmissa sūt pccā. deuotōm mām de eadem matia
pccōr de qua pūs amara pūam habuim. non ad
placētū sed ad cantū. non ad tristitiā sed ad leticiā
non ad contritiōē. sed ad grāe actionē nobis imitt
et quodāmo non cōsuetudinē cōmutat ita ut exp
sona sua dicat spūs dñi. illud Isa. dñs ad amittendū
misit me ut mederer contritos corde. et cōsolarer omēs
luctantes. et darem eis oleum gaudij pro luctu. gaudiū
laudis p spiritu meroris. vnde et dicit bñs Bñh. Agnita
me amaritudinē frequēt liberasti. adueniēs tamqñ
medicus bone ihu. quociēs post ameros fletus. post
inennarrabiles gemitus sancā cōsāam meam bñxisti
vntione misericordie tue. ac oleo leticie pfudisti. quoc
ens me oratio que fere despantem suscepit. reddidit ex
ultantē et psumētē veniā. hec Bñh. Et ne nobis vlla
erroris facultas remaneat. p quam decepti surge nos
possemus. esse pccōr veniam consequutos. Ideo cum in
ore duorū vel trium stet omē verbum. Ideo introducēdi
sunt tres testes. quorū testimonia credibilia facta sūt nimis
salz fides spes caritas. a nos ad pbatōm bñi gracie sic
introducē possim. pmo cum ascendit homo tribunal
mentis sue ut examinet aliqd pccā in cōscia. qd non
amara pūa. cōgrua et digna satisfactōne punitū sit
penitus. tñ cōfessus est et gemit illud. Tunc accedit
pūus testis videlz Ezechiel. cui et credendum est. quidē
expsona dñi. In quacūqz hora pccōr ingemuerat. om
pccōrum suorum non recordabor amplius p quod dñi
pbat in corde hominis remissionē pccōrum. et hoc maxie
qñtū ad culpam. et si nō dñi ad penam. Si autē deuot
homo hoc testimonio nō cōtentus vltēius nō pgreder
pūiens in se quod deliquit. supplicās deo et satisfaciēs.

quācumque potest. accedit alius testis testificans in corde suo
remissionem peccatorum. et hic testis spes dicitur. exserenata
conscientia procedens. que testimonium prohibet in corde meo.
quod dimissa sunt peccata nostra. De hoc testimonio dicit Iohannes
Si conscientia nostra non reprehendit nos. fiduciam habemus
ad deum. Dicit et beatus Augustinus. Inter iustum iudicium et pu-
ram conscientiam. noli timere nisi causam tuam. Et beatus
gregorius. Quem conscientia defendit inter accusatores liber est.
Verum quia hic testis dat fiduciam. nullam autem certi-
tudinem. quod clare patet per apostolum. qui cum ex testimo-
nio conscientie dicit. Nichil michi conscius sum. Statim
subiungit. Sed in hoc non sum iustificatus. nullam sibi
dans ex hoc testimonio certitudinem. quod in conscientia nesciebat
stauerat ipse deus. Unde addit. Qui autem iudicat me
dominus est. Ideo ad meram et puram certitudinem remis-
sionis peccatorum. accedit tertius testis. caritas videlicet
quod tunc fit cum homo deuotus ad consilium apostoli. ea que
recto sunt oblitus. ad ea que sunt vltiora se ex-
tendens. non contentus precibus testibus se totum ef-
fundit in obsequium christi. gemes et supplicas ut cum
eo faciat misericordiam suam deus. ad quam supplicationem
misertus pater misericordiarum. de celo mittit tertium
iudicium vel testem caritatem. in qua infundit spiritum sanctum
qui secundum apostolum prohibet testimonium spiritui nostro. quod filii
dei sumus. et quod remissionem consequuti sumus omnium peccatorum.
Dicitur igitur adhuc euidentius argumentum. videlicet
cum de timore transitur penitus ad amorem. Ut deum
quem prius in nostra deuotione. timorosum et terribile
imaginabamur nunc amabilem et gratiosum adoramus.
et cum prius in oratione supplicantes dicimus. Noli me
condemnare. Nunc fiducialiter dicimus. Abba pater.
in verbo tuo super spem. Hec mutatio certissimum est signum
quod remissionem peccatorum consequuti sumus. hos duos ad-
uentus tangebatur apostolus cum dicit. Non accepistis spiritum
seruitutis iterum in timore. sed accepistis spiritum adoptio-
nis filiorum. in quo clamamus. Abba pater. In eo quod dicit

spiritum servitutis. tangit p̄mū aduentum. Cum vō
subiūgit. sed accepistis spiritum adoptionis filiorum
tangit scđm de quo modo agitur. In eo em̄ q̄ n̄ra deuo
tio se habet ad deum. non ut ad dūm. non ut ad iudi
cem. sed ut ad patrem. In eadem ip̄a deuotione stat
ip̄a attestatio. vel infundit̄ vt sim? filij dei. quod fit
p̄ sp̄m sanctum. Ip̄e namqz sp̄s sanctus. put̄ dicit
Bn̄h? certissima signa imprimut cordibus n̄is. q̄ re
missionem p̄ccōrum sim? consequuti fiducialit̄. Vbi
notandū. q̄ q̄nto p̄fectior et sanctior vita fuit m̄hoīe
tanto maior certitudo de remissione p̄ccōrū. q̄m ec̄ de
et̄na b̄atidme possidenda habet̄. Certitudo aut̄ spei
p̄cipue ex tribus oritur. videlz ex infusione diuinit̄
gr̄ap. ex hūmilitate m̄itōr. et ex p̄gustatione
eternor. hec vero tria sp̄s sanctus opatur m̄ elc̄is
Ip̄e enim infundit gr̄am ad deum diligendum. Ip̄e
dat vires ad b̄n̄ opandū. Ip̄e donat sp̄ualem dulcedi
nem ad celestia degustandum. hūc sp̄m sc̄m om̄p̄s
deus dat suis dilectis. q̄i quoddā p̄gnum et̄ne felia
tatis. p̄ quod ad interioris spei certitudinē roborat̄.
De hoc b̄t̄s ḡg. m̄ xvi. lib. m̄ōr sic ait. In scriptura
sacra appellatione pignoris. aliquñ dom̄i sancti sp̄i
tus signat̄. Pignus namqz accipit̄. dom̄i sp̄s sc̄i
sicut p̄ paulum d̄r. qm̄ dedit nobis pignus sp̄s. ad
hoc em̄ pignus accipim? vt de promissione que nob̄
fit certitudinem teneam? dom̄i ergo sancti sp̄s pig
nus d̄r. quia p̄ hoc n̄ra anima. ad interioris spei cer
titudinē roborat̄. hec greg. Sed et hoc nōndūm. q̄ cō
fidentia erronea et nimis stricta multum impedit
et obnubilat fiduciā spei. Nam sūt nōnulli qui
formāt sibi cōsciām de aliquo facto. Vbi p̄c̄m aut
culpa nulla est. De talibus dicit b̄t̄s ḡg. p̄iarum
mentū est ibi culpam agnosce vbi culpa non est.
Cūqz d̄s p̄plexitas p̄ualuerit. magnā pusillam
mitatem et castitiam generat m̄ homīe. Vnde qui

talem passionē intricate consuetudine sustinet. debet eā
aut p seculū p cōsiliū alterius deponere. ut fiducia spei
eo liberius possit ad celestia dirigē. Sic igitur habet de spe.

Dostqm instinctus sū *ex vō caritatis et oīs alijs virtutibus procedunt*
de fide et spe. Vnde de caritate. et pmo vnde
ipsa caritas habet ortum de hoc desiderio infor
mari. *¶* Care debes q caritas habet ortum siue pro
cedit ex spiritu sancto. qui datur fidelib⁹ ad anime sa
lutem. vnde dicit apłus paulus. Caritas dei diffusa
est in cordibus nrīs p spm sanctū qui datus est nob⁹.
De quo spū sciendū. q cum p suam pncā cor hominis
possederit. primo illud si p peccatū pollutū est ad
pnam compūgit. quia quod homo cōfiteat et pemitet
hoc habet in dono spūs sancti. Testat hoc bñs Aug⁹
qui dicit. Jam donū spūs sancti habet. qui confitetur et
pemitet. qm nō potest esse confessio pccā. et pmissio
in hominē ex se ipso. cum em sibi quisqz uasatur et displi
cet sine dono spūs sancti non est. hec Aug⁹. Purgato
vero corde a vicijs p pnam. ipse spūs scūs dat robur
ac viēs ad faciēda bona opa. nec est patit⁹ quidqm
maculosū residere in mente hominis. ut eo expediri
possit summ affectum dirigē in caritatē dei. De hoc dicit
Bñb⁹. Porro ad faciēdum bonū in nobis. bonus
spūs opatur. profecto monet docet et mouet. monet
memoriā. docet ratiōnē. mouet voluntatē. In
hys em tabus. tota consistit anima nrā. memoriē
bona suggerit. in cogitacōibus sanctis. atqz ita igna
mam mām torporem qz repellit. p pccā quodāqz hui⁹
suggestionē boni senseris in corde tuo. da honorem
deo. et age reuerētiā spiritui sancto. cui vox sonat
in auribus tuis. ipse namqz est qui loquitur iusticiā.
et remissionē opatur pccōrum. facit qz sollicitē am
bulare cum deo. scrutatur et p fūda pccōp mōp
et intencionē cordis. qui nec mīmā paleam. intra
cordis qd possidet habitaculū patit⁹ residere. sed statim

igne subtilissime circumspectionis exornat. spiritus dulcis
et suavis. qui mentem voluntatem erigat et dirigat
ut eam veritatem intelligat et ferventer diligat et effica-
ci implere possit. Hec Bernardus. Ipse namque spiritus sanctus
illa que per naturam hominum sunt difficilia vel impossi-
bilia. per suam potentiam facit lenia et facilia. Quod affir-
mat idem beatus Bernardus. Spiritus sanctus spiritus
dulcis est. infirma roborans. aspera planans corda pu-
rificans. et quidquid in seculo nequam videtur difficile et
angustum leve facit. et latum. Ipse enim spiritus dat ro-
bur vite. ut quod per naturam tibi impossibile est. per gratiam
potentiam non solum possibile sit. sed et facile videatur
ut in laboribus. vigiliis. in fame. in maledictione et
persecutione hominum. et in omnibus observationibus reglarum
hilariter mcedas. sicut in omnibus divitiis. Hec Bernardus.
Et nondum quod sine spiritu sancto. nemo salvari potest
Nam ab ipso sunt dona virtutum et miraculorum. Per
hec vero dona. sine quibus ad vitam eternam pervenire
non potest. ut sunt virtutes. videlicet. fides. spes. caritas
humilitas et patientia. spiritus sanctus semper in electis omnibus
manet. per miraculorum vel operationum non semper. sed quando
est indigentia propter edificationem ecclesie. de hoc beatus Gregorius.
in secundo libro moralium. sic dicit. Notandum quod alia sunt dona dei
sine quibus ad vitam eternam nequaquam pervenitur. atque alia
quibus vite sanctitatis per aliorum utilitatem declaratur
mansuetudo namque humilitas patientia. fides spes.
caritas. dona enim sunt. sed ea sine quibus ad vitam
homines pervenire nequaquam possunt. prophetie autem virtus
curatio generum liquorum. interpretatio sermonum dona ei
sunt. que virtutes eius potentiam per correctionem intuentium
ostendunt. In his igitur donis. sine quibus ad vitam
pervenire non potest spiritus sanctus. sine in predicatori-
bus suis. sine in electis omnibus semper manet. In illis
autem quibus per ostensionem illius. non nostra vita servatur
sed aliorum queritur. nequaquam semper in predicatoribus.

permanet. quia semper quidem eorum cordibus ad bonum
vivendum presidet. nec tamen per eos virtutum signa se
ostendit. sed aliquando se subtrahit. ut eo humiliter virtutes
eius habeant. hec ergo. Spiritus et sanctus cor quod pos-
sident. celestibus desideriis inflammat. et ad contemptum
rerum temporalium stimulat. quem carnales et seculares
homines capere non possunt. quia cor suum per desideria
terrena dilatant. de hoc spiritu beatus ergo. in quanto libro morum
exponens illa verba. porro ad me venit verbum abscon-
ditum sic ait. potest per verbum absconditum. allocu-
tione in spiratione intelligi. de qua Iohannes ait. Vocatio
eius docet nos de omnibus. Que immensa aspiratio
divina humanam mentem contingendo subleuat. et
temporales cogitationes deprimens. eternis hanc desideriis in-
flamat. ut nichil ei iam. nisi que superna sunt libeat
et cuncta que inferius de humana de se recipiunt corrup-
tione contempnat. Absconditum ergo verbum audire
est loquutionem spiritus sancti corde concipere. que perfecto
fieri non potest. nisi a quo haberi potest. Unde et verita-
tis voce de hac abscondita loquutione dicit. Ego roga-
bo patrem et alium paritum. Dabit vobis ut maneat
vobiscum mecum. spiritum veritatis. quem mundus non
potest accipere. Sicut enim isdem paritus post media-
toris abscissum. alius humani generis consolator in
semetipso invisibilis est. ita omnem quem replerit
ad desideranda invisibilia accendit. et quoniam mundana
corda sola visibilia diligunt. hunc mundus alliat. qui
ad diligenda invisibilia non assurgit. Seculares
etiam mentes. quanto se foras per desideria dilatant tanto
ad receptionem illius sui cordis angustant. et quoniam val-
de in humano genere pauci sunt. qui a desideriorum car-
naliu sordibus purgati. ad preceptum spiritus sancti. ipsa
hac purgatione dilatentur. Verbum hoc abscon-
ditum dicit. quia illud a quibusdam pauldubio in
corde concipitur. quod a materia pre hominibus nescit. hec ergo

Habet et spiritus sanctus. alios diversos effectus
virtutū. om̄ est em̄ artifex. om̄em habes virtutem.
om̄ia p̄spicies. Et ideo bene cōpātur igni materiali
non em̄ sine causa et frustra. deus ignis dicit̄. sed
p̄pter p̄prietates reatas in igne. Est em̄ ignis obmissus
multas alias p̄prietatib⁹. calefactivus illuminativus
renovativus. attractivus. elevativus. immutativus
diffusivus. om̄ivus. Has p̄prietates ignis materialis
deus spūaliter in aīa opatur. Ignis em̄ divinus.
ex virtute calefactiva dat dilectōm. Ex virtute illumi-
nativa. cognitiōm. Ex virtute renovativa p̄ccatōr pur-
gatiōm. Ex virtute attractiva. spūalis vite disposi-
tionem. Ex virtute immutativa. dat spūalem conso-
latiōm. Ex virtute elevativa. celestem cōsacōnem
Ex virtute diffusiva. meritōr accumulatiōm. Ex vir-
tute unitiva. dat plenissimā p̄fectiōm. Sed et hoc
nōndū. q̄ sicut spūs sc̄s in corde n̄r erigit nos.
quadam fiducia postulans p̄ nobis gemitibus menar-
rabilibus. putat dicit̄ ap̄lus. Ita in corde dei deum in-
clinat ad nos sua mīaz. et sicut in nobis impellat
p̄ nobis. sic in patre delicta cōdonat cū patre. De hoc
b̄t̄is b̄n̄b⁹ sic d̄t. Spūs sc̄s p̄cedendo p̄destinat. spi-
rando vocat quos p̄destinat inhabitando iustificat
quos vocavit. replendo accumulāt meritis. p̄ quem
sicut pater et filius om̄i sūt. sic et nos om̄i in p̄s.
Ip̄e est qui postulat p̄ nobis gemitibus menar-
rabilibus et hoc quidem in corde n̄r. Quid aut̄ in p̄s
sicut in nobis impellat p̄ nobis. Ita in patre delicta
donat cū ip̄o patre. aduocatus n̄r in cordibus
m̄is ad p̄rem. Dñs n̄r in corde p̄s. Itaq̄ q̄d postu-
lauimus? idem ip̄e donat qui donat ut postulem⁹
Et sicut erigit nos pia quadā fiducia. ita deum in-
clinat ad nos magis pia misericordia sua. hec b̄n̄
Ecce quō misericors deus p̄ spm̄ sc̄m sanctorū men-
tes celesti desiderio implet. et amore accedit ad postulandū

et ipse impletas exaudiat. ac ex eorum cordibus suscipit
preces. Quod et beatus Gregorius sentiat in libro super ezechiel
ita. d. Non duntaxat quod omnipotens deus. et ipse implet men-
tes sanctorum celesti desiderio. et ipse exaudiat impletas
ipse enim in sanctorum cordibus creat amorem. et ipse ex
amantibus cordibus suscipit preces. Allegationem suam
petrus fleuit amare. sed tamen illic permittitur. quia
dominus ihesus respexit petrum. Venit maria magdalena post
multas maculas culpe ad pedes redemptoris nostri cum
lacrimis. Sed quare illam infudit intus. nisi qui benignus
ne suscipit foras. Quis illam ad lacrimas computationis
vigebat. nisi qui hanc exterius. coram simul retribuen-
tibus recipiebat adveniam. Ut quidque in sanctorum virtu-
tibus agitur. eius est gratie qui merita largitur. hec Gregorius
Dicit et de hoc beatus Augustinus. Caritas que per spiritum sanctum
facta est in nobis. ipsa gemit ipsa orat. contra hanc
aures claudere non novit. qui illam dedit. hec Augustinus
Cum igitur tam multa bona spiritus sanctus operatur
in cordibus hominum. necesse est ut unusquisque in hospi-
tio cordis sui illum conservet. cum ab eo visitatur. non
per terrena desideria aut cogitationes carnales eum a se
excludat. tunc etiam mentes carnales spiritus sanctus fu-
git. quia apud ipsas requiem non inveniunt. De hoc
beatus Gregorius in viginti libro moralium. sic dicit. Cogitationes
superflue. que assidue in animo carnalium et nascuntur
et deficiunt. eam suavitatem. qua unusquisque intem-
secus per spiritum sanctum est perducitur. quas ex integritate
eius. perfecti non permittunt. A terrenis enim mentibus
tanto longius spiritus fugit. quanto apud has quiete
non inveniunt. Et eorum corda qui terrenam vitam
diligunt. desideriorum suorum. et inquietudinibus feruntur.
turbisque cogitationum carnalium ad yma depressa
sunt. ut ad quietis intimi desiderium non leniantur.
Unde cum per mira opera pietatis ad cor veritas venit
prius ab eo cogitationum carnalium estus erat. et

post in eo virtutum dona disponit. hec **gg** nō solu
 aut puerse et illiate cogitationes fugant spm scm
 a corde hominis. sed et vane et mortales que animu
 impediunt. et nōmquā et inficiunt. Cum vō mēs
 ea que ad deum ptenent cogitat ac meditat. et in
 eius amore accendit. statim spūs sanctus p mā
 amoris se infundit cordibus homin deuotoꝝ. eos ad
 iuuans in orōne. et in ceteris virtutibꝝ exerceendis. h
 affirmat bñs bñhꝝ. in epla ad Carthensien. ita. d.
 Cogitationes sine intellectu. alie sunt vane. alie
 sunt otiose. nentio intellcū. p cogitantē intencōm
 se applicantes. non repente pimentes. sed sensim
 paulatim corrumpentes. occupātes tempus necessa
 rie impediētes. et aīū infidentes. vbi tū et si repel
 lere a se spm sanctum non est in voto cogitantis. fit
 tamē ex culpa negligent. v̄t spūs discipline merito
 se auferat. a cogitationibus in disciplinatis. Cum vō
 de eis que de deo sunt. vel ad deum sunt cogitantur
 et voluntas eo proficit vt amor fiat. cōtinuo per
 viam amoris se infundit spūs sanctus. spūs vite.
 et omnia viuificat adiuias. seu in orōne seu in medi
 tatione infirmitatē cogitāas. Sed modus hic cogita
 di de deo. non est in arbitrio cogitant. sed in gratia
 donantis. scilicet cum spūs sanctus. qui vbi vult spirat
 qū vult. et quō vult. et quibus vult hoc inspirat. q̄
 hominis est iugitꝝ pparare cor. voluntatem expediedo.
 affectionibus aliens. rationē vel intellcū. a sollicitu
 dmbꝝ. memoriā a negotijs. nōmquā et a necessarijs
 occupatōibꝝ. v̄t in die bona dñi et in hora bñplacati
 ems. cum audierit vocem spirantis in ea. que cogita
 aonē faciūt cōtinuo cōcurrant sibi vt coopent in bo
 nū. vnde voluntas neglecta facit cogitationes otiosas.
 et indignas deo corruptas pueras que sepant a deo
 recta necessarias ad vsū hūmꝝ vite pia effitantes. ad
 fructum spūs. et ad fruendum deo. hec bñhꝝ. et no
 tandū q̄ spūs scūs semp fugit corda pccatis mortalibꝝ

infecta. Bemalia vero p̄cā. q̄m̄us nō excludant
sp̄m̄ sanctū a corde hominū. q̄ntū ad habitum
non tamē requiescat in illis q̄ntū ad actualementem
deuotionem. quia tales cōtrastant in se sp̄m̄ sanctū
et ideo cōsolatōm̄ ip̄ius accipere non merentur
Hoc testat̄ b̄t̄s ḡg. ita. d. Non requiescat in eo
sp̄s sanctus. qui domū cordis sui puluē vena
lūi aspergit. Tales em̄ sp̄m̄ sanctum qui est in
eis contrastant. Ideo p̄fectam leticiam et cōsolatōz
sp̄s sancti non merent̄. Hec ḡg. Si igitur deside
ram̄ gl̄iam sancti sp̄s. et tanti v̄sitoris ingres
sum in nos. m̄dem̄ domū anime m̄e. ab om̄i
sorde viciōz. et adornem̄ illam decore v̄tutum.
Vt tantus hospes m̄do delectatus hospicio. p̄petuā
sibi in nobis faciat mansionem. Ad hoc faciendū
hortatur b̄t̄s Aug. sic. d. Si p̄mereri cupim̄ gl̄iam
sp̄s sancti. et tanti v̄sitoris ingressum. m̄dem̄
prīmū domū anime m̄e. ab indignis carnalis con
cupiscēcie passiōib̄us. a sup̄bie diuacōne. a fectore
iactancie. preparem̄ itaqz hanc domū cotidie ad
facti regis aduentū. eam qz diuersis p̄babilū
morū floribus adornem̄. Repleam̄ eam iocūdis
et p̄iosis odorib̄. s̄ castitatis fidei et comp̄ncionis
intenso balsamo beniuolencie. et thymiamate cari
tatis. Vt amputat̄ vicijs. et v̄tutib̄ m̄sertis destruc
ta in nobis habitacōne dyaboli mutem̄ in templum
dei. Vt tam beatus hospes. m̄do delectatus hospicio.
stabilem ac p̄petuam in nobis faciat mansionem.
propter hoc em̄ ad nos ille descendit. Vt nos ad illū
possim̄ ascendere. Hec Aug. Cum vero homo in cor
suum tam felicem suscepit hospitem. videlz. sp̄m̄
sanctum. inestimabile gaudū. ex eius presencā
intra semetip̄m conapit. Vnde dicit b̄t̄s Aug. O q̄m̄
inestimabile gaudū. in se conapit cor h̄manum.
p̄ sp̄s sancti intra se dulcissimū feliciūm qz aductū.

hec aug⁹. Nulla em esse potest voluptas ac dulce
do maior corporis et anime. qm̄ dnm̄ mēs suū sen
serit sibi p̄ grām sancti spūs aduenisse creatore
De hoc b̄tus Ier⁹ ad paulā sic dī. Tunc assero m̄g⁹
maiorē fore corporis aut anime voluptatem. qm̄
dnm̄ spūs sanctus p̄ suam dulcissimā mentē ad
uenit caritatē. Dicit etiā de hoc Orosius s⁹ cāy.
Nullus homo in hac vita. ex cogitare poterit feli
citatē veriorē. suauitatē dulciore. qm̄ dnm̄ mēs
suū sibi p̄ grām sancti spūs aduenisse senserit.
creatore. hec Orosius. Spūs cōfātis non solum
in futuro p̄fectam. sed et in p̄nti maximā quie
tem iustis confert. quia hec est sola in hac vita re
quies animarū deuotarū. diuina dilectione feruē. et p̄p̄
spem fute glorie. p̄spem mūdi simul et aduersa
contēpnē. que fuit p̄ spm̄ sc̄m̄. De hoc Beda sic dī.
Spūs sanctus non solum in futuro p̄fectam. sed etiā
in p̄nti maximā iustis tribuit. quietem. cū corp
mentes igne caritatis accēdit. et est vera. ymo hec
est sola in hac vita requies animarū diuina dilcōe
replex. spē sup̄ne retabucōis. p̄spem mūdi simul
et aduersa contēpnē. ac cōcupiscencijs secularib⁹
renūciare. hec Beda. Et nōndū scdm̄ dnm̄ b̄tū aug⁹
q̄ non habitat in quoq̄m spūs sc̄us sine patre et
filio. nec filius sine patre et spiritu sancto. nec sn̄
illis pater. Inseparabilis est quippe eorū habitacō. q̄p̄
inseparabilis est opacō. hec aug⁹. Vnde sancta trinitas
venit ad nos nobis subueniēdo. et illuīdādo. ac sua grā nos
repledo. Nos vō veni ad eū p̄m̄ timēdo et amandō. ac ei⁹
p̄ceptis obedīdo. De hoc b̄tus amb⁹ sic dī. Pater et
filius. et spūs sanctus veniūt ad nos. dū nos venim⁹
ad eos. veniūt subueniēdo. veniūt illuīdādo. venim⁹
obediēdo. venim⁹ metuēdo. veniūt implēdo. ve
niūt capiēdo. hec amb⁹. Considerandū est q̄ h̄y
veritatē habēt spm̄ sc̄m̄. in quorū mentib⁹ virtutes

et humilitas perfecte simul conveniunt. Quod affirmat
beatus Gregorius in libro dialogorum ita dicit. agens que divino spiritu
implet. habet evidentissima sua signa. Virtutes scilicet
et humilitatem. que si utraque in una mente perfecte conveniunt.
liquet quod de personam sancti spiritus testimonium ferunt
hec Gregorius. Sed et hoc notandum quod voluntas hominis non
potest esse libera a cupiditatibus mundi. nec eo
valet actus bonos operari sine gratia spiritus sancti. Unde
ubi spiritus domini ibi est libertas videlicet a peccato. non quod tunc
peccatus sit sine peccato in hac carne. sed peccatum eis non
dominatur. de hoc beatus Augustinus sic dicit. Sine spiritu sancto
non est voluntas hominis libera. cum cupiditatibus
vincatur. Non enim est libera ad bonum. nisi liberata
fuerit. Non autem liberatur nisi per spiritum caritas diffundatur
in cordibus hominum. Nam istam libertatem que
est a peccato. illi soli modo habent quos filius per gratiam li-
berat et reparat. non ita quod peccatus sit sine peccato
in hac mortali carne. sed ut in eis peccatum non dominetur
neque regnet. et hec est vera et bona libertas que bo-
nam parit servitutem scilicet iusticie. Hec Augustinus.
Nam spiritus sanctus ingreditur animam. non permittit ut
carnales concupiscentie prevaleant adversus eam. non
tamen facit ut caro non concupiscat. sed protegit
animam ut non ei consentiat. Quod affirmat Crisostomus
ita dicit. Spiritus namque sanctus ingreditur animam concupiscit
tatur eam. et quasi muro quodam inexpugnabili
circumdat eam et non permittit ut carnales concupiscentie
prevaleant contra eam. Non quidem facit ut caro
non concupiscat. sed tenet animam. ut non ei consentiat
hec Crisostomus. Ipse namque spiritus sanctus. visitans mentem
hominis. temptationum violentiam mitigat. et per suam
personam noxium calorem carnalis concupiscentie
quam sustinebat expellit. ac sub umbra veritatis
sue ipsam protegens recreat et roborat. de hoc beatus
Gregorius sic ait. Spiritus sanctus mentem quam replet

obumbrat. et omnem temptacioni furorem temptat
et dum auxilia sue inspiracionis mentem suam tan-
git. quid si noxam caloris sustinebat expellit. et que-
iam forsitan nimis viciosa estus maritima fecerat
umbram sancti spiritus protegens recreat. deo dum in ei-
us inspiracione sedens pausat. vires colligat. quibus
ad vitam eternam robustus curat. hec ergo. Cum autem
omnipotens deus hominem post susceptum gratie spiritalis
permittit temptari. hoc ideo facit ne ipse homo de se
presumat. vel in elacione mentis cadat. Sed tamen cum re-
ruente temptacione exterius concutitur. intus enim
conditoris manus roborat ne frangat. de hoc lo-
quitur beatus Gregorius in 10. libro moralium. exponens illa verba. age-
mento queso. quod sicut lutum feceris me. et. ita. &c.
Sicut lutum quippe homo in interior extitit. sed
sancti spiritus gratia terrene menti infunditur. ut ad in-
tellectum sui conditoris erigatur. humana namque
cogitacio. que per se in sterilitate aruit. per vim sancti
spiritus quasi irrigata terra viridescat. Sed sepe dum
preceptis superni domini virtutibus sine interruptione utimur.
ad privatam fiduciam usu continue prosperitatis elena-
mur. Unde fit plerumque ut isdem qui subleuauit
parumper spiritus deserat. quod ipse sibi hominem
ostendat. Quod vir sanctus peritius exprimit cum
subiungit. Et in puluerem reduces me. Quia
subtractione spiritus. mentis aliquantulum in temptatione
deseritur. quod ab humore pristino terra siccatur. ut in-
firmam suam derelictus sentiat. et sine infusi-
one supernae gratiae quantum homo aruit cognoscat.
quia dum relictus cunctum. ea que afflictus cognoscimus
subtilius dona iam cogitamus. Sequitur. Pelle et car-
nibus vestisti me. Pelle quippe et carnibus interior
homo vestitur. quia meo quod ad superna erigit. carnalis
motum obsidione vallatur. Sed tendente ad iusti-
ciam nequaquam in temptatione conditor deserit. qui

ut
ignom?

p infuſionem gratiae. eoſ petantē puenit. ſed ſub
leuatam mentem. et ad bella exterius laxat. et
interius roborat. Vnde apte ſubūgit. Oſſib⁹ et
neruis compegisti me. Pelle et carne veſtimur.
ſed oſſibus et neruis compegim⁹. quia et ſi tēpta
tione foras irruente concutim⁹. intus tamē nos
conditoris manns roborat ne ſtangam⁹. Carnis
itaq; motibus nos hūiliat ad dona. ſed p oſſa
virtutū roborat contra tēptamēta. Aut ergo
Carne et pellibus veſtiſti me. rē. Ac ſi aperte di
cat. Forme me ad pbaōm deſeris ſed tñ interi⁹
ne peam v̄tutibus aſſeruendo cuſtodis. Qui id
tō bñ viuendi nobis rectitudinē tribuit. quia be
nigne p̄terita. que deliquim⁹ p̄tat. Vnde ſubdit
vitam et m̄iam tribuiſti michi. Vita quippe tri
buit. cum malignis mentibus benignitas aſpi
ratur. Sed vita ſine m̄ia accipi nequaquā valet
quia ad optinenda dñs iuſtiae dona non adiunat
ſi prius ante actas nequicias miſericordit nō re
laxat. Vel certe vitam nobis et m̄iam tribuit
qui ea qua nos m̄ia ad bñ viuendum puenit. eoſ
ſubſequēdo cuſtodit. Viſi em̄ m̄iam ſurroget. ſer
uari non valet vita quam p̄bet. Ipſo quippe cōti
die hūane vite vſu veteraſcunt. et extenſione hōis
impulſu cogitatione lubrica ab initioribus eximms
et niſi nos ſupna viſitatio. Vel ad amorem cōpū
gendo viuificet. Vel ad timorem flagellando reſtan
ret. repentino lapſu. mens funditus tota deſtruit.
que longe v̄tat ſtudio m̄nouata videbat. Vnde
ſubūgit. Et viſitatio tua cuſtodiuit ſp̄m meum
humani quippe ſp̄m. viuificatio ſupna cuſtodit.
cum hūc v̄tatib⁹ ditatum. vel flagello p̄tē. vel
compūgē amore non deſinit. Nam ſi dona p̄ſtat.
ſed hūc cōtinne reſtamādo nō ſubleuat. ciuus bonū
p̄dit. quod nō a largiente cuſtodit. Hec. Gregori⁹. +

Habitā in formatione de spū sancto et quib?
dam eius effectib?. Nunc de grā que per
eundem spū sanctū cordibus fidelū infu-
ditur. cupio edoceri. ¶ Scire debes q? gratia duplicat?
dicitur. primo quia nos miseros consolatur. Scd q?
gratias datur. unde ad bonū gratie nō potest quis
p se venire. cum nō sit hoc scdm limites natē. sed
scdm influentiā largitatis diuine. Sicut em creatū
p sua defectibilitate suo principio semp indiget. ut
sit in esse nature. Sic idem principū p sua bonitate
influere non cessat. creature rationali. Vita spūalem
ut bene sit in esse gratie. quā habē non pōt sine deo
largitore. Verūtm. inexcusabilis est homo. si grām
gratum facientē non recipit. sed grā gratis data sp
presto est liberum arbitriū. exaltare et cōmouē. cui?
est hūc amoniam cōsentire. et hoc est qd in se est
facē. quo facto poterit homo grām gratū facientem
habē. quia hoc est ad grām gratū facientē se ppa-
re. Quis em grā habeat. dei. dono efficiente non
tamē sine libero arbitrio cōsentiente. Quia sicut
dicit beatus Aug⁹. Qui creauit te sine te. nō iustificabit
te sine te. Unde grā dicitur triplicat⁹. primo generaliter
et sic gratia est adiutorū diuinū. creature gratie
impensum. et diffēter ad quēcūq? actum. sine hui?
adiutorio grē. nihil possum⁹ facere. ymo nec in se
diuare. Scd dicitur gratia specialit⁹. et talis grā dicitur grat⁹
data. scilicet donum quo se pparat homo ad suscipiendū
donū sancti spūs huius em gratie est reuocare libe-
rum arbitriū a malo. et exaltare ad bonū. sine qua
nullus facit sufficient⁹ qd in se est. ut ppararet se ad
salutem. Tercio dicitur gratia pprie. scilicet donū datum
diuinitus ad merendum. quod quidem donū gratia
gratum faciens appellatur. sine ista gratia nullus
potest mereri. nec in bono pficē. nec ad glīam per-
uenire. Ista triplex gratia munitur in vrbis apli ubi dicit.

Gratia dei sum id quod sum. Ecce prima. Et gratia eius
in me vacua non fuit. Ecce secunda. Sed gratia eius in me
semper manet. Ecce tertia. Sciendum est. secundum dominum
beati Bernardi quod triplicem gratiam diuinitus accepimus
vnam qua conuertimur. aliam quam in temptationibus
adiuuamur. Terciam quam per baptisum remunemur
prima nos inuocat per quam vocamur. Secunda peruenit quod
iustificamur. tertia consummat quam glorificamur. De prima
dominus est. de plenitudine eius omnes accepimus. De dua-
bus reliquis dominus est. et gratiam per gratiam. id est numeram
eternae glorie per meritum temporalis militie. Hec Bernardus. Et no-
tandum quod nullus potest superare vicia. nec precepta
dei adimplere sine adiutorio diuine gratie. Hoc aff-
mat beatus Augustinus ita. d. Nemo vniuersis suis implet
quod deus iubet. nisi ipse adiuvet ad faciendum quod
fieri iubet. Quapropter oremus humiliter. ut qui dedit pre-
ceptum largiatur adiutorium. Nullum enim bonum. non
dico perficitur. sed nec incipit sine illo qui solus bo-
nus est. Nam ipsa voluntas. nisi gratia dei liberetur.
a seruitute qua facta est serua peccati. et ut vicia
super adimetur. recte pieque vincere a mortalibus
non potest. et hoc diuinum beneficium. quo liberatur
anima. nisi eam preueniret iam meritis eius daretur
et non esset gratia que utique gratis datur. Hec Augustinus.
Unde et iusti vix et licet perfecte iustificati recte ty-
binnere non possunt. nisi per diuinam gratiam adiuvetur.
quia omnis vobis illius bonitate est concessa. Ipse
namque bonum opus quod in nobis operando incipit. et
cooperando perficitur. de hoc beatus Augustinus. sic dicit. Sicut
oculis corporis. et plenissime sanis. nisi candore
lucis adiutus non potest cernere. sic et homo et perfectus
sine iustificat. nisi eterna luce iusticie diuinitus
adiuvetur. recte non potest vivere. Antulaturque enim
virtus que dicitur nostra. illius est nobis bonitate concessa
Nam cooperando nobis deus perficit. quod operando incipit.

quia ipse ut velim? opatur incipies. qui volentib?
coopatur perficiens. Unde enim vita bona nostra nichil
est aliud quam dei gratia sine dubio et vita eterna
que bone vite redditur. dei gratia est. hec aug⁹. Ex hys ubi
colligere possum? qd non solum bona opa. sed et
premia sunt ipsius dei dona. qui et bonum cogitare
velle et perficere opatur in nobis. Quod et affirmat
beatus Bernardus? ita. d. Dei sunt proculdubio munera. tam
nostra opa quam eius premia. et qui se fecit debitorem in
illis. fecit et nos meritores. hoc est bonum cogitare
velle et perficere opatur in nobis. primum profecto sine nobis
Secundum nobiscum. Tercium pro nobis facit. Adde ergo si
dubio me fit salutis exordium. nec pro nobis utique. nec
nobiscum. Verum consensus et opus. et si non ex
nobis. non iam tamen sine nobis. hec Bernardus? Ergo
omnipotens deus. cum coronat merita nostra. nichil aliud
coronat. quam munera sua. quia et eadem merita quibus
redditur vita eterna. non a nobis sed in nobis
pro gratia sunt facta. Quod probat beatus aug⁹. sic dicens
Cum coronat deus merita nostra. nichil aliud coro-
nat quam munera sua. Unde vita eterna que in fine
adeo meritis precedentibus redditur. quia et eadem me-
rita quibus redditur. non a nobis sunt. sed in nobis
facta sunt pro gratia. recte et ipsa vita gratia multiplicatur
quia gratis datur. nec ideo gratis. quia non datur me-
ritis. sed quia data sunt pro gratia et ipsa merita
quibus datur. Nam omne bonum meritum nostrum non
in nobis facit nisi gratia. Gratia enim est que pervenit
et sanat arbitrium hominis. et ex ipso arbitrio parea-
tur mamma bonis affectus. siue bonis mentis
motus. hec aug⁹. Quia igitur sine gratia dei. nec agere
opus bonum. nec pervenire ad futuram gloriam valem?
Necesse valde est ut ipsum dominum timeamus. ne nos au-
ferendo a nobis suam gratiam derelinquat. et reprobam-
do cum impijs perdat. quia omnipotens deus mentem hominis

non debellando destruit. sed ab ipā p grām receden
do. de hoc bñs gñ. m xi° lib° mōz sup illo vbo
Si destruerit nemo est qui edificet. sic ait. om
nipotens deus hūmānū cor destruit cum deliquit
edificat cum replet. Neqz em hūmānā mentē debel
lando destruit. sed recedendo. quia ad pñcōm suā
sufficit sibi dñmssa. Vnde plexqz fit. Et cum audi
entis cor exigentibus culpis omnipotentis dei grā
nō repletur. in cassum exterius a pñcōre moue
atur. quia mutū est os omē quod loquit. si ille
interius in corde nō clamat. qui aspnat vba que
audiūt. hec gñ. **¶** Et nōndū qz grācia p quā pius
dñs consolatur suos dños. est quidam gustus spūal
et suauissima quedam delectatio. qua benignus dñs
afflictam recreat aīam. De hac grā bñs bñta dicit
Consolatio diuina nichil aliud est. qm grā queda
deuocōis pcedens de spe venie. Et quidam gustus
boni licet exiguis. et suauissima quedam delec
tatio. qua benignus deus afflictam recreat aīam
qua ad deum querendū matatur. et ad diuinum
amōrē rehemēt accendit. hec bñh. hunc odore
suauissimū grācie. idē bñs bñh in statu vie
pcepit. Non accessit ad huc cor meum o dñe deus
ad hūilitudine dulcedinis tue. quā abscondisti ti
mentibus te. foris eius odore vtrūqz sustētor qd est m
dñi sup odorem balsami. cūtiqz generis suauis o
dorānta. O dñe deus si tam nobilis est odor. qm
dulcis est. tue dulcedinis sapor. Si tante vutis
est modica degustatio. qntum iocūditatis habet
felix mebratio. hec bñh. hanc celestem grām qui
gustauerat. nichil aliud sibi iam libet. nisi deo fir
miter mherē. Vnde dñs bñh de scto vic. Qui m
mā semel gustauerat fontem celestis grācie. nescit
iam aliud. nisi soli deo firmiter atqz inseparabiliter
mherē. hec bñh. Considerādū est qz diuina grā

est quedam illuatio. et dona gratie sunt lumina
illuminantia omnia que se participant. et multa sunt radij
et tamen vnu lumen multos illuminans. sed differenter
vnu plus. aliu minus. secundum dispositionem et capacita-
tem singulorum. Et quoniam nemo bonus nisi solus deus.
tamen per participationem gratie. et mali efficiuntur boni
De hoc glo. in lib. de diuinis nominibus sic dicitur. quod gratia
diuina illuatio est. et ipsa dona gratie lumina sunt il-
luminantia omnia. que se participant. et omnis gratia ab
vno fonte descendit. et omnis illuatio ab vno lumine
et multa sunt radij. et vnu lumen. et spargit se vnu
lumen et multos illuminat. et lucet illuminati multa. et
non videtur nisi vnu lumen. et sunt vni in lumine
vno. quoniam vnu bonum multas se participandum
prebet. Ut vnu sit in illo. qui vna trahit similitu-
dine ex illo. Itaque dei sapientia. quoniam se varie diffini-
lit. quod mentibus spiritualiter illuminandis. secundum suscipiendam
capacitatem infundat. in se tamen vna permanet. et
simplex. nec maior sibi in hijs qui huiusmodi ex ea.
nec minor in hijs qui secundum inferiorem participationis
gratiam accipiunt vni in ipsa. sed tota in toto. et in si-
gulis tota summa transcendens. et in eis descendens par-
ticipandam se prebet. et in se vna permanens a se ipsa
non recedit. Quod autem non vniformiter omnes diuini
lumen accipiant. hoc non est in culpa luminis. sed in differen-
tia accipientis. Quia enim non eadem est virtus oculorum
intellectualium. quibus lux mentium percipitur. sequitur ut alij
plus. alij minus ea fruantur. alij penitus excludantur. ut
immundi spiritus qui ad eam nolunt conuertere. non quod et ipsi
secundum intellectualem substantiam. quia a summo bono
creati sunt. participatione vere existentis luminis sedudantur.
alioquin in nihilum rediguntur. Omne siquidem partici-
patione eius privatum in rerum natura non est. Sed
inquantum irrationabilibus per se voluntatem suam. tamen mo-
tibus contumaciter. vere lucis excluduntur participatio.

Non enim ad illam sed ad semetipsum. hoc est ad nequiciam suam conuersi. a summo et incommutabili bono se auertunt. si enim ad naturam suam et eius creatorem respiciunt perfecti beati fiunt. Et quoniam nemo bonus nisi solus deus. tamen diuine bonitatis participatione rationalis creatura bona fieri potest. Deo pulchre cui dicit. Pater vester dabit spiritum bonum in petentibus se. ut per participationem spiritus fiant boni. qui fuerunt mali. hec gloria. Debet ergo quilibet deuotus cor suum. ad suscipiendam sancti spiritus gratiam parare. et aptum habere. Ut benignus deus et habitaculum cordis prout sanctimoniam purum inueniens. dignetur in illud effundere ymbres gratiarum ac consolari. De hoc per quendam sic dicit. Cum enim cor deuotorum ad bona domini suscipienda apertum fuerit. nec est in eo aliquid quod dei gratiam prohibeat vel retardet. Tunc pius et benignus deus largus et misericors non cessat infundere ymbres gratiarum. immittens sapientiam diuinorum. Antequam noticiam secretorum. aliquam gustum. et experientiam eternorum. aliquam reuelationem misteriorum. aliquam securum faciat. et certificet eternalium bonorum. et alijs multis modis quibus consolatur. deus electos suos prout et dilectos. hec ille. Quanto autem quis frequentius per gratiam a deo visitatur. tanto maiorem spiritus domini familiaritatem consequitur. et fiduciam humiliorum. ac gustum spiritualem. et alia quamplurima bona ab ipso percipit. Unde dicit beatus Bernardus. Crebra dei visitatio dat familiaritatem. familiaritas ausum. ausus gustum. gustus famem. famem contemptum omnium. contemptus oculum. oculum deum. hec Bernardus. Ecce quanta bona confert dei gratia deuotis hominibus habentibus eam. Debet ergo quilibet religiosus domini gratie possidens illud in semetipso conseruare. carnales et terribiles delectationes fugiendo. quia qui consolantur intransitorijs oblectamentis. sibi subtrahunt gratiam celestis consolationis. Testatur hoc beatus Bernardus ita dicens. Cum me ad alias consolationes inhiat. et non.

72
pemtus remittit in caducas et transitorie consolationi. ne
sibi perfecto subtrahat celestis gratiam consolationis
hec Bñh? Nam seculares mentes putat dicit beatus Gregorius
quanto se foras per desideria dilatant. tanto ad receptionem
per gratiam sancti spiritus summi cordis angustant delicata namque
et preciosa est diuina consolatio. que per gratiam sancti spiritus
cordibus fidelium infunditur. sed non dabitur ad mittentibus
alienam. de hoc dicit beatus Augustinus? Tam preciosam diuinam consola-
tionem non inueniunt tam amenam. que tamen nequaquam tribuitur
qualecunque admittentibus alienam. Nam si habet animam? non
oblectetur extrinsece sine deliciis manet intrinsece. hec Augustinus?
Si autem illud quod delectat. a nostra carne abscedimus? statim
intus quod spiritualiter delectat inuenimus? Iustum quippe
est ut quos presentia non delectat eternis bonis gaudeant
unde dicit beatus Gregorius. Si in carne quodlibet quod delectat abs-
cedimus? mox intus in christo. quod delectat inuenimus? Sic etiam
hec beatus Bñh? Iustum est ut quos presentia non delectat.
presto sit eis memoria futurorum. ut qui de repperit affluentia
despiciunt consolari. recordatio illos delectet eternitatis hec
Bñh? Anima namque sine delectatione esse non potest. Aut
enim delectatur in summis. et contempnit infima. Aut in infimis
et despiciunt summa. unde anima que desiderat in dei me-
moria delectari. non debet in alijs quibuscunque rebus con-
solari. de hoc beatus Bñh? sic dicit. Remuat anima tua malis
consolari. si vis in dei memoria delectari. quia impleri
anima dei visitationibus non potest. nisi carnalis con-
solationibus funditus renuntiaverit. Et absit ut intus in
spiritu non inueniamus? super modum maiores delectationes.
quam in qualibet carne fedidate. hec Bñh? Anima etiam
cum habeat quicquid sensus spirituales. sicut et corpus quicquid
corporales. Quia vero propter deum in corporalibus
contempnit delectari. utique in spiritualibus merebitur a domino
consolari. hoc affirmat idem beatus Bñh? ita dices.
Deus est inuisibilis forma speciosissima. ad oculum. Ar-
monia delicatissima ad auditum. odor suauissimus ad
olfactum. sapor dulcissimus ad gustum. Amplexus delect-

tabilissimi ad tactum. Cum igitur anima habeat
quingz sensus spūales sicut corpus quingz corporales Qui
tenent ppter deum in corporalibz delectari. merebitur
vitz in spūalibus consolari. hec Bñb? Et qmuis
ppter delectamenta carnalia. pmetur hoies qm di
maxime tamē arrogantes et supbi. diuinā grām
gustare non poterūt metm. Tēte hylario qui dī
Cum em̄ consolacōm gustet diuinā. de cūct gene
ribus hominū. ipām arrogantes et trūdi nūq̄m
gustare poterūt metm. hec hylarius. oportet ergo
vt quilibet religiosus resistat supbie malicie et car
nali cōcupiscencie. ac ceteris vicijs. si desiderat potum
celestis gracie degustare. De hoc bñs amb? sic dīat
Nisi abstuleris a corde tuo. fontem malicie. estum
prauē cōcupiscencie. dulcedinē qz voluptatis mūdane
nequaquā gustum celestis gracie in bibere poteris
aut haurire. hec amb? vbi nōdum. q non solum
a vicijs est abstīnēdum. veret bona opa sūt exer
cenda. vt suauitas diuine gracie habeat. Quia qūto
quis diuine caritatis studiū exēratat fuerit. tā
to potiore grām diuine dulcedinis obtinebit. De
hoc Isidorus sic dīat. qūto diuine gracie exēratat
fuerit. exga vtiū arborem. tanto pfecto diuinā in
se dulcedinē accipiet potiore. dīat et basilus. aul
te vtiū homīs. multa debetur suauitas celestis gau
di et dulcoris. Et sciendū q homo existēs in grāa
nichil illi graue. nil difficile in agendis bonis opi
bus apparebit. Qui aut caret grā. ad omē op bonū
faciendū tepescit. De hoc hugo sic ait. Qm̄dū enim
quis in statu gracie vixerit. nil graue nilqz intolle
rabile apparebit. qm̄s aut expers gracie. segms in
omī bono extat ope et vtiute. hec hugo. Nō solum
aut possidens grām est agilis ad queqz opa vtiiosa
facienda. sed et patus est ad oīa que p xpi nomē
ocurrūt sustinēda. et tormētōp supplia. vnde dīat

Cassiodorus. humana siquidem mēs existēs in gratia
gaudēs et pata est ad omnia. que p xpi fore nōle oī
reant sustinēda. De hoc et bñs aug⁹ in lib⁹ de natā
et grā sic dicit. Gustus celestis gracie est tante virtutis
q̄ exstinguit sitim om̄i mūdātorp. est tante dulcedinis
q̄ in dulcedine cōuertit supplicia tormētōrp. est tante
suauitatis. q̄ aiām excitat ad desiderū supnōrp h⁹
aug⁹. Et cōsidēdū q̄ in quocūq; corde ip̄e dñs ad
est p suam grām. vniūsa viā et tēptamēta mūdōrp
spiriū i corde hōiō quiescit. Testat⁹ hoc Beda qui sic dī.
In quocūq; em̄ corde deus p grām sui adest amoris.
aioy viciōrp vniūsa. et aduersantis mūdi sine. spūū
malignōrp bella cōpressa quiescit. hec Beda. Et q̄uis
grā xpi firmū faciat hōiēm ad vsus viā. et tēptacōes
inimici. tamē q̄ndiu portam⁹ tērmū corpus et fragile
timendū est nobis. vnde bñs aug⁹ in glō sup ps de h⁹
sic ait. Gratia xpi firmū facit hōiēm. et immobīle adū
suis omēs tēptacōes inimici. Sed ibi est huāna fragilitas
ibi est p̄ma captiuitas. ibi lex in membris repugnās
legi mentis. et captiūū volēs ducē in lege p̄ci. adhuc
corpus qd corripit. aggruat aiām. vnde q̄ntalib; fin⁹
sis ex gratia dei. q̄ndiu portas tērmū vas. in quo the
saurus est dei. aliquid est de ip̄o vase fictili formidā
dum est. hec aug⁹. Et cō sciendū q̄ carentes gratia
non possūt diu stare. q̄n madāt in peccatū mortale.
habētes vō xpi grām. possūt euadere omē p̄cām mor
tale. quia gratia sic cōiūgit deo. et dimminuit fomi
tem peccati. q̄ habēs eam potest vitāe p̄cām mor
tale. De hoc quedā glō sup aplm sic dicit. Nōndū
q̄ p grām xpi. possim⁹ euadē omē p̄cām mortale.
carentibus aut gratia hac. nō sic est possibile.
quia licet non sit necessariū eos peccare cotidie.
tām nō pūt diu vitare p̄cām mortale. cui⁹ ratio
est. quia sicut existentes in gratia. nō possunt
om̄o vitare p̄cām veniale. eo q̄ sensualitas?

meis non est totalit' subdita ratio. Sic incontinentibus
gratia ratio nō est subiecta deo. et ideo nō pnt diu
stare qn iadāt ipam mortale. Gratia aut' sic deo cōiūgit
et inclinacōm fornicis dimittit q' habēs eam potest
vitare peccatū mortale. hec glō. *Quare subtrahat' hoib' us et'*

Desidero et' scire. *deus et' grā. et quō grā amissa sit recup'*
Quare subtrahat' nō iniqui. hominibus et'
deuotis gratia. et quō sit grā p'cepti grā
amissa recuperanda v' ai de est grā q' h' hōi sit agēdū. de hoc
cupio edoceri. ¶ Scire debes q' grā subtrahit' hominibus
ppter supbiam et p' sup'cōm. pbat hoc *rich' de scō.*
dic. ita d. Sepe supbit homo et nescit. sepe p'sumit
et interim non intelligit. pbatq' ignorancia solet
subtrahi diuina grā. Si aut' dū p'sumptuose agit et nescit
subtrahit' grā. ne efficiat q's cupit. Dum supbit et
nescit. p'mittit' sepe in id cadere. q'd cupiesat et odit. hec
rich'. Et nō idū q' opa v'itū tūc in nobis cōualescūt
dum grām coopatice hnt. Tūc vō deficiūt et moriūt'
cū eis grā coopatio subtrahit'. Subtrahit' aut' dum
improba mēs de bonis spūalib' supbit. et sua sibi me
rita affarbit. de hoc *rich' de scō dic. sup illud v'bu da*
melis. donec cognoscāt v'mētes. q' dñetur excelsus in
regno hōm sic dī. Affectus in nobis sane scdm dñm
v'mūt. dum in bono fortes sunt. et ad v'itū opa cō
ualescūt. dum grām coopatice habēt. et in studiis
spūalib' se exercē valent. Tūc paul' dubio moriūt'
cum eis grā coopatio subtrahit'. Subtrahit' aut' cū
de suis bonis diuinis vō domo. mens impba supbit.
et sua sibi merita affarbit. Subtrahit' grā. affectus
boni deficiūt. et ad omē bonū laquefāt. et sic de vi
uētib' mortui fūt. Quid em' aliud est v'itū defūtis
qm q' quidā illar' mētus amigit' infirmitatē suam
grām q' diuinā tūc p'mū attendūt. cū iam in bono
deficiūt. Ita post mortē. et q' p'mortē diuine diuacōis et

moderatois ingratum vel bene fieri discant et agnoscant. Quod
igitur est superne maiestatis dominum. et principatum
in regno hominum viventes agnoscat. nisi dominique
eo et tempore. dum adhuc in bonis operibus vivit in
firmitatem suam attendere. et nichil sibi. nichil
sine meritis ascribere. et inter quolibet virtutum exortia
humilitatis custodiam non desere. sed veraciter et absque
simulatione. quidquid mali sibi ipsi. quidquid boni. divi
ne gratie ascribere. Et solet quidem pietas superna. vias
et virtutum in quibusdam humiliare et gratiam subtrahere
donec discant inter quolibet morum insigniam aliam
sapere. nichil de propria virtute presumere. felices qui alie
non casu potius quam proprio humane fragilitatis in
firma addiscant. Sed et cum eis bene quidem agitur
qui ex propria ruina ad humilitatis custodiam evigi
lant. tandem aliquando post infirmitatis sue lapsum
fortiores resurgant. Qui ergo morum ruinam timet.
prohibere contra superbiam vigilare debet. Hec etiam
Ex istis verbis colligere possumus. quod omnipotens deus sub
trahit gratiam hominibus et mundam vitam humilibus
et hoc ideo facit ne in superbiam eleventur. et ne con
sequenter in bonis studiis negligenter fiant. Quod et
Cassiodorus ita dicit. Aliquando plerique. et vitam habentes
mundam. non accipiunt gratiam. Quare. ne in superbiam
eleventur. ne inflentur ventositate iactantiae. ne altitudo
muneris negligenter faciat. Hec etiam. Subtrahit
autem gratia non solum propter mentis elationem. Quia sunt
nonnulli qui desiderant bonum et virtuosum esse. sed opera
virtuosa que illos bonos faciant nolunt exerce. Ideo
multa religiosi conquirent sibi de esse gratiam cum ma
gis ipsa gratia debeat conquiri se factores bonorum
operum non habere. propter que gratia obtineatur. De hoc per quendam
sic dicit. Pauper sum et miser. qui multum desideram
et modicum facim. Desiderium nostrum minime in opibus presentes

nos q̄ desideram⁹ esse bonos. sed opa que nos bonos
faciūt non mouem⁹. hinc est illa quēla om̄i re
ligiosorū querulāciū sibi de esse grām. cū mag⁹
ip̄a grā debeat cōqueri se factores bonorū operū
non habē. habem⁹ om̄es desiderū sanctitatis.
sed ea que sātate efficiūt nullatenus opamur
hec ille. vnde putat dicit bñs Bñh⁹. vñ est ali
quis qui in eis que dei sūt expiri velit. velit q̄
possit. etiā q̄d p̄mptissime potest. et idēo p̄ tale
negligēciā frigida sūt corda multorū religiosorū.
diuina grā carēant. Debet ergo quilibz timens
deum hec duo impedimēta grē. videlz negligen
ciam et supbiā a se abicere. et hūilitatē cordis
ac bonorū operū strenuitatē assumere. Et diuine
cōsolaciōis grām crebrius et hūidana⁹ ab ip̄o do
mino valeat obtinē. vbi cōsiderandū. q̄ sūt nōlli
religiosi qui in p̄ncipio cōuersatiōis sue magnā
grām deuotiōis p̄cipiūt. sed p̄cessu t̄pis eadem
grācia p̄pter suā negligēciā priuāt. Si vō desi
derāt grām pristinā recuperare. debent in se reno
uare feruorē deuotiōis priorem. et in opibz v
tuosis. que in initio cōuersiōis gesserūt studeāt
se exercē. De hoc Rich⁹ de scō vic. in lib⁹ de mystico
sompno nabuchodonosor. sic ait. Si agnā quā
habuisti exadisse te sentis. attende diligenter
quid agis. cogita quibz cogitaciōibz vehemēci⁹
occuparis. Si sola vana meditaris. quid mirū
si futūrū reuelatōe fraudaris. In initio cōuersatiōis
tue q̄n sola et̄na sola sp̄ualia et futū cogitasti
q̄n ad sola sublimia suspirasti. Quid mirū si se
cū dū desiderū tuū cōsolari meruisti. desiderū
inquit paupm exaudit dñs. Si ergo pristinam
illam grām cupis reformāre. renoua in te deuotiōem
et scdm̄ monita Iohis in apok. ayemēto bñ exadit

et age pñiam. et pñia opa fac hec rich? Et no-
tandū q̄ misericors deus se nobis nō mīq̄ offert
grām mīfīdēdo. dūm non querit. et fugit dūm
querit. ut p̄ hoc nos ad suū amorē accendat. et
post se curā faciat. quod hugo cōmēdit ita. d.
Sēp̄us namq̄ offert se deus nobis cū nō querit.
ut nos ad amorē suū accendat. et fugit cū querit.
ut nos post se curā faciat. Nisi enī prius ipse se nob̄
ostendat. nemo eū diliget. et nisi dūm q̄rit fugiet
nemo eum sequi vellet. hec hugo. Unde dñs grām
deuotōis subtrahit nō mīq̄m cō vñs religiosus.
et hoc ideo facit. ut amplius desident absentem
et postinodū stricte teneat pñtem. De hoc beatus
Bñh? sic dī. q̄ dñs subtrahit deuotōm. hoc ideo
facit. ut amplius desides dilatū me. vilesat cito da-
tū. Nam si differat. nō auferet. Deus enī aliquñ se
subtrahit. aliquñ ad t̄pus recedit. ut dū requirit
absens. stricte teneat pñs. hec Bñh?. Sed deuoti
viri grā deuotōis. et spūali dulcedine asuefacti.
cum grā priuant. magis lugēt de amissa dulce-
dine. q̄m prius plāxerāt admissam p̄cor̄ amā-
tudine. hoc tam diu faciētes. donec misēante deo
cōsolacio spūalis iterp̄ eis fuit reddita. Quia p̄cep-
ta cognoscūt deo eam quā passi sunt tēptacōnem
extarenaa gracie p̄batōm fuisse nō desolatōnem.
et ideo visitant p̄ grām t̄pe oportuno ne defici-
ant. et iterp̄ temptant ne supbiāt. quod bñs Bñh?
cōmēdit in quadā aūte ita. d. Deuotus quisq̄
nō mīq̄m amariū plorat amissā dulcedine. q̄m
pñs fletuat admissā amaritudinē p̄cor̄. et hoc
tam diu facit. donec deo misēante cōsolacō redit
Qua redeunte deuoto cognoscat eam quā passus
est tēptacōm. p̄batōm fuisse nō desolatōnem
porro p̄batōm fuisse ad eruditōm nō ad destrucōm

Vnde et cognita suo de temptacōe pfectu non tū
refugit sed et temptari appetit. Crebris itaq; huius
cemodi viassitudinibus mē grē visitacōne. et tēp
tacōis pbatōm. in scola vītutū pfiacōe faciēte vtiq;
visitacōne ne deficiat. temptacōne ne supbiat. tan
dem tali exercitio mūdato oculo interiori. statim ad
est lux. cū fidelit̄ inherē cupiens sed corpe pressus
non pualens. ad seipm nolens dolens q; resilit.
Gustato tamē aliq̄ten? qm̄ dulcis est dñs. ad sua
et cū redierit. in corde palato saporem retinet. quo
fit ut iam ipm nō ipius bona quēcūq; desideret
hec Bñh? Et cōsiderandū q; nichil in filiis gracie
et in aīabus scīs tū deo placet. qntū diligens
et tanta mat̄nax visitacōmū observācia. Qñ em̄
venit et recedit p̄dlose ignorat. Vnde dī bñs vñ
Cū spē s̄a dissp̄atōe viassitudines. vigilātissime nō
observant. tūc fit vt nec absentem desides. nec pñ
tem glorifices. Nempe qui idēto recedit. bñ audiri
querat. Quō nā modo si abesse nescit requiritur
et qui dignant̄ ad hoc redit vt cōsole. qualit̄ dig
ne p maiestate sua recipit. si nec ad esse sentit. Vñ
vigiles sum? et solliciti ita grās visitacōis mē. q;
intra suavitatem diuine sue artis incessant̄ acti
cat spūs scūs in corde mō. Vñq; ergo sine vigi
lācia mē cōscie grā veniat vel recedat. Vnde dñs
diat. Vigilate quia nescitis qua hora dñs n̄ ven
tur? sit. agens em̄ que grām visitacōis nō obsuat
ext ingrata visitacōne. Vñq; em̄ inueniat nos
grā impatos. sed semp vltus suspensos. et expan
sos sinis cordis. p̄ut facultas vñcūq; n̄m suppe
tit. ad dñm aduentū habeam? Sed et hoc nōndū
diligent̄. q; et spūales vñ non possūt semp in
vno statu pmanē. nec eodem modo in spūali vīta sp
pfiā. sed p̄ut dñs donauit. et grām suā infuderit

Unusquisque deuotus. nunc segnius. nunc alacrius facit
viam mandatorum dei. Unde cum aliquis tedio. vel acedia
se affligat sentiat. propterea non debet diffidere. aut desistere
a studio spirituali. sed iuuari dominum. debet require manu.
donec consoletur. Ergo quando adest alicui gratia.
delectetur mea. cum vero illa subtracta fuerit. non
propter hoc animo concidat. nec tristior quam oportet fiat
sed utatur consilio sapientis. ut in die bonorum videlicet
cum habet gratiam. et successus prosperos in rebus
spiritualibus. ne in memor sit malorum. hoc est temptatio
inimici et aduersitatum quas sustinuit. vel in posterum
sustinere potest. Et conuerso in die malorum. non in memor
sit bonorum. ut in bonis et aduersa medium tenens. et
discrecionem habens benedicat dominum in omni tempore. Ista tan-
git beatus Bernardus in tractatu super Cantica ita. d. Vide illum
qui in spiritu ambulat. nequaquam permanere in uno statu
nec eadem semper facilitate perficere. et quod non sit in bonis
via eius. sed quemadmodum ei spiritus moderator dispen-
sat prout vult. nunc segnius nunc alacrius que retro
sunt obliuisti. et ad anteriora sese extendere. Ergo
cum te acedia vel tedio affligat sentias. noli propterea diffi-
dere vel desistere a studio spirituali. sed iuuari require
manu. d. Trahe me post te. trahi se obsecras spon-
se exemplo. donec deum suscitante gratia spiritus sancti.
promior alacriorque curras viam mandatorum dei.
unde quando adest gratia delectare mea. nec te existimes
domum dei in hereditario possidere. ita videlicet secundum deo
qui nunquam perire possis. ne forte cum subito traxerit ma-
nu. et subtraxerit domum. tu animo concidas et tristior
fias quam oportet. Emabis igitur secundum consilium sapien-
tis ut in die bonorum ne in memor sis malorum. atque in
die malorum. non in memor sis bonorum ergo in die virtutis
tue noli esse securus. sed clama ad dominum cum propheta et
dic. Cum defecerit virtus mea ne derelinques me. Porro

in tpe temptacōis consolare et dic cū sponsa. Tene
me post te. sic nō te deseret spes in tpe malo. nec in
bono pudentia de exit. eris q̄ inter p̄sp̄cā et adūsa
imitabilū temporū. tenēs q̄ndā et̄nitatis ymagi
nē. Itaq̄ hāc inuolabilem et mōdūssam cōstantē
animi equalitatē b̄ndictēs d̄m in oī tpe. hec v̄n̄q̄
¶ Sciendū est q̄ spūalis aduentus in anima est triplex
occultus. dubius. et manifestus. Prim⁹ aduentus dei
occult⁹ d̄r. cum in cordibus eorum. qui p̄cā mōr̄lia
non cōmittūt. deus p̄ suam grām inhabitat. qui
p̄pter hoc occultat⁹ d̄r. quia in suis effectib⁹ non
sentit⁹. Vnde apl⁹ ad ephe. d̄r. xpm habitāe per
fidem in cordibus nr̄is. Fides aut̄ catholica hec est
vt quicūq̄ puritatē suā cōseruauerūt. et mōr̄lia p̄
cata nō cōmiserūt. licet in magis se nō dū exerta
tauerūt. tamē in illorū cordibus. dicim⁹ esse deum
de hoc occulto aduentu. d̄r m̄ps. Vestigia tua non
cognoscunt. **¶** Scd⁹ aduentus dubius d̄r. cū muta
tiones nonarū affectōnū in nobis cognoscim⁹ et
sentim⁹. p̄ quas p̄cā quod p̄us placuit et delect
tabat. nūc p̄ amarā p̄mā displicet et non
delectat. Vera em̄ p̄mā d̄ssimū signū est diuine
p̄ncie. cū spūs licet dulcis sit. sicut m̄lib⁹ sapie
d̄r. O qm̄ dulcis est spūs tuus in nobis. nihil tñ
m̄si qd̄ amarū est. in eadem p̄mā sentit⁹. hic ergo
aduentus cōueniēt⁹ dubius d̄r. id est p̄tīm notus
et p̄tīm ignotus. Notus ex imitacōe deuotiōis
quia veritatē cognoscit et sentit⁹. Ignotus quia
ex sua p̄ncā. p̄grinā impressiōe facit in aīa
amaritudinē videlz cū ip̄e sit dulcis. **¶** Et nōndū
q̄ hui⁹ aduentus dubius. orit⁹ ex accipientis
inhabilitate. qui cū multorū malorū sibi cōsa
sit atq̄ reus. nō potest spm̄ sc̄m alit̄ accipe qm̄
natū et arguētē. licet suā uale dulcedinem nō relinq̄t.

11
Illa enim amaritudo non est ex venetis amaritudine
sed ex infectione recipientis. Sicut cum quis nobile
potum et dulcem accipit. quem ex infectis faucibus
felle non indicat et amarum. De hoc spiritus domini dicit.
Ille arguet mundum. id est mundanum hominem de peccato
Tertius advenit dicitur manifestus. quem dominus cum sanctis
bonis et abiciis boni purgatis. ac virtutibus ornat
in evidentibus et manifestis gratiis operatur. ut hanc gratiam
recipientes. de dubiis et occultis. et ante gratiam penitus
ignotis manifestissime doceatur. De hac dicit per prophetam. Intra
et occulta sapientie tue manifestasti michi. Per hec igitur
dicta iam premissa. colligere possumus. quod omnis qui
est in statu gratie. hoc est sine peccato mortali. habet
gratiam. aut occultam aut manifestam. hoc est habet
gratiam habituale vel actuale. Sicut enim Iesus primus
positus est in precepto panis involutus. sic primus per
spiritum sanctum natus in nobis habet. quia quodammodo in
volutus. Tunc enim deum in precepto cordis nostri ha-
bemus involutum. quando per fidem habitat in nobis.
et nulla adhuc in calefcente devotione sentitur. Cum
autem homo bonis operibus et virtutibus diu exercitatur
interdum sentit in corde suo vehementer ignem caritatis
quem alius viabus nequaquam sentit. tunc dicitur habi-
tare in cordibus nostris. non solum per fidem involutus
sed per sensibilem gratiam. quia quodammodo denudatur. De
hac duplici in homine gratia occulta et manifesta dicit beatus
Bernardus. Deus et si iustus non desit ad mentem. pleniusque abest
ad solacium. Illud utilius. istud iocundius habet. Itaque
et later domini sensum cordis minime tangit. illa suavi-
tas habita sed abdita. hec beatus Bernardus. Debet ergo quilibet
religiosus se in statu gratie conservare. ab omni peccato
mortali abstinendo. et etiam a venialibus. prout possi-
bile est continendo. Ut gratiam non solum habituale. verum et
actualem ab ipso domino tempore suo consequi valeat ad suum consolacum.

quia misericors deus nequaquam desit se timētes et in
pceptis suis ambulātes. sed tpe et loco cōsolat eos.
aut affectum deuotōis vel grām compnatiōis illis in
fundendo cui vō p huiusmodi dona sic cōsolant. debent
esse grati et dno p acceptis bñficijs suorū donorū reddē
grāz actiones. vt ex hoc postmodū maiore grām ab
ipō pape mēant. de hoc dicit bñs bñh? ita d. Felix qui
ad singula dona grē redit ad eum in quo est plenitudo
grāz. cui dnm p acceptis nos ingratos nō exhibe
mus. locū in nobis facim? grācie. vt maiora ad huc
a pape mēam. Omo em sola nos ingratitudo a pro
fectu cōuersatiōis impedit. dnm quodāmodo amissū
sum reputans dator quod ingratus accepit. Cuiet
sibi de cetero. notanto plura pdat. quāto plura daret in
grato. hec bñh? Ecce quō ingratitudo tollit grām ab
homīe. Debem? ergo semp grās agē omnipotēti deo
pro bñficijs nobis ab ipō impensis. vt bñficia poci
ora grāz. et spūalium donorū ab eo cōsequi mēam.

Postquā instructus sum de caritate dei. cap. xv.
De grācia que p sūm sanctū. mentib? fidelium
infunditur. tūc de caritate quā idem spūs
sanctus in cordibus religiosorū ac deuotōrū homīū opat
desidero informari. De caritate sup qua petis in
formari scire debes pmo. q caritas pnt diffinitur
in tertio libro sūm est dilectio. quā diligit deus
ppter se. et p xpm? ppter deum. et in deo. Scdm vō
diffinitionē beati aug. Caritas est vīus quā vidē
deum et p xpm? desideram? hec aut nobilissima vīus
caritatis. p donū sancti spūs in fundit? cordib? fidelium
vt possint deum diligē ac amare. Testat hoc bñs
aug. in lib. de vīs dñi. sic d. magna est mīa dei
mīa. Dedit em dona homībus. Que dona spm scm
Donū quippe dat equale sibi. quia donū eius spūs
scūs est. et vīus deus. tota trinitas. pater et fili?
et spūs scūs. quid pstat nobis spūs scūs audi aplm.

Caritas dei diffusa est in cordibus nostris. et ne putaret
quisque a se sibi esse quod diligit deum. Continuo addidit
per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ut ergo ames deum ha-
bitet in te deus. et amet se de te. id est. ad amorem suum
moueat te. accendat te. illuminet et exaltet te. hec Augustinus.
Unde spiritum sanctum ille habere demonstrat. qui deum amat. Ad
idem beatus Augustinus affirmat cum dicit. Testatur ut intelliga-
mus spiritum sanctum habere illum qui diligit. et habendo me-
ri ut plus habeat. et plus habendo plus diligat. hec
Augustinus. Et non dubium. quod amor dilectio et caritas. in sac-
scriptura frequenter per eodem accipiuntur. Ut dicit dyonysius
in libro de divinis nominibus. Vbi sic ait. Communiter et uniformiter
utendum est in divinis nomine amoris. et nomine dilec-
tionis siue et caritatis. Sed considerandum quod affectus
siue amor anime. si rectus est dicitur caritas. si vero
pravus dicitur cupiditas. Unde dicit beatus Augustinus. Nota quod
pes anime amor est. qui si pravus est. dicitur cupidi-
tas vel libido. si rectus est dicitur caritas. hec Augustinus. Amorem
namque movet anima. quasi ad locum quo tendit. id est
ad delectationem bonam vel malam. quo se pervenisse
per amorem letatur. Sed quanto magis cupiditas de corde
hominis eliminatur. tanto maior caritas acquiritur.
De istis motibus anime. beatus Augustinus sic dicit. Caritatem
voco motum anime ad fruendum deo propter ipsum. et se-
atque proximo propter deum. Cupiditatem autem motum animae
ad fruendum se et proximo. et quolibet corpore. non propter
deum. Quanto autem magis regnum cupiditatis destruitur
tanto magis regnum caritatis augetur. Nam caritatis
venenum est spes adipiscendorum. aut retinendorum temporalium.
Nutrimentum eius est. immutatio cupiditatis. perfecta
nulla cupiditas. Quisquis igitur eam nutrire vult. instet
immutandis cupiditatibus. perfecta enim caritas. nec cu-
piditatem habet seculi nec timorem. per quas duas iam
as intrat inimicus et regnat. sed per viam dei timorem. et
amorem pellendus est. hec Augustinus. Item de hac cupiditate

et caritate. et q̄ rebus diem sit btendū ad ne-
cessitatē et non ad fruendū. Item bt̄s auḡ sic ait
Amor turpis cupiditas d̄r. quo ammi? se ip̄o m̄ feio
ra sectat̄. Amor bonus caritas vel dilectio d̄r. Quid
quid amauis. aut hoc est q̄d tu. aut m̄ ferius est te.
aut sup̄ est te. Si m̄ ferius est te q̄d amas. ad cōtemp-
nēdū ama. ad detrahendū ama. ad viciū ama
nō ad diligendū ama. Verbi gr̄a. Aurū amas nō
li te illigare auxo. deus posuit sub te aurū. amor
ergo iste est cōtempnēdus. ad v̄sum ergo assume
da sūt ista. nō eis vinculo amoris q̄ glutino est
adhēdū. hec auḡ. Et nōndū q̄ quilibz p̄tor
longe est a deo. non loco sed dissimilitudine. hoc
est malis moribus et perversa vita. quia sicut p̄
bonā vitam et amore dei homo appropinquat deo
ita p̄ malos mores. et diligendo iniquitatē recedit
a deo. De hoc bt̄s auḡ. in gl̄o. sup̄ ps̄. sic d̄r. Nōn-
dum q̄ non loco quisqz longe a deo. sed dissimili-
tudo mala vita malis moribus. Si em̄ bonis moribus
appropinquat deo. malis moribus recedit a deo. v̄n
ergo idemqz homo corpe stans vno loco. et amando
deum accedit ad deum. et amando iniquitatē re-
cedit a deo. Usq̄m pedes mouet. et tū potest accede-
re et recede. pedes em̄ n̄. in hoc it̄m affectus n̄ sūt
put quisqz affectū habuit. put quisqz amorem
habuit ita accedit et recedit a deo hec auḡ. Sed
cū oīm bonorū radix sit caritas. et oīm malorū
cupiditas necesse ēt vt vna destruat̄ siue extirpet̄
vt alia plantet̄. quia simul ambe esse nō possūt
De hoc d̄r. bt̄s auḡ. Radix oīm bonorū est caritas
et radix oīm malorū est cupiditas. et simul ambe
esse nō possūt. quia nisi vna radiat̄ exorsa fuit
alia plantari non potest. sine causa aliquis co-
nat̄ mādere. si radicem non cōtendit euellere.

hec Aug⁹. Unde ille abhorret celestia. cui dilectio est
inclinata ad terrena. De hoc ait Criso⁹. Odit nimirum
et abhorret celestia. cui dilectio spargit ad mundana.
Et namque qui dilectionem carnali estuavit. omne quod
salutis sue fuerit. graue et insipidum apparebit. Hec
Criso⁹. Oportet ergo ut ille mundi amorem postpo
nat. qui dei amore implexi desiderat. Unde dicit beatus
Aug⁹. Si habitat in te amor mundi. non est quo
intret amor dei. Vas es sed plenum es. funde quod habes
ut recipias quod non habes. funde amorem seculi. ut im
plearis amore dei. Nam amor mundi et dei piter
in uno corde cohabitare non possunt. Cepisti deum
diligere. cepit deus in te habitare. Deus pulcher. fedus
et deformes amavit. ut pulchros faceret. Quantum in te
crescat amor dei. cum crescat pulchritudo. ipsa caritas
est anime pulchritudo. Quisquis enim contendit habere
se posse dei caritatem sine dei adiutorio. quid aliud con
tendit. nisi habere deum posse sine deo. Hec Aug⁹. Necessesse
igitur est ut homo qui post carnalem vitam ad spua
lia conuertitur. ab his quibus prius per inordinatum amorem
adheserat se auertat. ut eo liberius per amorem spirituali
bus rebus inherere valeat. De hoc hugo de sancto vic
tic dicit. Necessesse est ut homo qui a carnalibus ad spua
lia conuertitur. prius animo ab aliis quibus per affectum inheserat
auellatur. Tunc si quidem libere se spiritualibus per amorem
coaglutinat. cum de terrenis affectibus nichil superest. quod
eius mentem in desideria aliena conuertat. Itaque tempus
scindendi est. ut prius homo mentem a desiderijs terrenis
auellat. postea tempus coasuendi. ut animo per amorem
spiritualem eternis et permanetibus bonis adherere inci
piat. Sic quippe consumuntur humana et diuina membra
ut que duo fuerant per naturam fiant unum per gratiam.
Computatio si quidem ipsa acus est et dilectio filii.
et facit viam acus. et perforat utique ut filium deitatis

contineat. Hec hugo. Et nōdū q̄ recedat a summo bo
no hoc est a deo. et ad hēre voluptatib⁹ seculi est for
mare ad nō. Testā h̄ b̄s aug⁹ ita d. Recedere nāq̄
ab illo simplici et singulari bono hoc est a deo.
et in istas voluptates. et in amorē seculi corrup
tiones q̄ dēnas accedere. est fornicari a dō. Ergo
amandus deus sup̄ omnia est. et p̄ amorē eius. ita
ut si fieri potest nosmetipsos obliuiscam⁹. Oblita est
em̄ anima seipam sed amando mūdū. mūc obliuif
cat se. sed amando artificem mūdi. Hec aug⁹. h̄m̄
est q̄ homo toto affectu. non p̄t suam dilectionem
dirigē mūdū. quia anim⁹ eius. dum p̄ res vanas
et tūstonas occupat⁹. et p̄ amorē in ordinatū im
plicat⁹. mūc habilis ad diligendū deum seu celestia
efficit⁹. De hoc b̄s aug⁹ q̄ plangendo in lib. soliloq̄
sic ait. O lux mentis. o lux veritas. o vera deitas.
que illūas lucēs. om̄em hominem veniētem inhūc
mūdū. Veniētem quidem sed nō diligētem quia
qm̄ diligit eū. inimicus dei cōstatuit⁹. Expelle tene
bras de superficie abissi mentis mee. Ut videat te
te intelligendo. Ut cognoscat te cōprehendendo. Ut diligat
te cognoscendo. Quisquis em̄ cognoscat te. diligit te
obliuiscit⁹ se. amat te plus qm̄ se. relinquit se. Ve
nit ad te. Ut gaudeat de te. h̄m̄ est ergo dñe. q̄ nō
tūc diligo. q̄ntū debeo. quia nō plene agnosco te
Et quia parū te cognosco. par p̄ te diligo. par p̄ gau
deo. sed a te vō interiori gaudio p̄teriori recedo.
et dum te solo careo. adulterinas amicias in hīs
exteriorib⁹ quero. Et sic miseri ego cor meū qd̄ tibi so
li debui. toto amore. totoq̄ affectu impendo. Vanus
q̄ dedi. et vanus effectus sum. Dū vanitate dilexi.
h̄m̄ est et dñe q̄ in te non gaudeo. et ideo tibi nō
adherēo. quia ego exteriorib⁹ in interiorib⁹. Ego in tē
palibus. tu in spūalib⁹. Ego in tūstorijs animo

Diffundor. cogitatione vsor. locutione implicor. et tu
dne in etnis habitas eternitate. ego in terris. tu dili-
gis alta. ego infima. tu celestia ego terrena. et qm po-
terunt hec omnia conuenire. quis er ego. qm potuit oblig-
tas mea tue rectitudini adequari. hec aug⁹. Vnde
quolibz homo deuotus debet qntu pualet dno auxi-
liante cor suu ab amore creaturę. et resp tñseu cu ex-
cuse et pdilectione suo conditori ad herę. ne amando
creaturu. amittat suu et omny reru creatore et ppsqz
efficiat adult⁹. Nam anima deserto creatore et amans
creaturz adult⁹ est. Vnde ad amandu creatore et non
creaturu. btus aug⁹ hortat ita. d. Disce amare in crea-
tura creatore. et in factura factore. ne teneat te qd
ab illo fñm est. et amittas eum a quo et ipe factus
es. Relinque omnes amores. pulchrior est ille qui
fecit celu et terram. Euellere igit cor tuu. ab amore cre-
ature. vt mheas creatori. Si aut desens eu qui te fe-
cit. et amas illa que fecit. deserto illo qui fecit adul-
ter es. Anima em deserto creatore amas creaturam
adult⁹ est. Illius em amore nichil castius. nichil
delectabilius est. Illo deserto. hoc amplectedo effice-
ris immunda. O anima vt illius amplexu digna sis
Dimitte ista. et illi mherę gratis noli dilige deu ppe
pmu. sed gratis tole eu et ipm accipies. Quid q ei
tibi aliud dedit. min⁹ est qm ipe. Adheres aut aia
dno. incipit securitate hře et libertate. nec pauores
sustinet nec timores. hec aug⁹. Ergo scdm dñm beati
Bernardi. Amor extrinsecus cor mñm non occupet
quia non possunt consistere vera vanis. eterna caducis
spñalia corporalib⁹. summa ymnis. Vnde put dñs btus
aug⁹. Bonu ad hoc vtunt mudo. vt fruant deo. ma-
li aut vt fruant mudo. vt nolūt deo. Ergo anima
deuota. cum diuino igne. hoc est caritate accensa
fuit. tñcta que mñia sūt despiat. et soli deo intendit.

De hoc ensō sic dicitur. Anima enim cum ignita fuerit igne diuino. ad nichil eorum que sunt in terra dereliquo inspicit. nec ad gloriam nec ad ueritatem. sed ad unam solam que detinet eam flammam. hec ensō. ubi considerandum. quod anima sine amore esse non potest aut enim concupiscit terrena. aut diligit celestia. Quod affirmat quedam glossa. per hec uerba. Qualis tunc amor sit vacare non potest. Nam si terrenus est. animam ad concupiscendum terrena inclinat. Si uero celestis est ad celestia subleuat. et ad eterna inflamat. Alligata enim anima terreno amore. si cum habet in penitus. uolare non potest. sed amor sanctus. ab hoc fisco solutam ad supernam gloriam leuat in regnum celestem. hec glossa. Nam secundum dominum beati Augustini. Anima media inter deum et creaturas posita diuisione ad deum illuciat. melioratur. perficitur. diuisione ad creaturas ob tenebras deterioratur et corrumpitur. Quia putat dicitur beatus Gregorius. Illi qui bona temporalia appetunt. ueluti in nichilo rediguntur. quia dum manentem dei essentiam deserunt. diligentes tantum sitiora quam aduerso esse tendunt. hec Gregorius. Nam sicut uita corporis anima est. ita uita anime est deus. Et sicut corpus moritur. cum animam emittit. ita mors est anime non diligere deum. De hoc beatus Augustinus sic dicit. Sicut enim uita corporis anima est. ita uita anime deus. Sicut expirat corpus cum animam emittit. ita expirat anima cum deum amittit. Deus amissus. mors anime. anima amissa. mors corporis. Et licet corpus nunc possit mori. tamen idipsum quo diligimus. scilicet anima mori non potest nisi dum non diligit deum cum mors est non diligit deum. quod nichil est aliud quam ei quod diligit obsequendo ponere hec Augustinus.

Et non dum quod inter amorem mundi et dei. hec est differentia. Nam amor mundi in principio dulcis esse uidetur. sed finem habet amarum. sic e contrario amor dei incipit ab amaritudine. et eius ultimum sunt plena dulcedine. hoc affirmat hugo. ita dicens.

Inter amorem mundi et dei hec est diffētia. q̄ amor
mundi in p̄ncipio dulcis esse videt̄. sed finē habet amaro
et amor vero dei ab amaritudine incipit. sed vltia ei
dulcedine plena sunt. Ad ostēdit dñs in euāglio d.
Om̄s homo p̄mū bonū vniū p̄mit. quia in sua
delectatione. falsam quādam dulcedinē sentit. s̄ postq̄
furor mali desiderij mentē inebriauit. tūc qd̄ det̄us
est p̄pinat. quia sp̄ma cōscience sup̄ueniēs. mētē quā
p̄mō falso delectabat grauius auāat. sed sponsus n̄r
postremo vniū bonū porrigit. dū mentē quā dulce
dine sui amoris replere disponit. quādā p̄us tribula
tōm cōpūatione amaritari sinit. ut post gustū ama
ritudinis. auidius bibat suauissimū potulū caritatis
quia inde peccator. et penitens de m̄ia dei fiduciam
habē incipit. q̄ post longa meroris tedia sancti sp̄us
consolatione. cor suū relexari sentit. hec hugo. Saen
dū et q̄ cure et sollicitudines impediūt feruorē caritatis
Tēte b̄o Bñb. qm̄ sic ait. Fons vite est caritas. nec
vniū aiām dixerim. que de illo non hauserat. hau
rire porro quō potest. nisi fuerit p̄ns n̄i fontis qui
caritas est. que deus est. p̄sens ergo deo est. qui deū
amat. In quo em̄ m̄m̄ amatur. absens p̄fecto est
In eo aut̄ m̄m̄ deū amare cōtinuat̄ q̄ carnis adhuc
necessitatib⁹ occupat̄. Et quid est hoc. nisi adeo quedā
absentatio. quid nisi p̄grinatio. et p̄grinam⁹ q̄
ad deū et in corpore p̄grinam⁹. cum vniū et intētio.
p̄pedit̄ cūp̄is. et caritas carnis fatigat̄. hec Bñb.
Sed et hoc nōndū. q̄ anima hūana. sine amore nē
quāq̄ esse p̄t. quā aut̄ diligit t̄rena sine carnalia
aut amat celestia seu sp̄ualia. Sed debet sp̄ualis
amor. carnalem amorē rep̄mē. et dulcedo amoris
dei. illiatā dulcedinē sup̄are. De hoc d̄r b̄us leo. diffi
cile est hūam aiām nō amare. et necesse est. ut in
quo scūq̄ mēs m̄a trahat̄ afflūs. ergo carnis amor
sp̄us amore sup̄etur. desiderij desiderio restringatur.

quidq̄ mōdū minuit. hinc crescat. her. tēd. Dicit eadē
de hoc bñs bñh. Sit igit̄ suavis et dulcis affectu
tuo dñs ihs. contra male utiq̄ dulces vite carnalis
illecebras. et vincat dulcedo dulcedinē. quēadmodū
clauū clauus expellit. Quia sicut mors violent
sepat aīam a corpore. ita dilectio dei violent
segregat
hōmīem a mūdo. et a carnali amore. her. bñh. Nam
qui minā guttam diuine dilectionis gustauit. om
nem dulcedinē trāsitorā contēpnit. et sola sibi suau
tas diuina dulcescit. Unde dī hugo. Qui cūq̄ nimis
quātūcūq̄ minā guttam diuine gustauit tantat
iam ei desipit. omnis dulcedo trāsitoria. et sola dul
cescit suauitas. caritasq̄ diuina. her hugo. Oportet
ergo qui deū in corde suo habē desiderat. ut affm
suū et dilectōm. ab omnibus rebus firmis et honori
bus. et ceteris omnibus. que cū deo amari nō possūt
abstrahat et in deū dirigat. Qd̄ affinat bñs Aug.
ita. s. Qui deum in corde suo desiderat habē. oportet
ut amorē suū. de rebus. de honorib. de amicis. et
p consequēs de omnibus. que in deo et cū deo. et p
deum diligere non possūt abstrahat. her Aug. Dñ
deuote anime que deum timē et diligē cōsueuerūt.
mortificationis in se cupiditatibus. volūtate dei sue
voluntati pferunt. et p amore illius se nō amant.
Qd̄ leo ppa tangit ita. s. Sapientes anime que v
nū timere. dñm diligē. et dñm sp̄are didicerunt
mortificationis cupiditatib. et trāsitoris corpis sen
sibus volūtate dei sibi pferunt. et p dei amorē se
non amant. Cumq̄ audiūt sibi diuinit. dī
post cōcupiscētiās tuas nō eas. et a volūtate tua
auertē. diuidūt affectus suos. et legem mentis
a corpis lege discernūt. ut ex quadā se pte sibi de
negent. perdentes se in hys que carnalit̄ cupiūt
et inuēientes se in hys que spiritalit̄ cōcupiscūt

72
bet leo. Sciendū est putat dicit hugo. qd flāma libidis
est amor carnis. eos quos accendit consumit. Amor
vō sapiē lūmē habet. sed cōsumptōm nō habet. et si ac
cendit frigidos arduos facit. non tamē cōbūrat. Vñ
quolibz pccōr. qmuis ppter culpam pccā. minus in corde
suo. in frigida? fuerit. non despet. sed p piam con
uertat ad dñm. et calorem caritatē xpi. in se p tuis
reformabit. De hoc alexander sic dicit. Nemo despet
hominū. qūcūqz em quis ob culpam frigidus fuit
dñm tamē cōuertat. caritate xpi validius inflāmescat.
Dicit et de hoc Cassianus. Cum em mēs a culpa lota
fuerit. atqz xpo applicuerit. scintillas caritatis in se
xpi p tuis reformabit. Sed et hoc considerandū. qd oīs
suauitas. et omīs opulencia creatūp. cor hoīs afficē
possūt. sed non facere. ppter dñm qui solus implere et
facere aīam potest. De hoc hugo sic dicit. Omīs locū
ditas omīs suauitas omīs potencia. omīs opulencia
creatūp. afficē cor humanū possūt. facere nō pnt.
Dicit et de hoc bñs Bñh? ad ymaginē quippe dei fā
est anima rationalis. ceteris omībuz occupari potest
repleti oīno nō potest. Capacitē dei quidqz minis nō
implebit. Vñ est. qd natāli quidē desiderio. sūmū
quius pbat appetē bonū. nullā nisi adeptō eo requi
em habitur? hec Bñh? Vñ dicebat anselm? Omīs
creatura que deus non est. michi inopia est. Idē scā
vni. postposito amore rerū tūseūcū. et oīm que in
mūdo sūt. vel qd carnalitē delectari potest. se potius
cōtulerūt ad amandū deum. et ea que spūalia sūt
diligētes quēdā abū. quēdam amplexū spūalē. quēdā
lucem. et quēdam odorē. intentionis sui hoīs. ubi verā
requiē inuenire et assequi possent. De tali amore bñs
Aug? in li? cōfess? sic ait. Quid amo deus meus cum te
amo. non spēm corpis. non decus tps. nō candorē lu
cis amicū oculis. nō dulces melodias suauū cātilenarū.

non florum vngentorum et aromatum suave olentia
non manna et mella. non membrum acceptabilia
carnis amplexibus. Non hoc amo tu amo deum
meum. et tamen amo quendam lucem. et quendam vocem
et quendam odorem. et quendam cibum. et quendam am-
plexum. cum amo deum meum. lucem. vocem. odorem
cibum. amplexum interioris hominis mei. ubi ful-
get anime mee quod non capit locus. et ubi sonat.
quod non capit tempus. et ubi olet quod non spargit fla-
tus. et ubi sapit. quod non minuit eductas. et ubi heret
quod non diuellit facetas. hoc est quod amo. tu deum
meum amo. hec augustinus. Et ecce quod spiritualia vni non terrena
lia vel que transierunt. sed potius spiritualia et maiora
bona diligunt. *De effectibus caritatis. Et quod est quod prouocat ad dilectionem dei. c. 11.*
Concupio et aliqua scire. De effectibus caritatis
et quid est quod possit hominem prouocare
ad dilectionem dei. Debes scire quod ad dilectionem
dei exortanda. et et augumentanda in nobis. nichil
ita valet. sicut frequens consideratio beneficiorum eius.
Testatur hoc beatus augustinus qui sic dicit. Ad dei dilectionem
in nobis exortanda. nutriendam et augumentanda
nichil ita valet. sicut beneficiorum eius frequens et dili-
gens consideratio. hec augustinus. Debet namque homo
religiosus cogitare. et perpendere beneficia. et gratiam sibi
a deo preteritis collatam. Nam multe sunt generationes
hominum. que sine fide ac agnitione. in perditionem eternam
disperse sunt. vel et in fide catholica existentes.
sed carnaliter et male viuentes. in perpetuam damnationem
incedunt. Ipse vero primum omnium horum est a deo electus
et ad viam salutis vocatus. ac ipse gratia roboratur
huiusmodi beneficia dei in mente pertractare. dant
matiam magnam ipsum deum diligendi ac amandi
De talibus beneficiis dei beatus augustinus commemorat ita. d.
O anima mea si cogitare potes. quid et quales in
compensatione tui abiecti sunt. qui gratiam que data

tibi est cōsequi non valebāt. Audisti certe ab inicio
vsq; nūc. qm̄ multe generacōnes homī trāsierunt
que omēs sine cognitiōe dei. et p̄cio sū sanguinis
in interitū etnū dilap̄se sunt. omnibus illis redēp
tor tuus amator tuus te p̄tulit. qm̄ tibi grām lar
gitus est. quā nullus illorū p̄cipue meruit. Tu sola
p̄ illis electa es. et quare id in te factum sit. nullā
p̄rē amatonis tui caritatē causam potens assignare
nec aliquid habes. nisi qd saluū me fecit. qm̄ voluit
me. Unūquē fortior. diuor. nobilior. aut virtu
osior omnibus illis fuisti. que grām electionis
et familiaritatis p̄ omnibus consequi meruisti.
O quot fortiores nobiliores. virtuosiores ibi fuūt
et tamē vniūsi abiecti pierūt. hec aug⁹. Nō solū
aut sūt bñficia dei recolenda. sed et p̄cia p̄us cō
missa ad memoriā sūt reuocanda. non ad delectā
dum in eis. sed quō p̄miām dei et p̄miām absolu
tus sit vniūsq; ab eis. Vt p̄ tanto bñficio sibi
a deo colato. feruētior sit ad ip̄m diligēdū et amādū
Hoc faciebat b̄tus aug⁹. cū in lib⁹ cōfess⁹ sic diceret
Recordari nolo tūfactas feditates meas. et carna
les corruptiones anime mee. non q̄ ea auerem. sed
ut te auerēdens meus amore amoris tui facio. Ist⁹
recolens vias meas. nequissimas iāmantu. Sine
recoḡitacōis mee. Vt tu dulcescas michi. Dulcedo nō
fallax. Dulcedo felix et secuta. colliges me a diss
sione. in qua frustratim discessus sum. dñ ab vno te
auersus in multa euamui. exarsi em̄ aliquā sacai
infernus et madolescentia. et affici ausus sum varis
et vmbrosis amonib⁹. et contabuit spes mea et
cōputuit corā oculis tuis. placēs michi. et pla
cere cupiēs hominib⁹. Et qd erat qd me delectabat
nisi amari et amare. et exalabāt nebulę. et delimo
sa cōcupiscētia carnis. et obfuscabat cor meum
Vt non discueret serenitas dilacōis tue a caligine
libidinis. cū nichil blandius sit tua caritate. Nec qd qd

amatur saluberrime. quoniam illa paucis formosa et ludo-
sa veritas tua. Vbi requies certa reperitur. Tu enim
es plenitudo. et indeficiens copia in corruptibilis
suauitatis. Qui uies est apud te valde. et vita imp-
turbabilis. Qui intrat in te. intrat in gaudium domini
sui. et non timebit. et habebit se optime in operatio-
ne defluxi. abste ego et erravi deus meus. nimis
deuius a stabilitate tua. et factus sum michi
regio egestatis. Hec Augustinus. Pendere debet etiam
quisque deuotus misericordies domini. quoniam cum per suam
gratiam visitat et consolatur. ac si omnem oblitus
sibi soli intendat. Hanc pietatem domini magnam
beatus Augustinus circa se sentiebat cum dicebat. Cum
dei misericordies circa me attendo. sic michi videtur
quod si perhas est dicere. quodammodo nichil agit deus. nisi
ut salutem meam prouideat. et cum per me totum occupatum
video. quasi omnem oblitus. michi soli velit vacare.
Hec Augustinus. Item dicit. O bone deus omnipotens. qui
sic dominiqueque nostrum curas tamquam solum curas. et
sic omnes tamquam singulos. Hec Augustinus. Hec igitur bene-
ficia iam premissa. et alia quaecumque fidelibus a deo
ex hibita. dant materiam. ipsum deum amandi et
super omnia diligendi. Unde et beatus Augustinus per Hieronymum
beneficis ad diligendum deum sic hortatur. d. Diliges deum
tuum. quoniam patris tu. is. seruare fecit unigenitum suum
qui tibi determinauit angelos in ministerium. qui tibi de-
dit celum cum sideribus. aerem cum volatilibus. terram cum
animalibus et germinibus. aquam cum piscibus. araro-
rem ergo eius tamquam. ritati iniuriam facis. si dona
eius accipis. et dilectionis vicissitudinem non
rependis. Aut ergo dona illius si potes respue.
Vel si respuere non potes. dilectionis vicissitudi-
nem repende. Hec Augustinus. De effectibus vero caritatis
primo sciendum. quod caritas non statim perfecta est.
cum nascitur in homine vel habetur. sed nascitur

ut perficiatur. Deinde roboratur. Ultimo vero perficitur.
De hoc beatus Augustinus super canonica Iohannis sic dicit. Augustinus
mox ut nascitur caritas perfecta est. primo ut perficiatur
nascitur. cum fuerit nata mutatur. cum fuerit muta-
ta roboratur. cum fuerit roborata perficitur. cum ad perfectum
venit dicit. Cupio dissolui et esse cum christo. Hec Augustinus
De hac igitur virtute videlicet caritate. cum possessa fuerit
generantur alie virtutes. scilicet strenuitas morum. exequi-
tio bonorum operum. ac ceterarum virtutum. Unde dicit beatus
Augustinus. O felix amor ex quo nascitur strenuitas mo-
rum. puritas affectionum. sublimitas intellectuum.
sanctitas desideriorum. claritas operum. sanctitas vir-
tutum. et dignitas meritorum. Hec Augustinus. Hec namque
caritas cum mentem hominis plene tepit. ad innumera
virtutum opera. eandem multiformiter accendit. Quod
probat beatus Gregorius in decimo libro moralium. exponens illa verba.
Et quod multiplex sit lex eius. ita dicit. Bene igitur lex
dei multiplex dicitur. quia minime cum una eademque
sit caritas si mentem plene tepit. hanc ad innumera
opera multiformiter accendit. Cuius minime legis mul-
tiplicitate beatus Paulus enumerat. d. Caritas paces
est benigna est. et. Paciens quippe est caritas. quia
illata mala equanimiter tollerat. Benigna est vero. quia
pro malis bona largitur ministrat. Non emulat. quia
propter quod in presenti mundo nil appetit. mundi tremis succes-
sibus nescit. Non inflatur. quia cum primum mentem
retribuciois amoris desiderat. de bonis se exterioribus
non exultat. Non agit propter gloriam. quia quo se in
solum dei et proximi amorem dilatat. quidquam a
rectitudine distrepat ignorat. Non est ambitio-
sa. quia quo ardentius intus ad sua satragit. foris
nullatenus aliena concupiscit. Non querit que sua
sunt. quia cuncta que hic transitorie possidet. velut
aliena negligit. cum nichil sibi esse proprium. nisi quod
secum permanet agnoscat. Non irascitur. quia

inmune lassessita. ad nullos se blaiomis sue mot?
excitat. Sum p magis laborib? maiora post
prima expectat. Non cogitat malū. quia in amo
re iudicie mentē solidās. dū omē odū radiat?
eruit. versare non sinit in animo. qd inquinat
Non gaudet sup iniquitate. quia quo sola dilaoe
erga omes inhyat. net de pdicione adū sanctū ex
ultat. Congaudet aut veritati. quia ut se cetbē di
ligens. p hoc qd rīm in alijs conspiciat. qī de aug
mento ppi pfectus hilarestat. **q** multiplex g.
ista lex dei est. que contra vniū? qz culpe iacu
lum qd p mēda mentē impet mstructionis
sue minime oērit. vt quia antiquis hostie ba
na cōfusione nos obsidet. ipa hūc de nobis mul
tiplicat expugnet. her. gg? Beatus est. Buh? vba
apli iam mēdita. et quedā alia m tractatū de
caritate. exponēdo psequit sic. 8. Sola em caritas
est. que madūsis non defiat. quia patēs est. que
iniurias nō rependit. quia benigna est. quā feli
citas aliena non cruciat. quia non emulatur.
quā cōstia mala non pungit. quia nō agit ppetā
que m honore nō extollit. quia non inflatur.
que m abiectione non confundit. quia non est
ambitōsa. quā cupiditas non coartat. qā non
queit que sua sūt. Quā cōtumelie nō puocant
quia non irritat. Quā sinistre suspiciones non
fedant. quia nō cogitat malū. Quā aliena mala
non letificāt. quia nō gaudet sup iniquitate. Quā
errores non tectant. quia cōgaudet veritati. Quā
psequucōes non frāgūt. quia omia suffert. Quā
pfidia nō mduat. quia omia credit. Quā despa?
non absorbet. quia omia spat. Quā mortis sepa
cio nō mēdit. quia mūqū exadit. Quid mirū
si morte nō vmat. que fortis est ut mors. ymo
morte fortior. que ipam quoqz mortē mori coegit.

in morte redemptoris. O insupabilis v̄as caritatis
que ip̄m quoq; insupabilem superasti. et cui om̄ia
subiecta sūt. om̄ibus quodāmodo subiecta. Dñ v̄as
amore. deus factus est. ob p̄briū hōm. et abieciō
plebis. p̄pter immā em̄ caritatē. qua dilexit nos
deus. cōtinē v̄as non potuit in ira sua misitor
dias suas. quonim̄ d̄lctam aiām suam exponet
inimicis p̄ amicitias suas. Vt mortis timorē parit
tolleret ab amicis suis et vigorem. Et si contra deū
fortis fuit. q̄nto magis adūsus hoīes p̄ualebit.
hec v̄as **U**bi nōndū. q̄ habetib; caritatē. om̄ia
illis coopant. in bonū. Teste b̄to Aug; qui dicit.
Diligentibus deū om̄ia coopant in bonū. Tales ei
deus consolatur p̄spis. et exerceat aduersis. Nam
p̄pria ip̄orū infirmitate exerceat hūilitas. afflictione
paciēcia. cōtūdiōne sapiēcia. odio. benignolēcia. hec
Aug;. Caritas est magne efficacie est. ip̄a namq;
est salus morū. mors criminū. vita v̄tutū. causa
meritorū. et p̄miū p̄fectorū. De hac prosper in li.
de vita contemplatiua sic ait. Caritas est volūtas
recta. ab om̄ibus tremis ac p̄nitibus p̄sus aūsa
iūcta deo insepabilē et d̄mita. igne quodā s̄a sp̄us
aq̄ est et ad quem refertur incensa. Inq̄namēti oīs
extranea. corrupciōis uesica. nulli vicio obnoxia
Sup̄ om̄ia que carnaliter diligūt excelsa diuine cō
templatiōis aūda. In om̄ibus semp̄ inuicta sal;
morū. mors criminū. vita v̄tutū. virtus pugnāci;
palma victorū. causa meritorū. bonorū p̄miū p̄
fectorū. sine qua nullus deo placuit. cū qua nō
potuit aliquis peccare. fructuosa in p̄nitēciab;
leta in p̄ficiēciab;. glōsa in p̄seuerāciab;. victo
riosa in martirib;. operosa in om̄ibus oīno fide
libus. ex qua quidq; est boni op̄is viget. hec p̄sper
Quisq; igit hanc caritatē habueit. et cui; cor et
aiām hec nobilissima v̄tus possideit. talem inq̄m

anima supbia non inflat. inuidia non deuastat.
auaricia non exacerbat. luxuria non inquinat. se-
cura est in aduersis. in prosperis tripta. mundum
spemnes. et deum super omnia diligens. hec tacens
deum cogitat. loquens nihil aliud nisi quod ad dei amo-
rem pertinet loqui desiderat. alios ad caritatem exhor-
tando inflammat. semper leta. et semper benigna. hec
et hys similia. deus operatur mamma deuota. cum
ipsam visitat per sue caritatis et dilectionis dona. De
hoc hugo de sancto uir. in libro de caritate sic ait. Anima
in qua caritas habitat supbia non inflat. inuidia non
deuastat. ira non dissipat. tristitia mala non vexat
auaricia non exacerbat. gula non inflammat. luxuria
non inquinat. semper munda est. semper casta est. semper
quieta. semper leta. semper pacifica. semper benigna. semper
modesta. in aduersis secunda. in prosperis tripta. mun-
dum contempnens. et deum diligens. omnia bona amando
sua faciens. sua omnibus libenter impartiens. non ti-
met inopiam. non magnopere expetens humilitatem
In quo caritas dei est. semper cogitat. quando ad deum
perueniat. quando mundum relinquat. quando scandala eua-
dat. quando veram pacem inueniat. semper cor suum habet
ad desiderium in superna eleuatum. Si quando ambulat
si quando sedet. si quando agit. si quando quiescat. quidquam egerit
cor a deo non recedit. Tacens deum cogitat. lo-
quens nihil preter deum. et quod ad dei amorem pertinet
loqui desiderat. alios ad caritatem exhortando in-
flammat. caritatem omnibus commendat. Quia dulcis
amor dei. quam amarus et quam impurus sit amor
huius seculi. non solum voce. sed ope quoque omnibus
demonstrat. Deridet huius mundi gloriam. sollicitu-
dinem arguit. et quam stultum sit in hys que transiunt
fiduciam habere ostendit. agnoscitur reuerentia hominum. qui
hec diligunt. miratur quod iam dudum diuersa hec
transitoria et caduca omnes non contempnunt.

Istis modis caritas se p[ro]dit. et eos in quib[us] habitat
non solum in tr[an]ssecus voluntate. sed et foris cōsuetudine
discernit. hec hugo. Qui et vult. putat et dicit Basil[us]
veram dilectionem p[er]gustare. xpm discat suavit[er] amare
quia xps amor est. Amor aut[em] scdm dcm hugonis
est dulcedo saporis int[er]ni. et quāto feruēcia[us] quis
amat. tanto suauius gustat. Et nōndū q[uod] sola
caritas et dilectio est que discernit m[er]ito filios dei et
filios dyali quia qui habet caritatē. ex deo nati sūt
hoc p[ro]bat b[ea]tus Aug[ustinus] ita d[icit]. Dilectio sola discit. m[er]ito
filios dei et filios dyali. Signet se omēs signo crucis
cantent omēs alleluia. baptisent omēs m[er]itent
eccl[esi]am. impleant paucos basilicas. non discernū
tur filij dei a filiis dyaboli nisi caritate. Qui h[ab]ent
caritatē nati sūt ex deo. hec Aug[ustinus]. Nam omēs spēs
iusticie quas serui xpi habet in veritate. possūt et
et pueri hominēs et serui dyaboli habē in similitudine
Solam aut[em] caritatē h[ab]ere non possūt. et ideo p[er] nullū
signū sic cognoscā potest. Vbi vel in quo habitet
spūs sanct[us] sicut p[er] grām caritat[is]. hoc affirmat
Crisost[omus] cū sic ait. Omēs quippe. spēs iusticie quas
habet serui dei in veritate. possūt habē serui dyali
in similitudine Solam aut[em] caritatē spūs sc[ilicet] nō p[oss]ūt
Ideo hanc primatā spēm caritat[is] sibi seruam[us] spēs sc[ilicet].
quia p[er] nullius testimoniū sic cognoscā. Vbi est spūs
sc[ilicet] sicut p[er] grām caritat[is]. hec Crisost[omus]. Sine caritate
et nulla v[er]tus. nec aliq[uod] exercitiū spūale homini
prodesse potest. et ideo solum amorē deus a nobis
exigit. ut v[er]tuoze op[er]ationes quas ip[s]o donante facim[us]
p[er] easdem d[omi]no mediante caritate placeam[us]. De hoc
b[ea]tus B[er]n[ardus] in tractatu de caritate sic ait. Solus igit[ur]
amor est quē a nobis deus exigit. etiā cū b[en]eficijs
obru[n]t. vel flagellis corripit. vel instruit. vel man
datis asstringit. P[er]fectio legis est caritas. et legem
continet et p[ro]phetas. quia quidq[ue] lege diuina m[on]strat[ur].

Vel me dicit ad solum amorem reduat. Solue tabernaculum
amoris. et dno noueris satisfactum. Quid enim inquit
nobis pdest tanta in mro vultu patas. in habitu vili-
tas. in vigilijs et disciplinis iugis austeritas patet
accipe. Quedam sunt caritatis obsequia placencia
et placencia si in caritate fiant. ac sine caritate inoffi-
ciunt. Hec est virtus in qua nec minimu opus respuit
sine qua nec maximu acceptat. Non p dicitur et
si liquis fiat angelus. Non fides est si montes trans-
ferat. Nec elemosina est si omnes facultates meas
in cibos pauperum distribuam. Non corpus afflicto
etiam si tradat corpus ita ut ardeat. Nec missarum
sollemnia quia ante fidei redolentem minus
offerri pibet. Hec Bn. Bona est opa que p fide-
les exercent. tanto magis sunt meritoria. quanto va-
lencius ex caritatis virtute procedunt. De hoc p queda
sic dicit. Bona namque opa qualiacumque sunt. tanto
magis meritoria sunt. quanto vicinior ex intimo
caritatis visceribus procedunt. Ex quo contingit qd aliq
in magno et arduo ope bono minus meretur. qm ex
minori caritate facit illud. qm alius in modico ope
quod facit ex maiori caritate. Hec ille. Ipse etiam
caritas debiles quosq ad bonu opus agendum
roborat. et facit iugum xpi suauis et omnis ei
leue. et ut facilius homines vincat. ipse prius deum
superavit. quod impassibilem voluerunt. et etiam
mortalem fecit. De hoc btus Bn. sic ait. Vere
dulcis et suavis cibus est caritas. que fessos al-
leuat. debiles roborat. mestos letificat. iugum
denique veritatis facit suauis. et omnis leue. Cari-
tas recte ut nos facilius vincat. prius deum super-
avit. voluerunt impassibilem. ligauit insupa-
bilem. traxit incommutabilem. etiam fecit mor-
talem. Nulla vero maior dilectio. nullus amor
sincerior. nullus affectus ardencior. Nulla ca-

ritas sanctior. qm̄ q̄ mortuus est p̄ nobis im-
 cens. nichil quod in nobis amaret inueniens.
 Hoc aut̄ totū ē dūta n̄ra corda emolliret et īse-
 sibile et emortuos affatē n̄ros q̄ exatando susci-
 taret. hec Bñh? Unde om̄s qui habet caritatem
 dei non tepescit. nec p̄t amor xpi esse otiosus. ope-
 rat̄ em̄ magna ubi adest. Si aut̄ opari bonum
 opus contempnit amor non est. De hoc dicit
 bñs Greg. in om̄ia. Amm̄ est amor dei otiosus
 opatur em̄ magna si est. Si vero opari rēmit
 amor non est. Ergo p̄batio dilectionis exhibitio
 est opis. hec ḡg. dicit ec̄ de hoc bñs Bñh? O
 bone ih̄u amor tuus nō est otiosus. qui te dili-
 gūt non tepescūt. ḡmoria tua sup̄ mel dulcis
 meditatio tua plus qm̄ abus suavis. loqui de
 te plurima refectio. cogitatio de te p̄fecta cōsolatio.
 ad h̄c tibi vita et̄na. hec Bñh? Caritas ec̄ cū
 cor hom̄is possidet. s̄c̄m d̄m bñ Bñh? Libat̄
 donat. timorem pellit. laborē non sentit. meratū
 non intuet̄. p̄mū non requirit. et cū plus oī-
 bus viget. nullus terror sic sollicitat. nulla pre-
 mia sic inuitat. hec Bñh? Diligenda ergo est v̄l
 caritat̄. quia om̄s qui possidet eam d̄ues est. Ois
 vero qui illa caret. paup̄ et miser est. De hoc dicit
 Basilius. Thesaur? in deficiēs amor est d̄mū
 quem qui habet est d̄ues. quo quis caret paup̄
 est. dicit ec̄ de hoc bñs Aug? Caritas est dulcedo
 et salubre v̄mculū m̄cū. sine qua d̄ues paup̄
 est. et cū qua paup̄ d̄ues est. quia dilectio dei
 nichil dulcius. dulce v̄bū. sed dulcius factum
 hec Aug? Unde habens caritatē alia q̄ plurima
 bona consequit̄ et papit. Quisquis v̄d illa ca-
 ruerit. ec̄ hoc q̄d videbat̄ accepisse amittit. Tes-
 tatur hoc bñs ḡg? in quadā om̄ia sic d. Quis
 q̄ caritatē habet. eadē dona alia papit Quisq̄

caritate nō habet. etiā que pcepisse videbatur
amittit. hec greg. Et bñs Aug. idem sentit cū dī.
Attende qūta est caritas. que si desit. frustra ha
bent cetera. Si autē assit habent omnia. adde cari
tate et omnia pfiunt. detrahe caritate. cetera nichil
pfiunt. Caritas ergo est vita virtutū. quā si abstu
leas virtutes illico moriunt. Unde om̄s diuinarū scrip
turarū plenitudo. et plenitudo legis est dilectio dei
et proximi. Si non vacat om̄es paginas p sciūtad
omnia scriptarū secreta penetrare. tene caritatem.
ubi pendet omnia. hec Aug. Sehem? ergo accede
ad creatore m̄m. non gressu pedum. sed bonis
moribus et sincera dilectione. Ut pñcia ip̄is in
cordib? m̄is h̄re et sentire valeam? ad m̄am cō
solacōm. De hoc bñs Aug. sic dī. Ad deum qui
ubiq? presens est. ubiq? totus est. non pedibus
licet ire sed moribus. mores autē m̄i. nō ex eo
qđ quisq? nouit. sed ex eo qđ diligit diudicare so
lent. Nec faciūt bonos vel malos mores. nisi
boni vel mali amores. Tanto autē nobis meli?
est. qūto magis in illū im? quo nichil est meli?
im? vō non ambulando sed amando. Quē tātō
habem? pñciore. qūto eūdē amore quo in eum
tendim? poterim? habē puriore. hec Aug. Nichil
eō terribilius est malignis spiritib? qm feruēs
dilectio dei. qua deuoti estuat et afficiūt. quam
cū hominibus religiosis adesse senserint. mox fu
gūt atq? discedūt. Quod affinat Fabian? ita d.
Nil terribilius cūctis est demonib? qm cū in dei
dilectione et desiderio estuam? Dicit et de hoc bñs amb?
Cum em̄ mēs incendio caritat? xpi estuauit
ab ea mox om̄is maligni caliditas versuaq?
discedit. hec Amb? Nam hostis antiquus casti
tate abstīnēciā et cet̄as virtutes si sine caritate fue
runt non timet. Solam vō caritate quā erga
deum habem? et amore hūilem. quē nobis

88
viciissim impendim? ptimescat. hoc testat bñs
gg? sic. d. Antiquus hostis castitate in nobis si
sine caritate fuerit. non timet. quia ipse carne
non pñit. ut dissoluatur luxuria. Abstinentia
non timet. quia ipse cibo nō dñt. qui necessitate
corpis non urget. Distractionē rerū tēnarū nō
timet. si eidem opi caritas desit. quia diuitiarū
subsidijs nec ipse eget. Valde autē in nobis carita
tem veram. id est amorē hūilem. quem nobis vi
cissim impendim? timet. et minime concordie inuidet
quia hāc nos tenem? in tē. quā ipse nolens tenē
amissit in celo. hec gg? **N**ōndū est qd amātib?
denū nullus labor est. difficilis. nō amātib? vñ
omnis labor qui ad spūalem vitam ptinet est
grauis. Vnde dñ bñs Bñh? Vbi amor est. labor
non est. sed sapor. qm amantia nil difficile est
Dicit et de hoc bñs Aug? Qui amat nō laborat
Omnis em labor nō amantib? grauis est. Solū
amor est qui nomē difficultatē erubescit. hec
Aug? Vnde amem? xpm. ne labor spūalis sit
nobis difficilis. Ad hoc hortat bñs Ied? ita. d.
Nichil amātib? durū. nullus labor difficilis.
Amem? et nos xpm et facile videbit omē diffia
le. breuia putabim? vniūsa que longa sunt
et iaculo illius volneati dicem? heu me quia
incolatus meus plongatus est. hec Ied? Quisqñ
em amore xpi inebriatus fuerit. ad omē op? bñ?
faciendū hilarescat. labores et dolores sustinet. et
quodāmo pñilectione non sentit. De talib? in dei
caritate feruētib? dñ bñs Bñh? Si quis gustu
caritatis inebriatus fuerit. ad omē opus bonū
hilarescat. laborat et non laesat. dolet et non
sentit. deidet et non adūtit. O iugum amoris
xpi. qm dulcat capis. qm glōse illaqueas. qm
fortis stringis. qm suauit pñis. qm delictib?
oneris. hec Bñh? Dicit et bñs Aug? Omnia qm

et imania. facilia et ipse nulla facit amor. cum
igitur perfectam dilectionem dei possidet. nichil est quod
inaduersis non tolleretur. Quia autem impatient ad-
uersa tolleramus. idcirco fit. quia caritatem que
omnia tollerant non habemus. hoc probat origenes ita
dicit. Nichil enim est quod non tolleretur. qui perfecte
diligunt. plura autem non tolleramus. certum ob hoc
quia caritatem que omnia tollerant non habemus.
quia si non fecerimus aliqua patient. idcirco est. quia ca-
ritas nobis que omnia patitur deest. In luctare quod
quod est in nobis aduersum demones. eo frequenter
cadimus. non dubium quod ob hoc. quia non est in nobis
caritas illa que nunquam cadit. hec origenes. Vbi con-
siderandum quod conditor noster non nunquam permittit ho-
mini tribulationes et temptationes. diuersis experiri
ut post experientiam tribulationis. deus eo seruicantius di-
ligat. De hoc beatus Bernardus sic dicit. Vult conditor in-
alto quidem consilio sed salubri hominem tribu-
lationibus experiri. ut dum defecerit homo et sub-
ueniat deus. deus ab homine benetur. et postquam
adamat. hec Bernardus. Et beatus Gregorius et de hoc sic ait
Studet omnipotens deus ignem sue caritatis apparentem
extinguere per aduersa. ut tam felix facta in tem-
pore validius quis attendat in dei dilectione
et amore. hec Gregorius. **¶** Alondum est quod virtus caritatis
tante est excellentie. ut et deus appelletur. unde
in quocumque homine ipsa fuerit. et eius cor possideat
talibus nichil tremum. nichil corruptibile diligit
De hoc origenes super eam sic ait. Nomen quippe cari-
tatis tamen extollit. ut et ipse deus caritas appelletur
Sicut Iohannes dicit. deus caritas est. In quo ostendit
et ipsum deum caritate esse. Et sciendum quod hec cari-
tas que deus est in quo fuerit. nichil tremum. nichil
materiale. nichil corruptibile diligit. Contra
naturam namque est ei corruptibile aliquid diligere.

82
cum ipsa sit incorruptiois fons. Ipsa est enim sola que
habet immortalitatem. Siquidem deus est caritas
et habitat lucem inaccessibilem. Quid autem aliud
immortalitas nisi vita eterna est. quam daturus se pro
misit deus credentibus in ipsum solum verum deum. et
quem misit ipsum christum filium eius. propterea ergo in pro
mis et ante omnia hoc amabile et placitum dicitur
esse deo. Ut diligat quis deum deum suum ex toto cor
de suo. et ex tota anima sua. et ex totis viribus suis.
Et quia deus caritas est. et filius dei qui ex deo est
caritas est. sui simili aliquid requirit in nobis.
Ut per hanc caritatem que est in christo ihesu deo qui est cari
tas. Velut cognatam quandam per caritatis nomen affini
tatem. Sicut et ille qui iam convictus erat ei dicebat.
Quis nos separet a caritate dei. que est in christo ihesu
domino nostro. Hec origenes. hoc autem privilegium sola caritas
habet ut deus dicatur et sit. non enim dicitur deus humi
litas est. aut paupertas vel ceterae virtutes. sicut dicitur. deus
caritas est. Unde sancti viri totam substantiam suam
tradiderunt. et omnes delectationes carnis. ac omnes iocun
ditates cordis in ordinatas contempserunt. ut hanc
virtutem comparerent. et ipsam possiderent. De hac no
bilissima virtute hugo sic dicit. O caritas si scirem quanta
vales precium appendere pro te. sed forte excedis angusti
as meas. nec invenire poteris precium tuum penes me.
Dabo tamen quod habeo. et totum quod habeo. tota domus
mee substantia te commutabo. et cum totum de deo. to
tum quod michi reputabo. Omnes delectationes carnis
mee. omnes iocunditates cordis mei pro te libenter impe
dam. ut te solum possidere valeam. Tu sola michi
carior. tu sola valior. tu sola suavior. tu sola io
cundior amplius delectas. humilior facias. tuam
salvas. feliciter conservas. O caritas nescio enim si
forte manus sit te deum dicere. an deum te superasse.
Quod si manus est. et hoc libenter et fiducialiter de te dicam.

Deus caritas est. Numquid parum est deum in se manere
tem habere. tunc est caritate possidere. hoc privilegium
sola caritas habet. ut deus dicat. et sit. Non enim dicitur
Deus humilitas est. aut patientia. quia cum omnis virtus
dei donum sit. nulla preter solam caritatem hoc habet
ut non solum donum dei. sed et deus dici possit. Reliqua
igitur gratia dona largitur. eadem deus hunc quos reprobat
Solam autem caritatem quia seipsum hunc tamen quos diligit
imprimis suat. Caritas igitur est fons praeiudicis. de quo
non communicat alienis. quia quicunque illam habet
iam non alienus est a deo. hec hugo. Quid ergo
preiosius. quid fecius. quid iocundius. quam ha
bere caritatem. Unde beatus Bernardus dicit. Deus caritas est. quod
preiosius. et qui manet in caritate in deo manet
quod fecius. et deus in eo quod iocundus. Hanc
igitur toto cordis desiderio concupiscimus. et diligenti
studio requiramus. ut invenire ipsam et possidere
valeamus ad nostram salutem aeternam. *De duodecim*

Et nec hoc fructibus spiritus. capitulum xxvii.
Sed nec hoc pretereundum. quod apostolus paulus ponit.
Duodecim fructus spiritus. inter quos pri
matum tenet caritas. De quibus fructibus ipse dicit
ad Galatas. v. Fructus autem spiritus est caritas. gaudium
pax. et cetera. Circa varietatem istorum fructuum nonandum
quod caritas praedit ut caput virtutum. Unde dicit beatus
Ieronymus. Quae alia virtus inter fructus spiritus debuit habere
primatum nisi caritas. sine qua ceterae virtutes
non reputantur esse virtutes. et ex qua nascuntur omnia
bona. Caritas ergo est primus fructus. legimus de
vite est ipsa vita spiritualis. quae regnum dei per gratiam
in se continet. Iuxta illud luce. xvii. Regnum dei
intra nos est. fructus autem caritatis. multiplex
habet virtutem. maxime quod ipsa sanat omnem infirmitatem
spiritualem. Qui enim caritatem non habet.
hunc non sapiunt virtutes quasi infirmo. sed caritas

est dispositio gustus spiritualis. habet enim caritatem
sapit res put sapere debent. Est enim caritas amor
ordinatus quo preciosa habentur que vere preciosa sunt
et diliguntur. ut sunt virtutes et res spirituales et vilia
respuuntur que vere vilia sunt scilicet temporalia et carnalia.
hec virtus sanat laguore. qui propter peccatum anime est
inflatus. Unde dicit petrus in sua Canonica prima Ca-
ritas operatur multitudinem peccatorum. Opere est facere quasi
nunquam peccata fuerunt. Nam putat deus bene plene
et misericorditer remittit deus. non dampnat dilaste-
do. nec confundit impetando. nec minime amat impu-
tando. Sic fructus iste sanat omnes infirmitates spirituales
quod nunquam fuissent. Sedus fructus spiritus est gaudium
qui est dulcissimum. Unde dicit scriptura xxx. Non est oblecta-
mentum super cordis gaudium. In tabulis autem excedit gaudium
cordis modum carnalis gaudij. primo in continuitate
homo enim carnalis non sedet semper ad mensam cor-
palem. sed secunda mensa quod iuge communium. putat dicit
psalmus xv. Sedus in hoc quod gulosus multas habet amari-
tudines annexas gaudio suo. ut est afflictio ex dilatoe
deliciarum. quas vehementer appetit. et defectum quem meis
que sibi apponit inuenit. Unde dicit augustinus. Vbi tunc
caxo querit refectum. inuenit defectum. preterea excedit
modum in sumendo delectabilia. Unde ledit conscientiam
et corporis nam. Tercio in hoc quod gaudium cordis
est gaudium tam de maxime bonis et veris. Unde dicit
glossa super illud. Vbi. Fructus spiritus est caritas. gau-
dium. id est non est gaudendum. que indigna sunt gaudio
inmensum gaudium spirituale. de his de quibus est dignum
gaudere. Et non dum quod gaudium spirituale facit hominem
de dialo triumphare. Unde dicit augustinus. Omnia ratio vi-
cendi inimicum est leticia spiritualis. Quia enim dialo videt
in aliquo spirituale leticia. multum displicet ei. quia
scit deum adesse. Unde regum. m. dixerunt philistei
qui tenet figuram demonum. Venit deus in castra. de

nobis. non enim fuit tanta exultatio. heri et nudi-
tius. ¶ Sequitur de tunc fructu. scilicet de pace. que co-
stat esse preciosissimum. ex hoc quod filius dei. voluit
enim ita frequenter esse in ore suo. unde ipse dicit. iohannis
xviii. Pacem relinquo vobis. pacem meam do vobis.
Voluit et ut apostoli hunc fructum haberent in ore suo.
Sicerte duo matthei xv. Intrantes domum salutate ea
dicentes. Pax huic domui. Fructus iste pacis habet
triplicem virtutem. primo filio dei assimilatur. Unde dicit
matthei v. Beati pacifici qui filii dei vocabuntur. filii
magis per imitationem. tale officium habet materia. quod
filius dei. Pacificavit enim nos deo patri. Secundo
hic fructus pacis locum preparat deo. unde per dicit.
In pace factus est locus eius. Stude ergo ut et tu
fructum istum deo apponas pacem diligendo. et habebis
deum ad communem tuum. Nam paulus dicit. pacem
habete. et deus pacis et dilectionis erit vobiscum.
Tercio fructus iste pacis etiam pacem donat.
Unde ysa. ultio. Erat sabbatum ex sabbato. Qui enim
in hac vita pacem diligunt et habent. in futuro seculo
possident eam eternam. De qua pace dicit. ysa.
xxxij. Sedebit populus meus in pulchritudine pa-
cis in tabernaculis fiducie et in requie opulenta.
¶ Quarto fructus spiritus est paciencia. quo fructu mul-
tus videtur magis esse necessarius in hac valle miserie
ubi inter tot mala sumus. hic fructus fortis tribus
est. et duricia habet in cortice. sed sub illa duricia
latet magna dulcedo. quia deus tribulatos consolatur
etiam in presenti. Ipsa etiam tribulatio est via ad eternam
dulcedinem. Unde dicit ad hebreos. xv. Omnis autem dis-
ciplina ipsius videtur quod non esse gaudium sed merces.
Postea autem fructum pacis assiduum exercitatus per
eam reddet iusticie. cuius fructus facit hominem val-
de fortem. Nam putat dicit in psalms. melior est
paciens viro forti. et qui dominatur animo suo

expugnatioe urbiū. Sine dubio maior v̄tus est in
paciendo mala. q̄m agendo forcia. Ideo melior est
paciens q̄m fortis. dicit et de hoc Seneca. magni
animi est miras in summa pacia pati. et nobili
or triumphus est. et valior victoria sui ipsius. q̄m
expugnatio urbis. Qui em̄ seipm̄ v̄mat. non
solum urbem. sed et regnū celorū capit. Vnde d̄r
mathi xi. Regnū celorū v̄m patit̄. et violenti
diripiūt illud. Nam paciētes habēt liās paten
tes eivngly. q̄ regnū celorū ip̄or sit dicente d̄no
mathi v. B̄a qui p̄sequim̄r paciūt̄ p̄t̄ iusticia
q̄m ip̄or est regnū celorū. **Q**uāto finit̄? sp̄s est
longanimitas. et consistit in sustinēdo et expec
tando deum. Vñ p̄s exptā d̄m̄ v̄m̄t̄ age et cōfortet̄ cor
tū. et sustine d̄m̄. Debem̄ ergo deum expectāre
et sustine. quia nō fallit se expectātes. dicite. p̄s̄ta
diuersi qui te expectant non cōfident̄. Non
em̄ derelinquit sp̄antes in se. et si nō accipit q̄s
quod petit. hoc differt̄. non aufert̄. Vnde d̄r ḡg.
Nemo qui tardius audit̄. credat q̄ a sup̄na cura
negligat̄. Nam elās sepe negat̄ quod petunt̄.
Vt in afflictione et expectatioe cruciati et purgati
digni sint illud accipe. Habet aut̄ iste finit̄ tri
plicem v̄tutem. primo in hoc. q̄ hominem fidelem
reddit deo. Soli namq̄ longanimes. deum in
tribulatione non deserunt. Et ideo merito audi
turi sūt illud dulce verbū a d̄no. Vos estis qui p̄
mansistis meū in temptatioibus meis. et ego dis
pono vobis regnū. Sed tū omēs v̄tutes meant̄.
hec v̄o v̄tus mercedem recipit. currūt alie et hec
apphendit. Vnde d̄r p̄ ad chor. ix. Omēs quidem
currūt. sed vnus accipit v̄ramū. scilz longanimitas
longanimitas em̄ siue p̄seuerācia est singularis
filia summi regis. quasi heres regni celestis. Tū
coronā vite etne augmētat̄. Vnde d̄r. eccl̄astia. ii.

Comingere deo et sustine ut crescat inuicissimum vita
tua. ¶ Sextus fructus spiritus est bonitas. Dicit autem
bonitas animi. Dulcedo secundum glossam. qui fructus
preciosus est. quia non solum dulcis. sed ipsa dul
cedo. que tanta est. que omnem amaritudinem huius
mundi homini dulcorat. Quid enim tripabit illa dul
cedo. que mortem quoque facit dulcissimam. ut patet
in martiribus sanctis. qui mortem passi sunt pro domino. et
que aduersitas resistere potest uictoriam illi. quam spiritus
sanctus operatur in cordibus fidelium. Huius fructus figuram
videtur habere manna. quod erat in archa testamenti
cum virga aaron et tabulis. In virga intelligitur
correctio. in tabulis discretio. in manna dulcedo.
que tunc maxime debet habere prelati. Virgam videlicet
correctionis cum discretione tamen et dulcedine. ut eorum
subditi eo melius possint perficere in bonis moribus
et in animarum salute. ¶ Septimus fructus spiritus est
benignitas siue liberalitas. Istum fructum patet esse
preciosum. ex hoc. quia pertinet ad nobiles personas.
Avaricia enim est hominum seruilium. sed largitas no
bilium. Quanto autem aliquis benignior. et liberalior
tanto nobilior. Unde videmus solem. et alia corpora
celestia. que sunt nobiliora liberalius commutare bono
sua. Hic autem fructus habet quadruplicem virtutem. prima
est quod facit hominem amari. et multum efficax est. quod
inimicos amicos facit. Unde dicitur proverbs. xxv. Si esu
erint inimicus tuus. caba illi. si sitis da illi aquam
bibere. primas enim congregabis super caput eius. id est con
tendens ad diligendum. Secundo facit hominem hono
rari. proverbs. xxv. Victoria et honorem acquirit. qui
dat munera. Tercio deo assimilatur. qui liberalissimus
est. Unde dicitur Iacob propter. dat omnibus affluentem. et non
imperat. et Seneca. Qui dat beneficia deum imitatur
spiritualiter. namque deum imitatur homo misericors. ar
to hominem ad bonum finem perducit. Unde Ieronimus?

Non memini me vidisse mala tua morte mortuum
qui liberalem ante duxit vitam. ¶ Octavius fruc-
tus spūs est māsuētudo qui p̄ciosus est et delicat⁹
Vnde ps. mansueti autē hereditabūt terram. In quo
innuit p̄ciositas. Vt p̄ māsuētudine terrā p̄missio-
nis habeat. Iste autē fruct⁹ habet tres v̄tutes. pri-
ma est. q̄ hominem cōseruat in statu v̄tutū. Eccl̄.
x°. Fili in māsuētudine cōserua aīam tuā. hōies
em in māsuēti frequēt frangūt p̄ impaciām. vel
igne ire succendūt. mansueti autē in statu v̄tutū
cōseruat. Scd̄. amorē et grām hōim compat.
Vnde eccl̄. iij°. Fili in māsuētudine opa tua p̄fice
et sup̄ gl̄iam hōim diligere. Et de moyse dicit.
Eccl̄. xl. v°. Dilectus a deo et hominibus. cui⁹ causa
tangit. Uu. iij°. vbi d̄r. q̄ moyses erat m̄ssim⁹
hominū qui morabant in terra. Tercio etiam
salutem tribuit. Iuxta illud ps̄. Cum exierit
in iudicio deus. Vt saluos facit omēs māsuētos
terre. ¶ Nonus fructus spūs est fides. quē fructū
patet esse p̄ciosum. ex hoc q̄ dñs amat talem
fructū. Vnde d̄r. eccl̄. iij°. B̄n̄placitū est deo. fides
et māsuētudo. habet hic fructus quatuor v̄tutes
p̄ma est. quia facit hominem laudā. p̄u. xxxviii.
Vr̄ fidelis multū laudabit. Scd̄ facit exaltā
m̄thi. xxviii°. Qui putat est fidelis s̄uus et p̄u-
dēs quē cōstituit dñs sup̄ familiam suam. T̄cō
facit hominem multū amari a deo. et a dño ter-
re. no. Eccl̄. xxxviii°. Si tibi est s̄uus fidelis. sit tibi
quasi anima tua. et q̄ fr̄m tuū tracta illum.
Q̄rto facit coronari. m̄thi. xxviii°. Quia super
pauca fuisti fidelis. sup̄ multa te cōstitua. m̄tra
in gaudiū dñi tui. ¶ Decim⁹ fructus spūs est
modestia. quē fructū patet esse p̄ciosum et dul-
cem. quia valde redolet iste fructus. Vnde d̄r. ad
phil. iij°. modestia v̄rū nota sit omib⁹ hominib⁹

id est rationabilis consilio. Dicit quoque. habet vult
apertius notam esse hominibus. ut odore eius. si
mortui sunt vivificet. si vero vivi confortentur.
Et habet fructus iste quadruplicem virtutem.
prima virtus est. quod homines vitam conservat. tam
spiritualem quam corporalem. Unde dicit Seneca. ave
diocia vero utilia que sunt nimia. eo quod superflua
nocent. Sic segetem nimia frangit ubertas. sic
et rami onere frangunt. Sed vitam iocundam facit
sicut nimietas iocundam. De hoc dicit Boetius. pau
cis minimis que natura contenta est. cum sapientia. si
si superfluis virge velis. aut in iocundum fiet quod
in finibus aut noxium. Tercio deo assimilatur. qui
in mensura et pondere et numero omnia disponit. ut
dicitur Sapientia. vi. Quarto facit hominem sufficientem. sic
etiam modus prodigalitas facit hominem indigere. De hoc
dicit Seneca. pecuniam magnam habet quies. si
avarus est non habet. si prodigus non habet.
¶ Undecim? fructus spiritus est continentia. quem
fructum patet esse preciosum ex illo verbo. Ecce
xxvii. Non est digna pondus aere continentie anime
huius fructus quadruplex est virtus. prima est
quia vitam prolongat. Unde dicit Seneca. potest
ista prudentia longiorem progare. hinc cor
pusculo moram. si voluptates quibus maior pars
eius subdit poterit regere et coherere. Et etiam
xxxviii. Qui abstinet est addit vitam. Sed
ad iocunditatem spiritalem parat. Iuxta illud. psalms.
Remittit consolari anima mea. memor fui dei. et
delectatus sum. Et beatus Bernardus. delicata est con
solatio divina. et non dabitur ad mittentibus alie
nam. Dominus enim non vult saturare plenos. vel
potare ebrios. Tercio deum et angelos letificat
unde gen. xvi. legitur. quod Abraham gratias fecit
communi die ablactationis filii sui. Sic deus gau
det cum aliquis de filiis suis separet a lacte temporalis

consolacōis. Dicit et de hoc Tullius. Si cibi et
potibus parte utemur et nos immundatos custodi-
remus. fruamur cōsortio et affabilitate deorum id est
angelorum. Quarto a pessimo hoste quē habemus
nos custodit. scilicet a voluptate. hec est que corpus
morte tēpali. et post mortē etnā corpus et aīam
mēficiat. Unde dicit Seneca. Voluptatē mē omēs res
vilissimas pāpue extirpa. que more latronū nos
amplexat. in hoc ut strangulet. ¶ **¶** Duodecimum et
ultimum fructus spūs est castitas. quem fructum
pāosum patet esse. ex hoc quod ad sponsas regis cē-
lestis pōmet. Iste fructus habet quadruplicē vir-
tutem. prima est quod aīam facit esse mirabilis pul-
chritudinis. Unde dicit Sap. vii. O quā pulchra est
casta generatio cum caritate. Cādō angelis assimi-
lat. de quo dicit Bñh. Quid castitate decorius. que
hominem angelum facit. differt mē se homo pu-
dicus et angelus. sed felicitate non vītute. Sed si
angeli castitas felicior. hominis tamē fortior esse
cognoscat. Tercio ad modū balsam. aspūali cor-
ruptione hominem cōseruat. Unde Bñh. Castitas
instar balsami odorafer. quo condita cadavera
in corrupta seruātur sensus et actus cōtinet et
cōstringit. Quarto instabilitatē glie quodāmodo po-
nit hominem. de quo idem Bñh. iterū dicit. Casti-
tas sola in hoc mortalitatē loco et tēpe. statum
quēdā immortalis glie reputat. p̄ hos igitur. xij.
fructus spūs. unusquisque aīam suam. impugare
studeat. in illis se exercendo. ut alimomā etnē glie
post hanc vitam a dño pape mereatur. **¶** Quō sit dē

xxviii

Debita igitur informacōe. diligendus. Cap. xxviii
De effectu caritatis. et de. xij. fructibus spūs
Nūc quō sit deus diligendus. de hoc cupio
edoceri. ¶ Scire debes p̄mo. quod pius et misericors dē.
Vult a nobis amari. quia ipse nos amat. et prior
dilexit nos. Debemus ergo vicem rependē in amando.

Ut ipm felicit possidere valeam? De hoc bñs bñh?
sic dī: Cum amat deus nichil vlt aliud qm ama-
ri. Certissime ob aliud non amat nisi ut ametur
scilicet ipos amore beatos qui se amanerūt. are-
rito ergo ceteris renūciās affectibus. fidelis aīa.
tota eius incubat amori. quia sūmū et verū
bonū deus est. solus ille felicit amat. et tanto
felicius qnto amplius. hec bñh? Iubet ergo
dñs se amari. ne miserā que extra eius amore
est incurram? Unde dī: bñs aug? Quid tibi sū
bone ihu. ut amari te iubeas et preapias. et nisi
faciam nasceris. et minuas michi ingentes mi-
serias. hec aug? Exigit ergo dñs a suis fidelib?
ut honoret ut pater. timeat ut dñs. amet ut
sponsus. sed amor habet reuēciā nescit. quia
amor ab amando nō ab honorādo denoiat. De
hoc dī: bñs bñh? Exigit dñs honorā ut pater
timeat ut dñs. amari ut sponsus. Amor vō re-
uēciā nescit. ab amando quippe amor. nō ab
honorādo denoiatur. hec bñh? Et nōndū. q pñ
cipalit ppter tria bñficiā nobis a deo impensa. ipē
sūme est diligendus. hoc est ppter creationem.
ppter redēptionē. et ppter pā dñmisionē. Primo
ppter creatōnē. quia ipē fecit nos et nō ipi nos.
Sed ppter redēptōm. quia sua amara passiōe
et morte redemit nos. Pro tantis igit bñficiis.
sine modo a nobis amari deus meruit. De hoc
beatus bñh? in li. de diligendo demū et alibi sic
ait. Quid si me totū debeo p me facto. quid
addam iam et pfecto et reſecto hoc modo. nō
enī tam facile reſectus qm factus. Siquidem de
me non solum. sed de omī quod factū est scriptū est.
Dixit et facta sūt. At vero qui me tm et semel
dicendo fecit. in reſiciendo pfecto. et dixit multa
et gessit mira. et ptulit dura. nec tm dura. sed
et indigna. Quid q retribuā dño pōib? q retribuā m

94
In primo ope me michi dedit. in secundo se. et ubi se dedit
me michi reddidit. Datus ergo et redditus. me pro
me debeo. et tibi debeo. quid deo retribuam pro se.
Nam et si me millies rependere possem. quid sum
ego ad deum. Hoc primum vide. quomodo viximus quoniam sine
modo a nobis amari deus meruit. qui propter dilectum
nos. tantus et tunc. et gratis. tantillo et tales. modus
ergo diligendi deum. est sine modo diligere. Denique
dilectio que tendit in deum. tendat in infinitum
tendat in infinitum. Nam et infinitus est deus. et
immensus. Quis nam queso finis debeat esse nostra. vel
modus amoris. Sed vicem rependimus cum mensura.
Diligam ergo te pro dono tuo. et modo meo. minus quidem
iusto sed plane pro modo meo. Qui et si quantum debeo non
possum. non possum ultra quam possum. potero vero
plus. cum plus donare dignaberis. nunquam tamen put
dignus habere. In perfectum meum viderunt oculi
tui. sed tamen in libro tuo omnes sciunt. qui quid
possunt faciunt. et si quid debent non possunt hoc bene
Amandus est igitur valde a nobis dominus. non solum
quia nos creavit. sed et quia redemit. Nam deus
ta corda multum attrahit ad christi amorem. pro illi
amare passionis recordationem. Unde dicit beatus Bernardus
valde michi homo amandus est. pro quo sum vinctus
et sapiens. Dignus plane est morte. qui tibi dominus
ihesu refusat vivere et mortuus est. et qui tibi non
sapit desipit. et qui curat esse non propter te pro michi
lo est. et nichil est. propter te ipsum deus fecit omnia.
Et qui esse vult sibi et non tibi. nichil esse capit
me omnia. Pro his ergo ita sum amans te quantum
possum Sed est quod me plus movet. plus accen
dit. super omnia magis reddit te amabilem michi
ihesu bone calyx quem bibisti. opus redemptionis
meae. hoc omnino amorem nostrum facile benedicat totum
sibi. hoc est quod nostram devotionem et blandis attrahat.
et iustus exigit. et acrius stringit. et afficit vehementer.

hec bñh? Tercio diligendus est deus. ppter pccā
dimissionē. quia nichil dignius potest pccōr re
pendere deo p pccō. nisi dilectionem. reddat ergo
amorem p suo debito. et cui plus dimittit. ampli?
dilige debet. de hoc bñs Amb? sic dī. qm nichil
est. qd digne deo referre possunt? p pccō nisi dilectōm
reddam? ergo amorem p debito. Amplius vō dilige
debet. cui donat amplius. hec Amb? Et sciendum
q quicūq; amat deum. ipē et amatur a deo. Quō
em non reamabit se diligentes. quos amant et
necdū amātes. Sedit namq; nobis duplex pign?
sp̄m sc̄m. et fidelem testem ih̄m. et hūc crucifixum
Ecce geminū et firmissimū erga nos dei amoris
signū. Christus moritur. et meret amari. sp̄ritus
sanct? affiat. et facit amare. in illo termin? quod
amem? ab isto sumim? vñ amem? Ista cōmēbrat
bñs bñh? in quadā auctoritate ita. d. Nemo se
amari diffidat qui iam amat. libent? dei amor
m̄m quē puenit subsequit. Nam quō reamare
pigebit q̄s amant et necdū amantes. habes
em dilectōis pignus sp̄m. habes et fidelem testem
ih̄m et hūc crucifixum. O geminū ip̄m q̄ firmissi
mū. erga nos dei amoris argumētū. Christus mo
rit et meretur amari. sp̄s affiat et facit amare
Ille facit cur amet. iste ut amet. Ille multā suam
dilectōm cōmēdat in nobis. iste dat. In illo termin?
qd amem? ab isto sumim? vñde amem? Caritas igit?
ab illo occasio ex isto affectio. Quāta confusio. dei
filii oculis ingratias cernē morietem. quod quidē
facile cōtingit si desit sp̄s. Vñ at qā caritas di
diffusa est in cordibus nr̄s. p sp̄m sc̄m qui dat?
est nobis. Amati amam? amantes amplius
merem? amari. Cū ergo teneam? geminū salu
tis nr̄e indicū. neutra sine altera pdest. Nam
nec sp̄s datur. nisi credentib? in crucifixū. nec
fides valet si nō opat? ex dilectōe. Dilectio aut?

domini spiritus sancti est. Hec Bernardus? Debet ergo quilibet
religiosus diligere deum. Ut ipse viceversa diligat
a deo. Nam ipse dicit. Ego diligentes me diligo.
Unde non est aliquid pro ut dicit honor. Super Cant.
quid mentem deo caritate faciat quoniam si in ipso
intime delectetur. et hoc fit per validam caritatem
Qui vero diligit deum. delectationem non perdit. sed
imitatur in melius de hoc dicit beatus Bernardus? Si diligimus
deum delectationes non perdimus? sed mutamus a corpore
ad animum. a sensibus ad consuetudinem. Hec Bernardus? Qui
et christi amore inebriatus fuerit. illicitas delecta-
tiones. et extraneas delicias non querit. Unde idem
Bernardus? dicit. O christi dulcis amor. felix ille quem semel
tu inebrias. hic novit quid sapiat. hic nullas
extra unquam querit delicias. Hec Bernardus? Quanto et
maior dei dilectio in homine fuerit. tanto de eius
pietate plus presumit. et fiduciam fortius habet
Sed affirmat beatus Bernardus? ita d. Qui plus diligit
plus presumit. quod duo quanto in homine fuerint for-
tiora. tanto fiduciam erigent fortius. Hec Bernardus?
Deinde nondum quod deus gratus est diligendus non
enim debet aliquis amare deum propter rem aliquam
quia illam dat. sed quia se dat. De hoc dicit beatus Augustinus
Deus gratus vult se coli. gratus vult se diligi. hoc est
caste amari. non propter hoc illum amari quia dat aliquid
preter se. sed quia dat se. Hec Augustinus? Unusquisque
autem probet seipsum et minus disticiat. utrum bona opera
que facit procedant ex caritate ordinata. Ut videlicet
propter bona que agit. non expectet retributionem quam
cumque temporalem. sed promissum dei. hoc est visionem
illius. ad hoc hortatur beatus Augustinus? in libro de verbis apostoli
ita d. unusquisque se minus aspiciat. et probet se in o-
mnibus factis suis. et bonis operibus suis. que faciat
cum caritate. non expectans retributionem temporalem
sed promissum dei faciem dei. Omo me non faceret
deus. nisi promitteret michi seipsum deum. Quid est tri-

celum mare. sol sidera. quid exerceat angelorum
omnium istorum creatorem scio. ipsum scio. ipsum esurio.
ipsum dico. Quia mihi apud te est fons vite. Quid mihi
sit. Ego sum pannis qui de celo descendi. Et sumat
et sicut pignora mea ut faciat pignora mea. Amaret mundum
multas res pulchras varie fortibus pulchrior est ille qui facit
fortior danior et suavior est ille qui facit. Scia labor cum
apparuerit gloria eius. hec Augustinus. Debemus ergo castum
amorem erga mundum conditoris habere. ipsum solum dili
gendo. Nam spiritualiter fornicari est minus deum
diligere. et aliud quodcumque plus quam oportet amare.
De hoc dicitur gloria in libro de celesti hierarchia. Castum ha
bet amorem qui deum gratis amat. id est non quia dat
aliquid propter se. sed quia dat se. deus enim propter se
solum amandus est. non propter aliud. omnia enim
que amantur propter eum sunt amanda. talis quippe
dilectio casta est. Nam spiritualiter fornicari est for
gestante caritate minus diligere. et aliud plus quam
oportet amare. Sic enim elongatur et recedit ab eo.
de qua fornicatione scriptum est. Qui elongatur se
a te peribit. perdidisti omnes qui fornicantur ab se.
ubi et de hac castitate subditur. anchi autem ad herem
deum bonum est. hec gloria. non debet ergo quisquam ex
tra eum aliquid ab eo petere. quia ipse sufficit. bini
cuiusque quantumlibet avarus sit. Unde dicitur beatus Augustinus
non est castum cor si deum ad mercedem colit
noli extra eum aliquid ab eo querere. ipse tibi suf
ficiat quantumlibet sis avarus. sufficiat tibi deus. hec
Augustinus. Istud summum bonum videtur deus idem beatus
Augustinus super omnia habere desiderabat cum diceret. Quidquid
mihi vult dare dominus meus. auferat totum. et se mi
hi det. Quid quod mihi enim propter illum est. Dulce non
est. dilectat ergo totum quidquid propter deum est. hec Augustinus
non solum autem debemus a rebus transitoriis. mundum
affirmare abstrahere. Verum et nos ipsos debemus
diligere. ut ipsum possimus. lucas facere ac possidere.

26
quia inordinat amor prius. est causa peccatoris
humane. De hoc glo. in li. de celesti hierarchia sic dicit
Causa namque peccatoris humane. prius amor est.
Amor inquam prius inimicitia est. Nescio enim quod
explicabili modo. quisque seipsum non deum amat
non se amat. Et quisque deum non seipsum amat. ipse
se amat. Qui enim non potest vivere de se. moratur utique
amando se. Non ergo se amat. qui ne vivat se
amat. Cum enim diligit ille de quo vivit. non se di-
ligendo magis diligit. qui propter deum non se diligit. ut
enim diligit de quo vivit. hoc glo. Quisque et lo-
cum tutum et quietum anime sue desiderat invenire
deum studeat diligere. Nam quidquid boni in creaturis
est sparsum. indeo invenit collatum. ergo deum per
caritatem possideamus. et in ipso habebimus. quidquid
sancte desideramus. De hoc beatus Augustinus sic ait. In omnibus
que mente percipio. non invenio tutum locum anime
mee et quietum. praeter te domine in quo colliguntur sparsa
mea. quia quidquid boni in creaturis est sparsum. in
eterno bono invenit collatum. Unde si in hoc seculo
aliquid possidere delectatur. deum qui possidet. omnia
expedita mente possideamus. et in ipso habebimus.
quidquid felicitatis et sancte desideramus. hoc Augustinus. Solus
namque est deus. qui sine molestia amatur. et cum
iocunditate amplectitur. et si quid difficile est. hoc ipsum
amanti leve est. Ita affirmat idem beatus Augustinus sic
d. Solus deus sine molestia amat. et cum iocunditate
amplectitur. cum securitate desiderat. quod quanto quis
ardentius amat. tanto melior efficitur. et quanto magis
amor ferventior dei. tanto eius visio erit suavior.
et quanto magis ardentius desideraverimus. tanto eum
intuebitur clarius. Etiam qui amat laborat. vis
non sentire laborem cogita mercedem. quidquid dif-
ficile est in precepto leve est amanti. si enim cum
avaris tanta portat cupiditas nobiscum. quod
non portat caritas. et qui id solum diligit. quod

amanti auferri nō pōt. Ille indubitanter inuictus
est. Amore igitur eius ab amore seculi migrem?
amore sursum habitem? hec aug⁹. Diligam⁹ q⁹
virtute caritatis. quia qui caritatem habet. deum
habet et possidet. vnde dicit hugo. Qui habet cari
tatem. deum habet. deum possidet. in deo manet.
O bona caritas per quam deum diligimus. deum eligimus
ad deum curamus. ad deum peruenimus. deum possidemus.
hec hugo. Nam qui ex caritate deum desiderat
indubitanter iam habet quem amat. Teste beatus gregorius
qui dicit. Qui mente integra deum desiderat. perfectio iam
habet quem amat. Nec enim posset quisquam deum diligere
si hunc quem diligit non haberet. hec gregorius. Qui vero deum per quem omnia
facta sunt. in cordis hospitio continet. pauldubio cum ipso omnia habet
quod non per auariciam. sed per pietatem tam magni boni quod dū est
De hoc beatus augustinus sic dicit. Si desideras omnia possidere. non per auari
ciam sed per pietatem hoc querere. Si enim ita quiescis possidebis. Tene
bis enim eum per quem facta sunt omnia et cum ipso omnia possidebis. hec augustinus.
Et nondum putat dicit hugo. quod verum bonum nunquam di
ligi potest. nisi dum habetur. nec haberi potest
nisi cum diligitur. bona ista que foras sunt sepe ama
tur. cum non habentur. et cum habentur. non nunquam despi
ciuntur. Non tale est bonum quod deus est. si amatur habetur.
si diligitur gustatur presens dilectio. hec hugo. Consi
derandum est quod deus debet diligi. ex toto corde et ex
tota anima et ex tota mente. per hoc quod dicitur ex toto. in
cetera non recipit sectionem. Nam in quantum anima
ab ipius dilectione. ad illicita emanauit. in tantum
minuitur in ea amor dei. de hoc Basilius super illo
verbo. Dilige dominum deum tuum. ex toto corde tuo. sic dicit.
Quod dicitur ex toto in cetera non recipit sectionem. nam quantum
cuius dilectionis in infimis expendas. hoc tibi ne
cessario a toto deficiet. Sicut enim in vase aliquo
pleno liquore. in quantum emanat foras in tantum nocet
est plenitudini derogare. Sic anima in quantum ema
naueit ab ipius dilectione ad illicita in tantum minui

necessarium est amore ad deū. hec Basilius. Unde secundum
theophilum. Oportet nos omnem virtutē aīe diuino amorē
subicere. et hoc vult. et non remisse. propter hoc enim
precipimus deum ex toto corde. ex tota anima. et ex
tota mente diligere. Ut cogitationes nostras. et vitam
nostram. et omnem intellectum nostrum in illū transferamus
ac ipso fruamur. Quod affirmat beatus Augustinus ita dicens.
Deum ex toto corde diligere precipis. Ut omnes cogitatio-
nes tuas. ex tota aīa ut omnem vitam tuā. ex tota
mente tua ut omnem intellectum tuum in illū transferas.
a quo habes ea que cōfers. nullam ergo vitem me-
rem relinquit que vacare debeat. et quā locū dare
ut alia re velit frui. sed quidquid aliud diligendum
venit in animum. illuc rapiat. quo totus dilectio-
nis impetus currit. Tunc est enim optimus homo. cum
tota vita sua pergit in incommutabile bonū. hec Augustinus.
Oportet ergo qui vult ex toto corde diligere deū. Ut
cor suū retrahat. ab omni amore inordinato. hoc
est ab honoribus. a possessionibus. ac ceteris huius mundi
rebus. et animum non habeat inclinatum ad alicuius
rei dilectionem plusquam dei. quia si amor cordis in
aliquo horum fuerit occupatus. iam non ex toto cor-
de amatur deus. De hoc Cyprianus super illo verbo. Dili-
ges deū tuum ex toto corde etc. sic ait. Quid est deū
diligere ex toto corde. Ut cor tuum non sit inclinatum
ad ullius rei dilectionē amplius quam dei. non in ho-
noribus. non in auro. vel argento. non in possessi-
onibus aut vineis. aut in ornamentis. aut in vesti-
tibus. et in ceteris rebus. Sed hec omnia existimes
tibi esse in deo ut per hys omnibus deum ames. Si
autem in aliquo horum amor cordis tui fuerit occupa-
tus. iam ex toto corde tuo non amas deū. Pro quāta
enim parte cor tuum fuerit ad aliquā rem. per tantā parte
minus est ad deum. Unde omnis aīa christiana que
sponsa est christi. ita debet diligere deum. Ut nihil sit
in mundo quod amplius amet quam eum. Quid est

in tota anima diligere deum. id est certissimum animam
habere in veritate firmam esse in fide. Quod est in tota
mente diligere deum. id est. ut omnes sensus tui qui
pertinent ad mentem deo vacent. Cuius intellectus deo inspi-
rat. cuius sapientia circa deum est. cuius cogitatio. ea que di-
scit tractat. cuius memoria que bona sunt recordatur. Et
non dicitur quod diligentes deum. et mandatis illius obe-
dientes. desuper sumunt. Vere sapientiam. gustum. et
eius suavitatem magis delectantur. non se in elationem
inde extollunt. sed humiliter sentientes tamquam pueri
in innocentie puritate persistunt. hec Cassiodorus. Tales autem
qui toto corde tota anima. et tota virtute diligunt deum
in suis cordibus. locum viciis non relinquunt. nec
habet dyabolum quo intret. quia videt totam animam de-
esse occupatam. De hoc Cassiodorus sic dicit. Qui deum toto
corde et tota anima. et tota virtute diligit. locum viciis
non relinquunt. Non enim intret dyabolum cum deo totus
occupatus est animus. Dyaboli enim vacantia desiderat
inundata perquirat. sed ubi deum reperit. sub magna
confusione discedit. Visibilia cum aliquo plena
sunt liquore superuenientium augmenta non capiunt.
Ita nos divina caritas si totos repleat. non erit quo
crimine intreat. hec Cassiodorus. Et non dicitur diligens
quod hec totalitas. scilicet diligere deum toto corde. tota anima
et tota virtute non potest impleri in via. nisi forte
ad tempus breue. et hoc apertissime vult. hoc
testatur beatus Augustinus ita dicit. hec totalitas scilicet diligere deum
toto corde. tota anima. et tota virtute. hoc intendit
quod omnes motus anime ad deum referantur. quod non impletur
in via. nisi forte ad tempus breue apertissime vult.
hec Augustinus. Ergo hoc preceptum plene et perfecte imple-
bitur in patria. In via vero implebitur. sed imperfecte. et
tanto magis perfectius unus per alium implebitur. quanto
magis accedit per quandam similitudinem et puritatem
cordis ad patrie perfectionem. De hoc Thomas de aquino
sic dicit. Per hoc preceptum. diliges dominum deum tuum ex toto

corde tuo re. intendit deus ut homo totaliter uniat.
quod fiet in patria. quoniam deus erit omnia in omnibus.
et ideo plene et perfecte in patria implebitur hoc precep-
tum. In via vero implebitur sed imperfecte. et tamen in
via tanto magis alio perfectius implet. quanto magis
accedit per quandam similitudinem ad patrie perfectionem.
hec Thomas. Vbi considerandum quod duplex est caritas.
Est enim caritas in actu. et est caritas in affectu. De
illa igitur que est in actu mandatum datur hominibus.
Illam vero que est in affectu. quis ita habet ut man-
datur. ut videlicet diligat deum ex toto corde. ex tota
anima. et tota virtute. et inimicos secundum quod dicitur.
Diligite inimicos vestros. Sed mandata impossibilia
non faciunt homines peccatores. sed humiles. Ut
omne os obstinatur. et subditus fiat omnis mundus
deo. Ista commendat beatus Bernardus in quadam antea ita
d. Est caritas in actu. est et in affectu. De illa quidem
que est operis prout mandatum datum esse hominibus. ita
in affectu quis ita habet. Ut mandatur. Ergo illa
mandatur ad meritum. ista datur in primum. Cum in
perfectionem quod vitam perpetuam ex parte divina gratia posse
non negamus. sed plane consummationem deferimus
future felicitati. Quod ergo imbecunda fuit. que
implenda nullomodo erat. Certe mandando impos-
sibilia non peccatores constituit homines. sed hu-
miles. Ut omne os obstinatur. et subditus fiat
omnis mundus deo. Quia ex operibus legis non
iustificabitur omnis caro coram illo. accipientes quod
per mandatum. et sentientes defectum. clamabimus
in celum. et miserebitur nostri deus noster. et faciemus in
illa die. quia non ex operibus iusticie que fecimus nos
sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit. Unde cum
dominus dixisset. Diligite inimicos vestros. mox de opi-
bus infert. Benefacite hijs qui oderunt vos. quod
actuali caritati convenire videtur. Item scriptura
Si esurierit inimicus tuus tibi illi. Et dominus.

Si diligitis me sermonē meū sūate. Supuacue ite
de ope monuisset. si in affectione iam fuisset dilec
tio. hec Bñh? Implecio ergo huius mandati. nō est
de necessitate salutis. alias enim omnis homo esset
in statu dampnationis. sed conatus ad perficiendum
quod mandat de necessitate est salutis. Unde huius p
cepti implecio. non cōstituit hominē tñsgressores
sed cōtemptus. licet enim impossibile sit pñctū pñp
tū in hac vita posse attingere. tñsgressione tamē
eius euadim? si in finem gradum caritatis attinga
mus seu teneam? Est autē in finem gradus diuine
caritatis. Ut nichil supra deum vel equalitē deo
diligat. a quo gradu qui deficiat. deficiat a salute
quia nullo mō manet in caritate. Et quous caritas
in statu vie nō possit ita pñctū pñctē ut mandat. debz
tamē quilibz deuotē facē quod in se est. ipm deū dili
gendo scdm totam possibilitatē suam. quia solus
est amor p quē anima pñt. et si non ex equo suo
creatori mutuā rependere vicem. de hoc bñs Bñh?
Sup ean. sic dñt. Solus est amor ex omnibus anime
motibus et sensib? in quo potest creatura. et si non
ex equo suo respondere auctori. et de simili mutuā
rependere vicem. et si minimū diligit creaturā. qm
minor est. tamē si ex toto se diligit. nichil deest
ubi totū est. hec Bñh? Debz ergo quilibz fidelis
diligē deum scdm totū posse suum. Nam bñm? ai?
qz possibilitas erat eius mensura. et qñto quis pl?
amat tanto felicior est. Dilatet ergo cor hoīs. p
pñū affectū. Ut totū impleat quod in eo est. Ab hoc
faciendū hortat hugo ita. d. Qñtū potes tantū
dilige. Possibilitas tua erat mensura tua. qñto
plus amas. tanto plus habes. et qñto plus habes
tanto plus felicior es. Et extendere igit et dilatāre
qñtū potes. Ut totū impleat. quod in te est. eccl?
si totū non capiat. qd in illo est. Noli timē qñ
deficē debeat ille. si nimis capax fuēs. si vas nō

deficiat. oleū sufficit. cor tuū vas est. amor illius
oleum est. quādiu vas habes. ille infindere non
cessat. et cum tu vas amplius nō habueris. ille
adhuc oleum habet. hec hugo. In dilectione ergo
dei nulla mensura habenda est. nisi hec sola. Ut
tū exhibeat quicquid quātū habet. Si autē nūq̃ fe
cerit quā potest. iam ille nō est caritas debita et
ordinata. De hoc origē. sup. Can. sic dī. In diligēdo
deum nullus modus. nulla mēsurā habēda est
nisi hec sola. Ut tū exhibeas quātū habes. In xpō
em ihu diligendus est deus. ex toto corde. ex tota
anima. et ex totis virib⁹. In hoc g̃ nulla mēsurā
est. Dilige vō p̃ximū est et aliqua mēsurā. p̃xim⁹
inquit tuū diliges sicut teipm. Si ergo autē in dei
dilectione. nūq̃ aliquid feceris quā potes. et quā
in tuis viribus est. aut mē te et p̃ximū. nō serua
ueris equitatem. sed aliquid diffēcie habueris. nō
est in te caritas ordinata nec ordinē suū tenēs
hec origē. Discam⁹ igit̃ xp̃m dñm nūq̃ amare
dulcē prudentē et fortit̃. ne illecti p̃ carnalia de
lectamēta. ne decepti p̃ dyabolica temptamēta
ne oppressi p̃ hūm⁹ mūdi aduersa ab amore domini
euellam⁹. Ad hoc faciendū siuadet bñs Bñh⁹ sic. d.
Disce xp̃iane a xpō. quēadmodū diligas xp̃m.
Disce amare dulcē. amare prudentē. amare fortit̃
dulcē ne illecti. prudentē ne decepti. fortit̃ ne opp̃si
ab amore dñi euellam⁹. Ne mūdi glia seu carnis
voluptatib⁹ abducaris. Dulcescat tibi p̃ hīs sapia
xp̃s. Ne seducaris spū mendacis et erroris. luceat
tibi veritas xp̃s. Ne adūsitatib⁹ fatigaris. cōfir
met te ṽtus dei xp̃i. Dilige dñm deum tuū. toto
et pleno cordis affectu. Dilige tota ratiōis vigila
tia et cūsp̃ctione. Dilige et tota ṽtute. Ut nec moi
p̃ eius amore p̃timeas. Unde nō abduca bladias.
nec seduca fallacias. nec iniurijs frangi. toto corde
tota anima. tota ṽtute diligē est. hec Bñh⁹. Gaed

et. q. deus qui fecit nos. exigit a nobis nosmet
ipso totos. sed gaudiam? quia ipse solus p suam
dulcem pñiam sufficit corda hominū adimplere.
De hoc bñs aug? sic dicit. Totum exigit a te qui
fecit te. sed noli tristis esse. q. vel nichil unde gau
deas remaneat mte. Ex hoc em diligis te q. diligis
deum. ex toto te. nec mirū si deus velit habē cor
integrū. cum sufficiat illud implere. Hec augusti
Debem? et nosmet ipso totos offerre creatori nro.
et hoc p vite puritate. et ipius intima caritatem
ppter bñficia nobis abeunt pietate impensa. videt
quia fecit et redemit nos. et vitā etna nobis dā
disposuit. De hoc aushelm? m li. meditacioni sic ait
Ecce dñe quā me fecisti. debeo me ipm amor tuo.
totū quia me redemisti. debeo me ipm amor
tuo totū. quia tanta pmittis. debeo me ipm amor
tuo totū. ymo tm debeo. plus qm me ipm. qnto
tu maior me es p quo dedisti te ipm. Hec aushelm?
Hec igit bñficia. debent stimulare bñiqueqz fidele
ad diligendū deum solum sup omnia. *De signis et correcturis*

Desidero et scire. p q hō aliquē intelligē p se hēre caritatem grā
aliqua de signis et correcturis. quib? possit *q ad iap*
homo. aliquālit intelligē. se habē caritatem *xxii*
gratitū. et de his cupio edoceri. **S**cire debes. q.
ppter imperfctōm. et multiplices defectus nros. non
possum? certitudinalit scire. Vtrū habeam? habitū
caritativae affectōis. et ideo oportet nos esse contē
tos aliquib? signis et correcturis. quib? aliquē co
fidam? nos habē caritatem gratitū. Ita vō sig
na et correcture oriuntur ex actibus caritatis. quorū
aliqui actus caritatis sunt incipientiū. aliqui p
ficienciū. et aliq p caritatis pfectōr. ppter qd aliqua
sūt signa caritatis iam genite. atqz alia signa ca
ritatis iam roborate. et alia sūt signa caritatis iā
pfecte. **S**igna caritatis iam genite sive infuse. que
pmet ad incipientes. sicut dicit bñs bñh? m sermone

de quibus sanctis sunt quatuor. que ibi enumerantur. ita
8. **Primum** signum caritatis iam gemite vel infuse. est
dolor de culpa preterita. Ratio huius est quia caritas. et
culpa mortalis opponitur. et ideo simul itare non possunt
in eadem voluntate. Igitur quoniam caritas est in voluntate.
expellit culpam per dolorem contritionis. Unde Augustinus
omelia deus super Iobem sic dicit. Radix omnium bonorum est
caritas. Et radix omnium malorum est cupiditas. et simul
ambae esse non possunt. quia nisi una radicitus fuerit
evulsa. alia plantari non potest. Ergo dolor contritionis
signum est habite caritatis. **Secundum** signum caritatis
gemite. secundum Bernardum ibidem. est firmum propositum cavendi
futura peccata cum effectu. Cuius ratio est. quia habere pro
positum cavendi. omnia peccata mortalia cum effectu. nec per
amorem naturalem. nec per acquisitam dilectionem. potest
haberi sine caritate adiuvante. Unde Augustinus in libro primo
retractationum. capitulo viii. sic dicit. Quia voluntas ipsa nisi
gratia liberetur a servitute dyaboli. quia facta est serva
peccati. et per gratiam ordinetur. recte neque vivere amor
talibus non potest. licet enim propter libertatem possit vi
tare quodlibet mortale. non potest tamen propter infir
mitatem dei omnia in communem vitare. quoniam in aliquod
madat. Igitur dei esse sine consuetudine mortalis peccati
signum est caritatis iam gemite. **Tertium** signum di
lectionis est in auditu sermonis divini. Ratio huius
quia amantes delectantur in sermonibus amatorum siue
sunt sermones inspirati siue scripti. siue exterius
auditi. Ut ex illis capiatur experimentum mutuo affectuum.
quos caritas silencio tegere non potest. quos enim
animatum est ait Crisostomus. Ut amatores suum silencio
tacere nequeat. Et deus dicit. Qui est ex deo verba dei audit
Ex huius patet quod delectatio in auditu tali est signum
caritatis gemite. **Quartum** signum dilectionis est prop
tudo boni operis. Ratio huius est. quia caritas
est maxime operativa. et ideo impatit. omnem actum
ordinatum et ordinabilem. Unde dicit beatus Gregorius.

Ummq̃m amor dei est oasus. opatur em̃ mag-
na si est. Si aut̃ opari remittit. amor non est. Ergo
p̃mpta opacio bonor̃ oper̃ est signū habite ca-
ritatis. quia scdm̃ eundem b̃m̃ gg̃. p̃baco di-
lectiois. exhibicio est op̃is. **¶** Q̃ntū vō signū
caritatis gēnte pōit b̃t̃s amb̃? m̃ li. de simili-
tudm̃b̃ ubi d̃t q̃ q̃n aliquis de defectu sp̃uali
alior̃ tristat̃. et de p̃fectu alior̃ letat̃ signū est
caritatis. Et b̃t̃s aug̃ m̃ b̃na epla sic d̃t. Qui
non dolet de malis p̃xim̃. non est in eo caritas
xp̃i. Unde scdm̃ aplm̃. Caritas nō cōgaudet inq̃-
tati. sed magis cōgaudet veritati. Igit̃ trista de
defectu sp̃ualiū. et gaudere de eor̃ p̃fectu. est sig-
nū caritatis gēnte. q̃d p̃met ad m̃cipiētes. *de signis*

Secūdo videndū est. caritatē roborare q̃ ad p̃ficiētes cap̃. *cap. 10.*
De signis caritatē iam roborate. que p̃met
ad p̃ficiētes. de quo sciendū. q̃ q̃nq̃ sunt
signa caritatē iam roborate. Prīmū signū p̃fi-
entis caritatis est fr̃ies et iusta cōscie examina-
tio. non solū de p̃ccis mortalib̃? sed et de venialibus
Ecc̃o huius est q̃a sicut caritas oppōit p̃ccō mortali
ita feruor caritatis oppōit p̃ccō veniali. Ut ip̃m
expellat ab aīa. ne sp̃itu sancto displiceat. qui oīs
officinas mentis visitat et mūdāt. Unde d̃t b̃t̃s b̃ñ?
Sp̃s sc̃s p̃fecto monet. monet et docet. mōuet mēoriam
mōuet volūtate. et docet ratiōm. nec mīmā paleā
p̃ccā m̃tra cordis habitaculū. quod possidet patit̃
residere. sed statim igne subtilissime cōsp̃ec̃ōis
exurit. de quo igne amb̃? sup̃ illud luce vñ. Ignē
veni mittere m̃tram. dicit. Ignem qui aurea vasa
dūce dom̃? meliorat. feni ṽcō consumit et sti-
pulam. Aurea vasa sunt am̃ue ad ymaginem
dei facte. scdm̃ tres potēcias. scdm̃ quas dei capa-
ces sūt. quas ignis caritatis inuolat et p̃ficiat.
cum p̃ccā deformancia tam maiora q̃m m̃ora
liquef̃cēdo cōsumit. Cum igit̃ fr̃eq̃nēs cōscie.

examinatio sit a spiritu sancto per fervorem caritatis.
planum est quod ipsa est signum roborate caritatis. **¶** Secundum
signum perficientis caritatis iam roborate est concupiscentie
diminutio. Ratio huius signi est. quia quanto caritas di-
ligens deum magis augmentatur. tanto magis homo
a concupiscentia temporalium elongatur. et ideo ipsa concupiscentia
minuitur. Unde beatus Augustinus dicit. quod minuitur concupiscentia
caritate crescente. donec veniat ad magnitudinem. quia
maior esse non possit. ubi autem non est caritas. ibi
regnat cupiditas. Regnat autem cupiditas. quando desiderium
et saporem veri boni expellit. ergo concupiscentie
diminutio est signum caritatis roborate. **¶** Tertium
signum caritatis perficientis est sensuum interiorum siue
spiritualium vitalis exercitatio. Ratio huius est. quasi ex-
citatio sensuum corporali signum est corporalis vite. Ita
exercitatio spiritualium. signum est spiritualis vite. Sunt namque
quique sensus interiores in mente. sicut sunt quique exte-
riores in corpore. Sicut dicitur in libro de spiritu et anima.
Unde sicut habitare in corpore animam probant sensus vita-
les. Ita habitare in anima spiritum probat vita spiritualis. Illud
ex visu et auditu dimittat. Illud ex caritate et aliis vir-
tutibus probatur. Quia igitur ex caritate siue dilectione. que
est vite anime sensus anime meliores vivificant et exercent.
Ideo perfectus interiores siue spirituales exercitationes sig-
num est roborate caritatis. **¶** Quartum signum caritatis perfi-
cientis est studiosa mandatorum observatio. Ratio huius
signi est. quia observatio mandatorum. siue vera dilec-
tione fieri non potest. Unde dominus dicit. Qui diligit me
sermone meum servabit. et pater meus diliget eum.
quod exponens Gregorius in omnia sic dicit. In quibusdam corda venit et
in actionem non facit. quia tempore temptationis ab eo recedunt. In quibusdam
corda venit et in actionem facit. quia sic amor siue caritas dimittit
eos penetrat. ut ab amore illius tempore temptationis non recedat.
Dicit et de hoc beatus Augustinus. Tu qui veram requies quod post
hanc vitam promittitur. quis etiam hic eam inter amarissimas
vite huius molestias suave iocundamque gustabis.

si eius qui pmissit pcepta suauiter et dilexerit. h
de q̄rto signo. Q̄ntū signū caritat̄ p̄ficiēti est
diuinarū veritatū manifestatio. Ratio huius signi
est. quia amor est causa cōtactōis. et ideo amicus
reuelat et cōmunicat amico suo secreta sua. sic dñs
facit illis quos diligit. De hoc Rich? de scō vñc sic dī.
Dñs nōsse quia subtilitas diuinarū reuelatōm sit
maximū diuine dilectōis indicium. audi. Jam nō dicā
vos seruos sed amicos meos. quia omnia quęcūq; au-
diui a patre meo nota feci vobis. Vnde ex imaginē
diuine dilectōis. dependet modus diuine reuelatōis.
Sic igit̄ patet q̄ntū signū caritat̄ iam roborate
q̄d p̄tinet ad p̄ficiētes. *de signis ext̄is et caritat̄ p̄fecte cap. 7* p. x.

Tercio videndū est de signis caritat̄ iam
p̄fecte. put potest p̄fici iam in via. dicit̄
em p̄b̄ m̄y. Tustorū semita q̄ lux splen-
des crescit et p̄ficiat vsq; ad p̄fctm diem. salz p̄fecte
caritatis. Et ideo sciendū q̄ in viatoribz. et p̄fectis
vñs duplex est p̄fectio caritat̄. vna est necessitat̄
et sufficiētię. alia est p̄mlegrate sanctitatis. et
excellētię. has p̄fectiones tangit p̄sper. libro t̄cio
de vita cōtemplatiua. vbi sic dī. In hac vita p̄fecti
sunt illi. qui p̄fecte deum diligūt. qui volendo q̄d
vult deus. nullis p̄cis quibz deus offendit acquiescūt
et semp ad v̄tutes habendas et diligēdas se exten-
dunt. p̄fectionē necessitat̄ tangit cū dī. vōlēdo
quod deus vult. et hāc hūt. quicūq; manēt in car-
itate. Et adhanc p̄fectionē inuitat dñs. de d̄cto?
xviij. 8. p̄fectus eris. et absq; macula coram dño
deo tuo. absq; macula salz carnali. aut glō. per
fectionē aut excellētię tangit cū dī. et semp ad
v̄tutes hūdas se extendit. Nam in defessim p̄fi-
ciendi studiū. et magni conat̄ ad p̄fectōm reputat̄
p̄fecto. sed quia sicut dicit aplūs. velle adiacet
michi. p̄ficere aut non inuenio. Ideo plena p̄fectio
caritat̄ q̄lis erit ī p̄ia nullomō haberi ī via p̄t p̄t q̄d

signa dñe pfecte caritat^{is} hic nō quē p sig^{na} pfectio^{is} car^{itatis} p
ut in via haberi possunt. Est igit nōdū q^{uod} signa
caritatis pfecte duplicat^{ur} considerari possunt. quia
quedā habent^{ur} q^{ui} ex actionib^{us} ext^{eriorib^{us}} quedam ex
actionib^{us} int^{eriorib^{us}}. et de ut^{risq^{ue}} actionib^{us} tam ex
teriorib^{us} q^{uam} int^{eriorib^{us}} q^{uod} signa h^{abent^{ur}} et assig
nari possunt. **P**rimū igit signū ext^{rimsecū} car
tatis p^{er}fectū sit si p^{ro} salute p^{ro}xi^{mi} mori patus sit. Ratio
hui^{us} signi potest esse talis. sicut dicit Aug^{ustinus} li^{ber} de
grā et lib^{er}o arbitrio. Parua caritas non sufficit
ad implenda magna mandata. Ut sunt mori p^{ro} xpo
vel fratrib^{us}. 2° hui^{us} signi sed requirit^{ur} ad hoc caritas m^{ag}
na pfecta. Unde sup^{er} eplam Johis. idem Aug^{ustinus} sic d^{icit}
perfecta caritas h^{ec} est. Ut quis p^{ro} fr^{at}rib^{us} patus sit
e^{ss}e mori. Ex hac igit v^{er}itate patet signū pfecte car
tatis. **S**ecū^{ndū} signū ext^{rimsecū} caritatis pfecte
est. si inimicos diligit. et eis p^{ro} deo bene facit. Ratio
hui^{us} signi est. sicut dicit hugo de arra anime amor
t^{rans}format amantem in similitudinē amati inq^{ui}
tum potest. non solum q^{uod}ntum ad sbām. sed etiam
q^{uod}ntū ad op^{er}ationes arduas. et difficiles. Tunc igit
deus amatur ab eo qui diligit inimicos. et bene
facit eis. sequēs v^{er}bum dñi dicent^{is}. Diligite inimi
cos v^{ost}ros. b^{en}efacite eis 2°. Ut sitis pfecti. sic et pat^{er}
vest^{er} pfectus est. et hoc non p^{ot} fieri p^{er} qualib^{et} dilec
tionem. sed pfectam. quia talis dilectio. Put dicit
Aug^{ustinus} pfectior est. Et orig^{enes} sup^{er} Can^{onicū} d^{icit}. q^{uod} exhibitio
pietatis pbat magnitudinē amoris. Ideo illud
signū v^{er}ū est. scilicet. Dilige inimicos p^{ro}pter deum. **T**
ercū^m signū ext^{rimsecū} caritatis pfecte est. si
omnia aduersaria gaudent^{ur} suscipit. et patient^{er}
finit. Ratio hui^{us} signi est. quia caritas pfecta mē
tem ab amore hui^{us} vite q^{ui} totalit^{er} autit. et occide
do in sensibilem reddit. quia penas t^{em}pales et mor
tem contempnē facit. De hoc b^{ea}t^{us} g^{reg}orius ita d^{icit}. Sicut
mors corpus interimit. sic caritas vite et^{er}ne. ab

amore tpalū mentem auertit. Vel occidit. Nā
mentem quā pfecta caritas absorbuert. ad terna
foris desideria insensibilem reddit. Neq; sancti
quilibz p dno mori potuisset in corpe. si prius
a terna desiderijs non fuisset mortuus in mēte.
Caritas ergo omnia sustinet. ait paulus. Vnde
apli ibant gaudentes a conspectu conaly. 2o. 8o
igitur patet veritas huius signi videlicet pfecte caritatis
Quartū signū extrinsecū caritatis pfecte. est
si omnibus renūciare quis parus sit. et sequi xpm
tāto huius signi est. quia pfecta caritas oīa reuoluit.
que eius impediūt officiū. Vnde aplicus omnia
arbitratū est ut stertora. ut xpm lucrifaceret. sed
tpalū concupiscentia maxime impedit officiū
caritatis. Dicit enī bñs Aug. q caritatis venenū.
est spes adipiscendoy aut retinendoy tpalū. et mi
trimētū caritatis est imminutū cupiditatē. Pfectio
vero caritatis est. ubi nulla est cupiditas. hec Aug.
De hoc et dī bñs. g. 9. Sunt nōnulli iustoy qui
ad apprehendendū culmē pfectionis. dum alia in
terius appetūt. exterius cuncta derelinquunt. qui re
bus habet se nudant. glia honoris se expoliat
qui desiderioy mēuoy assiduitate se affligūt. et
de exterioribz hñe cōsolacōy nolūt. hec g. 9. et
sic patet q renūciacō oīm. et sequi xpm. signū
est caritatis pfecte. **Q**uātū signū extrinsecū cari
tatis pfecte est. si quis nichil aliud qm solū deū
diligat. et eundem timore filiali timet. Tāto huius
signi est. quia pfecta caritas foris mittit timorē
Vnde dī. Tohes in sua Cano. qd exponēs Gilbertus
sic dī. Caritas proximi caret timore. sed caritas
xpi caret timore. hec enī nichil penale habet
timor aut penā habet. Igitur in caritate xpi. nō
erit timor nisi filialis. hec Gilbertus. Vbi nōd
put dī bñs Aug. in glō sup p. 8. q sūt nōnulli
homines qui habet timorē. et p timorē continēt

193
se a pccō. Timet quidem sed non amant iusticiā
Cum aut p timorē se cōtinet a pccō. fit consuetudo
iusticie. et incipit qd durū erat amari. et dulcescē
deus. et iam incipit homo p pccā iuste vīre. quia
nō timet penas. sed quia amat et iusticiā. Excludit
ergo timor a caritate. successit timor castus ve
niens de amore. Ille aut timor non est castus qui
timere facit quiddā boni facit. Non timore amit
tendi illud bonū. sed timore patiendi illud malū.
Non timet ne pdat amplexibus pulcherrimum spō
si. s; timet ne mittat in iehennam. Hec Aug.
Vnde vera et pfecta obsequia deo non reddim? nisi
cum eum ppter amoris fiducia non timem? et
cū ad bona opa agenda non nos metus ducat. s;
affectus. De hoc beatus gg. in li. moral. sup illo vbo
Necq; em possim metuens respondere. sit aut. qd
quippe respondere est eius donis pcedentibus mīa
obsequia reddere. Rectum quippe deus hominem cō
didit. eumq; ad pueria defluentē cū longanimitē
tollebat. cotidie culpas aspiat. et cū vīdē spacia
non acies absadit. dona largit benignitate sua
et erga malos vīat. Respondere homo tot bñficijs
debet. sed tamē respondē metues nō valet. quia
hūani generis conditorem. qui ad huc fuit for
midat. paulsubio non amat. Nam tūc solum
deo vera obsequia reddim? cum tū ppter amoris
fiduciam non timem? cum nos ad bona opa
affectus non metus dūgit. cum malū nostre
menti iam non placet. eo si licet. Nam qui
apū sitatis ope ex timore restringit. pūsa libet
agēt si licet. Nequaquā ergo verat rectus est
qui ad huc a pccatitatis desiderio liber non est
Vnde vera obsequia deo non reddim? si ex timorē
mandatis illius. et non potius ex amore sum?
Hec gg. Ex hys dās patet. qd diligē deum sup
omnia. et illi pceptis nō ex timorē. s; ex amorē obedie.

ac illa pfecte sunt signa caritatis pfecte. cap. xxxi.
Postquam igitur de signis intrinsecis caritatis pfecte
tractatum est de signis extrinsecis caritatis
pfecte. **I**mmo videndum est de signis intrin-
secis eiusdem pfecte caritatis. Sunt autem quedam
actiones caritatis. quae intrinsecas manentes a caritate eli-
cite vel impate. et illa sunt signa tanto veniora. quan-
to intimiora. Quanto enim caritas est pfectior. tanto
est acutior. ad intima pertingens. et ideo intimiores
et pfectiores elicit actus. Primum igitur signum intrin-
secum caritatis pfecte sunt profunda. et intima sus-
piria mentis. Ratio istius potest esse talis. quia quando
memoria rei amate intima mentis amantis tangit
statim suspiria amorosa. quae multos amores expel-
lit. donec eam principia dilecti visitet et reficiat. Unde
gregorius quanto libro morum adducens illud Iob. Antequam come-
do suspirio. dicit. Quia mens ad inspectionem fulguris prin-
cipia suspiria vegetata conualescat. quia eam amor
veritatis reficiat vel afficiat. et refectio contemplationis
pascat. hec gregorius. Et epidius autem amor. hoc facere non potest
sicut amor pfectus. patet quod quia intima suspiria
sunt signa caritatis pfecte. **S**ecundum signum intrinsecum
caritatis pfecte sunt alta desideria. Ratio huius signi
est. quia Augustinus libro 10. confessio. dicit. Omnia ponderibus suis
agunt. et loca sua petunt. graviora deorsum ut lapides.
et leviora sursum ut ignis. sed quod est pondus in corporibus
amor est in spiritibus. Unde Augustinus ibidem dicit. Amor
meus pondus meum. eo feror quoties feror. dono
tuo accendimur. et sursum ferimur. In ardorem et in
et ascendimus per ascensiones in corde. ad pacem relinquitur
hec Augustinus. Ergo quanto amor magis accenditur. tanto
desideria amorosa pfectius sursum feruntur. nec quies-
cunt donec ad locum suum. scilicet ad amatum deum perve-
niant. Dicit etiam de hoc beatus gregorius in libro morum. Sancti
viri cum et imitatur desiderijs anhelant. in tanta altitu-
dine vite se subleuant. ut audire que mundi sunt

grauē sibi ac depmēs pondus credant. Valde em̄
intollerabile est māt. quid q̄ illud non sonat
exterius quod intus amat. Multiplicata etiam
caritate maiorib⁹ desiderijs estuāt. et iam puenire
ad vitam spūs et p̄ciat⁹ corp⁹ anhelat. hec
gg⁹. Ex hoc patet q̄ alta desideria que in sum̄
desiderabilem solum tendunt. signa sūt p̄fecte
caritatis. Tercū signū caritat⁹ intrinsecū p̄fec
te sūt cogitatōes lagunde. Eacō istius signi est
ista. Fulgenti⁹ em̄ in quodā sermone sic dī. Necesse
est vt quo p̄cesserit dilectōis thesaur⁹. id est a
matū. illuc sequat⁹ cogitatōis affectus. id est de
sideriū amorosum. Ideo veritas ait. Vbi est the
saur⁹ tuus. ibi est et cor tuū. Vt ergo in celestib⁹
thesaurisem⁹ celestia diligam⁹. Vis ergo nosse vbi
thesaurisas. attende quid amas. attende et quid
cogitas. et ita fiet vt thesaur⁹ tuū ex tuo amore
cognoscas. et amorem tuū iudicio tue cogitatōis
intelligas. hec fulgēci⁹. Si igit⁹ cogitatōis affect⁹ est
ibi vbi est thesaur⁹ amoris. id est amati. plamū
est q̄ cogitatio fastidit om̄e aliud ab amato.
Vnde dī. glō. sup illud cān. v. Admuro vos vt an
micietis dilectō quia amore lagueo. sic dicit.
Pre magnitudine amoris om̄ia t̄palia sunt
michi fastidio. Vnde lagueo. Laguor autē iste
causatur. ex amore p̄fecto. Vnde origē ibidem
distinguit inter simplicē amorem. ardorem et
laguorē dicēs. Amant inquit inapiētes. Ardet
p̄ficiētes. laguet p̄fecti. Igit⁹ cogitatōes lagun
de sūt signū amoris p̄fecti. Quartū signū in
trinsecū caritat⁹ p̄fecte sūt expectatōes tediose
Eacō hui⁹ signi est. quia sicut dī. lincomēs s̄
vi. ac. Angelicē ierarchie. amore tendente in rem
amatam. Nichil velocius. nichil acutius. nichil
subtilius. nichil penetrabili⁹. quia sua natura
non quiescit donec supnatalit⁹ penetrauerit totā.

profunditatem. et transierit amabilis totalitate
quantum potest. Et ideo quoniam cursus istius amoris
impeditur vel tardatur. qualitercumque tota mens tunc
habet et expectatione attedat. quia sicut dicitur Ricardus
Amanti omnis hora nimis videtur longa. et expectatio
onerosa. Ut clamet cum sancto Iob. Tendet animam
meam vite mee. quod exponens beatus Gregorius sic dicit
presens vita vilescit. id est tendere incipit. cum di
vini amor dulcescit incipit. Unde amor caritatis
perfecte. quodam incendio succensus. fastidit omne
quod cursu sui amoris impedit. et sic patet
quartum signum caritatis perfecte. Quantum autem
signum caritatis perfecte sunt affectiones extaticae.
Extasis vero est excessus mentis. aut papias.
Factio huius signi est. quia sicut dicitur Dionysius in de
divinis nominibus. Amor in deum tendens. est faciens
extasim spiritus. et reddens rationem ibidem dicit
quia amor non permittit amatores esse sui corporis
per mentis sobrietatem. sed eorum qui amant per mentis
excessum. Sed illi qui sui non sunt sed aliorum ex
tra se sunt. Quia ut dicit beatus Bernardus non est presen
tior spiritus noster ubi ammat quam ubi amat. quod tamen
intelligendum est quantum ad conatum affectionis sue
hunc autem excessum non potest facere. nisi caritas per
fecta. que per suam fortem inclinationem causat
tendenciam vehementem in rem amatam. Quod os
tendit Dionysius per exemplum. allegans paulum ita dicit.
Beatus paulus in amore dei magnifice excellens
dicit ad Galatas 2. Vivo ego iam non ego. Vivit autem
in me Christus. Hoc autem dicit sicut verus amator.
et extasim passus. Vivens deo non sibi. Hoc expo
nens vertellensis in prologo super canonem. sic dicit. Vivo
ego vita naturali. iam non ego per imitationem excessivam
ad eternitatis immensitatem. quasi absorbita. et suo of
ficio suspensa. Dmgor. moveor. doceor. et regor
vita supernaturali. cum vivo qua repleor. Vivit autem

in me xps. id est sicut anima sobria meretur na
tali et disponit. ad omem actum interiore. Sic
vnt xpi. cum vntor gratia me vntificat. et ad
omnia disponit. Sequit. hoc dixit sicut verus ama
tor. Verus aut amator est. qui in solu sume. et
vere diligibile et desiderabile immediate et ppter
ipm solum sup intellectualit tendit. hec ille. Debet
ergo adhære deo per pui amorem. quia in ipso est
plena refectio. et requies ppetua ammar scarp
vnde dicit bñh. O bone ihu. amor tuus non
est tñsitorius. sed etims. non est oasus. quia qui
te diligunt non tepescunt. meditatio tua sup mel
dulcis. loqui de te plena refectio. nosse te pfecta
consolatio. adhære tibi vita etna. a te se parare mors
ppetua. hec bñh. Sic igit patet qñtū et vltimū
signū mtrmsecū caritatis pfecte. *Quid bonū conferat*

Abita informacōne de aīe ipā caritas. cap. xxxij.
His et de dīecturis ipius caritatis. Nūc
quid bonū conferat anime. hec eadem car
tas. de hoc cupio edoceri. *¶* Scire debes qd vntas car
tatis effiat aīam hominis sponsam xpi. et templū
spūs sancti. Nam omnis anima fidelis. que est
in caritate et in statu grē est sponsa xpi. que co
pulata est ipi deo p sacramētū baptismat. et acci
pit ab eo aīam videlz remissionē pccōp. et donū
spūs sancti. De hoc Theophilus sic dī. Omnis aīe
sponsus xps est. sponsaliū vō locus vbi cōmūcō
effiat. locus est baptismat. siue ecclia. dat vō
aīam sponse pccōp remissionē. et spūs sancti
cōmūcōnē. pfectiora vō in futo seculo retribuet
dignis. Nullus aut est alius sponsus nisi solus
xps. hec Theophilus. Hunc ergo sponsū anima
sibi copulat. qñ ei p verū amorem mheret vnde
dī. Eich. de sancto vic. Verus aīe sponsus deus
est. quē tūc vntat nobis copulam. qñ ei p verū
amorem mherem. ymo vō tūc sibi nos ille cōnect.

quā nos quibusdam interius comertus ad suū
amorem accendit. et ardens asstringit. Unde fit
ut quē prius cōsueuerat multū formidare. ma-
piat postmodū ardentē amare. Hec Rich? Obino-
tandum. q̄ sicut violacō corpōis que fit p̄ pccm
carnale corrumpit v̄ginitatē. Sic violacō fidei
corrūpit integritatē mentis. Qūdiu ergo serua-
mus deo fidem p̄ vite puritatē. tam diu mentis
integritatē quā p̄ v̄ginitate accepim? custodim?
De hoc b̄tus Aug? sic dī. Sicut violacō corpōis
violat et corrūpit v̄ginitatē. Sic violacō fidei
corrūpit integritatē mentis. V̄ginitas carnis
corpus intactum. sed v̄ginitas mentis fides in-
corrupta. Qūdiu ergo seruamus deo fidei vera-
tatem. ip̄i fidelit̄ adherentes. tam diu mentis
integritatē quā p̄ v̄ginitate accepim? custodim?
Qd si fidem violauerim? pcc̄s nos nequit p̄ster-
nentes. p̄ p̄miam et satisfactiōē reparem? et in
posterū similia caueam? et deo iterū p̄ amorē ad-
hercam? et eadem adhesio et continentia nobis
iterū p̄ v̄ginitate reputat? et si non q̄ntū ad
aureolam saltem q̄ntū ad meritū. Hec Aug?
Unde anima p̄ pccm corrupta. et p̄ vitia carnalia
fedata ac polluta. debet suam deformitatē. per
veram penitētiā deponē. et se ip̄am v̄tutibus
ac bonis opibus decētē adornare. ut tanti sponsi
amplexibus videlz xp̄i digna valeat existere.
Quia sanctimoia vite et dei amor solet corrup-
tis p̄pccm integritatē reddere. et nondū corruptos
in castitate cōsuare. De hoc hugo de sancto sic.
in citatu de anima aīe. cū ip̄a aīa q̄ cōfēndo. sic dī.
Si ego elcā sū. quid queso adhuc differor. qm̄ ad
amplexus sponsi necdum puenire possim. Nest?
o anima mea. nestas. qm̄ fedā prius fuisti. q̄
deformis. qm̄ polluta. et horrore et enormitate

plena. Et quō tam cito in illum pudoris et cas-
 titatis thalamū introduce expetis. nisi prius sal-
 tem cura aliqua et studio exulta ad pristinū de-
 corem reparans. hoc est q̄ iste sponsus tuus. ad
 huc suam p̄nciam tibi subtrahit. et nec dum
 in mutuos amplexus. et dulcia oscula te admittit
 quia videlz. nec polluta debet mūdum tangere nec
 turpem decet mūdū videre. Cum autē parata et
 decentē ornata fueris. demū in illum celestis spon-
 si thalamū sine confusione p̄māsurā mirabis.
 prius ergo stude faciem ornare. habitū cōponere
 maculas tergere. mūdiciā reparare. mores corrigere
 disciplinā seruare. et omnibus tandem in meli-
 cōmutatis. digno sponso dignā sponsam reddere.
 Serua te illi intactam. serua impollutā. serua
 integram. serua incōtaminatam. Si olim mētrix
 fuisti. modō virgo fā es. quēadmodū amor il-
 lius cōsuevit corruptis integritatē reddere. integre
 castitatē conseruare. hec hugo. Non solū at̄ dīcēda
 est cōtīnētia a carnis illecebris abstīnētia. sed
 om̄ delectabilū carēciā cōtīnēciā debem̄ intel-
 ligere. Nunquā enī in spūali studio potest p̄ficere
 religiosus vel in statu salutis p̄sistere. nisi a car-
 nalibus delectatōibus. que sine p̄cō mortali ad-
 mitti nō possūt. ex integro renūciat p̄pter deum.
 Unde scdm̄ dōm̄ h̄c Bñh̄. Digne dei spūali mā-
 trimoniū illi copulant̄. qui eius dilātōis intuitu
 vicōrū cōmūbia. carnis delicias. mūdī glīam
 cōtempnūt. hec Bñh̄. Debet ergo aīa deuota. q̄
 iam p̄fidem et vite meritū sponsa xpi meruit
 appellari et esse. semet ip̄am a vicijs omnibus
 abstrahere. et om̄ studio et diligēcia p̄ vite
 puritatem se illi conseruare. ac ip̄m solum
 diligere. Ut p̄ hoc aliqualem vīassitudinē dilec-
 tiōis possit rependere. hec et quedam alia

beatus Aug⁹. de sponsa et sponso spūali comēdat
ita d. O sponsa sponsū habes et nescis. pul-
chrior om̄i est. sed tamē spēm eius nō vidisti
Ille te videt. quia nisi te vidisset non te diligeret
Quid ergo ages nūc videre illum non potes. qā
absens est. et ideo non times. nec erubescas illi in-
iuriam facere. q̄ singulārē eius amorē cōtēpno
te q̄ alieno amorē turpē et impudicē p̄statues
noli sic facē. si adhuc scire non potes. qualis ille
sit qui te diligit. Considera saltem anīm quā
dedit tibi fortassis in ip̄o munē eius qd̄ penes te
est poteras cognoscē. quo affectu illū dilige. quo
studio et diligēcia te illi debeas conservare. mag-
nū ergo est quod tibi dedit. sed maius est qd̄ in te
diligit. Quid tibi dedit o anima sponsus tuus.
Respice vniūm mūdū istum. et considera si meo
aliquid sit. quod tibi non seruiat om̄is natura.
Ad hūc finē cursum suū dūgit. ut obsequiis tuis
famuletur. et vilitatē desinat. Quis putas hoc
instituit dē deus. Bñficiū ergo accipis. et aucto-
rem eius nō agnoscas. tñ quippe diligens suo
dono diligendus demonstrat. et qm̄ stultū est amo-
rem tam potentis non cōcupiscē. et qm̄ impiū
tam multū diligentē non amare. Caue et o
anima. ne qd̄ absit meretrix dicaris. si munē
dantis plus qm̄ amantis affectum diligis.
magis caritati eius muniā facis. si dona illū
accipis. et tñ viciassitudinē dilectōis non repēdis.
Dilige igit̄ illum ppter se. Dilige te ppter illum
Dilige illū ut fruaris illo. Dilige te ut diligaris
ab illo. Dilige in domo illius que data sūt ab illo
illū tibi et q̄ te illi dilige. hec pura et casta di-
lectio nichil habet sordū. nil amari nil trāsitiū
hec Aug⁹. Anima igit̄ que sic diligit xp̄m mē-
bit eius amplexu cōcuplecti. cui est cōmūgi
p hui⁹ amplexū spūalem valde est deliciasū

et iocundū. Nam ipius amplexus nō maculat
sed mūdāt. non inquinat sed sanctificat. De hoc
p̄ quedam sic dī. heu mūdāna mollicies. tactum
meū nimis miserabiliter deap̄iebat. et ignoravi
q̄ tam suavis o bone ih̄u esset amplexus tuus
tam honestus attactus tuus. tamq̄ delicōsum
tibi cōiūgi. Tuus o dulcissime ih̄u amplexus
non maculat sed mūdāt. Tuus attactus non
inquinat sed sanctificat. O ih̄u fons vniūse dul
cedinis et suauitatis. q̄ntū habet delicōsitatis.
honestatis et iocūditatis. q̄n leua tue sapiēcie
et̄ne et cognitiōis est sub capite. i. sub ratione
et dextera tue diuine clemēcie. et dilectionis am
plexabit. me in voluntate. heu me miserā. q̄s
vniūm tam dulce tam suauē. tamq̄ delicōsum
experiri poterit. q̄m inter brachia tanti sponsi
requiescere. inter oscula tanti regis. et amica
felicit̄ obdormire. hec ille. Anima vō que sit
sponso celesti et inuisibili iūgit. in eius desiderio
ardet. nulla iam que mūdo sūt cōcupiscit.
nec aliquā vite p̄ntis cōsolaciōem recipit. sed ad
illum solū quē diligit medullit̄ suspirat. don̄
inueniat. ac in eius amore quiescat. quia anima
que deum diligit. in solo deo quietem habet. De h̄
b̄tis ḡg. in li. sup̄ ezech. exponēs illa v̄ba. et tha
lamū vno calamo in longū r̄. sic dicit. In tala
mo quippe sponsus ac sponsa federant. sibiq̄ in
amore iūgit. Quid ergo sūt in sancta ecclia ta
lam. nisi corp̄ corda in quib̄ aīa sponso inuisib̄
iūgit. vt eius desiderio ardeat. Nulla iam que in
mūdo sūt concupiscit p̄ntis vite longitudinē
penam deputet. exire festinet. et amoris amplexu
in celesti sponsi visione requiesc̄. Hēs itaq̄ que
iam talis est. nullam p̄ntis vite cōsolaciōem recip̄
sed ad illum quē diligit medullit̄ suspirat. fer
uet. anhelat. anxiatur. Nilis ei sit ip̄a salus.

suu corporis. que cū fixa est volūe amoris. Vnde
in Cantico canticorū dicit. Volūeata caritate ego sū
malicia aut salus est cordis. que dolorem huius
volūeris nescit. Cum vero anhelare iam in celesti
desiderio. et sentire volūis amoris cepit. fit
anima salubrior ex volūere. que prius egtabat
ex salute. hec ggg. Et sciendū. qd pius et misericors
Dñs desiderū deuotorū hominū puocat. quia
amore suū in eis exatāt et inflāmat. sed eūdem
dilatōis affm subito subtrahit. Vt eo feruēcius
postmodū post illū turrāt. qui cū itē p suam
pūciam et amore illorū aiās visitauerit. ampli
et hūmāna ex tali consolacōne tripudiat et letāt
De hoc hugo ita dicit. Deus nāq; desiderū nūm irri
tat vt augeat. qū amorem suū in nobis exatāt
sed fugiendo vt se sequam in flāmat. Tale em
est cor hominis vt si quid diligit adipisci nō vale
at. ampliori desiderio in ardeat. Sic in Canticō cā^o
sponsus venit. stat post parietem. pspiciat p fenest
ras. Vt qd lateat et non lateat. mittit manū
suam p foramē. tangit sponsam. et voce tenui
vocat eam. et dicit veni. Illa ut audit sponsum
ad esse. surgit mox. festinat aperit. brachia ad
amplexus parat. liquescit aīa eius. feruēt pcor
dia eius. exultat. gaudet. tripudiat. Sed ille tū
tenax putat declinat. et subito qd de medys elap
sus amplexibus fugit. Quid est hoc dū nō qrit
querit. Dum nō vocat venit. Dum aut querit
declinat. et dum vocat fugit. Si nō diligit qre
venit. Aut si diligit. quare fugit. Diligit aut et
ideo venit. sed quia hic nō diligit. ideo fugit. hic
nō diligit. i. in hoc mūdo in hoc exilio. sed vocat
nos ad terrā suā. ad patriā suā. quia nō de
cet talis amor priam istam. Tocūdus amor ame
mū querit locū. hec hugo. Vnde aīa deuota qm
nōdū videat spēm sponsi sui. hoc est xpi. tamē

ab ipius amore non recedit. sed in eius desiderium
se pandelat et gemit. et per consequens pro dilectionem
quam ad illum habet. ab omni amore alieno se
retrahit. De hoc beatus Gregorius super Cantica exponens illa
verba. pulchre sunt gene tue ut turturis. sic ait
Turtur postquam pacem amisit suam nunquam
alteri se iungit. sed semper solitarie ambulans in
gemitu perseverat. quia quem diligebat non inveniens
querit. Sic anima sancta que dum a sponso absens est
ab eius amore non recedit. in eius desiderium semper
anhelat et gemit. et dum illum quem valde di-
ligit non invenit. ab omni amore alieno se retrahit.
et quasi in genere veracitatis castitatem cordis ipso habitu
et actu exteriori ostendit. hec Gregorius. Ex his verbis
colligere possumus. quod pia et deuota corda. cum christum
sponsum suum in suis amantibus per sanctum et dulcem amo-
rem adesse sentiunt. de eius presentia valde iocundantur.
ac in eius desiderium perferendum affectum trahunt
et in ipso summe delectantur. Cum vero sua presentia
per subtractionem gratiae et per sui amoris. ab ipsa
anima abstulerit. ipsa quidem dolent hoc sus-
tinentes. fidem tamen quem erga suum sponsum habent
non derelinquunt. sed omnem diligentiam adhibent quod
se illi qui etiam absens esse videtur. immutabilem
conseruet. et ideo suum affectum ab omni alieno et
inordinato amore retrahit. non solum peccata
mortalia. sed et venialia in quantum possibilitas
admittit vitando et illis resistendo. ut suo di-
lecto domino ac sponso. quantum vis per gratiam absenti
valeat placere. et cum ipso post hanc vitam gau-
dium eternum possidere. quia talibus sic fidem erga
suum dominum servantibus promittitur et debet vita eterna
unde per Thobiam. non timor. sed filius scilicet sumus. et vitam
illam expectamus. quam deus daturus est his qui
fidem suam nunquam mutant ab eo. ubi et consi-
derandum. quod quousque anima in presenti vita conspiciere

Ultimum dei non valeat. tamen pius dominus deuotum cor
consolari et in hac peregrinatione non obmittit. Ipse
namque affectum sui amoris per gratiam sancti spiritus
anime imprimunt. per quem ipsum deum spiritualiter deos-
culat. et per consequens ob hoc multipliciter consolatur.
Nam prout dicit beatus Gregorius super Cantica. Torrens anima
deum deosculatur. quocumque in eius amore conpungitur
hec Gregorius. Sed magis supra modum amoris in diuini
osculum est. Quod autem sit hoc osculum. quia spua-
lis est gratia. non facit innotescat. nisi vni spiritua-
libus. et in amore dei flagrantibus. quod melius in pro-
fundo cordi. quam verbis expressum cognoscatur. est ei
mana absconditum. et nisi gustantibus penitus ig-
notum. de hoc spirituali osculo beatus Bernardus ita dicit
Ego arbitror neminem scire facile. quid sit osculum
nisi qui accipit. Est quippe mana absconditum
et solus qui edit ad huc esurit. fons signatus. cui
non communicat alienus. sed solus qui bibit. adhuc
sitiat. non est cuiuslibet hominis. sed si quis ex ore christi
semel accipit. habet proprium expimentum. quod perfecto
solllicitat. et cogit amplius ad petendum. hoc oscu-
lum sola et rara reperitur perfectio. oportet enim
sponsam christi. ut presumat hoc osculum petere. ama-
re caste. sancte. ardentem ipsum sponsum. Caste ut
ipsum solum non aliud amet. petat vel querat.
sancte quia non in concupiscentia carnis. sed in pu-
ritate spiritus. ardentem ut ita amore sponsi inebri-
etur quod maiestatem non cogitet. nam si cogitaret. non
presumeret hoc osculum petere velut ab equali. Quis
enim presumet. ut ab eo qui respicit terram et facit
eam tremere. peteret. hoc autem osculum. nichil aliud
esse credimus. nisi spiritum sanctum. ad consolationem anime
sancte missum. Sicut enim osculatum spiritum
se presumet. ut vni anhelitus iudicat. Sic spiritus
sanctus spiritui nostro in missus fit vni spiritus cum eo.
Et hoc est quod dicit apostolus. Qui adheret deo. vni

107
efficiat spūs cum eo. Sed quid amma huana retr-
buet dño p tanto bñficio sibi ab ipso impenso. Vt
ut vocaret sponsa xpi et esset. Illius inqñ cui
pulchritudine sol et luna mirant. O felix spōsa
que tali cōiugio effiat digna. De ista tā magna
dignatione et pietate quā xpc exhibet vnicuiqz
deuote et feruente aīe. btūs Bñh? sic dī. Vnde tibi
o aīa huana. tam inestimabilis glia. Vt sponsa
mearis esse. in quē desiderant angeli pspicē. Vñ
tibi hoc salz ut sit tuus sponsus. cui pulchritudinem
sol et luna mirantur. Ad cuius vultū omnia mutantur
quid retribuēs domino p omibus que retribuit tibi
Et sis sōa mense eterne. sōa demqz thalam. Vt
introducāt te rex in cubiculū suū Si te viderit
ob amorem suum xpus sponsus tuus marcescē
sue pascē in patienti desiderio accelerabit ad te
copule diuine se offeret oscula prebebit. uiget am-
plexus. O letam diem talū impiaaz. O felix spon-
sa tali cōiugio digna. hec Bñh? Et nōndū q nō
poterūt dulciora vba inueniri. p que xpi et aīe
dulces ad inuicē expmūt affectus. quēadmodū
sponsus et sponsa. quib? omnia sunt et debēt esse
cōmūa. hoc cōmēorat btūs Bñh? ita. d. Non sūt
inuenta eque dulcia vba. quib? vbi anime q
dulces ad inuicē expmūt affectus. quēadmodū
sponsus et sponsa quib? quippe omnia cōmūa sūt
nil ppiū. nil a se diuisū. habēt ab? vna vtriusqz
hereditas. vna dom? vna mensa. vñs thorus
vna corona. et scdm aplm. deo adherens amma
vñs spūs est. hec Bñh? Post talem vō tam feli-
cem cōiūctōm. mē xpm et aīam. fuit mē eos.
quedā colloquia spūalia. p que sibi mutuo in-
notescūt. Nam lingua xpi ad aīam. est fauor
dignatōis. Amne vō lingua erga xpm est feruor
deuotōis. De hac mutua collocatōe sponsi et spōse
btūs Bñh? sic dī. Attende spm loqui. et ideo spūali-

oportet intelligi que loquuntur. Quodcumque audis vel
legis sponsum vel sponsam deum et animam putat
colloqui. noli tibi ymaginari quod corpeas inter
re voces. nec corpeas colloquendum apparere ymagines
sed audi quid tibi in huiusmodi sit intelligendum. Spiritus
est deus. spiritus est anima. et habet linguas spirituales.
quibus se alterutro colloquuntur. patentes se indicent.
Lingua sponsi est favor. dignatio eius. et anime vero
lingua fervor est deuotionis. et elinguis est omnis anima.
que non habet hanc linguam. et non potest ei esse
fermotinatio cum sponso. Cum vero sponsus ling-
uam suam mouet loquens anime. non potest anima
non sentire. Et rursum cum anima lingua sua mouet
sponsum latere multo minus poterit. non solum
quia ubique presens est. sed propter hoc magis. quia
nisi ipso stimulante. lingua anime ad loquendum mi-
nime mouetur. Itaque loquutio sponsi. infusio domi-
ni est. Responsio vero anime. cum gratia actione ami-
tatio. hec Bernardus. post talia et colloquia tam suauia
inter Christum et animam nonnumquam sequitur. quoddam
canticum amoris quod non fit per strepitum oris. sed
potius per iubilum cordis. de quo cantico idem Bernardus
sic ait. Canticum amoris sola unctio docet. sola ad-
disit experientia. experti recognoscant. inexpertis inar-
descant. non est enim strepitus oris. sed iubilus cor-
dis. non sonus labiorum. sed motus gaudiorum volun-
tatum. non vocum consonancia. sola quod cantat. et
cum cantat audit. id est sponsus et sponsa. Christus
et anima. hec Bernardus. Non solum autem deus cari-
tatis efficit animam sponsam Christi. sed et templum
et habitaculum dei veri. qui in animabus deuotis
et in caritate ipsius feruentibus libenter inhabitare
dignatur. Vbi primo non dicitur. quod domus siue habitaculum
dei potest dici iste mundus ecclesia catholica. et una
queque fidelis anima in mundo est. Ut Imperator

in regno. In ecclesia est ut p[re]familias in domo. In
anima est ut sponsus in talamo. De hoc hugo de
s[an]c[t]o. vic. in p[ri]mo. li. de archa noe sic ait. Dom[us] quippe
dei totus est m[un]dus. Dom[us] dei. ecclesia catholica est
domus dei eo est. quelib[et] fidelis anima. Sed alie
m[un]d[u]m inhabitat. alie ecclesiam. alie fidele[m] a[n]i[m]am
In m[un]do est ut Imperator in regno. In ecclesia ut p[re]
familias in domo. In anima est ut sponsus in
talamo. Fideles quippe in domo eius s[un]t. quia
eos p[er] dilectione[m] inhabitans possidet et regit. Si aut[em]
in domo dei fueris p[er] caritate[m] b[eat]us es. quia non
solum tu in domo dei. sed tu dom[us] dei esse cepisti
ut ip[s]e tecu[m] habitet in te qui fecit te. Ibi pacem
inuenies et requiem. Ibi ille habitare dignatur.
tui[us] locus in pace factus est. p[er]parem[us] illi locu[m] in no
bis. ip[s]e eni[m] libent[er] ad nos veniet. qui idcirco nos fe
cit ut in nobis habitaret. Duob[us] aut[em] modis deus
cor hu[m]anu[m] inhabitat. p[er] cogniti[on]em videlicet et amore[m]
Dua tam[en] mansio est. quia et omnis qui nouit eum
diligit. et nemo dilige[re] potest qui non nouit. Et
ideo si deum amare cupim[us]. p[ri]mu[m] eu[m] agnosce[re] sa
thagam[us]. p[er]cipue cum ip[s]e talis sit. qui nequeat
fieri. et non amari. Tanta eni[m] est sp[eci]es pulchri
tudinis eius. ut qui p[otes]t eum videre. non possit
eum non dilige[re]. hec hugo. Templu[m] ergo dei s[un]t
sancti homines m[od]o p[er] fidem et dilectione[m] ambulantes
postmodu[m] vero hoc est post hac peregrinatio[n]em erunt
templu[m] dei. etia[m] s[ecundu]m sp[eci]em. qualite[r] nunc templu[m] dei
s[un]t. et ip[s]i angeli. hoc testat[ur] b[eat]us ang[elus] ita. d. In
templo inquit suo habitat deus. scilicet in s[an]c[t]is suis
qui s[un]t templu[m] dei. m[od]o s[ecundu]m fidem ambulantes
et templu[m] dei erunt. aliqui et s[ecundu]m sp[eci]em. qualite[r]
et nunc templu[m] dei s[un]t angeli. Sed dicit aliquis
anteq[uam] faceret celum et terram. anq[uam] faceret s[an]c[t]os
ubi habitabat. in se habitabat deus. apud te ha

bitat deus. et apud te est. Non ergo sic sunt sancti
domini dei. ut ipsa subtracta cadat deus. immo sic ha-
bitat deus in sanctis. ut si ipse discessit cadant.
Et nondum quod deus ubique et in omnibus creatur
essentially presentialem. potentialiter est. In sanctis
vero et habitat. in quibus est per gratiam. Non enim
ubique est inhabitat. ubi vero habitat. ibi est in
solis bonis. qui sunt templum eius et sedes eius.
Vnde per Isaiam dominus ait. Caelum michi sedes est
terra autem scabellum pedum meorum. Quia melius
qui sunt celum habitat deus et regnat. qui
eius voluntati deuote obtemperant. angelos vero qui sunt
in terra iudicii distinctione calcant. Vnde et in libro
Sapientie dicitur. Thronus sapientie anima iusti. quia in
sanctis specialius est. quam in aliis rebus in quibus
tamen omnibus est totus. quemadmodum anima per
omnes particulas corporis tota adest simul. nec mi-
nor in minoribus. nec in maioribus maior est. sed
tamen in aliis intensius. in aliis remissius operatur
cum in singulis particulis corporis essentialiter sit. Ita
et deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus in
illis. tamen plenius esse dicitur. quos inhabitat. id est
in quibus ita est ut faciat eos templum suum
et hi tales cum eo sunt iam ex parte. sed in beatitu-
dine perfecte erunt. angeli vero et si ibi sunt ubi ipse
est. qui usque deus est. non tamen sunt cum eo
de hoc beatus Augustinus super Iohannem sic dicit. Non satis
fuit dicere. ubi ego sum et illi sunt. sed addidit
meum. quia et miseri possunt esse ubi et ille est
qui usque deus est. sed beati sunt cum illo. quia
non sunt beati. nisi ex eo qui cum illo sunt. quia
fruentur eo. vident enim illum sicuti est. fate-
dum est igitur. ubique esse deum per deitatis perfectionem
sed non ubique per inhabitacionis gratiam. propter enim
hanc inhabitacionem gratiae. non dicimus. pater
meus qui es ubique. cum et hoc verum sit. sed qui

es in celis id est in sanctis. in quibus est quodam excel-
lentiore modo. Sicut et de hoc quedam glossa sic
per caritatem namque tota trinitas inhabitat me-
tes iustorum. sicut amans habitat in amato. et
e converso quia caritas est quedam participatio
divine nature in nobis. propter quod dicitur. Qui ma-
net in caritate in deo manet et deus in eo. Sic autem
non est in peccatoribus. licet sit in eis per essentiam personam
et potentiam. per quem modum et est in ceteris creaturis
hec glossa. Debemus ergo parere locum deo in cordibus
nostris. per vite puritatem. et non dyabolo per malam
concupiscentiam. et carnis voluptatem. Ut domi-
nium habeat deus in nobis et non dyabolus. De
hoc dicit beatus Augustinus. Cum igitur Christus sedet in corde.
quid potest ubi bona. Cum possidet dyabolus
quid potest ubi mala. In tuo autem arbitrio te esse
deus voluit cui parces locum deo an dyabolo cui pa-
ueris qui possidebit ille impabit. hec Augustinus. Opor-
tet igitur animam que desiderat Christum in suum domicilium
suscipere a voluptatibus carnis a cupiditate a odio
et a ceteris vitiis abstinere. et se virtutibus ac caritati
mancipare. quia quanto maior caritas fuerit in
anima. tanto spaciosius habitaculum et magis
ornatum exhibebit factori suo in semet ipsa. De hoc
beatus Bernardus super Cantica. sic dicit. O quanta illi anime
beate latitudo. quanta et meritorum progermina. que
divinam in se personam. et dignam inveniunt susci-
pere et sufficiens cape. quia illa et tu et suscipiunt
spacia deambulatoria. ad opus quidem tante
maiestatis. non est perfectio intractata forensibus causis
tuis re secularibus. ne de ventris et luxurie dedita
sed nec curiosa spectandi. seu cupida omnino dominandi
vel et timida dominandi. Oportet namque primo quidem
hys omnibus vacuam esse animam ut celum fiat atque
habitatio dei. Alioquin quomodo poterit vacare et videri
quoniam ipse est deus. sed et odio sine invidia aut rationi

minime prorsus indulgendū. qm̄ in malinolam
aīam non introibit sapia. Demqz necesse est eā
crescere ac dilatare. ut sit capax dei. Porro latitu
do eius dilectio eius. sicut dicit aplūs. Dilatamini
in caritate. Nam et si anima nūme cū sit spūs
corporeā recipit qūtitatē. tū cōfert illi grām qd
negatū est a natura. Crescit quidem et extendit
sed spūaliter crescit. non in substantia sed in v̄tute
crescit et in gloria. crescit et in templū sanctum
in dūo. ergo qūtitas aīe qz anime estimat. de
mensura caritatis quā habet. ut vbi grā. que
multū habet caritatis magna est. que parva
que vō nihil nihil est dicit aplo. si caritatem nō
habuerō nihil sum. hec bñh. Edificem ergo tem
plum deo in aīabus nris. quia ipā sola p̄t esse
capax illius. Vnde dicit bñs bñh. Non capit deum
nisi ymago sua. aīa capax illius est. que minime
ad ymaginem eius est creata. ppter quod toto de
siderio et digna cū grāp acōne studeam⁹ ei tem
plum edificare in nobis. hec bñh. hoc vō tem
plū qd est aīa. maxie edificari oportet p caritatē
v̄tutem. De hoc bñs ang⁹ in lib. de v̄bis apli sic
dicit. Nōndū qd sum⁹ templū dei. sicut dicit aplūs
ppter quod dicit. inhabitabo in illis et deambulabo
deambulat aut in nobis p̄nāa maiestatis. si
latitudinē inuenit caritatis. Vnde idem aplūs
aplo ait. Dilatamini. Si dilatamini deambulat
in nobis deus. sed ut dilatamini opetur ipse deus
videte quia deus sibi in nobis latitudinē fecit. di
cite aplo. Caritas dei diffusa est in cordib⁹ nris
p spm̄ sc̄m qui datus est nobis. ppter hāc lati
tudinē in qua in nobis deambulat deus. hec
aug⁹. Debem⁹ ergo amare deum. ut illi templum
et locum aptum valeam⁹ pparare in nobis. Vñ
idem bñs aug⁹ in glō. sup p̄s sic ait. hospi
tari apud te vult deus. fac illi locū. Noli amari

tempm. illum ama. et sic facis illi locum. Si te ama
 ueris contra illum claudis. si illū amaueris apertis
 illi. si aut aperueris et intraverit non pries sed inue
 nientis cū amante hec aug⁹. Si quis est cupit videre
 deum. caritate habeat. et cōsciam suam attendat
 et ibi videat deum. Testat hoc btus aug⁹ in glō. s⁹
 p⁹ ita. d. Si amant⁹ videam⁹. Quid videm⁹. deū ubi
 est. est ipse deus. mēroga iohē. deus caritas est.
 Quisquis habet caritatem ut quāt illū mittim⁹ loqe
 ut videat deum. cōsciam suam attendat. et ibi videt
 deum. Si caritas ibi non habitat. nō ibi hītat deus
 Si aut caritas ibi habitat. deus ibi habitat. Vult
 forte illum videre sedentē in celo. habeat caritatem
 et in illo hītat sicut in celo. hec aug⁹. Nam sēdm eū
 dem aug⁹. Caritas est via dei ad homīes. et via hoī
 ad deum. p caritatē namq⁹ venit deus ad homīes
 venit in homīes factus est homo. p caritatē deū dili
 gūt homīes. et ad deum currūt. et ad deū veniunt
 hec aug⁹. Quicūq⁹ ergo habet caritatem. talis iam
 non est alienus a deo. sed ipse in deo. et deus in eo ma
 net. Sic namq⁹ familiaris est deo caritas ut in illo
 homīe ipse mansione hīre nolit ubi caritas nō fuit
 hoc pbat hugo de sancto vic. in m⁹. li. d. archa noe
 sic. d. Quicūq⁹ habet caritatē. non iam alien⁹ est
 a deo. sed ipse in deo. et deus in eo manet. Sic familiaris
 est deo caritas ut ipse mansione hīre nolit. ubi caritas
 non fuerit. Si ergo caritas tecum est. veniet deus ad
 te et manet apud te. si tu recedis a caritate. recedit et
 ipse a te. Si caritatē nūq⁹ habuisti. nūq⁹ vēr de
 ad te. nec mansit apud te. Si caritatē ceptam dese
 ruisti recessit deus a te. Si in caritate cepta pmanisti
 deus tecū est. et pmanet apud te. hec hugo. Et no
 tandum q⁹ non solum spūs scūs habitat in anima
 sed et palam in corpe. ut et corpa nra templum
 sint spūs sancti. quē habedim⁹ a deo. Quod affirmat
 b⁹ aug⁹ ita. d. Vita corpis aīa est. Vita aīe deus est.

Spūs dñi habitat in anima. et p aiām in corpe.
Ut et corpa nra. templū sūt spūs sancti. quē habe
m l adeo. Venit em spūs ad aiām nrām. quia caritas
diffusa est in cordibus nrīs. p spm scū qui dat
est nobis. et totū possidet. qui pñapalem tenet. Te
nēs deus quod melius est. id est cor tuū. mētē tuā.
aiām tuam. pfecto p meliōrē possidet et inferiōrē
qd est corpus tuū. hec aug. Considerandum est
q anima hūanā nulla res implere potest. pter
solum deum. Cum aut illū habueat plenū est
desideriū eius. Quia cū deus sit sūmū et omē
bonū. non habet anima quod ampli⁹ desideret
si possidet omē bonū. Implet aut deus eos visitādo
do p grām suam. quia nichil aliud desiderant
pter ipm. de hoc beatus aug. in li. soliloquiorū
sic ait. mundum cenaculū dedit te dñe deus. qui
mūqm nisi mūdis cordibus videri potes. multo
magis nec haberi. Quos aut pdestinasti. ipos
et vocasti. et sūficasti et mūdasti. Ut dignum
habitudinē sūt tue maiestati. cum quibus et in
quibus tu delectāris et letificas innocentem eorū
habitas cum eis in medio. i. in memoria et cogi
tatione eorū. Anima em nra ita capax facta est
maiestatis tue. q a te solo et a nullo possit impleri
Cum aut habet te plenū desiderū eius. et iam
nil aliud qd desiderat exterius restat. Dum aut
aliud exterius desiderat. manifestū est q te nō habet
interius. quo habito nichil est qd vlti⁹ desideret
Cum em sis sūmū et omē bonū. non habet qd
desideret amplius si possidet omē bonū. Implet
aut eos. qui nichil aliud desiderāt pter te. et
facis eos dignos te. sanctos beatos immaculatos
et amicos dei. qui omnia reputāt ut stercora.
ut lucra faciāt te solum. hec est bñtudo quam
hominū cōtulisti. hic honor quo eū inter omēs
creaturas honorificasti. Ecce domine deus meus.

173
inueni locum ubi habitas. quia in anima quam creasti
ad ymaginem et similitudinem tuam. que te solum querit
et desiderat. Ego erravi sicut ovis que perit. queres
exterius te qui es interius. et laboravi multum quies
extra me. et tu habitas in me. si tamen desidero te. hec
augustinus. hunc excellentissimum hospitem. idem beatus augustinus.
aduenire in cor suum desiderabat. cum sic diceret. Quis
mihi det. ut venias in cor meum domine. et inebres illud.
ut obliviscar mala mea. et domum bonum meum am-
plexar te deus meus. fecisti enim nos. et inquietum
est cor nostrum. donec requiescat in te. hec augustinus. Qui
vero secundum sanctum beatum ambrosium. christum recipit in cordis
domum. maximis delectationibus exuberantem pascat
voluptatum. et dominus libenter ibi ingreditur. et in eius re-
cubito affectu. hec ambrosius. Felix est ergo illa anima.
que cor suum cotidie mundat. ut inhabitantem in se
deum suscipiat. negare siquidem illi requiem celestem
patris non poterat. qui sibi in hac vita requiem in
mente preparavit. De hoc beatus bernardus sic dicit. O felix
anima que cotidie cor suum mundat. ut inhabitante
deum suscipiat. O quam beata anima. apud quam deus
requiem inuenit. quia dicit potest. Qui creavit me
requiem in tabernaculo meo. Negare siquidem ei
rex celi requiem non poterat. qui sibi in hac vita re-
quiem in mente preparavit. O anima. deus tui desi-
derat hospitium. tui cenaculum plusquam celeste palla-
cium appetit et exoptat. Desiderat enim sue sunt esse cum
filiis hominum. hec bernardus. Unde gaudere potest dicit beatus augustinus.
O felix anima que potes esse. tanti hospitis hospita.
Si igitur possidere cum deo celestem gloriam querimus.
necesse est. ut ei nosmetipsos prius hic in terris habi-
taculum per vite scimoniam prebeamus. quia si cum in hoc
seculo in cor nostrum suscepimus. ille post hanc vitam
suscipiet nos et prebabit vultum suum in eternum. Unde de
hoc beatus augustinus exhortando sic dicit. purga cor. ut ipse
dominus illuminet. ut que invocas intret. esto domus eius.

et erit domus tua. habitet in te et habitabis in eo.
Si enim in hoc seculo exceperis in corde tuo. ille post
hoc seculum excipiet te in vultu suo. hec aug⁹. dicit
et de hoc petrus damian. Qui posside cum deo pa-
disi iamdudum q⁹rm? hic necesse est ut ei nosmet ipos
prius habitaculum p⁹beam⁹. q⁹us dum ip⁹e in nob⁹
habitat et nos in eo. sic studeam⁹ non ignobilis
oc⁹. sed laboriose quietis sabbat⁹ colere. Ut ex hoc
meream⁹ in diem d⁹ni qui nullo claudit⁹ fine t⁹a
sue. hec petrus. Ecce q⁹m iocundum et q⁹m fructuo-
sum est ip⁹m d⁹nm in cordis hospitium in p⁹nta vita
sustine. quia ip⁹e viceversa post exitum hui⁹ p⁹gru-
nationis suscipiet talem a⁹am in suam eternam
mansionem. *de quib⁹ gradib⁹ potiorib⁹ caritat⁹ cap. xxxij.*

Uellem etiam aliqua scire de gradib⁹ cari-
tatis et qui gradus sint potiores et magis vali-
di ad p⁹ducendū ad amorem violentū indu-
centem languore spūalem. *Care debes p⁹ ut dicit*
thomas de aquino. q⁹ diuersi sūt gradus caritat⁹
scdm diuersa studia. ad que homo p⁹ducit⁹ p⁹ carit⁹
augmētū. Nam quidem p⁹mo incūbit homin⁹
studium p⁹ncipale ad recedendū a p⁹ccō. et resistendū
concupiscencijs eius. que in cōtraariū caritatis mo-
uēt. et hoc p⁹tinet ad incipiētes. in quibus caritas
est nutrienda uel fouenda ne corrumpat⁹. Scdm
aut⁹ studium succedit. Ut p⁹ncipalit⁹ intendat ad hoc
q⁹ in bono p⁹ficiat. et hoc studium p⁹tinet ad p⁹ficiē-
tes. qui ad hoc p⁹ncipalit⁹ intendunt. Ut in eis cari-
tas p⁹ augmētū roborat⁹. Tertiū aut⁹ studium est.
Ut homo ad hoc p⁹ncipalit⁹ intendat. Ut deo m⁹he-
reat et eo fruatur. et hoc p⁹tinet ad p⁹fectos. qui cu-
pūnt dissolui et esse cum xpo. hec th⁹as. Vbi no-
tandum q⁹ q⁹nto p⁹fectior est vita in hoīe. tanto
est vehemensior et feruēti⁹ amor in illius corde
ad diligendū deum solum sup⁹ omnia. Iste vero
amor vehemens siue feruens. Habet sex gradus ex
se p⁹cedentes. Prim⁹ gradus est amor incompabilis.

et iste est communis omnium electorum. **S**ecundus gradus est amor
incontaminabilis. et iste est mundi contemptorum et religi-
osorum. **T**ertius gradus est amor in fatigabilis. et
iste est iugiter perficientium. et christi confessorum. **Q**uartus
amor est inseparabilis. et iste est sanctorum contempla-
tiorum. **Q**uintus est amor in superabilis. et iste est christi
martirum siue victorum. **S**extus est amor in satiabilis
et iste est iugiter desiderantium ut solitariorum. Hys sex
gradibus decursis. sequitur amor violentus inducens
laguorem. Primum igitur et infimum gradus caritatis siue
amoris istius est amor incompabilis. qui est contra
omnibus elationibus. qui est tante virtutis. quod omne peccatum
mortale ab anima expellit. et deum super omnem crea-
turam diligit. Et hic gradus est necessitatis. Ut dominus
ostendit in euangelio. Matthei. Vbi sic dicit. Qui diligit patrem
et matrem plus quam me non est me dignus. Ergo si
omnia est diligendus deus. Unde Anselmus dicit. quod crea-
tura rationalis nichil debet diligere nisi summam essentiam
alia autem propter istam. Ratio istius est. quia in quo est
summa diligibilitas. summe debet diligere. sed hoc est in
deo. ergo summe est diligendus. **S**ecundus gradus amoris
caritativum. est amor incontaminabilis. et hic gradus
est mundi contemptorum. qui tante est virtutis ut hominem
a mundana conversatione abstrahat. ne mens polluat.
et ne caritas ab operatione sua impediat. Unde Iohannes
in prima sua Epistola dicit. Si quis diligit mundum non
est caritas patris in eo. quoniam omne quod in mundo est
aut est concupiscentia oculorum. aut concupiscentia car-
nis. aut superbia vite. Sed huiusmodi concupiscentie. illam
mentem per consensum pravi non superant. que veraciter
deum amat. Unde dicit beatus Gregorius. Ille vere deum
amat. cuius mentem prava delectatio. ex consensu non
superat. Nam tanto quisque a summo amore disiungitur
quanto inferius delectatur. hec Gregorius. Ratio istius est. quia
ignis amoris dei. separat omne inconueniens amato
ab amante. **T**ertius gradus amoris caritativus est
amor in fatigabilis. et iste est iugiter perficientium

et xpi confessorum. qui est tante virtutis. ut et animam
non faciat quiescere. donec inueniat quem diligat. unde
in li. 1. canon. dicitur. In lectulo meo per noctem quiesci. et
quod exponens origenes dicit. Querendus es domine cum frequen-
tia laboris. non in lecto in luce veritatis. non per noctes.
cum furore caritatis. abiecta superstitione naturalis rationis.
Solutus enim amor te inueniat. quia qui te amat. te
habet. habet ut amet. amat ut habeat. ne te meti-
um perdat. Quartus gradus amoris caritativus. est
amor inseparabilis. et iste est assidue contemplativus.
et hic gradus tante est virtutis. ut continuo stimulis
agitet mentem contemplativam. ad apprehendendum deum
donec tandem dicatur. Inveni quem diligit anima mea
teum cum nec dimittam. Vbi dicit beatus Bernardus. Quis te
non teneat domine ihesu. qui tenentem spe fortificas. perfec-
tione decoras. perseverantia conducis. remuneratione per-
ducis. Ego non dimittam te nisi benedicens michi. magis
dimittam te quia non benedicas nisi tenentem te. Hec Bernardus.
Istum gradum videtur habuisse apostolus cum dicit. Ad
Rom. viij. Quis nos separabit a caritate christi etc. Quintus
gradus amoris caritativus est amor inseparabilis. et
hic est martirum in adversitatibus non cadentium. qui est
tante virtutis et fortitudinis ut dicat Augustinus in li. de mo-
ribus ecclesie. Nichil tam durum tam ferreum. quam non amoris
ignis. vel ignis amore vincatur. Et ideo idem beatus Augustinus
alibi dicit. Nichil amantibus durum est. nullus labor
difficilis. quia qui amat non laborat. Amen. igitur
et nos christum. et facile videbitur omne difficile. Ratio huius
est quia secundum eundem Augustinum. Nullomodo onerosi sunt
labores amantium. sed ipsi delectantur sicut venantem aucu-
pantium et piscantium labores. In eo enim quod amat
aut non laborat. aut laboratur. amor autem reddit
minimam sensibilem. Sextus gradus amoris caritativus
est amor insatiabilis. et hic est iugiter desiderantium et
solitariorum. hic gradus tante fortitudinis est. ut nichil
sibi sufficiat propter unum solum quod amat. et sic id-

ipm semp amplius in hac vita sitit et desiderat. Ratio
huius est. quia ut dicit Rich? de sancto vic. Caritas ista
semp inuenit quod adhuc concupiscere possit. quia
quid qd fiat desiderium ardentis anime non sariat. si
tit et bibit. bibendo tamen sitim suam non extinguit.
sed quo amplius bibit eo amplius sitit. auida enim
vmo insatiabilis anime sitis vel esurientes non sedantur
sed irritantur. Quid queso illo amore molestus et acer
bius. cum sitim suam non resistendo tpare. nec me
buando extingueret possit. hec Rich?. Eae quo iste gradus
caritatis iam se extendit ad quendam violentiam amoris.

Iste namque sex gradibus de violento amore et ei? gradibus cap. xxxv.

Securiss. sequitur amor violentus. qui h? ortu
ex magno furore caritatis dei. qui cor penetrat
atq; transfigit. hec vero caritas siue amor violentus
quatuor habet gradus. Nam caritas violenta animam
seu corda deuotorum hominum primo vulnerat. secundo ligat
tercio languidum facit. quarto humori caritas defectum indu
cit. De his gradibus violenti amoris. loquens Rich?
de sancto vic. in tractatu de caritate circa principium
sic dicit. magna vis dilectionis. magna virtus caritatis.
multi gradus mea. et nullis magna differentia. Super
hos tamen omnes gradus dilectionis est amor ille ardens
et feruens qui cor penetrat. et medullitus transfigit. ut
veraciter dicat. Vulnerata caritate ego sum. Cogitemus
ergo que sit supereminencia caritatis christi. que dilectionem
punctum vincit. probris sue carnis affectum transcendit
delectationem extinguit. Insuper et animam suam in sui odium
vertit. O violentia dilectionis. o excellencia et super
eminencia caritatis christi. hec est de qua loqui volumus.
Attendo namque ad opera violente caritatis. et inuenio
quod caritas vulnerat. caritas ligat. caritas languidum
facit. caritas defectum inducit. quod homo non violentum
quod homo non validum. Primus ergo gradus violen
cie est. quando meus desiderio suo resistere non potest. quin vol
neret. Nonne tibi corde percussus videtur. quando igneus ille

amoris aculeus mentē hominis medullitus penetret
affectūq; cū suerbeat intm. Vt desiderij sui estum co-
hibere omnino non valeat. desiderio ardet. affectu fer-
uet. estuat anhelat. p̄funde ingemiscens. et longa
suspura trahēs Vt dicat voluerata caritate ego sum
Hec Rich? **E**t nōdū q; anima p̄specta pulchritudine
filij dei. et cum illius speciem et decorem ad amare
cepit. ex ip̄o quoddam telum. et voluis suscepit amo-
ris. cum v̄o tam amabili confixa fuerit telo. mag-
no erga ip̄m dñm accendit desiderio. ita ut nō velit
nec possit aliud cogitare ac desiderare p̄ter ip̄m.
De hoc origē. sup̄ Can. sic dī. Amore celesti agit aīa
cū p̄specta pulchritudine et decore v̄bi dei sp̄em eius
adamauent. et ex ip̄o telum quoddā et volū accepit
amoris. Est enī verbum hoc ymago et splendor dei
inuisibilis p̄mogenit̄ om̄is creature. in quo crea-
ta sunt om̄ia. que in celis sūt et que in t̄ris. siue vi-
sibilia siue inuisibilia. Igit̄ si quis potuit capaci
mente comē et considerare horū om̄ que in ip̄o sūt
creata. decus et sp̄em. ip̄a rerū venustate percussus
et splendoris magnificētia seu iaculo vt ait p̄ph̄a
elcō terebrat̄. salutare ab ip̄o voluis ampicet. et
beato igne amoris eius ardebit. Si quis v̄o amorē
dei arserit. et iaculis eius dulcē voluis accepit. et
eius amabili cōfixus fuerit telo. ita ut ad eū deside-
rijs diurnis nocturnisq; suspiret. aliud quid loqui
non possit audire. aliud velit cogitare. aliud nesci-
at desiderare p̄ter ip̄m. aut cupe aliud. vel sp̄are
non libeat. istius anima merito dicē p̄t. voluerata
caritate ego sum. quia ab illo voluis accepit. De q̄
dicat Isaiās. et posuit me sicut iaculū electū. Tali
voluere decet deum p̄cutē aīas. talib; telis iaculis
q; cōfigē. ac salutand; eas voluentibus sanare. Vt
quia deus caritas est. dicat et ip̄e. quia voluerata
caritate ego sum. Hec origē. Qui igit̄ amore dei
sic voluerat̄. sui dilecti dñi faciē semp ymaginat̄

et ipm intussecus inter brachia cordis sui. et intima
dilectione amplexat. hic talis a concupiscentia sui de
siderati quiescere non valet. quia eius cor sagitta quida
diuini amoris dulci vulneratum est. De hac caritate
Iohes Abbas. in tractatu de xxx gradibus sic ait. Ca
ritas scdm qualitatem est similitudo dei. in quantum
hominibus possibile est. Scdm vero operationem est ebrietas
anime. scdm autem proprietatem est fons fidei. abissus lo
gammutat. mare humilitat. Et nondum qui sine timo
re est aut caritate repletus est. aut animam mortuam habet
Expectata tamen caritate. Verus et sanctus timor domini gignitur.
ex sancto vero timore domini. iterum amor. Beatus
ille qui ad deum possidet amorem. Non enim mater
ita lactanti puero sicut caritat filius semper deo adhe
re naturam habet. quoniam qui vere diligit. dilecti faciem
semper ymaginat. et hanc in dilectione immo intus
secus amplexatur. hic talis demum nec in sompnis
a concupiscentia desiderati quiescere valet. sed cum con
cupito ibidem exercitatur. Ista sagitta quidam plagat
dicebat. Ego dormio. propter necessitatem nature. cor autem
meum vigilat. propter multitudinem amoris. Si dilecti
facies manifeste et efficaciter totos nos transmutat. et
claros et hilares efficit. quanto magis faciet volens. et fa
cies regis et domini nostri hospitantis in anima nostra. Ca
ritas etiam quosdam vulnerare consuevit. unde quidam
dicit. Vulnerasti cor meum. quosdam autem aliquando facit exul
tare. Nam epulante corde. volens hilarescit et pullu
lat. Quando igitur totus homo. dei caritati quodammodo
coaptatur et iungitur. tunc exterius in corpore. tamquam
speculo aliquo anime claritatem ostendit. Qui vero
talem gratiam accipit. multo magis ab eo corporali obli
uiscitur. Arbitror autem quod nec eundem fixam appetit
nec ipsum cibum quem sumunt. cum delectatione de cetero su
munt. Caritas est etiam mater. pacis fons. ignis im
mortalitatis. et glorie radix. et qui proximum diligit
numquam detrahentes sustinebit. sed magis fugiet.

tamquā ab igne. Hec Iohes abbas. Et considerandū. qd
amor violentus. non solū voluerit amantissimas
sed et ipm fontem amoris deum voluerit. Unde ver
cellens. exponens illud cān. 1. Filii matris mee pugna
uerūt contra me. dicit. Pugnantes enī corporali spū
acutis mutuosē ferūt et pūgunt. Sic mentes cōtem
platīue feruēcia desideria subtilia et acutē penetra
tūa immittūt. Primo quidem in panympbos pēsus
eisdem ptransitis in sponsūm figūt sagittas acutās
volatiles violenti salz amoris. Ut dicit voluerasti cor
meum soror mea. Et sic patet de pmo gradu violenti
amoris qui voluerat. **N**unc de scdo gradu violenti
amoris videndū est. qui ligat. de quo Rich^{us} in tractatu
de caritate sic dicit. primū gradū vidēz violenti amo
ris dixerim qui voluerat. Scdm qui ligat. Adne vē
et absqz vlla cōtradictōe animi ligatus est. qm om
obliuiscit. Ut aliud meditari non possit. quia quidqz
agat. quidqz dicat semp hoc in mente reuoluit. per
henn qz memoria retinet. hoc dormiēs sompniat
hoc vigilans omī hora tractat. Unde facile est pen
dere vt arbitror. quō hic gradus priorē cōscendat
qui mentem hominis nec ad horam quietā esse per
mittit. Recte itaqz dictum est. qd prior gradus sit
ille qui voluerat. Scdus ille qui ligat. Licet enī liga
ri quqz sit mmi qm voluerat. tamē maior violē
tia videtur si postqm aliquis pūssus deicit. deiec
tus cōphēdit. abducit. mcarceat. atqz ligatur
et iam omo captivus tenetur. Quid horū queso ma
ius est et violentius. Ille liber est. iste autē a loco in
quo detinet recedere non potest. Sic utiqz qui ab
hoc scdo gradu violentie caritatis absorbtus est. qd
qz agat. Vel quocūqz se vertat ab illa vna et intima
sollicitudine sue curā auelli non potest. quia ligat
est. Hec Rich^{us}. Sed quē sunt vincula quibus spūs
sue animi. cum liber sit ligari potest. Rich^{us} ibidem
declarat. S. volis audire de caritate ligante. ppheta

osce xi. ca. di. In fomiculis adam traham eos. in fomiculis caritatis. Sed qui sunt isti fomiculi adam p'mputis m'i. nisi munera dei. in magna em' gl'ia erat? fuit. Quid inq'm sunt ista caritatis v'mcula. nisi dei b'nficia. bona nature. bona gracie. et bona glorie. Hys em' b'nficiis v'mculis. debitores nos fecit obnoxio. quia natura bonam condidit. gr'am obtulit. glo'iam rep'misit. Ecce fomiculus triplex. Fomiculus at triplex difficile rumpitur. Adiecit aut' d'ns ad hec nova v'mcula caritatis manu valida multiplicare sup nos. ut nos sibi artius ass'ringat. que enu'merari no possunt. Vbi no'ndu' q' om'es res que in m'ndo su't. cor hominis saciare non possunt. pre't vnu' solu' bonu' q'd est deus. qui cordis desideriu' implere potest. quia in ip'o plena et p'fecta sacietas est o'm bonor'. habens in se o'm'e delectametu' suavitatis. De hoc hugo super celesti serarchia sic dicit. multa in hoc m'ndo su't. et hec om'ia cor hominis saciare non possunt. ut p'bat experientia. Vnu' aut' est bonu'. et p' hoc solum cum papit sacietas inuenit. ergo non in multitudine. sed in v'mtate sacietas est. Vnu' est igit' necessariu' bonu' q'd nobis p'parauit deus. sic ergo in mensa dei. no' nisi vnu' ferculu' nobis apponit. sed noli inq't co'tempnere. sacietas em' multa est. Saccabor inquit p'pheta. cu' apparuerit gl'ia tua. noli timere cu' audis vnu'. Vnu' quidem est bonu'. sed in illo bono o'm'e bonu' est. Vna refectio. vnu' cibum. Vnu' pane' p'parauit nobis deus habente in se o'm'e delectametu' suavitatis. Ista vo' diuina refectio singularis dr'. quia cum aliena delectacoe et dulcedine exanea non papit. Dicit et v'mifica quia vnu' secum efficit om'es. quibus sumenda et p'piendam prebet. hec hugo. Considerandu' etia' q' corpus cu' ligat. de loco in quo est moue se no' potest. Sic amor sp'ualis dum mentem violent' ligat. in deum solum et non in res alias intend' facit. Nam sedm b'm Aug'. Quid est pondus in corpib'. hoc est

amor in spiritalibus. Unde aut. pondus meū amor meus
eo feror quocūq; feror. primo igitur corpora p pondus
in loca sua tendūt. Sed loca sine vniunt. Tercio loca
suis assimilant. q̄to in eis conseruāt. q̄to ibide quies
cūt vt grana. Sic amor spūalis facit nos in deū ten
dere. nam p̄re talis amor est diuinus. et in omnibus
facit nos habere deum tamq̄m finem. quia omnia fac
nos dilige p̄ter ip̄m. et p̄cūctis facit nos desiderare deū
et in ip̄m p̄ desiderū tendere. Secūdo hui^{us} amor. habet
nos deo vniere. quia hoc est cōmūe amorū. q̄ sit quedam
virtus vniūa amantis non reamata. Tercio hui^{us} amor.
amoris habet nos in deum trāferre. quia scdm dyonisi^{um}
amor ponit rem extra se. et collocat ip̄am in re ama
ta. Quarto amor diuinus facit nos de deo gaudere. q̄
quolibz libent^{er} p̄sistat in actu delectabili. et quid delecta
bilis deo. Ideo inter cetera signa. hoc est valde magnū
signū q̄ hō sit caritate. et q̄ habeat hui^{us} amorem.
q̄ delectat in deo et in rebus spūalibus. Q̄to amor
facit nos in deo quiescere. quia mēs delectata in aliquo
quiescat in illo. et maxime si delectatur in eo finalit^{er}
Erit ergo hic modus. q̄ hui^{us} amor caritatis. p̄mo
incipit. scdō p̄ficiat. tercio fit p̄fectus. et sic facit amā
tem dicere. Cupio dissolui. scilicet ratione delectatōis diu
ne. et esse cum xp̄o. id est quiescere in ip̄o. Ergo scdm
hūc amorem incipientes p̄ desiderū in deum tendunt
proficientes vniuntur. p̄fecti deiformes existunt. quia
in deum trāformati. in solo deo delectant. et delectati
in eo requiescūt. Ideo dilige volēt deū p̄mo op̄ est toto
affectū in ip̄m tēde. scdō ei vni. t̄o iē trāformari. q̄to i eo delec
tari. q̄to i eo q̄scē. Sic igit p̄ter se scdō ḡn volēt amoris
q̄ ligat. Deinde vidēdū est. de cō ḡn volēt amoris. Tercio
igit gradus violente caritatis. est quidam lagnor spūa
lis. qui aīam exferuentissima dilectione quā ad deū
habet lagrudam facit. ad quē gradum tūc anima
ascendit. q̄ omiēm affectum aliū a se excludit. q̄
nichil p̄ter vniū vel p̄ter vniū diligit. De hoc gradu

intime caritatis. Bich⁹ de scō vic. in tractatu de caritate
sic ait. In hoc igit gradu violente caritatis. nichil
ōmo satisfacere potest preter vni. vni amat. vnum
diligat. vni sitit. vni concupiscat. ad vni anhelat.
in vni suspirat. et vno inardescat. in vno requiescat.
vni solū est in quo reficiat. vni solum ex quo faciat
nichil dulcescat. nil sapit. nisi hoc vno condiciat. quidq
vltio se offerat. quidq sponte occurrat atq recitatur. cito cō
culcatur. quid suo affectui nō militat. vel hui⁹ desi
derio non deseruiat. Sed quid hui⁹ affectus trānde
digne destituit. qm omne desiderium expellit. omne studiū
excludit. omne exercitiū opprimit violentē. qd sue cōcu
piscencie deseruire non pspiciat. quidq agat quidq co
gitat. et mortale. ymo intollemibile videtur. nisi in vni
desiderij finem cōcurrat. Cum aut finem potest eo. qd
diligat. omnia piter se habere credit. sine illo at abhor
ret omnia. corpore deficiat. corde tabescat et laquesat.
consiliū non recipit. rationi nō acquiescat. nullam cōso
lacionē admittit. sed clamat cū sponsa. vniacate dilectō
quia amore laqueo. laquor aut amoris. nichil est
aliud nisi tedū quoddā impaciēs desiderij. quo affiat
mēs vehemētē amantis eo absente quem amat. valde
namq consternat animū. subtracto sibi tanto solaciō
net potest mitigari doloris amaritudo. nisi pntem
habeat quē sic amat. De hoc bñs Bñh⁹ sic dicit. qnto
putas cōsternat. animū stupore subtracto sibi tanto so
lacio Subtractō em rei amate. augmētū desiderij est.
et quod ardentē optat. caret egre. et hic laquor amo
ris. non est aliud nisi tedū impaciēs desiderij. quo ne
cesse est affici. mentē vehemētē amantē. eo abeunte
vel et absente quē amat. nullo igit hūano solacio
mitigat. secreta doloris sacra amaritudo. qd dilectus
cōsiderans quippe. qui eundem laquorē inspirat. vt
ere eo occasionem habeat redeūdi reuertē loquē q ei
verba amatoria. vba ineffabilia. verba que nō licet
hominū loqui. hec Bñh⁹. Scendū aut est. q hic laquor.

ex tribus affectib⁹ contēpat. scilicet ex dolore pudore. et
odore. qui affectus confluentes in anima diligēcie
faciūt hūc laguorē. **P**rimo igit^r iste laguor nascit^r. ex
dolore. timet enī q^d deus ex indignacōne recessent. et
offensus nolit ei de cetero suam pūciam indulgē. et
hic dolor affligit amantē vehemēt. Sicut enī de hoc bñs
Bñh⁹. Anima que didicerat et accepit semel a domino
intrare ad seipam. et in intus dei pūciam suspirare.
et querē faciem eius. talis inqū nescio. an gehennā
ipām expiā ad tempus horribilius penalius ne du
cat. qm̄ post spiritalis studi. hui⁹ seculi gustata suam
tate exire. demio ad illecebras et molestias carnis. dico
ergo vobis nichil est. q^d m̄tm̄ fornicet. quisq^{ue} hoc
bñficiū semel accepit. qm̄ ne grā derelictus necesse
habeat egredi demio ad carnales cōsolaciones. et rur
sum carnaliū sensuū sustinē tumultus. hec Bñh⁹. **S**ecūdo
hic laguor contm̄git ex pudore. Nam subtrācta grā
et dei pūcia. ex au⁹ v̄tute om̄ia serena fuit et fuerūt
et ad notū om̄ia puenērūt. homo miser relinquitur
sibi et vicia parit et defectus. que prius om̄ia latita
bant. p̄gredi incipit. et erat miseria illius multa
nimis. quibus cogitatis hoc rubore pfundit^r. q^d tam
vilis et abhominabilis apparet coram deo. Unde audi
bñm Bñh⁹. subtrācta grācia querulante atq^{ue} dicentem
Currebam bene et ecce lapis offensionis. in via impe
gi et corruī. et dñs declinavit m̄ra a seruo suo. hinc
ista stultitas anime mee et deuotōis quā paucior. qm̄
ita exaruit cor meū. factū est sicut terra sine aqua.
nec cōpungi ad lacrimas queo non sapit psalmus
legere non delectat. orare non libet. meditacōnes so
litas non inuenio. Vbi illa mēbriatio. Vbi mētis se
ritas. gaudiū et pax in spiritu sancto. hec Bñh⁹. **T**ercio
hic laguor surgit ex odore. deus enī subtrahēs
se anime dilecte. relinquit post se v̄tutis sue odorem
qui urget aīam. ut dīcā absēciam impacēt ferat
clamans sine m̄tmissione post tergum abeuntis.

Reuerſe reuerſe. Nā vt ait bñbñ. Subducto ſibi tam
dulci ſponſo. interim nichil aliud non dico deſiderare
ſed nec cogitare libebit. Itaq; reuocat vbum. id eſt ſponſus
et hoc deſiderio anime. ſed eius cui aliquoties induſit
ſuauitatē ſui. Nam guſtato aliquali. qm̄ dulcis eſt
dñs. et cum qđ derelicta a domino ad ſe redierit. in cordis
palato ſaporem retinet. quo fit vt impacientē ipm̄ deſi
deret cum languore. et ex hoc languore mirabilē pfiat.
anima. eo qđ ſuſpirijs et inquietudinibus vehementer ex
agitata languere non ceſſat. donec deus. eius impacientia
allectus. cum maiori familia gñrū. et maiora cumulo
reuerſat bonorū. Anima vero tam ſalubri amore affecta
et liquefacta. nichil extra ſuū conditorē diligit. et que
prius ipām delectabāt. ſunt poſtmodū vehementer illi one
roſa. quia ſolum dñm quem amat videre deſiderat. De
hoc bñs gñrū ſup illo vbo. Anima mea liqſcā eſt ſic dicit
mens namq; hominis conditoris ſui ſpēm nō querentē
male dura eſt. quia in ſemetipſa remanet fugida. at ſi
ardere iam ex deſiderio cepit. ad ſequēdū quē diligit
liqueſcā pignem amoris currit. fit deſiderio amara.
vileſcūt in ſeculo cūcta que placebāt. nichil eſt qđ extra
conditorē libeat. et que prius delectabāt aīm. ſiunt
poſtmodum vehementer oneroſa. Nil eius meſticiā cō
ſolatur. quovſq; adhuc qui deſiderat non aſpiciatur.
exeret mēs. lux ipſa faſtadio eſt. theſigigne in mēte deco
quē rubigo culpe. et ſuccenſus aīm. quaſi auxi mōē
quia p vſum ſpēm pdidit. p incendū clareſcit. hoc amōē
arſit. quiſq; ad veritatē puenire potuit. hec gñrū. In hoc
eſt gradu violenti amoris plene compenſat turba carna
liū deſideriorū. quia mēs a ſe ipſa alienatā. et dñm in illud
diuini archam ſecretarū rapit. et ab illo diuini amo
ris incendio circūdatur. Quod richi aſſumat in eodem
tractatu de caritate ſic d. Tertius itaq; amoris gradus
eſt. qm̄ mēs rapit in diuini liūs abiffimū. ita qđ ani
mū humanus in hoc ſtatu extenſorū om̄ oblitus. pemit
neſcit ſepm̄. totus qđ tranſeat in deum ſuū. In hoc

itaq; gradu plene compescat carnaliū desideriorū turba
et sit in celo silentiū. q̄i diuina hora In hoc itaq; ḡdu
dum mēs a se ip̄a alienat. dum in illud diuinū archa
in secretariū rapit. dum ab illo diuinū amoris incendio
circūdat. et intime penetra. vsq; quaq; inflamat.
seipm̄ penitus eruit. et quēdam diuinū affectū indu
it. et in specte pulchritudini configūta. tota in aliam
figuram transit. Vnde quid sit inter ferrū ignitum
et ferrum frigidum. Primo patet pauldubio in
ignem tam nigrū qm̄ frigidū Sed dum in igne
incendio moram facit. paulatim nigredinem de
ponit. ferrum q; candens paulatim in se similitudi
nem ignis trahit. donec totum liquefiat. et a se ip̄o
plene deficiat. et in aliam penitus qualitatem tūseat
Sic anima diuinū amoris incendio mandens flama
absorbta. et inopq; desideriorū gloria vndiq; circūsepta
primo incalēsat. postea incandēsat. tandem at tota
liquefiat. et ap̄iori statu penitus deficiat. Vultis audire
ex huiusmodi igne incalēscētes. et inētorū desideriorū estab
iam incandēscētes. Nonne inquit cor n̄r̄m ardēs erat
in nobis de ih̄u. dum loq̄uitur nobis in via. Nonne
et illi ex arcu fusa diuinitatis flamma. et in spectata gl̄a
incandēscūt. et diuine lucis configurati. iam q̄i in alia
gloria tūseunt. qui reuelata facie gl̄iam dei speculan
tes in eandem ymaginē tūssformant. a claritate in cla
ritatem tamq̄m a dñi sp̄u. Vultis audire adhuc animā
diuine locutiōis igne liquefactā. liquefacta est anima
mea vt dilectus loquitur est. Statim siquidem vt ad
illud diuinū archam secretū admittit. p̄admiratiōis
magnitudine. iocūditatis q; hūmilitatis in seipm̄
ymo in ip̄m qui loquitur tota resoluit. dum incipit
audire archana illa v̄ba. que non licet hōi loqui
et intelligit. et incerta et occulta diuine sapiē mani
festari sibi. In hoc statu qui adheret dño. sp̄us vnus
est. In hoc statu anima in illum quem diligit totali
quesat. vnde dicit. Fulcite me floribus. stipate me

malis. quia amore lagueo. hec Rich? Sic igitur patet
tertius gradus violente caritatis. Quartus autem gradus
violente amoris. ut ait Rich? ibidem in tractatu de
caritate. est quando estuante animi desiderio. nichil iam
omnino satisfacere potest. et ideo ad defectum ducit. Quia
huius supremi gradus violentia. digne pensare sufficeret
Quid queso cor hominis profundius penetrat. vehemen-
tius exagitat. cum sitim suam nec resistendo tempore
nec inebriando possit extinguere. In hoc quarto gradu
amoris est amor insuperabilis. quia alii affectui et
maiori non cedit. inseparabilis est. quia a memoria
numquam recedit. singularis est. quia socium non recipit
Insuperabilis est. quia ei satisfacere non potest. Quanta
est ergo excellencia istius amoris. qui omnem alium
affectum excedit. Quanta queso vehementia. que mentem
quiescere non sinit. Quanta obsecro violentia caritatis. que
omnem alium affectum violentius expellit. Quanta supereminencia
emulacionis. cui omnino nichil sufficit. O excellencia
amoris. O violentia dilectionis. O caritatis vehementia
O emulacionis supereminencia. In primo gradu aque mis-
te non potuerunt extinguere caritatem. In secundo gradu anima
ponit dilectum suum sicut signaculum super cor suum. eo
quod illum omnino obliuisci non potest. In tertio autem gradu. si
dederit homo omnem substantiam suam. saltem pro dilectione. quam
nichil despiciet eam. eo quod in re alia delectari non possit
In quarto gradu. fortis est ut mors dilectio. eo quod ei sit
dulce. quid ergo pro deo facere vel sustinere possit. hic enim
omnem alium affectum expellit et vincit. Si enim ad ali-
quid affectum habemus? quod propter deum non diligimus?
perfecto adulter affectus est. qui summe caritatis con-
stantiam frangit. viresque eius minuit. in quantum
ad alienam animam trahit vel impellit. In hoc etiam
gradu. secundum aliquem modum. anima efficitur immor-
talis et impassibilis. Immortalis quia. a vita sepa-
ri non potest. Certus sum inquit apostolus. quod neque
mors neque vita poterit nos separare a caritate dei.

Impassibilis est scdm aliquem modum videtur. que
vlla dampna non sentit. que in omni minima hila-
rescat. et quidq; ei infertur ad penam. totu psumit
ad gl'am. Et cum aplo dicat. libent' glorabor in
infirmis meis. ut inhabitet in me v'tus xpi
Et de aplis legit. q' ibat apli gaudentes a cōspectu
conali. qui digni habiti sunt p noie ihu cōtūmeli-
am pati. In talib' aut cordibus que sic afficiuntur
caritate dei est fortis ut mors dilectio. quia sicut
mors exteriores sensus ab omni p'prio et natāli appe-
titu inficiat. Sic violenta dilectio in deuotione et religi-
osis v'itis omnia t'rena contempnē. et mentē ad alia in-
tendere compellit. De hoc b'at' g'g' sup' Can. exponēs
illud v'b'm. Fortis est ut mors dilectio. sic ait. Bene
fortis ut mors. dilectio esse p'hibet. quia p' dilectiōē
a v'itis mortificam'. quod em' agit mors in sensib' corp'is.
hoc agit dilectio in cupiditatibus mentis.
Sunt em' nōnulli qui sic diligūt deum. Et omnia vi-
sibilia negligant. et deum ad eterna mente inten-
dūt. ad omnia t'palia pene insensibiles fiūt. In hys
nummū dilectio ut mors fortis existit. quia sicut
mors exteriores sensus ab omni p'prio et natāli appe-
titu inficiat. Sic dilectio in talibus v'itis omnia t'er-
rena cōtempnē. et mentē ad alia intendere cōpellit.
h'm' mortuus et v'itus ap'lus dicebat. a mortui em'
estis. et vita v'ra abscondita est cum xpō in deo. h'y
pauldubio vitam suā in xpō abscondūt. quia dū
omnia que vident' postponūt. in hys q' nō vident'.
in b'atūde salicet veraat' et secrete v'unt. h'et g'g'
De hac est morte quedam glō. in lib' de diuinis nōi-
bus sic dī. Est quedā mors qua quis amoris vir-
tute diuini sempm et omnia excedens. forti conatu
in amatu se ferens. ml oīno preter eum. qui sol' est
anime b'atūdo querēs quā mortem elegit. Job
ostib'us suis. id est vigorosis sue anime affectibus
dicens cū aplo. Diuis ego iam non ego. v'uit v'ed

in me xp̄us. Et tales amantes non sim̄tur esse sui
ip̄orum sed amati. hec gl̄o. Vnde nōdum q̄ sol diui
mus. cum se amabat n̄s m̄s m̄fundit. facit nos m̄a
lescere suam feruētissimā in nobis caritate accēdendo
Cum igit̄ dicit̄ deus ignis cōsumens sic ex p̄sencia
sui feruore sue caritatis in aīam p̄iat. p̄pter quod
et ip̄a m̄cipit feruentissime m̄talescere et feruere.
in quo feruore stetit fere. cū dicebat. Factus est in
corde meo quasi ignis estuans. clausus q̄ iōssib̄ m̄ens
et defec̄ ferre non sustinēs. hec fortissimā flāma fūoris
p̄fiat in nobis gr̄am v̄mōis. Sicut em̄ ignis ma
terialis cōuertit in se materiam in qua agit. Sic ig
nis diuinus cōuertit in se aīam quam accendit. Et
quēadmodū varia metalla cōfluūt in v̄mū soluta ig
ne. Sic deus et anima longe a se diuersa in v̄mū cōflu
unt. Nam ex hoc igne corda liquefūt. liquefendo de
ficiūt. deficiendo transeunt. transeundo v̄munt. Vm̄ta
p̄ficiūtur. Dum in illam v̄mitatem transeunt quā salua
tor optat. et orat p̄ nobis ad patrē. d. Ego pater ut
sint v̄mū. sicut et nos sum̄ v̄mū. Ex qua v̄mione. illa
nobis gloriosa resultat gr̄a. Ut om̄ia que dei sūt sint
n̄ra et n̄ra dei. De hac violenta et feruentissima cari
tate b̄t̄is dyomisius sic dicit. Violentia amoris amā
tem transformat in amatū. quia v̄bi amor. v̄bi oīs
tenor interioris hom̄is se recipit. colligit. et se cūffert
et sic deo felicit̄ v̄mū. ex quo fit ut om̄ia n̄ra dei sint
et que dei n̄ra. sic q̄ fit ut sancti hom̄es deo v̄miti. ex
hōis eius d̄itent̄. et opera eor̄ ex eo q̄ dei nobiscum
sunt p̄ om̄ia nobilitent̄. Ut dicat nobis d̄ns illud ev̄
gelicū. Om̄ia mea tua sunt. De hac mira gr̄a dei p̄
d̄m̄ d̄t. Pater sanctifica eos in veritate. Ut sicut tu
pater in me. ita sint ip̄i v̄mū in nobis. Et paulus.
Qui ad heret deo v̄mus sp̄us est. Felix igit̄ illa hora
et desiderabile tempus. quā anima in tali dilectione
iocūdisimo actu constituit̄. v̄bi ip̄a totalit̄ in deum
transformatur. et velut sponsa. suo celesti sponso. cūctis

amplexibus cōiūgitur. De hac excellentissima caritate et tam felici hora. bñs bñh? sic ait. Oao anima mea. si deum diligis di amoris in eius similitudine transformaris. Felix ergo tempus et expectabilis hō qñ anima in hui? dilectionis actu iocundissimo cōstituit. p quā ipā totalit? in deum cōssformat. p quā mēs eius ab hīs que sunt sibi scdm virtutē superioris nature in lumen maius scriptibile rapit. Vbi mira quadā et ingenti delectatione animi eius absorbetur quā nullus sensus potest estimare. nullus sermo valet explicare. quia tunc in actu iocundissimo pstermit. cum ipā sponsa suo celesti sponso. caritatis amplexib? cōiūgitur. et ad eius osculum inclinat. et sic ad eū tactum subito quadam celesti dulcedine animi pfūdatur. quā quidem sentire potest. exprime non pt. Sic ergo cum mēna suavitatis in anima sentitur pfruiendi insatiabilis aviditas generat. Ut possit dītere cum paulo. Cupio dissolui et esse cum xpō. hec bñh? Am igit sic diuino amore inebriatus fuerit. talis obliuiscatur oīm que sunt. et totus pgit in deum gustans quādam dulcedinē ineffabilem. quā nemo nouit. nisi qui accipit. Ad hūc amoris gradū. et si interdum in hac vita hominibus sed valde pfectis puenire datur. diu tamē stare in tam iocunda suauitate phibent. quia et sancti viri cum in cōtemplatione se exprimit. habent quidem crebriam de dei visione leticiam. sed nullam copiam. Ista affirmat bñs bernh? in tractatu suo de caritate ita. d. Igit? dū animi diuino debratus amore obliuiscit oīm. totus pgit in deum. gustans illud quod nemo nouit. nisi qui accipit. At quotiēs illam felicitatem participat. istā miseriam nesciat. necesse est. tū utiq? siml esse non possunt. Ad hūc tamē amoris gradum. et si mortalibus interdum puenire datur. diu tamē stare phibetur. donec corruptibilibus exuta anima ex uijs. libere euascat. in libertatem filiorum dei.

Utitur aut et trahitur illius faciei desiderio. quā iuxta
phetam pater ut adamantem ponit. ut ferrea queq;
corda attrahere possit. Tractus ille et si suauē quādam
habeat violentiam. magis tamē immortalitatis im-
potenciam notat. qua mole grauata misera anima
a suo volatu sepe decedere cogitur. et deficere a conatu.
Habet enī amatory spūs corporis corruptione distenti-
crebram de dei visione leticiam. sed nullam copiam. dū
nec plena esse simitur nec morosa. Unde et quodā iocū-
do ioco interim ludere videtur cum filiis hominū a qui-
bus dum teneri putatur. emambus labitur. Insecta-
tus se patitur comprehendī. et disparēs rursus nō videt
donec demuo lacrimis et p̄abus vocatus reuertat.
Et ita licet delectet visitatio. molestat tū viciassitudo.
Sed quāto putas stupore pfundit anima subtracta
illa dulcedine. et ad hos sensuū laqueos captiua re-
tracta. Nonne q̄i de patria spiritui pulsa in vallē
corporū. in aliud quoddā ignotū scdm sibi cecidisse
videtur. longe prius dissimile. in quo caritas frigit.
sensualitas regnat. caligat oculus mentis. et sensus
alget cordis. meret rancor. et alta suspiria trahens inde
misera. Unde b̄ta efficitur. Nam quo gravior fuerat
exptā. eo molestius sibi ferret esse subtracta. Subtracō
enī rei amate. augmētatio desiderij est. et quod ardenti
optas. carere egrius. hec b̄n̄h̄. Tales vero qui sic diu-
no amore inebriant. se cohibere non possunt. quia tpe
illius feruētissime deuotionis. quā tūc sentiūt. in mag-
na suspiria primpunt. et in verba quedam incōsue-
ta p̄siliūt. De hoc idem b̄t̄s b̄n̄h̄ sic dicit. Flagrans
amor p̄sertim diuinū. cum se m̄t se cohibere nō potat
non attendit quo ordine. qua lege v̄b̄orp interdum
ebuliat. nec vllas voces requirit. solis cōtendē suspi-
rys. que de pfundissimis affectibus vltro ascendunt.
que videlz suspiria ip̄a deuocio. si m̄t̄n̄pe interdum
mitis volens effundere v̄ba. sed non p̄ualens. loq̄t
quidem ex affectu aliquis non ex intellectu. nō cōsidat

quid qualiter eloquat. sed quid quod in buccas venient
urgente amore non enunciat sed eructuat. hec bñh?
Nec mirum quia secundum deum beati ggg. tanta est de-
hemencia caritatis. quod enim quem semel accenderit. ex-
se constituit. et gustum in comprehensibilis dei dulcedi-
ne mebuat et infundit. hec ggg. Ex hac igitur spua-
li ebrietate huiusmodi suspiria et gestus inconsueti ori-
untur. Sic ergo patet quartus gradus violenti amoris.

De fructu vero istorum quatuor graduum bñh? in
tractatu de caritate concludendo sic dicit. In primo gradu
deus intrat animam. et animus redit ad seipsum. et ele-
uat ad deum. In secundo ascendit supra seipsum. et eleuat
in deum. In tertio eleuat animus in deum. et totus
transit in ipsum. In quarto exit animus propter deum. et
descendit sub semetipsum. In primo gradu animus
ingreditur ad seipsum. In secundo transgreditur seipsum. In ter-
cio pergit ad deum suum. In quarto egreditur. propter primum suum.
In primo itaque gradu spiritus ille super mel dulcis intrat
ad animam. et sua dulcedine mebuat eam. ita ut ha-
beat mel et lac sub lingua sua. hec est consolatio. que
abrenuntiantes seculo recipit. et in bono proposito so-
lidare consuevit. hic est abbas ille celestis. qui egredi-
entes de egipto. hoc est de seculo solet reficere. et per
solitudinem pascere. hoc est mamma illud abscondi-
tum. quod nemo novit. nisi qui accipit. hic est ille
dulcor spiritualis. et interna suavitatis. que quomodo
gemtos infantes lactare solet et alere. et ad matu-
ritatis robur paulatim producere. In hoc itaque statu
anima a domino in sollicitudinem ducatur. ibique lactatur
ut interna dulcedine mebratur. Sed oportet ut egip-
tium hoc est seculum. non solum corpore. sed et corde de-
serat. mundique amorem penitus deponat. qui cele-
stes illos cibos habere. et interna dulcedine faciam desi-
derat. prius necesse est cibos egypcios deficere. id est
carnales delectationes in abhominacionem converti. quam
liceat exprimi. que sunt ille melle et eterne delicie.

absq; dubio amor dei q̄nto plenius om̄em alium
affectum minuit. tanto sepius. tantoq; liberius.
anima interna dulcedine reficit. Sub hoc statu ani-
ma esuriēte visitat dñs. et sepe interna suauitate
saciat. spūs q; sui mebuat dulcedine. hec Richardus.
Et nōdū q; deus facit rāconāblem creaturā ad hūc
finem. ut summū bonū intelligēt. et intelligēdo ama-
ret. et amando possideret. et possidendo fruere. quia
ad aliud facta est rāconabilis creatura. qm̄ ad lau-
dandū deum. et ad seruendū ei. et ad fruendū eodē
nōpe est finē cātoi et finē eo. Creant q; dñs spm̄ rāconāblem sola-
m̄. nō necessariē et iudicē eadē dīlctōm spūale. Et eū sue bātū-
dine p̄cipem facit. ac sibi p̄ desiderū. et amorem
inheret. De hoc hugo de sancto. vic. in l̄ de archa noe
sic ait. deus namq; rāconāle spm̄ creauit sola cari-
tate. nulla necessitate. Et enim sue bātudinis p̄cipem
facit. Porro ut idē aptus esset tanta bātudine p̄-
frui. fecit in eo dīlctōnē spūalem. palatū q̄dāmodo
p̄ hanc sensificationē ad gustū dulcedinis interne. q̄tē
p̄ ipām dīlctōnē ei infatigabili desiderio inheret
p̄ dīlctōnē. Ergo copulauit sibi deus creaturā rāco-
nālem. ut ei semp inherendo. ipm̄ quo bāficanda
erat bonū. et ex ipō quodāmodo p̄ affectū sugēt. et de
ipō p̄ desiderū bibēt. et ipm̄ p̄ gaudiū possideret.
Suge o apicula suge. et bibe dulcoris tui inenarra-
bilem suauitatem. Immergere et replere. q̄a ille
deficere nescit. si tu nōn incipias fastidire. adherē q;
et inherē. sume et frue. si sempiternus gustus fuit.
sempiterna quoq; bātudo erit. Ergo p̄ amorem locata
est factori suo creatura rāconalis. solūq; est dīlctōis
vinculū quod ligat nos cum deo. et tanto felicius.
q̄nto fortius. hec hugo. Unde scdm̄ thomam de
aquino. Caritas est que nos vnit deo. que vmo
est vltimū finis humane mentis. Sed oportet ut val-
de mūda sit illa anima. que debet deo coniūgi. ac cū
ipō vīri. hoc affirmat augustinus. d. Valde enī purā

et mundam. Valde et sinceram animam requirit deus
quam sibi iungat. quia qui se iungit domino deo. unus
spiritus est. Nam anima mea locus est. si male ago dixi.
si bene dei. hec origenes. debet ergo quilibet religiosus. et
devotus homo appropinquare deo per vite puritatem. et sin-
cerum amorem. ut illius iocundissime. et felicissime
unionis possit esse particeps. Nam dicit beatus Ambrosius.
Unde cum reuera homini deus per suam infinitam pieta-
tem. Illum perpetuam amplectitur unionem. qui sibi
devote appropinquavit per amorem. Sicut et de hoc or-
sus. Tunc Christus. fidelis quod anima eternaliter vivit.
Cum Christus non solum se anime applicat. sed et cum
anima Christo toto desiderio appropinquat. hec orsus.
Sciendum est per ut dicit Remigius. quod mentes sanctorum
ita sunt deo qui sunt spiritus est per caritatem coniuncte. Ut inter
illas et deum. nulla creatura sit media. quia qui ad-
heret deo unus spiritus est. hec Remigius. Considerandum
est est. quod unusquisque per ut deum cognoscat et amat.
secundum hoc coniungit illi. De hoc glossa super li. de divinis nomi-
bus sic dicit. Sciendum secundum quod deum cognoscimus. et
amamus. deo coniungimus. Nam per cognitionem ei coniungimus
eo quod deus est in nobis. per amorem autem. eo quod in deo su-
mus. Hys enim duobus modis attenditur perfecta coniunctio
quia sicut ex intelligibili et intellectu fit unum. Sic et
ex amante et amato fit unum. Iuxta illud pauli. Qui
adheret deo. saltem per amorem. Unus spiritus est cum illo.
Ex quo patet quod amor intensus collocat hominem
extra se. et ponit ipsum in amatum. hec glossa. Quia ut
dicit beatus Ambrosius. quod tanta est virtus caritatis. Ut ho-
minem extra se rapiat. et indeum transierat et transmu-
tet. Qui ergo talem caritatem habet. semper facit vo-
luntatem dei. quia unus spiritus est cum spiritu domini.
De hoc quedam glossa. sic dicit. Semper voluntatem dei de-
facere. qui semper est in caritate. talis inquam non una
caro. sed unus spiritus est cum spiritu domini. non tamen
identitate substantie. sed participatione gratie vel glorie

241
Vnde ad herē deo homī est. hec glō. Sicut et de hoc
btus Bñh? Cum adheret deo vnus spūs est. et in di
uinū totus unitatur. et talis iam nō p̄t sentire
aut scire nisi deum. Vbi nōndū. q̄ maximū signū
diuinū amoris erga nos p̄ hoc apparet. q̄ ip̄e digna
tur in nobis esse. et sibi nos ita conglutinare. ut
quadam v̄tute spūali efficiē vñū cum illo. que
vmo maxime fit et contingit in corpore xp̄i felici
susceptione. De hac tam excellenti caritate dei erga
homīes. albertus magnus sic dī maximū amoris
amplexus est. q̄ nos deus sibi ita cōglutinauit. ut
ip̄e in nobis esset. et nos in ip̄o. tam intime ut mē
tibus mīs infunderet. et nos sibi essemus incorporati
quia aīam suam et corpus et deitatem ita p̄funde
in nos t̄sposuit et nos in ip̄m. ut spūali v̄tute vñū
efficiam. hec albertus. Sed ad tam excellens bonum
assequēdum requirit corpus et cor bene purgatū
Vnde Scotus in glō. sup li. de diuinis nōib? sic dīat
Impossibile est enī quemq̄ vniri deo. aut deū quodā
modo fieri. nisi cesset a materialū opacōnū disposi
tione tam sensu qm̄ mente. ut diuine simplicitati
similior deo p̄fectius vnīatur. Est enī deificacō simi
litudo et vnitās ad deū q̄ntū licet. Nam fortī cona
tu tales seip̄os postponētes et omīa relinquētes ad
cōgregant p̄s vnitatem. et deificam ip̄ius simpli
citatem anhelantes sunt. hec Scotus. Vbi nōndū
q̄ non solum p̄fecti vni vñūtur p̄ caritatē deo. sed
et p̄nitentes vel incipiētes siue p̄ficiētes. Nā t̄les
quia in statu gracie sunt vñūtur xp̄o. et si nō semp p̄
caritatem actualem. tamē p̄ caritatē habitualement
quia omēs fideles in statu gracie existentes. sūt mē
bra xp̄i. et corpus eius. ergo vñūtur xp̄o sicut mē
bra corpori. Vnde dī paulus p̄ma ad cor. xij. Sicut
enī corpus vñū est. et membra habet multa. oīa
autē membra corporis cum sint multa vñū corpus
sūt. ita xp̄s. Et enī in vno spū omēs nos in vñū

corpus baptisati sumus et omnes uno spiritu potati simili
differt tamen. Nam secundum eundem apostolum unusquisque
proprium donum habet a deo. alii quidem sic alii vero sic.
ergo quilibet pro ut dominus largire dignatus dona gratiarum
ab ipso percipit. secundum magis et minus. Unde dicit idem
apostolus ad ephesios. unum. Omnisque autem vobis data est
gratia secundum mensuram donationis christi. Existis igitur
verbis colligere possumus. quod omnes fideles in quocumque
statu existant dum modo sunt sine peccato mortali. et sunt
in statu gratiae sunt membra christi. ergo omnes sunt cum illo.
Hec tamen unus diversum vigorem habet. secundum dispo-
sitionem singulorum. Nam quanto quisque sanctior et per-
fectior est in vita. tanto ferventior est in dei caritate.
Et quanto quis ferventior est in caritate. tanto vigorosius
et valentius vivit cum deitate. quia qui adhaeret
deo per ferventem amorem unus spiritus est. Unde diversi
gradus caritatis sunt modo premissi. videlicet imperientium
proficientium et perfectorum. Ut unusquisque secundum suam capa-
citatem exerceat se in illis gratia dei cooperante ut tam
excellens bonum adipisci valeat. hoc est vivere cum deo.
et inter membra christi computari. Sic igitur habemus de
caritate expositum et explanatum. *de dilectione proximi*

habita in formatione de caritate dei cap. xxxvi.
Nunc de dilectione proximi cupio edoceri. *de*
dilectione proximi de qua queris scire debes pro-
pter quod diversi sunt amores. Nam secundum dominum beatus Bernardus dicit
Quatuor sunt gradus amoris. Amor pius quo parentes
diligimus. Iocundus quo socios diligimus. Iustus quem
erga omnes homines habemus. Violentus quem erga inimicos
gerimus. Sanctus sive devotus quem erga deum habe-
mus. Hec beatus Bernardus. Primo ergo pro ut dicit beatus Augustinus. dili-
gendus est deus. secundo parentes. deinde filii. post domes-
tica. qui etsi boni sint. malis filiis proponendi sunt. Et
inimicos autem non sicut tempus. sed simpliciter. suffi-
at enim quod odio non habeas. Hec Augustinus. Et nondum quod
duo sunt precepta caritatis. dei videlicet amor et proximi

per amorē autē dei. amor primum gignit. per amorē vero
proximi dei amor nutritur. De hoc beatus Gregorius in vi.
libro morū. sic ait. Duo sunt precepta caritatis. dei videlicet
amor et proximi. per amorem dei. amor primum gignitur
et per amorem primum dei amor nutritur. Nam qui
amare deum negligit. perfectio diligere proximum nescit
et tunc plenius in dilectione perficitur? si in eiusdem di
lectionis gremio prius proximi caritate lactamur. Quia
enim amor dei amorem proximi generat. dicitur per legem
dominus. diliges proximum tuum. promittit. dicens. diliges deum
deum tuum. ut scilicet in interno pectoris nostri prius amo
ris sui radicem figeret. quā prius postmodum dilec
tio fraterna germinaret. Et rursum quia amor dei ex
proximi amore calestat. testatur Iohannes qui increpat dicens
Qui non dili. git fratrem suum quem videt. deum quem non
videt quomodo potest diligere. hec Gregorius. ubi tamen notat
dominus. quod diligere proximum nemo potest. nisi diligat
in deo. Et ideo necesse est ut prius diligatur deus. ut in
deo et debito modo diligatur proximus. hoc affirmat beatus
Bernardus ita dicens. prius diligere proximum non potest. quod
in deo non diligit. Oportet ergo deum diligere prius ut
in deo diligere possit et proximum. Debet namque ab homine
diligere proximum in deo ad hunc finem. ut una cum ipso
proximo habeat et possideat deus. sed paucorum est ista
virtus. Unde dicit beatus Augustinus. Qui se propter deum habent
dominus diligunt ipsi se diligunt. ergo ut se diligant deum
diligant. Non quod haec dilectio in omnibus hominibus. pauci
se propter deum diligunt ut sit deus omnia in omnibus. hec Augustinus
hec itaque dilectio proximi que est in deo permanet et per
severat. alia vero que habet propter commodum vel utili
tatem propriam ultimo deficiat et non perseverat. De hoc
prosper sic dicit. Qui proximum propter deum diligit.
sicut deus eternus est. ita in eternum ipsa amicitia dilectio
permanebit. Qui vero amicum vel proximum propter commodum
quodlibet amat. non amicum vel proximum conuincit
amare. sed commodum. quod cum esse desierit amare cessabit.

hec p[ro]p[ter]. Debet ergo unusquisq[ue] erga proximu[m] suu[m]
habere dilectio[n]e[m] sancta[m]. iusta[m] et vera[m]. De hac tri-
plici dilectione proximi. Thomas de aquino sic dicit.
Triplex modo diligendus est proximu[s]. primo quide[m]
ex parte finis. ut aliquis scilicet diligat proximu[m] p[ro]pter
Deum sicut et seip[su]m p[ro]pter deum debet diligere ut sit
sit dilectio proximi sancta. Secundo ex p[ar]te regle dilectio[n]is
ut scilicet aliquis non condescendat proximo in aliquo malo
sed solum in bono. sicut et sue voluntati satisfacere debet
homo solum in bonis ut sit sit dilectio proximi iusta
Tercio ex parte motus dilectionis ut scilicet non diligat
aliquis proximu[m] p[ro]pter p[ro]p[ri]am utilitatem vel delecta-
tionem. sed ea ratione q[uod] velit proximo bonu[m]. sicut vult
bonu[m] sibi ip[s]i. ut dilectio proximi sit vera. Nam cum
quis diligit proximu[m] p[ro]pter suam utili[tate]m. tunc vel de-
lectatio[n]em. non vere diligit proximu[m]. sed seip[su]m.
Hec Thomas. Adhuc et q[uod] debemus? Unusq[ue] sc[ilicet] s[ecundu]m
dignitatem et statum suu[m] dilecti. s[cilicet] o[mn]e[m] et reueren-
tiam exhibere. maioribus timore[m]. equalib[us] caritate[m]
minoribus humilitate[m]. inferioribus beneficiu[m] et auxi-
liu[m] impendere. De hoc hugo sic dicit. S[ecundu]m dignitatem
namq[ue] alij superiores sunt nobis. alij equales. alij
inferiores. Superiorib[us] obediencia[m] timore[m] obsequiu[m] et
veneratio[n]em debemus exhibere. Cum equalib[us] pacem
et concordiam custodire. inferioribus obsequio boni facio et
honore p[ro]venire. in o[mn]i actione et verbo. superiorib[us] eis
locu[m] tribuere. et si qu[ando] fortassis in aliquo negotio eos
p[re]sente cogam[us]. cum o[mn]i humilitate et reuerencia. que fa-
cienda sunt non p[re]sente. sed demonstrare. et si eos p[re]cedere
contingent. cum alacritate et deuotione. q[uod] ex necessitate
subiecti obedire. Inferioribus semp[er] beneficiu[m] et auxiliu[m]
impendere. nu[m]quam imperare. sine contumelia corri-
pere. sine supbia gubernare. sine crudelitate castigare
cum pietate fouere. veneratio[n]em no[n] exigere. societate[m]
atq[ue] equalitate[m] amare. maioribus p[ro] timore subdi.
equalib[us] p[ro] caritate obsequi. minorib[us] p[ro] humilitate[m]

coequa. p̄pientibus parati. obedientibus modesti. ma-
ledictibus taciti. laudantibus benedicti. hec hugo. De-
bet et b̄ms quis q̄ diligere deum. erga proximi suū.
exerere pietatem. quia ut d̄t b̄tus Amb̄. Impossibile est
caritatis xp̄i in eo fore dulcedinem. qui non erga pri-
mū exercuerit pietatē. Nam scdm q̄ d̄at Beda. hec
sola est vera p̄batio integri amoris in d̄m. si erga
fratres studuerit quis curam solliciti exercere laboris.
Nam quicūq̄ fratri opus pietatis quod valet impen-
dere negligit. iniuste se cōditore diligē ostendit. cui
mandata in sustinēda proximi necessitate cōtempnit. hec
Beda. Non solum aut̄ debet b̄ms quis q̄ opus pietatis
in necessitate proximo impendere. sed et bonū illius siue
tpale siue sp̄uale sit. in omnibus p̄movere ac diligē. quia
qui bonū quod in se non habet in altero diligit. de nō suo
suū facit. De hoc b̄tus Auḡ. Quidq̄ bonū in proximis
video. si illud diligo meū facio. Vis ergo mercedem habē
de alieno bono. gaude de illo. Pensent igit̄ inuidi. q̄ntū
bonū est caritas. que sine labore nō aliena n̄ra bona fa-
cit. hec Auḡ. Est sciendū q̄ caritas dei. et dilectio pr̄mi
est v̄tus. que p̄prie p̄tinet ad bonos. Ceteræ v̄tutes
possunt esse communes bonis et malis. Teste augustīo
qui sic d̄at. Dilectio dei et pr̄mi p̄pria et specialis v̄tus
est bonorū. cum ceteræ v̄tutes bonis et malis possint
esse communes. hec Auḡ. Diligē ergo debet quilibz p̄mo
deum sup̄ omnia. deinde proximiū sicut se ip̄m. et hoc in
deo. immutū vō p̄pter deum. Scdm hoc xps meū n̄ p̄ ut
d̄t quedam gl̄o. ad cuiuslibz dilectiōm p̄p̄iū ponit dicens
Diligēs inquit d̄m deum tuū ex toto corde tuo. et ex tota
mente tua. et pr̄mū sicut te ip̄m. Inimicos tuos non
ex tota v̄tute tua. non sicut te ip̄m. sed simplici d̄li-
gēs. Sufficiat enī q̄ diligim̄. non odio habem̄. hec gl̄o.
Cui singula v̄ba ponit et ied̄ sup̄. Ean̄ ibidem sub
iūgendo. Rursum inquit. Diligite inimicos v̄ros. et nō
apposuit. ex toto corde. nō est in ordinatus p̄mo d̄m
nec impossibilia p̄cepit. Nec d̄t Diligite inimicos v̄ros

sicut vos met ipsos. Sufficiat enim quod diligimus et non odio habemus. proximi vero ut temet ipsos. hec Ierol. et aut Aug. in quodam loco ait. Inimicos nostros toto corde. et totis visceribus diligamus. videtur esse perfectionis. ad quod tamen non asserimus ex precepto. Sed de dilectione proximi et inimicorum. glo. Nicol de lra sup illo verbo Diligite inimicos vestros sic dicit. Omnis homo ex caritate diligendus est. inquantum ad ymaginem dei est factus et capax ipsius per cognitionem et amorem. Amicitia enim caritatis fundatur super caritatem superne beatitudinis. et ideo omnis intellectualis creatura. que in actu vel in potentia est beata ex caritate est diligenda. qualis autem homines. quando sunt in via sunt in potentia vivendi ad beatitudinem. et ideo licet eorum malicia sit odienda. ipsa tamen natura possibilis beneficii est diligenda. Et hoc est quod salvator dicit. Diligite inimicos vestros. bona scilicet gratie et glorie eis optando. alia vero non sunt eis optanda. nisi in quadam generalitate inquantum valent ad eorum salutem quod soli deo est notum. quia omnibus alijs potest homo bene vel male uti. et ideo ita hoc non est determinate aliquid petendum. Sequitur. Beneficite. Beneficere est effectus dilectionis. et ideo sicut convenit diligere inimicos. inquantum ad bona gratie et glorie. Ita convenit in effectum salutem eorum modo debito et possibili procurare. Et orate pro persecutoribus. optando scilicet bona gratie et glorie. Alia autem bona in speciali optare vel facere non est necessitatis sed supererogationis. hortatur nos exemplo dei. qui solem suum oriri facit. hec glo. Nicol. Et nondum quod dilectio proximi. et maxime inimicorum. demonstrat hominem disciplinam esse christi videlicet si diligat Amicos in deo. et inimicos propter deum. dilectio autem inimici veritatem in nobis tunc custodit. si de perfectione illius non addicimus. nec de ruina ipsius letamur. De hac dilectione. et quomodo debeat inimicus diligere. beatus Gregorius in xxii. libro moralium sic dicit. Omnipotentis dei nos esse discipulos. sola custodia caritatis probat. Que inimicis

caritas siue dilectio. si cor nrm beatat replet. duobus
modis ostendi solet. scilicet si amicos in deo. et inimicos
diligam? ppter deum. Sed sciendū est qd immua dilao
tūc veritat custodit. cum nec de profectu addicimur
nec de ruina illius letam. Nam sepe in dilaois pma
gme erga inimicu animi fallit. se qz hūc diligē est
mat. si eius vite cōtrarius non existat. Sed dilectiois
vīm occulte et veritat. aut puctus immua. aut cas?
interrogat. Nec etenim ad plēm semetipām mens
hōmīs sat. nisi cum quem sibi aduersariū credit.
in defectu vel profectu mutasse modū sui status in
ueniat. Si em de pspexitate adiat. et de calamitate
se odientis letatur. constat quia non amat quē nō
vult esse meliorem. Sed inter hec sciendū est. quia eue
nire plerqz solet. vt non amissa caritate et inimici
nos ruina letificet. et rursū eius gloria. siue inuidie
culpa cōtristet. cum et mente eo quosdam bñ erga
erga credim? et pficiente illo. plerqz iniuste oppri
mi formidam. Qua in re mentē nrā. nec eius iam
defectus erigit. nec eius pfectus adiat. si recta nrā co
gitatio. non qd in ipō. sed qd de ipō circa alios agat attē
dit. Sed et ad hec seruanda valde est necessariū. suba
lissime disarctois examen. ne cum nrā odia exequim?
fallam? sub specie valitatis aliene. Quam rediscernēdū
est. aliud esse quod nobis. aliud vō qd sibi et cōis nr
inimicus nocet. Nam cū nr ac multorū hostis pmit?
de exepaone primorū potius. qm de inimia intentu.
necesse est ut animi letetur. Oportet namqz ut peūte
aduersario subtilit? pensare debeam? quid de in? rime
peccatoris. et quid iusticie ferientis. Nam cū puerfū
quemqz omīs deus pūat. et cōdolendū est miserie
peunitis. et cōgaudendū est iusticie iudicis vt nobis
et i luctu sit pena morient? prim. et rursus in gaudi?
veniat exhibita equitas iudicant? dei. qz nec peuniti
hōmī existimem? aduersari. nec iudicanti deo inue
mam? ingratū. Sunt et nōnulli. qui eos quos sibi

aduersarios estimat. maledictione feruit. quoniam virtute
nequaquam possunt. in quibus patent apparet. quia
mala si possent facerent. qui ea que facere nequeunt imp
tare minime desistunt. mortem namque aduersario exp
tant. quam et si possunt inferre metuit. ne aut peccata
homicidii rei teneant. aut iniqui appareant et cum sint
Quid est ergo dicere deo occide quem odi. nisi aptis vo
bis clamare. hoc fac meo aduersario. quod me illi facere
nec peccatum detet. hec ergo. Qui ergo vult vestigia domini sequi
debet inimicos suos diligere. et pro ipsis orare. sicut
ipse in cruce pro ipsis orauit. Nam in tali dilectione con
sistit perfectio. Unde dicit beatus Augustinus. Si didicimus orare
pro inimico ambulas in via domini. perfectio dilectionis
est inimicos diligere. et ad hoc diligere ut sint fratres
Sic dilige inimicos. ut in societate tua vocentur. magnifi
centissime et bonitatis est. ut cum inimicum diligas.
et ei qui tibi malum vult. et si non potest semper bonum
velis atque facias cum possis. hec Augustinus. Nichil est ita
similem facit deo. sicut dilectio inimicorum. Teste Christo.
qui sic dicit. Nichil est quod ita similem faciat deo. sicut
malignus atque ledentibus esse placabilem. hec Christus.
Nec est aliquid remedium. ita est efficax. ad delenda vulnera
peccatorum. quemadmodum dilectio inimicorum. Unde dicit
beatus Augustinus. Ego ad dilectionem inimicorum commoneo vos
quia ad sanandum peccatorum vulnera. nullum medicamen
tum melius esse cognosco. hec Augustinus. Nam unus quisque
talem indulgentiam accipiet a domino. qualem ipse
proximo dederit. De hoc idem beatus Augustinus sic ait. Indig
num est illi deum esse propitium. qui crudelis est in proximo
Unusquisque talem indulgentiam accepturus est a deo. qualem
ipse dederit proximo. Unde quicumque non dimittit iniuriam
proximo. cum orat orationem dominicam. non solum
non exaudit. sed et maledictionem meretur. De hoc ana
stasius sic dicit. Si non dimittis iniuriam que tibi facta
est. non facis pro te orationem. sed maledictionem mereris.
Et considerandum quod inimicum diligere expressius signum.

caritatis est. quia contra modum nature. Nam secundum beatum
gregorium. Duna est et summa probatio dilectionis. si et ipse dili-
gitur qui aduersatur. Unde et difficile est inimicum dili-
gere nisi assistat gratia per quam vincatur natura. oportet
ergo ut animus coopante gratia. odium inimicorum repumat
et in dilectionem convertat. si perfectionem huius virtutis consequi
desiderat. quia omnia que ad perfectionem pertinent. magis sunt
difficilia. De hoc quedam glossa. sic ait. nulli mirum debe-
at videri. quod iubemus diligere inimicos. quia Christus non pre-
cepit impossibilia aut inconuenientia. sed perfecta. Per-
fecta autem omnia sunt difficilia. Unde sicut completus motus
perfecte caritatis est. que preualet maximo amoris humano
et carnali abstinentia a summo delectabili. sicut est cas-
titas in virginibus. que est perfecta puritas. et mundicia
proxima deo. Ita et completus motus perfecte caritatis est
qui preualet maximo tristabili. tollerando illud vel in
corpore. et corporis dolore. ut martiri. Vel in spiritu
et anime dolore. deponendo et repinendo odium inimicorum
in dilectione conuersum. hec glossa. Sciendum est et de zelo
qui habendus est erga proximos. qui maxime pertinet
ad prelatos. De hoc super illo verbo. Irascimini et nolite pec-
care. quidam expositor sic dicit. moueri potest questio de
ira zeli. utrum bona sit et meritoria censeatur. videtur
ergo quod non sit bona nec meritoria. quia mentem
turbat. oculum rationis obumbrat. contemplationem dis-
sipat. que secundum Augustinum mente tranquilla optime exercetur.
Et contra secundum gregorium qui dicit. Si ira zeli ex vera virtute
non surgeret. diuine adiunctionis impetum. finees
per gladium non placasset. Ad quod sciendum secundum beatum
gregorium. quod alia est ira quam impatiencia exacerbat. alia est quam
zelus format. Illa ex vicio. ista ex virtute generatur.
Ad hanc questionem dicere possumus. quod ira zeli bona et
meritoria experientia et scriptura sanctorum inueniunt. Si enim
proximos ut nos diligere precepimus. restat ut corporalis
ut misericordiam. et precepimus prophetarum dauid ait. Zelus
domus tue comedit me et Augustinus et alii doctores.

dicunt. qd uia pzelum mentem turbat. cōtemplacōne
dissipat. oculum ratiōis obumbrat. ad quod respondet.
qd uia pzelum oculū ratiōis non solum impedit. sed qd
exagilit. Ita autē pzelum. et si ad breue pūctū. oculū
ratiōis turbat. tamē nō nocet. sed magis interiore
visum clarificat. Est et ad expressiōem intelligenciā
eōrum que dicta sūt. rōndū qd est quidā zelus qui est
scdm scām. Sunt enī aliqui habētes zelum. sed non
scdm scām ut ait aplūs. et uia huius zeli que est scdm
scām formata caritate tota intencōe directā in bonū.
finē constat qd meret. Nam tantas nō agit perpetuā
et actio ex intencōe boni finis bona iudicat. Et ideo
licet uia zeli interdū min⁹ ordinatā passiōem habere
videat. hoc est ppter cōnexionē ratiōis et potētiarū
sue viriū. que sunt in sensualitate. que suis motib⁹
ratiōem interdum turbant. sed nō p̄turbant. Nam
hec est condicio vie. que et homīes existentes in carita
te agentes bona intencōe. ppter corpus quod corrūpit
interdū turbacōib⁹ grauatur. hec ille. Debet igitur
vniūscuiq; se exercere in dilectōe dei et proximī. Si
ligendus namq; est deus a nobis. idcirco quia ip̄e
est nr̄m bonū. et et ppter hoc ut ad ip̄m veniam⁹
et in ip̄o eternalit̄ gaudeam⁹. Diligendus vero est p̄xī
ut cum ip̄o cariam⁹. et ad ip̄m dñm pueniam⁹. Dili
gendus est deus. quia ip̄e est requies et gaudiū nr̄m
Diligend⁹ est proxim⁹. ut illius requiei et gaudiū possit
esse p̄a n̄ ceps nobiscum. De hac gemina caritate seu
dilectā. one hugo de scō vic. sic dī. Seminam nobis
scriptura sacra caritatē cōmēdat. dei videlz et proximī
Caritatē dei ut sic ip̄m diligam⁹. ut in ip̄o gaudeam⁹.
Caritatē proximī ut sic ip̄m diligam⁹. nō ut in ip̄o.
sed ut cum ip̄o in deo gaudeam⁹. hoc est ut deum di
ligam⁹ ppter seip̄m. proximū autē ppter deum. deus
autē idcirco ppter se diligendus est. quia ip̄e est bonū
nr̄m. proxim⁹ at ideo ppter deum diligendus est. quia
cū ip̄o in deo est bonū nr̄m. Illū diligim⁹ ut ad ip̄m

427
veniam? et in ipso gaudeam? istum diligam? Et cum
ipso curram? et cum ipso pueniam? Illum ut gaudium
istum ut gaudy socium. Illum ut requiem istum ut
requiem consortem. Quid est deum diligere. illum velle habere
quod est deum diligere propter seipsum. ideo diligere ut habeas ipsum
Quid est proximum diligere propter deum. ideo diligere quia
habet deum. Sicut diligimus hominem propter iusticiam
id est quia habet iusticiam. sic diligimus hominem propter
deum. id est quia habet deum. Vel si forte non dum habet
quia habiturus est eum vel ut habeat eum. Sic itaque
propter deum hominem diligimus. quem utique propter deum non
diligemus? si deum non diligemus? Unde diligendus est
proximus in deo. quia habet deum. non in divitiis suis.
non in fortitudine sua. non in pulchritudine sua. sed
in iusticia sua. in sanctitate sua. et in bonitate sua
et quoniam multis diligitur. in deo diligitur. hoc hugo. De hac est
duplex caritas quoniam diligendus sit deus ac proximus.
beatus gregorius in x. li. moralium. exponens illud dominum et quod multi-
plex sit lex eius sic ait. Quid hoc loco dei lex accipi nisi
caritas debet. per quam semper in mente leguntur precepta vite
qualiter in actione teneantur. De hac etenim lege veritatis
vixit dicitur. hoc est preceptum meum ut diligatis invicem
sicut dilexi vos. De hac paulus ait. plenitudo legis
est dilectio. Item dicitur. invicem onera vestra portate. et
sic adimplebitis legem christi. lex etenim christi quid congrue
aut intelligi quam caritas christi potest. quam tunc vere perfici-
mus. cum fraterna onera ex caritate tolleramus. Sed
hec eadem lex multiplex dicitur. quia studiosa solli-
tudine caritatis. ad cuncta veritatum facta dilatare. que
duobus quidem preceptis incipit. sed se ad invicem exten-
dit. huius namque legis initium. dilectio dei est. ac dilectio
proximi. Sed dei dilectio propria distinguitur. quia ex toto cor
dei. et ex tota anima. et ex tota fortitudine diligi con-
dutor iubetur. Quia in re non duntaxat est. quod divinus sermo
cum deum diligi precipit. non solum narrat ex quo.
sed informat ex quanto cum subiungit. ex tota fortitudine.

ut videlicet qui perfecte deo placere desiderat. sibi de se nichil
relinquat. proximum autem dilectio. ad duo precepta dirima-
tur. cum et per quendam iustum dicitur. Quid ab alio odis tibi
fieri. Vide ne tu alteri facias. Et per semetipsum veritas
dicitur. Quae voluntas ut faciant vobis homines. ita et vos facite
illis. Quibus duobus. scilicet utriusque testamenti mandat
per unum malicia contemnitur. per aliud benignitas promulgatur.
ut quod non vult malum pati quisque. non faciens cesset.
a nocendi opere. et rursum homini quod fieri sibi appetit
impendens erga utilitatem se proximum exerceat et benigni-
tatem. Sed hec nimirum duo. dum sollicita intentione
cogitantur. cor ad invicem beatitudinem misteria extendit. ne
vel ad inferenda que non debet desiderius inquieta mens
ferueat. vel erga exhibenda que debet otio resoluta tor-
pescat. Nam cum cavet alteri facere. quod nequaquam vult
ab altero ipsa tollerare. sollicita se intentione cavet
ne superbia eleuet. et usque ad despectum proximum animi
deiciens exaltet. ne ambitio cogitationem laetetur. et hanc
ad appetenda aliena dilatatam angustet. ne ira exasperet
et usque ad perferendam contumeliam inflamet. ne invidia
mordeat. et alienis felicitatibus emula sua se face con-
sumat. ne immoderate lingua loquacitas pertranseat.
eamque usque ad lasciviam obtruncationis extendat. ne
odium malicia exaltet. et usque ad iaculum maledictionis
erigat. Rursum cum cogitat. ne ea alteri faciat. que
ipsa sibi ab altero expectat. pensat immo ut malis
bona ut bonis meliora respondeat. ut per amorem mansue-
tudinem longanimitatis exhibeat. ut malicie peste lag-
ueticibus gratiam benignitatem impendat. ut discordes
pace perveniat. ut indigentibus necessaria tribuat.
ut errantes viam rectitudinis ostendat. ut afflictos
verbo. et compassione mulceat. ut accensos in huius
mundi desiderijs inextinguibilem extinguat. ut oppressorum
angustias quantum prevalerit ope levet. ut fortis resistenti-
bus opponat pacem. ut intus superbis exhibeat
cum pacis disciplinam. ut erga errata subditorum sic

mansuetudo zelus temperet. quibus iusticie studio non enervet. Sic ad vici-
one zelus foveat ne in pietatis limite fucido transcedat. ut gratos quosque
quibus beneficiis ad amorem provocet. ut gratos quosque ministerios
in amore conservet. ut proximorum mala. cum corrigere non
posset taceat. ut quicunque corrigi loquendo possunt. sile-
cium consensum esse permittat. ut cuncta proximo que va-
let impendat. sed hec impendendo non timeat. ut sit
in bonis que exhibet. timore papiani paueat. ne tamen
ab omni exercitio torpescat. ut sit que possidet tribuat
quatenus quanta sit largitas remunerantis attendat
ne cum terrena largitur suam plus quam necesse est inopia
permittat. et in oblatione munus claritatis lumen
in ista obscuratur. Bene ergo lex dei multiplex dicit
quia nimis cum una eademque sit caritas. si mentem plene
cepit. hanc ad innumera opera multiforum accendit
hec ergo. Non dum est quod de dilectione proximi. discretio
magna est ad exhibenda. nam nimis diligere malum
est. nimis diligere bonum malum est. In cunctis ergo virtuti-
bus requiritur quantitas. Omnis et dilectio que nocet vitan-
da est. quia qui aliquid super deum diligunt. deo non
sunt digni. Unde casto amore diligendi sunt proximi et
hoc in deo. Nam in ordinatus amor et carnalis. non
est caritas sed stulticia. Vera ergo caritas exigit ut deum
super omnia diligamus. et proximos nostros sicut nos ipsos
in domino. De hoc beatus Ierolimus sic dicit. Sunt quoniam plurimi
qui diligunt sed male. In tantum enim aliqui diligunt
quod dilectionem dei perdunt. Qui enim aliquid super deum
diligunt. deo non sunt digni. In cunctis virtutibus requi-
ritur temperantia. Virtus semper vult medium. nimis
diligere malum est. nimis diligere bonum malum est
sed ut vis exigit diligere bonum est. Omnis dilectio que
nocet vitanda est. propter nimiam dilectionem. aliqui in
luxuriam ceciderunt. aliqui ad invidiam deum venerunt
hoc quippe agit superfluous amor. ut quem diligit semper
videre vellet. modum nesciat. neque aliud cogitare potest
quam quod diligit. Impossibile est hominem. qui talem

habet amore deo posse acceptabiles facere ordines. Vel
placere. hic amor non est caritas sed stulticia. Omnes
modos debemus diligere fratres sicut nosmetipsos. ita tamen
quod vicia non diligantur. Proinde malum caritas est plus
diligere meliorem iustum est. Vera caritas exigit ut
deum diligamus ex toto corde et ex tota mente. et ex totis
viribus nostris. et ita singulamur quod cum deo nihil aliud di-
ligamus. et proximum nostrum sicut et nos. Qui sine caritate
est sine deo est. quia deus est caritas. et caritas est deus
Qui manet in caritate in celo cepit habitare. In celo bona
est omnis caritas beatorum. Vbi caritas vera est. ibi invidia
nulla est. ibi ambicio nulla cognoscitur. nec invidia.
sed nec detractione. nec irrisio. hoc facite fratres. qui si
non habetis caritatem. sub dyabolica potestate estis. nec vult
vobiscum deus habitare. et qui sine deo est. in inferno est
hec Ieremias. Beatus igitur est. qui caritatem sanctam et ordinatam
habet. qui videlicet diligit deum. et super omnia et amicum
in deo. et inimicum propter deum. nec figit mentem suam in
rebus transitoriis quamvis pulchris. sed potius in deo. qui
illas creavit. et si aliam forte placet corpora hominum pulchra
et bene disposita. non ibi teneat animum per inordinatum
affectum. sed retorqueat amore suum in artificem eorum
qui illa plasmarunt. ne male diligendo displiceat deo
In domino ergo ament. tam anime quam corpora priorum
De ista sancta caritate beatus augustinus in libro confessionum
sic dicit. Beatus qui amat te. et amicum in te. et inimi-
cum propter te. Solus enim nullum carum amittit. cum
omnes in illo cari sunt. qui non amittit. Et quis est iste
nisi deus noster. deus qui fecit celum et terram et implet. Te
nemo amittit. nisi qui dimittit. et qui dimittit quo
it. aut quo fugit. nisi a te placido. ad te matrem. Nam
quo se vertit anima hominis ad dolores fugit alibi.
propter quod in te. et si figitur in pulchris. extra te et extra
se. que tamen nulla essent. nisi essent abste. Unde si
placent corpora. deum ex illis lauda. et in artificem
eorum retorque amorem. ne in hiis que tibi placent

tu displiceas. Si placet anime in deo ament. quia
et ipse mutabiles sunt. et in illo fixe stabiliunt. alio
quin uent et pient. In illo ergo ament. et rape ad
eum totum quas potes. et dic eis hunc amem? ipse fecit
hec. et non est longe. non enim fecit atque abijt. sed ex
illo et in illo sunt. Etre ibi est. ubi sapit veritas. in
tim? cordi est. sed cor exiit ab eo. Fecite puritudo
res ad cor. et inherete illi qui fecit nos. State cum eo
et stabitis. requiescite meo et quiescentis. Quo itis
in aspera quo itis. Bonum quod amat ab illo est. Sed quoniam
tum est ad illum bonum est et suauis. sed amarum erit iuste
quod iniuste amat. deserto illo. Ergo cum inheres tibi
deus exori me. nusquam erit michi dolor et labor. et vi
ua erit vita mea. tota plena te. Nunc autem quoniam que
tu imple. tu subleuas eum. quoniam cui plenus non sum
oneri michi sum. Sed tota spes mea. non nisi magna
valde misericordia tua est. Da quod iubes. et iube quod vis im
perans nobis continere. pro continere quippe colligi
mur. et redigimur in bonum. a quo in multa defleximus
agimus enim te amat. qui tecum aliquid amat. quod
non propter te amat. O amor qui semper ardes. et nunquam
extingueris. Caritas deus meus accende me. Iubes.
certe ut contineam a concupiscentia carnis. et concupiscentia
oculorum. et ambitione seculi. Da quod iubes. et iube quod
vis. hec Augustinus. Debet igitur quilibet fidelis et maxime
religiosus se exercere in virtute hac nobilissime caritatis
videlicet deum super omnia diligendo. proximum vero in deo
amando. et sibi in aduersis tam spiritualibus quam corpora
libus copaciendo. in prosperis autem quibuscumque eadem
congaudendo. et in quantum facultas rerum suppetat subuenien
do. in misericordia et propter deum diligendo. et si ex affectu
eundem putamus amare non potest. quod est perfectionis
debet tamen ab odio illius pro quem offensus est se continere
et de gratia dei ac gloria. et ceteris que ad salutem illius perti
nent. siue sunt spiritualia siue corporalia. putamus anime
eius expedit fauere. et non iniudare. ut prima eterna

caritate habentibus? parata valeat assequi et eterna
lit possidere. Si vero aliqui ita pauperes sunt. qd non
possunt aliqd beneficium corpale seu temporale impendere
impendere. sicut sunt religiosi. vel ceteri pauperes
quibus deest facultas rerum temporalium. hi tales debent
habere compassionem et bonam voluntatem erga proximos
illos si possent in necessitate subueniendi. quia deo
nil offertur dicimus bona voluntate. sed bona voluntas
numquam plene perficitur. nisi mundi huius cupiditas perfecte
deseratur. Unde sancti viri ut possent proximos perfecte
diligere. studuerunt in hoc seculo nichil amare. De ista
bona voluntate. et qualis debeat esse. beatus Gregorius in
quadam omelia sic dicit. Ante dei namque oculos.
numquam est vacua manus a munere. si archa cordis
sit repleta bona voluntate. Nil quippe offertur deo
dicimus voluntate bona. Voluntas autem bona sic adiu
sa alterius sicut nostra pertimescere. sic de prosperitate
proximi. sicut de nostro perfactu gaudere et gratulari.
aliena dampna nostra credere. aliena lucra nostra depu
tare. Amicum non propter mundum. sed propter deum diligere
inimicum et amando tollerare. nulli quod pati non vis
facere. nulli quod tibi iuste impendi desideras denegare
necessitati proximi non solum iuxta vires concurrere.
sed prodesse et ultra vires velle. sed bone voluntatis sa
crificium numquam plene perficitur. nisi mundi huius cupi
ditas perfecte deseratur. Nam quidquid in eo concupis
cimus. hoc pauldubio proximis invidemus. Videtur enim
quia nobis desit quod alter assequitur. et quia semper
invidia a bona voluntate distordat. mox ut hec me
tem cepit illa discedit. Unde et sancti. ut possent pro
ximos perfecte diligere. studuerunt in hoc seculo nichil
amare. nichil unquam appetere. hec Gregorius. et sic patet de di
lectione proximi. Habemus igitur nunc de dilectione dei
ac proximi explanatum et expositum. et pertinet scdm loco ad
perfectos. quia status perfectorum. ut superius premissum est

dependet et consistit scd loco in caritate dei. et in dilec-
tione proximi. 2o. *de lectione meditatione et oratione. cap. xxxvii.*

Postquam igitur informatus sum de caritate dei
ac dilectione proximi. et alijs quim pluribus.
que spectant secundo loco ad statum pfectorum
tunc de tertio in quo consistit seu dependeat statim
cupio a te o pater edoceri. Scire debes fili. qd status pfecto-
rum ut supius pmissum est. consistit tercio loco in dei
contemplatione. in qua virtute quanto quisqz est ferventior
tanto est pfectior. ad contemplationis vero dulcedinem
qui puenire desiderat. necesse est ut p gradus aliaru vir-
tuu prius conscendere studeat. ac proficere. Ut tam excellēte
vitam demum apprehendere valeat. ac degustare. Oportet
namqz ut homo. per sacre scripture lectionē. et p scām
meditationē. ac deuotā orationē. necnō et bonorū operū
exatationē. ad contemplationis sublimitatē conscendat. ac p-
ueniat. De hoc dicit hugo. de sacro. vic. Quatuor sūt in qui-
bus nūc exercetur vita iustorū. et qñ p quosdam gradus
ad futurā pfectionē subleuatur. videlz lectio. meditatio.
oratio et operatio. quita deinde sequit̃ contemplatio. De
hys quinqz gradibus. primus gradus id est lectio. maxime
tū est. supremus id est contemplatio pfectior. et de medijs
quidem. quanto plures quis ascenderit. tanto pfectior erit. Vbi
grā. Prima lectio intelligentiā dat. Secunda meditatio
consiliū prestat. Tertia oratio petit. Quarta operatio
querit. Quinta contemplatio inuenit. hec hugo. beatus
et bñh. in li. de scala claustralium. de hoc sic dicit. hec est
scala claustralium. qua homines de terra in celū suble-
uant. scilz lectio. meditatio. oratio. et contemplatio.
Beate vite dulcedinem lectio inquirat. meditatio in-
vehit. oratio postulat. contemplatio degustat. Lectio
qñ solidū cibum ori apponit. meditatio masticat
et frangit. oratio saporem inquirat. contemplatio
est ipsa dulcedo que iocundat. et reficit. hec bñh. debz
ergo quilibz religiosus in studio. et in lectione sacre

scripturæ se exercere. quia delectatio diuinorum eloquiorum
est dulcedo cordis. et quedam spiritalis refectio anime. Ad hoc
hortatur beatus Augustinus ita. d. Vt uti animam tuam lectionibus
diuinis. parabunt enim tibi mensam spiritalem. Delecta
tio enim diuinorum eloquiorum. Dulcedo est palato cordis
In lectionibus cognoscimus. quid agere debeamus. in
oratione eadem recipimus. que postulamus. Igitur in hac
puta lutea nil puto iocundius pabulo scripturarum. quod
omnia mella superant. hec Augustinus. Nichil est ita mentem
ab amore mundi sepat. et contra omnia temptamenta
roborat. quemadmodum sacre scripture studium. Teste hu
gone qui sic ait. Nichil in hac vita dulcius sentitur
nichil auidius sumitur. nichil ita mentem. ab amo
re mundi sepat. nichil sit animi. contra temptationes
roborat. nichil ita hominem exatit. et adiuvat ad
omne opus. et ad omnem laborem. sicut studium sacre
scripture. hec hugo. Etiam beatus Ierosolymus. ad amorem
sacre scripture monet cum dicit. Ama sanctam scripturam
et carnis vicia non amabis. nunquam de manu tua et
oculis tuis recedat liber. fac et aliquid operis ut spi
ritus dyabolus inueniat occupatum. in desiderio enim est
otiosus. hec Ierosolymus. Omnis ergo deuotus monachus.
in studio lectionis et orationis se exerceat. quia cum legit
deus secum loquitur. cum vero orat. ipse cum domino sermo
tinatur. Qui ergo vult semper esse cum deo frequenter
aut oret. aut sacre lectioni intendat. De hoc isidorus
sic dicit. Orationibus mundam. lectionibus instrumentum. utique
bonum si liceat. Si non liceat. melius est orare quam
legere. Qui vult cum deo semper esse frequenter debet ora
re frequenter et legere. Nam cum oramus. ipse cum deo
loquimur. cum vero legimus. deus nobiscum loquitur.
Omnis perfectus. ex lectione et meditatione procedit. quod
enim nescimus lectione discimus. que autem didicimus me
ditationibus conseruamus. Seminum confert dominus lectio
sanctarum scripturarum. siue quia intellectum mentis erudit
seu quia mundi vanitatibus abstractum hominem

ad amorem dei perducat. Excitati enim sepe illius sermone
subtrahimur a desiderio vite mundane. atque accensi in amo-
re sapientie. tanto vana spes mortalitatis huius vilescit
nobis. quanto amplius legendo spes eterna claruerit
hec Isidorus. Debet ergo religiosus quisque certis horis
intendere lectioni. ne mens sua circa cogitationes se-
culares et inordinatas diuagetur. et ut est preceptum
omnis studium hauriat primum affectum ad omnem debi-
tum persolvendum. De hac lectione beatus Bernardus sic
dicit. Certis namque horis lectioni vacandum est. sed et de
cotidiana lectione aliquid cotidie in ventrem mentis
dimittendum est. quod fidelis indigeat. et rursus reuoca-
tum crebrius ruminet. quod proposito conveniat. quod intentioni
perficiat. quod detineat animum. ut aliena cogitare non libeat
Hauriendus est sepe de lectionis sene affectus. et for-
manda oratio. que lectionem intrinsecus. nec tam
impediat intrinsecus. quam puriore continuo animum
ad intelligentiam lectionis restituat. hec Bernardus. In scrip-
tura et divina unusquisque si quid fedilitatis habet de-
prehendit. et legendo gesta sanctorum patrum. quantum
profecerit. Vel quam longe a spirituali profectu distet ag-
noscat. De hoc beatus Gregorius in secundo libro moralium sic dicit. Scrip-
tura divina mentis oculo. quasi quoddam speculum oppo-
nitur. Ut mentis nostrae facies in ipsa videatur. Ibi et
enim sedet. ibi pulchra nostra cognoscimus. Narrat quoniam
gesta sanctorum. et ad imitationem corda provocat infirmorum
Dumque illorum viticia facta commendat. contra viciorum
prelia debilia nostra confirmat. fitque verbis illius
ut eo minus mens incertamine trepidet. quo ante se posi-
tos tot virorum fortium triumphos videt. hec Gregorius.
Non dum vero est. quod sunt nonnulli qui mandata dei
et sacram scripturam exquirunt et scrutantur. non ut faci-
ant ea que legunt. sed ut habeant que alii dicant
De talibus beatus Augustinus sic dicit. Quia spiritus sanctus perscrutatur
multos propter aliud. quam propter quod constitutum est
a deo scrutari mandata. Vel testimonia dei. Ideo pro

ps² d^r. In toto corde exquirūt eum. Alij em̄ scri-
tant. nō gr̄iam recte uiuant. sed ut sciāt. quom̄
alijs recte uiuere debeant. Alij scrutant. quia volūt
magis esse docti qm̄ iusti. Alij aut̄ ad hoc ut habe-
ant bona que dicant. nō que faciant. quorū nulli
sunt beati. sed soli illi. qui in toto corde. scilicet cum
effectu exquirūt. Ut custodiāt et faciant. Unde
sancti viui non gaudent ex hoc quia sciam scrip-
turam intelligūt. sed potius cū illā p̄ bona opa
exequunt. De hoc b̄tus ḡg^l in xxiij. li. mox. sic ait
Non est secura leticia in diuinis paginis. Vel for-
cia vel multa cognoscē. sed cognita custodire. Quā-
to em̄ intellectus lacus extenditur. tanto ad exple-
da opa enixius ligatur. Sancti etenim viui minime
exultant. cum cognoscūt que faciāt. sed cū faciūt
que cognouerūt. hec ḡg^l. Sunt et nōnulli qui p̄
ter huiusmodi sciam inflantur et extollunt. sed vera scia
putat idem b̄tus ḡg^l. affiat non extollit. nec
supbientes quos impleuerit. sed lamentantes facit
quā quisq; cum repletus fuerit primo loco se sate
appetit. et iam sui conscius tanto p̄ illam robustus
sapit. quāto se infirmū illa verius recognoscit. atq;
ad meliorem viam huiusmodi sciencie ip̄a ei se humilitas a-
perit. hec ḡg^l. Debet igitur quilibet religiosus in stu-
dio sacre scripture se exercere. et illa que legit mē-
te cōmendare. et cum vacat a lectione. mentem
suam studeat occupare bona et fructuosa medita-
tione. quia meditatio sancta. que habet de rebus
spūalib; siue de etna vita. facit hominem cōtēp-
nāre concupiscētiās huius seculi. et non grauari in obser-
uācia mandatorū. De hac meditatione d^r b̄tus b̄n̄d^l
Felix cui meditatio in conspectu dñi semp̄ est. qui
in corde suo delectationes dextere dñi vsq; in finē seculi
cogitatione reuoluit. Quid em̄ illi graue poterit
videri. qui semp̄ mente tractat. q̄ non sunt cōdigne
passiones huiusmodi t̄p̄is ad futurā gl̄iam. Quid cōcupiscē

134
potent in seculo nequa. cui oculus semp videt bona
dm̄ in tra vinctu. semp videt premia eterna. hec bñh?
Et nōdum q̄ p̄ studiū lectionis. et sancte meditationis
cōponitur mēs hominis. et efficit abiliior. et deuotior. ad
exerendum opus salubre orōnis. quia q̄nto quis
est diligenciaor. in sacre scriptūe lectione. et pia ac
fructuosa meditatione. tanto p̄mp̄iore animū h̄re
poterit et expeditiorem ad fundendas preces deuote
orōnis. Oratio autē scdm̄ Cassiodorum est p̄mō
tis et humilis ad deum cōuersio. fide spe et caritate
subnixā. Scdm̄ vō bñh? Oratio est deuota cor
dis in deum intentio pro malis remouēdis et bo
nis adipiscendis. Vnde bñs quisq̄ qui se sentit
in aliqua tribulatione. aut temptacōne seu neces
sitate constitutū. currat ad remediū orōnis. Nam
ipe dñs dī. Petite et accipietis. quente et inueniet
pulsate et aperietur vobis rē. nisi enī om̄ps deus
dona sue gracie et misericordie petentibus se dare
vellet. nequaquā hortaret nos ad petendū. de hoc
dī bñs Aug⁹. Non tñ hortaret nos deus ut pe
terem⁹. nisi ut dare vellet. Erubescat igit pigritia
nr̄a. Nam plus vlt dare qm̄ nos accipe. plus vlt
ille misereri qm̄ nos amiseri liberari. hec August⁹.
Oratio autē ad hūc finem est inuenta et cōstituta. vt
p̄ea vema p̄cip̄ obtineat. pena euadat. et gloria
eternae vite obtineatur. Vnde Cassiodor⁹ sup̄ ps̄ de hoc sic
dī. Orō posita est p̄ quā nr̄a dñm suspenditur. vema p̄
curat. pena refugitur. et p̄m̄io p̄ largitas impetita
tur. cum dñō loquit. cū iudice fabulat. p̄ntē sibi
facit quē videre non p̄ualet. ad penetralia iudicis
precator admittit. et nullus inde respicit. nisi qui
mea repidus inuenit. hec Cassiodorus. Debet ergo
quilibet deuotus intendere studio orōnis quia ip̄a
mentē ad celestia eleuat. et facit hominē cum deo
loqui. De hoc bñs bñh? sic dī. Oratio est hominis
deo ad herentis affectio. et familiaris quedā et pia

alloquutio. et illuīate mentis stacio. ad fruendū deo
dulcat. qūdm licet. Dicit et de ea bñs Jerol' aultū
valet frequēs oratio et deuota. quia oratio hominem
a terra subleuat. ad celestia vehit. et facit hominem
cum deo loqui. grās ab eodem obtinet. dūmodo sit
in ea deuotio et iuxta lacrimis. aultū enī valet
oratio frequēs cōspersa lacrimis. ad promouendam
diuinam cōmētiā. hec Jerol' de efficacia et hui'
orōis dicit bñs Aug'. Oratio est anime scē p̄sidū
angelo bono solaciū. dyabolo supplicū. deo gratiū
obsequiū. plerūq; aut hoc negociū plus gemitu
bus qm̄ sermōibus agitur. plus fletu qm̄ affatu
pura etiā oratio vite boni mīctū fingit ante deum
hec Aug'. Qui igit' desiderat hīc mentis securitatem
studeat p̄mūdā vitam et deuotā orōnem deo appi
quare. et ip̄m in cordis domitio p̄ frequētem memo
riam portare. Ad hoc hortat' ysaac abbas ita dicens
om̄da te ip̄m coram dñō. et semp habeas mētiā
eius in corde tuo ne moram p̄trahens extra mētiā
dei sine securitate fias. quia securitas apud deum ex
ip̄ius fit frequēti colloquio multaq; orōne. hec ysaac
abbas. orōnes et deuotoꝝ vīoꝝ cum ad deum in p̄
abus fundunt. celum conscendūt. et ip̄i angeli cū
gaudio suscipiētes p̄ntant illas coram deo. De hoc
effrem abbas sic dicit. Perfectoꝝ deniq; orōnes corp
qui ex toto corde diligunt deum. cum magna exulta
tione ad celum ascendūt. angeli et archangeli
cum gaudio occurrunt eis. et suscipiētes eas vsq; ad
thronū dei sancti pducūt. Etenī magna gl'ia scōꝝ
angeloz est. et ineffabilis leticia. cum scōꝝ orōnes
p̄uassimas obtulerint. hec effrem abbas. hanc
virtutē orōis cōmēdāns bñs Bñh' sic ait. quid
orōne p̄ciosius. que deo est sacrificiū. angelis orga
nū. sanctis cōuiuū. ornatibus p̄sidū. cōtatis vi
gentū. reis scutū. penitētiabus remediū. hostibus
iaculū. et temptatis om̄ibus firmitamentum

hec bñh? Et nōdum qđ deuota et hñlis oratio cum
ad deum effusa fuerit. celos penetrat nec vacua redi-
bit. et vñm edubus indubitanter sperare debem? qđ
aut dabit quod petim? aut hoc donabit quod ipse
nouit nobis melius expedire. Ista affirmat beatus
Bñh? ita. d. Que fidelis et hñlis et serues oñ fucat
celum sine dubio penetrabit. Vnde vacua redire nō
poterit. p̄terea semp ad manū habeat p̄tissimū
oñm̄s refugium. Nemo vñm p̄pendat oñne suā
dico enī vobis quia ipse ad quem oramus nō pui-
pendit eam prius qm̄ sit ab ore n̄ro. ipse scribi iubet
eam in libro suo. et vñm ex duobus indubitanter
sperare debem? qm̄ aut dabit quod petim? aut
quod nouit nobis vtilius. Nos enī quid oremus si-
cut oportet nescim? sed misereatur ille sup̄ ignorā-
tia n̄ra. et oñne benigne suscipiens qđ nobis aut
oñno non est vtile. aut nō tāto dan̄ necesse est m̄ime-
tabunt. oñno tamē in fructuosa nō erit. qm̄ quidem
tanta sup̄ te cura est deo tuo. vt quocūq̄s ignorans
queris quod tibi in vtile est non te exaudiat sup̄ hoc
sed mutet illud vtiliori dono. hec bñh? *De orōne dñica.*

Quoniam igit̄ effectū magnū *Cap. xxxviii.*
habeat oñ. desidero vt de orōne dñica que
ceteris oñibus est excellencior velis me in-
formare. *De orōne dñica* scire debes. qđ hec oratio
quam xp̄us instituit. excellit alias om̄es orōnes.
et hoc in tribus. videlz in dignitate. in breuitate et
fecunditate. Primo oratio dñica p̄cellit in dignitate
quia ab ip̄o filio dei est edocta et edita. Sād in bre-
uitate. et hoc p̄pter septem. p̄mo ut sciatur cito. scđ
vt melius memoret. t̄io ut frequēcius dicat. q̄rto
vt dicens tedio non afficiat. cñto ut nemo de eius
ignorancia excusetur. Sexto ut dñs cito exaudire
ostendatur. septimo ut magis affectu qm̄ voce roge-
tur. Tercio oratio dñica p̄cellit alias orōnes in fe-
cunditate. quia in ea om̄ia petenda continentur.

nam omnis peticio. aut est de bonis adipiscendis. aut
de malis amouendis. Omne autem bonum. aut est celeste
aut spirituale aut temporale. Celeste petitur ibi. Adueniat
regnum tuum. Spirituale petitur ibi. Fiat voluntas
tua sicut in celo et in terra. Temporale petitur ibi cum dicitur
panem nostrum cottidianum da nobis hodie. et sic in hac
oratione petitur omne bonum. Item omne malum aut
est presentium. et huius amotionem petimus cum oramus
dimitte nobis debita nostra etc. aut futurum. cuius amotionem
petitur ibi. Et ne nos inducas in temptationem
aut presentem. et huius amocionem petitur ibi. sed libera
nos a malo. **P**rima peticio. scilicet Sanctificetur
nomen tuum. est quod omnis confirmatio. Et non duntaxat
quod per septem dona spiritus sancti. et per septem petitiones
in oratione dominica vitantur septem vicia. et impetrantur
septem beatitudines. Ideo de his pauca sunt dicenda.
Prima igitur peticio hec est. Sanctificetur nomen
tuum. tu qui pater noster es cum nos filij. Tu dominus. cum
nos serui. Confirmetur in nobis hoc nomen ut non
possimus desinere esse filij tui. Non enim potest esse
bonus filius. nisi pater se humiliet. per hanc excluditur
omnis superbia. et introducatur timor. qui est initium
sapientie. Inde sequitur prima virtus. scilicet paupertas spiritus
ex qua sequitur prima merces. scilicet regnum celorum. **S**ecunda
peticio hec est. Adueniat regnum tuum. Hoc est veniat
totus mundus ad regnum tuum. Sic excluditur inuidia
que est dolor felicitatis alienae et introducat dominum pie
tatis. et sequitur secunda virtus. que est mansuetudo. et
impetrat possessionem terre viuencium. **T**ertia peticio
est. Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. opto
ut sic fiant homines in terra sicut angeli in celo. et
sic excluditur ira que impedit cognoscere que sit vo
luntas dei. et introducat dominum scientiae que docet eum
inimicum conuersari. Inde sequitur tertia virtus. scilicet luctus
pro peccatis propriis et alienis. et impetrat consolationem
eternam. **Q**uartam peticio est. Panem nostrum cottidianum

hoc est omnem cibum qui pertinet ad refectioem anime
sic excluditur acedia que est fastidium divini verbi.
et introducat domum fortitudinis. et sequitur quarta vir-
tus. scilicet esurientes et sitientes. hic in presentia de temporalibus ista
vel spiritualibus. ut impetret eterne beatitudinis satisfactionem.
Quinta petitio est. et dimitte nobis debita nostra. id est. i.
dimittendo proximis debita. sicut nobis desideramus
a deo dimitti. et expellendo avaritiam. et introducendo
consilium quod est vade et vende omnia que habes et da pau-
peribus. Sequitur quinta beatitudo. que est misericor-
dia. que impetrat misericordiam dei. **S**exta petitio est et ne
nos inducas in temptationem. et maxime contra gulam
unde gula excluditur. et introducat domum intelligentie
quod est super crapulam. et sequitur sextus beatus scilicet mundicia cor-
dis. per quam visio dei impetratur. **S**eptima petitio
est. Sed libera nos a malo. hoc est contra luxuriam. et sic ex-
cluditur hoc vitium. quod per mulieres apostotant eam sapi-
tes. et introducat domum sapientie. qui sapore hominum gust-
tauerit a delectationibus luxurie elongabitur. et sequitur
pax inter carnem et spiritum vel inter se et proximum. per quam adop-
tio filiorum dei impetratur. hic igitur septenarius nu-
merus multum est insignis. Nam sunt septem sacra-
menta quibus anima purgatur. Sunt septem virtutes
quibus anima perficitur. Sunt septem dona spiritus sancti. quibus
anima illustratur. Sunt septem beatitudines quibus anima
beatificatur. Sunt et septem petitiones in divinis oratione
quibus ad deum accedimus. et quibus deo vivimus in pre-
senti per gratiam. et in futuro per gloriam. Dicamus ergo.
pater noster. Dominum quippe nostrum magis se voluit dici
patrem quam dominum. quia ipse a nobis amari appetit.
non timeri. et ut quod filii. ab ipso celestia et spiritualia
non temporalia aut carnalia petamus. De hoc dicit beatus
Crisostomus. Dominum patrem magis se voluit dici quam dominum
ut fiduciam daret impetrandi. quia servi non impe-
trant quod petunt. patrem se vocat non dominum ut
ostendat orantes non servos sed filios esse. qui non

mobilia cum ysmahelē sed immobilia cum ysaac p-
ape petunt. hęc Cusol. dicit et de hoc bt̃us gg. Si filiū
dei te credis. illa pete. que tibi expediūt accipe. et illum
debet dare Si carnalia petis. quō tibi illa prestabit.
que et si habeas p̃cepit tibi vt contempnas. hęc gg.
Non vlt ergo conditor. ac pater ñr. Vt ab eo caduca
ac tpalia petam. sed potius et̃na. et que ad salutem
anime p̃tinent. Vnde ysaac abbas sup orōne d̃m̃ca
sic dī. Sideris igit. qualis nobis ab ip̃o qui p illā ex
orandus est iudice. orōis sit modus et forma p̃po-
sita. in qua nulla diuiciarū peticio. nulla mēoria dig-
nitatū. nulla potentat. ac fortitudinis postulatio
nulla corporee sanitatis. seu tpalis vite mentio con-
tinetur. Nichil em̃ vlt caducū a se. nichil vlt vile
nichil tpale et̃nitatis conditor implorari. Itaq; mag-
nifice eius munificēcie. maximā rogabit muniam.
quisq; hys sempiternis peticiōibus p̃termisissis. et t̃si
torū aliquid. et caducū ab eo maluerit postulare
et offensam potius qm̃ p̃p̃iacōne iudicis sui vilit̃e
orōis incurrit. hęc ysaac abbas. Vbi nōndūm. q
multi sunt qui vocant deum patrem. et filij eius nō
sunt sed potius dyaboli. cui voluntatē puerse viuendo
faciūt. et ideo tales in suis orōib; non exaudiūtur
De talib; Rich. de scō vic. sic dī. Qm̃ multi domū dei deū
depcatū ingrediūt. et qm̃ pauca exaudiūt. Qm̃ ml-
ti vocant deum in hac orōe patrem. qui eius nō
sunt filij. sed illius patris de quo scriptū est. Vos
ex patre dyaboli estis. Dei non sunt filij. qui p̃dixerūt
grām. dyaboli sunt filij q̃a genuit eos et mittit p̃culpā
hęc Rich. p hoc et q d̃ns misit se a suis fidelib; p̃rem
appellari. multa bona includit. que assequūt h̃y q̃ dili-
gunt eum. De hoc Cusol. sup math̃m sic ait dicendo.
pater ñr. et veniā p̃ccatōr. et penarū intentū. et iusti-
ficatōm. et sanctificatōm. et liberatōm. et filiorū adop-
cionem. et hereditatē dei. et finitimatē cum vngēto
copulatam. et sancti spūs dona largissima. Vno

sermone significauit. Hec casus? Cum vero dñs in hac
oratione dicit. noster uidelz pater. et nō meus. p hoc
ostendit. q non vnus. sed multorū pater est. prius
enī erat pater vnus scilz xpi p naturā. sed ex tempe
factus est pater multorū p grām. Vlt et dñs vocatū
ab omnibus commūit. pater. ne qd de nobili^{te} genis supbiat
Vñ dñs bñs aug⁹ p hoc qd dñs nō iuitat nos ad hūi^lit^{at}em. ut nō de
nobili^{te} genis supbiat nemo aliū cōtempnat. Omēs enī filij
dei sum⁹. Hec aug⁹. Sequit⁹. qui es in celis. Sup quo dñs
dicit Thomas de aquino. ac si dicem⁹. da nobis qd peti
mus. quia tu potens es in aula celesti. Vbi omē bonū
reundat et effluit. Item de hoc idem Thōs sic ait cū ig⁹
deus sit vbiquē. dicit tamē pceptue in celis pcepta primo
ut in seruiore spūs adoretur. quia spūs est deus. et qui
adorant eum in spiritu et veritate oportet eū adorāre.
Secūdo ut mēs orantis ad celestia leuetur. Hec Thomas
hoc idem sentat Crisost⁹ ita d. Qui es in celis. nō ibi deū
concludēs hoc ait. sed a terra abducēs orantē. et excels⁹
regionibus affigens orantis mentem. Hec Crisost⁹.
Dicam⁹ igit⁹ pater n⁹ qui es in celis sanctificet nomē
tuū. Cum dñs. sanctificetur nomē tuū pma pēto
mchoatur. Sup hac dñica orōne. ysaac abbas i p^a
sua collacōe sic ait. Cum ergo vniuersitatis deū ac
dñm p^{re}m n⁹m esse voce p^{ro}p^{ri}a cōfitem⁹ de cōditōe dilectōe
seruili in adopaōe filiorū nos p^{ro}fitem⁹ asatos. adiacē
tes deinde. qui es in celis ut cōm oratōm vice p^{re}ntis.
quia in hac degim⁹ terra velut pegrinā. atq⁹ a n⁹ro
patre nos longissime sepantem toto horrore vitātes
ad illam potius regionē. in qua p^{re}m n⁹m cōmorāi
facim⁹. summo desiderio p^{er}eremus. nichilq⁹ admittam⁹
eiusmodi. qd indignos nos. ac n⁹ra p^{ro}fessione et nobi
litate tante adopaōis efficiens. et hereditate p^{ri}na
velut degeneres priuet. et nā nos facit iusticie eius
ac seueritatis incurrē. in quem filiorū ordinem gradu
q⁹ p^{ro}feto illa cōtinuo. que est in filijs homo pietate fla
gram⁹. ut iam nō p^{ro} n⁹re valitab⁹. sed p^{ro} n⁹re glia

totum impendamus affectum dicentes ei. Sanctificetur
nomen tuum. nostrum desiderium nostrum gaudium. gloriam nostram
patris esse testantes imitatores effecti illius qui dixit
Qui a semetipso loquitur. gloriam suam querit. qui autem
querit gloriam eius qui misit illum. hic verax est. et
iustitia mea non est. Semper has electionis hoc reple
tus affectu. etiam anathema fieri optat a christo. dummodo
ei familia multipliciter acquirat. ad gloriam sui patris
salus totius israelitice plebis accrescat. hec ysaac abbas.
Debemus ergo desiderare ac petere cum dicimus. sanctificetur
nomen tuum. ut sanctitas dei ac eius gloria. omnibus homi
nibus innotescat. nec quidquam sanctius a creatura ratio
nabili extra deum estimetur vel habeatur. De hoc dicit beatus
Augustinus. Sanctificetur nomen tuum. quod sic non petitur
quasi non sit sanctum dei nomen. sed ut sanctum habe
atur in hominibus. id est ita innotescat deus ut non
estimetur aliquid sanctius. hec Augustinus. potest et hec
petitio alio modo capi. Unde dicit beatus Bernardus. Sanctificetur
nomen tuum. Quomodo sanctificari potest ab homine. qui san
tificat omnes homines. aut sanctum nomen quod potest sanctificari
quo sanctificantur omnes sancti. sed sanctificamus deum
in nobis. quando facientes eum sanctum tuum. et sollicitate
vigilamus. ne forte violemus sanctum nomen eius in no
bis per mala opera. hec Bernardus. Sicut et de hoc anselmus
ut sanctificetur cotidie deprecamur. Opus enim est nobis
continua sanctificatione. ut qui cotidie delinquimus. de
lita nostra sanctificatione assidua purgemur. hec anselmus.
Sanctificetur inquit nomen tuum. ut nois tui sanctificatio
eo plenius cultis innotescat. quo te perfectius agnosce
re amare et reuereri possimus. et sanctificationis tue similitudinem
induendo tibi patri sicut veri filii conformemur. et bene
tecum spiritus efficiamus in tuam conformati claritatem. **¶**
Inquit secunda petitio. Adueniat regnum tuum. regnum
videlicet future glorie. De hoc Thomas de aquino sic dicit.
Adueniat regnum. id est da nobis spiritum intellectus. quo
mundi corde facti regnum tuum. id est te regnare in sanctis

158
tuis visione beatifica videam? hec Thōs. Et bñs aug⁹
aduemat regnū tuū. id est ecclia militās vmat tūū
phanta. Siat eccl de hoc cupiamus. Regnū nūm petim?
aduemre adeo nobis repromissum. et xpi sanguine acq-
situm. Et qui in seculo ei seruim? postmodū xpo reg-
nante reguem? hec cupiamus. De hoc regno thomas
iterp diat. Aduemat regnū tuū. iocūdū sine pūnta^{te}
tranquillū sine pturbacōne. letum sine amissione. et
pheme sine terminacōne ubi erit vnus amor om̄ elcōp
ubi erit defica visio am̄ mīna mentis firmōne que est
ipe deus. hec Thōs. Et nōndum q̄ triplex est regnū dei
vūm est future glorie. de quo modo dictū et pmissū est
Scdū est qñ xpus inhabitat et possidet corda fidelū
per fidem et dilectōne suam. de hoc p ipm dūm diat.
Regnū dei intra vos est. Tertiū est. quod dabit fide-
bus corpibus iam glorificatis. post finale iudiciū
de quo diat. Venite bñdicti possidete regnū. Ista cōme-
morat Isaac abbas in exposicione orōnis dñce ita d.
Scdā peticio mentis purissime aduemre iam iamq;
regnum sui pr̄s exoptat. Vel istud. f. quo cotidie xps
regnat in sanctis. Qd ita fit. cum dyaboli impio. per
timacōne ferencū viciore de nris cordibus expulso.
deus in nobis p vltutū bonā flagitācā cepit dñari et
deuicta fornicacōne castitas supato furore tūqllitas
caltata supbia. hūilitas in mīa mente regnauerat. vlt
certe illud. qd pstituto tpe. om̄bus est pfectis ac dei
filijs genealib⁹ repromissū. in quo dicitur eis a xpo.
Venite bñdicti patris mei possidete patū vobis reg-
nū a cōstitucōne mūdi. hec Isaac abbs. Et cōsideran-
dū q̄ anima deuota. qñ sponsa dei in ipso vñico dilecto
suo quiescē desiderans. et eius frui solum amplexib⁹
ardent⁹ siens. p cui⁹ amore om̄ia ei inferiora vñue-
runt. quia desideria sua alit⁹ tpare non sperat. nisi
tota illuc transeat. Vbi enim facie ad faciem irrepassa
aac videat. flagitādo pcat. acius hoc adimpleat. cum
aplo dissolui cupies. et esse cum xpo. quia qñ diu sum?

in hoc corpore peregrinamur a domino. et in multis of-
fendimur omnes. ita ut si dixerimus quia pacem non habe-
mus nosmetipsos seducimus. et veritas in nobis non
sit. Cum enim pacem dicatur auersio a summo bono ad
malum inferius. in quantum inde auertimur. in tantum
peccato non careamus. et qui magis auertitur magis
peccat. et qui minus minus. Non autem inde auerti non
est peregrinatio. sed peruenientium. quasi voluntas
intencio utique ei adheret. affectus tamen sepius hinc
inde distrahitur. membra multis alijs occupantur. et intel-
ligentia occutens. ipsam veritatis lucem non pure
intuetur. et ex his fit. quod aliquando in istis inferioribus
impingimur et impellimur. ut cadamus. nisi dominus manum
suam imponat ut non collidamur. Unde gemens dicit
Sicut ait anima mea ad deum fontem viuum. et hoc
oramus cum dicimus. Aduemat regnum tuum. Ac si dicamus
pouere pacem. et corpe perueniati non valemus ad illud
volare. Aduemat igitur regnum tuum. ut nos celemus
hinc assumat. ut ab ista miseria liberemur. Interim
in nobis operari tibi regnum in iusticia et pace. et gau-
dio spiritus sancti. ut eo liberemur post hanc peregrina-
tionem. celeste regnum possideamus. Incipit itaque peti-
tio. fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. Super
quo verbo dicit Thomas de aquino. i. sicut in ciuibus
celi. ita et in ciuibus terre. hoc est sicut conformant volun-
tatem suam voluntati diuine. sic faciant omnes homines
existentes in terrestri habitatione. hec Thomas. dicit etiam
de hoc eiusdem. fiat voluntas tua. id est. quod dicit. presta
nobis domine conuersationem imitari celestem. quatenus
quodcumque tu vis. nos etiam velimus. et beatus augustinus. fiat
voluntas tua. id est. ut que odis odiamus. et que amas
diligamus. et que precipis impleamus. et sic voluntas
tua cum conformes. hec augustinus. de hac itaque petitione
et ysaia abbas in collationibus patris sic dicit. et eterna suppli-
catio filiorum est. fiat voluntas tua. sicut in celo et in terra
non potest esse iam maior oratio quam optare ut eterna

193
mereant iam celestibus coequari. Nam quid est aliud
dicere. fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. quam ut sit
homines similes angelis. Et sicut voluntas dei ab illis
impletur in celo. ita et hi qui in terra sunt. non suam
sed eius universi faciunt voluntatem. hoc quoque nemo
ex affectu dicere perualebit. nisi is solus qui deum credit
omnia que videntur. vel adversa vel prospera. pro nostris
utilitatibus dispensare. magisque suorum salute et como-
dis providum atque sollicitum. quam nos ipsos esse pro nobis
hec ysaac abbas. Et non dum putat dicit beatus augustinus. quod in illo
beatitudinis regno vita beata perficitur in sanctis. sicut nunc
in celestibus angelis. et ideo post illam petitionem qua dica-
mus. adveniat regnum tuum. sequitur. fiat voluntas tua si-
cut in celo et in terra. Sicut enim in angelis qui sunt in celis.
voluntas tua sit ut te perficiant. nullo errore obumbrante
eorum sapientiam. nulla infirmitate impediente eorum beatitudinem.
Ita fiat in sanctis tuis qui in terra sunt. et de terra quantum ad
corpus pertinet facti sunt. hec augustinus. ubi considerandum quod quilibet
religiosus ac devotus homo. quasi filius patris per omnia patrem
et placere affectibus patrem devote orat. ut eum a voluntate
sue beneplacito in nullo discrepare patiat. in actibus. in vo-
luntatibus et moribus sibi ita conformem faciens ut nichil
in eo paternos oculos offendant. hoc solum sibi reputans
solacium. et super omnia desiderans. ut pater celestis tamen suam
cum eo voluntatem perficiat. siue exercendo in adiutis. siue
consolando in prosperis. vel quocumque alio modo sibi ma-
gis placet. Vere filialis et fidelis affectus est. nulla que
sua sunt querere. non comoda. non honores. non consolacio-
nes. sed solum placitum per patris. magnum est hoc a deo
petere et magnum obtinere. ut tales nos in hoc peccati
corpe faciat. ut illi summe veritati placeamus. et ab eius
directionis regula non deviemus. Nichil melius nichil
valius in mundo posset nobis conferre summus pater. quam
tales nos facere. ut ei per omnia placeamus. hoc igitur petimus
cum dicimus. fiat voluntas tua sicut in celo et in terra. ut
sicut illi superni cives ad voluntatem tuam dispositi sunt.

ita et nos pro modulo nostro ad voluntatis tue benivolentiam
atque disponamur. Inapit quanta petacio. Panem nostrum
cotidianum da nobis hodie. Super quo verbo Thomas
de aquino sic dicit. panis qui hic petatur est deus. qui
est abus angelorum. et refectio beatorum. qui de celo dat
et materia comeditur. quo pane quis usus fuerit. mortem
metuum non gustabit. Nam ipse ait. Ego sum panis
vive qui de celo descendit. si quis manducavit ex hoc
pane vivet metuum. hec Thomas. Quia igitur per peccatum
voluerat simul. et cotidie voluerat. necesse est. ut
medicina spiritualis nostris voluerat. adhibeamus. medi-
cina vero summa est venerabile sacramentum corporis
domini nostri ihesu christi. de hoc dicit beatus Bernardus. Quia si volumus
habere medicinam querat. volumus enim habere? dum sub
peccatis sumus? medicina est venerabile sacramentum
quod si cotidie accipis cotidie curaberis. hec Bernardus.
Hoc intelligendum est de illis. qui carent peccatis
mortalibus et in statu gratiae existunt. Secus vero fa-
cientes. et indigne accedentes. non salutem sed perniciem
dampnationem merentur. Unde orandum est dominus. ut pa-
nem hunc vite det nobis cum pura conscientia sic in pura
vita summe. ut participes illius in eterna patria valea-
mus existere. de hoc ysaac abbas sic ait. panem nostrum
substantialem da nobis hodie. id est dum in hoc seculo
commoramur. presta nobis hunc panem. Non enim
enim hiis qui eum meruerunt ate et in futuro esse pres-
tandum. sed rogamus ut eum nobis hodie largiatur
quia nisi eum percipere quis in hac vita meruit. illa
eius percipere esse non potuit. hec ysaac abbas. Debet
ergo quilibet devotus. qui medicus et pauper coram
domino et benigno patre percumbens. et inopiam
suam ostendens flagitare ab ipso. ut panem gratie
amplius. quo confortetur. quo consolatur et sustentetur
ad resistendum malis sibi prestare dignetur. Tripliciter
namque pane indigemus? quem nobis a domino deo nostro
instante postulare debemus? hoc est celesti spirituali et

140
terrestri. Celestis est corpus xpi. de quo ipse met dñs ait
Pater meus dat nobis panem de celo verum. Spūalis
est verbum dei. grā interna. mentē ab interiorū media
virtutū et donorū alimento reficiens. de quo p ps⁷⁸
Et panis cor hominis confirmet. Terrestris est victus et ali-
mentū. quo corpus hic sustentari necesse habet. De hoc
pane Crisost^{us} potest hic panis sumi materialiter
quem non solum petim^{us} ut habeam^{us} quod cōmūne
est iustis et pccatoribus. sed ut quid manducem^{us} de ma-
nu dei accipiam^{us}. q^{ui} est tantum bonorū. Nam illi deus
dat panem. qui cum iusticia acquirit panem. Illi vō
dñs. qui viciā acquirit panem. hec Crisost^{us}. Et quia
omni hora indigem^{us}. aut celesti. aut spūali. aut cor-
porali pane. Ideo semp^{er} iubem^{us}. postulare panē tam
interioris qm exterioris hominis. cum in orōne dñica di-
cim^{us}. panē nr̄m cotidianū da nobis hodie. **A**ccipit
petitio quita. Et dimitte nobis debita nr̄a. sicut et
nos dimittim^{us} debitoribus nr̄is. Sup quo vbo Thōm^{as}
de aquino sic ait. debita dicūt^{ur} pccā. que nos debitores
pene constituūt. que nobis a deo dimitti petim^{us}. si in
nobis peccantib^{us} offensas relaxam^{us}. hec Thōm^{as}. Et no-
tandū q^{ui} si offensas in nos p proximos illatas nō di-
mittim^{us}. cū orōne dñicā fundim^{us}. non remissione
pccorū. sed potius iram et indignationē ipius domini
incurrim^{us}. Testatur hoc bñs Aug^{ustinus} qui sic di^{cit}. Si de-
bitorib^{us} nr̄is. i. eis qui in nos peccant. nō dimittim^{us}
ipā nr̄a orōne inculpam^{us}. et deum aduersum nos in
ira cūdiā excitamus. et ipi sup nos inducim^{us} ma-
ledictionē potius qm benedictionē. Sicq^{ue} fit. ut ora-
tū debeat esse salubris fit noxia. et peccata nr̄a que
debim^{us} minūe orando augem^{us}. hec Aug^{ustinus}. dicit eccl^{es}
de hoc Crisost^{us}. Qui inimiciā in ore et in corde seruat.
aduersus ledentē. non deum orat sed iritat ipm. nō
grām aput deū obtinet. sed etnā dampnationē sibi
postulat. hec Crisost^{us}. Qui igit^{ur} desiderat veniam suorū
delictorū a dño consequi. ipse prius studeat ex corde dimitte

in se delinquē. Unde dicit beatus Bernardus. Vena ei peccatorum
non datur. cui cor rancore. aut luore inuidie affiat.
Si igitur vis ut tibi peccata a deo dimittantur. omnis rancor
et indignatio a corde tuo euellatur. Hec Bernardus. De hoc et
dicit beatus Gregorius. Quomodo orat qui rancidiam aduersus priorem
portat. Non enim speret apud deum veniam delictorum.
nisi prius ex corde indulerit proximo offensam cui
parum. Hec Gregorius. Nam putat dicit Isidorus. Sicut nullum
profiat in vulnere medicamentum si ferrum in eo adhuc
sit. Sic nihil profiat omnino oratio illius. cui adhuc
dolus est in mente. vel odium in pectore. Hec Isidorus.
Super hac est clausula. Dimitte nobis debita nostra. Isaac
Abbas in collationibus patris dicit. O ineffabilis dei clemencia
que non solum nobis orationis tradidit formam
et acceptabilem sibi in nobis morem nostrum instituit
disciplinam. ac per necessitatem tradidit formule. qua se
precepit a nobis semper orari. ne putet ac castitiae euellit
indices. sed etiam occasione rogantibus tabuit. eis quod
referat viam qua clemens ac pater erga se puocet
dei iudicium promulgari. et quodammodo peccata tabuit
qua iudicis nostra possimus finem tempore. adueniam
delictorum nostrorum exemplo eum nostre remissionis hor
tantes. Dum dicimus ei. Dimitte nobis. sicut et
nos dimissimus. Itaque securus huius orationis fiducia. de
suis admissis veniam postulabit quisque remissus
erga suos duxit. non erga deum extiterit debitores.
Solemus enim nonnulli. quod est deterius erga illa quod
que admittuntur ad iniuriam dei. quamvis magnorum sit
crimini placare nos. et clementissimos exhibere.
Erga nostrum vero vel puissimam offensionem debita
exactores inimicos. atque inexorabiles inuenimus.
Quisquis igitur in se delinquens fuerit non ex corde remi
serit. non indulgentiam. sed condempnationem de peccato
hac sibi impetrabit. suamque confessionem semetipsum
posat durius iudicari. Sicut enim. Remitte michi
sicut et ego remisi. Ideoque si clementer volumus iudicari

nos quoque erga illos qui in nos deliquerunt oportet esse
clementes. Tantum enim remittet nobis quantum nos remi-
serimus eis. qui nobis quacumque malignitate nocuerunt
hec Isaac abbas. Unde ea benignitate debemus dimittere
in nos quolibet modo peccantibus. quia nobis desideramus
dimitti quod peccamus. Et eo habundantius indulgentiam
more peccaminum ab ipso domino consequi mereamur.
Incipit sexta petitio. Et ne nos inducas in temptationem.
Quod exponens Thomas de aquino sic dicit. id est. non permit-
tas nos succubere in temptatione. Non enim petimus.
ut non temptemur. quia temptari non est malum. sed
magis est ad virtutis exercitium. quam vilitate resistere.
propter quod dicebat dauid. proba me domine et tempta
me. sed petimus ne in temptationem inducamur. id est. ne ab
ipsa temptatione deiciamur. hec thomas. Unde temptari
non est malum. sed potius materia exercende virtutis.
Cum modo eidem temptationi vilitate resistat. De hoc beatus
Augustinus sic dicit. Non oramus ut non veniant temptationes
sed ne ducamur in temptationem. quod est succubere temp-
tationi. quia temptatio cui resistitur non est peccatum.
sed materia exercende virtutis. hec Augustinus. Et non dum
quod sine dei adiutorio ipsis temptationibus resistere non
valemus. et ideo vult a nobis rogari. ne inducamur in tem-
ptationem ut exepa a casu temptationum. hoc beneficium ab ipso
nos habere recognoscamus. hoc affirmat Ambrosius d.
Nihil enim fit. nisi quod deus facit. aut fieri permittit. Po-
tens est ergo. et a malo in bonum flectere. et voluntates
nostras in lapsum pronas convertere ac dirigere in se plenum
gressum. Voluit ergo deus a se positi ne inferamur in tem-
ptationem. quia voluit nos docere. quod ab ipso hoc beneficium
accipimus. quando dyabolus in temptationibus superamus. hec Ambrosius.
Unde secundum Anselmum. nos monemus. hic dicere et petere
ne derelicti ad adiutorio dei. aliam dyabolus temptationem. vel con-
suetudinem decepti. vel cedamus afflicti. Sed quia ad dyabolum
non temptari sanctos in propria vita est impossibile. et
ideo ne in temptationibus delinquamus. hoc adeo flagitemus.

quia resistē dyab^o non n^ore est v^otutis. sed diuine p^ortas.
De hoc dicit Fulgencius. mandāt d^ons vt petam^o ne
inducam^o p^o consensū in delectacōne. videl^z m^odi. carnis.
et dyab^o. Sup^o quo est v^obo sal^z. Et ne nos inducas in tēp
tacōne. Isaac in collacōib^z pat^o sic d^ot. Si em^o oramus
ne p^omittam^o temptari. Vnde erit in nobis virtus con
stantie cōprobanda. Sed in illam s^omā. om^ois vir q^o
non est temptatus. non est probatus. non ergo hoc
sonat. ne inducas nos in temptacōm. i. vt nō p^omit
tas nos aliqu^o temptari. sed ne p^omittas nos in temp
tatione positos supari. Temptatus est em^o Job. sed nō
est inductus in temptacōm. Non ē d^ot. in sapientia
deo. nec ad illam ad quam trahēbat cōptatoris volū
tatem. ore impio blasphemus intrauit. Temptatus
est abrahā. temptatus est Ioseph. sed neuter illorū
inductus est in temptacōm. quia nullus eorū cōsensum
p^obuit temptatori. hoc ysaac. Considerandum aut^o
q^o p^oter infernalem dampnacōm. nulla r^ona dei est gra
uior q^om non defendere a p^occō. hāc v^o maxime incre
tur supbia. et ingratiitudo. et incuria. vt homo pro
fundius cadere p^omittat. hoc est em^o quod oramus
Et ne nos inducas in temptacōm. i. ne p^omittas nos
cadere in cōsensum peccati. Inducē deus d^ot. cū non
custodit ne inducam^o. sicut inducit dicit cor p^occō
ris. cum hoc p^o grām non emollit sue m^one viciō
nis. hoc igitur impugnacōis et tribulacōis onus
a nobis timendū est. ne suo pondere nos opp^omat
et in p^occōm deiciat. et p^oconsequēs m^oetnam dāpna
acōne p^oducatur. Incipit septima petitio. Sed libera
nos a malo. Quod expones Thomas de aquino
sic ait. i. a p^occō originali et actuali. ab amore m^o
di. a p^oprio sensu. et a p^opria volūtate. quibus deposit^o
fit homo semp paup^o spū. q^od totū fit p^o spūm timoris
Vnde cum dicit. sed libera nos a malo. rogas tibi dāi
spūm timoris. p^o quē fac^o paup^o spū. liberat^o les a ma
lo. hoc Thōs. Item sup^o eodem verbo Sed libera nos

a malo. Sicut beatus augustinus. i. a mundo vel a peccato. Vel a
purgatorio vel ab inferno. Et nondum quod multa
sunt mala quibus humana conditio subiacet. et
quorum pressuram ipse minime evadere valet. Quae gene
raliter considerata sex modis distingere possumus
malum enim aliud est corporis. aliud anime. Item ali
est malum quod est culpa. aliud quod est pena. Item aliud
est malum presentis seculi. aliud est malum futurum. ab om
nibus istis. et ab alijs que pista comprehenduntur vel sub
istis continentur petimus liberari. quando oramus dicentes.
libera nos a malo. Theophilus et super eodem verbo
Sed libera nos a malo sic ait. videlicet. a malo culpe
et pene. culpe quo ad gratiam. pene quo ad eternam
penam. et sic in hac oratione petimus ab omni malo
liberari. scilicet a presenti. preterito. et futuro. et summo bo
no vixit. quod est ipse deus qui est benedictus in secula
amen. Amen autem nec grecum nec latinum. sed hebre
cum est. et quicquid accipitur verbaliter per fiat. ut in fine o
rationum dicimus. amen. i. fiat nobis domine deus quod
a te humiliter petimus. Quicquid accipitur adverbialiter. ut
christus ait. Amen amen dico vobis. i. firmiter et fideliter.
Unde dicit augustinus. Amen. i. vere. Vel fideliter. Vere quo ad
intellectum. fideliter quo ad affectum. et ideo dominus ponit
in fine amen. quia hec oratio potissime ex intellectu
et affectu anime dicenda est. Sic igitur habemus de oratione
divina. **¶** Deinde notandum. quod sunt et alie diverse
species orationum. secundum statum et conditionem. seu indige
ntiam diversorum hominum. Alii enim supplicat. cum quod alacer
est. aliter cum tristitie vel desperationis pondere pre
grauatur. aliter cum spiritualibus successibus viget. aliter
cum impugnationum mole deprimitur. aliter cum venia
peccatorum. aliter cum acquisitione gratie seu cuilibet virtu
tis exposcat vel certe extinctione cuiusvis vicii deprecatur.
Alii cum consideratione gehennae et futurae iudicii timore con
punguntur. Alii cum spe futurorum bonorum desiderioque in
flamantur. aliter cum necessitatibus ac periculis. aliter cum

insecuntate et tranquillitate vsatur. alit̃ cū fatine
torp̃ celestiũ reuelacōibus illustrat̃. alit̃ cū sterilitate
ṽtutū. ac sensuū auditate constringit̃. Unde ap̃le
paulus. orōm̃ spēs quadripartita racōe dist̃xit. d.
Deprecor itaq; primo. om̃ fieri obsecracōnes. orō
nes. postulacōnes. gr̃as actiones. Obsecracō em̃
est imploratio. seu petitiō p̃ p̃cis. qua p̃ p̃ntibus
vel pro p̃ccatis admissis suis d̃m̃isq; q̃ cōpūc
tus veniam deprecatur. Orōnes sūt quibus aliq̃d
in prece d̃no offerim̃? vel vouem̃? deo. nam oracō
est mentis deuotio. i. cōuersio in deum. p̃ p̃u et
hūilem affectum. Affectus vero est spontanea q̃
dam ac dulcis ip̃ius animi inclinatio. quo mo
uetur adorandum deum. et hoc fit p̃ eleuacōnem
mentis in deum. et istud agitur p̃ oracōne. que
sc̃dm̃ damascenū est ascensus mentis in deum.
De qua et̃ b̃tus Aug̃? sic d̃t. Oratio est ascensio aīe
de terrestrib; ad celestia. inquisitio sup̃norp̃ inuisi
biliū desiderū. Nichil aut̃ ita deum inclinat ad
pietatem et m̃iam exhibendam hom̃i. quēadmo
dū purus mentis affectus. quē homo gerit erga
deum. Oram̃? et̃ cum renūciām̃? huius m̃di. et sp̃o
dem̃? nos tota intencione d̃no seruuturos. Oram̃?
cum pollicem̃? seculari honore cōtempto tremis
opibus sp̃etis. in om̃i cōtactōne cordis ac paup̃te
sp̃us nos d̃no cohesuturos. Tercio loco ponit̃? postu
lacōnes quas pro alijs quoq; d̃m̃isq; inferuocē
sp̃us cōstituti solemus emittere. Vel pro caris salz
m̃is. Vel pro totius m̃di pace poscentes. cū sc̃dm̃
verba ap̃li. pro om̃ibus hom̃ibus. qui in sublimi
tate sunt positi supplicam̃? Vel cum petim̃? assen
sione alicui; boni. Vel euasione alicui; mali nos
p̃turbantis. Quarto loco gr̃as actiones ponit̃? q̃s
m̃es. Vel cū p̃ccata dei recolat̃ b̃nficia. Vel cū p̃nā
cōtemplatur. seu cum in futurū que et q̃nta p̃parā
uerit deus hys qui diligūt eū p̃spiciat. gr̃as d̃no refert.

145
 Ad gratiarum etiam actionem pertinet beneficia que accipi
 diligenter recolere subtiliter intelligere. fideliter confiteri.
 studiose conservare. beneficium diligere. et eius offensam ca
 uere. et gratiam acceptam non otiose negligere. Debeant namque
 quilibet deuotus pendere beneficia dei tam eximia
 pro que in nobis salutem operatur. Quid autem potest
 dignius. aut sublimius esse. quam corpus et sanguis
 christi. vel gratia spiritus sancti. et gloria regni celestis. que dat
 fidelibus suis preter alia que ab ipso percipiuntur. Vt est iusti
 ficatio a peccato. gratia sanctitatis. adoptio filiorum dei.
 consolatio in eterna. defensio a periculis. consortium an
 gelorum. et beatitudo corporis et anime. ex visione dei
 fruitione. pro his igitur omnibus. gratias agamus
 domino deo nostro. Non solum autem pro istis. sed et pro alijs
 donis ac beneficijs que deus suis electis cotidie confert.
 gratiarum actio est illi persolueda. Ex quibus quedam
 donacionem memorat beatus Bernardus? ita d. Quoties temptatio
 superatur. aut vicium subiungatur. aut immines periculum
 declinatur. aut laqueus insidiantis deprehenditur.
 aut anosa inueterata quaecumque anime passio semel
 perfecteque sanatur. aut multum diuque cupita. et sepius
 petita virtus tandem aliquando de munere obtinetur. toties
 personare debet gratiarum actio. et ad singula queque bene
 ficia. debet benedici deus in donis suis. Hec Bernardus? Sunt
 et et alia que valde sunt accepta domino. videlicet vox lau
 dis. de qua dicitur psalmus. Sacrificium laudis honorificabit
 me. Istud vero sacrificium deo nostro persoluimus. quando cum in
 psalmis dauidicis. vel canticis seu ymnis laudamus.
 Quid enim dignius aut acceptius. ob carnis ipsi domino
 potest deponere. quam psalmos dei magnificantes decan
 tare. pro quos creatura tam rationalis. quam irrationalis
 ad laudandum deum exaltatur. cum dicitur. Laudate dominum de
 celis. etc. vel cum dicitur. Benedicite omnia opera domini domino. etc.
 vel quando dicitur. Confitemini domino quoniam bonus etc. vel cum
 dicimus. Te deum laudamus etc. vel similia. que in psal
 mis vel in canticis. seu in ymnis continentur. pro que

conditor nŕ sūme laudat. Unde sancta ecclesia hominū ca-
nomas decantare statuit. in quibus maxime psalmi
ympm et cantica cōprehendūt. Be fideles in hac pēgi-
nacione positi. laudantes ac bñdicētes dñm post hoc
exiliū in celesti patria eo pfectus cū sanctis angelis
et ceteris sanctis qui ibi sunt valeant ipm laudare
metū. De quibus omnibus p pŕ dñ. Beati qui habi-
tant in domo tua dñe. in secula seculorū laudabūt te r.

Habita informacōne. *de distractiōe et impedimēto orōis* *ca.*
De dñica oracione. et de alijs speciebus orōnū
Attinet de distractiōe mentis. et alijs impe-
dimentis eiusdem orōis que orantibus occurrūt ai-
pio edoceri. ¶ De hoc qđ queris. scire debes. qđ sunt quidā
qui orant nullo corde. quidā vō cū medio corde. qđā
aut cum toto corde. Illi em orant cū nullo corde qui
in orōne positi. nec habēt ibi intellectum p mētiōne
nec affectum p deuocōne. De talibz dñ. ysa. xxx. Ap-
propiat michi populus iste ore suo. et labijs suis glori-
ficat me. cor aut eius longe est a me. Quidam vō sūt
qui orant cū medio corde. qui salz ad ea que dicūt ha-
bēt intellectū. sed non habent affectū. De quibus dñ
osee. x. Diuisum est cor eorū. Et quia in corde sunt intel-
lectus et affectus. Illi igit orant in toto corde. qui orāt
cum attentione. et cum affectione. qui attente intelli-
gunt que dicūt. et afficiūt ad ea que dicūt. Talis
erat paulus qui dicebat. orabo spiritu. orabo et mē-
te. Vbi tamē diligētē cōsiderandū. qđ triplex est effectus
orōis. Primus em effectus orōis. est communis omnibz
actibus caritate informatis qđ est mereri. Ad hunc
effectum non ex necessitate requirit. qđ attentō affit
orōni p totum. sed vis prime mētiōis. qua aliqđ
ad orandum accedit. reddit totā orōne meritoriam.
sicut in alijs meritorijs actibus accidit. Secundus aut
effectus orōis est ei ppius. qđ est impetrare. et adhuc
et effectū suffiat pma mētiō. quā dicēs pnapalit

intendit. Si autē p̄ma intentio desit. orō nec meritoria
est nec impetratoria. Illam em̄ orōnē deus nō audit
cū ille qui orat non intendit. Tercius vō effectus
orōnis est quē p̄ncipalit̄ efficit. scilicet quedam spūalis
mentis refectio. et ad hoc de necessitate requirit̄ in
orōne attentio. Et sciendum q̄ triplex est attentio.
que orōni vocali potest adhiberi. Una quidem qua
attendit̄ ad v̄ba ne quis in eis erret. Secūda qua atten
ditur ad sensum v̄borū. Tercia qua attendit̄ ad fi
nem orōnis scilicet ad deum. et ad rem pro qua oratur
que quidem maxime est necessaria. In spū ergo et ve
ritate orat. qui ex instinctu spūs ad orandum accedit.
etiam si ex aliqua infirmitate mēs postmodum
euagetur. Si quis autē exposito in orōne mente
euagetur. hoc p̄cātū est. et impedit oratōis fructum.
Euagatio vō que fit p̄ter positū orōis fructum
non tollit. Unde Basilus dicit. Si debilitatus a p̄cātō
fieri nequis orare q̄ntum potes te ip̄m cohibeas. et
dignoscat tibi q̄d non ex negligētia. sed ex fragilitate
non potes vt oportet assistere coram deo. hec Basilus
Unde euagatio mentis in orōne p̄cātū est. q̄n fit ex po
sito. Vel ex negligētia secus q̄n fit p̄ter positū. et cū
mentem cohibet q̄ntum potest. Et nōndū. q̄ cum ad
p̄fallendū uel orandum accedim̄. maligni spūs cōt̄
nos hostilit̄ pugnāt. vt mentes n̄as ab intentione
orōnis euertant. De hoc petrus damiani sic dicit.
Cum p̄fallatur et oratur eccliam festinam̄. illic te
nebrarū principes. aduersum nos feralit̄ dimittant
vt p̄ illusiones fantasmatū ab hīs que plabria de
fluūt vagabūdas mentes euertant. hec petrus
Nam sunt multi p̄fallentes et orātes ore. corde tamē
alibi intendunt. q̄d antiq̄m hostis instinctu fieri cōs
simū est. qui sciens utilitatem orōnis inmittit oran
tibus diūsas cogitatōes inutiles. p̄ quas distracti in
suis orōibus impediunt̄. hoc affirmat. Beda in quada

omnia ita. S. Cumt nōnulli qui in trantes eccliam mul-
tis psalmodiā vel orōne sermonib⁹ prolongāt. sed ali-
bi corde intendendo. nec ipi quiddicāt recolunt. ore quidē
orantes. sed mente foras vagantes. omī orōnis fructu
se priuant. putantes adeo precem exaudiri. quā nec
ipi qui fundūt audiūt. q̄ anti qui hostis instinctu
fieri nemo qui aiaduerte nequeat. sciens em̄ valita-
tem orandi. et inuidēs hominibus grām impetrandi
inmittit orantib⁹ multimodas cogitationū leuiū
et aliquā ec̄ turpiū nocentiū q̄ fantasmatā. quib⁹
orōnem impediat. a deo ut non mūq̄m. tales tātos
q̄ disturcētū cogitationū fluctus prostrati in orōne
tollerem⁹. quales nec in lecto iacentes tollere noue-
rim⁹. Vnde necesse est ut agitant dyab⁹ curemus
supare maliciā. et ipi videt⁹ aī. ab hui⁹ nebulis
quas hostis aspergere gaudet in q̄ntū possim⁹ sc̄nando.
et p̄ defensoris p̄petuū flagitandū presidū. qui potēs
est quālib⁹ indignis p̄cōtib⁹ et pure orandū et p̄fecte
impetrandū cōcedere grām. hec Beda. Non solūm aut̄
hec distractio que sic in orōnibus generat⁹. ex deceptōib⁹
demonū. Verpetiā ex p̄pria negligentia homī fit. tū cū
ante tempus orōnis occupam⁹ nos cū vanitatib⁹
mūdi verbis vel factis. Eadem ec̄ tpe orōnis occū-
nobis. et cū assidue cogitam⁹ terrena que cōcupiscim⁹
hec eadem in orōne tolleram⁹. ec̄ cū nolum⁹. De hoc
b̄tūs ḡḡ sic dicit. Illarū namq̄ verp̄ quas agim⁹. et
in usu habem⁹ ymagines nobis vsant⁹ in mēte. et
puritatem m̄tencōis. et deuotiōis impediūt iōrōne
et recto quodā iudicio. q̄d volentes p̄us fons eramus
hoc demū m̄terius patiam⁹ inuiti. Et mēs n̄ra que
terrena hec assidue cogitat cum vult. hec ec̄ tolleret
in orōne cū non vult. hec ḡḡ. Vnde multa sūt indu-
si in mō sterijs. aut in cellis. qui tamē cū toto mūdo
p̄mentis distractiōm. et inutilem occupatiōē fabulā-
tur. et ideo longe est a deo eorū anim⁹. quia in orōne
posita cogitatiōibus se occupant secularib⁹. De alijs

Dicit beatus Ieremias. Incongruum est enim latere corpore. et mente
Undique euagare. multa sunt clausi morumque. qui tam
fabulantur cum toto mundo. Unde fieri non potest. ut cum
deo aliquis loquatur. qui tacet cum toto mundo fabulatur.
hec Ieremias. Et sciendum quod hanc instabilitatem mentis
humani generis propter peccatum originale primi hominis patitur.
qui proiectus a facie domini propter peccatum inobedientie eo pro-
fundius ad desideria eterna est inclinatus. quo magis
gustu supernorum bonorum est privatus. De hoc hugo. de scilicet
vitiis. in libro de archa noe sic ait. Videndum nobis est unde tanta
in corde hominis instabilitas et variatio oriatur. Pri-
mus itaque homo ad hoc conditus fuit. ut si non peccasset
per contemplationis perfectionem. Voluit creatoris sui semper
assistere. ut eum semper videndo semper amaret. semper
amando semper ei adhereret. que immortalis est etiam ipse
vitam sine fine possideret. Sed peccatus est a facie domini propter
peccatum. cecitate ignorantie percussus. ab intima contemplatio-
nis illius luce foras venit. eo quod profundius ad deside-
ria eterna mentem inclinavit. quo magis supernorum dul-
cedine. quorundam gustum perdidit obliviis cepit. Sic
quod factus est vagus et profugus super terram. vagus
scilicet per inordinatam concupiscentiam. profugus per peccati-
tatem conscientiam. Cor ergo hominis quod prius divino
amore affixum stabile persistat. et deum amando vni-
us permaneat. postquam per desideria eterna disfluxit cepit. qui
in totum dimissum est. quot ea sunt que concupiscit. Sic quod
fit ut mens que verum bonum amare nescit. nunquam va-
leat esse stabilis. quia desiderium suum finem. in his que
amplectitur non invenit. dum semper se desiderio exten-
dit. sequens quod consequi non valet. nunquam requiescat.
hinc igitur nascitur motus sine stabilitate. labor sine
requie. cursus sine perveniente. ita ut semper sit inquietum
cor nostrum. donec illi adherere cepit. ubi et desiderio
suo nichil deesse gaudeat. et ea que diligit semper
mansura confidat. hec hugo. Ex his igitur verbis col-
ligere possumus. quod instabilitas mentis maxime causatur.

ex carencia diuini amoris. quia quāto min⁹ deus diligit
tanto magis res terrene ac sensibiles amant⁹. que sūt
occasionēs distracciōis ipius mētis. Quāto vō deus mag⁹
diligit tāto cū cūquilliori mente ac stabilitate ipē do-
min⁹ exoratur. De hoc maximi⁹ sic dicit⁹. Qui familiarit⁹
deum amat. hic sine occupaciōe orat. hic et deū p̄cor-
dialit⁹ amat. Non aut⁹ orat⁹ sine occupaciōe. qui
alicui tēnori⁹ habet mentē affixam. Non ergo dili-
git deum. qui cuiq̄m tēnori⁹ habet mentē alligatā
aīeno em̄ immorans rei sensibili. om̄io viciū habet.
adeam. et nisi rem illam despiciat. a vicio liberari
non potest. hec maximi⁹. Nōdum tamē. q̄ quādiu
homo in pēgrinaciōe hui⁹ vite morat⁹. distracciōe mē-
tis infra diuinū cultum vel orōnes p̄fecte curē nō
potest. quia corpus istud corruptibile quod portam⁹
aggrauat aīam. et deprimit sensum multa cogi-
tantem. hoc affinat b̄t̄is Aug⁹. in glō. sup̄ p̄s̄ ita d.
Ecce homo stat tantat deo aliquāto prolixius. et sepe
labia mouēt ad tantū. cogitaciō aut⁹ per diuersa
desideria volat. Stat ergo mēs n̄ra quodāmodo ad
laudem dei. et anima n̄ra p̄ diuersas cupiditates.
vel curas negotiorū. hac atq̄ illac fluctat. Quasi de
sup̄ attendit ip̄a mēs hac atq̄ illac. etenim inquietu-
dine molestiarū q̄ cōuersa alloquit⁹. lauda anima
mea dñm etc. Quid est quod de alijs rebus agit⁹.
Quid est. q̄ te occupat cura rerū tēnariū atq̄ mor-
taliū. Sta tecum lauda dñm. et q̄ ip̄a anima
p̄grauat⁹. et non valens ita cōsistere vt dignū est.
respondet menti. laudabo dñm in vita mea. Quid
est in vita mea. quia modo in morte mea sum. lau-
do quātū possum. tenuit⁹ exilic⁹. infirmū. Quare. q̄
quādiu sum⁹ in corpore pēgrinam⁹ ad om̄io. Quare
sic laudas dñm non p̄fecte nō stabilit⁹. In d̄loga sc̄p̄
tutam. quia corpus quod corrūpit⁹ aggruat aīam
et deprimit tēna inhabitaciō sensu multa cogitante
Tolle michi corpus quod aggruat aīam et laudabo dñm.

446
 Tolle michi terrenā habitacōnē. deprimentē sensum
 multa cogitantē. et a multis in vniū confluam. et
 laudabo dñm. Quidā aut ita sum non possim p-
 granor. hec aug. Quidā igit mēs nra nō possit
 esse stabilis in oībus suis. nō tamē ppter hoc qđ de-
 spandū. sed de mīa dei magna est cōfidendū. et si ha-
 bundat nra iniquitas et negligētia. habūdat eccl-
 et eius misericordia. quā frequēt exhibet nobis et
 oībus fidelibus suis. De hoc bñs aug. in glō sup
 ps sic dī. Attendat quisq; et videat. qnta agunt in
 corde humano. quēadmodū ipse plerūq; oīones impe-
 dianr vane cogitacōibus. ita ut vix stet cor ad deū
 suū. et vlt se tenere vt stet. et quodāmo fugit a-
 se nec inuenit cancellos. in quibus se includat.
 aut obices quosdam quibus retineat auolatōes
 suas. et vagos quosdam motus. et stet iocūdari
 deo suo. Vix est ut occurrat talis oracō inter multas
 oīones. et tamē tollerit deus tot corda p̄cancimū
 et diuersas res cogitantū. Obmitto dicē. et nōrias
 obmitto dicē. aliquā pūsas et inimicas deo. ipas
 supfluas cogitacōes intraest ei cū qđ loqui incipias
 Oratio tua locutio est ad deum. qñ legis. deus tibi
 loquit. qñ oras deo loqueris. Sed nūqñ despandū
 est de genere hūano et dicēdū iam ad dampnacō
 nē p̄tinē omēm hominem. cui surrepsit aliqua
 cogitacō oranti. et int̄rumpit oīonē eius. Si hoc
 dixerim? fratres. que spes remaneat non video.
 Porro quia est aliqua spes ad deum. quia mag-
 na est mīa eius. dicam? et illud ps. letificā aiām
 serui tui. qñ ad te dñe aiām meam leuauī. Et
 quom eam leuauī. Qūo potui tu vires dedisti. quō
 eam fugiētem apphendere valui. Sed quia ut dicit
 ps. Quauis es dñe ac mitis. apas tollebas me.
 ex egitudine defluo. cura et stabo. cōfirma et firmū
 ero. Donec aut facias tolleris me. quia tu suauis es
 dñe ac mitis et multū misēcoris. nō solū misēcoris

sed multū misericors. habundat enim iniquitas nostra.
habundat et misericordia tua. hec aug. Non ergo debet valde
contristari. si quis in oratione distrahitur mente. sed bono
animo debet esse. sit tamen ut intentionem suam et in-
tellectum indefinenter studeat a distractione reuocare. et
in christum in oratione dirigere. quia nunquam distrahi in
orationibus. non est proprietas vite sed future. in qua angeli
et sanctorum anime indefinenter amore et contemplationem sui
creatoris ferunt. De hoc Iohannes abbas monachis synaxi-
di. Certa et lucida. mentem rationem et intentionem medi-
tando ad tempus. congregas indefinenter congregare. et
easdem reuocare distractas et reuertatas non cesses.
Non enim indistinctam. et in reuertatam deus ab obedi-
entibus requirit orationem. non contristans in oratione dis-
tinctiones mentis passus. sed bono animo esto. intellectum
semper reuocans et ad christum leuans. Angeli enim solius
est esse inpredabile. Agomisa ergo meditationem sursum
ferre. et mentem recludere in vobis orationis. et quoniam
attenta propter puerile cadat. iterum eam sursum age
quoniam proprium mentis est instabilem esse. sed in deo est
vniuersa posse stabilire. Si igitur semper studueris mentem
a deo non elongare. et in mente appositione prope-
te erit. Si autem sine prohibitione erit. nunquam tecum
permanere valebit. et quod sublimi bonum. quoniam adhaere
duo. et indefinenter aput enim in vniuersa perseuerare.
hec Iohannes abbas. Quia igitur corde stabiles esse non possu-
mus. nec mens nostra eodem valet semper consistere.
Interim tamen quoniam diu in hac peregrinatione sumus. saltem
ab immoderata distractione corda nostra colligamus. Ut
eo expeditius et deuotius precibus ad deum frui pos-
sumus. Nam omnipotens deus si vellet. posset utique stabili-
tatem mentis nobis conferre. sed vult ut electi sui
per varias tribulationes ad eum redeant. a quo longe
peccando discesserunt. Ita commemorat hugo de sancto vic-
toris in libro de archano ita. Sum igitur corda nostra. ad

142
appetitū alienarum rerum immoderate laxam. ob-
orta morum manu cogitationū turba ita indiuſa
mēs nra rapit. ut ipſe quoque natalis diſcretionis or-
do perturbetur. nam quia res mūdane. quas mor-
dinate appetim. in fine ſunt. cogitationes quoque
quas ex ipſarum rerum memoria intrinſecus cōcipim.
fine eſſe non poſſunt. nam dū p ſingula momēta
alie ex alijs oriētes multiplicat pdeunt. nec ipſi cō-
prehendere valeam. quo ordine vel quom. ad cor ve-
niūt. aut a corde recedūt. provide ſi ordinatas et ſta-
biles. ac quietas cogitationes hīc volum. ab hac immo-
data diſtinctione corda nra cohibere ſtudeam. hoc at
fieri poterit. ſi certas quaſdā et determinatas res nobis
proſcribam. in quibus aſſidue intentio cordis nri
verſari et meditacō exerceri poſſit. Tria em ſunt. i.
p infinita diſtrahi. in eodem ſemp pſiſtere moderate
vagari. quorū unū habē non poſſim. unū habē nō
debemus. Et idcō hoc ſolum ſup eſt. ut quia vē corde
ſtabiles eſſe non poſſim. interim ſaltim ab omī in-
immodata diſtinctione corda nra colligam. ut dum
ſemp intmū mri. inſtabiles fieri. ſemp magis ac ma-
gis veram p hoc ſtabilitatē mutari. Omnis em dñs.
cui nichil impoſſibile eſt. poſſet vāq ſi vellet eis qbz
miſereri poſſuit. de laboribus et erupione. et de pcculis
pntis vite. que temptacōibus plena eſt. ſubito et abſq
dilatione. ad etne vite ſtabilitatē tūſſerre. Sed vlt ut
electi ſui p varias tribulacōnes. et tēptacōes plūmas
purgandi tūſcant. ut cum p multos dolores ad deum
revertunt. diſtāt qm longe ab eo peccando diſceſſerunt.
hec hugo. Et nōndum. q ad mentis cōpoſicōne mul-
tum valet. ut ante tempus oīis. a curis reſ paliū
et a cogitacōibz mūdīs et mōrdinatis nos cuſtodia-
mus. quia in quibuſcūq mēs nra. ante horā oīis ſe
occupauerit. hec eadem nobis orantibz p recordacōem
ſe ingerūt et in oīone impediūt. vnde qles orantes

Volunt inueniri. tales ante omnino tempus nos parare
debemus. Videlicet. abstrahendo nos ab actibus illicitis. a
sermonibus ociosis. a leuitatibus. et aceteris omnibus.
que nos tpe orationis impedire possunt. De hoc habemus
in collationibus patris sanam doctrinam. ubi ysaac abbas in
sua prima collatione sic ait. Ut eo feruore ac puritate quod
debet emitti possit oratio. hec sunt omnimodis obseruanda
Primum sollicitudo rerum carnalium generaliter abscidenda
est. Deinde nullius negotii cause. ne non solum cura. sed
ne memoriam quidem penitus admittenda. detractiones. va-
niloquia. seu multiloquia. scurrilitates. quod. similiter
amputande. ut per omnes suauitatis. perturbatio fin-
ditus eruenenda. concupiscentie carnalis affectus. ac filargi-
nie noxius fomes radicitus euellendus. et ita hys ac
similibus vitijs exclusis penitus et absatis. tali quod eme-
datione premissa iacienda sunt. Primum perinde humilitas
in causa fundamenta. que se turrum intrinsecum celos
valeat sustinere. Deinde supponenda virtutum spiritalis
exstructio. et ab omni discursu. atque vagatione lubrica am-
inuis in hibendus. Ut ita paulatim. ad contemplationem
dei inapiat sublimari. Quid quidem ante orationem ho-
ram anima nostra concepit. necesse est ut hoc orationibus
nobis per gestionem recordacionis occurrat. Quoniam
quales orantes volumus inueniri. tales nos ante omni-
nis tempus parare debemus. Ex precedenti enim statu mentis
in supplicatione format. eorundem quod actuum perambenti-
bus nobis ad preces. verborum quoque vel sensuum. ante
oculos ymago preluens. aut uisa nos secundum precedentem
qualitatem. aut tastari. aut concupiscentias cause sue pre-
teritis retractare. aut priores faciet volitare discursus
Et ideo quidquid orationibus nobis nolimus ut irrepat.
ante orationem. de abditis nostri pectoris extrudere festinemus
Ut ita illud apostolicum possimus implere. Sine intermissione
orate. et in omni loco leuantes puras manus sine ira
et discipatione. Aliter namque mandatum istud. perficere non
valemus. nisi mentes nostras. ab omni vitio purificata co-

tagio. Virtutibus tamen velut natalibus bonis dedita in
omnipotentis dei contemplatione pascatur. Et tamen quicquid
anime subtilissime plume seu pennule leuissime com
patur. que si humoris cuiuspiam extrinsecus accede
tis corruptione vitata non fuerit. vel infusa mobili
substantie sue tenuissimi spiritus adiuueto. velut nalis
ad sublimia celestia quod sustollit. Si vero humoris
cuiuspiam aspergine vel infusione fuerit pergruata
non modo multos aeris volatus natali mobilitate
raptabit. sed et ad yma terre concepti humoris pondere de
primetur. Ita mens quoque nostra si accedentibus viciis. cuiusque
mudamis aggrauata non fuerit. noxie vel libidinis humo
re corrupta. velut nali puritatis sue beneficio subleuata
leuissimo spiritualis meditationis afflatu sublimabitur
ad superna. et humilia deserens atque terrena. ad illa celestia
et invisibilia transferretur. Unde prius satis precepit dominus
as ammonem. Videte nequam grauet corda vestra ampula
et ebrietate. et cunctis secularibus. Et ideo curemus mentem
ab omnibus terrenis viciis expurgatam. cunctisque mu
datam seculis passionibus. ad sublimitatem perducere nalem
ut ita ad deum oratione eius nullo viciis pondere pergra
uata ascendat. hec ysaac abbas. Et ad hoc Beda in
quadam omelia sic dicit. multum enim iuuat orationis puri
tatem si in omni loco vel tempore nos ab actibus temperem
illucias. si semper ab ociosis sermonibus auditum pariter
castigemus et linguam. si in lege domini ambulare. et testi
monia eius asuescamus toto corde scrutari. Quicunque
enim sepius. agere. loqui. vel audire solemus. eadem
necesse est sepius ad animum quasi solita propriaque referant
ad sedem. et tempore orationis. hec Beda. Ergo secundum dominum beatus
Augustinus. qui puras affectiones erigere vult in deum. disiu
gat se a sensibus. recedat a corporalibus. claudat a vocalibus
In istis enim sunt omnes corporis passionibus. in quibus
deapimus et illudimus. tota die. hec Augustinus. Et nondum
si quid in bonis ad quas tenentur hi qui in sacris ordi
nibus sunt constituti commissum fuerit vel negliget

completū. Vel p̄t sompnolentiā obmissum. tempore
oportuno nequaquā transeat hoc irēpensatum.
q̄ ab horis canonicis vel alijs potest absolui. Ad
satisfaciendum pro huiusmodi negligētijs hortatur
b̄tus B̄n̄h̄ ita. d. Si quid aliqui m̄missum fuit
si quid imperfectum. suo loco. suo modo. suo tpe. nō transeat
impunitū. Delect̄ irēpensatū. hec b̄n̄h̄. Considerā
et q̄ vera oratio siue postulatio que fit ad deum. magis
consistit in desiderio cordis. q̄m in uocibus oris. Testat̄
beatus ḡḡ. qui in xxij. li. mōr̄ de hoc sic d̄t. Vera quippe
postulatio. non in oris est uocibus. sed in cogitacōib̄
cordis. Valenciores namq̄ uoces apud secretissimas
aures dei non faciūt ūba m̄a sed desideria. Eternā
etenim uitam si ore petim̄. nec tamē corde desideram̄
clamātes tacent̄. Si uero desideram̄ ex corde. et si ore
conticescim̄. tacentes clamam̄. Intus est ergo in desi
derio clamor secretus. qui ad humanas aures non
puerit. et tamē auditū cōditionis replet. hec ḡḡ. mul
ti namq̄ sunt qui uoce orant. et corde muti sunt.
Et cōuerso multi tacent ore. sed clamāt affectu.
De talib̄ d̄t b̄tus Auḡ. Qm̄ multi enī sonāt uoce et
corde muti sunt. et q̄m multi tacent labijs. et cla
mant affectu. quia ad cor hominis aures dei sūt. mul
ti ergo clauso ore exaudiūt. et multi magnis clamori
bus non exaudiūt. Unde affectibus orare debem̄. hec
Auḡ. Ergo amor et desiderium faciūt purā orationem
et dirigūt eam ad d̄m. Si quis igit̄ uult semp̄ orare
semp̄ debet desiderare. quia continuū desiderium conti
nua est oratio. De hoc b̄tus Auḡ. in glo. sup̄ ps̄ sic d̄at.
Dicit apl̄us Sine m̄missione orantes. Ann̄q̄ sine
m̄missione gem̄ flectim̄. corpus p̄sternim̄ aut man̄
leuam̄. non possum̄ hoc facere. Est alia interior oratio
sine m̄missione. oratio que est desiderium. Quidq̄ aliud
agis si desideras nō m̄mittis orare Si nō uis m̄mittere
orare. noli m̄mittere desiderare. Continuū desiderium

tuum. continua oratio et vortua est. Tacebis si amare
desistens. quia tacuerunt. de quibus dñm est. qm habu
daunt iniquitas refugesat caritas multoz. fugue
caritatis silentiū cordis est. flagrantia caritatis cla
mor cordis est. Si semper manet caritas semp clamas
si semp clamas semp desideras. hec aug⁹. Vnde scdm bñ⁹
Non clamor sed amor sonat in aure dei. Uet tamen
ppter hoc pui pendenda est et oris modulacio. quia
hec dicta sanctorū doctorū ideo premissa sūt i dñmo
officio magis semp intendim⁹ deuocōm qm clamoi
tiam q⁹ possicium oris sit etiā laudandus ipse deus.
De hoc p pphā dñ. Confitemi illi in voce labioz vtrūq⁹
Et pñ dñat. Cantate ei cantuū nouū. bñ psallite ei
in vociferacōe. Vñ cū cantam⁹ aut psallim⁹. hoc ipm
agam⁹ cū discreacōe et moderacōe. nō nimis clama
do. sed prout decet religiosos mediū modū tenendo
quia deus magis attendit cordis deuocōne et puri
tatem qm vocis sonoritate. Et cum cantam⁹ v⁹ psal
lim⁹. cor nrm in qntū cum adiutorio dei possum⁹ a
cogitacōibus et a distracōibus inutilibus reuocem⁹
ac cōponam⁹. Ut fructū spūalem ex hoc reportare
valeam⁹. Nam putat bñs g⁹ sup ezechielē. q⁹ vox
psalmodie. cum pntencōne cordis agitur. p hac
omnipotēti deo iter patur. Ut intente menti. vel pphē
cie misteria. vel grā cōpūacōis infundat. hec g⁹.
Sciendū est q⁹ non solūm desiderū scdm cordis lau
dat deum. sed et bona vita et iusta. in qua se homo
exerceat laudat deum. Quid q⁹ egerim⁹. Bene agam⁹.
Et cū timore dñi illud faciā⁹. et laudem⁹ deū. Ille
enī semp laudat deum. qm non cessat bene viuere.
Nam tūc desunt quīsq⁹ laudare deum. cū cepit a iusti
cia declinare. Ista comēorat bñs aug⁹ in glō. sup pñ
ita d. Totā die laudare deū quis durat. Suggere q⁹
remediū vnde totā die laudes deum si vis. Quid egeris
bene age et laudasti deum. Quādo cantas ymnm.

laudas deum lingua tua quid agit nisi laudet et cōsa tua
Tu cessasti ab ympno cantando. discedis ut reficiaris. noli
inebriari et laudasti deum. Discedis ut dormias. noli sur
gere ad maledicendum. et laudasti deum. Negocium
agis noli fraudem facere et laudasti deum. A grum
colis noli lumentem mouere et laudasti deū. Innocentia
operis tuorum pparat te ad laudandū te tota die. Ille em̄
semp laudat deum. qui non cessat bene viuere. Tunc
desinis laudare deum. qñ a iusticia. et ab eo qđ illi pla
cet dedinas. Nam si a vita bona nūqm̄ dedinas. lingua
tua tacet vita tua clamat. et aures dei ad cor tuum
Quom̄ em̄ aures nre ad voces nr̄as. sic aures dñi ad
cogitationes nr̄as. Non potest aut fieri ut habeat ma
la facta. qui habet bonas cogitationes. facta em̄ de
cogitatione procedunt. nec quisqm̄ potest aliquid
facere. aut ad aliquid faciendum membra mouere
nisi primo p̄tulerit iussio cogitationis. Ergo fratres
non tantū ad sonū attendite. cum tamē laudatis
deum tota laudate. Cantet vox cantet vita. cantent
facta. et si adhuc est gemitus tribulatio. temptatio.
spera transitoria om̄ia. et illum venturū diem quo
sine defectu laudabim̄. hec aug⁹. Scdm̄ dñm et Bede
illud preceptū ap̄licum quo ait. Sine intermissione ora
te. p̄ficere non valemus. nisi om̄es actus seruientes co
gitat̄ ip̄a et silentia nr̄a. ita dño donāte dirigam̄. ut
singula hec cum timore illius respectu temperentur
cuncta p̄petue nr̄e salutis p̄ficua reddant. hec Beda. Et
et hoc nōdū. qđ om̄ps deus illius precem non audit
qui suis p̄ceptis obedire cōtempnit. Nam ubi p̄ua
est actio. ibi et est inanis oratio. De hoc b̄tus g⁹ sic
diat. Si id quod p̄cepit deus facim̄. id quod petim̄ obti
nemus. Valde namq; apud deum v̄atq; hec sibi nece
sario cōgruūt. Et et orōne opatio. et opatione fulciat̄
oratio. Nam illius clamorem tpe angustie dñs nō
audit. qui in p̄ceptis suis. ip̄e clamantē dñm non
audiuit. Ergo qui ad aures dei viam p̄abus facere

desiderat. Voces actibus inuare festinet. quia manus
est oratio. Vbi praua est actio. hec ggg. Vnde necesse est
qui se in suis precibus et in orationibus. exaudiri deside-
rat. ut peccatum commissum. prius per penitentiam deleat. ac pre-
ceptis dominicis obediat. Ista commemorat idem beatus ggg.
in x. li. morum. exponens illud verbum. Si non manserit
in tabernaculo tuo iniusticia. tunc leuare poteris faciem
tuam absque macula sic d. Interna quippe facies ho-
minis mens est. in qua nunquam recognoscimus. ut ab auc-
tore nostro diligamur. quam saltem faciem leuare est in deo
animum per studia orationis attollere. Sed eleuata faciem
macula inquinat. si intendente mentem reatus sui
conscientia accusat. Diffidit namque accipere se posse quod
appetit. qui profecto remissum nolle se adhuc facere quod
dimittitur audiuit. Hinc Salomon ait. Qui auertit au-
rem suam ne audiat legem. oratio eius erit excreabi-
lis. Cor quippe nos in petitione reprehendit. cum resistere
se preceptis eius quem postulat meminit. et oratio eius erit
excreabilis. cum a censuris auertit legis. Quia dignum
profecto est. ut ab eius beneficiis sit quisque extraneus
cum in multis iussionibus. non vult esse subiectus. Quia
in re hoc est salubre remedium. ut cum mens se ex media
culpe reprehendit. hoc prius in oratione defleat quam errauit.
quod erroris macula cum fletibus tergitur. in petitione
sua cordis facies ab auctore munda videatur. Sed arcan-
dum nimis est. ne ad hoc rursus promat. quod se mun-
dasse fletibus exultat. nedum deplorata iterum culpa
committit. in conspectu iusti iudicis. ipsa et sancta lengetur. Igitur
Solert quippe debemus meminisse quod dicitur. Ne iterum verbum
in tua oratione. Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos
prohibet sepe veniam petere sed culpas iterare. ac si apte
dicat. Cum male gesta defleueris. nequaquam rursus
facias. que in precibus iterum plangas. ut ergo ad preces
facies sine macula leuetur. ante orationis semper tempus
debet sollicitate compesca. quidquid potest in oratione reprobare.
talemque se mens. et cum ab oratione cessat exhibere festinet.

qualis appare iudici. in ipso orōis. tpe exoptat. hec gg.

Dilem et fare. *Quae opes de deuotoz homin nōm qz orōnes*
Cur omnipotens deus nōm qm et deuotoz homin *diffiml*
orōnes exaudire dissimulat. *De* dare debes. qz plu
res sunt cause. quare deus non statim exaudit preces
clamantū ad se. Vna cā est ppter elationē mētis quā
mādere possent si effectum petitiōis sue cito obmerēt
et hoc maxime in vitiis et rebus spūalibz. Item alia
causa est quia post assequutiōē donoz possent negli
gentiores existere. De hoc iohānes abbas montis synay
sic ait. Non cōtastem dñm aliquid postulātes. et mlo n
gis tpius nō exauditi omēs postulātes et postulatiō
nes ex deo non reportātes penitus ppter vñā hārm
causāz non suscipiūt postulata. Vel quia ante tpus
petūt. Vel quia indigne. et damēstie sen quia suscipi
entes futuro erat in supbiam extolli. aut demēps post
petitiōis possessionem viuere negligent. hec iohānes
abbas. Differt ergo deus dare quod rogat. Vt postqz
donatum fuerit custodiat diligencius et hūilius
cōseruet. hoc affirmat Cassiodorus ita. d. Sicut igne
flatu et ventis impellitur. Vt vinctus ammetur. sic
oratio differtur. Vt postea exaudita grāior inueniatur
Differt deus dare quod petit. Vt dilatum petatur ar
densius. collatū seruetur diligencius et habeat hū
lius. hec Cassiodorus. Et idarco putat dñs qdā glō.
Deus sepe petita non exhibet. quia meliora pūdet
vnde dñs est paulo. Sufficit tibi grā mea saluet
melior est tibi grā mea ad vīcendū stimulū quē
refugis quā ad aufēndū sicut petis. quia vñus
spūs et mentis pficiat in infirmitate carnis. salū
edocta et experta ad resistendū hec glō. Vñm qz
et omnipotens deus clamātes ad se nōn audit. Vt p hoc
pbet eos et magis puotet adorandū. et vñ et
corp vñta p penam que ex dilacione exauditiōis
gnatur pūgetur. et quietis tīquillitas que in
hac pēgrinatōne haberi nō potest. p eos alibi.

hoc est metna vita querat. De hoc beatus Iero. sic ait. Dñs
nr sciens clemencie sue pondus atq; measuras mēdum
non exaudit clamantem. Ut cum pbet et magis puocet
ad rogandum. et q̄ igne excoctum p̄miorē et iustiorē
faciat. hec Iero. Etiam beatus greg. in xviij. li. mōr.
de hoc sic dicit. Om̄ps deus. quid nobis p̄futurū esse
valeat sciens. dissimulat audire dolentū vocem. Ut
augeat valitatem. Ut pungetur vita p̄ penam. et quiet
tranquillitas que hic inueniri non valet alibi querat.
sed hanc dispensationis grām nōnulli et fidelū ignorat
hec greg. Nemo ergo debet diffidere si in sua p̄ce a dño
tardius audiat. Sepe enī m̄a desideria quia celerit non
fuit exaudiūt. et quod implere acius petim. ex ip̄a me
lius tarditate p̄sperat. tiam p̄pter hoc labor p̄trahit
pugne ut crescat corona victorie. sed sepe oratio cū q̄
nō exaudit. spes que in corde erat infirmat. et sup̄na ad
iutoria deesse nobis credim. quia tardius hoc quod pe
tim impetram. Cum vero talis despectus cogitatio mē
tem m̄am p̄turbauerat. ad memoriā p̄am reuocet bñ
ficia que a domino accepit. et spem de futuris habeat
dum t̄acta dona se p̄cepisse recognoscat. de hoc loq̄t
beatus greg. in xvi. li. mōr. ita d. Nemo enī qui tardius
audiat credat q̄ a sup̄na cura negligit. Sepe enim
m̄a desideria quia celerit nō fuit exaudiūt. et q̄d imple
conate petim. ex ip̄a melius tarditate prospatur. desi
deria itaq; m̄a dilacōe extendūt. Ut p̄ficiāt. proficiūt
ut ad hoc quod p̄cepta sunt cōualescant. p̄rim in recti
tudine labor protrahitur pugne. ut crescat corona victo
rie. Quos ergo dñs cum velocit nō exaudit quo repellere
creditur trahit. Interim quippe est medicus. et p̄ccatorum
in nobis cōtagia. que melle medullitus reprobat fecit.
abscedit virus putredinis ferro tabulacōis. et quo ho
ces egri audire dissimulat. eo egitudinis finem p̄citat
hinc enī p̄pheta ait. Clamabo p̄ diem et nō exaudies
et nocte et non ad insipientiā michi. Ac si dicet. Nequaquā
michi ad insipientiā p̄ficiat. q̄ die ac nocte clamātem me

continue nō exaudis. quia vnde me in tribulacione
tpali q̄i defens. inde ad etnā sapiā plus erudis
hinc et dicit Adutor in oportunitatibus in tribula-
cione. Tribulacionē quippe dicturus oportunitatē
p̄misit. q̄a et sepe tribulacione cōterim. et tū optumū
nō dūm est. ut desiderio excepationis adiuueni. Sed cū
clamor n̄r q̄i negligit. spes que cordi merat in fir-
mat. et sup̄na adiutoria defutura credim. quia
tardius impetram. Sed cum nos despatōis procella
cōturbat cōtussa mēs acius in portum spei se collocat
si causas suas cum dño subtiliter pensat. si bona eius
ad memoriā reuocat. si mala que bonis eius reddidit
apud semetip̄am callide nō excusat. Si perpendit.
quid ab eo iuste meruit. et quid demēt accepit. si vitam
suam vmaat. discit. et ante dei oculos omne quod
agit examinās semetip̄am sibi met non abscondit.
si factam que nō erat mem̄t. si illūatā se atq; sub
leuatam que in tenebris iacebat agnoscat. hec ergo in
semetip̄am cūcta recolligens. dum bona accepta cō-
siderat. aduersa que tollerat nō accusat. nec despatōe
frangit. que tantorū inmerp consolatione roborat
quia spem de futuris recipit. dum trāsacta bñficia
recognoscat. Pensandum est igitur. q̄nti est periculi
trāsacta in mēa cernere. et futura despare. cūta
est periculi si in hac procella tribulacōis despatōis
naufragio frangim. qui ad portum spei velut in mēis
fimbis p̄teritis bonis ligam. hec. q̄q. et plures etiā
cause sunt quare orantes in suis p̄abus nō exaudiūt.
Prima est p̄pter excessum culpe. sicut sūt illi qui in p̄-
tatis mortalib; sunt cōstituti. De talib; d̄r. ps̄alme p̄mo
Cum multiplicaueris orōnē nō exaudiam vos. Et
cām subiūgit. quoniam em̄ v̄rē sanguine plene sunt
Item p̄pter teporem orantis. quia nō feruent et deuote
oratur. vnde d̄r. Iere. ix. Orabitis et exaudiam vos.
cū quesieritis me in toto corde v̄ro. q̄i dicat. nō aliē
nam si quesieritis me orando tepide et negligenter

12
nō exaudia boſtem quia orans nō pſeuerat orando donec
obtineat. De hoc dicit luce xi. Si pſeuerauerit pulſans. propter
improbitate eius ſurget et dabit ei. Et Judith iii. Scito
te quia exaudiet preces vras. ſi pmanſeritis in ieiunijs
et orationibus in conſpectu domini. Item propter diffidentiam.
exaudicōis vnde dicit iacob i. Qui enim heſitat non eſtimet
q̄ aliquid accipiat adiuo. Et tū xvi. Ante orationē ppara a
nimā tuam. et noli eſſe q̄ homo qui temptat deum. ſcilicet
ſi velit audire. Item quia notum et indiſcretum eſt. q̄d
petatur. Vt filij zebedi quibus dicit. Ueſatis quid petatis
Et iacobi iii. petatis et non accipitis. eo q̄ male petatis
Item ut humilietur orans dum tardius exaudit. et ſic
duo bona proueniunt. Vt videlicet inſolens reſumat elacio
et tamē petitionis non caſſetur effectus. Vel ut in aliud
tempus exaudicio differatur. magis cōgruū et vtile pe
tenti. Item aliqui negat omni. quod forte mini⁹ expedit
Vt pro eo detur aliud vtilius et melius. Vt paulo cōtigit
cui ſtimulus carnis non eſt ablatus. ut virtus in infir
mitate pſiceretur in eo. Valior eſt enim ſepe exercitatio tu
bulationis. q̄m quies pſperitatis. licet hāc plus opte
mus. Sed ſublatis iſtis et alijs impedimentis. que poſ
ſūt orōnis bonū impedire abſq̄ oī heſitationis infidelitate
precibus inſiſtendum eſt nobis. obtenturos q̄ nos earū
mercede cūcta que ſcđm deum popoſcerim⁹ minime du
bitandū hortat⁹ enim nos dñs volēs ea q̄ ſūt eterna celeſtia
q̄ preſtare. Vt enim importunitate nrā quodāmodo coartem⁹
qui importunos nos nō ſolum nos deſpicit. nec reſutat
ſed et mutat et laudat. eiſq̄ pſtatur⁹ ſe quidq̄ pſeue
rant orantes ſperauerint benigniſſime pollicet⁹. dices.
petite et accipietis. quærite et inuenietis. pulſate et aperiet⁹
vobis rē. Et iterū. Omnia quecūq̄ petentis in oratione creden
tes accipietis. et nichil impoſſibile erit vobis. Et ideo
pro certo non exaudiendū ſe ſupplicat⁹ quiſq̄ nō dubitet
cum ſe dubitauerit exaudiri. Vnde in oratione maxime
duo ſūt neceſſaria. videlicet pſeuerantia et cōfidentia
pſeuerantia. Vt conſtant⁹ in precibus pſeueremus.

confidentia ut illa que petim⁹ nos obtine adnō nō diffi-
damus. Sicigit⁹ agentes orōnis fructu nequaquā pua-
bim⁹. Et nōndū q̄ misericors deus. aliquñ videtur beag-
ne deuote orantem respicē. et demēt⁹ eius orōibus assē-
sum prebere. et fauorabiliter amere desiderio obsecrantē
et hec deuote mentis confidentia. solet iudiciū exaudi-
tionis esse. Nam cum orātes nos nulla intpellauit
hesitatio. et fiducia petitiōis nr̄e nulla desperatio dicit⁹
sed obtinuisse nos. in ip̄a orōnis effusione. quod posu-
imus senserim⁹. non ambigam⁹ p̄ces nr̄as ad deum
efficaciter penetrasse. Tantū em̄ quis exaudiri. atq;
obtinē merebitur. q̄ntum vel inspicit se a deo vel deū
crediderit posse prestare. Ineradicabilis nāq; est dñi
nr̄i illa sūa. quecūq; orantes petitis. credite quia acci-
pietis et euemēt vobis hec aut exauditiōis fiducia
maxime de consue p̄uitate. quia q̄nto quis magis
purgatū cor habuerit. tanto maiore confidentiam
in orōni suarū obtentu habebit. Nec tamē diffidat
de exauditiōe. q̄ non statim puoto succedit orāti
sed p̄seuerare debet pulsando donec amicus q̄ como-
tus in p̄bitate supplicantis det ei quod postulat. Et lo-
tandū est. q̄ nōm̄q̄m tpe orōnis mentē hominis
cogitationes minūde et tunc seculares occupant ac
impediūt. hoc vero cōtingit interdum p̄pter p̄cā
prius cōmissā. interdum ex negligentia p̄p̄a. m̄dū
et p̄ dyabolica temptamēta. p̄pter p̄cā nāq; p̄cā
talē impedimētū euemere solet. quia nouit ad deū
p̄ p̄mā cōuersus. dum orōni insistit. mala p̄us
gesta ad animū veniūt. que mentem eius cōfundūt
et multum impediūt. De hoc b̄tus ḡr̄ in quadam
om̄lia sic d̄t. Dum ab hoc m̄do animū ad deū mu-
tamus. dum ad orōis opus cōuertim⁹. ip̄a p̄us que
delectabiliter gessimus. importuna atq; graua postea
in orōne nostra tolleramus. vix corp⁹ cogitaciō mān-
santi desiderij. ab oculis cordis abigit⁹. vix igitur
corp⁹ fantasmatā per p̄m̄teac lamenta supant.

153
Sed quāto grauior tumultu cogitacōmū carnaliū p̄mi-
mur. tanto orōni insistere ardentius debemus. hec g̃g̃
Ex negligēcia vero p̄pna talia impedimēta eneniūt
q̄n aliquis extra oracionē positus. se illiatis cogitacōi-
bus occupat. et mentē suam curis secularibus impli-
cat. Cum autē adorōne rētitur. prius cogitata ad mēo-
riam reuocant. et idēto p̄ easdem cogitacōnes orōnis
deuotio impeditur. hoc tangit b̄t̄le g̃g̃. in deo libro
moral. sic. S. Sepe namq; in mūda quedam vel illiata
in animo versam. quocies ap̄tibus vacam. sed cum se
mēs ad studiū orōnis exerceat. earū rerum ymagines re-
uerberata patit. quibus libent. prius otiosa p̄mebat
et q̄ iam faciem ad deum leuare non suffiat. quia in se
nimis inquinata mente. maculas pollute cogitacōis
erubescit. Sepe curis mūdi libent. occupam. cūq; post
hec studio orōis itēdm. neq; se mēs ad celestia erigit. q̄a p̄d̄ h̄at
terrene sollicitudis ip̄sū m̄sic. et ip̄e facies mūda nō ostendit.
q̄a cogitacōis ifimeluto maculant. hec g̃g̃. Itē cogitacōis in mūde
et deuotis vixis p̄temptamēta dya. corp̄ cordib; tpe
orōnis inmittūt. Et q̄muis illis repugnet. tamē p̄
hoc in sua deuotōne impediūt. De hoc idē b̄t̄le g̃g̃
in 11. li. mōr sic dī. p̄tē itaq; inintendū est. cū recta
agim. vt omē quod iuste viliū. ex hūilitate cōdicam.
Sed pleniq; ip̄a m̄a deprecacio tam multis tempta-
ciomb; quatit. vt pene a conspectu iudicis repulsa vi-
deatur. Et sepe hanc arator misericors papit. sed q̄a
illibatam se vt vlt. exerceat non valet. sup se iudiciū
reprobacionis pauet. Vnde per Job dī. Et cum inuo-
cantem me exaudient. non credo q̄ exaudient vocem
meam. p̄p̄p̄etē mēs igne diuini amoris stimula-
ta accenditur. atq; ad intuenda celestia et archana
subleuat. sed repentina temptacōne p̄cussa. que m̄te
aione forti erecta in deo fuerat. o bonis cogitacōibus
transfixa curuat. ita ut se ip̄am discernē nequeat
atq; inter vicia v̄tutes q̄ deprehensa. ex qua parte
parte sit valentior non agnoscat. Nam sepe ad hoc

Usque perveniat ut invenitur. quō tam sūma comprehendit.
quā cogitatio illiata possunt. Et rursum quō illiata cogi-
tationem recipit. quā ad supna valide feruor spūs
rapit. Quos alternātes cogitacōm motus in animo
Bñ p̄s intues ait. Ascendunt vsq; ad celos et descen-
dunt vsq; ad abyssos. vsq; ad celos quippe ascendimus
cum sūma penetramus. sed ad abyssos vsq; descendimus
cum repente ad contemplationis culmē p̄turpia
temptamēta decim. motus itaq; anime. dū inter
vota et vicia altitāt. nimirū sibi certitudinē exaudiciō
nis obnubilant. Recte ergo dicit. Et cum invocāt. rē
quia mēs ex ip̄a sua mutabilitate fit trepida. et per
hoc q̄ nolens patit. repulsam se abiectamq; simpli-
tatur. hec gē. Tales aut cogitacōnes minime. dū
modo resistatur eis. non tollunt fructum orōnis.
tamē sepius faciūt insipidam deuotionē. Quod q̄-
dam glō. affirmat ita. d. mala cogitacō in orōne ve-
niens. etiā p̄t voluntatem. et si non frustat orō-
nem. facit tñ insipidam deuotionē. hec glō. Consi-
derandum est. q̄ sunt nōnulli qui prolixas preces ad
deum fundunt. sed moribus fugiūt. tales nāq; nōm
qm̄ et lacrimas in orōne efundūt. sed post temp̄
oracōis iter ad mala opa redeunt. de talibus bñs
gē in xxxiii. li. mōrō sic dicit. Sunt namq; nōnulli
intra sanctam eccliam. qui prolixas preces ad dñm
habēt. sed vitam deprecantū non habēt. tñam pro
missa celestia peccatibus sequuntur opibus fugiunt
hij nōm̄qm̄ et lacrimas in orōne capiūt. sed cum
post orōnis tpa. corp̄ mentem supbia pulsaueit. illuc
fastu elationis intumescent. Cum auaricia instigat
mor̄ auidē p̄ntendia cogitacōis exestuāt. cū luxuria
temptauit. illiatis desideriis anhelant. cum ira exar-
scent. mor̄ mansuetudinē mentis flamma insanie
concremat. Ut ergo dixim? fletus in prece capiunt
et tamē expletis precibus cū vicijs suggestionē pulsant.

nequaquam pro eterni regni desiderio se fleuisse memine-
runt. Virtutis ergo post orationem non habet. quam nequaquam
perseuerantia continui amoris tenet. Verum et orare est
amaros compunctionis gemitus. et non composita verba
sonare. hec Gregorius. Qui et patitur aliquam temptationem
ad orationis remedium currit. quia frequens oratio extinguit
impugnationem diabolique. et demonum temptationem fugat
De hoc dicit Isidorus. hoc est remedium eius. qui diabolique temp-
tationem estuat. et quocumque quolibet modo tangit. totum orationem
fundat. quia frequens oratio impugnationem diabolique
extinguit. hec Isidorus. Sicut et beatus Ambrosius. Bonum
scutum est oratio. quo adversaria ignita spicula repel-
lunt. Unde dominus monet. d. Vigilate et orate ut non intretis
intempestationem. Vigilate inquit vultis impugnationibus
resistendo. et orate divinum auxilium implorando. ut non
intretis intempestationem peccato consentiendo. Quocumque
et in oratione sumus positi. non clamorosa voce orandum
est nobis. sed silentio et conscientia pura. nec aliquos gestus
notabiles ibi ostendamus. propter vanam gloriam evitandam
De hoc Crisostomus sic dicit. Non voce clamorosa pulsandus est
deus. sed conscientia recta placandus. quia non est vocis
sed cordis auditor. Omnis nihil novum faciat quod aspi-
ciant homines. nec voce clamet. nec manus expan-
dat. nec oculos tollat. ut notabilis fiat. Oratio est enim
quoddam spirituale tributum. quod anima offert de visceri-
bus suis. quanto ergo gloriosior est. tanto cautius seve-
ra est. ne propter homines vilescat. hec Crisostomus. Non solum
autem propter vanam gloriam evitandam cum silentio est ora-
ndum et propter alias causas. quas commemorat Cyprianus
ita. d. Non clamorosa voce oremus deum sed tacito
corde propter tria. Primo quia deus non voce clamorosa
pulsandus est. se conscientia recta qui est cordis audi-
tor. Secundo quia secretas petitiones tuas. non oportet
alteri scire nisi te et deum. Tercio quia clamorosa oratio
non permittit alteri iuxta te orare. hec Cyprianus.

Debemus ergo clauso hostio et silencio patrem et
dñm exorare. Quid aut hoc fieri debeat. Isaac abbē
in collatōib⁹ patrum declarat d. Ante omnia sane ill⁹
evāgelicū pceptū diligentius observandū est ut inā
tes macubulū nrm clauso hostio nro orem⁹ patrem
nrm Quid ita a nobis impletur. Intra cordis cubidū
supplicam⁹ cum ab omni cogitacōnū suae sollicitudi
ni strepitu cor nrm peius amovētes secreto quo
dāmo ac familiarē preces nras dño referam⁹. et
clauso hostio oram⁹ cum strictis labijs. omni qz silen
tio supplicam⁹ non vocum sed cordū scaturienti. In
abscondito oram⁹. qñ corde tm̄. et intenta mente
peticōnes nras soli pandim⁹ deo. ita ut ne ipse quidē
adverse valeant p̄tates genus nre peticōis agnos
cere. ppter quod cum sūmo est orandū silentiō. non
solum ne fratres astantes. nris susurris vel clamo
ribus auocem⁹. et orantū sensibus obstreparamus.
sed ut ipse quoqz inimicos nros. qui orantib⁹ nobis
maxime insidiant. lateat nre peticōis intentō. Hec
Isaac abbē. Sciendum est qz quatuor sūt. que orōne
deo appropinquare. et ad ipm puenire faciūt. scilicet vite
merita. mentis mūdicia. orandi instantia. et cordis
hūilitas. Primo vite merita. Unde dicit Actū. x. ora
tiones tue et elemosine ascenderūt ante deum. Dicit et
beatus Amb⁹. Bona vita volare facit oracōm ad deum
et dat spirituales alas precibus. quibus ad deum sta
oracō provehatur. Secundo mentis mūdicia. quia
quāto mēs purior. tanto oratio deo p̄rior. Unde Aug⁹
sup illud ps̄. clamavi in toto corde meo. dicit. Tunc
in toto corde clamat. qñ in orōne nō aliud cogitat.
Tercio orandi instantia. quia qñ diffidit qui instare
obmittit. Unde dñs dicit. Quid qz orantes petit. credite
quia accipietis. x. Dicit et Isac B. multū valet depre
catō iusti assidua. Quarto cordis hūilitas. De hoc dicit
eusebius. Securus deprecū suū obtentu ad xp̄m po

test accedere. qui semidigni non cessauerunt estimare
Et de dno p ps dicit. Respexit oratione humilium. et non
spereuit precem eorum. Unde secundum dominum beatus gregorius. Ille deo ve-
ram orationem exhibet. qui semetipsum quia pulvis
est humiliter videt. qui nichil sibi beatus tribuit. qui
bona que agit esse de misericordia conditoris agnoscat hec
gregorius. Sed et hoc considerandum. quod sunt tres modi
orandi. primus fit per verba composita et usitata.
cum psalmos proprios et collectas seu alias orationes
vel laudes compositas. ad excitanda deuotione. Vel
ad soluendum debitum videlicet horarum canonicarum recita-
tione legimus. aut decantamus. Secundus modus ora-
di est. qui fit per verba. ex proprio affectu formata. et est
etiam efficacior. ut cum homo cum deo familiariter con-
fabulatur verbis. affectui suo consonantibus. quando cum
deo prout cor suum effundens. vel necessitates suas ei
conquerens. vel peccata confitens misericordiam postulans. gratiam
petens. et auxilium implorans contra temptationum
pericula. et tribulationum grauamina. vel quasvis suas
vel suorum necessitates. hic modus orandi requirit oportu-
nitatem solitudinis vel silentii circa se et omnes. Ut eo
plenius et securius suum in deum effundat affectum
Tercius modus orandi est mentalis. cum tacito ore
sola mentis desideria sua pandit. et affectum cordis effundit
et cum intus per amorem amplectitur. et cum reuerentia
adoratur. et veneratur. tanto lacius se in deum diffundens
quanto plura valet affectus comprehendere quam exprimeret
dicens. Domine ante te omne desiderium meum et genuit hunc
a te non est absconditus. De hoc dominus dicit. Veni ad-
miratores adorabunt patrem in spiritu et veritate. Spiritus
est deus. et qui adorant eum in spiritu oportet adorare.
et hec oratio magis videtur propria. cum deus magis
cor magis attendat. quam verba. Sed verba ideo ap-
ponimus. Ut cum mentis proprius est ad se eleuandum in deum
per verba orationis suffulta inuenitur. Ut memoriam deo in

heret. intellectus sursum tendat. affectus p̄deuocōm
inflammatus gustet qm̄ suauis est dñs ex intencōne
sacre orōnis inflatus. Valde et delectat̄ deus in hoc.
vt frequēt̄ oretur. p̄pter multiplicem orantis utilita-
tem. salz vt deo indefinēt̄ inheret. qđ summe est homi-
nile inter om̄ia iuxta illud. maria optimā partem
elegit. Item ut habūdancōra affectu deuocōis in amo-
re dei exarscat. Ideo benigno p̄uidet nobis occasiōē
quibz ad orōnē sepius sumē. siue p̄ nob̄ ip̄is. siue p̄ alijs orādo
aut p̄ malis amouēdis. aut p̄ bonis cōsequēdis. Bt̄cu affectu deu-
cōis tepescit ad om̄i i alio recalescat. Sicut ignis subiacēdo ligna
cōtinuē ne deficiat restantat̄. Magna silua et hūmide ligna sup-
plicatōm̄ m̄strās s̄ p̄cā p̄p̄a cotidiana et antiq̄. Magna
silua negligēcie n̄re et miserie. et defectus v̄tutum.
et gr̄arum. et diuina tam spiritalia qm̄ carnalia. et
temptacōnes et varij euentus quibus pulsamur. et
incomoda que patimur vel timemur. et pro quibus debemur
tam pro nobis qm̄ p̄ alijs. quoz miseris compatimur.
hec sunt que multam deuocōis materiam quasi p̄pe-
tū ignis m̄stramēta m̄strant. quo supposito op̄is.
olocustum odorem reddat suauitatis. affectus em̄
amoris dei et sancti timoris cum feruore bone volū-
tatis in spiritu hūilitatis. et motu pietatis et gaudio
spei nūq̄m debet in corde sui dei extingui. Ita namqz
sunt. in quibus v̄tus deuocōis maxie cōsistit. Semp̄
debet mēs p̄ aliquā piam occupacōnē asuescē se ad
deum erigere orando supplicando. gr̄as agendo. lauda-
do. p̄ diuersis causis se om̄i tpe offēdābus. Iuxta illud
Oportet semp̄ orare et nō deficere. et ps̄. B̄ndicam
dñm in om̄i tpe semp̄ laus eius in ore meo. Q̄nto ei
quis frequētius orat. tanto fit ei delectabilior oratio.
et q̄nto rariius tanto insipidior fit. et tediosior. sicut
experēcia sepe docet. aui ergo orōm̄ vult intendere. as-
uescat p̄mo aliquā orōni vacare. deinde sepius ad orōnē
recurrē. postea diutius morone p̄sistere. tandē frequēt
orōni incubere. nec pro fastidio vel leuitate desistere.

715
nisi qñ vel corporalis debilitas. vel virgēs necessitas. vel
ratiōabilis vtilitas inde auocat. et itē reuertat in di-
uīnū. ne p̄ diuinā abstracōm. redeat in disuetudinem
orandi et frageſcat affectus. p̄currat et ad singulos mo-
dos orandi. et diuerſis modis petitiōnes ſuas formet. et di-
uerſas petitiōnes attemptet. vt tandem in aliqua deuotiō-
nis affectum cōapiat. et illi qñdū ſapit inhereat. Si at
debilitas capitis et corporis impedit. tunc breuius et ſepius
oret. et euagatiōnes mētis cōhibeat. et ſenſus exteriores
ſub diſciplina retineat. et dei auxiliū ad ſingula hūilis
inuocet. et paatē ſi pro voto aſſidue non ſuccedit ſuſti-
neat. ac in orōnis v̄tute loco et tpe cōgruo ingit p̄ſeuet.

Uellem etiā. *de deuotiōe et amorosa cōpūtiōe. cap. xli.*
aliqua ſare de deuotiōe. et amorosa cōpūtiōe
que ſolent ex orōnis v̄tute nō mīqñ generari
ac procedere. *¶* Debes ſare q̄ deuotiō ſepius ſolet exarari
tempore orōnis. qñ homo hūiles p̄ces fundit ad diuinū.
Ipa aut deuotiō eſt pius et hūilis affectus in deū. hūilis
ex cōſaenāa p̄prie infirmitatis. pius ex cōſideratiōe
diuine clemencie. De qua dī bñ dī de ſcō vñ. Deuotiō
eſt feruida in deū dilectiō. que virtus magna eſt.
Nam v̄tus vere deuotiōis hominem filiū dei facit.
animū hūanū deo cōiūgit. et cum eo q̄ diuinū ſp̄m
effiat. cum enī ad heret deo vnus ſp̄s eſt. Et nōndū
q̄ deuotiō cordis. multū valet ad opus orōnis. quia
ip̄a p̄ces que orando offerūtur. reddit valde accepta-
biles coram ſūmo deo. Nam mens deuota diuino a-
more inflāmata. ab inferiorib⁹ ſepat. et ſup̄is con-
iūgit. et hoc quod accipe deſiderat. quodamō iam de-
gustat. et ideo cum orat eius deuotiō et deſideriū celos
penetrat. De hoc bñs ḡg. in xv. lī. mōz p̄ ſic dī. Cū
mēs deuota in p̄abus. ad auctoris ſui ſp̄m anhe-
lat. diuinis deſideriis inflāmat. ſup̄is cōiūgit.
ab inferiorib⁹ ſepatur. amore feruoris ſui ſe aperit
vt capiat. et capiēs inflāmat. et ſup̄iora amare iā
ſuſum re eſt. dū q̄ magno deſiderio ad celeſtia inhiat.

mmo modo hoc ipm quod accipe quent degustat. hec
gg². Annua et deuotam libent^r uisitat xps. et dicit
ei illud Can^t. Aperi michi non aduersario. nec des in
te locum dyab^o et si ad huc in corpore michi presens
esse no uales. fide et mente michi adesto. Ita com^o
rat beatus amb² sic d. Cum anime deuoc^one cog
nouerit xps. uenit et pulsat ianuam et dicit aperi
michi soror mea. Bene soror. quia impae spirita
les sunt ubi atq^z anime. At ergo. Aperi michi. sed
extraneis claud^e. seculo claud^e et mudo. Aperi ergo
michi. noli ap^{re} aduersario. neq^z locum des dyab^o.
Aperi ipam te michi noli coartari sed dilatare. et ad
implebo te. et quia de curso orbe trax plus molesti
arum. et offensiones reperit. nec facile habui ubi re
quiescem. Ideo aperi tu. ut me filius hominis caput
ted met. cui non est requies nisi sup humilem atq^z
mansuetu. et si ad huc in corpore michi adeste no
uales mente adesto. michi em omnes p^uces sunt.
quor^z fides mecum est. ad est michi qui exiit de seculo
ad est michi cogitat me metuetur. de me sperat. tu
ego portio sum. hec amb². Et consideradu q^d non
solum deuotio necessaria est in actu o^mis. uer^o etia
o^mio opus bonu quod exerce^mu^r necesse est. ut deuo
tione gra impiguet. et in hilaritate cordis omnia fa
ciam². Sed oportet qui hac gram habet desiderat. ut
secularia desideria derelinquat. q^{ia} no possut misce
ri uera uanis. etna caduas. spualia corporalib² bo
no modo. Vnde am² secularib² et carnalib² deside^o
poccupatu deuotio. et spualis delectat^o declinat
de hoc b^us b^uh² ita d^r. Necesse est ut q^uat deuo
tione gram. quisq^z seminant. bonor^z oper^z semina
ut bona opa feruore deuotiois. et dulcedine spuali
condiant. Amm²u p^une opa. et labores abstine
cie deuotiois gra necesse est impiguari. Oportet em
ut in hilaritate omnia faciam². Nempe res cordis.

est grā deuotōis. sed hoc munere ipse se fraudat. qui
intermū ei dissimulat receptaculū exhibere preoccupa-
tum nempe secularibus desideriis animū delectatio
sancta declinat. nec misceri potuerūt. Vera vana. et
na caduas. spiritualia corporalib? summa ymis. Et pū
sapias que sursum. et que sunt sup tiam. Remuat
consolari anima tua in alijs. si vis in dei memoria de-
lectari. preciosa siquidem diuina consolatio est. nō
ōmo tribuit admittentib? alienā. Cui? mēs ad alias
consolaciones inhiat. et non penitus remittit in ca-
ducas et tūsi coris consolari. ipse sibi pfecto subtrahit
celestis grām consolacionis. Et erat dīno si quis ce-
lestem illam dulcedinem. hinc cineri. diuini illud
balsamū. hinc veneno. transinata illa spūs. misceri
posse huiusmodi illeceb? arbitrat. Non ergo putes
te posse. illum meracissimū spm suscipe. nisi carne
is istis consolacōibus funditus remāaueris. hec bñ?
Nulla et putat dī Eusebius excogitari poterūt i hac
vita vana gaudia. qm sunt mentis ipā tripudia
que ex deuocione interna. et ex laude cōtingūt diuina
hec Eusebius. Et nōndum qd pfectio deuotōis tunc
pfiat in homīe. cum pfecte fuerit potencie anime
rationalis. hoc est cum ratio fuerit veritatis lumine
illustrata. Voluntas affectōne caritatis inflāmata
memoria vero in deo stabilit? p ut in via licet quie-
tata. Nam in creatōne homīe ratio ei data fuerat
vt deum cognoscēt. Voluntas vt deum cognitum
diligēt. memoria vt in cognito et amato dulcat
requiescēt. Sed p pām ratio facta est ceca. vt sepe
velit malum pro bono. Volūtas feda. et memoria
instabilis. vt magis velit in fedijs delectari et bili-
bus occupari. qm deo vacare. hec vero tres poten-
cie anime sic deformate. cum p spūalia exercitia
et cōtinuū conatum bonorū operū reformatē fue-
runt. tūc dicit deuotio homīe interior esse pfecta.
Est aut ratio pfecte reformatā cum per mentis

excessum supra se rapitur. et lumine diuine intelligen-
cie illustrata purissima mente deum. quantum in hoc
mortali corpore possibile fuerit contemplet. Omnis
voluntas perfecte reformabitur. cum ipsa transmutata
in amorem dei fuerit. et deo adherens per conformitatem
voluntatis unus cum eo spiritus efficiatur. Item memorie
reformatio tunc plene perficitur. cum tota hominis me-
moria in deo est absorbita per mentis excessum. quantum
in hac pergrinatione possibile est. et sui ipsius. et omnium
que sunt oblita. veram iam gustans sapiam. et me-
brata ab ubertate domus dei in deo felicitate requiescat.
Deinde videndum est de compunctione. que ut frequenter
et generatim solet ex orationis virtute. Nam cum homo
deuotus in actu orationis fuerit constitutus. occurrunt menti
eius peccata preterita. pro quibus compungitur. Vel si
iam purgatus est ab eisdem factoribus tunc concipit
spem futurorum bonorum. et magno desiderio afficitur di-
uine caritatis. Nam quis quod ad eum conuertitur. prius
timore pene. deinde amore celestis patrie compungitur.
De hoc in quodam sermone sic dicitur. Quis quod domino per
conuersionem conuertitur. prius timore tormentorum. post
amore premiorum compungitur. Unde peccata nostra fleatibus
amarissimis diluamus. ut in spe venie robusti consur-
gamus. Cumque longo usu penitentiae munitus fuerit me-
tu penarum succedet desiderium dulcis secundum beatitudinem
et concupiscet illapsu suauissimo cor nostrum totum impe-
tus diuine caritatis. quam prius totam non admisit
pondus formidolositatis. Vbi considerandum quod post
peccata preterita. secundum magis ac minus. magna requi-
ritur penitentia. et compunctio seu effusio lacrimarum. antequam
homo reformetur ad spem venie. et ad fiduciam beatitudi-
nis eterne. Habita vero fiducia multo amarius et vehe-
mentius ingemiscit ex desiderio futurorum bonorum. quam
prius fecerat ex formidine malorum aliquam commissorum
hoc affirmat Ricardus de sancto victore. ita scilicet. post multas
enim penitentiae lacrimas tandem ad spem venie

reducimur et dix aliqui multas suspiris et fletibus. et
 gemibus inenarrabilibus ad beatitudinis citudine
 reformamur. Semel autem superata et uorum fiducia. multo
 anxius multo uerbosius ingemiscimus et flemus ex desi-
 derio impatienti bonorum. quam prius fecimus sub formidine
 malorum. quam cupimus dissolui et esse cum christo. certi de repo-
 sita nobis corona iusticie. Amoris etenim lacrimae. et a-
 ctus afficiunt. et uerbosius currunt. hinc per quendam dicitur
 Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Chagua
 namque amaritudo est in conuersione. quam quis renun-
 cians seculo ad religionem conuertitur. maior autem in tempta-
 tione quam abnegans semetipsum. innumeris inimicis temptacionibus
 fatigatur. amaritia autem in interne et eterne dulcedinis ex-
 pectacione et in impatientis desiderii dilacione. quam pace illa
 que exuperat omnem sensum ex parte degustata. ad illam
 tamen plene non admittit. gustum quidem ueritatis
 hominem. cum relinquit amor mundi. multo amplius
 tamen cruciat cum calcitrat amor sui. Verumtamen super omnia
 transfigit et penetrat cor hominis. et extorquet desiderii
 estibus amor dei. Unde est vox illa. Situit anima mea
 ad deum fontem uiui. Hec uerbum? Beatus est qui de hac
 duplici compunctione sic ait. Notandum quod principalia
 genera compunctionis sunt duo. quia deum faciens anima
 prius timore compungitur. postea amore. prius enim sese
 in lacrimis afficit. quia dum malorum suorum recolit pro-
 pter hunc pati supplicia eterna pertimescit. Sed cum longa
 meroris anxietate formido fuit consumpta. quedam
 iam de presumptione uenie securitas nascitur. et in amore
 celestium gaudiorum animus inflammatur. et qui prius flebat.
 ne ducetur ad supplicium. postmodum flere amarissime
 incipit. quia differtur a regno. Contemplant enim mentes
 qui sunt illi angelorum chori. que ipsa societas beatorum
 spirituum. que maiestas interne visionis dei. et apostolus
 plangit. quia a bonis personis deest. quam flebat
 prius cum mala eterna metuebat. sic ergo fit ut perfecta
 compunctio formidinis. trahat animum ad compunctionem dilectionis.

Sed et ipsa gratia lacrimarum quenda est a creatore nostro cum
magno gemitu cordis. hec *gg*. Et nondum quod computatio
timoris amaritudinem habet. computatio vero amoris dul
cedinem. Nam computatio timoris tristes lacrimas pro
ducit. amor autem letas lacrimas mouet. De hoc *Rich*.
de secundo videri sic dicitur. prius autem omnis homo compungitur timore
postmodum vero compungitur ex amore. Computatio
timoris amaritudinem habet. computatio amoris dulce
dinem habet amoris. Qui igitur solo adhuc timore
compungitur. ab eis quidem spiritalibus minime tamen dulce
abus patitur. Qui vero iam eternorum gaudiorum deside
rio lacrimas fundit. iste profecto dulcis ab eis spira
libus quod se reficiat. Cum ergo cepit homo ille interior
domesticum suum talibus ab eis reficere. potest de eo
veraciter psallere. Qui metum dulces capiebas ab eos
Talibus ergo studiis. quanto uterque homo amplius
ad puritatem proficiat. tanto utique alacrius erunt
hec *Rich*. Beatus etiam *gg*. de hoc sic ait. Aliter enim quisque
compungitur. cum interna intuens. malorum suorum pauore
terratur. Aliter cum gaudia superna conspiciens spe qua
dam et securitate roboratur. Illa computatio afflicentes
ac tristes. hec vero letas lacrimas mouet. Omnes namque
dominus unde mentem nostram visitans. ad amorem suum
sublimiter erigit. Inde hanc per lacrimas suauiter affligit
et dum per fletum intus ad summa rapit. penam suam
libens. gaudensque miratur. ut dulcis crucietur. et pena
liberetur. Computatio etiam cordis nostri dies festus
est domino. cum in lacrimas per amorem eius assidue
mentes mouet. hec *gg*. Sed et hoc considerandum. quod lacrimae
deuotionis non querunt remissionem peccatorum. sed potius
beneplacitum et gratiam dei patris. Unde differentia est inter
lacrimas deuotionis. atque lacrimas penitentiae et confessionis
longe tamen amplius precellunt lacrimae quae procedunt
ex affectu fraternae compassionis. De hoc beatus *Rich*.
sic dicit. In lacrimis namque deuotionis non indulgen
tia peccatorum. sed beneplacitum queritur dei patris. cum descendit

in nos spūs adopcōis filioꝝ testimoniū phibēs spici
mō. q̄ filij dei sum? Et mellifluam de celo vocem mē
amur audire. Quia vere deus pater in nobis cōplacet
sibi. nec parum distat inter lacrimas deuotiōis. atq;
lacrimas p̄mē et confessiōis. Verp tamē longe āplū
vtasq; p̄cellunt. Alie quidem lacrime quibus m̄fū
ditur sapor vini. illas em lacrimas vere in vinū mu
tari dixerim. que fratne compassiōis affectu infer
uore prodeunt caritatē. p̄ qua et ad horam tū ip̄i
in memor esse sobria quadam ebrietate vident. hec
Bn̄h? Nam qui pro alienis p̄cis m̄cedunt ac com
pungūt. sua crimina coram oculis sūme maiestatis
tergunt. Teste beato ḡg. qui dī. Qui p̄ p̄cis alienis
m̄ueniūt. sua ante oculos dei tergūt. q̄a. ip̄a caritate
se iustificat. qua pro alienis iniquitatibus se in lacri
mis mactant. nec durum esse debet pro alienis p̄cis
lacrimas fundere. quia xps n̄ra portauit in cruce. h̄
ḡg. Acceptor ergo est oratō coram dño. quā nō neces
sitas. sed caritas fraternitatis trāsmittit. vnde Crisostomus
de hoc sic dīat. pro se orare necessitas cogit.
pro alijs aut caritas fraternitatis hortat. Dulciōr aut
est ante deum orō. non quā necessitas trāsmittit
sed caritas fraternitatis cōmendat. hec Crisostomus. Sunt et
quatuor genera cōpūcōnū. quibus anima iusta ve
hemēt affiat. De quibus bt̄us ḡg. in xxij. li. mōis sic
ait. Quatuor quippe sunt qualitates. quibus iusta
vix anima mōpūcōne vehemēt affiat. cum aut
malorū suorū remissat. considerās vbi fuit. aut iudi
ciōꝝ dei sūam metues et secum querēs cogitat vbi
erit. aut cum mala vite p̄ncis solert attendēs me
rēs cōsiderat vbi est. aut cum bona sup̄ne patrie con
templatur. que quia nec dum adipiscat lugeus con
spiciat vbi non est. Malorum suorū paulus mēorat.
et ex eis se in quibus fuerat affligebat cum dīcēt. Nō
sum dignus vocari ap̄lus. q̄a. p̄sequit suā eccliam der
Bn̄sum diuinū iudiciū subalī pensans in futuro

male esse metuebat. 8. Castigo corpus meum et in
seruitutē redigo. 20. Erit sum mala pñtis vite pñtis
diat. Sum sum in corpore pñtis adñō. Et video
aliam legem in membris meis repugnātem legi me-
tis mee. Et rursum Bona et he bite considerabat. 8.
Videmus nūc p speculū in emigmate. tūc aut facie
ad faciem. Vñc cognosco expte. tūc aut cognoscam
sicut et cognitus sum. hec gē. Et nōndum q p her
duo videlz p ferendam deuotionē. et amorosam com-
pūtionē sentat et agnoscat deus aduenisse. et pñen-
tialit adesse in corde. et in anima bñl cur q deuoti
homīs. hunc dñm dñm suum aduenisse senserat
cū in deuotione ferunda esset constitut. Bñs Aug. 2 cū
sic dñt. Quid est illud dulce quod in recordatione dei
mei me tangere solet. et tam suauit afficere. Vt iam
totus quodāmodo a memetipso alienari. et nescio quo
abstrahi inapiam subito inuouor. et totus immu-
tor. et bene michi esse inapit. Vñc qñ dñe sufficiam
exhilaratur conscientia. mobilitatem. venit omīs
preteritorū dolorū miseria. exultat animi. clarescat in-
tellectus. cor illuminatur. desideria iocundant. Jam tamq
alibi nescio vbi me esse video. et qñ amplexibz amoris
intus teneor. et nescio quid illud sit. et retine illud sp
et nūqñ perdere toto in su laboro. luctat quodāmodo
delectabilit animi. ne recedat ab eo. qd semp amplecti
desiderat. quasi in illo desideriorū omī finem inuenit
summe et ineffabilis exultat. nichil amplius querens.
nichil vltia appetens. semp sic esse volens. Vñquit
ille est dilectus. Vere ille est dilectus meus qui visitat
me venit. Sed venit inuisibilis. venit occultus. Vñt
ut tangat me. non ut videat a me. venit nō ut totū
infundat sed ut gustandum se prebeat. non ut imple-
at desiderii. sed ut trahat affectum. hec Aug. Qñ eol
amorosa cōpūtio sit signū aduentus dñi in aīam
De hoc bñs bñb. in tractatu de scala claustralū sic
ait. Ostende qñ hec facies. qñ expremur. et qd signū

aduentus tui. nunquid huius consolationis et leticie mun-
cy et testes sunt suspiria et lacrimae. et si ita est. noua
est ista significatio et inuoluta. Que est enim conuenio
consolationis ad suspiria. et leticie ad lacrimas. Si tamen
iste sunt lacrimae et non potius uis interioris desuper
infusi supfluens humiditas ad interioris hominis
iudicium et exterioris hominis expurgamentum. Unde sic
in baptismo puulorum per exterioris hominis ablutionem
figurat et significat interioris anime ablucio. Ita econ-
uerso. ex interiore ablucione exterior procedit purgatio.
O felices lacrimae per quas interiores maculae purgantur.
per quas peccatorum incendia extinguuntur. Beati qui sic
lugetas. quia uidebitis. In hys lacrimis agnosce anima
sponsum tuum. amplectere desideratum. nunc torrente vo-
luptatis te inebria. suge ab ubere consolationis lac et
mel. Hec sunt munda munuscula et solacia. que tibi
contulit sponsus. scilicet. gemitus et lacrimae. et attu-
lit tibi potum in hys lacrimis immensum. Hec laci-
me sunt panes tibi die ac nocte. panes itaque confir-
mantes cor hominis et dulciores super mel et fauim.
O domine ihu si adeo sunt dulces iste lacrimae. que ex
memoria tua et desiderio tui exaltantur. quam dulce erit
gaudium quod ex manifesta tui uisione capietur. Si
adeo est dulce flere de te. quam dulce erit gaudere de te
hec Buh? Duo autem hec uidelicet. feruida deuotio. et amo-
rosa compunctio. maxime pertinent ad animam despon-
sationis que geritur inter animam et christum. Nam ille qui
in futuro se nobis ad uidentum. et perpetuo possidendum
dabit. nunc in praesentia uita aliquando ut quam dulcis sit agnos-
camus se nobis gustandum prebet. ut eo feruentius
ipsum in hac peregrinatione diligamus et ad eum peruenire
ac ipsum eternaliter possidere concupiscamus. Considerandum
etiam quod cum sint multa deuotionum vel concupiscentiarum
genera. possunt tamen in septem distigui differentias
iuxta singulorum affectionum varietates. Aut enim surgit
deuotio ex timore. aut ex dolore. aut ex desiderio. aut

ex cōpassione. aut ex amore. aut ex gaudio. aut ex am-
miracionis stupore. Ex timore ut cum quis cōpū-
gitur timore futuri supplicij. Vel cum timet derelinq-
ppter demerita pccōr suor. dicens deo. Ne remiscaris
dne pccā mea neq; vndictam sinas de pccis meis. ¶
Secundo ex dolore cum dolet se. offendisse deum et gra-
tiam eius amisisse. Vel cum dolet se tam parū pfectisse
et tam pui meriti se esse apud deum. et instantis dei
oculis displicē. Tercio ex desiderio cum suspirat et
anhelat ad grām ampliozem virtutū et familia-
ritatem diuine suauitatis. Vel ad xpī pñciam in
celo. Vel ad alia sancta desideria adimplenda. ¶ Quarto
ex compassione. cum xpō passō pie compatimur. et
gladius ille animā deo fidēlem trāsuerberat et vol-
nerat. qui a matris eius aiām totalitē pcrāsi-
uit. Aut cum proximor incomodis et animarū pi-
culis compatimur. et zelus domus dei. et iniurie deo
illate comedūt eam. nec sinūt eam dormire somp-
no dissimulacōis qñ vritur ad singulor scandala.
et torqueat ad singulor calamitates. ¶ Quinto ex a-
more diuino. cum recolit qm benigne secum egerit
et qnta sibi bñficia indigno et in merito cōtulit.
Vel cum pensat generalia bñficia. omī hūano ge-
neri impensa p incarnacōis et passiois bñficia
et p sacramēta altaris. et spūs sancti sacrosctā transma-
ta. ¶ Sexto ex gaudio surgit deuotio. cum homo exul-
tat in dño. memor bñficioz eius. Vel cum in spe g-
tie eius confidit. se esse de numero saluandor. Vel cō-
gratulat saluti et profectui proximor. Vel cū in ex-
ultacione spūs congraudet glorie beatorum. ¶ Septimo
ex ammiracionis stupore. cum illuminato intellectu ful-
gore sapiēcie stupet magnitudinē potēcie dei. et p
funditatē sapiē et suauitatē benignitatis eius. Vel
districcionē iudiciorū eius. et quidq; de natā diuinitatē
eius et gloria maiestatis eius menti occurrat. ex tali
inqm cōsideracōne obstupescat animus. et pio qddam

164
affectu erga deum accenditur ac afficitur. Sed et hoc
notandum qd plerumqz et homines deuoti. dum magis
conantur habere deuotionis gratiam minime habeant. et cum
vehementius instant. audiores et diutiores corde fiat
et multi ex hoc grauius contristantur. interpretantes et asse-
rentes. qd forte indigni sint uisitatione diuina. Sed
cum hominum meritum sit. an sit dignus amore dei vel
odio. Possunt tamen secundum coniecturas aliquas collige-
re rationes. cur deus tunc subtrahit bonis deuotionis gratiam
cum eam libenter habent. et instantius querunt. et possunt
quinqz super hoc rationes assignari. Prima est humilitas
quia magis humiliat homo. cum non habet tunc deuotionis
gratiam. quam eam diligenter querit. et eam desiderat habere.
Vt puta in diebus sollempnibus vel quando uult communicare
nam tali tempore in seipso confunditur propter carentiam
gracie et ideo humiliatur. Secunda ratio est purgatio peccati
quia forte per aliquam exercitiam minime purgatus est homo
vel aliqua habet delicta que non recollit. et ut dignus ac-
cedat ad euangelium et amplius purgetur a peccato.
et in hoc puniatur in quo magis dolet. quia quilibet
deuotus maxime dolet de subtractione gracie. et ideo
quanto dolor est grauior. tanto purgatio est efficacior
et maxime quia forte alio tempore minime studiosius quasiunt
deuotionis gratiam. vel oblatam negligenter receperunt.
nec dignas per ea gratiarum actiones retulit. puniuntur modo
in quo peccauerunt. ut tunc illa careat gratia cum desiderat
quam ante neglexit cum habere poterat. et tantum de
cetero in hac parte fiat. Tercia ratio est ut ex priuatione
gracie fiat euindicatio magna hominum quod a deo sit ipsa gratia
et non ab homine. et quod non potest eam homo per uolu-
tate arbitrii sui habere. sed a deo qui dat ex se. et quando
uult infundit. et quando uult subtrahit. prout sibi placet. et prout
ut accipienti uidet conuenire. Ergo ex gratia sua dat affectum
deuotionis non promerito hominis. quia si daret
semper cum queratur. et non daret nisi queres. putaret
iam dare tantum quantum merita requirunt. et non secundum gratie liberum

Idcirco quique studiosè querit negat exultantia. et non querit quique
dat ex gratia ut ad se trahat. Quarta ratio est negat
deuotionis est cum quique vehementius et studiosius querat
quam querenda est. quia aliquando ex impetuoso cordis conatu
libertas mentis obstruitur. dum quique per uolentiam et
extorsionem accelerat affectum deuotionis exprimere.
et si non iuxta desiderium cordis statim potest elice gratiam
quesitam contrahat. et amplius ex hoc inducat. et quod
impetuosius se cupit ad deuotionem cogere minus proficiat.
et amplius areseat. sicut qui botros in torculari. et oli-
uas in prelo subito et nimis vehementer compimit. liquor
magis turbidus et insipidus fluit. quam si paulatim
et moderatius compresisset. quo enim liberior eo pigrior
deuotionis affectus. Ideo alio tempore sepius est homo deuo-
tior. quia tunc spiritus sue libertati relictus sponte se eleuat
in sublime. Violenta namque acceleratio profocat spiritum. si-
cut in corpore morosa respiratio cordis refrigeratio est. ¶
Quinta ratio potest esse meritum maioris gratiae et glorie
dum desiderium non adimpletum affligendo purgat animam
per pacem desolationis. quia humilis sustinentia meritis
quasi lima reddit animam clariorem et magis suscepti-
bilem splendorem diuini. et amplius gratiae et glorie
capacem. Lux enim uultus dei et fulgor claritatis eius
omnibus equaliter superfulget. qui autem purior. et a vi-
cio obscurante liberior. magis capax est lucis et illumi-
nationis de super influentis. Sicut vitrum clarum vel metal-
lum bene limatum et politum radios luminis amplius
recipit et splendidius efficit. Quia ergo afflictio lima
est anime que rubiginem uitiorum abradit. Et deter-
so peccato quod sua obscuritate radios diuini fulgoris
velut oculus ab anima excluderat. lucem gratiae recipit
purgat enim deus aliquando deuotum corda per subtractionem
gratiae. et illius consolationis. cuius carere maxima est
eis afflictio. Et sic purgati apaciores fiant humandan-
tionis gratiae recipiende in presentia. et glorie in futuro.

si tamē afflictionē hanc quā patit̄ homo ppter caren-
tiam deuotionis specialis culpe meritum seu negligē-
cia p̄p̄ra non contraxit. *De vita cōtemplatiua. cap. xly.*

In Abita igit̄ informacōne de v̄tute orōis et
quibusdam alijs que viam dant ad actum
cōtemplacōis. Tunc de ip̄a vita cōtemplatiua
cupio edoceri. *De vita cōtemplatiua sup̄ qua desideās*
informari. Scire debes p̄mo. q̄ duplex est vita actiua
videlz et cōtemplatiua. De hac duplici vita dī Beda
in quadam om̄ia. Actiua q̄ppe vita est studiosū xp̄i
famulū m̄sistere iustis laboribz et p̄us quidem seipm̄
ab hoc seculo immaculatū custodire. mentē manum
linguam ac membra corp̄is cetera ab om̄i inq̄namēto
culpe temptantis continere. ac diuinis p̄petuo subiū-
gare seruicijs. Deinde et p̄ximis necessitatibz iuxta
vires succurrē. esurienti cibum. potius sienti. algēti
vestitum m̄strando. ac ceteris se mancipando frat̄ne
dilectionis obsequijs. Contemplatiua aut̄ vita est
cum longo quis edoctus bone actionis exercitio. diu-
tine orōis dulcedine m̄structus. crebra lacrimarū
compūctione assuefactus. cunctis mūdi negotijs vacāe
et in sola dei dilectione. oculū mentis intendere didi-
cerit. gaudiūqz p̄petue b̄titudinis quod m̄futa p̄cep-
turus est vita. et in mūdi cepit ardent̄ desiderando p̄-
gustāe et aliq̄n et q̄m̄ mortalibz p̄has est in excessu
mentis speculando sublimē eleuari. hec Beda. Et
Isidorus. de vita actiua et cōtemplatiua sic dicit.
Actiua vita est que moribus iusticie et p̄ximis
utilitate versatur. Contemplatiua est que vacans
ab om̄i negotio in sola dilectione dei figit̄. vna in
ope cōuersacōis. altera in cōtemplacōne immutabi-
lis veritatis. Actiua vita mūdanis rebus bene vtit̄
Contemplatiua vero mūdo renūciās soli deo viuē
delectatur. hec Isidorus. Vbi cōsiderandū q̄ oportet
qui ad vitam cōtemplatiuā desiderat cōscendere. Ut

pius in actua vita se exerceat. quia merito ad virtutē
contemplatiōis suscollit. qui in actua vita virtutes
inueniuntur. De hoc idem Isidorus sic ait. Actua vita
innocētia bonorum operū. Contemplatiua speculatio
superior. Illa enim cōmūis multorum est. Ista vō paucorum.
Actua vita rebus mūdānis bene vitat. Contemplatiua
vero mūdo renūciās soli deo vivere delectat. Qui
pius in actua vita proficiat. ad contemplatiōē bene
conscendit. merito enim in ista suscollit. qui in illa vi-
lis inuenit. In ista enim pius per exercitiū boni operis tūc-
ta ex haurienda sunt vicia. Ut illa iam pura mētis
acie ad contemplandū deum quiesq; p̄transcat. Et licet
cōuersus statim ad contemplatiōē conscendē cupiat.
tamē ratione cogit. ut pius in actiue vite opatione ver-
setur. hec Isidorus. Et nōndum p̄ut dicit beatus Gregorius.
Quia sine contemplatiua vita intrare possūt homines
ad celestem patriam. qui bona que possunt opari nō
negligūt. Sine actua autē intrare non possūt. si ne-
gligāt opari bona que possunt. et tamē contemplatiua
vita maior est merito qm̄ actua. quia actua in v-
sua p̄ntis t̄pis laborat. contemplatiua vō saporem
intimo venturā iam requiem degustat. Quia vero co-
templatiua vita sit maior merito qm̄ actua sacri
euāgelij v̄bis ostendit. in quo due muliēs diuersa
egisse memorāt. maria quippe redemptionis nr̄e v̄ba
audiens ad pedes illius residebat. martha autē cor-
poralib; m̄sterijs insistebat. Cumq; contra marie
ocium martha q̄rēt audiret. martha sollicita es
et turbans circa plurima. Quid enim p̄ mariam que
verbū dñi residens audiebat. nisi contemplatiua vita
exp̄nit. Quid p̄ martham exteriorib; obsequijs occu-
patam nisi actua vita designat. Sed marthe cura
non reprehendit. marie vero laudat. quia magna
sunt actiue vite merita. sed contemplatiue potiora.
Vnde nec aufert vniqm̄ marie pars dicitur. quia

actiue vite opera cum corpore transeunt. cōtemplatiue
vero gaudia melius ex fine cōualescūt. Quod bene
at breuiter ezechiel ppheta exprimit. cum volancia
animalia cōtemplatus ait. Similitudo manū hoīs
sub pēnis eorū erat. Quid em̄ p pēnas aiālū. nisi
cōtemplacōnes possum⁹ sentire sanctorū. quibus ad
sūma tñsuolant. et trena deferentes sese in celestib⁹
librant. Quid p manus nisi opacōnes acci pīm⁹. qā
cum in proximi amore se dilātāt bona que pūalēt
et corporali⁹ admīstrāt. Sed manus eorū sub pēnis
sunt. quia actiōis sue opa virtute cōtemplacōis
vincūt. hec greg⁹. Sed et hoc nōndum. q non omib⁹
expedit vita cōtemplatiua. nec etiā actiua. quia
multi ita quietas mentes habent. qm si laboribus
et occupacōibus exteriōrib⁹ implicent. in suis actio
nibus succūbūt. Sic ecōuerso. nōnulli ita inquieti
sunt. vt si eos vacare cōtingent grauius laborent
Ergo quietis cordibus vita cōtemplatiua expedit.
inquietis vero mentibus cōuenit actiua. de hoc lo
quit⁹ bēns greg⁹ in vi. li. nōrū ita. 8. Sciendum est q val
de inter se diuerse sunt conspersiones animorū. nōnulli
namq; hoīm ita otiose mentis sunt. vt si eos labor
occupacōis exapiat. in ipā opis inchoacōne succū
bant. Et nōnulli ita inquieti sunt. vt si vacacōnem
laboris habuerūt grauius laborēt. quā tanto dete
riores cordis tumultus tollerant. qnto eis licentius
ad cogitacōnes vacat. Vnde necesse est. vt nec queta
mens ad exercitacōnē se immoderata opis dilātet. n̄
inquieti ad studiū cōtemplacōis angustet. Sepe
enim qui contemplari deum queta poterāt. occu
pacōnibus pressi ceciderūt. et sepe qui occupati bñ
humani vībus viuerēt. gladio sui q̄tis extincti
sunt. hec gregori⁹ *Quid impediāt vitā cōtemplatiuā. xliij.*

Uellem etiam scire quid est quod impedit
vitam cōtemplatiuā. ¶ Scire debes. q
vitam cōtemplatiuā maxime impedit

Vita viciosa. Qui enim ad contemplationis dulcedinem
aspirat. oportet ut a peccatis et vitiis se elonget ac ab-
tineat. et cor suum sanctis desideriis inflammare stu-
deat. De hoc per quendam sic dicit. Qui enim ad apicem diuine
contemplationis aspirat. necesse est ut se ab omnibus peccatis
et vitiis debeat elongare. omnia terrena sub pedibus
conculcare. bonis operibus se exercitare. affectum suum
sanctis desideriis inflammare. crebris suspiriis euagatio-
nem mentis ad deum reuocare. et ad hanc gratiam con-
templationis semper aspirare. et visitatione sancte vehe-
menter desiderare. et in his omnibus quousque accipiat
contentum laborare. hec ille. Unde homo deuotus con-
templationi insistens sola celestia meditat. separetur
a terrenis. a turba carnalium cogitationum longe ponit.
Dulces carnales refugit affectus. Vagos sensuum motus
restringit. in domino delectatur. angelica dulcedine fruit.
Ergo quando quis peruenit scelerum immunitate. illam in-
estimabilem iocunditatem celestium. nec desiderare nec gus-
tare poterit mentium. Oportet namque secundum sanctam Cassia-
ni. Omnes sensus velari. carnem macerari. conscientiam quod tur-
batur. antequam anima celestia valeat meditari. ac dei
dulcedine oblectari. nec solum alicuius. Verum et a ne-
cessariis non minus cura carnis est postponenda. ut huma-
nus affectus eo liberius celestia possit contemplari
nam pro ut dicit. Richardus de sancto. vici. nunquam humanus
affectus ad eternitatis desiderium perfecte inflammatur. nunquam
humane intellectus ad eternorum contemplationem plene ac-
tuit. nisi carnis cura in rebus et licitis multum quod
necessariis frequenter fortiter quod repellatur. hec Richardus
Bates et Richardus quedam enumerat que immundiciam cor-
dis efficiunt. ad verum lumen contemplandum. ita dicit.
Que oculos mentis emundant. ut ad lumen verum
subleuari possint sunt hec. Secularis vite abstinentia.
carnis afflictio. cordis contritio. frequenter et pura delicti
confessio. lacrimarum fletus. et cum fons emissus fuerit
omnis immundicia. sursum eos attollunt meditatio animi

169
rabilis dei. et caste veritatis inspectio. oratio munda et
valida. inbilis laudis. et desiderium ardens in deum. hec
Bich? Oportet ergo ut homo a viciis purgetur. et gratia
illuatur. ac in virtuoso statu perficiatur. et si vult et de-
siderat mentis intuitum dominice ad contemplandum deum.
De hoc hugo super primo capitulo angelice hierarchie sic dicit
Oportet quod mens que vult deum contemplari primum
purgetur. postea illuatur. et deinde perficiatur. quia
nisi precedat purgatio non sequetur illuminatio. et nisi
esset illuminatio non veniret consummatio siue perfectio. et ta-
les magis appropinquat deitati. et quanto magis appropin-
quat. tanto verius contemplantur. hec hugo. Et no-
tandum quod ad actum contemplationis multum valet iocunditas
interne deuotionis. sed illa ut frequenter impedit letitia
siue delectatio temporalis consolatio. Unde dicit beatus Iohannes
Subtrahit tibi consolatio diuina. si consolatio temporalis
gaudet. Dicit et de hoc fulgentius. Dulcedinem quippe
iocunditatis nostre. sola reprimunt dulcedo voluptatis il-
licite et immunde. Nam prout dicit Orosius. Iuste ei dul-
cie dei consolatio denegatur. qui in humano solummodo so-
lacio delectatur. hec Orosius. Sed valde diligenda et
querenda est deuotio cordis. quia nunquam potest homo
exteriora bona videlicet temporalia contempnere nisi interiora bono per gustum
spiritalem meruerit sentire. De hoc richardus de sancto vic. sic di-
cit non potest ad perfectum exteriorum bonorum fastidium peruenire
qui interiorum bonorum dulcedinem nondum meruit gustando
sentire. Puto quod propheta nisi prius gustasset quam suauis
est dominus. et quam magna multitudo dulcedinis eius puto
nisi hoc per experimentum didicisset. illud omnino ex sententia
dicere non posset. Remittit consolari anima mea. hec
richardus. Oportet etiam ut non solum a grauioribus. Verum etiam
a leuioribus peccatis absteineat. qui in hac peregrinatione
spirituali dulcedine inebriari desiderat. Testatur hoc idem
richardus qui sic dicit. Nil leuitatis in se habeat. nil
ei caducum. nil carnale sapiat. et ad magnam maturi-
tatem grauitatem animi componat. qui esurit et sitit

De petra melle saturari. et de corrente voluptatis in via
bibere et inebuari. hec Rich? Et considerandum scdm
dictum bñ gñ? Qd hoc distare int̄ delicias corporis so
let et cordis. quia corporales deliciae cum nō habentur
grauē in se desiderii accendunt. cum vero habite edunt̄
comedentē protinus in fastidiū p̄sacietatem vertunt
At contra spirituales deliciae cum non habent̄ in fasti
dio sūt. cum vero habent̄ in desiderio. tanto q̄ a come
dente amplius esuritur. q̄nto et ab esuriēte amplius
comeditur. In illis appetitus placet. experientia displicet
In istis aut̄ appetitus vilis est. experientia magis placet
In illis appetitus famem. saturitas fastidiū generat
In istis aut̄ appetitus saturitatē. saturitas appetitum
parat. Augent enī spirituales deliciae desiderii in mente
dum faciunt. quia q̄nto magis earū sapor papitur
eo amplius cognoscit̄. quod audire ametur. et idcirco
non habite amari non possunt. quia earū sapor igno
ratur. Quis enī amare valeat quod ignorat. Proinde
nos p̄s amonet. d. Gustate et videte qm̄ suauis est dñs
hec gñ? Sup̄ quo et vbo. videlz. gustate et videte. qdā
glō. sic prosequit̄. d. q̄i d. p̄ experimētum probate. qm̄
suauis est dñs. et loquit̄ ad modum hominū dulcedine
vini potantū. quia p̄mo modici degustant. et ex hoc
cognita eius dulcedine alliciūt̄ ad amplius degustā
dū. Sic homines deuoti p̄mo p̄cipietes aliquid de dulce
dine dei. alliciūt̄ ad amplius sentiendū. Sed aduertēdū
q̄ probantes dulcedine vini. illud modici qd degustāt
sup̄ ligūā diu retinent. Sic sentientes diuinam dulcedi
nem. debent eam qm̄ diu possunt retinere. quia hoc
est quoddam pludū bñtudinis future. Nam talis
p̄gustatio diuine dulcedinis. auget spem future bñ
tudinis. et talibus ex eo q̄ sentiūt̄ in se diuinā p̄nāā
suffiat eis p̄ om̄i bono. p̄mo alia bona eis desipiunt
nisi q̄ntum necessitas exigit. hec glō. Qui vō dulce
dinem diuine gracie degustant. hñ frequēt̄ in dñō
gaudent. quia eorū gaudiū ip̄e est deus. De hoc bñe

Aug⁹ in li^o confessionū sic ait. Absit ut quocūq; gau
dio gaudeam beatū me putē. Est em̄ gaudiū quod
non datur impijs. sed eis qui te grās colunt. quorū
gaudiū tu ip̄e es. et ip̄a est beata vita gaudere ad te
de te ppter te. ip̄a est et non altera. Beata quippe vita
est gaudiū de veritate. hoc est em̄ gaudiū de te. qui
veritas es et vera vita deus meus. tu dulce lumen verū
bonū et securā suauitas et salus anime mee. Quēbā
em̄ sine offensione iocūdari. et ubi hoc possem nō inueni
pret̄ te dñe. hec Aug⁹. hoc est em̄ verum gaudiū videlz
in dño gaudere. ad quod hortat̄ aplūs. d. Gaudete in
dño semp. Leticia vero seculi. pro ut d^r bñs Aug⁹ quid
est. nisi impunita nequitia. luxuria inebriari comes
satiombus vacare. vanitatibus intendere. et pro hys
nil in hac vita sustinere. incerta securitas est. Putāt
em̄ securos se mali esse in delicijs cum non corrigūt̄
et ignorant quia nil infelicis felicitate peccantiū dñ
scdm bñm bñh⁹. Videre et gaudere cum hoc seculo. nō
est homīs sēsa s̄ frenetia. quia mūdū cor nō cum
hoc seculo. sed cum deo iocundū est et letum. Nam illud
solum verum est gaudiū quod non de creatura sed
de creatore qui res omēs condidit concipit ac habet.
De hoc idem bñh⁹ sic ait. Illud reuera verū est gaudiū
et solum quod non de creatura. sed de creatore cōcipit
quod cum possederis nemo tollet a te. cui cōpata oīs
aliūde iocunditas merore est. et omīs suauitas dolor
est. et omē dulce amarum est. et omē decōp fedū est.
et omē aliud quod delectare possit molestū. hec bñh⁹.
Bonū est ergo gaudere in dño. quia ip̄e solus est
qui cor homīs satiare potest et non creatura Teste
hugone qui sic ait. Omīs iocunditas omīs suauitas
omīs opulencia creaturā afficere cor hūanū pūt
satiare non possunt. hec hugo. Et nōndū quia sū
deo esse non possum⁹. necesse est vt illi pfidem et dilec
tionem inhercam⁹. ac in ip̄o gaudeam⁹. vt enim no
bisam semp habere valeam⁹. Nam p ut dicit bñs

Aug⁹. Magna hominis miseria est cum illo non esse in
quo non potest esse. in quo enim est. pauldubio si illo
non est. et tamen si eius non meminit. enim quod non intel
ligit nec diligit. cum illo non est. hec Aug⁹ cap. xliij.
De sūdo et sate. que sunt illa que parant me
tem hominis ad diuinorum cōtemplationē. et de
his cupio informari. Sate debes quod ad con
templationē diuinorum parantia sunt sex. primum est
exercitatio in operibus actiue vite. quia non potest aliquis
ad dei cōtemplationē puenire. nisi prius in bonis operibus
se studuerit exercere. Unde dicit Isidorus. Non prodest
facere bonū nisi correctum fuerit malum. nec poterit quis
ad cōtemplationē dei p̄ficere. nisi se prius studuerit in bonis
actibus exercere. hec Isidorus. Oportet namque ut mens hominis
prius exsudet in operibus actiue vite si desiderat postmodū
refici iocunditate vite cōtemplatiue. Ad hoc beatus greg⁹ in
v. li. mōr sic dicit. prius enim mēs ab appetitu glie t̄p̄alis
atque ab omni carnalis concupiscentie delectatione tergeda
est. et tūc ad actem cōtemplationis exgenda. Qui igit
culmen apprehendere p̄fectionis intumet. cum cōtempla
tionis arcem tenere desiderant. prius se in campo opis
per exercitiū probent. ut solliciti faciant. si nulla iam ma
la proximis irrogant. si irrogata a proximis equi
mit̄ portant. si abiectis bonis t̄p̄alibus. nequaquam
mēs letitia soluit. si subtractis non minio merore
sauciat. ac deinde p̄pendant. si cum ad seip̄os int̄ior
redierint. in eo quod spiritalia rimant. nequaquam secum
reum t̄p̄aliū vmbra trahūt. Vel fortasse tractas
manu discretionis abigunt. si in t̄p̄ali scriptū lumen
videre cupientes. ciuitas t̄p̄alium seu ymagines
deprimant. et pro eo quod sup̄na contingere appetūt
vinctant quod sunt. Vnde quippe p̄fectus prius actiue
vite opa cōgregat. et postmodū carnis sensū per
cōtemplationē mortuū huic mūdo fundit. occultat
hec greg⁹. **S**ed in quod disponit ad grām cōtemplatiōis
est solitudo siue vita solitaria. Quod autem vita solitaria

144
sit apta ad speculandum siue contēplandū. dicitur osee
ii. cap. Inuam eam in solitudinem et loquar ad cor
eius. ps. et videns se non posse vacare deo inturba
ideo dicit. Elongam fugiens et mansi in solitudine
Ad hanc vitam solitariam sequēdam bñs bñh? vñā
quāq; deuotam aīam hortat ita d. O sancta anima
sola esto. ut soli creatori oīm serues te ipām quem ex
omīb; tibi elegisti. fuge publicū. fuge et ipōs domes
ticos secede ab amicis. an nescis verecūdū te habere
sponsū. qui nequaquā suam tibi indulgere potit
pñciam pñtib; ceteris. hec bñh? O portet igitur
qui desiderat vacare deo. ut turbas hōm; fugiat. et
curas seu occupacōnes tēnas abiciat ut eo liberū
possit mente contēplacōni insistere. Ad hoc faciēdū
aushelmus monet. cum sit ait. Eya mīc homīcio
fuge paululū occupacōnes tuas. absconde te modicū
a cogitacōibus tuis. abice mīc onerosas curas tuas
daca aliquñtū deo tuo. et requiesce aliquñtū in eo
fuge occupacōnes opancū in homīe extēore. abice
curas rāonis. postpoue dissensiones voluptatis.
ut possis aliquñtūm mente vacare deo DACA ergo
ut videas vite intellectu. ut cōcupiscas affectu hec
aushelmus. Tercū quod pmonet ad grām cōtem
placōnis est mentis hūilitas. Nam corda hūilia li
bent' inhabitat spūs sanctus. Et ideo p suā pñciam
mentes hōm; quas visitat exigit ad diuina cōtem
planda. Vnde ipē dñs ait. Confiteor tibi pater dñe
celi et tē. quia abscondisti hec a sapientibus et prude
tibus. et reuelasti ea pñilis. p sapientes enī et pru
dentes intelligunt supbi. p paruulos vō hūiles.
quibus dñs p suam grām reuelat ea que sūt spi
tualia. et ad actum contēplacōis pñēcia. De hoc
bñh? sic dicit. Oupbo oculo deus non videtur. sīc cō
patet. Absconditur enī a sapientib; et prudentib;
et reuelatur pñilis. magna frates magna et sub
limis virtus hūilitas. que pñeretur qđ non docet.

Signa adipisci q̄ non valet adisti digna a verbo
et de verbo concipe. quod suis ip̄a verbis nō potest
explicitare. hec bñh. Etiam de hoc in li. de Job. sic dicit
Non audebunt enim contemplari omēs qui sibi vi
dentur esse sapiētes. Quod exponēs bñs ḡg. sic ait
Contemplari enī dei sapiām non possunt. qui sibi sa
pientes esse vident. quia tanto ab eius luce lōge sūt
q̄ntum apud semet ip̄os hūiles nō sunt. quia dum
in corp̄ mentibus tumor elacōis crescit. aciem con
templacōis claudit. et vnde se preterea luce estimāt
inde se lūmīe veritatis priuant. Si ergo veritatē sa
pientes esse. atq; ip̄am sapiām cōtemplari appetim?
stultos nos hūilit agnoscam? hec ḡg. **¶** Quartū q̄
reddit hominem habilem ad actū cōtemplacōis est
puritas seu mūdicia cordis. Vnde dī. luce xij. Bñ
mūdo corde qm̄ ip̄i deum videbūt. Oportet namq;
vt cor mūdum habeat. qui in sūmū bonū hoc est in
deum mentis intuitum figere desiderat. Quia scdm̄ q̄
dicit bñs Aug. Sūmū bonū non nisi mentib; pur
gatissimis cernitur. agentis enī hūane acies mva
lida in tam excellenti luce non figitur. nisi p̄ iusta
tiam fidei nutrita vegetetur. hec Aug. Vnde non
potest put̄ dicit Isidorus ad cōtemplandū deum
mēs esse libera. que desideris hūi mūdi et cupidi
tatibus inhyat. nec enī alta conspice potit̄ ocl̄s
quē pulvis claudit. hec Isidorus. Vbi nōndum
scdm̄ q̄d habetur in lib. de spū et anima. q̄ ocul̄
anime est mēs ab omī labe corp̄is purā. mentis
aspectus est ratio. intellectus visio. Tria hec omī
anime necessaria sūt. Vt sanos oculos habeat. Vt
aspiciat vt videat. Sanos oculos habet. cū a morta
liū cupiditatibus est purgata atq; remota. Aspiat
cum in dei lūmīe et cōtemplacōne oculos figit. Vt
cū in illa cōtemplacōne conspiciat q̄nta sint gaudia
q̄nta leticia q̄nta serenitas. q̄nta iocūditas. Sam
tas faciat illam securam. aspect̄ rectū. visio bñam.

168
Cum enim ab omni fece fuerat libera. maculisque diluta
tunc ingenti quadam et incredibili fiducia pergit in deum
id est. in ipsam contemplationem veritatis. hoc in libro
de spiritu et anima. Istos oculos interioris hominis sui. id est. anime
beatus Augustinus mundare et illuminare a domino desiderabat. tunc
in libro soliloquiorum sic dicit. Quis est iste ignis qui calefacit
cor meum. nonne tu es domine O ignis qui semper ardes.
et non extinguens accende me. o lux que semper lucet.
illumina me. o veritas arde ex te. Ignis sancte quoniam
dulcis ardes. quoniam secreta lucet. quoniam desiderant ad verum.
De hijs qui non illuminantur ex te. de hijs qui non ardent
ex te. de caligantibus oculis qui te videre non possunt
de avertentibus oculos ut non videant veritatem. et non
auertentibus ut non videant veritatem. Neque enim
oculi tenebris asueti. summe veritatis radios intueri
nec sciunt de lumine aliquid aut sentiunt. quorum est in
tenebris habitatio. O lux beatissima. que non nisi a
purgatissimis oculis videri potes. munda ergo oculos
meos. ut sanis te contempler oculis. que non nisi sani
intuentur oculi. Aufer squamas caliginis antique
radijs illuminationis tue splendor inaccessibilis. ut te
videre valeam irreuerberat obtutibus. et in lumine
tuo videam lumen. hoc Augustinus. Quantum quod disponit
hominem ad gratiam contemplationis est fervor caritatis
unde dicit beatus Augustinus. Duo multum preparent ad contem-
plationem. scilicet puritas et fervens caritas. Debet namque
semetipsum diligenter discere quantum amat. que quod
ad contemplationis studium festinat. ac pervenire deside-
rat. De hoc beatus Gregorius in viginti libro morum sic ait. Necessesse
est ut quisque ad contemplationis studium se preparet. semet-
ipsum prius subtiliter interroget. quantum amat. machi-
na quippe mentis est vis amoris. que hanc diuinam
amando extrahit. in alta sustollit. Prius ergo disci-
at. si summa inquirere diligit. sed diligens timet. si
novit incognita. aut amando comprehendere. aut non
comprehensa venerari. In contemplatione etenim mentem

si amor non exatit teporis sui torpor obscurat. hec
gg. Añto ei p̄m̄quius est amans amato. tanto
verius subtilius et p̄fectius sibi reuelatur amatu
Vnde hugo in v. li. angelice ierarchie de hoc sic dicit
Constat q̄ qui ardentius diligūt. p̄fundius p̄spiciūt.
et subtilius discernūt. et quia cuiusmo magis respi
ciūt. p̄culdubio euidētius cognoscūt. Ergo rectiss̄e
q̄nto eterna magis amant. tanto p̄fectius cognoscūt.
hec hugo. ¶ Et nōndum scdm̄ eundem hugonem. q̄
p̄ studiū diuine dilectionis. apit̄ via cordi m̄o. vsq̄
ad cōtemplandū lumen diuinitatis. Vt illuc q̄ de
fonte vite aque sp̄ualū donoz descendant p̄ m̄dum
cōtemplationis aduigandum et implendum sūm
mentis m̄e. hec hugo. ¶ Sextum q̄d valet ad v̄tutem
cōtemplacōis. est mentis stabilitas. quia mēs distrac
ta p̄ terrenas cupiditates seu occupacōes. non est ha
bilis ad sp̄ualū rerum cōtemplacōē. Nam cū p̄dū
fas concupiscētiās rapit̄. per multas et sp̄es a semet
ip̄a abducta dissipatur. De hoc b̄tus gg. in xxxi. li.
m̄o sic dicit. Nōndum q̄ cum mēs torpore fagescat m̄tū
secus amore dampnabili molestat. foris se q̄ ip̄am
considerare non valet. quia cogitare m̄ime se studet
cogitare vero se non potest. quia tota apud semetip̄
sam non est. tota vero esse apud semetip̄am non
sufficit. quia p̄ quot cōcupiscētiās rapit̄. p̄ tot a semet
ip̄a species dissipatur. et sp̄sa in finis iacet. que
collecta si veller ad sūma consurgeret. Vnde iustorum
mēs quia p̄ custodiam discipline a cūcto p̄ visibilū
fluxu appetitu cōstringit̄. collecta apud semet ip̄am
intrinsecus integratur. qualisq̄ deo esse debeat ple
ne se conspiciat. quia nil suum exterius derelinquit
et q̄nto ab exterioribus abstracta cōpesatur. tanto
aucta in intimis inflamatur. hec gg. Oportet ergo
vt mēs ad distracōem rerum mutabilū se extriciat
et hec infima deserens paulatim q̄ se in vñū colli
gat. Vt tandem aliquā in diuine cōtemplationis lu
men intuitū figere valeat. De hoc habet in libro

De spū et anima vbi sic dicitur. Deus est in summo mundus in
ymo. Ille in eodem statu eternitatis sue semper consistit.
ille cursu mutabilitatis sue semper instabilis fluit. hu-
manus animus qui in quadam collocatus condicione sue
excellencia. et hunc mutabilitati que deorsum est super-
eminet. et ad illam que est apud deum veram immuta-
bilitatem necdum pergit. Si vero his que deorsum
transeunt. se per cupiditatem immerferit. statim per in-
finitas distractiones rapietur. et a semetipso quodam
diuisus dissipabitur. Si autem ab hac infinita distractioe
que deorsum est se eripiat. et hanc infinita deserens. at
quod paulatim se in vnum colligens secum esse didicerit
tanto amplius in vnum colligetur. quanto magis cogi-
tatione et desiderio sursum eleuabitur. donec tandem
omnino immutabilis sit. et ad illam veram et vnicam
que est apud deum immutabilitatem perueniat. vbi perpe-
tuo sine omni mutabilitatis vicissitudine requiescat.
Ab his ergo mundi distractionibus cor nostrum colligamus
et ad interna gaudia reuocemus. et si cor nostrum se tenere
non possumus. saltem ab illiis et vanis cogitationibus
restringamus. ut aliquando in diuine contemplationis lumine
figere valeamus. hec enim est requies cordis nostri cum in dei
amore per desiderium figitur. hec est vita cordis nostri. cum
deum summum contemplatur. et in ipsa sua contemplatione
suauiter reficitur. et dulce est illi semper ad desiderandum. quod
ad amandum et laudandum semper est suauis. Nichil enim
ad beatam vitam prestancius videtur. quam velut clau-
sis carnalibus sensibus extra carnem mundi quod affertur
quodpiam intra semetipsum conuertere. alienum quod effectum
a mortalibus cupiditatibus sibi soli et deo loqui. hec in
libro de spiritu et anima. Richardus ecclesie de sancto vito. de hoc
sic ait. Quando amor ad multa spargitur et ad ima
derinatur. nunquam ad plenam pacem cor perducitur
nunquam ad vere securitatis tranquillitatem serenatur. O anima
infelix et misera usque quo sollicita es et tribaris erga
plurima porro cum vnum sit necessarium. tandem
aliquando fige desiderium dilige vnum hec Richardus. Sunt etiam.

et alia que promouet ad diuinorum contemplationem. Primum
est consideratio creaturarum quas deus condidit. Nam
cum anima per oculos corporis respiciens pulchritu-
dinem creaturarum. et ex tali intuitu intelligit deum
qui illam creauit. ac opera eius imitatur. laudat quod eum
qui cuncta plasmauit. ad huiusmodi animam vitam ingre-
ditur per fenestras oculorum. De hoc origenes super eam sic dicit.
Cum enim anima intuens ornatum mundi et ex pul-
chritudine creaturarum conditorem deum intelligit deum. et
opera eius imitatur. laudat quod operum creatorem. ad hanc
animam vitam per fenestras ingreditur oculorum. Hec origenes.
De hoc et beatus Bernardus super eam sic ait. Quid hoc tanta
formarum varietas et inmensitas specierum in rebus con-
ditas sunt nisi quidam radius diuinitatis demonstrantes
quidem quia vere est a quo sunt. non tamen quid sit
propterea diffinientes. Itaque de ipso vides. sed non ipsum.
Unde hoc genus videndi commune est in promptu be-
iuxta apostolum omnium videnti ratione inuisibilia dei per
ea que facta sunt intellecta possunt conspici. Hec Bernardus.
Et nondum putat dicitur hugo de sancto viro. quod tria sunt inuisi-
bilia dei. potentia. sapientia. benignitas. Potentia
manifestat creaturarum inmensitas. Sapientia decor. Be-
nignitas utilitas. Immensitas creaturarum constat in
multitudine et magnitudine. Decor creaturarum est in
situ et motu et specie et qualitate. Utilitas creaturarum
constat. ingrato et apto et comodo et necessario. Unde
mundus iste sensibilis quasi quidam liber est scriptus
digito dei. hoc est virtute diuina creatus. et singule cre-
ature quasi figure. Unde duo sunt genera contemplatio-
nis. Primum quod primum est et incipientium in creaturarum
consideratione. Aliud quod ultimum et perfectior est in con-
templatione creatoris. Species enim rerum visibilium
quasi vane tamen quedam sunt. per quam inuisibilis
pulchritudo se manifestans ad nos usque emanat. Et
ideo cum ita sensum nostrum atque affectum naturaliter
puocant. non quidem desiderium replent. sed ad in-
quirendam conditoris spem et eius pulchritudinem

concupiscēdam iritant. hec hugo. Vbi considerandum
q̄ sicut artifex ppter artem vel in arte sua laudatur
ita verū creator deus p creaturā suam laudat et eō
intelligit. Et q̄muis irracōnabilia et insensibilia p se
deum laudare non possunt. tamē p nos dū ea consi
derantes deum laudam? dicunt laudare. De hoc Isidor?
m l. de sūmo bono sic ait. Sicut enī ars in artificem
retorquet laudem. ita verum creator p creaturā suā
laudat. et q̄nto sit excellētiōr. ex ip̄a op̄is conditiōe
monstrat. Ex pulchritudine circūscripte creatē pulchri
tudine suam qua circūscribi nequit facit deus intelli
gi. Vt ip̄is vestigiis reuertat homo ad deum quibus a
uersus est. Vt quia p amorē pulchritudinis creature
a creatoris forma se abstulit. rursum p creature deco
rem. ad creatoris pulchritudine reuertat. quibusdam
gradibus intelligēcie. p creaturā enī progredit hō
ad intelligendum deum creatorem. i. ab insensibilibus
surgens ad sensibilia. et a sensibilib? surgens ad irra
cōnabilia. a irracōnabilib? surgens ad creatorem. Intelli
gibilia p se collaudant deum. irracōnabilia et visibi
lia non p se sed p nos dū ea considerantes deū lau
dam? et ideo dicunt laudare ip̄a. quia eandē laudem
eorum partunt causa. hec Isidorus. Item scdm q̄ pro
mouet ad diuinorū concēplacōne est sui ip̄ius cogni
tio. Vnde dicit b̄tus b̄n̄? Q̄nto namq; in cognitiōe
mei proficio. tantū ad cognitiōne dei accedo. Scdm
interiorem hominem tua mēte mea inuenio. per
que deum recolo. conspicio et concupisco. Sunt aut
hec tria. memoria. intelligēcia. et voluntas siue
amor per memoriam reminiscor. p intellectum intue
or. p voluntatem amplector. p memoriā patri siles
sum? p intelligēciā filio. spiritu scō nichil in nobis
ita simile est. qm̄ voluntas siue amor. hec b̄n̄? Si
igitur ex consideratiōe creaturū irracōnabiliū ip̄e
deus intelligi seu cognosci potest. q̄nto magis homo
p sui ip̄ius cognitiōne. qui ad ymaginē dei creat? est
poterit puenire ad cognitiōne dei. Ip̄e namq; homo

pro ut dicit glō. m li de diuinis nōib? non solum ex cō
filio sancte trinitatis a conditore conditus est. sed et
ad ymaginem et similitudinem suam creator om̃
em̃ creauit. q̃ nulli alteri ex creaturis donauit. q̃
ymago diligens in m̃tioris hominis nobilitate
consideranda est. Nam sicut deus vnus semp̃ vbiq̃
totus est. sic anima in suo corpe. et sic nec crescen
tibus creaturis deus crescat. nec de c̃rescentibus decrescat
Sic anima nec minutis membris minuit. nec ad
auctis augeatur. hec glō. Vnde ymago dei consistit in
anima q̃ntum ad p̃tates ñales. s. memoriam
intelligentiā et voluntatē. Similitudo aut m̃gtitudo
et ideo similitudo est quedam p̃fectio ymaginis. q̃a
grā p̃ficiat nat̃az. Q̃ aut̃ aīa sit creata ad ymaginē
et similitudinē sancte trinitatis. beatus bernh? de hoc
ita dicit. B̃tā illa et sempiterna trinitas. pater et fili?
et spūs sanct?. vnus deus. s. sūma potentia. sūma
sapia. sūma benignitas creauit quidam trinitatem
ad ymaginē et similitudinē suam. aīam videlz ra
tionalē que in eo p̃fert vestigiū quoddā illius sūme
trinitatis. q̃d ex memoria. ratione et voluntate cōsistat
Sed hec trinitas creata cecidit. p̃ suggestionē. delec
tationē consensum. ab illa sūma et pulchra trini
tate. s. potentia. sapia et puritate in quāda cōtinui
am et fedam trinitatem. scilz infirmitatē. cecitatem
inmūdiā. memoria em̃ facta est impotēs et in
firma. Ratio imprudēs et tenebrosa. Volūtas impu
ra. hec bernh?. Q̃sq̃ igit̃ desiderat oculū cordis erigere
ad videndum deum. prius discat cognoscē se ip̃m.
p̃cipale em̃ speculum ad videndū deum absq̃
dubio est animi? rationalis inueniēs se ip̃m. Ter
gat ergo speculū mūdet q̃ sp̃m suū. qui vult et
sistat videre deum suū. Studeat etiā enagatōnes mē
tis restringē. assuescat in intimis sui memorari. ex
terora om̃ia obliuisci. Verū bonū solum amare.
qui ad celestiu cōtemplatōnem anhelat puenire.

hec et quedam alia Rich? de scō vic. cōmemorat m li.
sup henpamyn adolescentulus ita. d. frustra namq;
cordis oculum erigit ad videndū deum. qui nondum
idoneus est ad videndū seipm. Prus discat homo cog
nosce invisibilia sua. qm̄ psumat posse apphendere
invisibilia divina. Si vero non potes cognoscere te
qua fronte psumis apphendere ea que sunt supra te
pmpale em̄ speculum ad videndum deum. absq;
dubio est. immo? rationalis inuenies seipm. Si em̄ invi
sibilia dei p ea que facta sunt intellecta conspiciuntur
vbi queso qm̄ in eius ymagine cognitionis vestigia ex
pressius impressa repient. hominem em̄ scdm̄ animam
ad dei similitudinem factum. et legim? et credim?. et
idcirco qm̄dū p fidem et non p spem ambulam?. et ad
huc p speculum et menigmate videmus. ad eius ut ita
dixerim ymaginaria visionem aptius speculum qm̄
spem rationale inuenire non possum?. Tergat ergo spe
culum. mūdet q; spm̄ suū. quisquis sitit videre deū suū.
hoc itaq; speculum. non desunt verus penites. tenere
tergere. et indefinēte inspicere. Tenere. ne deorsū corru
ens tē p amorē inhereat. Tergere ne manū cogitatio
nū puluē sordescat. Inspicere ne ad m̄ama studia inten
tionis sue oculum reflectat. Exterso aut hoc speculo
ac mūdato. et diu diligētē inspecto. incipit ei quedam
diuini luminis claritas meluē. et inmensus quidā inso
lite visionis radius oculis eius apparē. hoc lumen
oculos eius irradiat qui dicebat. Signatū est super
nos lumen vultus tui dñe. dedisti leticiā in corde meo. Ex
hui? ergo lūis visione quā admirat in se mirū modū
accendit animū? et aīat? ad videndū lūmē. quod est sup
se. Vis ergo videre deum. discite cognosce teipm. vides igit?
qntū valeat et qm̄ valis sit sui ipius plena cognicio
Sed ad celsitudinem hui? cognitiōis. sine triplici studio
non pducim̄. s. p studiū opis. p studiū meditationis. p
studiū orōis. p ista paulatim promouem̄. et quicq;
pducim̄ ad pfecionē cognitiōis. multa em̄ exprimitur

opando. multa inueniuntur inuestigando. multa extor-
quemur orando. Inuenerunt siquidem que nec perpen-
tiam opis. nec per inuestigationem rationis inuenire ba-
lentur per inopportunityatem omnium edoceri merentur. ex re-
uelatione diuine inspirationis. Sed quoniam multos hodie
videmus studiosos in lectione. Desidiosos in opere. tepidos
in oratione. presumptuos tamen in cognitione sui ipsius posse ap-
prehendere. Iungatur igitur studio lectionis studium opis et
orationis. qui cupit peruenire ad sui ipsius cognitionem. et
per consequens ad dei contemplationem. Sed sciendum quod qui
cogitatione vel conuersatione adhuc in primo sunt. huius
inmensa dignatione indignos se esse ostendunt. Nam
mens que adhuc puaria desideria spergitur. que vana
cogitationibus huc illucque distrahitur. qui putat habere gratiam
accipere merebitur. que non dum potest serpentem in vinum
colligere. que nondum nouit ad serpentem intrare quoniam po-
terit ad ea que super serpentem sunt contemplatione
ascendere. Studeat ergo euagationes mentis restrin-
gere. assuescat in intimis suis immorari. exteriora
omnia obliuisci. qui ad celestem contemplationem an-
helat. qui in diuinorum notitiam suspirat. discat verum
bonum solum amare. et ipsum solum in desinit cogita-
re. Et si per se desideria tua circa exteriores delectatio-
nes affici. et cogitationes tuas in eis ingere occupari
cum magna sollicitudine compelle mutare. Quocirca
enim euagationes mentis in deum colligimus. et omnes
cordis motus in vno eternitatis desiderio figimus. quid
aliud quam de illa eterna familia synagoga. id est
congregatione fecimus. Sed cum illa iam desideriorum
inordinata. cogitationumque frequentia. illius mentis dulcedi-
nis degustatione affecta. adiutur rationis sponte
occurrit. et in intimis fixa stare didicerit. ecclesia. id est co-
uocatio digne censei potest. Discamus ergo sola in-
teriora bona amare. discamus sola illa frequenter cogi-
tare. et ecclesiam in nobis deo efficimus. In hac siquidem
ecclesia christi libenter immoratur. et mirabiliter delectatur.

171
Vnde ipse per sapientem dicit. Deliciae mee esse cum filio hominum
hec Rich? Sed et hoc diligenter attendendum quod anima deuota
et contemplativa per desiderium semper debet se ad superna ex
tendere. et diuine visitationis horam omni tempore expectare.
Ut quacumque hora diuine aspirationis aura mentem tetige
rit. excussis statim contemplationis sue alis se ad alta ele
uet. et fixis obtutibus in illud eternitatis lumen quod de
super radiat. pro ut possibile est transuolet atque transcedat
De hoc et de illis qui in tali studio spirituali negligentes
existunt. Rich? de sancto. vic. in m. li. contemplationis sic dicit.
Debemus cordis nostri alas semper per desiderium extendere. et di
uine reuelationis horam sub omni hora. ymo sub omni
momento expectare. Ut quacumque hora diuine inspiratio
nis aura. mentis nostre nubila deterferat. verique solis
radios amota omni caliginis nube detererit. excussis
statim contemplationis sue alis. mentes se ad alta eleuet
et auolet. et fixis obtutibus. in illud eternitatis lumen
quod de super radiat. maquile volantis impetu omnia
mundane volubilitatis nebula transuolet atque transcedat
Ut cum tempus beneplaciti diuini adueniat. et aura
aspirantis gratiae afflauerit. idoneus possit inueniri
qui ad illud diuinorum secretorum spectaculum debeat admitti
Debet enim anima sancta. et beati sponsi amica. ad di
lecti sui aduentum semper summo cum desiderio inhiare.
pata semper et vocanti occurrere. et pulsanti apire debet
inquit semper in hoc sollicita esse et pata inueniri. ne subi
to et inopinante adueniens. in inexpectata inornata
inueniat. Vel dum exclusus diuine pistolationis ullam
molestiam sustineat. molesta satis verba estuanti
quod desiderio multum onerosa. agenda remanda. ex
pecta reexpecta. modicum ibi. modicum ibi. Verba sunt
sane anime pigre anime tepide in inexpectate et inmis ingra
te. Sed audi o anima vocem dilecti tui pulsantis. Api
michi soror mea. amica mea. columba mea. Audi vo
cantem. api pulsanti. Cur non statim exilis. oculus
apprehendis et oscula iungis. Quid adhuc diu expecta

Ece adhuc expectat. ecce iterū vocat. Surge p̄p̄ta am-
ica mea formosa mea et vem. Quid tu. Reexpecta ad
huc modicū. O anima ingrata. o viscera dura. vsq̄ q̄
fatigas dilectū tuū. pulsas et non vis ap̄ire. vocat
et non vis exire. pulsas semel et iterū. et tu eū exp̄-
tare. tu reexpectare iubes. modicū et modicū. et hoc
modicū protrahis in longū. et in hūc modū fraudas
amicū tuū et fatigas dilectū tuū. Taceo de illis qui
foris sunt qui spūalem dilectionē necdū scire potue-
rūt. qui dñi mandata ex doctorū dictis cotidie au-
diūt. nec tamē acquiescūt. cotidie peccātes. coti-
die p̄m̄e t̄p̄a dñi sibi postulantes. ex quibus dñi
quidam verba vite libent̄ audiūt. quid aliud per-
studū qm̄ manda remanda dicūt. et cotidie p̄c̄s
p̄c̄a accumulānt. Quid aliud qm̄ expecta re ex-
pecta p̄ desiderū clamant. cotidie spaciū p̄m̄t̄e
postulantes. et respiciēdi t̄p̄us cotidie p̄ponentes.
cotidie prolongantes. Certe ad faciendū desiderū
sumū. totū hui⁹ vite spaciū carnali m̄c̄a videtur p̄
modicū. Et dum cuiusmodi anima. modo in vno
vicio modo in altero multa t̄p̄a expendit. totū q̄
tamē velut momētaneū reputat. Quid queso ali-
ud in diuine p̄c̄e aure qm̄ modicū ibi. modicū ibi
resonat. r. Sed de his interim tacētes. quid de no-
bis obsecro dicturi sum⁹. qui habitū religionis sus-
cepim⁹. qui spūalib⁹ exercitijs mancipati sum⁹. qui
diuine dilectionis assidue. quasdam velut arras
accepim⁹. maxime tamē nos quid queso dicemus.
qui in aliud in m̄c̄i officij habemus. nisi legere
p̄fallere et orare et meditari. speculari et cōtēplari
vacare et videre qm̄ suauis est dñs. Numquid
nam nos non pudebit eadem dicē. et dilectū n̄m
ih̄s fatigāe vbiq̄ remanda. r. h̄m̄c fit sepe.
Vt vitam n̄am corrigē disponam⁹. semp̄ tamen
differam⁹. et dum in futuro p̄ponim⁹. fit ut illud
futurū semp̄ sit futurū. ymo fortassis m̄q̄m futurū

Sepe autem aliquid certum futurum determinat quo corrigitur
vita nostra. et dicitur interim dilecto nostro. expecta. et
cum illud futurum in presens datur. item in aliud fu-
turum transfertur. et dicitur. reexpecta. Sed debet vera ami-
ci dilecta. et veri dilecti amica ut superius iam dictum est
prompta semper et parata esse. et pulsantem amicum
absque ulla dilacione iniuria suscipere. et vocanti cum
omni alacritate occurrere. Scimus autem quia singularis
amor consortem non recipit. socium non admittit. Vide
ergo ne tunc primum incipias periretur turbas eicere.
velle. cum iam ipse cepit ad hostium pulsare. Alioquin
quid iam eis dictura cum apud te tunc temporis fuerit ex-
modi turba inuicta. quid inquam eis dictura. nisi
expecta reexpecta. Expectandum sane. item quod ad reex-
pectandum. ad emendandum turbam extraneorum. ad et-
dicendum familiam tuorum. Omnes cogitat tam vani
quam nocui. extranei iudicandi sunt. qui nulli nostre
utilitati deseruiunt. Quomodo vero singularis amor soli-
tudinem amat. solitarii locum requirit. totum huiusmodi
turbam. non solum cogitationum. Verperiam affectionum
oportet eicere. Ut dilecti nostri amplexibus. quanto libere
tanto iocundius liceat inherere. *hec Eucherius de contemplatione xlv.*

Dabitur in formatione de his que disponunt
et parant ad virtutem contemplationis. quic-
quid de ipsa vita contemplativa. et quid sit con-
templatio cupio edoceri. *¶* Care debes quod contemplatio.
secundum beatum Augustinum est mentis in deum quedam suspense
elevationis. et tunc dulcedinis gaudia degustans. Vita vero
contemplativa. putat autem prospera esse dicitur rerum lateant
futurorumque noticia sine vacacione. ab omnibus mundi occu-
pacionibus sine diuinorum studium litterarum. siue quod hinc
probat esse perfectius dei visio. De contemplativa et vita beatorum
quod super ezechielem sic dicit. Contemplativa vita est. tanta
tem quidem dei et proximi tota mente retinere. sed ab
exteriori actione quiescere. soli desiderio conditoris inherere
ut nichil iam agere libeat. sed calcatis amaris omnibus.

ad videndam faciem sui creatoris animi manifestat
ita ut iam nouerit carnis corruptibilis pondus
cum merore portare. totis desideriis appetere. illis
ymundiciis angelorum choris interesse. ad misera celestia
cimbis. de eterna in conspectu dei incorruptioe
gaudere. Contemplatiua etenim vita. amabilis valde
dulcedo est. que semper ad semetipsam animam rapit
celestia aperit. arena autem debere esse contemptum ostendit
spiritalia mentis oculis patefacit. corporalia abscidit.
hec ergo debet autem anima deuota. appropinquare deo
per contemplationem. quia ut dicitur. fortunatus. Nequaquam
deus deuote anime se applicat et inclinat. nisi se totam
in contemplatione positam erigat. et occurrat.
Cum igitur eterna felicitas in visione dei consistat. ne
cesse est ut qualis quisque in futuro esse debeat. talem
se in presentia vita exhibeat. videlicet se exercendo in spiritualium
et celestium rerum contemplatione. de hoc Damascenus sic
ait. Reuera necessarium est. ut qualis quis in futuro
esse debeat. talem in presentia se semper exhibeat. cum futura
in felicitas in contemplatione diuine essencie consistat
ad hoc necesse est. ut in contemplatione quisque in se
semper se exerceat. hec Damascenus. Et non dicitur quod deus
non carnalibus oculis conspiciat. sed mente. Et ideo
deum videre intuitu mentis quantum possibile est poterimus.
si cor purgatum et mundum habuerimus. Quod
affirmat Iohannes Anachorita. sic dicit. Si mundi corde ante
deum steterimus. deum videre poterimus. quantum est possibile
eum videre. Videbimus enim eum in visibilem mentem
non corpore scientie intellectu. non carnis aspectu
Nemo enim putet se posse ipsam sicut est. diuinam
substantiam intueri. ita ut spiritum sibi aliquam vel ymaginem
corpoream in corde figeret. Nulla enim forma in deo est
nulla cum se ipso. sed sensus et mens. Qui sentiri quidem
possit. et mentis affectu perstringi. nec tamen comprehendi
aut describi. aut enarrari. Ideo oportet cum omni
reuerentia et metu accedere ad deum. et ita libere

in eum mentis intuitu. Et quidquid potest splendoris
claritatis maiestatis mens humana conspiciere. super
hec omnia sentiant eum semper. Oportet autem vacare
Vnde vacate et videte quoniam ego sum deus. et quanto purior
in eo mens fuerit. tanto plura ei deus reuelabit. et
mysteria eius agnoscet. hec Iohannes. Ergo putat dicitur gloria.
super librum primo de celesti hierarchia. Intellectualis visio est
mentis intelligentia. a qua diuinum lumen invisibiliter
videtur. Sicut igitur lucem visibilem valens con-
spicit. qui saniores habet corporis oculos. qui autem ali-
quantulum debiles. minus acute contemplantur eam. Qui
vero cecus est pene vix eam tenuit videt. Qui autem ex
toto cecus est. nec in modico valet eam cernere. quam
quod lux ipsa quantum in se est equaliter omnibus luceat. Sic
de creationis lumine sentiendum est. Nam diuina et pater-
na bonitas in se ipsa est superhabundans. dona tamen sin-
gulis vnicuique prout dignus est distribuit. Nam
secundum vnicuique mores ac studium vnicuique deus adiacet
et sicut magis vel minus de deo quisque intelligit. sic et
lux diuina vel maior est illi vel minor. Qui vero deum
ignorat. lucis eius splendorem. nec in modico videt.
hec gloria. Vnde omnipotens deus menti nostre. que ob culpam
est cecata. et ad verum lumen conspiciendum invalida. ig-
nem computationis et tribulationis immittit. Et omnis
impuritas vicioz in ea cremetur. et sic interioribus
oculis mundatis. postmodum manifestus celestis pos-
sit contemplari. De hoc beatus Gregorius in xxiii. libro moralium.
sic dicit. agentia enim nostre de consideratione cecitatis sue
prius igitur tribulationis immittit. ut omnis vicioz
exigo cremetur. et tunc mundatis oculis cordis. illa
leticia patrie celestis aperitur. Ut prius purgemur luge-
do quod fecimus. et postmodum manifestus contem-
plemur per gaudia quod queramus. prius a mentis acie ex-
urgente. tristitia inposita. malorum caligo detergitur
et tunc resplendente raptam chorustatione intransita
luminis illustratur. quo utrumque conspecto in gaudio

cuiusdam securitatis absorbetur. et quasi post defectum
vite pūtis ultra se rapta. aliquō in quadā nouitate re-
creatur. Ibi mēs ex immēso fonte infusione supni roas
aspergitur. ibi non se sufficere. ad id quod rapta est cō-
templatur. et veritatem sentiendo videt. quia quāta est
ipā veritas non videt. Cui veritati tanto magis se lon-
ge existimat. quāto magis appropinquat. quia nisi illā
vtrūq; conspiciet. nequaquā eam conspiciere se non
posse sentiret. Amissus ergo animi deum. illo tendit
immensitate eius choruscante circūstat. et idcirco mēs
mā nequaquā se addi cōprehendendam mātū scriptā
sbām dilatat. quia eam inopie sue cōsarpationes ang-
gustant. Unde et ad semetipām acius labitur. et pro-
spectis qī quibusdam veritatis fastigis ad suam yma-
ginē reuocatur. hec qī? de hac etiā compūcōne q̄ sit
via ad grām cōtemplatiōis. hugo de sancto vic. in un-
li° de archa noe sic dicit. Compūcō est qī palus acutis
qui terram mī cordis fodit. et quasi ignis rubiginem ex-
urit. et quasi splendor tenebras pellit. postquā autē
piginem compūcōis. rubigo pīa a mente fuerit cōsūp-
ta. et ille mīnus fulgor in corde mīcare reperit. cōfes-
tim animi? in quadā cōtemplatiōis speculā subleuat
ibiq; quodāmodo serpo alior effectus. quādam ut ita
dixerim luadā regionē. et terram nouam emini? pspi-
at. qualem nūq̄ ātea vel vidisse se meminit. Vel esse esti-
mauit. gaudet et ipse qui videt. et p̄ gaudio presentē
lūmīs p̄teritis ignorācie sue tenebras accusat. gaudet
subter se in imo. quo prostratus iacuit. mīnā sup
se in summo quo eleuatus tendit. et sic gratia diuina
aspirante. Ut cum animi? p̄fecte a corporeis passio-
nibus et desiderijs tēnis exutus fuerit. quadā sta-
tim insolita leticia p̄fundatur. Ut eo amplius ama-
rum esse cognoscit quod deseruit. quo magis dulce
sentit esse quod inuenit. Sopito etiā tēnōz deside-
riōz strepitu. continuo mēs ad quietem interne
patis componit. et ut capax esse possit celestis gr̄e.

ex ip̃a sua tranquillitate p̃parat. Sapia em̃ qui est x̃ps
habitare nescit. nisi in corde pacifico. et ideo illi inqui-
bus ad huc t̃rena desideria p̃strepunt. que sit dulcedo q̃
cie dei non nouerunt. hec hugo. Oportet ergo qui con-
templationi vacare desiderat. vt cogitationes mūdanas
et t̃rena desideria postponat. Vnde dicit b̃tus gregorius
necesse est. vt cor intus habeat. qui lūmē cōtempla-
tionis habere desiderat. Nam qui adhuc exteriora im-
moderatus cogitant. que sunt de et̃no lūmē r̃ime cō-
templationis ignorant. quia dum sola visibilia cogi-
tantur. lūmē inuisibile ad mentē non admittitur.
Si ergo interna cōtemplari volumus. ab externa im-
plicatione dormiamus? quia dei secreta nō cognoscimus?
si interno desiderio vigilemus. hec g̃g̃. Et nōndum
q̃ om̃is deus mentes electorū ad cognoscēda celestia
secreta illūiat. sed a reprobōrū cordibus iusto suo iudicio
occultat. De hoc b̃tus g̃g̃. in xxx. li. mōrū. exponens
illa ṽba Quis enarrabit celorū rationē. et cōtētū
celi quis dormire faciet sic ait. Celorū rationē dñs
narrat. Dum m̃t̃ insinuando sup̃na secreta electorū
suorū mentes illūiat. Cōtētū vero celi dormire facit
dum cōcordes p̃m̃os angelorū atq̃ illa celestia ṽtutū
gaudia i reproborū cordibus iusto iudicio abscondit.
Qui cōtētus celi q̃m̃uis in se intrinsecus vigilet. in
ip̃a t̃n reproborū ignorantia extrinsecus dormit. et nar-
ratur ergo secreta celestis ratio. et t̃n cōtētū celi dormire
p̃mittit. quia et alijs p̃ inspirationē sup̃ne retribucō-
nis sc̃ia pandit. et alijs que sit. interne laudis suavi-
tas occultat. Narratur celorum ratio quia electorū
mentibus que sit sup̃norū retribucio m̃desinēt ap̃it.
vt m̃m̃rū sine cessacione proficiāt. et t̃nsc̃rētes visibi-
lia. se se ad inuisibilia extendant. Om̃e em̃ inuisibile
quod in hac vita reprobos figit. hoc electos ad alia
impellit. quia dum bona que facta sunt. respiciūt in
eum a quo facta sūt. manifestant. tantoq̃ eum p̃stan-
tius amant. q̃nto illum hoc quod ip̃e bonū condidit

preire considerant. loquitur quippe hoc eis intransitus
silent sonans in visibilis lingua copulationis. quia
tanto plenius intus audiunt. quanto ab exteriorum deside-
riorum strepitu perfectius auertunt. hys namque contenti
celi non dormit. quia eorum mentes que sit laudis supernae
suauitas appositae amoris aure cognoscat. Intus enim
quod appetant audiunt. et de celestium bonorum primis. ipso
diuinitatis desiderio instrunt. Vnde et pacem vitam
non solum aduersantem. sed etiam fauentem grauius tolle-
rant. quia eis onerosum est omne quod terunt. dum
ab eo quod intus audiunt differunt. omne quod sibi pre-
sto est graue estimant. quia illud non est ad quod anhe-
lant. qui tamen contenti reprobis dormit. quia eorum
cordibus nequaquam per vocem copulationis immotest.
Non enim considerare illam desiderabilem supernorum cui-
um frequentiam student. nullo ardore radio illa sol-
lempnitatis mentis festa conspiciunt. nulla in intus con-
templationis penna subleuant. Solis namque visibi-
libus seruiunt. et idcirco nihil supernae suauitatis intransi-
tus audiunt. quia eos in aure cordis curarum secularium
sordi tumultus premit. hec Gregorius. Considerandum est
pro ut dicitur. Ricardus de sancto viro. quod multi sunt qui si sciant
vacare corpe. minime tamen preualeant vacare corde. ne-
scientes facere sabbatum ex sabbato et idcirco non valentes
implere quod legitur in psalmo. vacate et videte. quoniam ego sum
dominus. vacantes siquidem corpe sed vagantes ubique corde
nequaquam videre merentur. quoniam dulcis est dominus. et quoniam bo-
nus isit deus hys qui recto sunt corde. vnde necesse est
ut discant requiescere. non solum ab operibus malis
sed et a cogitationibus superuacuis ut possint eo libenter
deo vacare. Nam nichil sic cor ab omni mundano amo-
re emundat. nichil sic animum ad celestem amorem infla-
mat. quemadmodum contemplatio. Ipsa itaque est que
emundat. ipsa que sanctificat. ut per assiduam veritatis con-
templationem fiat mundus per contemptum mundi. et factus
per dilectionem dei. hec Ricardus. Debet et homo sensus exterioris

ab illiatis resternge. et semetipm in vnu colligere. de
inde videre qualis sit collectus ut possit anima eius
sive mēs sup semetipam surgere. et cōtemplatōi sui
auctoris intendere. Ista cōmēorat bñs gē sup ezech
sic. 8. Sepe enī volum? omnipotent? dei naturā in visibi
lem cōsiderare sed nequaquā valēm? atq? ipis difficul
tatibus fatigata anima a semetipā recedit. sibi q? de se
ipā gradus ascensionis facit. ut primū semetipam. si
valet consideret. ut tūc illam naturā. que sup ipam est
in quā potuerit investiget. Sed mēs si carnalib? yma
gimbus fuerit sparsa. nequaquā vel se vel aīe naturā
considerare suffiat. quia p quot cogitatōnes duatur
q? p tot obstacula cecatur. prim? ergo gradus est ut
se ad se colligat. Sed ut videat qualis sit collecta. tūc
ut sup semetipam surgat. ac se auctoris inuisi
bilis cōtemplatōi intendendo subiciat. sed se ad se nul
lo modo colligit. nisi prius didicerit terrenarū atq? cele
stium ymaginū fantasinata. ab oculo mentis cōpescē
quidq? de visu. quidq? de auditu. qd q? de odoratu. qd q?
de tactu et gustu cogitatōi occurrat. respue atq? calce
debemus. hec gē. Et sciendū q? hūana anima. pmo
rū hominū vicio. a paradisi gaudijs expulsa. lucem
invisibilū pdidit. et totam se in amorem visibilū
fudit. tanto q? ab mēna speculatione cecata est. quā
foris deformiter sparsa. Unde fit ut nulla nouerit. n
ea que corpeis oculis. ut ita dixerim palpando cog
noscat. homo enī qm si pceptū seruare voluisset. etiā
carne spiritalis futur? fuerat. peccādo etiā fact? est
mente carnalis. ut sola cogitet que ad animū per
ymagines corpeas trahit. Corpus quippe est celi et tē
aquarū aīalū. cūctarūq? rerū visibilium. quas in
desinent? intuetur. in quibus dnm totam se delectata
mēs proicit. ab interne intelligēcie subtilitate gros
testat. et quia iam exigi ad summa non valet. in hīs
infirma libent? iacet. Cum vērō minus conatab? ab
hīs exurgē nitit. magnū valde est. si ad cognitiōem

suam repressa corporali specie anima producat. Vo se
metipam sine corporea ymagine cogitet. et cogita
do se sibi viam usq; ad considerandam eternitatē parat
hoc igitur modo. quasi quidam scalam sibi exhibet se
metipam p quam ab exterioribus ascendendo in se
transcat. et a se in auctorem tendat. Cum enim mēs
corporeas ymagines deserit in semetipam veniens
non modicu ascendit. nec tñ debet aia ibi quiescere
sed debet ulterius procedere. sanctorū angelorū agmina
rimando qualia sunt. et que sit in eis sine fine festini
tas visionis dei. que letitia sine defectu. et quō cōtem
plando semp eternitatē sunt etim. sed et hos videt; choros
angelorū transcat. et omne quod creatū est deserens vl
timo in solo sui conditoris lumine fidei oculos figat. ac
in eius contemplatione dulat requiescat. Istos qtuor
ascensus siue gradus tangit beatus greg. exponens illa
verba ezechielis. Nam cū fieret vox sup firmamētū
quod erat sup caput eorū stabant. et sub mittebant
alas suas ita d. Querendū nobis est. que sit vox que
sup firmamētū sit. Sed eandem vocē melius intelli
mus. si ab ymis ad supna gradiētes. quasi quibusdā
passibus ascendam. Sicut enim audit; corpus exatāt
voce. ita sensus mentis exatāt intellectu vox ergo in
mente. quasi quidā sonus intelligēcie. Sed sciendū
est q mō sensibus. aliquñ vox carnalis loquit;. aliquñ
vox anime. aliquñ vox firmamēti. aliquñ vox que sup
firmamētū est. Ponam; enim ante oculos. q quispiam
sit lesus a proximo. qui ex hūana mōne cogitet. Vo
vici; lesioni reddat. malū pro malo retribuatur. hūc
vox carnis loquit; in mente. quia cū divina mādāta
picipiant bñ nos facere hys qui nos oderūt. Quisquis
male se facere odientibus cogitat. in eius aīo carnis
vox clamat. auxilia et; terna cottidie agim; post hoc
ad orōnē redim;. accendit; ad cōpūcōnem animi. sed
eorū rerū quas egim; ymagines versant; in mēte
et intencōne cōpūcōnis ppediūt in orōne. et qd

Volentes fors egimus? hoc maxime patum inuita ut que
dam cogitationum fantasmata mentem per ymagines
corporeas dispergant ne statim se totam in oratione
colligat. hec quoque vox carnis est. Cum vero et ista subi-
gimus? atque ab oculis mentis cunctas corporeas ymagines
effugamus. ipsam in nobismetipsis naturam anime que-
rentes qualis sit que carne viuificare potest. inuenimus
quendam intellectualem spiritum per creatoris potentiam vniuentem
corpus quod sustinet viuificantem. sed tamen obliuioni subdi-
tum. mutabilitati subiectum. quem sepe timor afficit.
leticia extollit. Ipse itaque intellectus anime vox eius est.
quia sonat quod est. que tamen adhuc vox sub firmamento est. Quia
transcendentes animam vocem de firmamento querimus? cum illa
sanctorum angelorum innumera multitudo. in omnipotens dei
conspectu qualis sit investigamus? que sit in eis sine fine
festiuitas visionis dei que leticia sine defectu. qui amoris
audor non crucians sed delectans. quanta in eis sit desiderium
visionis dei cum satieta. et satieta quanta cum desiderio
In quibus nec desiderium penam generat. nec satieta
fastidium patit. quomodo inherendo beatitudini sunt beati. quomodo con-
templando semper eternitatem sunt eterni. quomodo coniuncti vero lu-
minum facti sunt lux. quomodo aspicientes per incommutabilem imitati-
onem incommutabilem. Sed cum ista de angelis cogitamus
ad huc vox de firmamento est non super firmamentum.
Transcat ergo animus? et ab ipso transcat omne quod crea-
tum est in solo creatoris sui lumine oculos figat. quod unus
vniuit omnia qui creauit deus. quod ubique est. et ubique
totus est. quod in circumscriptione et incomprehensibilis sentiri
potest et videri non potest. Quia nusquam de est. et tamen ab
iniquorum cordibus et cogitationibus longe est. quod nec ibi
de est ubi longe est. quia ubi non est per gratiam ad est per
vniuersitatem. quod omnia tangit. nec tamen omnia equaliter
tangit. Quedam enim tangit ut sint. nec tamen ut viuant
vel sentiant. sicut sunt amata insensibilia. Quedam
tangit ut sint viuant sentiant. nec tamen ut discer-
nant. sicut sunt bruta animalia. Quedam tangit

Ut sint uiuant sentiant et discernant. sicut est humana
natura et angelica. et cum ipse nunquam sibi metipsum sit
dissimilis. Dissimilis tamen tangit dissimilia. Quod ubique
presens est et inueniri vix potest quod stantem sequimur
et apprehendere non valemus. Ponamus ergo ante oculos
mentis que illa natura sit que tenet omnia. et implet
omnia. circumplectitur omnia. superexcedit omnia. sustinet omnia
nec alia ex parte sustinet. neque alia superexcedit. neque alia
ex parte implet. atque alia circumplectitur. sed circumplectendo im-
plet implendo circumplectitur. sustinendo superexcedit super-
excedendo sustinet. humilitate potentiam diuinam statim in ea
cogitat animus vox super firmamentum fit. quia eius intel-
lectus concipit. qui et angelorum sensum sua incompre-
hensibilitate transcendit. Cum ergo vox super firmamentum
fit stant aethalia et submittunt alas suas. quia sanctorum
mentes. cum creatoris sui potentiam intenta contemplantur
considerant uilescunt eorum animo uirtutes quas habent
et tanto sunt apud se humiles. quanto eis illud altum est.
quod super angelos sonat. hec ergo. non diuina est quod quicquid
bet se intentione mentis humana retendit. et si iam facta
fuit ymaginem corporalem a cogitatione compestat. si uero
omnes circumscriptos spiritus ab oculis cordis amoueat. adhuc
tamen in carne mortali posita uidere gloriam dei non ualet
sicut est. sed quidquid de illa est quod in mente resplendet simi-
litudo. et non propria est. Unde paulus dicit. Videmus nunc per
speculum in enigmate. Neque enim omnipotens deus iam in sua
claritate conspiciat. sed quedam sub illa impropria uita spe-
culatur anima. Unde recreata et restituta proficiat. et post
resolutionem corporis ad uisionis eius gloriam pertingat. De
hoc dicit beatus Bernardus. Quod quidquid de dei uisione hic fidelibus
impartitur. speculum est et enigma. tantum distans a futura
uita. quantum a ueritate fides. tempus ab eternitate. et hoc
ipsum breuius et captum. hec Bernardus. De hoc et beatus gregorius
in uoluntate. mori super illud dictum usque quo non pasci michi
nec dimittis me ut gloriam saluam meam sic ait. Salua
nobis ex capite labitur. ab ore uero in uentrem ducitur. diuinum
glorificatur. Quid itaque est caput nostrum nisi diuinitas. Quid

172
aut bene nō nisi mēs. Quid saluē nomīe nisi sapor
mentis contemplatiōis accipit. sed salua ad os quidē
labit. Et vō ad ventrem veniat non glutat. quia dimi-
nitatis contemplatiō sensum tangit. sed plene mentē
non reficit. qm̄ animi pfecte cōspicere non valet. qd̄ huc
quia caligo corruptiōis p̄pedit raptum videt. Ecce enī
elector mēs iam terrena desideria subiat. iam cūcta
que considerat p̄terire tūscendit. iam ab exteriori delecta-
tione suspendit. et que sunt bona invisibilia rimatur.
atq; hec agens pleniq; m̄dulcedine sup̄ne cōtemplatiō-
is rapitur. Tamq; deintimis aliquid qd̄ p̄ caliginem
conspiciat. et ardenti desiderio m̄esse spiritalib; angelorū
mysterijs conatur. gustu m̄ cūscripti luminis pascitur.
et vltia seuerata ad semetip̄am relabi dedignat. sed quia
corpus quod corrūpit. aggrauat aiām. m̄herē diu luti
non valet quā raptum videt. ip̄a quippe carnis infirm-
tas tūscendit se aiām retrahit. atq; ad cogitanda yma-
ac necessaria suspnātem reducat. Salua ergo defluēs
de capite os tangit. sed ad ventrem nūme puenit. quia
rigore sup̄ne cōtemplatiōis. iam quidem intellectus m̄-
infunditur. sed nequaquā mēs plene faciat. more gusti
est in ventre sacietas. Salua itaq; glutare nō possum.
quia sup̄ne claritatis bono saciare nō p̄mittim. quod
adhuc extenuitate gustam. Sed quia hoc ip̄m qd̄ utrūq;
iam sup̄na cognoscim; expietate p̄cens est. Qd̄ vō hoc
pape pfecte non possum. adhuc ex pena est vetuste dāp-
nationis. hec ḡg. vnde m̄ hac vita homo poset. qm̄nis
m̄ v̄tutib; multū proficiat. tamē claritatē diuine mag-
nitudinē vt dān est penetrare nequaquā potest. quia
caligo n̄re corruptiōis. ad lucem incorruptibilem
videndam nos obscurat. De hoc iterū bt̄us ḡg. in xxxi.
l̄ mōr. exponēs illud v̄bim; Oculi eius de longe p̄spi-
ciūt. sic d̄t. Qūtolib; enī m̄ hac vita positus quisq; pro-
fecerit. necdum deum p̄spem. sed p̄emigna et speculum
videt. E m̄gna namq; cum respicim; veritatē cerim;
Cum vero longius ad eam tendim; sub incerto caligam;
Quia igit̄ sancti vni m̄ alta cōtemplatiōe se exagunt

et tamē deum sicut est videre non possunt. bene dicitur.
Oculi eius de longe prospiciunt. ac si diceret. Intentionis
aerem fortiter tendunt. sed necdum propinquius aspiciunt
cuius claritas magnitudinem penetrare ut est nequaquam
possunt. A luce enim incorruptibili caligo nos nostre corrup-
tionis obscurat. Cumque et videre aliquatenus potest. et tamen
videre lux ipsa sicut est non potest. quoniam longe sit indicat
quā si mens utrumque non cerneret. nec quia longe esset
videret. Si autem perfecte iam cerneret. profecto hanc quoniam
per caliginem non videret. igitur quia nec omnino cernitur
nec omnino non cernitur. recte dicitur est. quia deus longe vi-
detur. hec ergo. Ergo deus per quasdam ymagines in hac
vita corruptibili videre potest. sed per naturae suae spiritum
videre non potest. Si vero a quibusdam potest in hac
adhuc corruptibili carne viventibus quodam contemplationis
acumen dei claritas videri. Oportet ut tales in ef-
frenabili virtute polleant. Sed quisquis deum magnitudinem lucis
in lumine contemplationis videt. huic mundo finditur moriturus
nec ultra eius amore tenetur. Ista commendat beatus Gregorius
in romani. lib. nono sic. d. Quidam hic mortaliter vivunt.
videre per quasdam ymagines deus potest. sed ipsam na-
turae suae spiritum non potest. ut anima gratia spiritus
afflata per figuras quasdam deum videat. sed ad ipsam
viam essentiae non pertingat. Quia in hac mortali carne
consistentibus et videri potest per quasdam transcriptas
ymagines. et videre non potest per intranscriptum lumen
eternitatis. Si vero a quibusdam potest. in hac adhuc
corruptibili carne viventibus. sed tamen ineffrenabili
virtute crescentibus quodam contemplationis acumen eterna
dei claritas videri. sed quisquis deum magnitudinem est perhas vi-
det. huic vite finditus moriturus. nec iam eius amore
tenetur. nullus quippe eum videt. qui adhuc carna-
liter vivit. quia nemo potest amplecti deum simul et
seculum. Qui enim deum videt. eo ipso moriturus. quo vel
intentione cordis vel effectu operis ab huius vice delecta.

172
ciombus tota mente sepatur. Nullus vniqm̄ deū videt
spiritualit̄ et mūdo carnalit̄ vinit. Vnde paulus qui ad
huc de invisibilib⁹ sicut ip̄e testat̄ ex parte cognouit
iam hūc mūdo totum se mortuū phibeat. d. michi
mūdo caufixus est et ego mūdo. hec g̃g. Et q̃muis
scdm̄ cōmune cursum. diuina essentia in p̄nta vita
conspici non valeat. tamē illam credere et ardent̄ con
cupiscē quodāmo est illam videre. Quod affirmat beatus
Aug⁹ sic. d. Qm̄q̃ aut̄ illa sūma incommutabilis essen
cia. lux vera. lux indeficiens angelorū. a nemine cōspici
valeat in hac vita. que solis sc̄is reseruat̄ in celesti pa
tria. Illud tamē credere et intelligē. sentire et ardent̄
concupiscē. vel inhiare quodāmo illud cernē est atq̃
tenere. hec Aug⁹. Et nōndum q̃ cōtemplatio dei mlt̄
tiplicat̄ concupiscit̄. interdū ex creaturaz suaz magni
tudine. cum potēciā ip̄ius. qua vniūsa gubernat
moderat̄ ac regit formidoloso corde mirant̄. De hac
multiformi cōtēplatione moyses abb̄s in p̄ma sua
colla. sic ait. Cōtēplatio dei multaphane concupiscit̄.
Nam deus non sola in comprehensibilis illius substā
cie sue ammiracione cognoscat̄. q̃ ad huc in spe promif
sionis absconditū est. sed et creaturaz suaz magnitu
dine vel equitat̄ sue cōsideratione. vel cotidiane dispen
sacionis auxilio p̄uidet̄. qm̄. s. que cū sanctis suis p
singulas generationes egerit. mente purissima per
lustrant̄. cum potēciā ip̄ius qua vniūsa gubernat
moderat̄ ac regit. cum immensitate sc̄ie eius. et oculū
que secreta cordū late non possunt tremētā corde mi
rariur. cum arenā maris vndazq̃ numero dimēsū
et ei cogitū cogitant̄. cum plurimarū guttas. cū
seculorū dies et horas. cum p̄tenta futura ne vniūsa
obstupescētes sciencie eius assistere cōtēplant̄. cū
ineffabilem clemēciā eius. qua innumēra flagitia
que singulis quibulq̃ momētis. sub ip̄ius cōmittūt̄
aspectu. in defessa longanimitate sustentat. cum

Vocationē qua nos nullis p̄cedentibus meritis gratia
sue misericordie afficit. cum deniq; q̄ occasiones sa-
lutaris tribuit ad optandis. cum quodam admiratōis
intuemur excessu. q̄ ita nos nasci p̄cepit. ut ab
ip̄is amabilis gr̄a nobis lectisq; sue notitia tradet̄.
q̄ ip̄e ad v̄sariū vincēs in nobis. pro solo bone volun-
tatis assensu. eterna b̄titudine ac p̄petuo nos p̄misse
munerat. cum postremo dispensatōem incarnatōis
sue pro n̄ra salute suscepit. ac mirabilia misericordi-
sue in cūctis gentibus dilatavit. Sunt aut̄ alie
quoq; huiusmodi munie cōtemplatōnes. que pro q̄li-
tate vite ac puritate cordis in n̄ris sensibus oriūtur.
q̄mb̄d̄ vel videant̄ mūdis obtutibus vel tenet̄. Q̄s
profecto nullus p̄petuo retentabit. in quo ad huc car-
nalium aliquid vivit affectum. quia non potes aut
dñs videre faciem meam. Non enī videbit me homo
et vivet salz mūdo hunc deditus affectibus q; æternis
hec moyses abb̄s. Sed et hoc considerandū. q̄ p̄fecti
viri cum in orōne vel in gratia cōtemplatōis sūt
constituti. si mentibus eorū interim cogitatōnes vane
vel improbe occurrerint. valde moleste hoc ferunt
et ideo quidq; ab illo vero lumine mentis aspectum
retrahit execrant̄. fastidiūt enī vniūsa. in quibus
mūdis iste v̄satur. sed tamē impossibile est ut non
ad eum. v̄z mūdum tempe orōnis aut cōtemplatō-
nis. vel breui cogitatōnū rapiant̄ excessu. De hoc et
quibusdā alijs Cassian⁹ in colla. pat̄ sic ait. Quō
eternū b̄o paulo. quē ad sūmū p̄fectōis culmen attingit
est p̄uenisse illud poterat cōvenire q̄d dicit̄. nō enī
facio bonū quod volo. r̄. Sed quid sit p̄ncipaliter
bonū. q̄d ap̄lus non poterat p̄ficere cū vellet. dili-
genter indagem⁹. Et est enī bona caritas. laudabil
continēcia. miranda prudēcia. larga humanitas.
circūspecta sobrietas. modesta t̄pania. sancta iusti-
cia. que om̄ia in ap̄lo paulo. eiusq; consortibus

177
ita plena atq; perfecta fuisse non dubiū est ut vñtū
potius qm̄ verborū magisterio ab eis religio doceret.
Sed vna et sola est theoria. i. contemplatio dei. cui me-
rito omnia iustificacōm̄ merita. vniūsa vñtū studia
postponūt. et eius cōpāone fuscant. Bonū ergo hoc
sūmū. i. dei conspectu firmi. et xp̄o iugit̄ m̄heē. ut p-
fecte ap̄us possit adp̄sa. dissolui optat cum corpe
quod caducū. et multū fragilitatis sue necessitatib;
impeditū non potest. a xp̄i consortio non auelli. Qd
enim tam p̄tmax scōrū studiū. qd tam arduū potest
esse ppositum. cui non aliqū ille vñtus insidiator illudat
Quis ita sollicitudine sectatus est. ut m̄qūm cogitacōi
bus sup̄flus labētur. Quis tam familiaris est deo. tam
q; cōiunctus. qui ap̄licū illud impiū. quos sine m̄tensio-
ne orare nos p̄cepit. vel vno die se gaudet cōsequutum
Que licet omnia nō nullis qui sunt grauiorib; viciis in-
voluta. seu a atq; a p̄tā pena aliena videant. stentib;
tamē p̄fectionis bonū etiā m̄imā rerum. multitudo
grauissima est. a multisq; sibi maculis vident̄ aspersi.
si non dicam vane cogitacōis im̄bitas matrix m̄tē
ur̄pserit. sed vel p̄s. qui dicendū est recordatio ord̄is
tempore intencōne supplicantis auerit. nec leui p̄tō
asserit. qui precem deo fundens subito a conspectu
eius. q̄i ab oculis non videntis nec audientis cogita-
cōis im̄probe vanitate secut̄ abscēssit. vnde qui su-
mam totius voluntatis et gaudij et b̄titudinis sue in
diuinis sp̄ualib; rerum tm̄ cōtemplatione cōstituit
cum ab ea vel m̄nta vel paululū violentis cogitacōi-
bus abstrahūt. velut quoddā in se sacrilegi genus p̄-
senti penitend̄is puniūt vlcione. ac vilissimam
creaturā ad quā sic detortus mentis intuitus crea-
tori suo se p̄tulisse lugentes pene impietatis sibi cri-
men asscribunt. Et quidq; ab illo vero lumine mentis
aspectum retrahit excreantur. fastidiūt ergo vniūsa
in quibus m̄ndus iste versatur. sed impossibile est

Ut non ad eum vel breui cogitationū rapiantur excessu.
Nullus q̄ est m̄c hōm̄. excepto saluatore n̄ro natālem
pragationē mentis ita defixus. semp̄ m̄di contemplacōe
continuit. Ut nūq̄m ab ea raptus mūdane cuiq̄m rei
dilectione peccaret. Dicente scriptura. Sidera ip̄a non
sunt mūda in conspectu eius. et m̄c scōs eius nemo mū
dus. Cum ergo semetip̄os cotidie sentiant sancti ter
rene cogitacōis ponderē p̄gruatos. ab illa mentis
sublimitate deidare. et mūte. ymo etiā nescientes in le
gem peccati mortis q̄ transiua h̄nt p̄fecto p̄ quib̄
ad deum ingit̄ ingemiscant. et in ueritate humiliati atq̄
compuncti ad grām dei. que n̄p̄ios iustificat cōuolān
tes. cum ap̄lo p̄stant. Infelix ego homo. quis me libe
rabit de corpore mortis hui⁹. et cōdelectant̄ quidē legi
dei scđm̄ interiorē hōm̄em. que uisibilia uniuersa t̄ncē
des conat̄ deo semp̄ vni semp̄ vident aliā legem in
membris suis. zc. Vere em̄ lex peccati est. quā humano
generi preuaticatio induxit. qua maledictā terra in
opibus n̄ris. post agnitionē boni ac mali cogitacōnū
sp̄mas cepit ac tabulos germinare. Quare aculeis na
turalia v̄tutū semina p̄focant̄. ne illum panē qui de
celo descendit et confortat cor hōm̄is edere. absq̄ uolū
nū sudore poss̄ m̄. hoc ergo mentabile corpus est
mortis per quod p̄fecti quq̄ qui gustauerūt qm̄ sua
ius est dñs cotidie sentiūt cum p̄pheta. qm̄ malum
sibi et amarū est discedere a dño deo suo. hoc est corp⁹
mortis. q̄ celesti eos intuitu retrahens ad t̄rena redū
at. q̄ p̄fallentes eos. atq̄ ordni p̄stiatos. vel huma
nas effigies vel sermones vel negotia vel actus facit
sup̄fluos retrahere. et volentes deo ingit̄ m̄herē. per
fectionē tamē hui⁹ boni. quia mortis corpus obsistat
inuenire non possunt. sed faciūt malū quod volūt
i. traducūt mente et ad illa que ad profectum non
p̄tinent. Idcirco cotidiane suspirys sue fragilitatis
cōpuncti dñm cogitacōnū uarietates et cōscie lateb̄s.
p̄stutant̄ supplicat̄ clamāt. nō m̄tres in iudiciū zc.

Et illud Quis gloriabitur castum se habere cor et ita in-
mam hominū imperfectam quā iusticiā ac sine macula dei semp
indignam esse senserunt. promde quia hys omnibus
ociosis ac superfluis rebus volucē humane mentis
excursum fatemur carē non posse. p hoc utiqz cōsequē
sine peccato nos nō esse veritatē confitemur. Quāto qz
magis profecerit mēs humana. et ad incenore cōtem
placōis puenit puritatē. tanto se immūdiore qsi
p speculum sue puritatis inspiciet. quia necesse est.
ut dum anim⁹ ad sublimiorem se tendit intuitū. et
maiora qm agit prospiciēs concupiscat illa in quib⁹
est et inferiora semp ac viliora despiat. plina siquidē
denotat sincerior obtutus. parit qz maiore repēsi
ōis dolorem. irrepēsi bilis vita. et multiplicat ge
mitus. atqz suspiria. emendatio morum et emulacō
attenta virtutū. Nemo enī illo in quo est potest esse
contentus. et quāto quis fuerit mente purgatiore. tāto
se sordidiorē videns. magis hūilitatis qm elacōis
inueniet causas. Quātoqz magis ad sublimiora con
stenderit. tanto amplius pūdet sibi sup esse quo ten
dat. Semiqz qui carnem suam crucifixerūt cū vicijs
et cōcupiscētijs. et quibus vere crucifixus est mūdus
cum decordibus suis non solum radicat⁹ vicia vniū
sa cōvulserunt. Verū et cogitacōnes. ac memoriā pāo
rum conent⁹ excludere. nichilomin⁹ cum cotidie fide
lit⁹ proficent⁹. ne vna quidem hora macula se posse
carere peccati. Nec tam ex eo debem⁹ nos a dōmīca
cōmuniōne suspendere. quia nos cognoscim⁹ pāores
sed ad eam magis ac magis est ppter anime medi
cinam et purificacōnē spūs auidē festinandū. Vex
tamē ea hūilitate mentis ac fide. ut indignos nos
pcepcone tante gracie indicātes. potius mīs reme
dia vulnerib⁹ expectam⁹. Alioqn nec amulsana quidē
digne psumēda est cōmuniō. Vt quidā faciūt. qui ita
sacramētorū celestiuū dignitatē. et sūctitatē ac mentū
meuunt. ut estiment ea nō nisi scōs et immaculatos

Debere presumere. et non potius ut sanctos mūdōs q̄ nos
 sua participacione p̄fiant. Qui profecto maiore arro-
 gantie p̄sumptione. q̄m declinare sibi videntur m̄cunt
 quia vel tūc cum ea p̄cipiūt. dignos se eorū p̄ceptōne
 diiudicāt. aulco aut̄ iustus est. Ut cum cordis hūilit̄e
 credamus. et fateam̄ illa sac̄sancta mustena. m̄q̄m p̄
 merito nos posse contingere. q̄m ut vana p̄sensione
 cordis elati vel post aīdī dignos eorū participacione nos
 esse credam̄. hec Cassianus. Debent hī etiā qui studio
 concēplacionis intendunt magnopere curare. ut mētē
 semp̄ in hūilitate custodiāt. ne p̄pter elacionē grām cō-
 templacionis amittant. Ad hoc hortat̄ b̄t̄s ḡḡ m̄ li.
 sup̄ ezech. sic d̄. Quisq̄ iam lūmī cōtemplaciōis inten-
 dit. curare magnopere debet. ut mentem semp̄ in hūilitate
 custodiat. m̄q̄m se de gracia qua infunditur extollat
 Quia hī qui vere speculatores sunt. semp̄ sensum
 in hūilitate custodiūt. atq̄ ad eorū mētē intelligētia cōte-
 placiōis mittit. si iactācia nō intrat q̄a et apta est in metib̄
 gracia qua replent̄. et tamē aduersariū ingredi per
 sup̄biam non p̄mittit. Nullus est se dom̄i verū lu-
 minis estimet habere priuatū. quia in eo q̄ se habē
 p̄cipiū estimat. sepe alter est dīcor. quē habē apud
 se bonū aliquid non putat. hec ḡḡ de deo timo et vno xlvii

Cōm igitur concēplacio sicut exp̄cedentib̄
 intelligo sit quedam mentis directio siue in-
 tuitus in deum. Amic desidero ut de deo timo
 et vno velis michi aliqua enarrare. De deo timo et
 vno ut informacōm sanam habeas. primo debes scire
 q̄ sūma cōtemplaciōm genera sūt duo. prīmū v̄sac̄
 circa diuinitatē v̄nitatē. Scdm̄ v̄sac̄ circa p̄sonarum
 trinitatem. De hoc Richardus de s̄cō vir. sic ait. Sūma
 concēplaciōm genera sunt duo. que designant̄ per
 duos cherubyn. qui extēti fuerunt sup̄ p̄p̄iatorum
 prīmū est sup̄a racionē. nec tamē p̄t̄ racionē. Scdm̄
 est v̄sac̄ sup̄ racionē et videtur esse p̄t̄ rōnē. prīmū
 versatur circa diuinitatē v̄nitatem. Scdm̄ aut̄ circa

personarum trinitate. Illa sane supra ratione sed preter
ratione. non sunt. que quoniam ratio patet esse. nulla
tamen humana ratione investigari possunt ut est de uni-
tate deitatis. Illa autem dicuntur et supra ratione et preter
ratione esse. quibus videtur omnis ratio humana cedere.
qualia sunt ea que de trinitate unitate credimus. et multa
que de corpore christi in dubitata fidei auctoritate tenemus.
Quoniam in una et simplici essentia triplex persona sit. vel
quod unum idemque corpus eodem in tempore in diversis locis
esse possit. nulla humana ratio patitur. et hys assertioni-
bus omnis absque dubio ratio maxima reclamare videtur. Hec
Richardus. Tunc igitur videndum est de primo genere contempla-
tionis videlicet de divinitate unitate. De hoc idem Richardus
in primo libro de contemplatione sic ait. Primum autem genus
contemplationis versatur circa divinitatis unitatem.
Deus enim est simplex et summe unum et in illo uno et sim-
plici bono est omne bonum. Quantum ad essentiam nichil
illo simplicius. quantum ad efficaciam nichil illo multipli-
cius. Deus quippe omnipotens est. et ubique potest. Potencia
igitur ergo ubique est. et ubi locus est et ubi locus non est.
Si vero potentialem et essentialiter. quia non est alia eius
potencia. et alia eius essentia. Essentialiter ergo est intra
omnia et extra omnia. infra omnia et supra omnia. Si in-
tra omnia. nichil illo secretius. Si extra omnia. nichil illo
remotius. Si infra omnia nichil illo occultius. Si supra
omnia nichil illo sublimius. Quid ergo illo incomprehen-
sibilius. quo nichil secretius. nichil remotius. nichil
occultius. nichil sublimius. Item si non est aliud eius po-
testas. et aliud eius felicitas. ubicumque summa potestas.
ibi et summa felicitas. summa ergo ubique felicitas est. Quomodo
ergo vel in inferno summe miserie locus esse potest. vel
potest quisquam miser esse. cum summa felicitas iniquum pre-
absesse nunquam deesse. Hec omnia nostra. et vere incomprehen-
sibilia sunt. auxilia et pene innumerable. circa divinitatem
unitatem. et vere unitatis consideratione ratio approbat. cum
tamen non comprehendat. Hec Richardus. Et beatus Bernardus de deo.

et eius effectibus. mepla ad eugenium ppi sic ait. Quid
est deus. voluntas omnip. benivolentissima virtus. lumen
eternum. incommutabilis ratio. summa beatitudo. creans mentes
ad se participandum. vivificans ad sentiendum. afficiens ad
appetendum. dilatans ad capiendum. iustificans ad pme
rendum. accendens ad zelum. fecundans ad fructum. dirigens
ad equitatem formans ad benivolentiam. moderans ad sa
pientiam. roborans ad virtutem. visitans ad consolationem
illuminans ad cognitionem. perpetuans ad immortalitatem
implens ad felicitatem. cunctans ad securitatem. hec bñh.
De deo et p quendam sic dicit. deus est. cui esse totum est
insepabile. quoddam sine fine substantiae. pelagus nul
lis terminis limitatus. quod datus. omnem sensum omnes
naturas. omne tempus supergrediens. Neque enim potest au
geri. qui immensus est. nec minui qui unus est. nec loco
mutari qui ubique est. nec tpe qui eternus est. nec cogita
tione quia sapientissimus est. nec affectu quia optimus est
Ipse longitudo ppter eternitatem incommensurabilem. latitudo
ppter caritatem inmensurabilem. sublimitas ppter maiest
tatem inattingibilem. profundum ppter sapientiam instra
tabilem. hoc sancti scdm aplm comprehendunt. hec ille.
Et quoniam nichil dignum de deo humanus sermo possit
eloqui. tamen latitudo. longitudo. altitudo. et profundi
tas deo quodammodo inesse legitur. De hoc beatus augustinus ait
Nichil enim dignum de te deo humanus sermo loquitur. quia
nec scdm qualitatem aut quantitatem licum vel habitum
sen motum aliquid digne de te dicitur. et tamen latitudo
altitudo. longitudo. et profunditas tibi quodammodo
in esse legitur. Sed latitudo caritatis. qua nos ab erro
re colligit et cunctos in veritate. longitudo vero qua nos
tua longanimitate malos portas. donec emendatos
future patrie restituas. Altitudo autem qua omnem sen
sum et homines. et angelorum. inmensitate scientie super
cellis. profunditas quoque qua dampnandos infernos
iuxta equitatem disponis. atque recto iudicio iuxta
ordinas. Omne igitur supergreditur creaturam. et mentes

intuitu ultra omnia dirigat. q̄ aliquid voluerit de tua p̄
liberare p̄tate suā boni deitas. hec aug⁹. Sic igitur
habem⁹ de p̄mo genē cōtemplacōis q̄d versat̄ circa
diuinitatis vnitatē. Sēdm̄ genēs cōtemplacōis v̄sat̄
c̄ta p̄sonarū trinitatē. De hoc Rich⁹ de scō vic in q̄rto libro
cōtemplacōis sic ait. Sēdm̄ cōtemplacōis genēs v̄sat̄
c̄ta p̄sonarū trinitatē. trinitatis q̄ specularōnē nā
multa firmit̄ credim⁹ veritatē asserim⁹. que tamē non
solum supra racōnē sed et contra racōnē esse videntur
Credim⁹ v̄m̄ deum patre et filiū. et sp̄m̄ sc̄m̄. patrem
a nullo. filiū a patre solo. sp̄m̄ sc̄m̄ a patre et filio. filiū
nascendo. sp̄m̄ sc̄m̄ procedendo. Credim⁹ itaq̄ v̄m̄ eūdemq̄
in p̄sonis trini et in substantia v̄m̄. Vnde alius est p̄
alius est filius. alius est sp̄s sc̄s. nec tamē aliud p̄
qm̄ filius. nec aliud p̄ vel filius. qm̄ amborū spiritus.
Nam alia est p̄sona patris. alia filij. alia sp̄s sancti. cū
sit om̄ibus vna substantia. eadem essentia. et sola nat̄.
hec om̄ia credim⁹. hec om̄ia profitem⁹. et cōstant veritatē
esse. et tamē in hīs om̄ibus. si iuxta humanā estimacō
nem pensent. videt̄ hūana racō fortit̄ repugnare. hec
Rich⁹. Et nōndum q̄ pater qui est fontalis om̄ boni
tas. quia potuit et voluit. filiū dīcūm genuit. cui b̄n
tudinis sue delicias plenissime cōmunicauit. Cōeternū
genuit. quia nūqm̄ sine illo fuit. Cōsubstantialē q̄
ne diuinitatis substantia. duplicet̄. dicit tamē pater ge
nuisse alter p̄ se. sc̄l̄z alterā p̄sonā. que est hoc quod ip̄e
Ex vtroq̄ etiā sp̄s sc̄s procedit. Et ambo se inuicē di
ligentes. cū quoḡ cōdilectum habent. cui caritatis
sue delicias om̄o cōmunicarēt. in quo et p̄ quē crea
ture racōnabiles pro modulo sue capacitatis eisdem par
tiaparet. Ip̄e enī est caritas vtrūq̄ cōiūgens. nosq̄ sub
iūgens. A fonte igit̄ bonitatis qui pater est procedit
donū amoris qui sp̄s sc̄s est. si aut̄ a patre cōsequēd̄
et a filio. quia pater nichil sibi retinuit. q̄ nō filio suo
q̄nquēdo dedit. sicut ip̄e ait. Om̄ia que habet pater
mea sunt. p̄pt̄ea dixi quia de meo accipiet. et amicaabit

vobis. Est autē spūs sanctus equalis vtriq; quia
ex sūma libealitate oportuit sūmū domū pcedere. ergo
et sūmū bonū. Est etiā deus quia domū intrinsecam
est. et quidq; est in deo deus est. Ob hoc et vterq; coetn⁹
est. quia domū intrinsecū prius in deo fuit qm̄ esse. Vel
aliud quidq; creaturas cōtaret exterius et distribuere
De proprietate psonarū. que in diuina natā subsistunt.
Thomas de aquino sic dicit. In diuina natura tres psoe
subsistūt. et hū tres sunt vnus deus. et solis relacōibus
distiguūt. paternitas racōne filiatiōis. pater autē et fi
lius a spū sancto spiracōne. Vt ita dicat spūs scs a pte
et filio processione amoris. qua ab vtroq; procedit. pte
has tres. non est qrtam in diuina natā pōne psonam
Dicit et de hoc bēus aug⁹ in li^o de vrbis apli. Audiuim⁹
dicentē dnm̄. Ego sum qui sum. et deus sūme bonus
est. Cum audis deus sūme bonus est. noli putare de
deo tm̄ patre dictū. sed de patre et filio et spū sancto. Hec
em̄ trinitas vni sunt et vnus deus est. et sūme bonus
est. Ita plane vnus est deus. Vt qn̄ de ipā trinitate mē
rogaris hoc respondeas. ne forte cum audieris. vnus
est deus putes ipm̄ esse prēm. ipm̄ esse filiū. ipm̄ esse
spū sanctū. Non ita est. sed qui pater est in illa trini
tate filius nō est. qui filius est in illa trinitate nō est
pater. qui spūs scs est in illa trinitate nec filius est
nec pater. sed spūs patris. idem q; spūs filij. ipse est em̄
vnus spūs sanctus. et pater et filij. coetnūs patri. et
filio cōsubstantialis et equalis. Hec tota trinitas vn⁹
deus sūme bonus. Hec aug⁹. Est igit solus et verus
deus et vnus immēsus. incommutabilis. om̄ps et ineffa
bilis pater et filius. et spūs sanctus. tres quidē pso
ne. sed vna essentia. substācia seu natā simplex om̄o
pater a nullo. filius a patre solo. spūs scs ab vtroq;
absq; initio. et absq; fine. pater generis filiū nascēs.
spūs scs a patre et filio procedens. Hec tres psoe sūt
cōsubstantiales coetne. om̄potētes coequales. Vni
vniūsoꝝ pꝛincipiū. creator om̄ visibilū et inuisibilū.

spūaliū et corporaliū creatur. hec autē sancta trinitas
scdm suam essentia est indiuidua. et scdm psonarū ppe-
tates est discreta. et nature sue simplicitate non admittēs
diuisionem. nec in psonali ppetate recipiēs vnitatem
sed semp in essentia vnitatis. et in psonis pluralitas inue-
nitur. a qua omnis confusio. et mutua commixtio remoue-
tur. quia cū alius sit pater. alius filius. alius spūs scs.
pater nō potest esse filius nec spūs scs. sic nec ecōsō
spūs sanctus nō potest esse pater vel filius. nec fili' p'r
vel spūs sanctus. Et ergo pater qui generat. filius qui
gignit. et spūs sanct' qui procedit. Et simplex distinctio
sit in psonis. et in natura vnitatis teneat. Vnde licet
alius sit p'r. alius filius. alius spūs scs. nō tñ aliud. Quid
id qd est p'r. est filius et spūs sanct'. pater vero generandi
totam substantiā suam ei dedit sine diuisione. et tamē
totā retinuit sine diuisione. et sic vna et eadem res.
est pater gignēs. et filius nascens. et spūs scs ab utroq;
procedens. De hac trinitate b'at' aug' sic dicit. Trinitas
diuinā psonarū est summū bonū. et purgatissimis mē-
tibus cernitur. Vna est em̄ indiuisibilis essentia. p'sone
tres. Et hec tres p'sone sūt vna essentia et vn' d's et q'libz earū est
vna essentia et vn' d's. pater a nullo. fili' a p'r nascēdo. spūs scs
a p'rē p' filiu' pcedendo. pater filiu' generat. filius gignit.
et pater cū filio spm̄ scin spūat. et q' filius spm̄ sanctū
spūat. hoc habet a patre. Quidq' em̄ p'sona habet vel facit
hoc habet a p'sona. a qua est. et ideo quia filius est a
patre. et ab ipō omnia habet. et quia spūs scs est a p'rē
et filio. ideo habet quod habet commūit' ab utroq;. Sed p'r
hui' nascibilitatē. pater nō est maior nascente vel spū
sancto procedente. quia vnitatis diuine essentiae equalit'
est in ipis. hec aug'. Et nōdum quidq' ad se dicunt.
pater et filius. non dicit' alter sine altero. i. quidq' dicit'
tur quod sbām eorū ostendat simul dicunt'. non ergo p'r
est deus sine filio. nec filius sine patre. sed ambo simul
deus est et vnus deus. Quo circa quidq' scdm sbām vlt'
eternitatem de eis dici potest. ambo simul sūt. Et q'uis

De filio dicat. deus de deo lumen de lumine. abo tamen simul
et semp vnus deus et vnu lumen. Vnde sciendū p̄m
et filiū et sp̄m sc̄m vni esse nat̄alit̄ deum. nec tamen
ip̄m patrem esse qui filius. nec filiū ip̄m esse qui p̄
est. nec sp̄m sc̄m esse ip̄m. qui pater est aut filius. Vna
est enī essentia patris et filij et sp̄s sancti. in qua nō est
aliud pater. aliud filius. aliud sp̄s sanctus. qm̄ vnus p̄s
nat̄alit̄ alius sit pater. alij sit filius. alius sit sp̄s sc̄s
Et nōdum q̄ tota deitas est in patre. tota in filio. et
tota in sp̄u sc̄o. nec minor in patre solo qm̄ simul in p̄e
et filio et sp̄u sancto. similit̄ et de filio et de sp̄u sc̄o in telli
gendū est. De hoc et quibusdā alijs. ad sc̄am trinitatē
spectantibus hugo in li. de sacramētis sic ait. Creatorē
igitur om̄m rerum vnu confitem̄ et trinu. vnu in essēcia
trinu in p̄sonis. quia essentia deitatis vna est. et messen
cia vna. p̄sone tres. p̄ et filius et sp̄s sc̄s trinus est
sine diuisione vnitatis. et vnus sine cōfusione trinitat̄
Tres aut̄ p̄sonas nichil aliud esse. qm̄ essentia vnam
quia tribus esse vnu est. et vna essentia est. Quapropter
tres vnu sunt. sed tres vnus non sūt. quia si tres vnum nō
essent. vna essentia trinu non esset. et si tres vnus esset. tres
non essent. Idcirco tres vnu sunt. ne substantia diuidatur
et tres vnus non sunt. ne p̄sone confundant̄. Quod ergo
pater est filius est. quia vna est nat̄a patris et filij. sed
non qui pater est filius est. quia alia est p̄sona p̄s et
filij. Item que de deo sc̄m sb̄am dicūt. equalit̄ dicunt̄.
de patre et filio et sp̄u sancto. qm̄ substantia p̄s et filij
et sp̄s sancti vna est et equalit̄ est. Deus nomē est.
substantie. et hoc deo esse est qd̄ sb̄am esse. Ideo pater
deus est. et filius deus est. et sp̄s sc̄s deus est. et nō tres
dij. sed vnus deus. qm̄ vna substantia. et sicut alia
sub̄am dicūt. equalit̄ dicūt. et de singulis singu
larit̄ et equalit̄. et de om̄ibus simul. nō pluralit̄. sed
singularit̄ et equalit̄. et cum de singulis singularit̄
dicunt̄. non min⁹ dicūt. et cū de om̄ibus cōiter dicunt̄.
non amplius promittitur. Cum enī d̄. p̄ est deus

non min⁹ dicit⁹ qm̄ cum dicit⁹ pater et filius et spiritus sanctus est
deus. Tota enim deitas in patre. et tota in filio et tota in spiritu
sancto. nec minor in patre solo. qm̄ simul in patre et filio
et spiritu sancto. Similit⁹ et de filio. et de spiritu sancto intelligendū est
Notandū est cum potentia patris aliud nō sit qm̄ essentia
eius. nec amor spiritus sancti aliud qm̄ essentia eius. ne-
cesse omnino est ubi una est essentia una esse potentia. et
unam sapientiam. et dilectionē unam. Dicit⁹ enim pater po-
tens. et non solus pater potens. quia potens est pater
et filius et spiritus sanctus. et nō tres potentes. sed unus
potens. quia potentia una in natura una. et substantia una
Et est filius sapiens et non solus. quia sapiens est pater et filius
et spiritus sanctus. et non tres sapientes sed unus sapiens. quia
sapientia una in natura una et substantia una. Et dicit⁹ spiritus sanctus
benignus et bonus. et est quidem benignus et bonus
spiritus sanctus. sed non solus. quia benignus et bonus est pater
et filius et spiritus sanctus. nec tū tres benigni et tres boni. sed
unus benignus et unus bonus. quia benignitas una
et bonitas una. in natura una et substantia una. hec hugo. "
Sciendum est qd pater non est maior filio. nec pater ul-
filius maior spiritu sancto. nec maior aliquid due persone sit
sūt. qm̄ una. nec tres simul maius aliquid qm̄ due. nec
maior est essentia in tribus qm̄ in duabus. nec in duabus
qm̄ in una. quia tota est in singulis. Unde damascenus ait
Confluentem divinitatis naturam omnem perfecte esse in singula
suarum personarum. id est personarum omnem in patre. omnem in filio.
omnem in spiritu sancto. Ideo qd perfectus deus pater. perfectus deus filius
perfectus deus spiritus sanctus. Et inde est qd pater dicit⁹ esse in filio.
et filius in patre. et spiritus sanctus in utroque. et singuli in singulis
Unde augustinus in libro de fide ad petrum dicit. propter unitatem
nature totus pater in filio et spiritu sancto est. totus qd spiritus sanctus
in patre et filio est. nullus horum extra quolibet illorum est
propter nature divine unitatem. Et tunc apparet aliquatenus
non enim plene potest tantum ab homine referri archa-
num. ex qua intelligentia dicatur singula personarum
tota esse malis. Unde et hylarius ista interius perquirat.

in lib^o m^o de trinitate aut. Affert pleneq; obscuritate
sermo dñi cum dī. Ego in patre. et pater in me est. Nec
memento. natura em̄ intelligēcie hūane racōm hui?
dicta nō capit. nec exemplum aliquod rebus diuinis
compacio hūana prestabit. sed quod in intelligibile
est homī deo possibile est. Cognitionē itaq; atq; intel
ligendū est. quid sit illud. ego in p̄e et p̄r in me est. si
tamē comprehendere hoc. ita ut est valebim^{us}. patre igit^{ur}
in filio et filiū in patre esse plenitudo in utroq; diuinita
tis p̄fecta est. Vnde eadem in utroq; et dicitur similitudi
nem et deitatis plenitudinē confitem^{ur}. Omnia em̄ filius
accepit a patre. nam si partem eiusdem qui genuit ac
cepit. neuter ergo p̄fectus est. De est em̄ ei vnde decessit
nec plenitudo in eo erit qui ex porcione constituit. Veu
ter ergo p̄fectus est si plenitudinē suam et qui genuit
amittit. nec qui natus est consequit^{ur}. fateam^{ur} ergo q
pater est in filio. et filius est in patre et deus in deo. Ecce in
hys v̄bis verbis prout hūana p̄mittit infirmitas p̄
intelligi. ex quo sensu dixerit x̄ps se esse in patre et pa
trem in se. ex eodem et sensu intelligit^{ur} spūs sc̄s esse in
utroq; et singula p̄sonarū in singulis. quia salz in sin
gulis est eadem plenitudo diuinitatis. quia nō est ma
ior diuina natura in aliqua harū p̄sonarū. sed vnus
et indiffēns nature sūt hee tres p̄sone. Ideoq; altera in
altera esse dī. ut p̄dcm̄ est. Vnde amb^{rosius} p̄dcorū v̄borū sinaz
nobis ap̄iens sup̄ illud verbum. deus erat in x̄to mū
dum redolians sibi ait. per hoc intelligit^{ur} esse p̄r in filio
et filius in patre quia vna est eorū substantia. Ibi em̄
est vnitas v̄bi nulla diuersitas. Ecce t̄m̄ illustriū v̄borū
testimonijs. s. Aug^{ustinus} hilarij. atq; amb^{rosius} in idem concinentibus
reuelatione spūs sc̄i in eis loquētis pie credē volentibus
ostendit^{ur}. tamē q̄i p̄ speculum. et in enigmate qualiter
accipiendū sit cū dicit^{ur}. p̄r in filio est. vel filius in patre.
vel spūs sc̄s in utroq;. nec est et aliqua t̄m̄ p̄sonarū
pars dei vel diuine essencie. quia singula harū verus
et plenus deus est. et tota et plena diuina essencia est.

et ideo nulla istarū in trinitate pars est. hi ergo tres. q̄
vnum sunt. p̄p̄ ineffabilem cōmūtiōem diuinitatis. qua
ineffabiliter copulant̄. vnus deus est. pars ergo trinitatē
esse nō potest. quicūq; vnus intubue. In trinitate igit̄
qui deus est. et pater deus est. et filius deus est. et spūs
sanctus deus est. et simul h̄ tres vnus deus. nec h̄m?
trinitatē ita pars est vnus. nec maius aliquid duo qm̄
vnus est ibi. nec maius aliquid sunt omēs. qm̄ singuli
quia spūalis non corpālis est illa magnitudo. qui potest
capere capiat. qui aut̄ non potest credat. et oret vt quod
credit cōm̄telligat. Verum est enī quod p̄ p̄phā dicitur
Nisi credideritis non intelligetis. Nam scdm̄ dñm̄ beatū
Auḡ. Inquirere de trinitate puerisā curiositas est. credē
et tenere sicut sancta ecclia docet fides et securitas est. Vidē
autē eam sicut est p̄fecta et sūma felicitas est. hec Auḡ.
Vnde sciendum q̄acies mentis humane invalida est. ad
conspiciendam diuinē maiestatis excellētissimā lucē.
nisi iusticie fidei et dilectionis diuina donante grā. illius
tetur splendore. quāp̄ diuina votis om̄ibus postulā
da est grā. vt mūdēt̄ oculi cordis ad videndū. Quam
p̄p̄e trinitas sit vnus deus et solus et verus deus. et qm̄
recte pater et filius et spūs sc̄s vnus eiusdemq; sube
del essencie dicat̄. credat̄. intelligat̄. ad hūc sacratissime
b̄titudinis visionē. nemo nisi p̄fidem mūdato corde
attingere poterit dicēte ip̄a veritate. Beati mūdō corde
qm̄ ip̄i deum videbunt. Et quia p̄fidem pueniē ad
agnitiōē. ergo p̄ ut hortat̄ b̄tis Auḡ. Credendum
est p̄at̄ in patrem et filiū. et cor̄ sp̄m̄. et in singulis.
et simul in tris. quia et singulus pater. et singulus
filius. et singulus cor̄ spūs est sūma essentia. et simul
pater et filius cum spū sc̄o sunt vna eademq; summa
essentia. in quā solam om̄is homo debet credere. quia
est solus finis que in om̄i cogitatu actūq; suo p̄ amo
rem debet intendere. hec Auḡ. Hanc sūmā trinitatem
idem b̄tis Auḡ. confitetur m̄li. qui m̄ticipat̄ speculū
ita. d. Confiteor te patrem et filiū et sp̄m̄ sanctum

in personis trinu. in substantia vnu. Verum deum omni
potente. visibilu et invisibilu conditorem. no corp?
aut incorpore positum. neq; ex diuersis speciebus admix
tum. aut membroru copagmibus effigiatu. sed vnus
simplicis et incorporee invisibilis. et manifeste p te nate
te quidem veru patre summe bonitatis. et totius diui
nitatis principiu. manifeste et ingente maiestatis deu
ex nullo initu ducente. sed hominibus initu dantem.
Credo et confiteor no corporali progeme. neq; ex trim
secus. no necessitate neq; voluntate sed natura filiu
generante. Confiteor et veru te filiu ex patre sine ini
cio ineffabiliter natum. Veru deum vngentu. p quem
omnia facta sunt et verbum patris vbum no factum
non creatu. no adoptiuu sed genitum. et vnus cum
patre sube. atq; ita p omnia equalem deo patri. Ut nec
tpe nec gradu. nec potestate esse possis inferior. tatiq;
te esse confiteor. qui genitus es qntus est ipe qui ge
mit te. Non aut quia dico genitu a patre filiu diui
ne et ineffabiliter generatu. aliqd tempus asserbo. sed
nec patrem aliqu cepisse nec te eius filiu. quia semp
fuit pater. nuqm igit non fuisse filius. Non enim
aliter confiteri possum? etnu patrem. nisi cofitea
mur eod te coeternu filiu. Ex filio em pater dicit.
et quia semp pater fuit. semp habuisse filiu dubiu
non est. Te quoq; credo spm sanctu verum deum
non factu. nec creatum nec genitu. neq; ingentu
sed ex patre filioq; inenarrabiliter procedente. et i pre
similq; filio substantiaalit pmanente. Sic igit ab oib;
procedis ut insepabiliter mutroq; pmanas. atq;
ita p omnia deo patri et filio equalem coeternum
et consubalem. Ut neq; pte neq; voluntate. neq;
eternitate. neq; suba diffi possis ab eis vel preadi
a quibus procedis. Igitur etnu prem sine nativitate
eternu filiu et cu nativitate. etnu spm sanctu cu
processione sine nativitate. totu prem in filio et
spu sancto. totu filiu in patre et spu sco. totu spm

sanctū in patre et filio pmanētem. patre et filium
et spm sanctū. vnu deum omnipotētem vna potestate
vno quoq; regno vna maiestate vna etīnitate. ex tūc
et nūc et semp vbīq; regnātem. corde credo. ore cōfiteor
et mente diligo. hec aug⁹ vnde scdm q dicit Rich⁹ de
scō. vic. in iiii^o lib^o de cōtemplatione. caute est nobis
observādū et diligent^r p̄cauendū vt sic in sumis illis
et diuinis asseruam^r substantie vnitatem. vt tamē non
euacuem^r psonarū trinitatē. et sic cōfirmeim^r psonarū
trinitatē. vt tū non dissipemus substantie vnitatē. Qm
multi in eo q de sūme diuinitatis vnitatē sentiūt. verā
trinitatis fidem euacuare cōtēdūt. Et item qm multi
in eo qd de trinitate asserūt. diuine essencie vnitatem
dissipare volūt. Arnobius dicit. Aliud est pater. aliud est
filius. aliud est spūs scūs. Recte quidem dicit. si alius
dicit. non alius. Is vtiq; in eo qd dicit^r alius diuinitatis vni
tatem dissoluit. Sabellius dicit. Idem deus qm vlt
pater est. qm vlt filius est. qm vlt spūs scūs est. ipē tū
vlt est. Iste aut in eo q loquit^r vere trinitatis fidem eua
cuare cōnatur. Sebeut itaq; dicti illi cherubin. p quos
designant^r sūma duo genera cōtemplacōnū se ipōs
mutuo respice. nec vlla intelligencie sue consideracōe
a mutuo cōcordie cōsensu speculacōis sue oculos in cō
traria diuertere Sed scdm p̄dictos hereticos. cherubyn
nri ab aliū aspectu faciem auertūt. quia cōtraria af
fectione multum diuersis. et sibi ipis oppositis intēdūt
et acquiescūt. Scdm p̄mū cherub dicim^r quia vnus et
solus deus est. qui cūcta ex nichilo creauit. Iuxta scdm
cherub affirmam^r quia alius est qui genuit. et alius
est quē genuit. et alius est qui ab vtroq; procedit. S
cherubim isti duo respiciāt se mutuo. et dicam^r qā vnus
idēq; deus est substantiaalit^r vnus et psonalit^r trinus
Dicim^r scdm p̄mū cherub. quia p̄ et fili⁹ et spūs scūs
vni sūt in substantia vna. in essentia vna in natura
vna. Dicim^r iuxta cherub scdm. quia alius est pater in
p̄sona. et alius filius in p̄sona. et ali⁹ spūs scūs in p̄sona

Respicant se cherubim mutuo. et profiteantur absque dubio quia
non sunt aliud et aliud pater et filius et spiritus sanctus. quoniam
veritas sunt alius atque alius. Alius itaque est pater. alius
filius. alius spiritus sanctus. iuxta cherub secundum. nec tamen
aliud est pater. aliud est filius. aliud est spiritus sanctus iuxta
cherub primum. cum secundum mutuum respectum veritas affirmemur.
quia pater et filius et spiritus sanctus non tres dii sed unus
deus. Iuxta secundum cherub confitemur quia filii substantia nostra
substantia in unam personam unita est. Iuxta cherub primum
indubitanter affirmamus quia pater et filius et spiritus sanctus
substantia una et individua est. Veritas tamen iuxta mutuum respec-
tum profitemur quia solus filius veritas incarnatus
est. Cherub itaque cherub respiciat. quoniam unus dicitur. alius non
contradiat. et illa que sue considerationis sunt sic unus
assentit ut tamen que alterius sunt omnino evacuare nolit.
Cherubim se mutuo respiciunt. quoniam summa duo contemplatio
mutui genera invicem sibi occurrunt. et mutua sibi veritatis
concordia alludunt. Et nondum si illa que de personarum
trinitate et substantia unitate in deo credimus per mentis excessum
videre. et pura perspicuaque intelligentia capere nequimus.
nichilominus tamen ea que inde catholica traditione acce-
perimus fide tenemus. Putamus nobis possibile est infrequenter con-
siderationem adducamus ut exemplum studio divinarum
revelationum copiam promereri possimus. Puto siquidem
quia divinarum revelationum consolatio non omnino peregrina
erit eis. qui divinarum sacramentorum archana fidei oculo
tam frequenter quam libenter aspiciunt. quanto magis illis ma-
xime familiaris erit qui ea intelligentie oculo assidue
contemplando. et per mentis excessum sepe videndo. de-
siderio suo satisfacere non possunt. hec videtur. Sic igitur
habemus de secundo genere contemplationis quod videtur etiam
personarum trinitatem. Et nondum secundum sanctum Thomam de aquino
quia deus cum omnino sit indivisibilis et simplex non determinatur
ad aliquem locum ut esse dicatur ubique. quod videtur una
pars eius sit hic alia illic. sed immensitate virtutis sue at-
tingit omnia. que sunt in loco. cum sit universalis causa

essendi. mouēs enī et motum oportet esse simul. Deus
 aut omnia mouet ad suas opaciones. est igit in oib?
 Vnde sciendū q res corporea est in aliquo loco scdm cōtac-
 tum qūtatatis dīmensiue. sed res incorporea p cōtactum
 vūtatū cum careat qūtatate dīmensiua. Si aut esset
 aliquod corpus habēs qūtatate dīmensiua infinitam
 oportet illud esse vbiq. ergo si sit aliqua res incorporea
 habēs vūtatē infinitam. oportet illud esse vbiq. qd sit
 Deus aut est huiusmodi. ergo est vbiq. hec Thōs. Et qūis
 sit vbiq. a nullo tamē corp que sunt cōprehendit. Vnde
 dicit Scotus. Deus enī in omnibus sup omnia est. ipse quidē
 essentia oīm est. qui vere solus est. et cum in omnibus to-
 tus sit. extra omnia totus esse non desinit. Dum enī per
 omnia que sunt diffundit. a nullo eorū q st cōphēdit.
 quia esse quidē de eo p dicitur. quid aut sit penitus
 ignorat. hec Scotus. Ergo prout dicit bāis Aug. Intelli-
 gamus deum si possim? qūtum possim? sine qualitate
 bonū. sine qūtatate magnū. sine indigēcia creatorē. sine
 situ pūtem. sine habitu omnia continētē. sine loco vbiq.
 totum. sine tpe sempiternū. sine vlla sui mutatōne muta-
 bilia facientē. nichilq. patientē. hec Aug. De hoc etiā
 quō deus voluntate sua cūcta creauit. et quō in ipso oīa
 fuerūt. anq ad formaz suaz visibiles procedūt species.
 et quō p molem corporis usqū est. et tamē p in circū-
 scriptam substantiā usqū de est. de hīs et quibusdā
 alijs addiūnitatis potēciā pāncibus petrus dami-
 an sic dī. Voluntas quippe dei oīm rerum siue visibi-
 liū siue inuisibilū causa est vt existant a deo vt condi-
 ta queq. anteqm ad formaz suaz visibiles pcedūt
 species. iam veracit atq. essentialit vuerēt in sui opifi-
 cās voluntate. qd factum est. ait Iohēs. In ipso vita erat.
 Et idē in Apōl. Tu creasti omnia. et ppter voluntatem
 tuam erant. et creata sunt. pūis dīat. quia erant. et
 postmodū fuisse creata. quia que fons expressa sunt
 p conditōne opis. iam intus erāt in prouidēcia et cō-
 silio conditoris. Constat itaq. deum omnipotētē. oīa

secula in eterne sapie sue thesauro concludere. Ut nec ad se
quid accedere. nec a se quidqum p tempore valeat momē
ta transire. Illa igitur ineffabili sue maiestatis ante p
sistens. sic omnia in pūae sue constituta conspectu. Uno
ac simplicia contemplatur intuitu. ut sibi nūqum pe
nitius vel pēta tūseant vel futura succedant. Cui dū
semp esse. atqz idem esse est pēnitatem. Sum omne quod
labitur circūscabit. intra semetipm oīm cursus tem
porū claudit. et sicut intra se sine transitu cohibet oīa
tempora. ita nichilomin? intra se sine spacio vniuersa
continet loca. hinc est qd ait. Celum et terram ego imple
bo. Item pphetam dicit. Celum michi sedes est. terra at
scabellum pedum meorum. Rursum qz de eo scriptum est
Celum metatur palmo. terram pugillo cōcludit. Oedi
quippe cui presidet interior. et superior manet. Nam
celum palmo metatēs. et terram pugillo concludens ostē
ditur qz ipse sit circūquaqz cūctis rebus quas creauit ex
terior. Id namqz quod interior cōcludit. a cōcludēte exte
rius cōtinet. p sedem ergo cui p̄sidet esse interior. ac sup
penditur. per pugillum vero quo continet esse exteri
subterqz signatur. Quia em ipse manet intra omnia.
ipse extra omnia. ipse sup omnia. et superior est p potētā
et inferior est p sustentatōne. et exterior p magnitudi
nem. et interior p subtilitatem. Vbi ergo sit aliquid
absqz eo qui cum per molem corporis nusqum est. p in
circūscriptam substantiā nusqum de est. de quo ait ap̄ls
Quia in ipso constant omnia. Et rursus. Qui ex ipso et
p ipm et in ipso sunt omnia. Est em ut ita dixerim loci
inlocalis qui sic in se continet omnia loca. ut nō moueat
ipse p loca. Et cum omnia simul impleat. nō p partes sui
occupat ptes loca. sed totus vbiqz est. Nec p ampliora lo
ca distrior. nec p angustiora cōtrictior. nec alior
in excessis. nec plus hūiliatus minus. nō maior in
magis. sed vnus idem qz simplex. et equalis vbiqz
nulla indigens creatura. sed eo indiget omnis creatura
Nam et anteqm vātes angelicas condidisset. anqum

tempus vel tale aliquid extitisset. plenas atq; p[er]f[ec]tas
immortalitatis et glorie divitias possidebat. Ad creandū
igit[ur] q[uo]d non erat. non enim aliam inopie necessitas im-
pulsit. sed sola p[ro]prie demēcie bonitas p[ro]vocavit. Nec
beatitudinis rerum condicio conferre aliquid potuit
cum ita p[er] se et in se sit plenus atq; p[er]fectus. Ut nec existe-
te creatura sibi aliquid accedat. nec ea p[er]eunte decedat
hec petr[us] damiani. Unde considerandū. q[uo]d deus nō loco
continet[ur]. Ip[s]e enī sibi metip[s]i locus est. quia in se habi-
tat et existit. et ideo in se continet omnia loca. nec t[em]p[or]e va-
riat[ur]. nec alibi est. quia corpus nō est. sed omnia in ip[s]o
et ip[s]e in omnibus. non partialit[er] divisus. sed ubiq[ue] tot[us]
intra omnia non inclusus. extra omnia nō exclusus. sup[er]
omnia non elatus. infra omnia nō depressus. Ubiq[ue] nēpe
est p[er] divinitat[is] p[ri]ncipiam. in sc[is] aut[em] familiarit[er]. p[er] imba-
bitatōis grām. p[ro]p[ter] q[uo]m nō dicim[us]. pater n[oster] qui es ubiq[ue]
licet et hoc ver[um] sit. sed qui es in celis. i. in sc[is]. quodam
sal[tem] excellēti[us] mod[us]. Celum aut[em] quod dicit[ur] trinitat[is]
non est locus aliquis corp[or]is. extra m[un]dum vel intra.
sal[tem] ut habitat trinitas sicut angeli in empyreo. sed est
ip[s]a trinitat[is] excellēns maiestas que ubiq[ue] est. et omnia
implet et continet. et excedit. ac sup[er]at omnia. nō loca
posicione. sed nature dignitate. et om[ni] potēt[ie] sublimi-
tate. Unde l[uc]as ait. In celum ascendam. i. ad equali-
tatem dei ascendam. Et sciendum. q[uo]d deus incommu-
tabil[is] in se existens. p[re]sentialit[er] essentialit[er] potēt[ialit[er]
est in om[ni] natura sine sui diffinitione. et in om[ni] loco
sine t[ra]nsc[ri]ptione. et in om[ni] t[em]p[or]e sine sui mutabilitate.
De hac divine magnitudinis immensitate. Isidorus m[agist]r[us]
de summo bono sic dicit. divine magnitudinis immensitas
ista est ut intelligam[us] eum intra omnia. sed nō exclusum
et ideo interiorem ut omnia contineat. extra omnia. sed nō
exclusum. et ideo exteriorem ut in t[ra]nsc[ri]pte magnitu-
dine sue immensitate omnia concludat. per id ergo q[uo]d
exterior est ostendit[ur] esse creator. p[er] id vero q[uo]d interior.
gubernare omnia demonstrat[ur]. ac ne ea que creata sūt

sine deo essent. intra omnia deus est. deus ne extra deum
essent. deus exterior est ut omnia concludantur ab eo. Et no-
tandum quod intelligibiliter quodammodo dei essentia
sciri potest. dum esse creditur. hec Isidorus. Considerandum
etiam putat beatus Gregorius in xvi. libro moralium. quod omnipotens
deus sic intendit omnibus. ut assit singulis et simul
omnibus nunquam desit. Nam et si quosdam peccantes
deserit. eisdem tamen ipse adest per iudicium. quibus deesse
cernit per adiuvamentum. Sic itaque exteriora circumdat
ut interiora impleat. Sic interiora implet ut exteriora
circundet. Sic summa regit ut prima non deserat. sic imis prius
est ut a superioribus non recedat. sic latet in sua specie
ut tamen cognoscatur in operatione. sic cognoscatur in opere
suo ut tamen comprehendere non valeat agnoscens
estimatione. sic adest ut videre nequeat. sic videre non
valet. ut tamen eius presentia propria sua indicia testentur. sic se
nobis intelligendum prebet. ut tamen ipsum nobis ra-
dium sui intellectus obumbrat. et rursum sic talis me-
ignorantie nos reprimat ut tamen mentis nostre modus sue clari-
tatis intermitat. quantum et subleuata quippiam videat.
et reuerberata contremiscat. et quia enim sicut est videre
non potest. aliquando videndo cognoscit. hec Gregorius. Sciendum
etiam quod deus ubique est. Ipse namque manet intra omnia.
extra omnia. supra omnia. infra omnia. de hoc idem beatus
Gregorius in ii. libro moralium. exponens illud dominum. Egressus est sa-
than a facie domini. sic ait. Quid est quod sathan a facie domini
dicitur egressus. Quo enim exitur ab eo qui ubique est. Ipse
enim manet et intra omnia. ipse extra omnia. ipse supra
omnia. ipse infra omnia. Et superior est per potentiam. et in-
ferior per sustentationem. et exterior per magnitudinem
et interior per subtilitatem. Qui sumus regens deorsum
continens. extra circumdans. interior penetrans. Nec
alia ex parte superior. alia inferior. aut alia ex parte exterior
atque ex alia manet interior. sed unus idemque totus.
ubique presidendo sustinens. sustinendo presidens. circumdando
penetrans. penetrando circumdans. Unde superius presidens.

129
inde inferius sustinens. et vnde exterius ambiens.
inde interius replens. Sine inquietudine superius re-
gens. sine labore inferius sustinens. interius sine exte-
rius penitans. exterius sine extensione cunctans.
Est itaque superior et inferior sine loco. est amplior sine la-
titudine. est subtilis sine extenuatione. Quo enim exiit
ab eo qui dum per molem corporis usque est. per incalculabilem
substantiam usque deest. hec ergo. Vnde secundum dominum beati Augustini.
Dummedigmitatis excellencia tanta est. quod mens de deo co-
gitans deficiat. cum sit incomprehensibilis. Sensus non per-
cipit cum sit invisibilis. lingua non explicat cum sit ineffa-
bilis. tempus enim non mensurat cum sit incommensurabilis.
locus non capit eum. cum sit incommensurabilis. scriptura non
notificat cum sit inestimabilis. virtus non attingit.
cum sit inaccessibilis. desideria et vota transgreditur.
cum sit incomparabilis. hec Augustinus. Ergo putat dicit Damascenus.
Solutus deus sui ipsius perfectus contemplator est. lucem
enim inhabitat inaccessibilem. quam nulla cognatio valet
attingere pure videlicet cernere. Vnde tenendum est. quod deum
in via cognoscere possumus quia est. in patria vero sicut est
sed nec hic nec illic id quod est. Nam id quod deus est non
solum hominum. sed et angelorum supergreditur intellectum.
De hoc beatus Augustinus in libro soliloquiorum sic dicit. Nemo novit
patrem nisi filius. et eorum spiritus. Solum quidem sibi sola tri-
nitas integre nota est. Sancta trinitas supernaturalis. et super-
tenarabilis. et superimpenetrabilis. et superinaccessibilis
et superincomprehensibilis. et superintelligibilis. et superessencia
licet exuperans omnem sensum. omnem rationem omnem in-
tellectum. omnem intelligentiam. omnem essentiam super
celestium animorum. quam neque dicere neque cogitare. neque in-
telligere neque cognoscere possibile est etiam oculis angelorum.
hec Augustinus. Dicit de hoc et Hilarius. perfecta scientia est
sic deum scire ut licet non ignorabilem tamen incompre-
hensibilem scias. Est enim progenies ingenti. unus
ab uno. virtutis virtus. sapientia sapientie. gloria glorie. ge-
nerationis huius sacramentum ego nescio. non requiro

et consolabor me. quia archangeli nesciunt. angeli non
audierunt. secula non tenent. propheta non sensit.
apostolus non interrogavit. filius non edidit. hec hilarius
oportet ergo secundum quod dicit glossa super dyonisiu[m] de divinis
nominibus deo attribuere. tamquam sibi soli cognita. super
substantiali[m] de sermone sancti. que est ignorantia in
respectu sublimitatis que est in abditis. propter inaccessibile[m]
quam inhabitat lucem. super omnem rationem et intellectum
et substantiam existentem. igitur quoniam iste modus
cognoscendi impossibilis sit omni creature. tamen cogni-
tioni viatoris modo suo potest esse possibilis. Ideo antea
dyonisius quia dicit. Ipse enim supereffentialis et intelligenda
est de cognitione vie qua intellectus viatoris vi-
det deum per aliquam formam. quia illa forma deficiat a
representatione divine essencie. et per eam non potest videri.
sed tamen cognoscatur. quod deus est super illud quod de ipso intellectu
representatur. Unde illud quod est remanet occultum. et hic
est nobilissimus modus cognitionis ad quem possumus
pervenire in via. et ideo non cognoscimus quid est. sed
quid non est. Et nondum quod sanctus dyonisius tractatur de
divinis nominibus. ad superexcellenter non attingit
veritatem divine nominis. attingit tamen ad verita-
tem hominum possibilem contentus cognitionis terminis di-
vina providencia hominibus adhuc exultantibus
pulsis. Quia nulla rerum creaturarum species ita eius simi-
tudini appropinquat. ut id quod vere deus est expresse et secundum
proprieta[m] ostendat. Non ergo vere deum dicimus. dum
aliquid eorum que sunt. eum esse affirmamus. Nulla siquidem
essencia est. nulla bonitas. quia supereffentialis est. et per
quam bonitas et super omne quod dicitur aut intelligitur exaltatur.
propterea negativa in divinis significationibus preponitur
affirmative. et vere dicimus ipsam veritatem. que super
eminet omnia non esse aliquid eorum que sunt. quia ig-
noramus quid ipsa sit eius supereffentialitas et invisibi-
litas et ineffabilitas et infinalitas. Quod enim infinitum
est scientia humana estimari non potest. quod ineffabile

est non dicitur. quod inuisibile non cognoscatur. quod vero
superessentiale non comprehenditur. Qui igitur recto iudicio
itinerare deum querunt. eum super omnia sublimatum esse
cognoscunt. ac per hoc eorum ignorantia vera est sapientia
et nesciendo eum in hijs que sunt. melius eum sciunt
super omnia que sunt et que non sunt. Unde Augustinus? Qui
melius nesciendo satur. Et deus in suis. Et in ignorantia
vera est sapientia. quia creatoris immensitas omnem creaturam
impossibilitatem transcendit. cum ad semetipsum comprehendendam
nequaquam creatura sufficiat. De ipso igitur mens
humana aliquid capere potest. ipsum non potest. Ergo nulla
ratio vel intellectus est qui similitudinem ipsius quam
incomparabilis est possit attingere. Deseratur enim et diles-
cat omnis creatura visibilis et inuisibilis dum comparatur summe
et supernaturali nature que est super omnia. Deus enim nichil
est aliud quam infinitum pelagus quoddam perfectionis
in quo reseruat esse vivere et intelligere et simul omnes per-
fectiones. et quia intellectus noster. non potest apprehendere
illud esse divinum quod est infinitum pelagus uno conceptu
vocat enim multis nominibus. nunc ipsum vivere. nunc ipsum in-
telligere etc. Nam nulla res creata potest recipere illud pe-
lagus infinitum perfectionis. sicut nec tota aqua maris
se comedare modico vasi sed una quęque creatura deesse
recipit secundum modum suum. Nam ignis ipse divinus illucet
quidem mentibus viatorum. sed permanet in notabilis.
utpote inuisibilis. Nam qui in effectibus suis quia est
multiplicatur dicitur. quod secundum naturam sic penitus ignoratur
hec glossa. Et nondum quod cum aliqua corporalia in sacra scrip-
tura dicuntur de deo deputata de oculis vel auribus et similia.
sicut et per prophetam. Oculi domini super iustos. et aures eius in
preces eorum. hec et hieronymus. oculum quendam et spiritalem
intelligentiam habent. Unde damascenus? de deo loquens
appellat dei oculos. et palpebras considerat in virtute
universorum. aures et auditum eius per incarnationem et in depreca-
tione susceptionem. os et loquelam voluntatem sue demon-
strationem. ab omni et potum nostrum ad eius voluntatem

conſum. odoratu eius acceptacōm. faciem eius p opa
tiones demōſtracone manus eius opacōm pfectionē
dextram auxiliū eius in proſpens paſſacōne eius di
noacōnem. et exquiſicōne corp. que apud nos ſunt. pe
des et inceſſum. auxiliū indigentiū. vel vſacōne inim
corp. ſuramētum et tranſmutabilitatē cōſilij eius et
voluntatis. iram et furorem cōuſione ad maliciam
et iniquitatem vindicandam. Oblivione aut et ſomp
ni et dormiacōne. dilacōne eius que ad inimicos eſt
vſacōis et auxiliū retardacōne. et ſimpliat^r dicēdo omnia
que corporalit^r dicūt^r dedeo. occultam qñdam habē intelli
genciā. ex hijs que ſunt apud nos. ea que ſunt ſupra
nos edocentē. qđ de angelis ſimilit^r modo ſuo licet mō
pabilit^r inferiori intelligendū eſt. her damasceⁿ? Cūta
quod eſt. considerandum. qđ in hominē qui ad ymaginē
eſt creatus dei. duo ſunt ſenſus. unus exterior. et alius
interior. et uterq; bonum ſuum habet in quo reſtat^r
ſenſus exterior reſtat^r cōtēplacōne hūilitatis ſenſ^u
interior cōtēplacōne divinitatis. p^rea ei deus hō
factus eſt. ut totum hominē bñficaret. et tota cōu
ſio eius eſſet ad ipm. et tota dilectio eſſet in ipm. cum
aſſenſu carnis videtur p carnē. et aſſenſu mentis videt^r
p cōtēplacōm. hoc eſt totum bonū hominē. ut ſive
ingredere^r ſive egredere^r. paſtua in ſuo factore vnie
mnet. paſtua foris in carne ſaluatoris. paſtua inte
rius in divinitate creatoris. Cum aut homo exiſtat ex
carne et anima. et in carne ſunt qñq; ſenſus. ſcilicet
viſus auditus. guſtus olfactus et tactus. quos tñ
non monet. abſq; aīe ſocietate Ita anima ſili mō
habet qñq; ſenſus ſuo modo. quia ſpūales res. non
corporalib^{us} ſed ſpūalib^{us} ſenſibus rimande ſūt. Vñ
divina vox in deuter^o. ait. Videte qđ ego ſum ſolus dñs
Ecce ſpūalis viſus. Et in apok. Qui hñt aures audire
audiat qđ ſpūa dicat ecclie. Ecce audis ſpūal. et in ps Guſtate
et videte qm ſuavis eſt dñs. ecce guſtus ſpūalis. Et
ap^lus. xpi bonus odor ſum^{us}. ecce olfactus ſpūalis

Et in ciuili^o muliere fide se tetigisse magis qm corpe
ostendit. d. Quis me tetigit etc. Ecce tactus spūalis
Sic ergo cum omni cautela obseruandū est. quid ad
corpis sensus. quid et ad dignitatē anime p̄tinet. Ex
hys plane patet. q̄ sicut experientia corporaliū fit sensi-
bus corporalibus. ita experientia spūaliū fit in mente
sensibus spūalib^{us}. Vnde sicut gustus exterior. cū attin-
git gustabile. vel attingit ab illo. tūc vere habet noti-
tiam experimētalem illius. Sic est de gustu mīorū
et alijs sensibus spūalib^{us}. nam si aliquis legerit.
vel audierit ab aliquo. q̄ dulcis sit dñs. ppter hoc nō
habet noticiā experimētalem de hoc. nisi gustus spūal^{is}
attingat dulcedine diuina ut dicē possit cū sponsa
fructus emē dulcis gutturi meo. Cān. y. vbi loquit^{ur}.
de gustu spūali ut dī. glō. Quid namq̄ prodest multa
cognoscere nec illa experiri. nec ad aliquē vsum illa
habere. Ad hanc experientiā hortat^{ur} petrus in canonica
sua p̄ma. d. Si tamē gustastis qm̄ dulcis est domin^{us}.
Isti autē sens^{us} mīiores spūales īpediūt ab illa experimēta-
li noticiā. et hoc duplici īpedimēto. Vnū īpedimētū
procedit ex natura corrupta. aliud ex negligēcia p̄p̄a.
De p̄mo īpedimēto videt^{ur} nature hūis bñ^{us} sup̄ Cān.
sic dī. Saporem interiorē p̄didim^{us} ab ip̄o pene exordio
generis nr̄i. ex quo cordis palatū sensu carnis p̄ualēte
infectat virus serpēt^{is} antiqui. cepit non sape bonū. ac
sapor noxi^{us} subintrare. et insipientia mulieris id est
sensualitat^{is} saporem boni excludit. quia serpētis mali-
cia et astutia mulieris insipientiam circūuenit. hec bñ^{us}.
Ille namq̄ morsus serpentis fecit sensus laqueatē mī-
ores et thabescere. Extunc enī visus spūalis interior
tenebrescit. auditus sūdēscit. olfactus thabescit. gust^{us}
amarefcit. et tactus grossescit. Vnde clamat propheta
Oculos habēt et non videbunt. aures habent et non
audient etc. Tales enī manēt in tenebris exterioribus
carnis. De īpedimēto scđd dī in li^o de spū et aīa. hoc bñ^{us}.
magmū quod habuit homo ex duplici sensu. s. exteriori

et interiori bene ordinato. magnū malū sequūtū est
qm̄ perditō bono quod intra exit. egressa est aīa ad bo
na aliena que foris erāt. et pactum fecit cum delecta
tiombus seculi requiescens in illis. nō attendēs bonū
sui interioris absentiā. eo q̄ consolationes suas ter
nēt in bonis aliens. Nam cum exterior sensus car
nalis bono suo vatur. interior sensus q̄ obdormit
non em̄ cognoscat bona interioris sensus qui iocū
ditate bonorū exteriorū rapit. hec m̄ l̄ de spū et aīa
Qualit̄ aut̄ hī sensus interiores reforment̄. et repa
rentur ab hūm̄^{id} impedimētis. De hoc sciendū. q̄
primū impedimētum. scilicet corruptionē nature tol
lit xps qm̄ suam sapiētiam et grām in fūdit cordib⁹
hōim. et peccatū exterminat cōcupiām malā et cōsept̄ itell̄
hōim et affectum purificat et cordis palatū sanat.
De hoc b̄t̄s b̄n̄b⁹ sup̄ Cānsit aut̄. Sapia assidue vnat
maliciā. i. cōcupiscētiā in mētibus ad quas intraverit
saporem mali quā illa inuexit sapore meliori exter
minās. Intrat em̄ sapia. dūm sensus carnis infirmat
intellectum purificat. cordis palatum sanat et reparat
sanato palato iam sapit bonū. sapit et ip̄a sapiētia
qua in bonis nichil est melius. hec b̄n̄b⁹. Contra impe
dimentū scdm̄. s. m̄am negligētiā. necesse est ut sens⁹
nū exteriores sopiant̄. et a sua euagatiōe restringant̄
quia tūc sensus interiores exatant̄ et exatant̄. Unde
dicit b̄t̄s ḡg⁹. Si exterior euagatio sensus clauditur. in
terior sensus apitur. Cuius ratiōe reddit hugo de archa
noe ita. d. uentes quas cure carnales exagitant. non
cōprehendūt sapidam sapiām. sed qui minorat̄ actū
ille inuēit eam. quia dūm anim⁹ ab exterioribus abs
trahitur ad se ip̄m colligitur. et robustior ad cēna cōtem
planda subleuat̄. et cum a delectatiōe carnali abstrahit̄
necesse est ut statim aliquid spūalis gaudij p̄gustat̄
inapiat. ne si mēs oīmo a delectatiōe remāscat aliena
q̄i semen aridum sine humore ad germen sapiēcie

non possit conalescere. fit ergo diuina gracia aspiante
ut mens sit abstracta. et terrene desiderijs exuta. statim qua-
dam insolentia pfundat. et amplius amarum cognos-
cat esse quod deseruit. quo magis dulce sentit quod inuenit
hec hugo. Ex his igitur dictis colligere possimus quod quanto magis
sensus exteriores a carnalibus desiderijs recaperimus. tanto
validius sensus interiores et spirituales ad degustandum di-
uina et celestia conalescunt.

Quibus modis spes contemplatio variatur et de alienatione et excessu mentis et de rapto pauli apostoli xlvij.

Desidero et scire quot modis variatur qualitas
sive spes contemplationis. Scire debes quod tribus mo-
dis contemplationis qualitas variatur. primo enim
modo contemplatio agit mentis dilatatione. Secundo mentis
subleuatione. Tercio vero mentis alienatione. agentis autem
dilatatio est. quando spiritus sanctus cor hominis ingreditur. et per
suam gratiam omnes affectiones carnales sive seculares
de ipsa mente eliminantur. et cor magno ardore amoris
dei inflammatur. ac et dilatatur. modum tamen humane in-
dustrie non supergreditur. agentis vero subleuatio est
quando intelligentie viuacitas diuinitus irradiata humane
industrie metas transcendit. nec tamen in mentis alienationem
transit. ita ut et supra se sit quod videat. et tamen ab assuetis
penitus non recedat. agentis autem alienatio est quando prin-
cipaliter memoria menti exadit. et in peregrinum quendam hu-
mane industrie statum diuine operationis transfiguratione
transsit. primus itaque modus sive spes contemplationis
agit mentis dilatatione. Exclusis namque vitiis de cubi-
culo cordis. et decentibus virtutibus adornato. subintrat
dilectio dei. Qui vero diligit deum et mandata eius
seruat peccatis resistendo et virtuose viuendo. illius mentem
deus libenter visitare dignatur. ac in illa mansionem deside-
rat facere. teste veritate que ait Si quis diligit me homo
non meum seruabit. et pater meus diliget eum. et ad eum
veniemus. et mansionem apud eum faciemus. Cuius vero cor
omnis deus per suam personam sic visitat. illius mentem diuinitus
amor inflammatur. et exclusis omnibus cupiditatibus

feruēs caritas dei omnia interiora anime occupat et per
suam dilectionē dilatat. Talis vero anima sic per amorē
dei dilatata videt deum. quod contingit cum deus qui spūs
est visitans animā principalit̄ ad esse sentiat et intelligit.
Unde dicit beatus bernardus. Oculis meis intelligentia mea videt
ergo deum dicam. cum eius praeiam in anima per intellectū
utrumque percipim⁹ et sentim⁹. Cum igitur sentias gratiam cog
nosce praeiam. Nam prout dicit beatus gratus. Qui in mente integra
deum desiderat. perfectio iam habet quē amat. Neque enim
quisquam posset deum diligere. si enim quē diligit non
habet. hec gratus. Anima vero per gratiam sibi infusam sen
tiens adesse praeiam sui creatoris. suum intuitum et
totū affectum dirigat in ipm. in eo delectando. et ipm
super omnia amando. In quo autem talis latitudo caritatis
est. fortiter curat viam mandatorum dei. Unde dicit psalmista.
Viam mandatorum tuorum cuncti. cum dilatasti cor meum. Adhuc
latitudinē cordis habendam. hortatur dominus per psalmistam. Dilata os
tuum et implebo illud. Ac si dicat. Dilata et extende per desi
derium sancti os cordis tui. et ego implebo illud visitando
et replendo illud multiplici dono spiritus mei. Anima vero
deuota quae sic ad domino visitat. habens et cōtinuē illum
in seipm intuetur per cōtemplationē. amplectitur per dilectionē
deosculatur per deuotionem. De hoc beatus Bernardus dicit. In
li. cōtemplationis sic ait. Deus audit videlicet ab anima
per reuelationē. videt per cōtemplationē. deosculatur per deuotionē
assumit per dulcedinem suae infusionē. Audit per reuela
tionē. donec voce eius paulatim inualecente. tota per
strepentium tumultuatio sopiat. solaque illius vox audiat.
donec omnis illa tandem tumultuantium turba dispareat
solusque cum sola remaneat. et solum sola per cōtempla
tionem aspiciat. videt per cōtemplationē. donec ad in
solite visionis aspectum pulchritudinis quae admirationē
paulatim anima incalescat. magis magisque manifesta
tat. et tandem aliquando tota incandescat. donec ad ve
ram puritatem. mentisque pulchritudinem tota reformetur
et ille interne habitaculis talam⁹ vndeque virtutibus adornetur.

tandem aliquñ talamo ornato et introducto dilecto si
duca iam invalescente desiderio q̃ pr̃igente. cum se vl
terius iam cohibere non valeat. subito in oscula ruit.
et impressis labijs int̃ime deuotionis oscula figat.
Per deuotionē sepe et multiformit̃ deosculat̃. S̃m̃
interim cubiculū stermit̃. donec int̃im̃ anime finis
ad suā pacem et tranquillitatē componat̃. Do
nec tandem dilecto in ter vbera collocato. ad ineffa
bilem quādam diuine dulcedinis infusionē. tota ī illi
desideriū liqueat. et spūs ille qui dñō adheret. vñs
spūs fiat. Puto quia expta tanta dulcedine. et tam
intima suauitate. de cetero iā nō possit anima illa pul
santi dilecto aliquas moras innectere vel vlla expecta
tione fatigare. presertim cum sibi ip̃i om̃is mora minis
longa et expectatio videatur onerosa. Semper vt ar
bitror ad habitacōis sue introitum libent̃ obseruabit
vt ad dilecti sui suscepiōnē semp̃ parata sit. Sed quāuis
iam parata sit tūc t̃pis eiusmodi anima aduenientē
suscep̃e nescio si et eque parata sit. et expedita vocanti
occurrere. Puto enim non esse eiusdem facultat̃ sus
cipe vementē et sequi vocantē. Aliud est cum ip̃o intro
ire. atq̃ aliud est ad ip̃m exire. Ibi anima ad semp̃am
reuerit̃. et cum dilecto suo vsq̃ ad int̃ima cordis sui
penetrabilia ingredit̃. hic extra semetip̃am duatur
et ad sublimia cōtemplanda subleuat̃. Quid namq̃
est eius introire. nisi se totam in semp̃am colligere. Quid
vero est eius exire. nisi semp̃am extra semetip̃am totā
effundere. Nichil itaq̃ aliud est aīam cū dilecto suo
in cubiculum ingredi. et solam cum solo morari dul
cedine q̃ perfrui. nisi exteriorū om̃iū obliuisci. et in ei
dilectione sūme et int̃ime delectari. se solam cū dīcō
videt. qñ exteriorū om̃iū oblita ex propria consideratōe
in dilecti sui dilectionem desiderii sui purget. et ex
hīs quē in int̃imis suis considerat. aīam suā in eius
modi affectum inflammat. et tam ex bonorū qm̃ ex
malorū suorū consideratōne in gr̃atū actōnē assurgit.
et hinc p̃m̃pensa gr̃a. hinc p̃m̃dulta vena int̃ime

Deuotionis victimas p'soluit. Vsq; q' in intimū dilectus p'
ducatur et in optimo collocatur. qm ex intimo affectu. et se
omnia diligit. Cogita quid sit quod in vita tua ardens
dilexisti. anxius concupisti. qd te iocūdius afficiebat
teteris qz omibz profundius delectabat. Considera q'
si eandem affectionis violentiam. delectacōis qz habu
dantiā sentis. qm nūm dilectoris desiderū in ardore
qm in eius dilectione requiescas. Cui dubiū sit. q' inti
mū illum affectionis tue sūū necdum teneat. si intime
dilectionis aculeus aīam tuam in diuinis affectibus
min' penetrat tepid' exagitat q' alienis affab' penetrare v'
exagitare solebat. Sed si tantā prorsus vel forte validi
orem dilectionis vel delectacōis violentiā in intimis
tuis circa diuina p'sensas. qm alias vniqm experit'
fueris. Vide adhuc si forte aliud aliquid sit. in quo delec
tari vel consolari possis. Certe qm dū possum' ex aliena
qualit'qz re consolacionē vel iocūditatē cōape nondū
audeo dicere. intimū ardentissimū amoris sūū tenere
Sathage festina trahere eū adhuc ad interiora tua. et
secreta cordis tui penetrantia. quecūqz es cuiusmodi
anima. Certe si alienā aliquā consolacionē queris
vel recipis. denū tuū qm fortassis sūme nō dū tamē
singularit' diligit. nō dū ergo in intimū p'ducatur
nondū in optimo collocat'. Si ergo non sathagis mē
ducere eum ad intima tua. quomō te credam posse seq'
eum ad sublimia sua. Certum ergo signū tibi sit que
cūqz es anima q' dilectum tuū min' diligit. vel ab illo
min' diligens si ad theoricōs illos excessus nō dū vo
cari vel vocantē sequi non dū merueris. hec b'ich'
"Secund' vero modus siue spēs cōtemplacōis agit'
mentis subleuacōne. arens enī p'ntia sui creatoris visi
tata et ex eius amore dilatata. ppter feruētē caritatem
dei quā in se sentit vltia non valens se continē interioz
ac spūali intuitu sursum se librat desideris illum vidē
a quo tam dulcē visitat' ac consolatur. Cum vō mēs
siue anima sic sursum elenata p' feruētē amorem.

xpo inherere. inquit in brachia eius aliquo consopiri
ut non solum delectabiliter sed et tenaciter deo inherere
et quia in quadam abstracta ab omni visibili sensu et
memoria sic tamen ut non plene suimet oblita nec tamen
vere compos sit sui. Iuxta illud C. an. Ego dormio et
cor meum vigilat. Est enim talis iste sompnus sicut
illorum qui capiunt dormire et tamen vident sibi ea que
circa se sunt aliquo sentire et intelligere. sed pro sopore
non aduertunt. sic amor dei cum intelligentia coniungitur
inheret mentem. et ab exterioribus abstractam sua
virtute deo conglutinat. et coniungit. et quanto amor ve
hemencior et intelligentia lucidior. tanto validius me
tem in se rapit. quousque tandem omnium que sub deo sunt
oblita. in solo diuine contemplationis radio libere figantur
licet breuiter in quodam velut chorusco lumine celitus e
mitantis. quia corpus quod corrumpitur aggrauat
aniam. et deprimit eterna inhabitatio sensum multa
simul cogitantem. Sensus enim hominis per se pauca potest
et vix tenuiter cogitare. Subleuatus autem a flatu superni
luminis. tanto plura simul intuetur. quanto super se sub
luminis eleuatur. Sed corruptio terram corporis. et varie huius
vite occupationes deprimit aniam et reuocant ad se ip
sam. ut gemens clamare cogat cum apostolo. In felix ego
homo. quis me liberabit de corpore mortis huius? Quanto
ergo mens plus sobria est ad ista inferiora. et humana
cogitanda et tractanda. tanto plus a superioribus et ce
lestibus per deuotionis intimam elongatur. et quanto feruenter
ab inferiorum memoria affectu et intellectu ad superna
sustollitur. tanto perfectior est deuotio. et purior est con
templatio. quia simul perfecte non potest utraque esse intentio
que ad invicem sicut lux et tenebre sunt diuersa. Nam
qui deo inheret in lumine versatur. qui vero mundo inheret
in tenebris est. Et nondum prout dicit beatus Gregorius in 1. li.
morum. quod mens cum in contemplatione suspenditur. cum
carnis angustias superat. per speculationis vim deliber
tate aliquid intime securitatis rimatur. stare diu

sup semetipā non potest. quia et si hanc spūs ad summa
euehit. tunc tū ipā ad huc corrupciōis sue pondere de
orsum pūit. Unde m lib^o Job dicit. Et cum spūs me
pūte transiet. nobis pūabus spūs transit. qū mvi
sibilia cognoscim^{us} et tū hec non solide sed raptim vi
dem^{us} neq^{ue} emⁱⁿ in suauitate contemplaciōis intime diu
mēs figitur. quia ad serpām ipā immēsitare lūmīs
reūberata reuocatur. cumq^{ue} internā dulcedinē de
gustat. amore estuat. ne sup semetipām niat. sed ad
infirmittas sue tenebras fracta relabit. et magna v
tute proficiēs videt. quia videre nō potest hoc quod ar
denter diligit. nec tamē ardēt diligit. nisi aliq^uten^{us}
videret. Non ergo stat sed transit spūs. quia supnā
lucem nobis contemplatio et inhiantibus apit. et
mor infirmantibus abscondit. hec g^og^o. De hoc iterp
būle g^og^o sup ezech. sic ait. Sepe namq^{ue} anim^{us} ita in
diuina concēplaciōe suspendit. ut iam se pape de
etna illa libertate. quā oculus non vidit. nec anim^{us} au
diuit aliquid p qūdam ymaginē letet. sed tū mortali
tatis pondere reuerberat^{ur} ad yma relabit. quia quib^{us}
dam pene vinculis ligatus tenet. hūana quippe mēs
cum supiora illa atq^{ue} celestia utiq^{ue} inemignate cō
spiciat. iam de claustro habitaciōis corporee p subleua
tam cogitaciōē exit. atq^{ue} illum hūilit^{er} adorat. cui^{us}
et si videre subām non valet. iam tamē eius potētiā
p illūaciōē spūs rimatur. hec g^og^o. Vbi considerādū
q^{uod} sancta anima. cum ad supiora cōtemplanda sub
leuat. p nulla ibi facta mora. statim ad inferiora rela
bit. et postmodum ex memoria illorū que vidit suauit^{er}
pascit. De hoc b^{ea}t^{us} b^{ea}t^{us} h^{ic} sic dicit. Anima quippe que
p^{ri}mo in scola hūilitatis sub magistro filio dei. ad se
ipām m^utare et se cognoscere didicit. et de scola hūili
tatis duce spū. puenit ad celaria caritatis. Deinde suf
fulta floribus. et stipata malis. i. vitiabus. et bonis
moribus. ad regis tunc cubitū digne admittitur
cui^{us} amore laquet. Vbi modicū q^{uod} hora media silencio

facto maelo inter desideratos amplexus suavitē quiescēs
 ipā quidem dormit sed cor eius vigilat. quo utiqz in
 terim veritatis archana rimat. quorū postmodum
 memoria statim reditura pascatur. felix em̄ illa hō
 sed pua mora ibi videt inuisibilia. audit ineffabi-
 lia. hec bñh? Unde et deuota vir. qñmus mente in cō-
 templatione eleuata. De martū scripto lūmīe furtum
 aliquid et tenuit attingant. tamen statim ad semet-
 ipōs reuersi ab ea luce quā viderūt ad suas tenebās
 suspirando redeunt. Quod bñs ggl tangit. exponēs
 illud dñm qđ habet in Genesi. Cum inquit ad pntes
 prios rediret Jacob in via. angelum inuenit. cum q
 luctam magnā inijt ita. d. Is em̄ qui certat in luc-
 tamie. aliquñ se supiore. aliquñ vñ eum cū quo cōten-
 dit in ferocem inuenit. Est em̄ in cōtemplatiua vi-
 ta magnū inuitat cōtencō. cum sese cōtemplator ad
 celestia erigit. cum in rebus spūalib? aīm tendit. cū
 transgredi nitit. omīe qđ corruptibile videtur. cū sese
 angustat ut dilatat. et aliquñ vñat quidē et reluc-
 tantes tenebras sue ceitatis exuperat. vt de mēcū
 scripto lūmīe quedam furtum et tenuit attingat
 sed cum ad seipām protm? reuerberata reuertit.
 ab ea luce ad quā respirando transit. ad sue ceitatis
 tenebras suspirando redit. Quasi ergo vñat ange-
 lus. qñ intellectu intimo apphēditur deus. quia
 intelligendo et sentiendo de mēcū spūco lūmīe aliquid
 degustat. Quasi et vñat homo. qñ subtracta int-
 ma luce nolens remittēs qđ ad assuetas tenebras redit
 Si igit ad pntes prios. i. ad sanctos in celo redire cu-
 pim? teneam? in via angelum. vt suauitate intima
 apphēdam? deum. tenentes vñ angelū vno clau-
 dicam? pede. et sic nervi arefactio. p quod intelligi-
 carnalū desideriorū repressio siue extinctio. Ompe
 em̄ deus cum iam pdesideriū et intellectum cognos-
 citur. omēm in nobis voluptatem carnis restan-
 git. et qui pñs qđ duobus pedibus innitentes. et

deum videbam quere et seculum tenere. post agnitione
suauitatis dei unus pes in nobis sanus manet. atque
alius claudicat. quia necesse est ut debilitato in nobis
amore seculi solus conualecat amor dei. duo claudica
mus pede. quia dum crescat in nobis fortitudo amor
intimi. infirmat proculdubio carnis fortitudo. quia
omnis qui claudicat uno pede soli inuitat quem sanum
habet. quia cum tremu desideriu iam arefactu fuerit
in solo pede amoris dei tota virtute se sustinet et in ipso
stat. quia pedem amoris seculi. quem pone in terra
consueuerat. iam a terra suspensum portat. hec greg.
Et sciendum est. quia sunt diuerse deuotionu spes.
quibus sacra scriptura nomina diuersa imponit. Ut
est iubilus. ebrietas spiritus liquefactio. et spiritualis iocun
ditas. Iubilum vero quid sit beatus greg. in xxiii. li. mior
ita dicit. Iubilum namque dicitur quoniam ineffabile gaudium
mente concipit. quod non abscondi possit. nec sermone
bus apiri. et tamen quibusdam motibus prodit. quoniam
nullis proprietatibus exprimat. Unde dauid propheta in
tuens electorum animas tantum gaudium mente concipe
re quantum sermone non valet aperire. ait. Beatus populus
qui facit iubilacionem. Non enim ait qui loquitur. sed qui
facit iubilacionem. quia scire quidem iubilacionem intellere
potest. sed dictum exprimi non potest. Sentit enim pullam
quippe quod ultra sensum est. et cum vix ad hoc contem
plandum sufficiat conscientia sentiat. quoniam ad hoc expri
mendum sufficeret et lingua diceret. hec greg. Iste autem
iubilus nasci solet. ex sancta meditatione. et deuota
oratione ac cordis iocunditate. que de conscientia procedit
puritate. De hoc beatus Bernardus sic ait. Remanet consolari
anima mea nisi in deo uiuo. hec enim consolacio est
suauissimus radius quo anima per circumuallum capitis
elevator cum meditatione exardescit. et oratione
inualescit. Ex tali enim meditatione et oratione et con
templatione nascitur in corde iubilus quidam melli
fluius. et cordis risus. quem nemo facit. nisi qui sentiat.

175
nemo sentiat nisi qui expertus est. qui cito pertransit. felix
hora sed brevis est mora. Clarant experti que dico. qui
hoc magis experientia didicerunt quam in codice. quia cum
feruor orōnis admissetur ardori meditationis. erumpit
ille cōtemplacōis radius de media caritate quā spēs electa
hoc est de medio ignis suspiriorum. salz. cōscie iubilant. hec
bñh? ubi nōdū q̄ sancti vni scdm dcm Cassian. felici-
tatis sue gaudia tam impia accipiūt. qm̄ in futuro. In p-
senti quidem p̄ iubilū iocunditatis interue. In futuro
vero p̄ plenitudinē bñtudinis sempiternē. hec Cassian?
hunc iubilum suauissimū bñtū bñh? desiderabat hñe.
cū sic dicit. O si veniat sup̄ cor meum faaes illa que
videtur in iubilo. quid dulcius. quid suauius. quid ne io-
cundus. In me epulare dñe ihu. et post epulas recina
sup̄ aiām serui tui. si p̄nis non grauior. si grauior non
lassor. Tugum enī suauē est et omnis tui leue. hec bñh?
Ebrictas aut spūs potest dici quelibz amoris et magni
gaudij deuocō. ex qua quasi ex vni fortitudine feruor
spūs intū exarscat. q̄ se mata se cohibere non valet. Dñ
apli sancti spūs feruore estuantes. multo pleni dicebāt.
De hoc p̄ Job sic dicit. Venter meus quasi mustum absq̄
spumaculo qd̄ lagūculas nouas dirumpit. Nonas dicit
non vetēs. quia veteribz cordibus non infundit talis
deuocō sed nouis. salz in nouitate vite ambulātibz.
vel nouas dicit. quia talis feruor spūs nouis et nōdū
exercitatis mentibus nup̄ infusus nūq̄ valet sese co-
hibere qm̄ erūpat p̄ inositatos gestus vel voces vel
singultus. sicut vinū in vase ebullit. quod iniectum
quiescat. Nec est mirum si ex magna spūs hilaritate
quā spēs sc̄ salz cordi infundit. aliquñ erumpit in aliq̄
apta hilaritatis indicia. vel si quōq̄ singultat et fle-
tibus aptas impare non valeat. et huiusmodi deuocō
me motus abscondere. cum videam? aliq̄ sepe exstul-
ta leuitate arisu insolentibz cachinnis non posse se
cohibere. et ubi pudor human? impat disciplina
et aliquñ ex humana castitia ob. orta fletu nō possit

homo quūvis libentē facit impare. cum enī scriptū sit
Deus ignis consumens est. et deus caritas est. Ergo quid
mirū si feruor diuine caritatis cordi infusus totū ho-
minē comouet. si ut p̄dictum est leuitas aut tristitia
tantā vim in hominē operari potest. Nam cor diu amo-
re gaudio vel diuine fruicionis desiderio inflama-
tum in se dilatat et extenditur. et quasi intra angus-
tias pectoris se capere non sufficiens ppter ardoris vio-
lentiam extra se erumpit. et amoris magnitudinē
quē in se continet. per tenera iudicia euaporat. li-
quefactio vero anime. aliud non videtur esse. nisi q̄-
dam emollitio a sua duritia. p quā flexibilis redditur.
et voluntaria ad amandū deum. et liquefactis ad re-
cipiendum diuine beatitudinis impressionē. Et sicut liqui-
dum. ita spūs dei spītu hoīs influens insecretur
et unus fiat spūs anima cum deo. De hoc orosī ^{scilicet} *Can.*
sic dicit. Anima vni dicit liquefacta sum in dulcedine
celestis gracie celitus fuerit resoluta. et suo dilecto
affixa. et inseparabilē ānixa. hec orosius. Vnde scdm
dictum orosī. diuine cōsolatōis felicissimū effectū est
liquefactio. liquefat enī mēs dum deuotione molestat
ut sponsus in ea suauit̄ cubet. et nichil duri ei obis-
tat. liquefat dum deuotione calefat. Et dilectus mea
calorem diuini amoris inueniat. et q̄i quidam con-
tactus spūalis fiat. qui maximā dilectionem generat
Liquefat dum deuotione sup̄ effluit. Et deus solus ple-
nū dominū in ea obtineat. tūc omīs motus. omīs
visus. omīs impetus eius felicit̄ in eternitatē tēnat.
hec orosius. De hac et liquefactione. b̄n̄s b̄n̄s? super
Can. exponēs illud verbum. Anima mea liq̄facta
est sic ait. o dulcis confabulatio dei in anima et cū
anima. que sine lingua et labiorū formatur strepitu
et sine aure patit̄. in silencio solus qui loquit̄. et cui
loquit̄ audit. et alienus excludit̄. quorū virtute et
auditu corda liquefāt. liquefacendo deficiūt ab eo q̄d
fuerūt. et deficiendo p̄ficiūtur in eo in quē fluūt. hec b̄n̄.

Spūalis aut iocunditas dicitur per gaudium quodlibet in spū
sancto. quod a spiritu sancto infunditur. quo gaudet animus
in deo pro perceptis beneficiis vel promissis. Et non dicitur quod
spūalis letitia dupliciter accipitur. generaliter et specialiter.
Generaliter et tunc est motus generalis gaudij in spiritu
sancto. ex intuitu beneficiorum dei et future glorie. et bonitatis
diuine. Specialiter et tunc est quedam mentis hilaritas
ex confidentia bona ad deum. et bone consuetudinis testimonio
reddens hominem beniuolum et deuotum ad omnia age
nda et suffrenda pro deo. et omnia que dei sunt diligenda
et promouenda. Ideo hic dicit apostolus. Gaudete in domino spū
iterum dico gaudete. primo generaliter. sedo specialiter.
hinc igitur transiens videndum est de tunc modo contemplationis
Tercius vero modus siue qualitas contemplationis
agitur mentis alienatione. agentis autem alienatio ex
triplici causa habet processum. modo enim agit per mag
nitudinem deuotionis. nonnunquam per magnitudinem admi
rationis. Interdum et per magnitudinem exultationis. hos tres
modos sic de sancto videtur. magis li. de contemplatione de
clarat ita. d. Tribus namque de causis in mentis alie
nationem abducimur. Nam modo per magnitudinem deu
otionis. modo per magnitudinem admirationis. modo
per magnitudinem exultationis fit. ut semetipsum mens
omnino non capiat. et super semetipsum eleuata in alie
nationem transeat magnitudinem deuotionis. mens humana
super semetipsum eleuat. quoniam tanto celestis desiderij
igne succendit. ut amoris intum flamma ultra hu
manum modum excrescat. que animam humanam ad cere
similitudinem liquefactam a pristino statu penitus
resoluat. et ad instar fluminis attenuatam in superna ele
uet. et ad summa emittat. magnitudinem admirationis
anima humana super semetipsum ducat. quoniam diuino lumine
irradiata et in summe pulchritudinis admiratione
suspensa tam vehemens stupore coarctat. ut a suo
statu funditus excutiat. et in modum fulguris chorus
cantis. quanto profundius per speculum sui immense pul

charitudo respectu in yma deiat. tanto sublimius ta-
to celerius p[er] summo desiderii reuerberata et sup[er] se met-
ip[s]am raptam in sublimia eleuatur. magnitudine loci
Sitas et exultatio me[s] hominis a se ip[s]a alienat. q[uo]n-
iam intima illa m[en]te suauitat[is] h[uius]modi potata ymo
plene inebriata. quid sit quid fuerit penitus obliuif-
cit. et in alienationis excessum tripudij sui inmetate
traducit. et in sup[er]mundum quendam affectum subq[ui]-
dam miro felicitat[is] statu raptum transformat. Quid
igit[ur] huiusmodi excessus in nobis metip[s]is inueniuntur? q[uo]d
aliud in nobis sentire debemus. nisi quia minus diligimus
nisi q[uo]d minus diligimus? Si eni[m] quisq[ue] es plene p[er]fecte q[uo]d di-
liges. forte dilectionis tue inmetas estuans q[uo]d desiderij
anxietas in eiusmodi te rapet excessus. quales tibi ex
p[ar]te descripsi. Item sane si diuina dilectione plene
dignus extitisses. si tanta dignatione te idoneu[m] ex-
hiberes. forte tanta luminis sui claritate intelligencie
tue oculos irradiaret. tanta intime dulcedinis sue
suauitate cordis tui desideriu[m] inebriaret. que temp[us]
sup[er] te metip[s]um rapet. et p[er] mentis excessum in sup[er]na
eleuaret. hos aut[em] tres anagogicos excessus in modis
misticis quidem descriptos in canticis canticor[um] inue-
nimus. De primo quidem recte illud intelligit quod dicit[ur]
Que est ista que ascendit p[er] desertum sicut virgula fu-
mi. ex aromatibus mirre et thuris. et diuersi pulue-
ris pigmentarij. De secundo. Que est ista que progredit[ur] sicut
aurora c[on]surgens. De tertio. Que est ista que ascendit
de deserto felix affluens in mixta sup[er] dilectum suu[m]
hec Ezechiel[us]. postq[uam] igit[ur] dictu[m] est de triplici m[od]o alie-
nationis mentis in genere. nunc de vnoquoq[ue] in specie
videamus. Primum itaq[ue] mentis excessus. pro ut dicit Ezechiel[us]
de secundo v[er]o in quinto li[bro] c[on]templatio. fit ex desiderij anxietate
et magnitudine deuotionis. fumi aut[em] semp[er] surgit ab
igne. quis aut[em] neget amorem spiritale igne esse
Ecce itaq[ue] illa mentis in sup[er]na eleuatio. que ex fer-
uore dilectionis oritur. fumo mi fallor comparatur.

Quid autem intelligimus per eiusmodi fumum. nisi deuote
mentis desiderium. quia ergo anima in superna eleuatur
et ascendit. quando dilectione feruente. et in hoc ipsum viget
suum eam desiderium super semetipsum rapit. Est autem vir-
gula ut omnes nouimus et qualis et recta. Ut ergo vir-
gule similitudinem in se trahat. ascensio tua. sit anxius
sit vntum desiderium tuum exurgens ex intentione recta.
Si autem per mirram carnis contritionem. per thuris vero cordis
deuotionem. per unguentum autem per gratiam puluerem vir-
tutum omnium intelligimus consummationem. Attende quomodo hec
omnia in eandem finem concurrunt. que omnia per se fa-
cile intelligi possunt. Nam hoc satis constat. quia
quisque caritate plenus est. cetera virtutum insignia non
habere non possunt. Si enim apostolus credit. consummatio vir-
tutis est caritas. Illud sane notandum quod anima sancta
tunc vera est quando fumus et per desertum ascendit. quando affectum
suum in celestis sponsi desiderium accendit. maior
autem est. sed quantum ad meritum michi esse videtur. mentis ele-
uatio illa que faciente quidem gratia surgit ex intentione
et intentione propria. quam illa que surgit ex sola reuelatione
vel aliqua inspiratione diuina. Ut ergo signa-
minemur anima. oportet primo quod per desertum ascendere
veritatem ut eadem ipsa velut virgula fumi fiat. quous
per desertum fieri incipiat. oportet ut super ipsum desertum
assurgat. Alioquin mentis ipsa in mentis excessum non ra-
pitur. nisi supra semetipsum eleuet. nisi semetipsum
in primo deserat. et seipsum desolando desertum faciat.
quo deserto in morem fumi magis quam magis in subli-
ma ascendat. Solet tamen eiusmodi mentis excessus
modo fieri ex sola desiderii feruentis exestuatione. non
tam ex eius estuatione. quam ex adiuncta sibi diuina reue-
lacione. Cur enim spiritalis ille ignis et incorporeus
diuine dilectionis eandem vim non obtineat in spi-
talibus? quia ignis iste corporeus in rebus corporalibus habet
consuevit. Satis nouimus quid ignis iste corporeus in vase
quous modico liquore perfusus operari soleat. Per primo quod

inapit liquorē ipm ab ymnis euerit. postea vō mīc
in hanc mīc in illam ptem. mīc sursum mīc deorsū
iactare et paulatim quidem ad supiora attollere. totū
qz vas ex quouis modico vsqz ad sūmū replere. tandē
aut sup ipm attollere. et cum violence quadam i
teriori enacnare et fortis efundere. fortit qz euerit S
sanc animi? humani? Summo igne succensus. ut sepe
in serpo cōtra semetipm feruens et fremens estuās
sibi ipm nascens. seipm despiciens. sibi ipi vehemē
ter indignans. semetipm vehemēter cōculcās. sum
mis in hians. et diu cuiusmodi estu diuicius vitatur
Dum p inferno cōtemptū ab infimis repellit. et p
supiorū desiderū ad supiora trahit. sic sepe ut impe
tu spūs impellente desiderio extra semetipm et sup
semetipm ciectus su qz pemptus oblitus. et mextasi
subleuat. totus in supiora rapiat. In hūc modum
celestis desiderii ardor. cum vehemētē exestuat. aīam
hūam diuino amore ferendam sup semetipam lenat
hec tūc? Quia igit diuino amore sic accendūt. et
sup semetipos ad illa supiora rapiūt. hū proculdu
bio ab omnibus vicijs et malis morib? se erunt. se
culū cū mūdi cupiditatib? cōtempnūt. et spe ad in
visibilia tendūt. De talibus bñs gē sup Canaax
exponēs illa verba superā? pmissa v. Que est ista
que ascendit p desertum sicut virgula flumī sic dī.
In deserto itaqz in hoc mūdo ecclia sine queqz aīa scā
vuit. Dum a regno exul inter bestias demones deg
hec et si oīmo a sponso non deseritur. tamē qm dū
in carne est. nōdū ad certam eius visionē admittit
Dum ab eo p exilia et temptacōnes pegrinat. et qā
adhuc cum eo non regnat. deseri sibi ab eo videtur
Ob hoc semp laborat ut ascendat. ut quē valde diligit
magis ac magis leniat. et qm eum pfecte in deserto
nō tenet. vel ipō eius desiderio se reficiat. ut sic in via
roborata. qūqz ad hoc qd diu cōcupiunt pueniat. Sūt
em nōnulli. qm dū omīa visibilia fastidiunt.

129
mentē in celestia erigunt. et quia in infimis nichil qđ
eis dulcescat cōcupiscūt. totū cor ad supna cōuertunt
hij ab omnibus malis moribus se erunt. censū mūdi
cum cupiditatibus cōtempnūt. spe ad invisibilia redūt
et quo ampliori desiderio illis inherēt. eo magis ac
magis moleste corrupcōne ferunt quā habēt. hi
nimis p desertum ascendunt. quia dum in hoc mūdo
inter temptacōnes viuūt. quo amplius dum hic mo
rantur deserui metuūt fortius ista deserunt. et ad illa gra
diūtur. in quibus cum fuerint. nichil amplius qđ eos
amoneat iam tenebūt. Bene aut sicut vngula fumi
ascendere dicunt. Non aut quarūq; rerum fumus iste esse
dicit. sed ex aromatibus mirre et thuris et vini si pul
ueris pigmetarij existere declaratur. Myrra quippe
mortuorū corpora condūt. ne putrescant. Thura
vero accendunt. ut redoleant. p myrrā ergo carnis
mortificatio designatur. p thuris orōnū mūdicia in
telligitur. Sancta igit anima carnē suā a putredie
vicioꝝ mortificat. dum omēs voluntates mundi
p cōtinētiā abnegat. ut post iudiciū a corrupcōe
eterna libera pmaneat. Cum vero ad celestia maiori
se desiderio accendit. et a cordis cubiculo omēs cogi
tacōes supfluas abiat. qđ thuribulū cor suū coram
deo facit. in quo dum dilectionē et vātes cōgregat
qđ carbonēs in thuribulo coaptat. quib; se ipām
mēs in cōspectu dei igne caritatis accendat. Dumq;
feruētes et mūdas orōnes ad deum emittit. quasi
fumū aromatū ex thuribulo eduat. ut corā dilecto
suave redoleat. et proximos quosq; ad eius amorem
p bona exempla conuolare non desinat. hec greg.
De mentis eol alienacōne et de fructu quē tales asse
quūt. qui hui; quāda potuit. Rich; de scō vic. sic ait.
Quādo p cōtemplacōis dulcedinē sup nosmet ipos ra
pim; quoddā qđ suauitatis vinū sumētes mebram;
et hūanū quoddāno sensum excedēdentes in diuinū
quēdam affectum a nobismet ipis alienamū. Nichil

in hac vita hac dulcedine iocundus sentiat. nichil sic
anm ab amore mudi elongat. nichil ita mentē contra
temptaciones roborat. quē talis gustus mebrauit
ad omē opus et ad omēm laborem hilarescat. laborat
nec lassescat. festinat nec deficiat. solet nec sentiat. lacat
et nesciat. iridetur et nō aduerat. hec Rich^{us}. Sic igit
habem^{us} de mentis alienacōne. que surgit ex deuocōis
magnitudine. **S**ed videndū est de mētis alienacōne
sive excessu. qui euenire solet. ex admiracōis mag
nitudine. de hoc Rich^{us} de scō. vic. in v^o li^o de cōtemplacōe
sic ait. Dicendum est igit^{ur} de illo mentis excessu. qui
surgere solet ex magnitudine admiracōis. Quis
autē nesciat mō fieri admiracōnē. cum aliquid term
inus p̄ter spem et supra estimacōnē. Notitas itaq;
visionis et rei vix credibilis adducē solet admiracōnē
mentis. qñ aliquid mapit videri. q vix possit credi
hic mentis excessus bñ desatib^{us} in eo q dicit^{ur}. Que
est ista que p̄gredit^{ur}. qñ aurora cōsurgens. Aurora si
quidem paulatim eleuat^{ur}. eleuādo dilatat^{ur}. dilatando
clarificat^{ur}. sed nix mō diu tandem mōiem desinit
p̄ promotōis sue m̄remēta ad defectum venit. Et
vnde accipit ut maior sit. tandemq; ei accidit. Vt
om̄o non sit. Sic itaq; humana intelligēcia diuino
lūmīe irradiata. diu in intellectibilū cōtemplacōne
suspendit^{ur}. diu in corp admiracōne distendit^{ur}. qñto
semp ad alacora et mirabilia diuat^{ur} cāto semp ampliz
tanto copiosius dilatat^{ur}. et vnde infinis remotior. inde
in semetip̄a purior. et ad sublimia subtilior inuenit^{ur}
Sed cuiusmodi subleuacōne. diu mēs humana sp̄
ad alacora crescat. diu diu crescendo. tandem aliquñ
humane capacitatē metas t̄nsendit. fit deniq; vt
a semetip̄a penitus deficiat. et insup mūdānū quēdā
affectum t̄nsformata. tota sup semetip̄am eat. Et
sicut matutina lux crescendo desinit non quidē esse
lux. sed esse lux matutina. Vt ip̄a aurora iam nō
sit aurora. Ita humana intelligēcia. ex dilatacōis

110
sue magnitudine quāq; accipit. ut ipā iam nō sit ipsa.
non quidem ut non sit intelligēcia. sed ut iam nō sit
hūana. dūmō mirabili mutacōe q; mōprehēsi-
bilī efficitur plusq; hūana. dūm gloriā dñi speculari in eā
dem ymaginē transformatur a claritate in claritatē tāq; m
a dñi spū. Et notādū q; si vas aque solis radio suppo-
nas. ipām mox aquā videbis lūmīs splendore ex se
in supiora refundere. et claritatē quidem absq; calore
tamē in sūma leuare. Et quid est aqua nisi cogitacō
hūana. que semp ad inferiora labit. nisi sub districti-
ōis magne moderamēie cohibeat. Aqua in base collec-
ta. cogitacō meditacōi intenta. p̄ntentionem de fixa
Aque collectio. cordis meditatio. Et in modū aque solis
radius se infundit. qñ diuina reuelacō meditacōi oāt
Sed cum aqua radiū in se supm lūmīs accipit. fulgore
quoq; lūmīs et ipē ad supiora emittit. et unū in modū
illuc utiq; radiū lūis ex se leuat. quo ipā p se nullo mō
ascendere valeat. Et cum tanta sit diffēcia aque et lū-
mīs. ei tamē quē de se lūis radiū emittit. nichil sue
similitudinis im̄pauit. ita ut tremula tremulū
quieta quietū. purior puriorē. diffusior diffusiorē effi-
ciat. Iuxta hanc sane similitudinē. cum inaccessi-
bilis illius et eēni lūmīs reuelacō cor humanū tra-
siat. hūanā intelligēciā sup semetipām. ymo sup
omēm hūanū modū leuat. et illic intelligēcie radiū
diuini lūis infusione. admiracōis q; reuerberacōe
de ymis ad sūma resilit. Vbi nulla ingenij p̄spicacia
vbi nulla artis industria humana ratiōnacō ascēde
suffiat. et quo mētē hominis diuine claritatis splendor
profundius penetrat. eo altius stuporis sui magni-
tudo exalta. et p̄extasim subleuata. in diuinorum archanoꝝ
sublimibus sublimis resultat. Illud aut oīno con-
stare debet. q; qñto plenius atq; p̄fectius ad intīmā
animi pacem et t̄quillitatē cōponē se p̄ualueit. tā-
to firmitus tanto tenacius in hac subleuacōe sū-
me lūa p̄cōtemplacōe inherēbit. Et pauldubio qñ-
to purior ad integritatē. qñto diffusior ad caritatem

tanto p̄spiciatior. tanto capatior inueniē. ad super
mūdanorū et sup̄ celestū cōtemplaciōē hēc Rich?
Ista vero tam excellens cōtemplaciō. que inertasū
et inextensū mentis p̄ducit. requirit cor mūdū
et bñ p̄mūgatū. Quod affinat b̄tis bñh? ita dīcēs
p̄capua et maxima cōtemplaciō est. ammiraciō ma
iestatis. hēc requirit cor p̄mūgatū a viciis lib̄atū
atq; ex oneratum a p̄ciis. ut se facile possit ad su
p̄na lenare. ut interdum p̄ aliquas morulas stu
pore et extasi suspensū teneat admirantē. hēc
bñh? Qm̄ est. sic a semetip̄o alienat. ea que mētē
in sp̄itu tenet v̄bis exprimē nō valet. De hoc b̄tis
gg? sic dīcīt. Tunc dei maxime maiestātē miram̄
cum in cōtemplaciōe eius obstupescēdo obmutesci
mus. plus musitare cupientes. qm̄ v̄bis exprimē
valeam. non inuenientes verba idonea. ad tam
sublimia exprimēda. hēc gg? hic est excessus si
ue alienatō mētis. figurat p̄ reginam Saba. que
videns sapiām Salomōis. non habebat ultra sp̄m
Quod exponēs richard? de anima deuota ac cōtem
platua in v. li. de cōtemplaciōe. de hoc sic ait Rē
gina austri venit a finibus terre audire sapiām
Salomōis. Que est ista regina. nisi quelibz anima
scā sensibus et appetitibz carnis cogitacōibz et af
fectibus mentis fortit p̄sident. et summi regis vei
q; p̄orsus Salomōis dilectōe feruēs. videndūq; de
siderio ardens. Eiusmodi regina summe sapiē regē
p̄positas enigmatibus et frequētibz interrogacōibz
impetit. qm̄ quelibz anima deuota de diuino. ad
intōrio p̄sumēs inuestigāde veritatis studio vehe
mentē insistit. Audit quid querit qm̄ et illa ad
que ex p̄pria industria non suffiat. sepe mētē oīuū
susp̄ia ex diuina reuelacōe cognoscat. Videam?
ad huc quid de hac regina dicatur. Videns at regina
saba omēm sapiām Salomōis et domū quā edi
ficauerat et cetera. non habebat ultra sp̄m. prius

207
quere et audit. et postea videt et intelligit. tandem
aut ob stupescit. et deficiat. Interrogat quid discat. con-
templat quod miretur. stupet ut mente exadat. mentemque
excedat. primum est meditatio. secundum est contemplatio
tertium est extasis. Ecce quibus gradibus subleuatur
animus humanus. a meditatione profecto surgit in contem-
platione. contemplatione in admirationem. admiratione
in mentis alienationem. manifestum ergo est quod ex
magnitudine admirationis. madat homo in excessum
mentis. Quid enim aliud illi fuit spiritum non habere. nisi men-
te excedere. Vel unde ei hoc accidit. nisi ex multa admi-
ratione. Quomodo quod regina ista sine spiritu fuit. nisi quia
spiritus ipse a semetipso alienatus fuit. Sed illud hoc loco
in memoriam venit quod Iohannes dicit. Ego inquit Iohannes
fui in spiritu. Ecce Iohannes se esse in spiritu attestatur. et
regina contra spiritum non habere asserit. Vbi notandum
quod hoc est spiritum in spiritu esse. semetipsum intra semetipsum
totum colligere. et ea que contra carnem. seu et in carne ge-
runt. interim penitus ignorare. Spiritum autem sine spiritu
esse. est semetipsum extra semetipsum et super semetipsum
totum effundere. et que in ipso vel sub ipso fuit. omnino
interim ignorare. et in illud divinitatis archanum to-
tum intrare. Et hominem in spiritu spiritus esset ut recte asseritur. quoniam
exteriorum omnium obliviscat. pater et ignarus eorum omnium
que in corpore corporaliter agunt. et illis solis interest
per memoriam vel intellectum. que in spiritu vel contra spiritum acti-
cant. Cur non et recte dicat spiritus. semetipsum non habere
quoniam incipit a semetipso deficere. et a suo esse in super mundum
quendam. et vix plusquam humanum statum transire
et. in mirabili transfiguratione spiritus ille. ab humano vi-
deatur in divinum deficere. ita ut ipse iam non sit ipse. eo
dumtaxat tempore. quo dum incipit altius inherere. Qui enim
adheret domino unus spiritus est. Et psallere potest. quod
eiusmodi est. Defeat in salutare tuum anima mea. Tu
spiritus itaque est. qui summum mentis ascendit. et quasi a suo
spiritu deficiat. qui summum mentis transcendit. Hec Eucherius.

Tercio videndum est de mentis alienacōe sine excessu
qui euenire solet ex magnitudine exultationis de hoc
mentis excessu. Ric^{us} de sancto vit. in v. li. de cōtemplacōe
sic aut. testat ad huc tāo loco ostendere. quō ex iocūdi
tatis exultacōis q̄ magnitudine hūana mēs solet
meritasim cadere. et semetip̄am excedere. hic sane ex
cessione modus michi videtur satis cōueniē^{ter} exp̄ss^{us}
illis v̄bis. Que est ista que ascendit de deserto delicias
affluens in myra sup̄ dilectum suum. Si p̄ desertū itē
intelligit cor hūmanū. quis erit iste de deserto ascēs^{us}
nisi mentis hūmane excessus. q̄ de deserto hūmanū
animū ascendit. q̄ sup̄ semetip̄m mentis alienacōe
transit. q̄ semetip̄m in ymo deserens. et ad celū vsq̄
p̄transiēs. solis diuinis se totum p̄ cōtemplacōē et
denotacōē immergit. Sed hūc ascensionis causa cō
sequēt^{ur} adnectitur. in eo q̄ hec que ascendit delicias
affluere describit. Quid est delicias affluere nisi sp̄i
taliū gaudiorū plenitudine hūndare. Quid inq̄m
est hec deliciarū affluentia. nisi vere et interne suau
tatis hūndancia. celitus q̄ data v̄bertim q̄ infusa
leticia. harum deliciarū copiam. sicut nec verū gau
diū. fallaces diuicie. inq̄m exhibere possūt. alioq̄
fallaces non essent. si veras delicias. et earū affluen
tiam veritatē exhibēt. has sane exteriores fallaces
q̄ diuicias. et impij habē possūt. qui verū tā gaudiū
ōmō habere non possunt. nisi forte mēdatē eū faci
m^{us} que in p̄pheta veritatē cōtestantē audim^{us}. Non
est impijs gaudere dicit dñs. Quo acēs itaq̄ mēis
veris q̄ delicias carēs. et si exteriorib^{us} diuitijs hūndes
cum p̄pheta veritatē psallē potes. qm̄ in xps et paup
sum ego. hanc itaq̄ deliciarū affluentia. verorū q̄ gau
diorū hūndancia. non est vnde sp̄are debeas. non est
vnde habere valeas. nisi eximita illa animi iocūdi
tate diuinit^{is} q̄ infusa dulcedine. Que est ista inquit
que ascendit de deserto delicias affluēs. Non sūt delicias

202
habens. sed delicias affluens. eo qd nō quelibet harū deliciaꝝ
expiencia. sed earū affluencia hui⁹ ascensu qui de deser-
to fit gignat atq; p̄ficiat. Constat autē qd q̄ntūcūq; p̄-
ficiam⁹ has delicias in hac dūtāt vita cōtinuas habere
nō possum⁹. Eo itaq; tpe quo cuiusmodi affluēcia aīa
taret adhūc de quo modo loquim⁹ ascensū assurgē nō
valet. qm̄ in suo ascensu delicias affluere oportet. puto
autē quia aliud et aliud sit affluente ascendere. et ascē-
dente affluere. sicut aliud est affluēcia esse causam ascē-
dendi. et ip̄m ascensū esse causam affluendi. Deliciaꝝ
itaq; affluēcia. ascensionis tūc causa existit. qm̄ ex illa
diuine dulcedinis infusione. quā in mēte sentiat se ip-
sam anima sancta. p̄ gaudio et exultatione nō capit.
mēte ut exultationis et iocunditatis sue magnitudo eam
extra semetip̄am effundat. et sup̄ semetip̄am rapiat.
Sic sane sic vehemens immensa q̄ leticia. dum sup̄ hūā-
modū exarsat. hominem sup̄ hominem attollit. et sup̄
hūana subleuātū in sublimib⁹ suspendit. hui⁹ sane rei
formā in pisabus videm⁹. Nam pisces dum in aquis
ludūt. sup̄ aquas exiliūt. et nature illius habitacōis
sue tēpōs excedunt. dum se ip̄os vel ad modicū p̄ aerē
suspendūt. Sic p̄culdubio aīa sc̄a. dum interno q̄dā
tupudij sui applausu a semetip̄a exultat. dū sup̄ semet-
ip̄am ne mēte alienatione vigeat. dum in celestib⁹ tota
suspendit. dū angelicas spectaculis tota immergit. natē
possibilitatē tēpōs sup̄gressa videtur. Nemo at̄ tantā
cordis exultationē vel subleuacōem de suis viribus pre-
sumat. vel suis meritis ascribat. Constat hoc sane nō
meriti humani. sed muneri esse diuini. Vnde et illa
quecūq; est anima. que de deserto ascendisse describit.
Dilecto suo in mixta p̄hibet. Quid est enī dilecto suo in mixta
nisi vāte illius. et nō p̄prie viribus p̄moueri. Quid
in qm̄ est illi dilecto suo incumbere. qm̄ de p̄prie v̄tute
p̄ hac p̄e nichil oīno p̄sumē. Qm̄ tū michi videt. nichil
de p̄prie industria. nichil de p̄prie prudēcia recte p̄sumit.

presertim in eo loco. ubi de deserto ascendit. sed nec in de-
serto quidem. quoniam per desertum itur. Sane hoc sane ipse di-
lectus huius. et ideo deducit eam in mbedier. et tota noc-
te in illuminatione ignis. Quo enim modo sustinet pondus diei
et estus nisi sub umbra illius quem diligit anima sua.
Vel quis locus ei tutus a timore nocturno. presertim in
loco horrois et vaste solitudinis. nisi ipse emittat lu-
cem suam et veritatem suam. Denique non habet quod est
concupiscentiae temperet sibi. nisi virtus altissimi obomb-
ret illi. Nichilominus de esset. Unde ignorantia sue tenebras
illuminaret. nisi in lumine illius videret lumen. Unde est quod
illi dicit. Quoniam tu illuminas lucem meam domine deus meus illumina
tenebras meas. Accipit itaque dilecta ex munere dilecti
sui. et beneficium sponsi sui duo remedia. contra duo prin-
cipalia mala. refrigerium nubem. contra concupiscentiam
carnis. et revelationis lucem contra ignorantiam mentis
Et notandum quoniam sponso dilecta. semper et ubique dile-
cti adiutorio egeat. ita ut sine ipso nihil facere valeat
nisi quoniam tamen cooperatur gratiae vehementius incubit
vel in cubile oportet. quoniam eo loco ubi de deserto asce-
dit tunc temporis maxime cum deliciis affluit. Si enim per deser-
tum recte intelligitur cor humanum. quid erat de deserto
ascendere nisi supra semetipsum ire. Quid igitur homo
ibi possit ubi homo super hominem ascendit. ubi huma-
na natura humane possibilitate metas transcedit. nullo
tamen tempore dilecto suo vehementius immittitur. quoniam cum spiri-
tualibus deliciis anima sancta affluere videtur. Et scie-
dum quod spirituales deliciae. animam delicatam efficiunt. Voluit
autem quoniam delicatam facere consuevit pene supra id quod
credi possit. Intuitum denique ut exterior nulla delectatio
possit ei aliquatenus sapere. nec aliqua huius mundi gloria
aliquid consolationis afferre ut veritatem audiat perfici
et dicere. Remittit consolari anima mea. eo quod veritatem
senciat. et pro certo diffiniat. quia omnis caro femi. et
omnis gloria eius quasi flos femi. Denique teder animam suam
vite sue. quoties non datur consuetas delicias pro
voto habere. et quoties illa interne sollempnitatis gaudia

aliquādiu subtrahūt. Sed quidq̄ ad eius cōsolatōz
 quidq̄ ad eius iocūditatem valet. ex alieno arbitrio
 ex alieno bñficio pendet. Recte ergo illius viabus
 inuitit. de cui? munificētia totū recte p̄sumit. quod
 spatur. desiderat. amat. hec rich? Cum vērō incepit
 mēs. putat dicit in li. de spū et anima. semetip̄am p̄
 puram intelligenciā excedere. et in illā incorporeā lucē
 claritatē totā nitore in hoc mentis excessu pax illā
 que exsuperat omēm sensum inuenit atq; obtinetur.
 De fiat silentiū in celo q̄ dimidia hora. ita ut cōtem
 plantas anim? nulla aliācū cogitatōnū tumultuā
 p̄turbet. Sed in cōtemplatōis tranquillitatē totus
 collectus intronitit. et in quēdam affectū multum
 inpositatū introitus. et nescio quā dulcedinē. q̄ si sit sp̄
 sentiret p̄fecto. magna felicitas esset. Vbi nichil sensu
 alitas. nichil agit ymaginacō. sed omīs inferior vis
 anime p̄prio intermū viduat officio. Superior aut vis
 aīe. in illud intus quietē secretū. et summe t̄quillit
 archamū felicit̄ mēducit. hec in lib. de spū et aīa. Et
 notādmū q̄ purus mentis excessus in deum. siue prius
 descensus dei in aīam fit in spū. quia deus est spūs. et
 cōcipiat decorem anime que in spū ambulat. et car
 nis curam non facit in desideriis. De hoc bñs bñh? sup
 Cān sic ait. Fidelis p̄anymphus videlz angelus dñi.
 cuiq; anime qui inuitā amoris cōscius. sed nō inuid?
 non suam querit. sed dñi gl̄iam discurret. in edius
 inter dilectum et dilectam vota offerens. referēs do
 na. exatāt illam placat illum. in edū q̄ licet raro
 reputat sibi p̄t eos. siue hanc rapiēs siue illum
 adducens. Siquidem domesticus est et notus in
 palacio nec veret̄ repulsam. et cottidie videt fa
 ciem patris. Vide at tu ne quid me in hac verbi
 animeq; cōmixtione corpeū quid sentire existēs
 q̄ loquim? q̄ aplūs dī. qm adheret deo dñus spūs
 est. Excessum pure mentis in deum. siue dei prius
 descensus in aīam quib? possum? exp̄nim? verbis

Itaq; in spū fit ista cōiūctio. quia spūs est deus et cō
cupiscat decorem anime illius. quā forte adūteat
in spū ambulātem. et curā carnis nō pficientem
in desiderio. et p̄sertim si sui amore flagrantē con
spexerit. habet q; talis anima presto quē desiderat
non figuratā sed infusum. nō apparētē sed afficiētē
nec dubiū qñ eo iocūdiorem quo intus non foris. Ver
bum quippe est non sonans sed penetrās. nō loquax
sed efficax. non ob strepens auribus sed affectibus blan
diēs facies est non formata sed formās. non p̄stru
gens oculos corporis sed faciem cordis letificans. grata
quippe amoris munere non colore. Non tū ad huc
illum dixerim apparē sicuti est. qm̄uis non oīno aliū
hoc modo exhibeat. qm̄ quod est. Neq; em̄ vel sic conti
nue presto erit. qm̄uis deuotissimis mētibus sed nec
vniformit̄ om̄ibus. Oportet namq; pro varijs aīe
desiderijs. diuine gustum p̄ncipie variari et infusum
saporem sup̄ne dulcedinis diuersa appetent̄ aīa aliū
atq; aliū oblectare palatū. hec bñh? Considerandū
est scđm̄ dñm Rich. de scđ. vic. Q; mēs cuilibz perfecti
ad celi secreta tūc rapit̄. cum et̄ne illius felicitatē pela
go absorbetur. et sup̄ celestis torrente voluptatis eb̄sq;
debaat̄. Vt non solum om̄ia exteriora p̄ mēoriā nesci
at. sed ip̄e et sibi in obliuionem veniat. ita vt post
modum ad se reuersus cū aplō proclamet et dicat
Sine in corpore siue extra corpus nescio deus scit.
Vnde qñ animi intentio p̄mentus autē a sensib; corporis
ita q; nec p̄ncipia videt nec audit. tūc dicit̄ extasis hec rich.
hoc vero tam excellens donū. q; v; nōnulli vsq; ad mētē
excessum rapiūt. alij hoc accipiūt ex sola vocante grā
alij aut̄ vt hoc possint sibi compant cū adiutorio tū
gracie ex magna animi industria. De hoc rich? de scđ. vic.
in m̄. libro de cōceptatione sic ait. Sciendū de illis qui
in suis cōtemplationib; supra semetipsos ducuntur.
et vsq; ad mentis excessum rapiūt. alij hoc expectant
et accipiūt ex sola vocante gracia. alij vero vt hoc possint

sibi compant cum gratia tamē adiutorio et coopatione.
 ex magna animi industria. Et illi quidem hoc donū q̄si
 fortunū habēt. isti vero iam velut ex virtute possident.
 Quasi fortunū cuius est. q̄ q̄n vult vel p̄v ut vult nullo
 mō potest. Velut fortunū igit hoc habēt. q̄m in hoc nihil
 ex p̄ria industria valent sed solam vocantis horā expect-
 tant. Jam vero velut et virtute eiusmodi gratie efficacā
 habere dicendi sūt. q̄m ex magna iam p̄te id possunt cū
 volūt. Sed ad tantam grām nō nisi cum magno labōe
 pueniunt. Unde et moyses in monte sex diebus morabat̄
 et in septimo de medio nubis ad dñm colloquū vocatur.
 Sex diebus ut notum est opa n̄ra pagim⁹ et ī septio requiesim⁹.
 Quasi sex ergo dies t̄ssigim⁹ in hoc monte. q̄m cum mag-
 no labore magna q̄ animi industria in eiusmodi sub-
 limitatis statu assuescim⁹. Sicutis p̄manere. Tūc aut̄
 q̄ ad septimū diem puenit. q̄m tanta mentis subleuacō
 menti in oblectamētū vertit. et sine vllō labore subitur.
 Quasi ad septimū iam diem p̄tingitur. q̄m in illo subli-
 mitatis statu tandem aliquā ad sūmā animi t̄quillitē
 componit. Ut non solum omēm curā et sollicitudinē
 deponat. Imo vniuersas pene humane possibilitatis
 metas excedat. Ad colloquū domini domino vocante
 admittitur. q̄m ex diuina inspiracōne et reuelatione ī
 illam diuiniorē iudiciorū abyssum intro mittit. In me
 dium nebule moyses ingreditur. q̄m humana mēs ab
 illa diuini lūs immēsitāte absorbita. sūma sui obliuio
 ne sopitur. ita ut mirari valeas et iuste mirari debe-
 as quō cōcordet ibi nubes cū igne. et ignis cū nube.
 Nubes ignorantie cum igne illūate intelligentie
 ignorantia et obliuio notorū et exp̄torū. cū reuelacōe
 et intelligēcia primis ignotorū. et eo usq̄ in exp̄torū. Nā
 vno eodemq̄ tpe hūana intelligēcia. et ad diuinā
 illūat. et ad hūana obnubilat. Hanc subleuati ai-
 pacem obnubilacōnem et illūacōnem. p̄s paucas v̄bis
 cōprehendit cum dicit. In pace in dñm dormiam et
 requiescam. Veritatē aīa tūc pacem inuenit. q̄m supra

semetipsum ducta humane passibilitatis molestias oī
no non sentit. In hac pace obdormit. qñ ad summā trā
quillitatē cōsopita. quidq̃ sobria cogitare cōsuevit.
ei obliuione venit. Quid enim dormit. que ita ipm sūt
ymō et semetipm nō nouit. Ecce ergo p soporē inēt
alienatio exprimitur p quā ab assuetis absentat. et
qñ p sompniū occupata. a rebus humanis diuina
rerum cōtemplatione pegrinat. Et tūc quidem m
idipm obdormit. qñ in eo p cōtemplationē. et ad
nūtrationē requiescit. cui vniū idemq̃ est esse omē
q̃d est. qui solus veritatē dicē potest. Ego sum qui sū
Et notandū q̃ cū p mentis excessum sup sine int
nosmetipsos vidimur cōtēplationē iupm exteriorū
oīm statim ymo non solum eorū que extra nos verp
et que in nobis sunt oīm obliuiscimur. Et item cum
ab illo sublimatū statū ad nosmetipsos redimur. illa
que prius sup nosmetipsos vidimur in ea veritate vel
claritate qua prius prosperimur ad nrām mēoriam
reuocare oīno nō possumus. Et quū inde aliquid
in memoria teneamur. et qñ p medū velim. et velut
in medio nebulæ videamur nec modum quidem vidē
Si nec qualitatē visionis cōphendere vel recordari
sufficiamur. Et mirū in modū remiscētes non remisc
nimur. Sum videntes non pvidemur. et aspicientes nō
paspicimur. et intendentes nō penetramur. hec Richardus
Tāntam talemq̃ grām absq̃ dubio. pro vt idem
richardus dicit. nemo accipit sine ingenti studio. et ardēti
desiderio. Nemo et existimet. ad illius diuinū lūmīs da
ritatē argumētando posse penetrare. nemo se credat
humana illud racōinacōe posse cōprehendē. Si enī aliq̃
argumētacōe adiri potuisset lūmē illud diuinū itaq̃
inaccessibile non fuisset. Semiq̃ aptus ad illud se gloriat.
non quidem isse sed raptum fuisse. Scio inquit hōiēs
sive in corpore sive extra corpus. nescio deus sit raptū
vsq̃ ad tū celum. Ad hoc itaq̃ celum hōiēs rapi pos
sūt. ascende oīno nō possūt. possumus tamē illam

que in hac vita haberi potest. Si cognitiō tribus gra-
 dibus distaguit. et scdm gradum diffenā p tres celos
 diuidere. Aliiter siquidē deus videtur p fidem. alit cog-
 nosat p ratiōē. atq; alit tme p cōtemplatiōē. Prima
 ergo visio ad pmiū celum. secūda ad scdm. tertia pmet
 ad tciū. Ad pmiū itaq; cōtemplatiōis celum et ad scdm
 homines ascendere possunt. sed ad illud quod est sup
 ratiōē. nisi p mentis excessū sup se ipos rapti inqum
 ptingunt. Cum ergo mēs homis sic sup seipam rapti.
 omēs humane ratiōis angustias supgreditur.
 Ad illud em q sup se elenata et mextasim rapti de
 diuinitatis lumine conspiciat. omēs hūana ratio suc-
 cumbit. et nisi humane ratiōis angustias dese-
 rat. ad capiendū diuine inspiratiōis archanū intelli-
 genae suū non dilatat. Quis qd et hūi dilecti dñi
 desiderio flagrat. qnto eum familiaris nouit tāto
 amplius amat. et quo frequētius eius fruit amplexi-
 bus. eo vehemētius eius desiderio estuat. Eius siqui-
 dem frequēs cōtuberniū solet sane desiderū nō mi-
 nuē sed augere. et amoris incendiū acris inflam-
 mare. Qui igit talis sponsi et dilecti dulcedine fru-
 tur. et mē hūmicos illius requiescēs. eius amore
 iugit delectat. qm putas frequētes mētis excessus
 patiē. qm sepe mextasim raptus supra seipm du-
 citur. dum pulchritudinis eius magnitudine atto-
 ntus in eius admiratione suspenditur. cui immen-
 sum anima. cum seipam p gaudio iam cape non
 potest. sup seipam ducit. et p excessum mentis in
 supna elenatur. hec Rich? Qui vero p excessum mēt
 aliquid desupne felicitat dulcedine degustant. tales
 interim a miseria hūi fragilis vite liberi existunt
 quia felicitas et miseria simul esse nō possūt. hoc pro-
 bat bñs bñh? in li? de grā et libeō arbitrio. ita dices
 fatendū est eos qui p excessum cōtemplatiōis rapti
 qūq; in spū qntulūcūq; de supne felicitat dulcedine
 degustare sufficiūt. toties esse liberos a miseria. qācēs

sic excedunt. huius plane quod negandum non est. et in hac
carne licet raro rapimus quod placata libertate fruuntur
qui cum avara optima partem elegerunt. que non
auferetur ab eis. Qui enim iam tenet quod auferendum
non est. expulsi sunt. Sed quod futurum est. Sed quod futurum est
felicitas est. Porro felicitas et miseria. eodem tempore esse
non possunt simul. Quocirca igitur per spiritum illam partem
pauit. toties istam non sentit. Itaque in hac vita soli
contemplari possunt. Deumque frui libertate complaciti
et hoc ex parte et parte satis modica viteque rarissima. hec bene
Sed mirum videtur cum deus propinquus sit omnibus hominibus
et quod tam pauca sint. qui ipsum in seipso specule-
tur. et et in contemplatione extra seipsum rapiantur. Sed
magis est in proprio. quod mens humana sollicitudinibus
distenta non mittit ad se memoriam. fantasmatibus
obumbrata. non redit ad se per intelligentiam con-
cupiscentie illecta. ad seipsum nequaquam reuertitur. per desi-
derium salutis eterne et spiritualis leticie. Ideo taliter in
hys sensibus iacens. non potest ad se tamquam ad dei
ymaginem reintire. Et quoniam ubi quis cadit. necesse
habet ibidem cubare. non potuit quod anima nostra ab hys sen-
sibus reuelari ad intuitum sui et eterne felicitatis in seipso
nisi veritas assumpta forma humana in christo fieret sibi
scala repans priorum scalam que fracta fuerat in adam
Ideo quantumcumque quis sit illuminatus lumine nature et scientie
acquisite non potest intrare in se. ut in seipso delectetur
in domino. nisi mediante christo qui dicit. Ego sum hostium
per me si quis introierit saluabitur. et ingredietur. et egre-
dietur et pascua inueniet. Ad hoc autem hostium non
appropinquamus. nisi in christum credamus. speramus et amemus
Necesse est igitur si intrare volumus ad fruitionem veritatis
tamquam ad paradisum. quod ingrediamur. per fidem et spem
et caritatem. mediatoris dei et hominum iesu christi. qui est ceterum
lignum vite in medio paradisi. Superuestienda est igitur
ymago mentis nostre tabulis virtutibus theologicis. quibus
anima purificatur. illuminatur et perficitur. et sic ymago reformatur.

et conformis supne nrlm celestis effiat. Anima igit credēs
et sperans. et amās ihū xpī. qui est vbum increatum.
inspiratū et incarnatū. s. via. veritas. et vita. Dum per
fidem credit in xpī. tamq̃ vbum increatū. q̃ est vbum et
splendor patris recipat spūale auditū et visum. auditū
susapiendi xpi smones. Visum ad cōsiderādū illius lucē
splendores. Dum aut anima suspirat ad susapiendū vbum
inspiratū p desiderū et affectum recipat spūale olfac
tum. Dum vero anima caritate complectit. verbum in
carnatū susapiens ab ipso delectacōm. et tūsiens in illū
p extaticū amorē. recipat spūalem gustum. et
tactum. Quibus sensibus repatis. dum sponsū suū
videt et audit odoratur et gustat et amplexat de caritē
potest talis anima tamq̃ sponsa dilecta a xpo dicē ill.
Canticorū dilectus meus michi. et ego illi. In hoc nāq̃
gradu repatis sensibus interiorib⁹. ad senciendū sūme
pulchrū. ad audiendū sūme armoniā. ad odorandū
sūme odoriferū. ad degustandū sūme suave. ad
apprehendendū sūme delectabile. disponit anima ad mē
tales excessus. et effiat spūs nrl̃. Terarchicus ad cōscen
dendū sursum ad illam nrlm supnā. in quā nemo intrat
nisi prius p grām ipā in cor descendat. Tunc at in cor
descendit. qñ p reformationē p theologicas vtutes. et
p oblectacōnes spūaliū sensū. et suspensiones excessū
um effiat spūs nrl̃. Terarchic⁹. s. purgat. illuminat. et per
fectus. purgata. illuminata. et pfecta intrat seipam in
trando. in seipam intrat in supnā nrlm. vbi ordines
angelorū considerat. videt in eis deum. qui habitas i eis
omēs corp opatur opacōnes. Vñ dī bēs bñh⁹ ad euge
nū. Quod deus in semphm amat ut caritas. In cheru
byn nouit ut veritas. In throno sedet ut equitas. In
diacōibus dñat ut maiestas. In pñapatrib⁹ regit
ut principū. In piatib⁹ tuetur ut salus. In virtutib⁹
opat ut virtus. In archangelis reuelat ut lux. In an
gelis assistit ut pietas. Ex quib⁹ omnibus videtur deus
omnia in omnib⁹ p cōtemplacōm ipius in mētib⁹ in quib⁹

habitat p dona affluentissime tantat. Et nōndū pnt
Sic Rich? de scō vic. q duo sunt cōtemplacōis excessus
vnius in intellectu. et alt? in affectu. vnius in lumine. alt? in
amore. vnius in magnitudine. alt? in deuotione. cuiusq; horū
copia datur. Vere dicitur potest. Introduxit me rex in cella
vmaria. hec Rich? de hac ec? affectione et cognicōe. q
dam glō. sup illo vbo Gustate et videte. sic ait. In gusta
te diuinorū affectionē. In videte eorūdem cognicionem
in similes. magna quippe sunt ista duo bona. et non
reputat eis maiora. nec felicitati creatur intellectualis
et rationalis plus comoda qm lumine cognicōis et dulce
do affectionis. Nam si illuminare lumine cognicōis. et uo
facians dulcedine affectionis. magnū bonū est sed nō
plenu. Si aut ecōiūso facians affectione. et nō illūia
re cognicōe. magnū bonū utp est. sed non pfectum
vtrūq; igitur ad gaudiū plenu summe refectionis erigit
vt bono bonū additū. beatitudinis felicitas pfectius cumle
tur. hec glō. Vbi tamē considerādū. q actus dilectionis
excellit actum cognicōis in aliquo gradu. Sane nāq;
homī a deo diuersi habitus sup naturales ad suū finem
qm est sup naturalis consequēdū. Sane em intellectui
habitus sup naturales ad suū finem cognoscendū vt fides
scientia diuinorū rē. Sane ec? voluntati habitus sup na
les ad deum diligendū. vt caritas siue amor gratuitus
Sed habitus caritatis expellit omēs hitus intellectus.
vt fidem. sciām. rē. vt expresse ostendit aplos pma ad
Cormth. xij. ca. Vbi pmo enūciat aliquib? hitibus et
actibus intellectus et voluntat? infer. maior aut horū
est caritas. Et ostendit ibidē. q nullus hitus vel actus
intellectus est meritorius. sine habitu voluntatis. qui
est caritas. et hitus intellectus. aliqhit euacuabūtur
pp? impfectionē eorū in pna. habitus at caritatis. pp? suā
pfectionē manebit i pna Sed pfectiores hit? pfectiores eli
cūt act? et ideo act? dilectionis pferit hic actum cognicōis
tamq; pfectior. vñ an? xij. d. q dilectō est pmi et maxi
mādatū. Itē actui dilectionis cōneit viuē et tūiformac. vñ d.

Syonisi? Nā diligere nichil est aliud q̄ copulare v̄l v̄mē se amā
 tē cū amato. q̄a cūctas est vita copulans amāte cū amato ex hys
 iſ apparz plāc q̄ act⁹ dilātis excellit et excedit actū cognō
 mē intellectūalis maliquo gradu. Inq̄ntū aut̄ enim ex
 cellat. m̄tū enī excedit m̄attingēdū deum. maliq̄ gradu di
 lectionis. ad quē actus cognōis intellectūalis nō potest
 extendi. quia sup̄intellectūalis est. et q̄m̄us v̄t d̄r. Augl
 incognita nequaq̄ possint amari. Ideo est ibi aliqua
 noticia non intellectūalis sed affectualis. seu exp̄metat
 Cum p̄dictū cōcordat hugo. sup̄ li. vii. angelice terrarū
 ita. S. Sic intelligas q̄nta est vis amoris. et dilectio
 si tamē intelligi potest. q̄m̄ dilectō sup̄eminet sciēcie.
 et maior est intelligēcia. plus enī diligit q̄m̄ intelligit
 Intrat enī dilectio. et app̄quāt. v̄bi sc̄ia fons stat. Et v̄d
 sit racōm. quia amor inquit p̄sumēs et cōfidēs amato
 sua acutae penetrat om̄ia. et impetū sequēs ardentis de
 siderii sui. nec dissimulare valēs. donec ad amātū p̄ueniat
 et eo ip̄o amplius adhuc sc̄iēs. m̄tare ip̄m. et esse cum
 ip̄o. et esse tam̄ p̄pe. v̄t si fieri possit. hoc idem sit q̄ ip̄e
 Ecce exp̄resse d̄r. q̄ verus amor v̄enit deo im̄mediatius
 q̄m̄ intellectō. et q̄ hoc intellectus non capit. ergo illis
 noticia affectualis. est sup̄ior intellectūali. Cum hys et
 cōcordat vertellens sup̄ can. d̄r. q̄ intellect⁹ et affect⁹
 simul coambulant. v̄sq̄ ad nouissimū defectū intel
 lectus. v̄bi habet sue cognōis et sui lūm̄is cōfirma
 cionē. affectus at̄ adhuc continet p̄ncipalia m̄dem
 suspiria. et sup̄intellectūales extensiones et im̄missiones
 s. feruēdos fulgores. et fulgidos feruores. ad q̄p̄ om̄
 sublimes excessus. et excedentes sublimitates intelli
 gentia trahi nō potest. sed solū p̄ncipalis affectus
 deo v̄mbilis. h̄et v̄telles. diuina namq̄ caligo est in
 accessibile lūm̄ē in qua h̄itare deus d̄cat. et inuisibi
 lis quidem existens. p̄pter excedentē claritatē. et in ac
 cessibilis. idem p̄pter excessum sup̄st̄balis lūm̄is effu
 sionē. in hac sit om̄is qui deum cognoscē et videre est
 Signus habitus. Qui igit̄ intrat hanc caliginem

Unit incomprensibilitati Summe. quā nō penetrat intelli-
gentia que vere est om̄ clausura et in se claudit. et se-
cretissime celat om̄es cogitationes apprehensivas tāq̄
m̄p̄ma om̄ causa. et p̄ eam om̄s v̄nitur deo. qui est
sup̄ om̄ia cōstitut̄ in excellētia. quā nec ratio in ves-
tigat. nec intellectus speculat̄. et ab om̄ibus et q̄i a se
ip̄o segregat̄. et p̄ b̄monē dilectionis que effectiva est
vere cognitiōis. v̄nitur deo intellectualit̄. ignota cognitiō
multo melior q̄m sit cognitiō intellectualis. et in co-
ḡ intellectualē cognitiōē derelinquit sup̄ intellectū et
mentē deum cognoscit. Se hoc v̄tellen̄ sup̄ ill̄ Cān.
v̄. Quiesce et non inueni. sic ait. Cum hoc modo deū
quērem excedēdo me et michi possibilia. Vigiles. i.
celestes p̄an̄ymphi. qui custodiūt ciuitatē. i. infinitā
diuinitatis plenitudinē. cōtinuis suis cōtemplatiōib̄
inueniūt me quērentē. et ex officio suo sursum me lōge
sup̄ duxerūt. quibus aio ip̄a admiratiōe mea. Nū
vidistis quē diligit anima mea. Quia a deo est ocul-
tus sublimis et gloriosus michi et om̄i menti sit
in v̄ius. Igit̄ cum paululū p̄transissem eos ascēden-
do sup̄ eminētiā anime. et caliginē quā d̄us inhabitat
q̄d est inaccessibile lūmē pro capacitate mea intrāvisse
inueni p̄desideratā. et absorbentē v̄mōnē sup̄intel-
lectualis cognitiōis et amoris. quē diligit aīa mea
hec v̄tellen̄. Si aut̄ quēat aliquis. quō hec fiant
talis interroget grām non doctrinā. desiderū non in-
tellectū. gemitū orōnis. non studiū lectionis spon-
sum nō m̄ḡem. deum non hominem. caliginē non
claritatē non lucem. sed ignē totalit̄ inflāmatē
et m̄dum excessius v̄mōnib̄. et ardentissimis affectib̄
tūssentem. hoc em̄ m̄steriū est secretissimū. et nemo
nouit nisi qui accipit. nec accipit nisi qui desiderat
nec desiderat. nisi quē ignis sp̄us sancti medullit̄
inflāmat. quē xp̄s misit m̄t̄am. hic igit̄ nichil p̄-
natā modicū valet m̄dustria parū dandū est m̄-
quisitiōi et multū v̄nitiōi. parū dandū est luxue.

et plurimū in theleae. parum dandū est vbo et scripto
sed totum dei dono hoc est spiritui sancto. parum aut
nichil dandū est creature. sed totū creaturae essentiae pā
et filio et spiritui sancto. Et nōdū putat dicit Dionysius?
q̄ pfectissimū modus in quo intellectus n̄r deo cōiūgi p̄t
et iūctū cōiūgitur ei ut ignoto. Dū dicit beatus Aug⁹. Deus
omnem formā intellectus n̄r subterfugit. quia quācūq;
formā intellectus n̄r concipiat. illa forma nō p̄tingit ad
rationē diuine essentiae. et ideo ip̄e non potest esse prius
intellectui n̄ro. Sed p̄ hoc eū pfectissime cognoscimus
in statu vie. q̄ scim⁹ eū esse sup̄ omē id q̄d intellectus
n̄r concipere p̄t. et sic ei cōiūgitur q̄ ignoto. sed in p̄ia
ip̄m p̄ formā que est essentia sua vidēbim⁹ et cōiūge
mur ei quasi noto. De hac diuinitate g⁹ Nazaren⁹
exponēs illud vbum. Qui est misit me ad vos. sic dicit.
Esse em̄ ip̄ius totum est et semp̄ est. q̄d nec cepit dūq̄
nec aliquē cessabit insupabile quoddā. ac sine fine subē
pelagus nullis terminis limitib⁹ q̄ cōdatū. omnem sup̄
grediens sensum. omē tempus atq; omnem naturā
q̄ solo mentis cōtemplari possit intuitu. et hoc suba
li admodū et p̄ exigua inspectione. non ex hys que
in ip̄o sūt. sed ex hys que ita ip̄m sunt. ut ip̄a veritatē
spēs non tam ex ip̄a veritate. q̄m ex hys que veritati
sūt p̄xima cōtemplet⁹. Et fugit em̄ priusq̄m tenēi q̄at
et p̄us q̄m app̄hendi possit elabit⁹. tū se cordi offēns
et hoc si purum sit. q̄ntū humanos oculos ictus cho
russa p̄stringentis et ato p̄tēunt illūiat. Idē ut
ego arbitror. q̄ p̄ hoc q̄ om̄o q̄nācūq; ex hui⁹ lūe
conspici potest. nec appetendi. aut inquirēdi tribuit
spem. Quid aut vel ex patre sentiri potest ammiratōis
est. et q̄d in ammiratōe est. desiderari copiosius potest.
Cum aut desiderat⁹. desiderātes purificat. cū purificat
Deo similes facit. tūc eos velut p̄prios iam et domesti
cos facit. et in colloquijs et sermonib⁹ p̄cipuos. Absq;
vllō est ergo fine credenda diuinitas. et ad sententiā
etiā ip̄i difficilis menti. et hoc est solū q̄ ex ea cōp̄hēdim⁹.

quia comprehendere non potest. hec ^{gg} ² Vnde deus id quod est
nec cogitari nec comprehendere potest. nam si comprehendit
deus non est. potest tamen cordis oculus si purus est
quodam tactu corporeo et spiritali ipsum attingere sed
non comprehendere. Quia ergo desiderat deum videre
et mente contingere. cor purget et mundum faciat oculum
cordis. De hoc beatus Augustinus in libro de uerbis domini sic ait. Cum
igitur de deo loquimur. quid mirum si non comprehendit. Si enim
comprehendit deus non est. Attingere aliquantulum mente
deum. magna beatitudo est. comprehendere autem omnino im-
possibile. Quis enim oculus cordis comprehendit deum
sufficit ut attingat. si purus est oculus. Si autem attingit
tactu quodam attingit incorporeo et spiritali. non
tamen comprehendit. et fit beatus homo contingendo corde
illud quod semper beatum manet. et est illud ipsa beatitudo. ^{ue}
tua et vnde fit homo viuus uita perpetua. Si vis ergo
illum mentem contingere purga mentem. purga cor tuum. mundum
fac oculus cordis. Beatus enim mundus corde. quoniam ipse deum
videbit. hec Augustinus. Beatus est beatus in epistola ad Carthagen-
senses de hoc sic dicit. Deus id ipsum quod est cogitari
omnino non potest. nisi quantum ad hoc sensu illuminati
amoris attingi potest. Certus enim sensu humili et
illuminati amoris. quoniam quolibet cogitatu rationis at-
tingit. Et semper melior est quam cogitat. melius tamen
cogitat quam dicit. Ipsa est summa essentia a quo omne
esse proficiscitur. In quo esse nostrum non moratur. intellectus
non exat. amor non offendit. qui semper querat.
ut dulcius inueniat. dulcissime inuenit. ut diligenter
quis querat. hoc ergo ineffabile. cum non nisi ineffabile
videatur. qui uult videre cor mundet. quia nulla
corpore similitudine dormienti. nulla corporea specie
vigilanti. nulla rationis indagine. nisi mundo corde
humili amantior uideri potest. uel apprehendi. hec est
enim facies dei quam nemo potest uidere et uiuere mundo
hec est species cui contemplan-^{de} suspirat omnis qui affectat
diligere deum deum suum in toto corde suo. et in tota

103
amina sua et ex omnibus viribus suis ad quod etiam non
desunt exaltare proximum suum si diligit eum sicut seipsum
hec sunt. Vbi? Sed et hoc nondum. quod excessus siue alie
natio mentis extasis et raptus. omnia in scripturis per
eodem accipiuntur. et signant elevationem quendam ab exteriori
bus sensibus. quibus naturaliter intendimus ad aliquid que
sunt supra hominem. potest tamen inter extasim et raptum
aliquid interesse. nam extasis importat simpliciter excessum
a seipso secundum quam saltem aliquis extra suam ordinacionem
ponitur. Sed raptus super hec adsit violentia quamdam
et mentem excedentem suam virtutem. De qua dicit paulus. Me
mente excedimus. Deo. gloria. Excessum mentis dicit. quod mente
leuatur ad intelligenda celestia. In excessu vero mentis duo
intelliguntur. vel paucior vel intentio ad superna. ita ut quo
dammodo amatoria elabantur inferiora. In hoc mentis excessu
fuerunt omnes sancti quibus archana dei mundum istum
excedentia reuelata sunt. De hoc mentis excessu paulus
dicit. seipsum in seruam soli deo excedisse. excedens enim mente
apertius omnem humanam fragilitatem. omnem seculi temporalitatem
omnia quecumque nascendo et occidendo vanescunt transiunt
etiam. habitabat in corde in quadam ineffabili contemplatione
concordie ubi audiunt ineffabilia verba. que non licet homini
loqui. Sed querit verum in illo excessu vident deum personam
etiam. De hoc beatus Augustinus ad paulum sic dicit. Nondum
quod quibusdam sanctis. deus non in sua natura. sed in qua
voluit specie dignatus est apparere. sicut abrahe et isaie
ceterisque similibus. Inuisibilis est igitur natura deus
non tantum pater. sed ipsa trinitas unus deus. et quia
non tamen inuisibilis. Verum et incommutabilis sit appetit
quibus voluerit specie ut apud eum integra maneat
inuisibilis incommutabilisque natura. Desiderium autem beatitudo
priorum. quo videre deum cupiunt et inhiant anhelant
non opinor in eandem speciem contemendam flagrat. qua ut
voluit apparere quod ipse non est sed in eam substantiam qua ipse est
quod est. huiusmodi desiderium sui flammam moyses fidelis
famulus eius ostendit. Vbi ait deo cum quo ut amicum

facie ad faciem loquebat. Si inueni gratiam apud te. ostende
michi te metipsum. Quid ergo ille non erat ipse. Si non esset
ipse. non ei diceret. ostende michi te ipsum. sed ostendit uirum & in
deum. et tamen si eius naturam substantiamque consideraret. multo
minus diceret. ostende michi te metipsum. Ipse ergo erat in
ea specie qua apparere voluerat. non autem ipse apparebat
in natura propria quam moyses videre cupiebat. Et a quippe
promittit sanctis in alia vita. Unde quod uisum est moysi
verum est quia nemo potest faciem dei videre et uiuere. i.
nemo potest enim in hac vita uiuere videre. sicut est. Unde
Iohannes ait. Dilectissimum filium dei sumus et nondum apparuit
quod erimus. scimus cum apparuerit similes ei erimus. quando
uidebimus eum sicut est. non sicut homines eum uiderunt
quando uolunt in specie. in specie qua uolunt. non in natura
qua in semetipso et cum uidetur latuit. sed sicut est. quod
ab eo petebatur. cum ei diceretur. ostende michi te met
ipsum ab eo qui tunc illo facie ad faciem loquebat. Sed potest
moneri quomodo ipsa dei substantia uideri potuerit a quibus
dam in hac vita positio. propter illud quod dictum est ad
moysen. Nemo potest faciem meam uidere et uiuere. nisi
quia potest mens humana diuinitus rapti. ex hac vi
ta ad angelicam vitam. antequam per istam communem mor
tem carne soluatur. et sic raptus fuit paulus. qui
audiuit illic ineffabilia uerba. que non licet homini loqui
Vbi usque adeo facta est ab hominibus uicesensibus quedam
rationis auersio. ut siue in corpore siue extra corpus
an omnino resolutio facta fuerit. qualis in plena mor
te contingit nescire se dicit. ita sit ut et illud uerum sit
quod dictum est. Nemo potest faciem meam uidere et uiuere
quia necesse est abstrahi ab hac vita mentem. quando in
illius ineffabilitate uisionis assumitur. hec Augustinus. Item
dicit de hoc idem beatus Augustinus super Genesim. Cur non credamus
quod tanto apostolo doctori gentium rapto usque ad excellentis
simam uisionem voluerit deus demonstrare vitam
in qua post vitam istam uiuendum est eternum. hec
Augustinus. Et nondum quod in rapto pauli non fuit naturam

Ut anima eius totaliter separaretur a corpore. sed manente
 hoc statu. ablata est ab anima eius. actualis consensio
 ad fantasmata et sensibilia. ne impediret eius eleua-
 tio in id quod excedit omnia fantasmata. et ideo inaptu-
 eius non fuit necessarium ut dicitur est. quod anima sic sepa-
 retur a corpore. ut ei non videretur ut forma. Fuit autem neces-
 sarium intellectui eius abstrahi a fantasmatibus et sen-
 sibilium perceptione. Nam oportet cum intellectus hominis
 eleuatur ad altissimam dei essencie visionem. ut tota mentis
 intentio illuc aduocetur. ita quod nichil intelligat ex fan-
 tasmatibus sed totaliter feratur in deum. Unde et paulus
 ab omnibus abstractus offendiculis virtutis contem-
 plationis mente tantum excessit. ut vere amator translatus
 in amatum. non autem ut examinat et corpi subductus
 propterea apostolus bene dicit illud. Vno ego iam non ego vi-
 uit vobis in me christus. Nam tota mente attrahitur in super intel-
 lectuales extensiones diuinorum inuisibilium. usque ad fer-
 uidos fulgores. et fulgidos feruores. ad quorum omnium
 sublimes excessus. et excedentes sublimitates. intelli-
 genia trahi non potuit. sed sola principalis affectio
 deo vmbilis. Dixit se iam. id est. extunc vivere non vita
 sua sed amata. cum quo vnus effectus fuit spiritus
 Cor namque eius diuina absorbitur dulcedine. sic reso-
 lutum diuini amoris extat liquoris. ut appetitus cum
 appetibili. mirabili videretur amicitie vinctulo. et ideo
 in super sublimi. et super lucida diuini splendoris caligine
 factus ostendit se proprio intellectui esse incomprehensibile
 et vite sue non viuentem. d. Vno ego iam non ego. 2o.
 Sicut enim ferrum conflatum in igne in liquorem soluitur
 in de natura eius remanente sensibilibus videtur. sed totum in
 ignea qualitate vertitur. sola vero ratione naturam suam
 quoniam liquoris formam seruare cognoscimus. Sicut ergo totum ferrum
 liquefactum ignem. immo ignis apparet. manente ei substantia.
 Ita mens pauli caritatis igne liquefacta. et in deum transposita
 manente natura tota. facta est deus. Unde et mens deuorum
 et perfectorum virorum. cum per contemplationem. et alienationem

conūcta et vnta fuerit deo. dormit quodāmodo. et quādo
vigilat. dices illud. Cān. Ego dormio. et cor meum
vigilat. Sola affectiva tūc vigilat. et silentiū oīb?
alijs potentijs tūc imponit et tūc homo alienat^r est
a sensibus et in extasi positus. et audit vba que nō
licet homī loqui. quia tūc est in affectu et alia fuit
solummō p^r grām. Quā sol ille diuin⁹ p^r suas inflāma
cōnes et ardores. quos emittit in illas aīas que ha
bēt excessus mentales nullus potest explicare. Si
enī scdm aplm gemitus sūt menantibiles. quib?
pro nobis postulat spūs. Quid sūt excessus. quid
ne ardores. Vnde sol ille diuin⁹ et eternus. illā celestē
feraciam. et istā humanā irradiat et inflāmat
taformi amore illam p^r intencōm visionē et frui
tionē. hāt p^r caritatē de corde puro. cōsciā bonā. et
fide non ficta. Sed quid est q^d radius iste excreat
cum potius debeat illūare. sed ista excreatio est summa
illūatio. quia est in sublimitate mentis vltia hu
manam intellctūs investigacōnē. Vbi intellect⁹ cali
gat. quia nō potest investigare. quia tūc scendit
omēm potēciā investigatūā. Est ergo ibi caligo
inaccessibilis. que tamē illūat mētēs. que p^rde
rūt investigacōnes curiosas. Vnde p^r ps. dī. posuit
tenebras latibulū suū. Spūs autē scīs leuat aīam
ad ista obscura. et docet in p^ruisa. et hic est digitus dei
ad quē magnus phamorus non potest attingere
s. intellectus n^r. sed affectus. Iste autē amor est se
questantimus. soporatus et sursum actus. De
questat enī ab omī affectu alieno. ppter sponsi
affectus vmonē. Soporat et quietat. omēs potē
cias. et silentiū imponit. Quisū agit qā dūat in
deum. et sic est homo qī mortuus. et ideo fortis
est vt mors dilectio qā sepat ab oī causa. oportet
enī hominem mori. p illū amorē omīb⁹ exmō et sur
sū agat. et deo vniat. In q^d vmonē itat^r mīat^r in tene

breve radu. Sicut tenebra quia intellectus non capit
et tamen anima summe illustrat. Et quia mens oculis intel-
tualibus illum radu respice non potest. ideo amove-
si sunt. Unde dicitur. Can. Averte oculos tuos a me a-
volare fecerunt. Tunc xps recedit. quia mens odium intel-
lectualibus mittit illam sapiam aspice quia ibi non
intellectus sed affectus vadit. Usque ad profundum xpi.
Qui vero tanta gratia a domino percipit. quodammodo deficiat
tur. Nam duas rationes naturas rationis capaces creator noster
condidit. angelicam scilicet et humanam. quas ad similitudinem
suam creaturas metui subsistere voluit. et quia bene sine illo
esse nequibant sui participacionem illis largiri dignatus
est. Ut videlicet hoc habent per gratiam. quod deus est per naturam
hoc autem fieri aliter non potest. nisi hi qui salvandi sunt
deficiant. quia salvari non possunt. nisi qui fuerint defi-
cati. Defectio autem est assimilacio et unio ad deum secundum
possibilitatem creature. Assimilacio fit vero per virtutes seu bonam
operacionem unio autem fit per caritatis fervorem. Quanto autem
quisque est virtuosior. et caritate plenior. tanto est deo si-
milior. et eius unio cum deo perfectior. Unde sancti et perfecti
viri. quia sunt virtuosissimi et caritate pleni. in suis contem-
placionibus. extra semetipsos impunt et eo perfectius cum deo
ununt. quanto magis per vitam virtuosam. et caritatem
firmam deficiant. quia per ardorem divini amoris quem
in excessu mentis sulas et gustant. in deum quodammodo
transformant. Sed debet ita hoc unusquisque consonam suam
discere. et si domus spiritualibus quibus ad amicitiam dei pervenit
secare conspexerit debet gemere et per penam remedium illa a
domino studeat obtinere. Si autem aliqua dona maiora habuit
maiora malis non invidet sed potius diligit. ac donum
suppliat exoret. ut illius domini quod aliter perfectius possidet
eum participem faciat. ut dicere possit cum patre. participes ego
sum omnium timentium te et custodiendum mandata tua.
Nonandum est quod hi qui per gratiam contemplacionis celestis vite
dulcedinem gustaverint ac cognoverint. illis transitoria vilescunt

omnia deserunt habita. et corp animi solum desideriis ce-
lestibus inardescat. De hoc beatus greg⁹ in quadam omnia sic
dicit. Qui celestis vite dulcedinem in quantum possibilitas ad-
mittit perfecte cognouit. ea que in terris amarentur. li-
benter cuncta derelinquit. in compactione eius vilescunt omnia
deserunt habita congregata dissipat. inardescat animi in ce-
lestibus. nil in terris libet. Deforme conspiciat. quidquid de
terrene rei placebat specie. quia sola celestis patrie clari-
tas fulget in mente. Nam que perfecte absorbuerit. ad
terna desideria foris velut insensibilem reddit. hec greg⁹
omnis et anima putat dicit beatus bernardus. que vel semel gusta-
uit spiritus sancti dulcedinem. principia propriis impossibile est. ut
non toto corde desideret. immo omnis anima in spiritu ambulans
sponsum vel in amplexu vel in affectu osculo et de-
siderio. et cum manducat et bibit impossibile est non
habere. hec bernardus. Hanc vero dulcedinem spirituale et gaudium
verum anime mundi et voluptatum carnalium amatores
pape non possunt. quia huiusmodi dulcedo est cordis et non
carnis. Unde eam cognoscere non potest. quilibet carnalis
De hoc rich⁹ de seculo victorie in tractatu super beniamin ad-
olestetulus sic ait. Qui enim in bonis falsis atque deceptoribus
spem figunt. que sint vera bona inuenire non possunt.
Non ergo est mirum si eam quilibet amator mundi nescit
quam deus diligentibus se abscondit. Est enim mamma
absconditum. et nisi gustatum omnino ignotum. Est namque
huiusmodi dulcedo cordis non carnis. Unde nec eam nosse
potest quilibet carnalis. Ordinatum autem et verum gau-
dium veritatis tunc habemus. quando de veris et meritis bonis
gaudemus. Ad tale gaudium apostolus nos hortatur dicens
Gaudete in domino semper. Et propheta. letamini in domino et
exultate iusti. agens autem que in laude hominum delectatur
quid sit internum gaudium experiri non meretur. nec meretur
humana. nisi per abstinentiam et patientiam ad verum gaudium
perueniat. Oportet enim non solum falsam delectationem
sed et vanam perturbationem excludere. qui vult de veritate
gaudere. Qui enim adhuc in infimis delectatur. interna

Utique iocunditate indigne est. Et qui vano timore per-
batur spirituali dulcedine perfrui non potest. falsam
leticia veritas dampnabat cum dicebat. De vobis qui
nunc videtis. Vanam perturbationem excerpabat cum dicebat
Nolite timere eos. qui occidunt corpus. et horum autem
vnum abstinendo superam? alterum patiendo calcam? Quid
ergo per tot labores. nisi verum gaudium querimus? sed
huius mercedis toties quasi quasdam primicias et velut artem
quendam accipimus? quales ad illud mentium domini nostri gaudium
intexam? et ex aliqua parte gustamus? hanc autem interne dul-
cedinis degustationem scripta sacra. nunc gustum. nunc
ebrietatem vocat. ut quoniam sit parva vel magna ostendat
parva quidem ad comparationem future plenitudinis
magnum autem incomparatione. cum libet mundane iocunditatis
presens etenim spiritualium vix delectatio future vite gau-
dii copata quoniam cum libet exerceas invenit parva. cum tamen
comparatione omnis exteriorum delectationum suavitatis est nulla
O dulcedo miranda. Dulcedo tam magna. Dulcedo tam
parva. quoniam non magna quam mundanam omnem excedis.
quoniam non parva que de illa plenitudine. vix stillam mo-
dicam decerpis. modicum quiddam de tanto felicitatis
pelago mentibus instillas. menses tamen quas infinitis
plene inebrias. aenito tantillum. de tanto gustus
quidam dicit. merito nichilominus. que mentem a se ipso
alienat. ebrietas nominatur. Gustus ergo est. et ebrietas
vite dici potest. Sustate et videte dicit propheta. quoniam
suavis est dominus. Et de ebrietate idem dicit. Visitasti terram
et inebriasti eam. hac itaque dulcedine inebriari non
merentur. qui ad huc carnalium desideriorum fluctibus
agitantur. Visitasti inquit terram. et inebriasti eam
Quare ergo solam terram dicit deus inebriasse. cur
non et mare? Sed scimus quia menses que per varia deside-
ria fluctuat. quoniam ad huc secularium curarum procella ex-
agitat. in illud mentium gaudium non admittit. et illo
torrente voluptatis non potat. quanto minus inebriat. Quid
ergo per terram. nisi fixam cordis stabilitatem debemus accipere.

Debet igitur fluctuacōm cordis restringē. et ad vni?
veri gaudij desiderij cogitacōm. affectōmque mot?
colligē. qui se cupit vel audit. illo vere sobrietatē potio
inhibendum fore. hec est illa vere bñtia. mentis v?
stabilitas tñquilla. qñ mēs in seipā tota colligit.
et in vno et mutatis desiderio immobilē figit. hec est illa
tñtia quā veritas promittebat cū dicebat. Beati mites qm
rpi possidebūt tñtia. hec est illa tñtia quā Isachar cōcupuit
et in ei? amorē exarsit. vt legit. Isachar asin? fortis hī
tans mō tñmōs. vidit requiē qd esset bona. et tñtia qd esset
optima. et supposuit humerū suū ad portādū. pene
ergo iste non plene hanc mōtē tñtia deseruerat
pene non plene illā vñtē tñtia apprehendat. qm in
ter tñmōs habitabat. quia vilissis qā paucissis hui?
vite boīs cōtērent. hui? tñtie mīse extrema cā p fregit mēf
excess? phēme vite bona p gustabat. illi? bñtie tñtia tange
bat. qā hui? vite bona ad necessitatē nō respuebat hāc tñtia
non penitus desererebat. quia fuit vite non mīsi nō
missima quedā cape poterat. illam nō oīno apphēde
bat. et idcirco inter tñmōs hītabat. istam tollebat
ad necessitatē. illā cōcupierat ad iocunditatē. Satha
gebat istam penitus deserere nō poterat. ambiebat
in illam totus intrare nec valebat. fecit ergo quod
potuit in tñmōs habitare cotidie. ad illā mēteba
cotidie. ad istā relabebat. et in hūc modū in tñmōs
morabatur. hāc tñtia vt ait ppheta. māsueti hēdita
būt et selectabūt in multitudie pacis. Ecce qualis
tñtia pax ibi est requies. ibi est pax plena requies bona
quies pacifica. In illa labor nō est si ad illā sine labore
puerum nō pōt ppe ipam laborat. sed in ipā nō laboratur
mens et que ad mētiū gaudij. nō dū tota colligit
que sit vera requies mēte expit. hec tñtia? Vnde
qui gaudij et cōsolacōnē voluit habē in domo.
necesse est vt dñā cōsolacōm hui? mūdi cōtēpnat
nam qui hic cōsolant. indigni sūt cōsolacōne di
uina. Nemo enim potest in vtroq; seculo cōsolari.

quia oportet ut vna pdat. qui altera voluerit posside
 hoc affirmat beatus augustinus. in libro soliloquiorum ita dicit. Tu domine
 deus solus es consolatio mea sempiterna. qui solus te
 illis tribuis. qui consolationem huius mundi. pro consolatione
 eterna contempnunt. Nam qui hic consolantur. indigni
 tua consolatione habentur. Sed qui hic cruciantur. a te con
 solantur. et qui participat passionibus. participat et
 consolationibus. Nemo potest in utroque seculo conso
 lari. nec potest quis hic et in futuro gaudere. sed
 vna necesse est ut pdat. qui altera voluerit possidere
 hec beatus Bernardus considero domine consolator meus. malis remittit
 consolari anima mea ut digna habeat consolationibus
 tuis eternis. quia iustum est ut amittat te quicunque in alio
 aliquo magis consolari eligat quam in te. Ergo obsecro
 ut non permittas me in alia aliqua consolatione vana
 consolari quam in te. Sed omnia michi peto ut amarescat
 ut tu solus dulcis appareas anime mee. qui es dulcedo
 inestimabilis. pro qua tanta amara dulcoratur. Tua enim
 dulcedo tantam laetitiam dulcem facit. Tua enim dul
 cedo. Stephanano torquentes lapides dulcoravit. pro tua
 dulcedine ibant apostoli gaudentes a conspectu conali
 quam digni habita sunt pro nomine ihesu contumeliam pati
 Ibat andreas ad crucem securus et gaudens. quam ad tuam
 dulcedinem pererat. hanc ut gustavit petrus in feris
 oblitus clamavit. quoniam ebrius dicit. Domine bonum est nos
 hic esse. Si vis faciamus tria tabernacula. hic moramur
 te contemplantur. quo habito nullo alio indigebimus
 Sufficiat domine nobis videre te. Sufficiat michi tanta
 tua dulcedine faciam. Vnam stillam iste dulcedinis
 gustavit. et omnem aliam dulcedinem fastidivit. Quid
 putas dixisset. si magnam illam multitudinem diuinitatis
 tue gustasset. quam abscondita diligenter te. hec augustinus
 ubi considerandum quod sancti viri. cum visitantur per gratiam
 dei. ad tantam mentis dulcedinem iocunditatem perveniunt
 ut gaudia seu premia iam nolle recipere potiora. De hoc
 beatus Ieronimus sic dicit. hanc deus dulcedinem in tuos filios

Demonstrasti. quid tuo tacti dono et grā. ad tantam
interdum mouet dulcedinis voluptate. Ut premia
seu gaudia iam nollent reape potiora. qm̄ semper
esse iudice dulcedinis redūdāa. quā nulla sancta
senserāt hora. hec Iero⁹. De hac est spūali dulcedine
b̄tus Aug⁹ sic ait. Tanta interdum anime meedine
cuiusdā dulcedinis madit delectatio. que si iam b̄ta
vita nō est. tūc nescio quid est. hec Aug⁹. Beatus est
b̄us⁹ semp desiderans ardere in amore dei. a quo ista
spūalis dulcedo p̄cedit. dñm alloquēdo sic dī. Verbu
michi ad te est. o rex seculorū ih̄u xp̄e. ausu caritatis
alloqui p̄sumo. te factura man⁹ tue. et adire te
gestiens desiderate cordis mei. vsq⁹ sustinebo ab
senciam tuam. expectacōne faciei tue qūto tpe
feram. vsq⁹ m̄gemscam. et stillabit post te ocu
lus meus. Amabilis dñe vbi habitas. vbi est diu
forū tuū. in quo letus recūbis inter carissimos
tuos. et facias eos manifestacōne glōrie tue. Qm̄
felix qm̄ sanctus. qūta appetendus est cōcupia
locus iste deificae voluptat⁹. locus p̄hēmū deliciarū
Non accessit oculus meus. nec appinquit cor
meū. vsq⁹ ad multimodū dilectōis tue. quā m̄ta
secus abscondisti filiis tuis. solo eius odore foris
vtrūq⁹ sustentor. Opus amē suauitatis tue de lon
ginoquo veni ad me. et est michi sup odore bal
sam. et fragrantia thuris et myrrē. et cōcupias
mūdas parit in me. quā est ad iustio delectabil
Quid ei michi est in celo. quis est thesaur⁹ meus in
illa celica cella. Que est hereditas mea in tūa vniē
tū. Nonne xp̄s dñs meus. vniū salus mea. tō
bonū meū. plenū gaudiū meū. et quō cōtinē
potero cor meum domine. Ut nō amet te. Si nō
amauerō te quid amabo. Si tūstulero amorem
meū a te. vbi illum digne collocabo. Desiderabilis
dñe. vbi extra te requiescat desideria mea. Si vsq⁹
extra te pedem extenderit amor meus pollut⁹ est.

Si ad te non dedinauerint desideria mea vana erunt
 Domine tu amabilis et desiderabilis es sup oia que
 amari possunt et desiderari. Abste em habet omnis
 creatura quidq habet decoris. Tu mer astia sole
 excellenti claritate vestisti. et clarior sole tu es. ymo
 quid est sol quid omnis creatura. quid ipa lux nisi te
 nebre ad tuu compacon. Quid ergo melius quid ama-
 bilius te est manu. vt abstrahem cor meū a te ad co-
 cupiscendū quidq in mūdo absq te. Cur amari-
 quare concupiui in omni vita mea quidq in pter diu-
 ihu meū quare detuli cur intusi vllō tpe te ihu ver-
 sare in corde meo. te tota mente amplecti et delectari
 tua dulcedine omnia interiora spūs mei. Vbi enī qn
 tecū mente non eram. quo defluerūt qn nō te solū
 adierūt desideria mea. Deus vite mee qm vane cōsup-
 ta sūt. qm infructuose elapsasūt a me tpa mea que
 dedisti michi vt facem volūtates tuas in eis et non
 feci. Sed iam ex hoc nūc omnia desideria mea incales-
 cent et exfluite in dñm meū ihu. currite facis hactē
 tardastis. Deus cordis mei et pars mea ihu xpē defi-
 ciat. obsecro pte cor meū a spū suo. caro mea acōtu-
 pistencie suis. et diuas tu in me. et cōualescat in
 spū meo carbo amoris tui. et exarescat in ignē pfm
 foueat et emittat illū in me grā tua. vt ardeat in-
 giter in ara cordis mei. et ferueat in abscondit aīe
 mee vt in die cōsumacōis mee inueiat in me ap te
 in die qua exui me iubebis tūca ista mortali. qua
 nūc tūfero. tūdet me dilectio tua. et fiat anime mee
 qī vestimētū decoris vt nō nuda sed vestita inueiat
 et habeat vnde abscondat infirma eius ab oculis tuis
 Igne aliemū qui adūsarios tuos cōsumit. dilectiois tue
 feruor elonget a me. et aīam meam ad te curriem
 sursum attollat. et qntū phas est tuo diuino luce
 immergat. Domine ihu omēs qui te diligūt repleā-
 tur bñdictōib⁹ tuis. et sit pax eis in velamēto alazp
 tuazp penū. hec bñh⁹. Sed et hoc nōndū qd pē deus

et aīabus deuotis subtrahit interdū dulcedinem
cōtemplacōis. manet tamē cū eis qūtū ad guber
nacōnē. et qūtū ad vniōnē. et hoc ideo facit. ne mag
nitudo cōsolacōis aīam que sic visitat extollat. et
cōsequēt proximos quosq; occasione talis gratie cō
tēpnē incipiat. Debet tamē talis anima cui sic sub
trahit pūa expimētalis xpi. et dulcedo cōtēplacōis
fidem suo sponso in terris seruare. se ipām castam
et imaculatā custodiēdo. Ut postmodū eo libēaus ac
freqūaus a xpo dño mēat visitari. et hūmāaus cōso
lari. De hoc bñs bñb? in libello de scala claustralū
sic dī. Sponsus dñi desiderat subtrahit se nōmīq; m
videt anime qūtū ad cōtēplacōis dulcedinē. manet
tamē pñs qūtū ad gubnacōm. qūtū ad grām. qm
ad vniōnē. Sed ne timeas o sponsa ne despes. ne ex
istimes te cōtēpnū. si paulisper subtrahit facē suā
sponsus tuus. omīa ista coopant tibi in bonū. et de
accessu et de recessu lucrū tibi acquirit. tibi venit et
tibi recedit. Venit ad cōsolacōnē. recedit ad cautelā
ne magnitudo cōsolacōis extollat te. nesi semp aput
tesit sponsus. incipiat cōtēpnē sodales. et hāc cōtinu
am visitacōm. nō iam gratie tribuas sed natē. hec at
grā qū vlt. et cū vlt a sponso tribuit. nō qī nre hē
ditano possidet. vlgare pūbū est. vīma familia
ritas pīt cōtēpnū. Recedit ergo ne nimis assidue cō
tēpnat. et ut absens magis desideret. et desideratus
avidius querat. dñi quesitus grācōis inuēiatur
mūctus strati teneat. **P**reterea si nūq; de esset hec
cōsolacio. que respectu future glorie que reuelabi
in nobis emigmatata est. et ex pte forte putarem
hic habē ciuitatē manētem. et min? inquirēm? futū
Ne ergo exiliū putarem? p patria. arram p pteā sūma
venit sponsus viciū et recedit. nūc cōsolacōm affēns
nūc dñūm statū nrūm in infīnitatē cōmutās. pau
lisper pmittit gustare qm suauis est. et anq; plene sa
ciat. se subtrahit. et ita alio expansis sup nos volitās

prouocat nos ad volandū. q̄i dicat. Ecce parū gustas
tis qm̄ suauis sum. et dulcis. sed si vltas plene saccan
hac dulcedine currite post me in odore vnguentorū me
orum. habete sursum corda vbi ego sum in dextera dei
sedens. Sed caue tibi o sponsa. qm̄ absentat se sponsus
non longe abijt. et si nō vides eum. ille tamē semp
videt te. plenus est em̄ oculis ante et retro. nusq̄ po
tes ei latere. habet ec̄cā te mīctos suos spūs. quasi
sagacissimos exploratores vt videāt quō absente
sponso cōuerferis. et accusant te corā ip̄o si aliqua
signa lasciuie et securitatis in te dep̄henderūt. zelosus
est sponsus iste. si forte aliu amatores recepis. si alijs
magis placē studueris. statim discedet a te. et alijs ad
heredit adolecentulis. Delicatus est sponsus iste. no
bilis est diues est. speciosus forma p̄ filijs hōm. et
ideo nō nisi speciosam dignat̄ habere sponsam. Si
vident in te maculam siue rugam. statim auertit
oculos suos. nullam em̄ potest in mūdiciā sustinē
esto ergo casta. esto v̄cāda et hūilis. vt sic a sponso

tuo frequēt visitari mēaris. hec bñh̄. **Q**uō de loq̄ anḡlis aīab et dyab et ec̄cōso de
visionib? pphaz. et cū grā
cōtēplacōis defuerit.
quō tūc homo
debeat se
h̄re.
C

De sidero ec̄. scire. quō deus loquat̄ anḡlis
et animabus. sanctis ac dyabolo et ec̄cōso
et de visionibus que pph̄as solet appa
rere. et cum grā cōtēplacōis. vel deuocōis defuerit
quō tūc homo debeat se habē. de hys ergo cupio
informari. De hoc q̄ queris. quō deus loquat̄ ad
angelos. vel animas. seu ec̄ ad malignū spm̄ et ec̄
uerso. qualit̄ angeli et anime. ac ec̄ dyabls loquat̄
ad deum. Sc̄e debes q̄ talis locutō nō fit corpali
sed spūali. Vnde bñs gr̄. in v̄. li. mōr̄ et de hūm̄ di
spūali colloquio. sic dī. Sc̄endū est q̄ ip̄a natā in
corpea cum loqui dīat. eius loquutō nequaquā vna
atq̄ eadem qualitate format̄. alit̄ em̄ loquit̄ deus
ad angelos. alit̄ angeli ad deum. alit̄ deus ad sc̄orū
animas. alit̄ sc̄orū anime ad deum. alit̄ deus ad dyab
alit̄ dyab ad deū. Nam quia spūali natē ex corpea

oppositione nil obstat. loquitur deus ad angelos suos
eo ipso quo eorum cordibus occulta sua invisibilia osten-
tat. ut quidam agere debeant. in ipsa contemplatione veritatis
lectant. ut velut quedam precepta sunt vocis ipsa gaudia
contemplationis. Quasi enim audiebatur quod videbatur
inspiraretur. Unde cum eorum cordibus deus esset humanam super-
biam animadversione blande infunderet dicit. Venite
descendamus et confundamur lingua eorum. Ascendunt
angeli in eo quod creatorem aspiciunt. descendunt angeli in
eo quod creaturam sese multitudine ingentem examine dis-
tinctionis primum. Dicere ergo dei est. Descendamus et
confundamur linguas eorum in se ipso. eis hoc quod recte
agat ostendere primum mentis visionis eorum mentibus
exhibenda iudicia occultis motibus inspirare. Alii
loquuntur angeli ad deum sicut per iohannem apostolum dicitur. Dignus
est agnus qui occisus est. accipe virtutem et divinitatem
et sapientiam. Vox namque angelorum est. in laude conditoris
ipsa admiratio mentis contemplationis. quibus virtutis
divine miraculo obstupuisse dixisse est. quia exa-
tatus cum reverentia motus cordis magnus est. ad aures
incauscripti spiritus clamor vocis. que vox se quasi per discus-
ta verba explicat. dum sese per innumeros modos mira-
tionis fortiter. Deus ergo angelis loquitur. cum eis voluntas eius
intima videndo manifestat. Angeli autem loquuntur deo
cum per hoc quod supermetipsos respiciunt. in motu mira-
tionis surgunt. Alii deus ad sanctorum animas. alii sanctorum anime
loquuntur ad deum. Unde in iohannis evangelium apostolus dicit
Vidi subter altare dei animas insectorum propter verbum dei
et clamabant voce magna dicentes usque quo domine sanctus
et verus non vindicabis sanguinem nostrum. de his qui ha-
bitant in terris. Quis est enim animas vindicacione dicere
nisi diem extremi iudicii. et resurrectionem extinctorum
corporum desiderare. magis quippe earum clamor. magis
est desiderium. tanto enim quisque minus clamat. quanto mi-
nus desiderat. et tanto maiorem vocem in aurem incensum
scripti spiritus exprimit. quanto se minus desiderium plenius

fundit. Ammaur igitur verba ipsa sunt desideria. Nam
si desiderium sermo non esset. propheta non diceret. Deside-
rium cordis eorum audiuit auris tua. De ipso ergo bibunt
quid ab ipso sicut. et modo nobis ad huc incompre-
hensibili in hoc quod petendo esuriunt prelaendo satiantur.
Discordaret ergo a voluntate conditoris si que enim
vident velle non petent. eorum enim inherebant. si vole-
tem dare desiderio pignori pulsaret. Quibus pro-
sum diuini dei. Requesce ad huc modicum tempus do-
nec compleatur mens finitum vestrum. Desiderantibus autem
requesce ad huc modicum est inter ardorem desiderii
ex ipsa prela solacia aspirare. Et etiam vox sit hoc quod
amantes desiderant. et respondentis dei sermo sit hoc
quod eas retribuciois cunctis me desideria confirmat.
Aliter deus loquitur ad dyabolum. aliter dyabolus ad deum. Sed scien-
dum quod quatuor modis loquitur deus ad dyabolum. tribus dyabolus
ad deum. Quatuor modis loquitur deus ad dyabolum.
quia et iniustas vias eius arguit. et electorum suorum
contra illum iniustitiam proponit. et temptanda eorum
innocentiam ei concedendo permittit. et aliquando eum ne
temptare audeat prohibet. Iniustas enim vias eius
redarguit. cum dicit. Unde venis. electorum suorum contra illum
iniustitiam proponit. cum ait. Considerasti seruum meum Iob.
quod non sit ei similis super terram. Temptanda eorum inno-
centiam concedendo permittit. quando dicit. Ecce omnia que
habet. in manu tua sunt. Rursum quod eum a tempta-
tione prohibet cum ait. tamen meum ne extendas manum
tuam. Tribus autem modis loquitur dyabolus ad deum
cum vel vias suas insinuat. vel electorum inno-
centiam fictis criminibus accusat. vel temptandam eandem
innocentiam postulat. vias quippe suas insinuat
qui ait. Cursum terram et perambulavi eam. Electorum innocentiam
accusat. qui ait. Iob frustra timeo deum. Temptanda
eandem innocentiam postulat cum dicit. Extende manum tuam et
tange cuncta que possidet. hec ergo et nondum est prout idem
beatus Gregorius in xxviii libro moralium dicit. quod duobus modis locutio diuina distiguit. aut

per semetipsum namque dominus loquitur. aut per creaturam an-
gelicam eius ad nos verba formant. Sed cum per semet
ipsum loquitur. sola nobis vi mente in inspiratione aperitur.
Cum per semetipsum loquitur de verbo eius sine verbis ac
syllabis cor docet. quia verbum eius intima quadam
subleuatione cognoscit. ad quam mens plena suspendit
vacua gravatur. pondus enim quoddam est. quod omnes animas
quam replet. leuat in corpore. lumen est quod et interiora
repleat. et repleta exterius circumscibat. Sine strepi-
tu sermo est. qui et auditum aperit. et habere somnum
nescit. hec ergo. De visionibus vero et revelationibus
que facte sunt prophetis. vel et alijs perfectis viris. sa-
ciendum primo. quod mysteria dei siue secreta nemo scire potest
nisi cum spiritus dei revelauerit. quia ipse solus illa novit.
hec autem revelatio fit diversis modis. vel per sensibilem
apprehensionem. vel alloquutionem. sicut olim fiebat patribus
ut legitur de abraham Gen. xv. Dixit dominus ad abraham
Egrede de terra et de cognatione tua. et. vel per ymagi-
nariam visionem exterius. cum insinuatione exterioris in-
telligentie. sicut revelatio facta fuit prophetis. ubi dicitur.
San. x. In visione opus est intelligentia. vel per solam
intimam inspirationem. sicut dicitur Job. xxxij. Inspiratio
omnipotentis dat intelligentiam. vel inspirationem et reve-
lationem cum raptu a sensibus. sicut paulo revelatum
est. ut legitur. ii. Cor. xij. Signantur tamen sunt tres species
visionis. scilicet corporea. ymaginaria. et intellectualis.
Corporea est cum quedam corporeis videntur dei munera
que alij videre nequeunt. ut Balthazar vidit manum
scribentis in pariete. Daniel v. Ymaginaria est quam
aliquis in extasi vel in sompno videt non corporea
sed ymagines rerum dei revelatione. ut petrus vidit
visum. Act. x. Visio intellectualis est. quam nec corpora
nec ymagines rerum videntur. sed in substantiis in
corporeis intuitus mentis mira dei potentia figit.
Talis fuit visio pauli. Et nondum putat dicitur glossa.
super lib. de divinis nominibus. quod quanto magis mens mira

ad cōtemplanda spūalia eleuatur. tanto magis ab-
trahit a sensibilibus. Vltimū autē cūm quo cōtemplacō
p̄tingere potest est diuina subā. Vnde oportet mētē
que diuinā subā videt. totalit̄ a corpali b̄ sensibilibus
esse absolutam. Vel p̄ mortem. Vel p̄ aliquē raptum
hinc est qd̄ d̄r exp̄sona dei. Exo. xxxiii. Non videbit
me homo et vmet. Qd̄ autē aliqui in sacra scriptura
deum vidisse dicuntur. oportet intelligi hoc fuisse p̄
aliquā ymaginā visionē. seu et corpalem p̄ ut
salz p̄ aliquas corporeas sp̄es. Vel exterius appāretes.
vel interius formatas ymaginē diuine virtutis
p̄ncipalē demonstrabat. Et sciendū qd̄ duplex est modus
appāretis siue manifestacōis diuine reuelacōis theo-
logorū et p̄phetarū mentibus in fusu p̄ visiones et
demonstracōes. quas greci theophamias appellāt. i.
diuinas appāretiones quā aliqui p̄ signa sensibilibus
similia demonstrant inuisibilia aliquādo p̄ solam
anagoge. i. mentis ascensum in sup̄na pure cōtemplata
Ex hys em̄ duobus generib̄ visionū. duo descriptio
nū genera in sacra pagina sūt formata. Vm qd̄ for-
mis et figuris et similitudinib̄ rerū occultarū v̄tas ad
obumbrat aliud quo nudē et pure sicut est absq̄ in-
tegrumēto exp̄mit̄. Cum itaq̄ formis et figuris et
similitudinibus manifestat quod occultū est. Vel quod
manifestū est describit̄. Symbolica demonstratio est.
Cum vero pura et nuda reuelacōne vel plana. et
apta narracōne ostenditur et docetur anagogita
est. hec glō. Deinde et cōsiderandū. cum homo p̄ua-
tur vel caret grā cōtemplacōis seu deuocōis quō se
debeat tūc habē. De hoc p̄mo nōndū. qd̄ animus cum
se p̄senserit cōtemplacōis grām nō habere debet se
metipm̄ cum aliqua salubri meditacōne occupāe
et impensa sibi diuinorū b̄nficiorū munera. ante
recordacōis sue oculos reuocare. et ex tali recorda-
tione se ipm̄ ad deuotā grāuū actionē instigare. hec et
similia valēt grām cōtemplacōis p̄ negligētiā amissa

reformare. De hoc Rich^{us} de sancto vic. m. v. li. de cōtemplatōe
sic dicit. **Q**uōndūm q̄ ille qui ad grānī cōtemplatōis
profecit. cum eam sibi vltia solitū subtrahi iā sentiat.
est q̄d facē debeat. Vnde ad eam repandam multū per
omēm modum adiuuari valeat. et vnde aīū suū
in id negotij q̄ntū in se est idoneū efficiat. Debet itaq̄
aīū. qui cuiusmodi est p̄prie meditacōib^{us} cordis in se
exultacōne reparare. et impensa sibi diuinorū bñficia op
munera ante recordacōis sue oculos reuocare. et ex eius
modi recordacōne seipm ad profundam et deuotam
grārum actionē instigare. et tandem aliquā interuū
illud sp̄italis armonie organū eximio affectu in
diuinas laudes laxare. Dum itaq̄ hui^{us} studij mti
ma cordis affectio in diuine confessōis magnificētia
plena deuocione resoluit. quid aliud qm̄ quoddam
vt ita dicam spiraculū apitur. p̄ quod in illud cordis
nr̄i vasculū celestis dulcedinis emanatio. diuineq̄
suauitatis hūidancā infundat. hinc est q̄ helizens
p̄pheta verbum domini requisit. cum se p̄sensisset
sp̄m p̄phetie tunc ep̄is non habere. fecit sibi psalteriū
adducere. quo p̄nte atq̄ psallente. statim sp̄m p̄phe
ticū hausit. os q̄ suū ad verba p̄phetie relaxauit. Au
dita itaq̄ melodia p̄phete scō. quid aliud qm̄ quedam
scala fuit que eum ad cōsuetā gaudia leuauit. et
que carnalibus causa rime esse solet. hinc occasio
ascensionis extitit. Sed et tu quēcūq̄ es anima q̄
soles hui^{us} sp̄italib^{us} delicijs affluere et dilecto tuo se
pe inuixa. ad theaicos q̄ uosdā excessus subitaneo
quodam et mōp̄mato gaudiorū tripudio subleua
ri. et quasi quibusdā p̄phetias reuelacōib^{us} diu
initus sublimari. p̄phetico diste exemplo. quid tu
facere debeas. Vt sub necessitatē articulo. quasi ad
manū habeas. quō aīū tuū ad asuetas delicias
reparare valeas. forte nō erit mortale. et te sub simili
necessitate psalteriū et psallentē audire. Sed quid ali^{us}
dicim^{us} psalteriū istum. qm̄ exultacōne cordis in deū

Eiusmodi psalterem pntem habere nos voluit. qui dixit
 letamini in dno et exultate iusti. Quid est autem eiusmodi
 psalterem adducere. nisi prouida meditatione cordis exul
 tatione reparare. et ex diuinorum beneficiorum vel promissio
 num recordatione cordis deuotione excitare. hunc tunc
 proculdubio psaltere psallere facimus. quoniam ex magno cor
 dis tripudio in diuina precoma iubilamus et in gratia
 actionem assurgentes. ex intus visceribus in diuinas
 laudes cum magno cordis clamore resonamus. hec ita
 quod agentes. quis aliud quam viam sternimus per quam
 uenientem visitantemque nos dominum excipiamus. Sacrificium
 inquit laudis honorificabit me. et illic iter quo os
 tendam illi salutare dei. Psallendo itaque atque laudando
 iter domino paratur. per quod ad nos venire. et multis quibus
 dam misteriorum suorum reuelationibus reuelare dignetur.
 Studeamus igitur cum magna mentis alacritate
 in domino gaudere. sathagamus coram ipso cum maxima de
 uotione psallere. Ad eiusmodi itaque psalmodiam spi
 ritalemque armoniam anima contemplatiua spiritalibus
 theoriis assueta incipit tripudiare. et pergaudium in
 mietate se a terra tremisque omnibus suspendere. et ad
 celestium contemplationem tota mentis alienatione tra
 sire. hoc igitur est ut diximus. quod ad mentis inno
 uationem valet hoc est quod ad amissam gratiam reparandum maxime
 valere solet. hec videtur esse et alius modus per quem
 gratia amissa reparari potest. videlicet compunctio. que ex
 deuoto corde procedit. Nam sancti et deuoti viri
 cum dulcedine spiritali quam ex visitatione. et pre
 sencia domini in suis cordibus preceperunt. postmodum eadem
 gratia et consolacione se priuatos esse persenserint
 per lacrimosam compunctionem christum dominum et suum dilectum
 ad se iterum visitandum reuocare student. hoc com
 morat beatus bernardus in libro super Cantica. ita dicit. Si cum uirum
 cum sancto propheta adherere deo bonum est. et ut loquar
 manifestius. si quis in nobis est ita desiderii vir
 ut cupiat dissolui et esse cum christo. cupiat autem

vehementē. ardentē. sicut. assidue meditet. id pfecto nō
secus qm̄ informā sponsi suscipiet ubi in tempore
visitationis. hora videlz qua se asseruget intus quibz
dam brachijs sapie. atqz inde sibi infundi sentiat
sancti suauitatem amoris. Siquidem desiderium
cordis eius tribuet. ei. et si adhuc pegrinanti in corpore
ex parte tamē id qz ad tempus et tempus modicum
Nam cum vigilis et obsecrationibus. et multo ym
bre lacrimarum quesit⁹ fuerit. subito dū teneri pu
tatur elabit. et rursum lacrimanti et insectanti
oculens cōprehendi patit. sed minime tenet. dū subi
to iterū qī emambus euolat. Et si instat pab⁹
et fleabus deuota anima de mo reuertet. et volū
tate labioꝝ eius non fraudabit eum. et rursum
mox disparebit. et non videbit. nisi iterū toto desi
derio requirat. Ita ergo et in hoc corpore potest esse
de pñcia sponsi frequē leticia. sed nō copia q̄ et si vi
sitatione leti fiat. sed molestat viassitudo. et hoc tam
dū necesse est pati dilectam donec semel deposita
corporee sarcina molis auolet. et ip̄a leuata pennis
desiderioꝝ suoz libere iter carpens p campos cōtē
placationis. et mente sequēs expedita dilectam quocūqz
ierit. nec tamē vel intransitu presto erit. sic om̄
anime nisi illi dūtaxat quā ingens deuotio et desi
deriū vehemēs et pñctus affectus sponsam probat
et dignā ad quā gr̄a visitandi accessurū verbum
decorē induat formā sponsi accipies. Qui em̄ nō
dum inuenit. ita affectus et cōpunctus magis actum
recordacōe suoz. loquēs in amaritudine anime sue
dicit deo noli me cōdēpnare. aut forte et ad huc pū
lose temptatur. aut p̄p̄a cōcupiscētia abstractus et
illectus. hic talis non sponsum requirit sed medicū
ac p hoc non oscula quidem vel amplexus. sed tm̄
remedia vulneribus accipiet suis in oleo utiqz et un
gentis. hec bñh⁹. Et nōndūm et qz gr̄a cōtempla
tionis seu deuotionis vel alia quecūqz sine labore

et sollicitudine haberi nō potest. Tēte bō aug⁹ quidē
impossibile est ad grām puenire sine sollicitudine et
labore vnde qui vlt deo p cōtemplacōnē vel deuotam
orōnē ad herē oportet vt cum labore mentis euagacō
nes repumat et ad deum colligat. Deinde ex studio et
vfu tali ac cōsuetudine facilius iam cor suū cōhibē
et secum habitare disat. Tandem non solum facili⁹
sed et delectabili⁹ valet deo inherē. vt aul⁹ ab hui⁹
quiete sit ei desolacio non modica. sed semp vellet si
posset in talibus delicijs habūdare. ¶ Sed et hoc con
siderandū. q̄ quatuor sūt que impediūt cōtempla
cionē vnde dicit bñs bñs sup cān⁹. In hoc archanū
cōtemplacōis et in hoc sanctuarū dei si quē forte
nōm aliqua hora sic nipi et sic abscondi contigeit
vt mīme auocet. aut p̄turbet. vel sensus egens vel
cura pūgens. vel culpa mordēs. vel certe ea que dif
fialius ammouēt. rruēcia ymaginū corpearū fan
tasmata poterat quidem hic cum ad nos redierit glo
ria et dicē Introduxit me rex in cubiculū suū. vt
aut hęc impedimēta melius intelligam⁹. de hoc videa
mus. prīmū igit impedimētū dicit. q̄ est sensus egēs
s. corpis. Intm enī aīa ad corpus affiat. q̄ eo malū
sui pte vel sensuū defectum notabile patiētem cōte
plari non delectat. Tempe enī infinitat non est
locus cōtemplacōis nisi dñs hoc fecerit de gracia
speciali. Simile cōtingit cum valida fames vel sitis
vel frigus immet. vel corpus impedimētū. ¶ Secūdu
impedimētū dicit. q̄ est cura pūgens. i. sollicitudo cu
raret occupacōnū. vnde idem bñs bñs dicit. Sicut
pilius in iectus in oculum corpalem impedit visu
eius. Sic cura tēporū actū oculū intelligēcie cōfū
dit. atq; a cōtemplacōne veri lūmis excludit. ¶ Tertiu
impedimētū dicit. q̄ est culpa mordēs. i. pccm et hoc
duobus modis contingē potest. pmo cum pccm est
in anima. scdō cum fuit et deletū est p cōtracōnē et cō
fessionem sed in memoriā reuocat. vtrūq; enī impedit

cōtemplacōnē. quia sicut tenebre impediūt visū cor-
poralem. sic p̄cū cum est in anima impedit ip̄am
quia tenebrosa est. Sed ad cōtemplandū requiruntur
pūctas et pulchritudo anime. et sic tūc non est locū
cōtemplacōnis. Similit̄ sicut sanguis vel humor
cōtinuus fluens in oculū impedit visum eius. Sic
p̄cū cum redit in mēoriā influit in aiām et impe-
dit visum eius. Et p̄p̄ea cauere debem⁹ tpe cōtem-
placōnis cogitare sup̄ p̄cīs. omī quidē tpe nos de-
bem⁹ p̄cōres reputare. sed specialit̄ non debemus
cogitacōnē m̄am reflectere sup̄ aliquo p̄cō. tpe
quo volum⁹ cōtemplari. ¶ Quārtū impedimētū dī-
citur qd sunt fantasmatia corporaliū ymaginū. et hoc est
difficilius sup̄ dictis alijs. et p̄p̄ea cōmēdat̄ in hoc
statu solitudo. Oportet enī cōtemplantē esse mutū
et solum et tecum. Vt videns non videat. et audies
non intelligat. nec loqui delectet̄. Et si qñ necessitas
ad id cogit. non secum reportet ymagines que p̄
has fenestras intrant ad aiām m̄am. Vnde nō sic
inhereas exterioribus rebus volūtatē vel dilectione
vt inde reportes ymagines. ne postea vacās deo impe-
dians. Et sciendū qd cōtemplator. q̄uis soli deo va-
care debeat ac cetera obmittē hoc scīe debem⁹ verū
esse sed nō semp. Nam tribus excusis a iocunda
cōtēplacōe se ad tempus sepat. et se recipit ad vi-
tam actiua. Vna causa est p̄pter lucrū animarū de
hoc dīc bñb⁹. Scīens sponsa volūtatē sponsi zelantē
animarū salutem exit ad tempus videlz. cum est
necessariū ad ip̄am opandam. et postea redit ad
cōtemplacōnē. Scda causa m̄mittēde cōtemplacō-
nis est cū talis m̄missio agit rācōne imminētis of-
ficij. Nam cū p̄latus subditorū necessitatib⁹ m̄ten-
dere habet obmittit tūc cōtemplacōnē. Similit̄
et subditus cum p̄ p̄latum suū iubet̄ in aliq̄b⁹
transitorijs rebus occupari p̄pter cōmune bonū
debet p̄pter obediā illi tpe postponē cōtēplacōm

Tertia causa est inmittende cōtemplationis. quādo
more suo recedente sponse nō sentit anima solitas cō
solaciones vadit enī et redit sponsus p suo velle. Cum
enī recedit anima languet ex desiderio ipsius. et toto co
natu suo renovat eum. s. Revertere dilectem. si nec
tūc redit. inuocat angelos auxiliū suū et dī. Adiu
ro vos filie iſrlm vt amīctas dilecto quia amore lag
neo. Si vero nec sic redire dignatur. anima scēs vo
luntate sponsi reduat se in actiua vitam vt vel sic
fructificet sponso. Non enī decet cōtemplatorē esse
desidiosum. vnde religiosus quisq; cū grām cōtēpla
tione vel deuotionis sibi deesse senserit in bonis opib;
actiue vite se exerceat ac pſeneret. tam diu quousq;
dño visitante grā cōtemplationis itē ad mētē redeat
De hoc bñs bñh² sup can. sic dī. Ex bonis opibus
recipit cōsolacionē mēs assueta quietis. quocies sibi
lux vt assolet cōtēplationis subtrahit. Quis enī nō
dico cōtinue sed vel diu diu in hoc corpore manet lucē
cōtemplationis fruatur. Ac quocies corrumpit a cōtēplatiua
toties in actiua se recipit. inde min⁹ tamq; euicino
familiarē reditura in idipm. qm sūt inuicem cōn
binales. et cohabitāt hec due piter. Est quippe soror
marie martha. Neq; enī et si a cōtemplationis lucē
cadit patit. tñ nullaten⁹ se incedere tenebris pti
seri ignariā ocy sane in luce bone opacōis se retinēs
hec bñh². Bñs et gg² in x^o li. apoc de hoc sic dī. Sciens
est q nōnulla bona sūt ad que indefessi pſistim⁹. et
rursus nōnulla sūt a quibus cotidie deficiētes labi
m⁹. atq; ad hec magnis conatib; pmutualla tpm re
formam⁹. In actiua etenī vita sine defectu mēs figit
a cōtemplatiua aut infirmitatis sue pondere victa
lassatur. Qd bñ ezechiel insinuat narrās mortāia
lū. s. Non reuēbant cum incedēt. Et paulo post
Animalia ibāt et reuēbant. Sancta quippe aīalia
aliqu vādūt. et mīme redeūt. et aliqu vādūt. et p
tinus reuētūt. quia electorū mētes poblata sibi

actiue vite grām. erroris vias deseruit. cum vero p
contēplacōis aac̄et ab hac se eadē actiua vita suspēdūt
eunt et rediūt. quia p hoc qd diu p̄sistere nūme m
cōtēplacōne sufficiūt se itēp ad opacōnē fundūt. Ut
in hys que sibi iuxta sūt se exerceudo refouēat. et
sup se iterum surgere cōtemplando cōualescant.
Sed dum hec eadē cōtēplacō more debito post tpm
mōualla repetit m̄deficiat. pauldubio meins soliditē
p̄sistit. quia et si infirmitatis sue pondere supata mēs
defiat. hanc tamē itēp cōtinuis conatib⁹ repata cōpre
hendit. nec stabilitatē suam meadem p̄didisse dicenda
est. aqua et si semp defiat hāc et cū p̄dēt semp inq̄
rit. hec q̄q̄. Debet ergo quilibz seruus dei inq̄m vaca
re ocio. sed semp in bonis opib⁹ se exercē videlz con
tēplando aut orando. meditādo vel legēdo. studendo
aut scribendo. vel aliquē laborē fructuosū opando
Sed sūt nōnulli in sancta religione qui postq̄ hōs
ad quas tenēt cōpleuerūt. q̄s et satis negligent. et
distracta mente p̄ficiūt residuā p̄tem diei totā in va
lū expēdūt vacando colloquiis ociosis et scurilib⁹
vel alijs leuitatib⁹ aut seculi vanitatib⁹. hī tales
multū sūt rep̄hensibiles. Vnde b̄us b̄ib⁹. Vm̄quēq̄
religiosū ac seruū xp̄i hortat. ad sp̄ualia exercitia ita
dicēs. Nulla v̄m̄q̄m hui⁹ dei inueniat. nō dico dies sed
nec hora. nisi vel in exercitijs laborē vel proficiēdi studio
vel in exp̄ientie dulcedine vel fruēdi gaudio. hec b̄ib⁹
Sic igit̄ habem⁹ de cōtēplacōe que v̄tus nobilissima p̄
tinet t̄io loco ad v̄ros p̄fectos vt sup̄ius p̄missū est
nam q̄nto quisq̄ in vita religiosa ac v̄tuosa fuerit
p̄fectior. tanto in grā cōtēplacōis eū feruēior. et ad
speculandū diuina habilior et exp̄ediaor. Et nōdū
p̄vut dicit Thomas de aquino. qd triplex est p̄fectio.
vna absoluta que attendit̄ scdm̄ totalitatē diligēt
et diligibilis. et hec p̄fectio non est possibilis alicui
creaturę p̄ure. Vnde hec p̄fectio cōpetit soli deo qui
q̄nt se totū totus diligit. Seda p̄fectio attendit̄ scdm̄
totalitatē ex p̄te solius diligentis. p̄ut affect⁹ diligēt

scdm totū posse suū semp actualit̄ tendit in ip̄m deum
et talis p̄fectio nō est possibilis in via sed habet in p̄ia.
Tercia p̄fectio est que nō attendit scdm totalitatē dilige
tis. nec scdm totalitatē diligibilis q̄ntū ad hoc q̄ semp
actu ferat̄ in deū. sed q̄ntū ad hoc q̄ excludant̄ ea que
repugnant̄ motui dilectionis in deū. Sicut Auḡ dī
De venenū caritatis est cupiditas. et talis p̄fectio p̄t
haberi in via et vita ista. et hoc duplicat̄. Vno mō m̄q̄
tū ab affectu hominis excludit̄ om̄e id q̄d cōtrariat̄ cari.
sicut est p̄cām mortale. sine tali p̄fectione caritas esse
non potest. Vnde talis p̄fectio est de necessitate salutis
Alio mō p̄t haberi p̄fectio m̄q̄ntū ab affectu hominis
excludit̄. nō solum id q̄d est caritati cōtrariū. sed eadē
om̄e id quod impedit̄ ne affectus mētis totalit̄ diriga
tur in deū. hec Thōs. Vnde p̄fecti viri ut suū amorem.
et affectū possent expedire dirigē in deū. et a p̄cā
sibus seu venialib⁹ q̄ntū possibilitas admittēbat se
ip̄os retraherēt. De hac p̄fectione in quodam glō. sic
dī p̄fectio igit̄ v̄tutū est ad hūc statum animi cōscen
dere. q̄ grām conditoris vel in modico tuncam⁹ offendē
nichil eius mēone p̄ponētes. p̄fectio igit̄ v̄tutū est in
hac vita ut caste tuncam⁹ deū. Fines v̄tutū erat in
futuro ut diuicias p̄missas hereditatis et regnū celestē
glām et vitam p̄cipiam⁹ et̄nā. hec glō. Vnde scdm dām
beati amb⁹. Nichil aliud querit̄ p̄fectus. nisi solū et pre
clarū bonū q̄d est deus. p̄fectus est seruus xp̄i. put̄ dī.
beatus sero⁹. nichil p̄ter xp̄m habet. at si quid p̄ter xp̄m
habet nō est. cum se p̄fectum deo pollicat̄ sit. mētatus
est. hec sero⁹. Et quia quilibz religiosus. sub obediā
p̄lati cōstitut⁹ tenet̄ m̄q̄ntū valet conari ad p̄fectiōm
ideo nos qui habitū religionis suscepim⁹ toto conamine
ad hoc tendam⁹. ut p̄soluam⁹ vota m̄a que distinxerūt
labia m̄a. ut sicut conari ad p̄fectionē promissim⁹. sic
et in defessu in su eundem conatū ope p̄soluam⁹. non
enī p̄fectionē. sed conatū ad p̄fectionē promissim⁹. et
ideo qui ad conandū fecerūt q̄d potuerūt videt̄ vota sui
transgressionē euasisse. Cum aut̄ conat⁹ quē promissim⁹

tendat ad perfectionem. Videmus in quo consistat perfectio
ut per consequens cognoscamus in quo statu noster conatus
sit completus. propter quod sciendum. quod est duplex perfectio.
Una est perfectionis sive progressionis. alia est terminis per-
fectionis. Prima ergo perfectio est cum aliqua deuotione
semper ulterius procedimus. non contenti quantumcumque iam pro-
fecimus. talis conatus perficiendi quantum est de affectione et
intentione. et cum potuerit operatione nunquam cessandi
nobis per perfectionem reputatur. Et hoc inuenit nobis
in Gen. cum dicitur. Ambula coram me et esto perfectus
Ac si dicat deus. Ambula coram me. id est. profice. et hoc
tibi per perfectionem reputatur. Ambulare enim ut ait beatus
Bernardus. proficere est. hunc apostolus dicit. non arbitror me
apprehendisse saltem perfectionem. Sed quid vni est ne-
cessarium que retro sunt oblitus. ad ea que pora sunt
me extendens. Ac si dicat. licet non iudicet me perfectum
perfectione terminis. ad eandem tamen perfectionem conabor
et talis conatus perfectio iudicatur. Et ideo sequitur. Anot
quot autem perfecti sumus. id ipsum sentiamus. Ecce in hoc
verbo sumus. alius se commenerat dicit. se iam perfectum
ex solo conatu. qui iam non longe supra arbitrat est
se perfectionem nondum apprehendisse. Quod exponens beatus
Bernardus dicit. In verbo isto manifeste apostolo dicente deducitur
quod perfecta coram que retro sunt oblitus. et perfecta in an-
teriora extensio ipsa est iusti hominis in hac vita perfectio.
hunc iterum idem beatus Bernardus dicit. Indefessum perficiendi
studium. et iugis conatus perfectio iudicatur. De hoc etiam leo
ipsa sic ait. hec est perfectior vera iusticia ut nunquam
se presumat esse perfectos. ne dum ab initio non dum finita
intentione cessantes ibi incidunt deficiendi periculum
ubi proficiendi deposuerunt appetitum. quia nemo
tam perfectus et sanctus est ut perfectior sanctiorque
esse non possit. Ideo omnes simul sine differentia gra-
dum. sine discretionem meritorum. ab his in que perue-
nimus ad ea que nondum apprehendimus pia aueritate
curamus. hec leo ipsa. Nam quantumcumque et ubique

lassati vel attediati desistim? proficere ibi necessario defi-
cim? Unde dicit beatus Bernardus? O monache non vis proficere
ergo vis deficere. Dicit et de hoc beatus Augustinus? Semp tibi
displiceat quod es si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam
ubi tibi placuisti. ibi remansisti. Si autem dixerit sufficit
et pisi. Semp adde. semp ambula. semp profice. noli
in via remanere. noli retro redire. noli demerere. Rema-
net qui non proficit. retro redit qui ad ea renouavit.
Unde iam recesserit. demerit qui apostotat. Hec Augustinus?
Unde iacob patriarcha vidit scalam attingentem celos et
in ea angelos ascendentes et descendentes. nullumque
ibi subsistentem. Vel et residentem. quibus palam daretur
intelligi inter perfectum et defectum in hac vita nul-
lum medium inveniri. sed quod corpus nostrum crescere con-
stat aut deficere. sic oportet spiritum nostrum similiter proficere
vel deficere. Et ideo ne deficiamus? oportet nos continue
ad bonum conari. Cur autem talis conatus ad perfectionem
consequenda perfectione. primo perfectio reputetur? ratio est.
quia talis conatus maximus desiderii indicium est. Nullus
enim tam indefesso labore continue posset conari. nisi
maximum desiderium ipsum impelleret ad conandum. Qui
autem vehementer desiderat ad aliquid habendum estuat
hoc iam habere. Hec probari possunt per auctoritates
scripturarum. De hoc primo beatus Augustinus? sic dicit. Non quis sis sed
quid esse desideras attendit deus. si tamen tu quantum
potes sacrificas. Ut quod nondum es esse merearis.
Dicit et de hoc beatus Bernardus? Sunt multi qui tota vita
sua tendunt ad perfectionem. sed nunquam perveniunt. quibus
tamen si pie perseveraverint. statim ut de corpore exeunt
redditur quod in hac vita dispensatione est negatum.
illuc perducere eos sola gratia quo prius tendebat ipsi
cum gratia. Hec Bernardus? Ex his igitur verbis colligere possumus
quod continue conatur ad perfectionem. hoc perfectione repu-
tatur. Considerandum etiam quod perfecti viri. ut dominum expe-
dite sequi valeant. viam arcam et angustam sequuntur
de qua veritas in evangelio dicit. Angusta est via que ducit

ad vitam Quid dicitur beatissimus Gregorius in xxvii. li. animum ex
ponit sic. d. An non quia quedam angustia est itineris
in hoc quidem mundo vivere. sed de huius mundi concu-
piscencia nichil habere. aliena non appetere propria non
tenere laudes mundi despiciere. et pro deo obprobrium
amare. gloriam fugere. despectum sequi. adulatores despi-
cere. despicientes honorare. mala nocturni ex corde di-
mittere. et erga eos dilectionis gratiam immobilitate in
corde retinere. Que vie quantum in presenti vita per ipsam vivere
di custodia anguste sunt. tanto amplius eterna retri-
butione dilatantur. hec Gregorius. Secundum beatum et Augustinum angus-
tam et arctam christianorum viam due res faciunt. concupis-
tus voluptatis et tollerancia passionis. Quisquis con-
fligit. hec duo vincat et viat mundum. Si visitare pan-
gusta porta claudere portas cupiditatis et timoris
unde duplicem aciem producat mundus contra milites
christi. Blanditur enim ut decipiat. ferit ut frangat. Non
vos teneat voluntas propria. non vos terreat crudelitas
aliena. et victus est mundus. hec Augustinus. Et quoniam hec
via que dicitur arcta laboriosa esse videatur. tamen vias
perfectis et in amore dei ferventibus non est difficilis
sed potius desidiosa et negligenter. Unde Crisostomus super
illo verbo Arcta est via de hoc sic dicit. Siquis viam que
ducit ad vitam laboriosam existimat sue desidia impu-
tet. et non vie. Si enim tempestates pelagi nautas. vol-
nera militibus. furores et glacies agricolis levia et
portabilia sunt. propter spem premij temporalis multo magis
domini celum placet nullum debet sentiri periculum nullus
ergo aspiciat in viam quod arcta sit. sed que ducat. id est ad celum.
nec aliam quam lata sit. sed quo ducat. id est ad infernum
hec Crisostomus. Debet igitur quilibet homo deus inquit
valet cum adiutorio dei conari ad perfectionem. Et ut
hanc assequi possit. studeat viam subiacere dominio
rationis et corpus animo. animus vero deo. per hanc namque
viam obtinet perfectionem. De hoc prosper sic dicit. Ductus
vires ratio. subiaceat corpus animo et amicus deo.

et impleta est hominis perfectio. hec prosper. Sed et hoc
nondum quod cum ad culmen perfectionis nemo possit
peruenire nisi per virtutes ac bona operum. Necesse est
igitur ut ipse virtutes si efficaciter ad statum perfectum debet
hominem perducere contineat ac habeat in se quatuor. scilicet.
fortitudinem. rectam intentionem. discretionem. et perseve-
rantiam finalem. Debet namque homo perfectus in virtuti-
bus et volens peruenire ad perfectionem. primo habere
fortitudinem. fortis enim oportet enim aggredi viam salu-
tis. viriliter se in operibus bonis ac virtuosis exercendo
et non per negligenciam seu acedia torpescendo. Ad hoc
hortatur ps. ita. d. viriliter age et confortetur cor tuum
et sustine dominum. Secundo homo perfectus in virtutibus debet habere
intentionem rectam. scilicet. ut bona opera que operatur. non fa-
ciat propter vanam gloriam aut aliquod commodum corpale
sed simpliciter ad gloriam dei. et propter salutem anime sue ac
etiam humilitate cordis illa perfectio studeat. Unde dicit
apostolus. Omnia in gloriam dei facite. Tercio homo perfectus
in virtutibus debet habere discretionem videlicet. ut non excedat me-
suram virium suarum nimis agendo. nec etiam minus quam potest
aut facultas suppetat virtuosam opera faciendo. De hoc apostolus
ait. Rationabile supple sit obsequium vestrum. Quarto homo
perfectus in virtutibus debet habere perseverantiam finalem
ut non propter aliquam temptationem aut tribulationem vitam
virtuosam derelinquat. sed constanter in bonis operibus
usque ad finem vite deo coopante perseveret. Unde ipse dominus
dicit. Qui autem perseveraverit usque in finem. hic salvus erit.
Hec igitur quatuor videlicet. fortitudo. intentio recta. discretio
ac finalis perseverantia hominem virtuosum ad statum
perfectum perducere solent. et eterna gloria cum omnibus sanctis
numerari. Sic igitur habemus de statu perfectorum. et de vir-
tutibus ad eosdem pertinetibus videlicet. cordis puritate
ac caritate. et etiam contemplatione esse expositum et explanatum.

Habita igitur in formatione. *De morte cap. xlii.*
De virtute contemplationis in qua dependet tertio
loco statum perfectorum. et consequenter postquam instructus sum

De statu incipientium proficientium. et perfectorum. **N**on de
morte ad cuius debitum persolvendum non solum perfecti. sed
et omnes homines sunt obligati cupio edoceri. **Q**uare
debes primo quod triplex est mors. Est namque mors anime
quam ipsa incurrit per peccatum mortale. Est et mors cum
quis moritur peccato et vivit deo. Tertio vero mors est quam anima
sepatur a corpore. ad quam generaliter omnes tenentur. sed
paucos delectat. Defectus vero iste non est ex vicio mor-
tis. sed ex fragilitate humane conditionis. quia homo
diligens corporis voluptatem. cursum huius vite finire
formidat. in qua plus est amaritudinis quam voluptatis.
De hac tripla morte beatus Ambrosius sic ait. Tria sunt mor-
tis genera. Una mors peccati est. que peccato dampnatio-
nis inferitur. de qua dicitur. Anima que peccavit ipsa mori-
etur. et hec mala. Secunda qua quis peccato moritur. et deo
vivit. et hec bona. Tercia mors est media. nam et
bona iustis videtur. et plerisque metuenda paucos quod de-
lectat. Sed non hoc mortis est vicium sed nostre infirmitatis
qui voluptate corporis. et delectatione vite istius rapimur
et cursum hunc consummare trepidamus. in quo plura ama-
ritudinis quam voluptatis est. Quod est enim hec vita que
delectat plena erupnarum et sollicitudinum. in qua in-
numere calumpnie. et multe molestie. et multe lacrimae
eorum qui affliguntur molestiis. Nam in hac vita homo
in umbra vivit. nec expleri potest cupiditas eius
et si expleat diuicias fructum quietis amittit. quia
cogitur custodire. quod in secula aviditate consumat. hec
Ambrosius. De morte et corporis quam sit fructuosa iustis
per quendam sic dicitur. mors nihil aliud est quam exitus de
tante. finis exilii. laboris consummatio. ad portum appli-
cacio. peregrinationis finis. oneris gravissimum. id est
corporis depositio. de furoso equo. id est de carne descensio
de domo ruinosa liberacio. omnium egrediturum consummatio.
omnium periculorum evasio. omnium malorum consumptio. omnium vin-
culorum dirruptio. debiti naturae solutio. reditus in patriam
ingressus ad gloriam. hec ille. ubi considerandum quod mortem

214
corpi multa formidat. mortē vero anime pauci q̄
tamē sola merito esset timenda. quia sepat a deo. De
hoc beda sic dicit. mortem carnis omnis homo timet
et mortē anime pauci formidat. et laborat homines
ne moriat exterior moriturus. et nō ut non moriat.
homo interior semp vivit. Dicit et de hoc b̄s Aug.
vera h̄is mors est quā h̄is nō timēt. et hec est sepatō
anime a deo. que est b̄a vita animarū. Debet autē
quilibz fidelis h̄c duplicē mortē aī oculos mentis
freq̄t habē. quia multū valet talis meditacō ad re
pmenda vita. et ad terna desideria cōtēpnēda. De hoc
b̄s gḡ in vii. li. q̄d̄ sic dī. Qui em̄ considerat q̄
lis erit in morte semp fit pauidus in opatione. atq;
Vnde in oculis suis quasi non vivit. m̄de veritate
in oculis sui conditoris vivit. nūl q̄d tūleat appetat
cunctis p̄ntis vite desideris contradiat. et pene mor
tū se considerat. quia mortuo nūme ignorat. p̄
fecta enī vita est mortis imitatio. quā dū iusti solliciti
pagunt culpārum laqueos evadūt. hec gḡ. De hoc
ed. Cassian⁹ sic dicit. Si em̄ id quod futū es sedula
cogitacōne cogitavis. pensaveris. r̄matus fueris
credo raro aut nūq̄m peccabis. hec Cassian⁹. Ad h̄c
vero fructuosam meditacōm. videlz mēdiā mortis
hortat b̄s b̄b̄. ita. d. Filii mei mēdiā mortis
suma m̄a ne peccem. Nūm̄ hec recordatio facit ti
moratū. timor aut expellit p̄cā. negligēciā nō ad
mutat. Nouissima m̄a sūt mors. iudiciū iehēna. q̄d
horribilius morte. quid iudiciū terribilius. Nā iehēna
nichil potest intollerabilius cogitari. Quid metuet
si quis ad istam nō trepidat nō expauescat. nō timorē
cōcutat. hec b̄b̄. memoria et mortis facit hominem
cōtēpnere omnia tūsitona seu t̄palia. et sollicitū
facit esse in boni op̄is exequitiōe. Vnde dī b̄s Jeronim⁹
facile contēpnit omnia. qui se sp̄ cogitat mortuo
Beatus et gḡ. de hoc sic dicit. Valde em̄ se sollicitat
in bono ope. qui semp cogitat de extremo fine. Et

Notandū q̄ conditor n̄r horā mortis ideo voluit no
bis esse incognitā. Vt semp possit esse suspecta Vt sum
illam p̄videre non possim⁹. ad illam sine mōm̄ssio
ne p̄parem⁹. De hoc beatus ḡg⁹ sic dī. Ad hoc conditor n̄r
latere voluit finem n̄m Vt sum incerti sumus
quā moriam⁹ semp p̄ati ad mortem mueniri debeam⁹.
Et tūc eccl̄ aug⁹ de hoc sic ait. latet vltim⁹ dies. Vt ob
seruet oīms dies. Ideo nāq; dñs n̄r temp⁹ exit⁹ sui
vnicuiq; n̄m voluit esse incertū. Vt maiori diligēcia
sim⁹ erga nosmetipsos in vita n̄ra solliciti quo vsq;
est in n̄ra potestate. q̄tū ad diem exitus n̄i bonis uos
opibus dño vocanti occurrere p̄parem⁹. Vt penduli ex
pectacōis m̄to semp credam⁹ eum esse venturū. quē
ignoram⁹ qua hora vel tpe ad nos vocandos sit ip̄e
ventur⁹. hec aug⁹. Cum ergo certa sit mors omib⁹
et hora mortis incerta. Debet vniūsq; sic viuē. Vt
illam intrepidus possit expectare. Vnde dicit Seneca
Certum est quia morieris. sed incertū est. q̄n vbi quō
quia mors vbiq; te expectat. et si tu sapiēs fuēis vbiq;
eam expectabis. hec Seneca Vnde stultū est in tali
statu viuere. in quo quis non audeat mori Sed sunt
p̄cholor multa. qui cum iam sūt tempus p̄ns in vai
tatis et peccatis expendūt. Si vero egritudo aliq̄
mortē vicinā esse demōstrans eos pulsauerit. cum
magno desiderio sup̄vivere cōcupiscūt. Vt p̄cā sua
defleant ac peniteāt. q̄d tñ tempus vite modō acceptū
p̄ nichilo reputāt. De hoc beatus ḡg⁹ sic ait. Semp fra
tres k̄m̄. extremū diem debem⁹ expauescē. quē m̄q;
possim⁹ p̄videre. Ecce ip̄m hūc diem in quo loquim⁹
ad inducias cōuisionis accepim⁹. et tamē malā que fe
cim⁹. flere recusam⁹. nō solum cōmissa nō plangim⁹
sed et que defleant angem⁹. At si aliqua nos egritudo
corripiat. si signa egritudinis vicinā mortem
demōstrāt. inducias viuendi querim⁹ Vt p̄cā m̄a de
fleamus. et eas cum magno estu desiderij perimus.
quas acceptas modō p̄ nichilo habem⁹. Tūc ergo

hūm sollicitate cogitem? ne nobis inuacū tpa peant
et tūc queram? ad bñ agendū uiuere. cum iam cōpel
lūm de corpore exire. Quia igit̃ momētis suis hore
fugūt. agite fratres ut in boni op̃is mercede teneāt.
Qui ergo et venturę mortis tempus ignoram? et
post mortem opari non possum? sup̃ est ut ante
mortem tempōa indulgētia rapiam? Sic enī sic mors
ip̃a cū uenerit vmat. si p̃usq̃m ueniat semp̃ timeat.
Sed sūt nōnulli qui in p̃cis mortalibus iacere nō
formidāt. et tempus penitētię differūt. vsq; ad hōm
mortis. qđ valde p̃dōsum est. Quid enī tales possūt
agere p̃miam. cum omēs potētię et ṽtutes anime in
illa hora sūt p̃ mortē doloris occupate. De hoc b̃s
Aug̃ sic dī. plane nō inuēio mortis in tpe te aliq̃lem
posse p̃miam facere. Tunc enī omēs potētię et ṽtu
tes mortis sūt vehemētia occupate. Defatuta quoq;
sūt oīmoda libertate. hec Aug̃. Vnde valde timēdū
est. qđ mala vita homīis raro sortiat. bonū finem in
extremis. Quid affirmat b̃s Iero? ita d. Qui dum
sams est et iuuenis. Deum offendē non formidat. in
morte non meret. diuinā obtinē indulgētiā. quedi
lectissimū filij est p̃mīa. quā solus quis acipit. quia
se uiuere amplius nō posse dnt. quia si ex infirmitate
cōualescēt. peior q̃m prius fiet. hoc teneo hoc verū
puto. hoc multiplici exp̃ientia didici. qđ ei nō bonus
est finis. cui mala semp̃ fuit vita. qui peccare non
timuit. sed mūdi vanitatib; semp̃ vixit. Vnde mors
p̃cōrū pessima. hec Iero? Sicut igit̃ malam vitam
sequit̃ mors mala. ita qui bñ vixerit. nō potest ma
le mori. Festinandū ergo est ad p̃miam agendam et
ad bñ viuendū. quia vniūquēq; in quo inueniet
suis nouissimū dies. cum de hoc seculo migrauerit. t̃is
innouissimū die a domino iudicabit. cum uenerit iu
dicare viuos et mortuos et seculū p̃ ignem. De hoc
b̃s Aug̃ sic dīat. O homo vide cōditiōē tuā. vides?
vāq; sed non times. non est inquit sic sed timeo.

O miser mentiris plane. si times quare nō caues
Illud potius time qđ si nolis non erit. quid peccare
time. qđ si amaueris peccare in alterā mortē irruēs
quā posses nō inuenire. si nō amasses peccare. Igit̃
mori male times. Vivere male non times. Dixit bñ
mori qui male vixit. Corrige ergo male vivere.
time male mori. Cum enī correxeris male vivere
noli timere. Non potest male mori. qui bñ vixit
hoc age vt bonā vitā habeas. et quēcūq; occasio
veniat vt exeat de hoc corpore. exis ad requiē exis
ad bñtudinē. que nō habz timorē nec finē. queres
enī bone vite. Vita et̃na est. Igit̃ quicūq; futuri iudi-
cium times pūtem cōsāam corrige. Vnde cotidie ad
pūiam festinem? semp vltimū dies. ante oculos nō
stros versetur. et cū diluvio surrexerim de lucis nō
psumam aduentu. Nichil ei sic reuocat a pccō.
quā frequēs mortis meditacō. Bñ q̃ vnusq; de die
nouissio formidare debet. Vniūq; enī in quo mue-
nent suis nouissimū dies. cū de hoc seculo egredit̃.
talis in nouissimū die iudicat̃. Verū tamē bonū op̃
fiat. nō timore nō amore. nō formidine pene. sed
amore iusticie. Ip̃a enī vera et sūma libertas est.
Et quidem signum est prouectus caritatis inminū
timoris signū pfectionis. cui nullus timor est cōsu-
mata enī caritas foras mittit timorē. hec aug̃ Hugo
ec̃ de scō. vic. exponēs illud dñi Beati mortui qui
in dño moriūt̃. de hoc sic ait. In domino enī moriūt̃
qui in carne quidem moriētes. in dño tamē viviētes
inueniūt̃. Quid est in dño. In fide et spe et caritate. p̃
ista enī viuit in illa vita. qua viuit in dño. Est
quedā vita qua corpus viuit ex anima. et est que-
dam vita. qua aīa viuit ex deo. nūc quidē fide spe
et dilectōne. postea vō p̃ fide et spe et cōtēplatione
remanēte dilectione. Non enī nōdē potest anime
si corpus vitam suam p̃dit. qñ ip̃a vitam suam
in fide et spe et caritate p̃sistēs nō amittit. Sed dicit

quis. Quis securus esse potest post hanc vitam inincer-
tum p[er]gens. hoc aut[em] solum incertū esse non debet.
quia bonā vitam mala mors sequi nō potest. Qui
ergo bene mori vult bene v[er]uat. hec hugo. Cū igitur
vita bona. ac v[er]tuosa nō possit reape malū finem.
necesse est ut homo studeat v[er]tuose et sancte v[er]uē. ut
possit cum fiducia et hilaritate extremū diem expec-
tare. quia nemo mortē gaudent[er] suscipit. nisi qui se
ad illam dum adhuc v[er]uēt p[er] vite meritū diligēt[er]
p[ar]auit. De hoc b[ea]tus b[er]n[ardus] sic d[icit]. Intellige q[uod] vemen-
tem mortem nullus letus et hilans suscipit. nisi qui
se ad ip[s]am dum v[er]uēt bonis opibus p[ar]auit. Bona
est enī mors iusti. p[ro]pter requiem. melior p[ro]pter noui-
tatem. optima p[ro]pter securitatē. E contra mors p[ec]cator[is]
pessima. mala in amissione mūdi. peior in carnis
et anime sep[ar]atione. pessima in vermis et ignis con-
t[ra]ctione. et quod o[mn]iū pessimū est in diuine cōtēplacō-
nis p[er]uacōne. hec b[er]n[ardus]. Et de hoc p[er] quēdam sic d[icit].
Sic inq[ui]am vita tua iugit[er] disponat[ur]. ut mors tibi nō
amara. sed adoptabilis videat[ur]. Vnde scdm d[omi]n[u]m b[ea]t[u]m
g[regoriu]m. Qui de sua spe et op[er]acōe secur[us] est. cōfestim pul-
santi. videl[icet] d[omi]no ap[er]it. quia letus iudicē sustinet
et cum tempus p[ro]p[ri]ue mortis. aduenient de gl[ori]a
retabundans hilarescat. hec g[regoriu]s. Nam qui pie et
sancte vixerit. mors illū nō t[er]rebit. Vnde d[icit]. Isidor[us].
Nec mors te t[er]rebit. si b[ea]t[u]m et pie vixeris. Non solū
aut[em] talis mortē nō formidabit. sed et ut veniat
exoptabit. De hoc b[ea]tus b[er]n[ardus] sic d[icit]. O vita secunda i[n]
p[er]ua cōs[er]ua. Vbi absq[ue] formidine mors expectat[ur].
p[ri]mo exoptat[ur]. cum succedme suscipit[ur] et exapituro
cum deuocione. hec b[er]n[ardus]. Vnde p[er]fecti vna vitā p[er]uacō-
patient[er] sustinēt. mortē vero in desiderio habēt. C[on]s[ilium]
affinat b[ea]tus g[regoriu]s. ita. d. p[er]fecto[rum] est vitā habē in
p[er]uacōia. et mortem in desiderio. Sed peccatores aū[tem]
p[er] cognoscētes cām suę dāpnacōis. p[ro]p[ter] p[ec]cā p[ri]us cō-
tinacta. de corp[or]e p[ri]us exire trepidat ac p[er]timefant.

Vnde dicit beatus Ieronymus. In extremo mortis articulo pre
noscat anima animam suam dampnationis. quam prudens a car
ne egredi formidat. nec mirum quia ut dicit Haymo
Nulla maior acerbitas. cuiusquam amaritudinis et do
loris quam mors ipsa hominis in peccato tam miserabiliter
morientis. Etiam de hoc egilippus sic ait. Nulla ratio
comprehendere. nulla quoque lingua exprimere poterit. quoniam
horror et miseria post hanc vitam peccatoribus imminet
Nam secundum beatum Bernardum. malum triplex super peccatores
manet. manet enim super eos horror meriti. dolor in
transitu. pudor in conspectu glorie magni dei. hec Bernardus
Ex precedentibus igitur dictis colligere possumus. quod illi mor
tem timet. qui in peccatis iacent. et nullum bonum in futuro
sperant. peccatisque radicatis inherere. Illi vero qui mu
dum et seculi voluptates propter Christum contempnunt. nec
mortem timeant. nec penam diligunt. sed potius futura
desiderant. nec mirum. Quia secundum Crisostomum. super actum. Nil
dolorosius morte impiorum. Sed contra nil dulcius mor
te obituque iustorum. mors namque a malis nunquam for
midatur. a iustis autem vir expectatur. hec Crisostomus. Vnde
perfecti viri non solum non timeant mortem. sed desiderant dis
solui et esse cum Christo. Ex quibus unus illorum videlicet beatus
Ieronymus sic dixit. Nichil michi iam foret dulcius quam mo
ri in corpore. Ut in suo sic anima mea saluat aratore
eius foueat solacio et dulcore. atque iocundetur eius beatiss
ima visione. hec Ieronymus. nec in merito sancti gaudet
de mortis aduentu. et mali perturbantur. quia pro ut
dicit beatus Gregorius. Bonis exiturus de corpore odorem
celestis patrie. malis vero fetor iehennas eternae. Vnde
beatus est qui in hoc seculo sic vivit. Ut post cursum
huius vite cum fiducia et gaudent coram summo deo
possit assistere. et in eius visione eternaliter delectari
ac gaudere. De hoc effrem abbas sic dicit. beatus qui in
mente habuerit diem exitus sui ante oculos. et festina
uerit in illa hora patius esse. et sine aliquo timore pati
Vel prave consuetudine mueniri. Beatus qui muenierit

fiducia in illa hora exitus sui. quā anima sepat a corpe
 Cum magno namq; fletu et magno dolub? sepat.
 Vement em̄ angeli assumere aiām. et sepabūt eam
 a corpore. et pducunt eam ante tribunal immortalis
 et metiēdi iudicis. At illa mēorās opa sua misēabilē
 cōtremiscit. Grandis timor est frater in illa hora mor-
 tis et sepaciōis anime a corpe. Assistent em̄ tūc ipi aīe
 opa eius que die noctuq; bona et mala gessit. At illa
 audiens actus suos. egredi p̄timescit. quia peccatrices
 anime cū metu magno et timore horrendo sepabūtur
 a corpore. et tremētes p̄gūt ad etnū iudiciū. Ea ergo hō
 cum anima dimidit a corpore. Videns vniūsa opa sua
 dicit eis. Date michi vniūse hore spaciū. Donec egrediar.
 Et respondētes siml om̄ia opa eius dicūt ei. Tu nos
 egisti. tua opa sum? tecū semp ibim? tecūq; p̄gemus
 ad deum. Sancta vero aīa cū sepat a corpe non timet
 nec metuit. sed magis gaudēs cū fiducia p̄git ad deū
 erecta officijs angelorū. hec effrem abbē. Vbi nōndū
 q; quilibz deuotus. ac vtuosus. qm̄dū in hac p̄gri-
 natione est cōstitut? debet desiderare introitū celestis
 patrie. quia hec vita tota tribulacō est et temptatio
 quā bñ sentiūt et expiūt. hī qui etnā vitā diligūt
 de hoc bñ ang? i glō s̄ p̄ sic dī. Vita ista tribulatio est.
 Si non est tribulatio. nō est p̄griatio. Si aut p̄griatio
 est. aut parū patriā diligis. aut sine dubio tribularis.
 Quis em̄ non tribulet? non se esse cum eo qd̄ desiderat
 Vnde tibi nō videt ista tribulatio quia nō amas Ama
 alteram vitam et videbis quia ista vita tribulatio est
 Quacūq; prosperitate fulgeat. quibuslibz delicijs habū
 det. utq; cū floreat. qū nōdū est illud gaudiū sine
 vlla temptacōne cūssimū qd̄ nobis in fine p̄nat deus
 sine dubio tribulatio est. hec Aug? Non em̄ in ista mi-
 sera vita in qua p̄griam? potest esse felicitas aut
 gaudiū. Verum qd̄ testat maxim? ita d. Nemo se cre-
 dat aliquā felicitatē. aut aliqd̄ verū gaudiū in hoc
 seculo posside. bñtudo hic p̄ari potest. possidei nō p̄t

Suo sibi tpa ordine suo succedūt. tempus flendi. et tps
ridendi. nemo se trāueniat. nō est hic in mūdo hoc tps
ridendi. Scām' aut q' omīs homo gaudere desiderat.
sed non omēs ibi querūt gaudiū. Vbi oportet inquiri
verū in hoc mūdo gaudiū nō fuit nec est. nec esse po
teat. hec axar'. Vnde sū bñ vt liberius possent puen
ire ad celestem patriā. in hac pegrinacōne in labore
et gemitu fuerūt. et ad illam cōspiciendam suspirane
rūt. De hoc bñs aug'. in quadam omelia sic ait.
Non desiderat patriam pegrinatio sine lacrima. Si de
sideras qd nō habes funde lacrimas. Quis iustus non
habuit istas lacrimas. Qui nō habuit. pegrinū se
esse nō doluit. qua fronte ad patriam venit. qm non
ab se suspirauit. hec aug'. Vnde cū magno rubore
ad illam pueniet. quisq's modo in corpore cōstitutus
eam videre non desiderat. Quisq's vero sancte vixerit.
et ad illam pueniendi desiderū habuerit. post cursum
hui' vite cum magno gaudio in illa suscipiet. Ista cō
mēorat. bñs bñs' sic. d. Desiderū' qūto possim' desi
derio celestem patriā. cum magna nāq' confusione et
rubore ad illam pueniet. quisq's eam modo vehemēt'
videre non desiderat. Qui cūq' iugi orōne et assiduame
ditacōne. nec nō et sollicita cōsuetudine in illa versatur
secur' hinc egredit'. et cū magna exultacōne in ea susci
piet. hec bñs'. Ad tale aut desiderū. v' pueniēdi ad reg
nū celorum dñā quāq' deuotam ac scām aīam. Aus
helinus hortat' ita. d. O anima tantus debet esse amor
tuus in hac mortali vita. et desiderū pueniēdi ad ill'
ad qd fā es et dolor. quia tibi nōdum es. et timor ne for
te non puenias. vt nullam leticiā sentire valeas. nisi
de hys que tibi auxiliū. et spem conferūt pueniēdi
hec anshelin'. Et vt anima possit liberius celestia de
siderare. et cōsequēt' ad cēnā felicitatē puenire. necesse
est cum adhuc in carne retinet'. vt affectum b' mōdiā
tis reluctet'. ac ed' ab illis mūdetur. vt sine obstaculo
seu impedimēto puenire valeat ad xpm. De hoc mli'.

228

De spū et anima sic dī. Si aīa a corrupcōne corpaliū
 affectionū hic non mūdāt. corpore exuta corpālibus
 tenet passionibus. Studeat ergo in hac vita se ab hui'
 fetulencia mūdare. quā cū hinc exierit. inde nichil
 corruptū secū trahat. a corpali passione immunis exis
 tat. Hec in li° de spū et anima. Oportet ergo ut anima
 nō solum a cōsensu peccati abstineat. verū et ab omib'
 cōcupiscētijs quibuscūq; se excuciat. et illis virilit' resis
 tat. in qntū licet in hac corruptibili carne. si desiderat
 post egressum de corpe sine impedimēto puenire ad
 visionem xpī sui sponsi. Ista aliqūl' tangit beatus
 bñh' mli° sup' ean. exponēs illud dī. E n ipē stat post
 panetē nrm. ita d. ppe est dñs sanctis et electis suis
 et ann longe esse videt. et non equalit' omib'. sed
 alijs plus. alijs min' pro meritorū dūilitate. Nam
 et si ppe est dñs omib'us inuocātib' eum in veritate
 non tamē cū oib'us. forsan ut ita dicē possint. qā
 ipē est post panetē. Nam talis cupit dissolu. et in p
 to medio panetē esse cum illo. quē post panetē esse
 cōfidit. Ego aut' cum pātor sum dissolu nō cupio
 sed formido. sciens quia mors pātorū pessima. Quō
 nō pessima mors ubi nō subuenit vita. formido
 exire. et ipē cōtremisto portus ingressū. diu non
 confido ppter assistentē. qui erapiat eximētē. Quid
 em' secur' exeo. si nō dñs custodiat exitū meū. heu
 ero ludibrio demonū. si nō assistat qui redimat. neq;
 qui saluū faciat. Nil tale verendū erat anime pauli
 cū a cōspectu et amplexu dñis tñmō panetē ob
 sistebat. Vidēl' lex peccati quā inuicēbat inēb'is
 suis. Ipā est omīs carnis cōcupiscētia. qua carē oīmo
 non potuit. donec in carne fuit. hoc sane mīceto
 vno panetē. non longe pēgnabat' ad dñō. Vnde et op
 tabat clamās. Quis me liberabit de corpe mortis
 hui'. scēs se mortis cōpendio cōtinuo puenturp. hac
 ergo paulus se fatebat' vna lege teneri. cōcupia.
 scilz. quā carni sue inobilit' mīitam collebat inuit'

decedo nichil michi cōsensus inquit verū. quis similis paulo. qui nō bz hūc interdum cōsenciat cōcupiscē. ad obediendū pāo. noueno pūde is qui pāo cōsen- sent. et alterū sibi se opposuisse parietē. Itaqz illiati cōsensum. nec potest gloriari qui eiusmodi est. qā fiet sibi post parietē sponsus. Si puenient ad effec- tum tūc tūus panes sponsi impediet accessum. ad vī rpe pāi. Quid si pāi in vsum cōsuetudo forte aut vsus et in cōceptum pduxerit. Nam si ita exiens mi- lies ante a rugientibus paratis ad escam poteris deuorari qm puenire ad sponsum. nō vno siquidem iam sed tanta ate parietū immēditate inclūsū. pūm siquidem concupiscētia. Quid cōsensus. Tūus actus. quartū cōsuetudo. qūtu cōtemptus. Cuius igit pōi concupiscētie. totis resistere vmbus ut nō cadas in con- sensū. et omīs deinceps malignitatis fabrica euanesce- nec est oīmo qd sponsum appropinquare vetat. pter solū parietē corporis. qūis gloriari possis et dicē. De illo. En rpe est post parietem. hec vñbz. vbi nōndum q et sancti vix. in hac corruptibili carne cōstituti. nō possūt oīmo carē pāis venalibz. Vel cōcupiscētie ipōe mēdum inquietantibz. sed tamē cū omnia p ordinem et alia bona opa in pūa vita illa delere studēt exeūt mūdāt. Quod pbat bēus Aug. in li. de vbiis apli sic. d. Non hic sum? sine pāo. sed exibim? hinc sine peccato. quia vñusqz cum de corpore exierit dimittūt. ei qui talia habebat. vt dimittēnt debita. quia cottidians pabus dimittāt. et erit mūdāt. hec Aug. vnde aīa sancta cū a pāis cottidians et minutis cotidie se p cōpūcōm abluat. et a maioribus custodit suā mūdāā assidue seruat. et ideo talis aīa post resolūcōm corporis quia sine impedimēto est et verālis pāi. faciem sui conditoris sine ulla tardacōne videbit. De hoc bēus gē sup eam. sic dī. Sum igit sancta aīa a pāis cottidians se p pūam mūdāt. dū cotidie pāa minuta cū lacrimis abluat. et a maioribz se obseruat. qūis fregit? peccet.

183
p assiduā tamē p mām mūdiciā suā assidue seruat.
Amnis em̄ mor vt peccat a iusticia declinet. tamē dū
semp credit in eum qui iustificat impiū. et assidue sub
eius fide pāa sua deflet. p assiduas ablucōnes iusticiā
suā retinet. hec ggr. Q usq̄s est in iusticia p̄stet et p̄
cepta dñi seruare nō obmiserit. antiquū hostē in hōm
exitus sui non timebit. Quod affirmat idē bñs ggr.
in vj. li. ad rō ita d. Q usq̄s se ad vice p̄cepta dirigit. p̄s
qm̄ etna p̄mia papiat. hic iam in iusticia securitū impetu
um felicitatis degustat. Et antiquū hostem nō metuat
Et in tēnente mortis articulo violentos eius impetū
nō p̄honestat. Istis namq̄ mūcū est retribucōis ip̄a
plep̄q̄ in obitu securitas mentis. Vbi recte mli. Job d.
Et bestiam t̄re non formidabis. Callidus quippe adū
sarius. bestia t̄re d. quia ad rapiendas mortis tpe p̄
catorū animas. Violentia crudelitatis efficiat. quos
em̄ viuētes blandiēs decipit. moriētes seniēs rapit.
Quo contra de electorū ecclia. p pphetam pollicet dñs
d. ggr. bestia non ascendet p̄ eam. Illi igit t̄re bestia
moriētes timent. qui cōditores sui potētiā viuētes
nō timēt. Sancti etenī viri qui diuine se formidini
medullitus subdunt. om̄e de aduentu aduersarij
pondus timoris abiciūt. Quia viuētes p̄fecte electi
timēt iudicē. ne moriētes metuāt accusatōrē. Bene
ergo dicit. Et bestiam t̄re non formidabis. Ac si apte
dicatur. Qui a blandiente modo hoste non vincetis
hūc seniente postmodū non timebis. hec ggr. Impi
orū ved animas. in hora sue egressiōis de corpe mag
nus t̄or invadit. et amarissime angustie ac p̄uocēs
illas cōtūdent. ppter remorsum male cōsuetudine. De quaz
miserabili anxietate petrus damiani sic ait. pensā
dū quippe est. cum iam peccatrix anima vinculis ma
pit carnis absolui. qm̄ amaro t̄ore cōcutit. q̄ntis
mordacis cōsue. Stimulis lacertat. Recolit vetita q̄
comisit. Videt. mandata que implere contēpsit. dolet
idulta p̄mē. t̄pa sese inanis p̄cepisse. plorat immobile

distante blaomis artidm inevitabiliter imminere. gaude
sathagie. ne cōpellit. recuperare vult p̄dita nō audit.
post terga respiciēs. totius trāsfate vite cursum velut
vni breuissimū deputat itneris passum. ante se oculos
dirigit. et in finite p̄hēnitatē spacia dēphendit. ploāt
itaqz quia intra tam breue spaciū acquirē potuit om̄
leticiā seculorū. De flet et se p̄pter tam brevis illecebre
voluptatē. inenarrabilem p̄petue suauitatis amisse
dulcedinē. Et rubescit quia p̄pter illam subām que
vermibus erat obnoxia. illam neglexit. que chorus
erat angelicas in ferenda. Jam radios mentis attollit
et cum diuiciarū immortalū gl̄iam cōtēplatur. eam
p̄pter vite huius inopiam p̄didisse confūdīt. Cūqz sub
se reflectit. oculos. ad huius mundi cōuallem. tetramqz
qz caliginē. sup̄ se vō miratur et in lūis claritatem
liquido dēphendit. quia nox erat et tenebre q̄d ama
uit. O si redimū p̄nitēcie tempus mereri posset
qm̄ diuē cōsiliōis iter arripet. q̄nta et qualia p̄mit
teret. q̄ntis se deuocōmū vinculis inmodaret. Interea
dum oculi cōthabescūt. dum pectus palpitāt. rauicū
guttur anhelat. dentes paulatim ingrescūt. palescūt
ora. membra cūcta rigescūt. Dum hec itaqz et huius
tamqm̄ vicine morti p̄cedencia famulant̄ officia. as
sūt om̄ia gesta simul et verba. nec et ip̄e cogitacōes
desunt. et cūcta hec amarum aduersus auctorem
testiō reddūt. Coacervāt om̄ia. ante respiciēs oculos
que respiciē refugit coactus et inuitus attendit. Ad
est p̄da huius horrenda demonū turba. Illinc virtus
angelica. In illo qui medius est liquido dēphendit
cui parti iure possessio vendicet. nam si pietatis in eo
vident̄ insignia mutatōis angelice blandicijs delinēt
atqz armonice melodie dulcedine vt exeat puocat̄
Qd si eum sinistre p̄ti mentorū ingredo et feditatis
squalor adiudicet. incolleabli mox amore cōcitat̄
repētini impetus violēcia p̄bat̄. p̄cipit inuadit̄
ac de misere carnis ergastulo vio lēte euellitur

Ut ad eterna supplicia iam cum amaritudine pertrahat
 Nam vero post egressionem de corpore. quis explicare valeat
 quot armate iniquorum spirituum acies in insidiis lateant
 quot fidei metus tamen. ferilibus telis instructi iter ob
 sident. et ne transire libera possit anima. Velut militari mo
 re constipare legiones obpugnant. hec et huiusmodi frequenter
 in corde versare. quid est aliud quam lenocinatio vite huius
 blandimenta respicere. mundo repudiū dare. illicitos carnis
 motus elidere. solumque perfectioris ad ipsam tendere propositū
 in declinabili custodire. hec petrus Damascenus. Et nondū
 est quod dyabolo grauissime temptat fideles. cum iam morti
 appropinquat. Testatur hoc athanasius qui sic dicit. Semon
 siquidem fortissimis aggressioni bus suis temptat. dum
 ipse homo mortis sue foribus appropinquat. Temptat
 autem malignus spiritus homines. in illa extrema hora in
 multis. maxime tamen in duobus. videlicet in fide et in spe. In fide
 temptat. quia valde conatur quomodo possit hominem tunc
 a via veritatis. et a fide catholica euertere. et in errorem
 infidelitatis inducere. et sic consequenter in perditionem pertrahere
 Unde optima consuetudo in ordine cisterciensi inoleuit
 Nam cum aliquis frater laborat in extremis. et vicini
 est iam morti. ut debitum vniuersi carnis persoluat. pericu
 litatē tabula. et occurrentibus fratribus expressa voce dicit.
 ac perclamat. Credo in vnum deum. id est. ut ille frater qui
 in articulo mortis est constituitur. audiens verba symboli ad
 se ipsum redeat. et si forsitan temptatur. per vitium increduli
 tatis. postposito errore infidelitatis in catholica fi
 de solidetur. Unde necesse est ut homo cum adhuc subsistat
 in corpore et in columnis est. pericula que in hora mortis
 eueniunt frequenter meditetur. et sic viuatur ut illa cum
 venerint non timeatur. sed cum adiutorio dei vincatur. De
 hoc damascenus sic ait. Temptabit autem nos hostis
 nimia obliquitate venturatur et fidei in extremis. propter
 quodammodo quidem in meditatione corporis. que in morte
 futura sunt tabiliū iugiter est exercendus. et pericula fu
 turorum euentuum imbuendus. hec damascenus. Secundo

malignus spūs temptat hominem in illa ultima hō
in spe. quia laq̄os de spaciōis in cor hominis tūc t̄p̄is in
mittere solet. p̄ quos deapiat. et in de spaciōm inducat
ac postmodū ad et̄nā dampnatiōem p̄trahat. Cōt̄
hoc est p̄iculi. Debet unusquisq̄ p̄ vite s̄mōniā
ac bonam cōsacōem se munire ut adueniēte tēptā
tōis turbine possit in spe et fiducia p̄durare. De
hoc b̄tus ḡḡ sic ait. Obiaet tibi spūs malignū mor
tis in tēp̄e infinita de spaciōis p̄stigia et erroris. que
nullaten⁹ effugies. nisi dum unus te p̄munias
et cōfirmes. hec ḡḡ. Debet ergo quilibet fidelis. cū
adhuc in corpe subsistit timorē d̄ni p̄ oculis cor
dis habere. et v̄tuose v̄nē. ut in illa vltima necessit̄e
fiduciā in deo et cōsolacōnē mēatur ab ip̄o p̄ape
vnde d̄r. Ec̄cā. p̄. Timentā d̄mū b̄n̄ erit in extremis
et in die de f̄itōis sue b̄ndicet. Nobis nōdū q̄ hō
cum v̄uit. opa bona que facit. Debet a mēōia ex
cludere. p̄pter elacōnē vitandā. cū vō app̄mquat
morta. Debet illa cū hūilitate cordis ac simplicitate
ad mēōiā reducē. ut timorē in ord̄matū et p̄dictō sū
qui max̄e illo tēp̄e occ̄rit possit p̄mē ac euadere. De
hoc b̄tus ḡḡ in x̄p̄i. li. m̄ōp̄. sic d̄r. Sicut em̄ dū
v̄uim⁹. debem⁹ bona n̄ra a mēōia repellere. ne
excollant. ita app̄mquēte exitu. plerūq̄ ad mēōiā
iuste reuocam⁹. ut videlz fiducia p̄beat. et de spaciū
timorē p̄mant. hec ḡḡ. Sed cōsiderādū q̄ nōnūq̄
est iusta aīa in illa extrema hora cōt̄at ac p̄
batur. hoc aut̄ fit p̄mittēte d̄no. ut p̄ talē metū
a p̄c̄is leuib⁹ quib⁹ afflata est purget. et et̄no
gaudio statim post exitū corp̄is p̄fruat. Sunt et̄
nōnullē sancte aīe. que p̄usq̄ carne expolient.
de gl̄ia et̄erne retribuciōis h̄ilarescūt. et quādā
mura iocūditate p̄cūt. Quod idē b̄tus ḡḡ cō
mēorat. in x̄p̄m. li. m̄ōp̄. ita. d̄. Solucōi igitur
carnis app̄mquas. nōnūq̄ timore b̄ndicte est iusta
anima turbat. cū et si quid t̄āquillū i hac vita

sape potuit. mortis articulo inueniente cōcutit. Sed
iustorū anime a leuibz quibusq; cōtagis ipō sepe
mortis panore purgant. et etne retribucōis gaudia
iam ab ipā carnis solucōne papiūt. plerūq; vō con
templacōne quadā retribucōis mērie. et priusq;
carne expolient hilarescūt. et dū vetustatis debitum
soluūt. noui iam numeris leticia pfirmūt. hec *gr.*
Cum igit vniūsq; maxie in illa extrema hora in
digeat diuina consolacōne. Vbi tot picula occurrūt
necesse est vt homo dū adhuc sanus est. talem dñm
et amicu sibi querat et eligat. qui enim de tot malis
tūc libet ac defendat. Iste vero dñs et amicus est deus
nr. quē debet quilibz in prēm et amicu sibi eligere
et illi fortat adherere. pfidē et dilacōm. p vite scimōi
am ac puritatē. Vt in illa tremēda mortis hora mēa
tur ab ipō ab omī angustia. et insidijs malignorū
spirituū libeāt. et ad etna gaudia pducā. De hoc p
bān aug. sic dī. Elige inqñ illū amicu. p omnibz
amicis tuis. V. xpī. qui cum omīa subtrahā fuerit
tibi solus fidem seruabit in die sepulcū tue. cū ami
ci tui recedent a te. ille te nō derelinquet. sed tenebit
te angustibus pparatis ad escam. et pducet te ad igno
tam regionē. atq; pducet te ad platheas celest. vltm.
et ibi collocabit te cum angelis ante faciē maiestatis
sue vbi est cunilis felicitatis superemmes glia. supha
būdās leticia. et omīa bona. hec aug. *Itē aīcū soluūt a corpibz ad*

que loca ferūt. cap. l.

Cōpio et sare. cum anime soluūt a corpibz
ad que loca ferūt. vbi tūc locant. aut subsis
tunt. De hoc sare debes. q excepto limbo pu
corū. sine baptisim sacramēto decedentū. vbi est pāi
dāpm. et non sensus. sunt potissime tria loca ad q
anime statim postqā absoluūt a corpibz. ferūt
videlz. infernis. purgatorū. et regnū celoz. in quibz
locas anime scdm meritū vel demeritū recipiūt.
hec vō loca qualia sūt. non possūt esse nobis nota
sūt tamē substāys spūalibz. i. aīabz cōgrua et cōuēntia

De hoc Thomas de aquino sic dicit. Quia inuis igitur anima
bus post mortem non assignetur aliqua corpora
quorum sint forme. et determinati motores. Determina-
tur tamen eis quedam corporalia loca. per congruentiam
quendam secundum gradum dignitatis eorum. in quibus sit
quod in loco. eo modo. quo in loco in corporalia esse pos-
sunt. secundum quod magis vel minus accedunt ad primam substantiam
cui locus superior per congruentiam deputatur. scilicet deum
cuius sedem celum scriptura esse denunciat. et ideo ani-
mas que sunt in participatione perfecta deitatis in celo
esse possumus. Animas vero que a participatione huius im-
pediuntur loco contrario deputari dicimus. Et sciendum.
quod in corporalia non sunt in loco. modo aliquo nobis
noto et consueto. secundum quod dicimus corpora proprie in loco esse
sunt tamen in loco modo substantiarum spiritualibus convenientia
qui nobis plene manifestus esse non potest. Et sicut
in corporibus. est gravitas vel leuitas qua feruntur ad
suum locum. qui est finis motus ipsorum. ita et est in ani-
bus meriti vel demeriti. quibus perveniunt anime ad
primum vel penam que sunt fines actionum ipsarum. Unde
sicut corpus per gravitatem vel levitatem statim fertur
in locum suum nisi prohibeat. Ita anime statim solu-
to vinculo carnis. per quod in statu vite detinebantur
statim primum consequuntur. vel penam. nisi aliquid impe-
diat. Sicut medicum impedit consequentem premii ve-
male partem. quod prius purgari oportet. Ex quo sequitur.
quod primum differat. et quia locus deputatur animabus secundum
congruentiam premii vel pene. statim ut anima absolui-
tur a corpore vel in infernum demergitur. vel ad celos euo-
lat nisi impediat aliquo reatu. quo oporteat euo-
lacionem differri. Ut prius anima purgetur. et hunc
veritatem auctoritates scripte canonice manifeste attestant.
et documenta sanctorum patrum. Unde contra hanc per heresi est
habendum. hec Thomas. Et predictum igitur cognoscimus tria
esse loca animabus deputata. secundum meritum vel demeritum
Unde primo sciendum de pena infernali. Infernalis namque

132
pena est in loco corpali deorsum. in quo eternaliter
affliguntur omnes reprobi. tam homines quam spiritus mali
affligentur autem eodem igne corpali. qui coarctabit
et affliget spiritus et etiam corpora. nec tamen corpora illa consumet.
sed semper affliget. alios plus alios minus. secundum
exigentiam meritorum. Nam ignis infernalis. non omnes
equaliter coarctabit. quoniam ab eodem igne alii plus. alii
minus torquebuntur. secundum quod plus vel minus peccauerunt.
Quoniam autem ille ignis sit corporeus. nec possit agere
in spiritum ipsum calefaciendo. agit tamen in ipsum ut instrumentum
tamen diuine iusticie ipsum ledendo. Et ille dolor est maximum.
propter potentiam diuine manus. illum ignem mouet
tamen propter sensualitatem patientis. tamen propter immediationem
communicationis. De cuius ignis acerbitate. beatus Augustinus sic
ait. Quoniam distat ignis materialis ab igne picto. tantum
distat infernalis ab igne materiali. cuius tanta est violence-
cia. quod si manum vniuersitas fluere. ipsum nec ad modicum
refrigeraret. hec Augustinus. Et non dicitur. quod reproborum anime.
que in presentia vite moriuntur. per culpam in inferno posite
earum mors eternam uiuet in pena eternaliter. in qua existen-
tes non solum maiora peccata. verum etiam minora tormenta
paciendo persoluent. De hoc beatus Augustinus in xv. libro in diebus sic dicit.
Et in hac vita mortua fuerit in culpa. illic eius mors
uiuet in pena. licet que fecit omnia. nec tamen consummetur
quia accendit et non extinguitur. moritur et uiuit. deficit et
subsistit. finit Tempus et sine fine est. hec solo auditu
valde terribilia sunt. quanto magis passione. Grauiora tamen
tormenta recipiunt illi. qui multas iniquitates ex suis
prius desiderijs perpetraverunt. Distincta omnipotentis
dei iusticia supplicium a reprobis per perversis actibus exi-
git eis mala usque ad ultimum retribucum reddit. ut qui de
magis malis debitores sunt. supplicijs traditi. eadem non
minimam quadratam soluant. Illis enim minima puniuntur. qui
maiora in se mala distracte defleuerunt. nam quod magis
na premunt. et mala minima in iehenna prius affligunt.
hec Augustinus. De igne et infernali hugo. de scoto sic ait.

In inferno dicitur ignis esse interminabilis. et qui semper ardeat interminato non eget. et ab initio mundi de moribus eternaliter cruciandum paratum. in quo saltem igne. et homines maligni cum demonibus eterna pena passi sunt. quia in hac eis vita posita ad culpam commiserunt. Ad hunc infernum anime sceleratorum a corporibus egressae statim retrahuntur. hec hugo. In quo inferno est et est calor ignis. studor frigoris. tenebre fumi lacrimae interiores. aspectus demonum. clamor impetrum. auditas sitis. fetor sulphuris. vermes consuetudine vincula cauter. tumor. dolor. pudor. rancor. tristitia carere visionis dei. ablacio spei omnis salutis. In quibus et penis est afflictio varietas. et cum varietate acerbitas. et cum acerbitate incommensurabilitas. ut ad reprobos supplicium tormentorum fumus ascendat in saecula saeculorum. Vbi et considerandum. putat dicitur. Thome de aquino. quod dampnati spiritus nunquam sunt extra infernum. nisi ex dispensatione divina. vel ad instructionem. vel ad exercitium electorum. Vbi cumque autem extra infernum sint semper tamen vident ignem inferni. Unde cum ista visio sit immediate affligens. Vbi cumque sunt. ab igne inferni affliguntur. Unde sicut gloria electorum non minuitur si aliqui extra celum empyreum sunt. ita et in nullo minuitur pena dampnatorum. si extra infernum. ex divina dispensatione ponantur ad tempus. Similiter et spabile Vbi cumque sit siue sub aere siue sub terra. secum trahit tormenta suorum flammarum. hec thome. Quid videndum est de purgatorio. de quo sciendum. quod ignis purgatorius est ignis corporalis propter quem tantum spiritus iustorum qui in hac vita non impleverunt penam. et satisfactionem condignam affliguntur secundum plus et minus. secundum quod plus de cremabili seculo ex hac vita traxerunt. affliguntur autem minus graviter quam in inferno. et gravius quam in mundo hoc. non tamen ita graviter. quam semper sentiunt. et sciunt se in inferno non esse. licet forte pro penarum magnitudine. hoc aliquando non advertant. hac autem afflictione

233
ab igne corpali inflata. purgantur spiritus a reatibus
et scorpiis. et reliquis peccatorum. quibus sufficit expur-
gatis immediate euolant. et introducuntur ad gloriam
paradisii. Et nondum quod ordo iusticie diuine hoc exigit
ut spiritus ab igne materiali habeat puniri. Ut sicut secundum
ordinem nature anima coniungitur corpori. Ut influat virtus
sic virtus ignis materiali secundum ordinem iusticie. Ut puni-
bile punienti. a quo suscipiat penam. et quia viri
iusti qui sunt in gratia non sunt digni. nisi pena transito-
ria. et tanto maiori digni sunt pena. quanto maiora
commiserunt peccata. et maiorem egerunt penam. hinc est
quod ab igne materiali puniuntur temporaliter. quidam tamen di-
ctus. quidam vero breuius. quidam acerbius. quidam
lenius secundum quod reatus exigit offensam. Necesse est
enim ut dicit beatus Augustinus quod tantum virtutis dolor. quantum hese-
rit amor. tanto enim difficilior quisque purgatur. quanto
medullis cordis eius intimius amor inhescat mu-
danorum. et ideo tanto unusquisque torquetur diutius. quan-
to affectus eius venalibus adheret fortius. Unde
idem beatus Augustinus iterum de hoc sic dicit. post hanc vitam
incredibile non est. nonnullos fideles pignus quedam
purgatorum. quanto magis minusve bona penam dilexe-
runt. tanto tardius citiusque saluari. Unde non frustra
illa tria distinxit apostolus. lignum. fenum. stipulam. que
illi edificant. qui et si aliena non rapiunt. rebus tamen
mundanis hominibus concessis aliqua dilectione inhi-
ent qui secundum suos amandi modos. diutius ut lignum vel minus
ut fenum. vel minus ut stipulam ignem sustinebit. Quia
vero super edificat aurum. argentum. lapides preciosos. de his
igne securi sunt. non solum de illo eterno qui cruciatur
est impios eternum. sed et de illo mundatorio. quo
purgabuntur quidam saluandi. In aurum autem intelligitur
contemplatio dei. in argento dilectio proximi. in lapide
precioso. bona opera. hic obvia potest. si per lignum fenum sti-
pulam venalia intelliguntur peccata. et nullus adeo per-
fectus est. qui venaliter non peccet. Ergo qui edificant

aurum argentum lapides preciosos edificant eam lignum
fenum stipulam. ergo per ignem transibunt. De hoc sciendum
quia non omnes qui venialiter peccant lignum fenum stipulam
edificat. lignum quippe et fenum et stipulam accipi possunt
secundum reum. Quis licet concessarum. tales cupiditates
ut amitti sine animi dolore non possint. Hec ergo edifi-
cat is qui cogitat que mundi sunt. quod placeat mundo
qui etiam divitias suas quodam carnali affectu tenet. et
tamen ex eis multas elemosinas facit. nec per eis aliquid
fraudis vel rapine molitur. Ex his igitur patet. quod non
idem homo simul hec et illa edificat. Illa enim edifica-
tio perfectorum tantum est. qui non cogitant placere mundo. sed
tantum deo. qui et si venialiter aliqui peccant. feruore
caritatis ita absumunt in eis peccata. sicut aque gutta
in camino ignis. et ideo nunquam vel raro portant secum
cremabilia. Hec autem inferior edificatio est minorum
qui non tantum deo sed et mundo placere cogitant. deum tamen
preferunt. Si vero mundum preferunt. non superedificarent
sed destruerent fundamentum. Affectiones igitur carnales
quibus dedita sunt. omnibus. coniugibus. possessioni-
bus. ita ut nihil preferat christus. illis tamen signantur. que
in mentes perfectorum non cadunt. et si venialia admittant
in cordibus vero minorum interdum durat usque in finem
qui cum talibus edificans tunc essent. sed dissolventur in igne
ipsi vero merito fundamenta salvi erunt. gravissima tamen
pena sentietur. Ex quo apparet quantum hic mundum exhibet
deus. et quantum ibi exerceat severitatem. cum per eodem
peccato multo gravius ibi puniat quam hic. ubi etiam nonnulli
quod sunt nonnulli qui capitalia crimina non commiserunt. vel
si commiserunt. per penitentiam et satisfactionem licet insufficienter
in venialia commutaverunt. et multa venialia addide-
runt. hi tales qui non habent capitalia evadunt infernum
sed quia habent venialia non statim tunc essent in celum
sed in locum medietatem hoc est in purgatorium. ubi tam-
diu detinentur. quousque predicta venialia per ignem purga-
torum consumantur. vel per suffragia sanctorum redimantur.

234
Unde dicit beatus Augustinus. Quia in capitalia crimina non admittuntur
sed ad minuta peccanda faciles sunt. et ad redimenda
negligentes ad vitam eternam sine dubio venturi sunt. sed prius
aut in hoc seculo per dei iustitiam amarissime sunt coquendi
aut per multas elemosinas et orationes liberandi. aut
certe illo igne de quo dicit apostolus. Sic quasi per ignem longo
tempore cruciandi. Que sunt autem illa venialia idem beatus Augustinus
enumerat. d. Quocies aliquis in cibo et potu plus ac-
cipit quam necessitas sit. quocies flagello dei impaciens fuerit
quocies plus loquitur quam oportet. plus tacet quam expediat
quocies malas cogitationes sine consensu admisit. quocies
in domino sermicio negligens fuerit. quocies terrena
dilexerat citra deum. hec et similia ad minuta peccata
pertinere dubium non est. Ex quibus patet licet anima non
dampnetur tamen velut quibusdam pustulis et quasi
horrida scabie deformant animam. Ut ad amplexus dei
in celo nullatenus admittatur. Et ideo quidquid de his
minutis continuis orationibus elemosinarum largitionibus
misericordie operibus. missarum compensationibus. ieiuniis et in-
dulgentiis eorum. qui in nos peccaverunt assidue redemp-
ti non fuerint. aut hic multis tribulationibus expiatur.
vel illic in purgatorio depuratur. hoc ipsum tamen anima
plus patitur et minus. quam diversitate apostolus insinuat cum
vocat eadem minuta ligna fenum stipulam. non quod sint
talia. sed quia cruciant plus et minus. Sciendum est quod
ignis purgatorii valde durus et acerbus est. ita quod
nulla pena huius mundi aliquo illi dolori qui ibi est
comparari potest. Unde necesse est. ut unusquisque labo-
ret. et diligentiam magnam adhibeat. Ut peccata mortalia
fugiat. et minuta peccata per bona opera mundare studeat
ne talia tormenta eum pati contingat. De hoc beatus
Augustinus sic dicit. Ignis purgatorii durior est. quam quidquid
in hoc seculo. aut videri aut cogitari potest. Omnis
enim tribulatio quantumvis magna vel longa in hac vita
modica est respectu purgatorii. Et ideo totis viribus
unusquisque laboret. Ut capitalia crimina possit evadere.

et minuta p̄c̄a ita opibus redimē. Et de ip̄is nichil vide
atur remanē q̄ ille ignis possit absumē. Illi aut̄ qui
capitalia c̄m̄a cōmittūt. si quādiu viuūt. ea penitēcie
medicamētis redimē noluerunt. ad illum puenient.
De quo dñs dicit. Ite in ignem eternū. Et ideo qui ab ista
p̄petua pena. et ab illo purgatorio igne desiderāt libe
rari crim̄a capitalia nō admittūt. aut si iam comise
rūt fructuosam agant p̄m̄am. addentes lacrimas vi
giliis et gemitibus longo cōt̄m̄antes t̄p̄e. et illa p̄ua
vel cotidiana peccata bonis opibus redimē nō desistūt.
hec aug⁹. Et quia durum est vel admodū illa tormē
ta sentire. ideo t̄uans et saluberris est ut in p̄nti vita
homo subeat remediū purgaciōis et p̄nie. Et illas pe
nalitates euadere possit in futurū. De hoc hugo de sc̄o
vic. sic ait. Est em̄ quidā ignis qui purgatorius d̄r̄
ubi purgant̄ et mūdant̄. qui hic corrigit et cōpunit
et non p̄fecit. Qui aut̄ in hac vita nec mape vo
luerūt. ibi cōsumare non possunt. Quibus aut̄ hic
correctiōis suā mape dat̄. et si p̄ficē non datur. illis
correctiōis p̄fectiō reseruāt̄. Tamē t̄uans oīmo est. Et
hic et mape et p̄ficē cōcedas. Et illic nichil tibi faci
endū vel paciendū sup̄ sit. Durum est tormēta illa
vel admodū sentire. p̄p̄c̄a t̄uans tibi oīmo est. Et
hic et mapas et p̄ficias. q̄d facē debes. q̄ si p̄ficē hic
nō potueris. tamē si inchoaueris. noli despare saluus
eris. sic tamē q̄ p̄ ignē. Ardebis quidem donec cōsum̄
tum fuerit q̄d cremabile portas. tu aut̄ saluus eris.
q̄m̄ fundamētū in te p̄mansit caritas dei. hec hugo.
Et sciendū put̄ d̄r̄ rich⁹ de sc̄o. vic. q̄ tribus modis
p̄c̄orū purgaciō agitur. aliqū sc̄m̄ solam seueri
tatem. aliqū sc̄m̄ solam pietatē. aliqū sc̄m̄ solam
moderatōem utriusq̄. Et miseriatio ip̄a nō sit sine nō
nulla seueritate. nec seueritas sine miseriatiōe. Si
quidem in igne purgatorio est intollerabilis afflic
tiō. sine totius cōsolaciōis remedio. In voluntaria fact̄
fatione est afflictiō cum multiplici cōsolaciōe. In la

uachro regeneratiois plena emundacio. nil habens
 afflictionis. Prima purgacio agitur p̄m̄endum
 s̄da p̄ flagellum. Tercia planacum. p̄m̄edū pur-
 gatorij ignis. stona peccati excoquit. p̄ flagellum
 satisfactiois palea peccati excutit. p̄ planacū rege-
 neratiois peccati macula absq; pena diluit. Sūto
 multa q̄ in extremis deiciat p̄m̄et. sed morte pre-
 uenti temp̄ satisfaciēdi nō habēt. et hys quidem
 in eorum p̄c̄is. quid iniquitatis et impietatis est
 ad veram corp̄ p̄m̄am remittit. Quid vero īp̄itūdis
 et impunitatē purgatorio igne excoquit. et hys d̄cū
 intellige q̄d in p̄s habes. Beati quoq; remisse sūt inq̄-
 tates. Alii cum magna deuocōne ad cōfessionē veniūt
 et cum omī studio. et sollicitudine satisfactōem exsol-
 uūt. et turpidinē suam caritatē opibus et v̄tutū
 varietate obducūt. fit itaq; in eis q̄d alias legis. q̄
 caritas opit multitudinē p̄c̄orū. In hys adimplet.
 illud p̄s. Beati quorū tecta sūt p̄c̄a. multa post mul-
 ta flagitia et blasphemias de iudeis et gentibus veni-
 entes in xp̄o regenerant. quibus tamen p̄p̄terat ma-
 lis nichil satisfactōis inuēgit. quia renatis in xp̄o
 de anteactis malis nichil imputat. p̄ talib; puta-
 esse d̄cū. Bt̄us vir tū nō imputauit d̄s p̄c̄m. Et sūt
 nulli qm̄ tam profunde. et intime p̄m̄et. et tante de-
 uocōis ardore in xp̄a sua p̄m̄etia feruēt. et tantū
 de d̄m pietate p̄sumūt. vt hoc xp̄m̄ eis ad p̄c̄orū suorū
 expiacionē sufficiat. et d̄m sibi p̄ om̄ia placabilem
 reddant. Testat̄ hoc xp̄m̄ tam sero p̄m̄etēs ille latro
 qui statim audire meruit. hodie meū eris in paradiso
 Eiusmodi quilib; erit in eorum numero. quib; a d̄no
 non imputat̄ p̄c̄m. sed dimittūt̄ eis p̄c̄a multa qm̄
 diligūt multū. hec Rich. vbi et cōsiderandū q̄ ip̄c̄o
 duo sūt remittenda culpa v; et pena. Culpa autem
 remittit̄ p̄ confessionē et cordis cōpūacōm. S; culpa
 dimissa adhuc remanēt p̄c̄a remittenda q̄ntū ad
 penam. Ad cui; remissionē requirit̄ satisfactio. que

fieri solet p bonū opus caritate formatū. et hoc scdm
plus et min⁹. pro ut vnusquisq; in pccis et facinorib⁹
excessit. Et notandū q remissio culpe. aut nulla est
aut totalis simul. sed remissio pene fit p partes. et
non tota simul de comū cursu. licet aliquā fiat tota
simul ppter feruore penitētiis. et ex liberalitate dei.
et maxime hoc fit cū ompis deus. cor hominis p grām
cōpūctōis accendit. et feruētes lacrimas p pccis et
excessibus effundere facit. que ita hūidates possunt
existere. q pccā omnia non solum qntū ad culpam
verum et qntū ad penā valent abluere. vnde maria
magdalene ex feruido corde dilectōis xpi lacrimis nuga
uit pedes eius. et ideo ab ipso dño audire meruit. di
mittitū tibi pccā tua. nō solū qntū ad culpam. sed et
qntū ad penā ppter vehemētem amorē caritatis dei.
qm dilexit multū. Simile et legit de bto petro. qui
post negationē tēram egressus est foras et flevit
amare. cui dimissū est statim totum pccm. et in signū
hui⁹ dñs post resurrectionē suā dignatus est sibi sin
gularit apparē. et in illa apparitōne ipm mirabiliter
cōsolari. Ex his igit colligē possum⁹ q ad delectū pccē
pccm qntū ad culpam et qntū ad penam. nichil ita
efficax est. quēadmodum lacrimosa cōpūctio. que ex
feruido et hūili corde procedit. Quia vna lacrima
de pio corde procedens. plus purgat aīam qm plū
mi aīa in purgatorio. Testat hoc bñs bñh⁹ in q
dam aūcte qui de hoc sic dī. O homo vna lacrima
de puro corde et cōtrato pcedens. plus purgat aīam
tuam qm ignis purgatorij iusta spaciū decem ānorū
hec bñh⁹. vnde bene penitētes nō solum emēdant
vitam suam vtuose et religiose viuēdo. ver et dñm
deprecant. vt grā compūctōis et lacrimarū illis dōne
tur. vt a suis excessibus in pūta vita pfecte abluī mē
ant. quā et grām se obtinere a dño cōfidentes cum
ps dicūt. Cibabis nos pane lacrimarū. et potum
dabis nobis in lacrimis mēsurā. ac si dicāt Tan
tam sufficiētiā ac mēsurā equipollentē lacrimarū

Des nobis. Et sufficiat ad delendum pfecte peccatū
 quātum ad culpam et quātū ad penā. Et purgati et
 mūdati post hanc pegrinatōem sine impedimēto ad
 te puenire valeam. Talis vērō anima exuta a corpe
 non habēs impedimētū culpe vel pene t̄p̄alis debite
 statim euolat ad gl̄iam. hoc ec̄ patet r̄cōe. quia
 talis anima p̄ gr̄iam quā habet digna est gl̄orie et
 non habet impedimētum p̄prie p̄sone vel totius na
 ture. quia illud impedimētū p̄ xpi mortē fuit ablatū
 quia p̄ mortem suam amouit impedimentū nat̄e.
 et ascendens ad celos in sit domū gratie que ambo
 erant necessaria ad consecutōem gl̄orie. Sed et hoc
 notandū q̄ p̄c̄m veniale minuit feruorē caritatis
 in homīe et potētiās anime in opibus bonis lassat.
 et retardat post hanc vitam a gl̄oria. q̄a hō. qui
 debet et posset statim post mortē euolare. cogetur
 p̄pter venialia ad tempus in purgatorio expectare
 Numquā em̄ ab aliquo facies dei videbit. Donec sol
 uat p̄ penas m̄mū quadrātem venialū p̄ccatū
 Oportet em̄ quēlibet ita mūdū esse ante introitū
 paradisi. sicut fuerat in innocēcia baptismali. Unde
 necesse est. qm̄ diu sumus in corpe. Et scdm̄ dcm̄ apli
 mūdēmus nos ab omī iniquitatē carnis et spiritus p̄fi
 cientes sanctificatōne in timore dei Et purgati et mū
 dati. ac v̄tutib⁹ decentē adornati post hanc vitā sine
 lesione ac molestia possim⁹ cum pace videre faciem dei
 De hoc b̄tus Aug⁹ sic dicit. Qui t̄p̄alib⁹ penis digna ges
 serunt. p̄flumū ignis non transibūt. quāta fuerit p̄c̄i
 materia. tanta et p̄transcūdi mora. quātū stulta iniqui
 tas gessit. tantū sapiēs pena distinet q̄ oīa ab aīa separi
 p̄ elemosinas et lacrimas cōpēdiosa t̄nsactōne potu
 issent. Cōuertam⁹ ergo nos ad meliora. dū in nr̄a
 potestate sūt remedia. hic extiguam⁹ mortē moriēdo
 p̄c̄is. hic vitam vite meritis comparem⁹. hec August⁹
 Tercio videndū est de celesti patria ad quā s̄c̄p̄aīe
 que sine impedimēto sūt. statim postq̄m solūm⁹
 a corpe pueniūt. et sanctorū angelorū unguē cōsortio.

De hoc beatus gregorius in x. li. morum super illo verbo. Qui facit
interiora auster. sic ait. Quid namque auster nomine.
nisi fervor sancti spiritus designat. quo dum repletus
quisque fuerit. ad amorem patrie spiritualis ignisat. In
terior ergo auster. sunt ocula illi angelorum ordines. et
secretissimum patrie celestis. quos implet calor spiritus sancti
Illum quippe sanctorum anime. et nunc corporibus exute
et postea corporibus restitute perveniunt. et quasi astra
in abditis occultant. hec gregorius. Ricardus et de sancto beatus. de
hoc sic dicit. Anima namque iusti. de ergastulo et vin
culis carnis egrediens liberata de temptationibus seculi
transit ad gloriam filiorum dei. Felix ille transitus qui iusti
post actionem bonam recipit stolam primam. et evadens
miseriam intrat gloriam. et post laborem invenit requi
em. Beata namque mortui. qui in domino moriuntur. animo
iam dicit spiritus. i. deus. ut requiescant a laboribus suis
Agent enim ibi diem sollempnem. cum angelis coram al
tissimo domino. Ibi gaudentes cum beatis spiritibus. in
gaudio sollempnitatis illius glorificationem suorum
corporum felicitate expectant. ibi habitantes in excelsis.
vident regem in decore suo. hec Ricardus. Nam anime
sancte in illa eterna beatitudine fruuntur dei visione. quam
vident deum per essentiam. Unde dominus pendens in cruce
dixit latroni. Hodie mecum eris in paradiso. Vbi nomine
paradisi. notatur dei fructio. quia peracta passione. tam
ipse latro quam alii qui fuerunt in limbo viderunt deum
per essentiam. Et ideo consequenter nunc omnes beate anime
que sunt innocentes. nec habentes aliquod impedimentum
postquam a carne solute fuerint. ad celestem patriam
perducunt. et fruuntur visione dei. De hoc beatus gregorius in li.
morum sic dicit. Quisquamque sancti animae corruptione car
nis exuta ad deum moriturus. qui pro nobis sponte
sua in mortem cecidit. et de morte surrexit. Unde nos
qui redemptoris gratia redempti sumus. hoc iam
celestis munus habemus. ut cum carne nostra habitare
subtrahimur. mox ad celestia perma ducamur. hec gregorius

237

Præmiū vō celestis patre. quid aliud est qm̄ visio s̄c̄
 trinitatē ac firmio dilectionis illius qua potuit omēs
 anime sancte in illa felia requie constitutæ Ad quam
 iocundissimā requiem anime innocētes. aut p̄ p̄m̄am
 sufficientē purgare a dño saluatore post exitū hui⁹
 pegrinacōis suscipiūt. De hoc p̄ b̄m̄ Aug⁹ sic dicitur
 Anime sancte que in hoc seculo aut p̄ uite innocētiā
 pure sūt. aut p̄m̄e satisfactiōe purgant. a saluacōe
 mō recipiūt. et cum eo credendū sūt esse. scdm̄ d̄m̄ apli
 Cupio dissolui et esse cū xp̄o. hec Aug⁹ B̄tis ec̄ ḡḡ m
 li. dyalogorū. de hoc sic dicit. luce clarius constat q̄ per
 fectorū anime mor̄ cum hui⁹ carnis claustra exeunt
 in celestibus sedibus recipiūt. Q̄ ip̄a veritas p̄ se attes
 tat. 8. Vbiatq; fuerit corpus. illuc cōgregabūt et agle
 quia vbi ip̄e redemptor nr̄ est corpore. illuc p̄culdu
 bio colligūt et anime iustorū. Et paulus. Dissolui de
 siderat et cum xp̄o esse. Qui ergo xp̄m̄ in celo esse nō
 dubitat. nec pauli aiām esse in celo negat. Qui et
 de solucione sui corporis atq; habitacōe patre celestis
 dixit. Scdm̄ qm̄ si t̄stis domus nr̄a hui⁹ habitacō
 nis dissoluat. q̄ edificacōm̄ habem⁹ a deo. domū nō
 manifestā sed eternā in celo. Sed si nūc in celo sunt
 anime iustorū quid est q̄ in die iudicij p̄ iusticie sue re
 tribucione recipiāt. hoc eis minimū crescat in iudicio.
 q̄ nūc aiā sola. postmodū vō et corp̄m̄ b̄titudine
 p̄fruant. vt in ip̄a quoq; carne gaudeāt. in qua d̄
 lores pro dño. truaat⁹ q̄ ptulerunt. hec ḡḡ vbi tū
 nōndū. q̄ anime scōrū ante resūpcōm̄ corporū q̄m̄uis
 sunt in eterna felicitate et in b̄sione d̄i. tamē adhuc
 cogitant de resuscitacōe p̄p̄ri corporis. Et ideo p̄ tale
 desiderii quod ad corpus habet. corp̄ b̄tudo nō est
 ita p̄fecte plena. sicut erit post resūpcōm̄ corporis. De
 hoc b̄tis b̄b̄ sic ait. Anime a carne exute. iam pane
 doloris nō abant. sed vinū amoris post cibum plenū
 haurire p̄mittūt. non tamē purū. sed cū lacte mixtū
 Et quelibz illare possit dicē illud. Cān. v. Bibi vinū meū.

cum lacte meo. Vmo em̄ diuini amoris miscent et
tunc dulcedine lactis. i. naturalis affectionis qua re
surre corpus suū glorificatū desiderant. Et stuat q̄
anima tūc vmo sancte caritatis potata. sed plane
nō dū ad ebrietatē celicam. qm̄ tempat interim ar
dorem diuine caritatis p̄mixtio humani lactis. i.
naturalis affectionis. Et ebrietas deniqz corporalis solet euer
tere mentes. atqz oīno inmeōres reddere sui. sed nō
ex toto oblita sui. que ad huc de p̄prio corpe cogitat
resuscitādo. p̄pter quod desiderū anima p̄fecte beatā
esse non potest sicut post resumptōm corporis sui. tū
consumabit. hec bñh? Nam aīa p̄pter talem affectū
quē gerit ad corpus retardat quodāmo ne tota intē
tione p̄gat in illud sūmū bonū qd est deus. nec tū
p̄pter hoc desunt esse beata. qm̄ nō cōsummate. n̄
et aliquē dolore sentit ex huiusmodi desiderio natāli. hoc
affīmat beatus Aug⁹ sup. Gen. ita. d. anime inest qui
dam natālis appetit⁹ corpus amīstrādi. quo appe
titu retardat quodāmo. ne tota intencōe p̄gat in
illud sūmū celū qm̄dū nō subest corpus. cui amī
nistracōne appetit⁹ ille cōquiescat. non obstat tamē
illo desiderio. anima in patria est beata. licet nō cō
summate. et tamē nullum dolorem sentit. ex illo na
turali appetitu. hec Aug⁹ *de resurrectione mortuorū et de finali iudicio*

Desidero et ultimo scire de resurrectione mor
tuorū et de finali iudicio. ac de gloria etna
quā possidebūt sancti et electi in celesti patria

De resurrectione futura mortuorū scire debes qd deus
sicut est potentissim⁹ in cōstitucōne natūp. ita est
clemēssim⁹ in collacōe grāp. et iustissim⁹ in retribu
tione stipendiōp. Quia igit⁹ meruit homo vel deme
ruit. ut in aīa siml et corpe p̄mīat. Vel in dāoqz p̄
mīū cōsequat⁹ a dño. ideo in eisdem oportet ipm̄ re
surgere. Ad vocem autē tube resurgent mortui sicut
ait apls. Dupliat⁹ vō intelligit⁹ illa vox. scdm̄ quosdā
em̄ illa vox tube est impm̄ xpi resurgere impant⁹

Secūm alios vox tube est manifesta xpī apparitio. Unde
si. g. g. Tubam sonare. nō est aliud qm mūdo iudicē
filii dei demonstrare. De resurrectione autē corpm hoc
tenendū est. qd om̄ corpora resurgent in resurrectione
generalī nulla existente in eis diffēcia qntū ad or
dīnē tps. sed magna qntū ad ordīnē dignitat. Nā
mali surgent cum suis deformitatib? penalitatib?
miserijs et defectib? quos habuerūt in statu vie. qā
malis resurrectio non est ad vitam sed ad suppliciu.
ideo necesse est. qd ipi cum suis infirmitatib? deformita
tibus. et defectib? suscitentur. Boni vero suscitabūt.
in optimis conditionib? ac p hoc necesse est qd in eis
vicia detrahant et natura seruet. Omēs vero tam bo
ni qm mali resurgent integri corpore debita statū
scdm etatem plenitudinis xpī. Resurrectio igitē tua
corriget in natura. s. defectum sicut in pueris et in
mutilat. supflū salz vnguiū crimiū et hui? errorum
sicut est in monstrositate mēbroz. Resurget quoqz cor
pora eodem mōdo. que prius erāt ex eodem puluere
in quē redacta fuerāt ita qd in quascūqz auras vel
finiū terre puluis ille dispersus fuerat. ad eandem
aiām redeat. que ipm primitus diu crearet et viue
ret aiāuit. Non solum resurgent corpa qntum ad
membra pnapalia. sed et saluis capillis et ceteris
mēbris que faciūt ad decorem. Et nōdū qd duplex
est mors videlz anime culpam. et corpis p penam
hys respondet duplex resurrectio. anime. salz p grām
et corpis p glām. Et sicut in pnis putibus. mors
culpe intulit mortem pene. ita resurrectio anime
p grām. causabit resurrectionē corpis p glām. Deinde
considerandū qd post resurrectionē statim erit iudiciū
in quo deus pater p diu mī ihū xpī iudicabit.
viuos et mortuos. bonos et malos reddendo vnicuiqz
scdm exigentiā meritor. In hoc autē iudicio fiet ap̄o
libroz. salz cōsaēa qm? merita et demerita vni
usoz sibi ipis et ceteris imotesāt. faciēte hoc vīte illi?

libri vice verbi salz incarnati. qui in forma deitatis
nō videbit nisi a bonis. in forma vō hūilitatis in
qua et sinam prouulgabit videbit tam a bonis q̃
a malis. licet terribilis in eadem forma appareat re
probis. et blandus iustis. Sed quis existimare potest
qm̃ horribile erit p̃toribus illud vltimū iudiciū
ex om̃i parte. quia sup̃ erit iudex iustus. subtus infer
nus patens. intus cōscia remordēs. extra totus mū
dus ardens. adextas p̃tā accusantia. a sinistris in
finita demonia ad supplicū trahentia. miser p̃tor
tot malis inuoluitur quid facies latere erit impossibile
appare intollecabile. Totus et mūdus tūc accusabit
p̃torē. quia offenso creatore. offendit om̃is creatū
Astabunt et om̃es corā illo tremēdo iudicio vt refe
rat vniūscuiq̃ quod gessit in corpore siue bonū
siue malum. p̃esto erit dyabolus et recitabit vitā
p̃fessionis nr̃e et obicit nobis in faciem quid quid
fecim̃. et in qua die peccauim̃. et in quo loco. et quid
opis tūc t̃pis facē debim̃. et si tales inuēta fuerim̃
exultabit ille aduersarius nr̃ in cōspectu iudicis su
piorem se nobis exclamās. agens talem causam
apud talem iudicem. Dicit namq̃ dyabls. E quissie
iudex. iudica istū meū esse ob culpam. qui tūc no
luit esse p̃ grām. hoc tremēdum iudiciū vniūscuiq̃ si
delis timere debet. et qm̃diu est in p̃nta vita cōstituit
semetipm̃ diiudicat. et p̃ vite innocētiā p̃mū cōscia
acquirē studeat. que in illo tremēdo iudicio plus vale
bit qm̃ om̃es thesauri. De hoc b̃tus b̃b̃ sic dī. a iud
tam paucū. quid tam pleni anxietatis excogitari
potest. qm̃ iudicandū astare illi tanta iudicis tubinali
et incertam ad huc tam subdistingto iudice expectare se
tentiā. Veniet inq̃m̃ dies iudicij. vbi plus valebunt
pura corda qm̃ astuta ṽba. cōscia bona. qm̃ m̃arsubia
plena. qm̃ quidem iudex ille nō fallēt ṽbis. nec flectet
dome. Verendū est valde cum ad hoc ventū fuerit. ne
tam in subali examine multe nr̃e iusticie se putant.

173
pccā apparuit. Vm̄ est tamē si nosmetipsos diiudicare
vrm̄ nō vāq; iudicabim̄. Bonū iudiciū. qđ me illi di-
stincto diuino q; iudicio subduat et abscondit. Volo
vltimū ne iudicatus pñtari non iudicandus. Iudicem
interim fructus. et tribule illam expectacōne stude-
am̄ pñti sedmare iudicio. Quiaq; em̄ iudicari dis-
simulant eo iudicio qđ nūc est. in quo pñceps mūdi
hūc eiacet foras. iudicem expectet vel timeant magis
a quo cū ipso pñcepe suo eiacent foras et ipsi. hec bñh?
Vbi est nōdū. qđ quatuor erūt ordines in iudicio fu-
turo. Quidam em̄ iudicabūt et dampnabūt. sicut illi
qui fidem habuerūt sine opibus. Quidā iudicabūt
et saluabūt. Vt hī quorū merita bona. p̄mixta sunt
aliquib; malis venialib;. Quidā nō iudicabūt et
dampnabūt. sicut hī qui caruerūt fūdamēto fidei.
Quidam nō iudicabūt sed iudicabūt et saluabunt.
sicut sūt p̄fecti viri. et contēptores mūdi. De hoc habē-
m̄ xxvi. lib. mōp. Vbi bñs gē sic dicit. Due quippe sūt
p̄tes electorū. s. atq; reproborū. sed bñm ordines hūc
singulis p̄tibus cōtinet. Alij namq; iudicāt et p̄eūt
quibus dñca voce dicit. E surui et nō dedistis michi
manducare. rē. Alij vero in extremo iudicio et p̄eūt
et nō iudicabūt. De quib; dñs dī. Qui nō credit iam
iudicatus est. Ex electorū vero p̄te. alij iudicant. et
regnāt qui vite maculas lacrimis tergūt. qui mala
p̄cedencia factis sequētib; redimētes. quidq; illatū
aliqui fecerūt ab oculis iudicis elemosinarū supduacōe
coopuit. quib; iudex venēs in dextera cōsistentibus
dicit. E surui em̄ et dedistis michi māducare. rē. Alij
non iudicant et regnāt. qui p̄cepta legis p̄fectōne
virtutū tūscendūt. quia nequaquā hoc solum. qđ cūctis
diuina lex p̄cepit implere cōtenta sūt. sed p̄stantiori
desiderio plus exhibē appetūt. qm̄ p̄ceptis genēalibus
audire meruerūt. quib; dñca voce dī. Vos qui secuti
estis me. et reliquistis om̄ia. cum sederet filius hōis
in sedē maiestatis sue sedebit et vos supduodecā thronos.

inducantes. xij. tribus istis. hi itaque in extremo iudicio
non inducantur et regnent. quia cum auctore suo esse indi-
ces veniunt. relinquentes quippe omnia plus prompta
devotione exequuntur. quam uberi generaliter audierunt
hec ergo. Sciendum est quod due sunt sententiae in iudicio. una
pro bonis. alia pro malis. Sententia ergo bonos continet
septem clausulas. prima est amabilis christi vocatio. ibi
venite. Secunda est divina benedictio. ibi. benedicti. Tercia paterna
dilectio. ibi. pater mei. Quarta est remuneracionis retri-
bucio. ibi. percipite. Quinta regni assignatio. ibi. regnum
Sexta est glorie participatio. ibi. quod vobis patrum est. Septima
eterna predestinatio. ibi. ab origine mundi. Item sententia
contra malos continet sex clausulas. primo a deo separa-
tio. ubi dicit. Ite. Secundo maledictio. ibi. maledicti. Tercio
interdictionis inclusio. ibi. In. Quarto pene adbitate
ibi. Ignem. Quinto liberacionis despectio. ibi. eternum. Sexto
demonis associacione. ibi. qui participatus est dyabolo et
angelis eius. ubi notandum quod sunt nonnulli reprobi
qui finem suis peccatis imponere non curant. quia finem
habere futura supplicia suspiciant. Se talibus beatus ergo
in xxxij. li. morum sic ait. Sunt enim quidam. qui idcirco
peccatis suis imponere finem negligunt. quia habere quicquid
finem futura super se iudicia suspiciant. quibus brevis
respondemus. Si quicquid finienda sunt supplicia reproborum
quicquid est finienda sunt gaudia beatorum. Pro semetipsum
enim veritas dicit. Ibi sunt hi in supplicium eternum. Iusti autem
in vitam eternam. Si ergo non est verum hoc quod minatur.
neque illud verum est quod promissit. At inquirunt. Ideo eterna
penam peccatoribus minatur est. ut eos a peccatorum perpetua-
tione compesceret. quia creature sue eterna supplicia mi-
nari debuit non inferre. Quibus ita respondemus.
Si falsa minatus est. ut ab iniustitia corrigeret. et
falsa est pollicetur ut ad iustitiam provocaret. Quidum
promissionibus suis reproborum supplicia finiri asserunt
asseracione sua. et electorum premia remuneracionesque
confundunt. Quis hanc eorum desamiam tollet. qui conatur.

212
 astinere verū non esse. q̄ veritas de etno igne minata
 est. et dum sathagūt deum phibē misericordem. non
 verendū predicare fallacē. At inquit Sine fine non
 debet puniri culpa. que cū fine peccata est. Iustus
 nimirū est om̄ps deus. et q̄ non etno p̄cā cōmissū est
 etno nō debet puniri tormēto. Quibus citius respō
 dem⁹ q̄ recte dicerēt. si iustus iudex districtus q̄ veniēs
 nō corda hōm̄ sed facta pensaret. Inqui enī cū fine
 deliquerūt. quia cū fine dixerūt. Voluisset quippe sū
 fine viuere. Et sine fine possent in iniquitatib⁹ p̄ma
 nere. Nam magis appetūt peccare qm̄ viuē. et ideo
 hic semp viuere cupiūt. Et nūq̄m desināt peccare cū
 viuūt. Ad districti ergo iudicis iusticiā p̄tinet. Et nūq̄
 careāt supplicio. quorū mēs in hac vita. nūq̄m voluit
 care peccato. et nullus detur iniquo t̄m̄n⁹ vltionis.
 quia qm̄diu valuit noluit habē t̄m̄n⁹ t̄m̄s. Om̄ps
 enī deus quia pius est. miseroꝝ cruciatib⁹ nō pascit
 quia aut iustus est. ab iniquoꝝ vltione in p̄petuū
 non sedatur. hec ḡg. De etno et supplicio reprobis
 p̄parato. et q̄ pena inferni nō habeat finē bt̄is b̄ib⁹
 cōmēorat. in tractatu de miseria hōis ita. d. Quis pu
 tas tūc meror erit. quis luctus. que tristitia. cū iniuf
 ti sepabūt. a cōsortio sanctorū. a visione dei. et trudent
 in p̄tate dyabli et ibūt cū eo in ignem etnū. Ibi erūt
 sine fine in luctu et gemitu. procul quippe exulati
 a beata patria paradisi. cruciabūt in iehēna p̄petua
 nūq̄m requiē adepturi. nūq̄m lucem visuri. sed p
 milia milia annorū in inferno cruciandi. nec tamē
 v̄mq̄m mōde liberandi. Vbi nec qui torquet aliquē
 fatigat. nec qui torquet aliquē morit. Sic enī ig
 nis ibi cōsumit vt semp reseruet. Sic tormēta agūt.
 Et semp renouēt. Iuxta vero qualitātē culpe vnus
 quis q̄ penā sustinebit iehēne. et similis culpe rei
 suis similibus nūq̄m cruciandi. Nichil aliud ibi au
 diē. nisi fletus. luctus. gemitus et vllulac⁹. plangit⁹
 merores et stridores denū. Nichil q̄ ibi videt. nisi

vermis et laruales facies tortor. atq; terribilia mō-
stra demonior. Dñ dñ? Vermes canēles mordebūt ma-
ma cordis. hinc dolor inde pavor. gemitus stupor. et
dolor horrens. Ardebunt q; miseri in igne eterno i-
eternū et vltia. In carne auaabūt p ignem. in spiritu
p cōscie vermē. Ibi erit dolor intolēabilis. fcor mō-
pabilis. timor horribilis. mors corporis et aīe. sine spe
venie et misericordie. Sic tamē moriūt vt semp viuāt
et sic viuūt vt semp mouāt. Ita ipā aīa p cōscie aut
in inferno p pccāe auaabit. aut in paradiso pro bonis
opibus collocabit. tunc ergo alterū duobus elign-
mus. aut semp auaari cum impijs. aut impetui
letari cum sanctis. Bonū siquidem et malū mors
et vita ante nos sunt posita. vt ad quod voluerim
manū extendam. et si tormēta nō erent saltē pma
mutet. hec bñb? Deinde videndū est de glia bñrū
quā ipi post resurrectionē possidebūt. De qua primo
notandū. putat dñ. Thomas de aquino. q; bñtudine
scōp post resurrectionē augeri quidem extensue
manifestū est. quia bñtudo tūc erit nō solum in aīa
sed et in corpe. et et ipius aīe bñtudo extensue au-
gebit. inquitū anima non solum gaudebit. de bono
pprio. sed et de bono corporis. Corpus nāq; qd corruptum
pū in pūa aggrauat aīam. Si vero a corpore remo-
ueat. omē illud p quod actioni anime resistit. sim-
pliciat erit anima pfectior in tali corpe existens qm
p se sepata. Cūto aut aliquid est pfectius i esse. tāto
potest pfectius opari. Vnde et opatio anime cōiūcte
tali corpi erit pfectior qm opatio anime sepate. huc dñ
aut corpus est corpus gloriosū. qd oīno subdetur
spīan. Vnde pfectior erit bñtudo anime post resurrec-
tionē corporis qm ante. Sicut em anima sepata a cor-
pore corruptibili pfectū p opari. qm ei cōiūcta. ita
postqū fuerit cōiūcta corpori glorioso. pfectior erit
eius opatio. qm qū erat sepata. Omē aut impfectū
appet suam pfectionem. et ideo aīa sepata natalit

appetit corporis cōiūctōnem. et ppter hūc appetitū ex m-
pfectione pcedentē. eius opatio qua mdenum fertur. est
min⁹ intensa. et hoc est qd dicit Iero⁹. qd ex appetitu cor-
poris retardat. ne tota intencōne pgar in illud sūmū
bonū. hec Thōe. pnde considerādū. qd aīa post resur-
racionē generalem resūpto corpore iam glorificato li-
beabit ab hac mfectione. quia tūc absoluet a deside-
rio natalis affectionis quē nūc gent erga corpus per-
giam resurrectionis. et ideo sine omī obstaculo alicui
impedimēti. eternalit tūc feretur in amorē dei. et me-
buabit plenissime ebrietate diuine caritatis. nec dūq
a visione seu iocūdisimo amplexu sui conditoris impe-
tū auelletur. De hoc bñs bñh. ita dicit. Reduimus igit
corpibus et resūptis in vita immortalī mebuam⁹ in
in plenitudine exuberantes post resurrectionē tamq
carissim⁹. et merito mebuant⁹. qui ad nuptias agni
in aduā merent⁹. edentes et bibentes sup mēsa illius
in regno sapiē. qñ sibi exhibet glōriosa calām. tūc ppor
sue mebuat carissimos suos. tūc de torrēte voluptat⁹
sue potat eos qñ in cōplexu illo artissimo sponsi et
sponse flumīs impetus letificat ciuitatē dei. et delecte-
tur in leticia metū. De ista suphūidantia diuine ca-
ritatis idē bñs bñh. in li. de diligendo deum itē plic-
dit. O amor sanctus et castus. o dulcis et suavis affec-
tus caritatis. o pura et desica intencio volūtatis. et
eo certe desicciatior et purior. quo in ea depprio. nil mix-
tum relinquit. eo suauior et dulci⁹. quo totū diu-
mū est qd sentit. sic affia desiccat est. quo salia aque
modica infusa vmo puro. a se desicā tota videt. et sa-
porē vni induit et colorem. et quō ferrū candens
ignitū simile igni fit. pastina qz forma exutum.
et quō solio luce aer pfusus in eandem tñsformat
lūmīs claritatē adeo. et ut iam nō illūat. qm ipm
lūmē esse videat. sic omēm tūc in sanctū humanā af-
fectionē. quodā ineffabili modo. necesse erit a semetipā
liquefcē. atqz in diuinā penitus tñsformari volūtate.

Alioquin quomodo erit deus omnia in omnibus. si in homine
aliquid de homine superat. manet quidem substantia
sed in alia forma. alia gloria. alia potentia. et quoniam erit
quoniam veniam et apparebo ante faciem domini. hec beatus Bernardus. Et sciamus
quod omnipotens deus in celesti patria electos suos dotabit di-
uersis donis tam in anima quam et in corpore. Dotes vero
anime quibus gaudebunt sunt tres. scilicet cognitio dilectio
inhesio sine tenao. que a quibusdam appellatur apprehensio.
a quibusdam vero fructio. harum dotum numerus multiplex
accipitur. primo ex parte virtutum theologiarum. quia cog-
nitio succedit fidei. dilectio caritati. comprehensio autem
spei. Accipitur alio modo ex parte potentiarum anime. Cog-
nitio autem potest apparere intelligentie. dilectio volun-
tati. comprehensio memorie. Possunt etiam per se dotes
accipi secundum tria. que tribus personis appropriantur. ita ut
comprehensio respiciat potentiam patris. cognitio vero sa-
pientiam filii. et dilectio bonitatem spiritus sancti. Prima
igitur dos anime est cognitio. quia diuina essentia
videbitur ab omnibus tota. sed non totaliter. id est per se est in-
finita. videbitur tamen essentia diuina limpidius ab
vno quam ab alio. et iste defectus erit ex parte videns.
non nisi quia idem erit visum. **S**ecunda dos anime est dilec-
tio. Sed in dilectione virtute et dilectionem dotem. differe-
ntia est duplex. una est secundum habitum. quia virtus est id
per quod transit de statu gratie in statum glorie. Dos autem
est quod supra meritum datur in introductione sponse. Alia
differencia est penes obiectum. quia deus erit obiec-
tum virtutis in quantum est summa bonitas. Obiectum autem
dote in quantum est vniuersalis in vniuersum spiritum. Et notandum quod
fides et spes secundum rem euacuabitur in patria. Caritas
vero nec secundum rem. nec secundum actum eius euacuabitur.
sed solummodo secundum modum. quia imperfectio illius tollitur
et ideo augebitur in patria. **T**ertia dos anime est compre-
hensio. que est tenao visum et amati. Vel est tenao veri
et boni primi. et istud verum est. proinde comprehendere
summe per attingere et non per contemplari diuinam infinitatem.

242
 Post dotes anime est videndum est de dotibus corporis. Et
 sciendum quod dotes corporis sunt quatuor. quarum nunc sic ha-
 betur. Nam ad hoc quod corpus perfecte sit subiectum animae
 nec eam impediat in operibus glorie quatuor requiruntur.
 quarum duo pertinet ad sensum. alia duo pertinet ad mo-
 tum. Quia ad sensum duo requiruntur. Vnum est ut sit facile
 receptibile species sensibilium. ad quod disponit clari-
 tas. Alterum est ut non sit receptibile passionum ignobilium
 ad quod disponit impassibilitas. Quia ad motum est
 duo requiruntur. Vnum est ut per contrariam inclinationem
 non resistat suo motori. ad quod disponit agilitas.
 Alterum est ut corpora per que mouetur non resistat ei. ad quod
 disponit subtilitas. Item sumuntur iste due dotes secundum
 quatuor defectus quos habet corpus humanum. a quatuor
 elementis a quibus componitur. habet enim corpus humanum ab
 igne caliditatem et inde nigredinem. a terra grossitatem. ab aere
 passibilitatem. ab aqua frigiditatem et inde tarditatem. sed
 ista tolluntur per quatuor dotes corporis. Unde post resurrex-
 tionem generalem beatorum corpora quatuor prerogatiuis siue
 dignitatibus seu dotibus gloriabuntur. scilicet claritate. impassi-
 bilitate. agilitate et subtilitate. De prima dignitate
 siue dote. scilicet claritate. per ecclesiasticum dicitur. Fulgebunt iusti sicut
 sol. De secunda dote scilicet impassibilitate dicitur in apocalypsa. Jam
 non erit amplius. neque luctus neque clamor. sed nec
 ullus dolor. de hac est dote beatus Augustinus sic dicit. Intantum
 corpora nostra glorificata erunt impassibilia. ut si ponerentur
 in inferno nullatenus paterentur. De tertia dote scilicet agilitate
 idem beatus Augustinus sic dicit. Corpora glorificata erunt tam
 agilia. ut ubi esse voluerint. sine mora sine quouis
 obstaculo statim erunt. quia ubi volet spiritus. ibi pre-
 sent erit corpus. De quarta dote scilicet de subtilitate. iterum dicit
 beatus Augustinus. Corpora glorificata erunt. tam subtilia ut
 non obstantibus quibuscunque obstaculis transierint ubi vo-
 luerint. Unde dominus resurgens a mortuis. ex vultu corporis glo-
 rificati surrexit de sepulchro clauso ad huc per lapidem
 magnum quem angelus reuoluit facta resurrectione.

et sedebat super eum. Et ad discipulos clausis intuitu
obstaculis in cordam. Hanc glorificationem corporum
operabitur Christus in fidelibus et electis suis post resurrectionem
generalem. Unde dicit apostolus Saluatorem expectamus
dominum nostrum Iesum Christum. qui reformabit corpus humilitatis
nostre conformatum corpori claritatis sue. Dicit etiam
de hoc beatus Gregorius. Erunt electorum corpora claritatis do-
minici corporis conformata. que et si equalitatem glorie
eius non habent per naturam. similitudinem tamen conforma-
tionis eius habebunt per gratiam. hec Gregorius. Vbi non dicitur
quod post resurrectionem generale et glorificationem corporum
in celesti patria sancti et electi dei ipsam divinitatem
non videbunt per oculos corporales quoniam et glorificatos
sed per spiritum hoc est animam. De hoc beatus Augustinus in libro
de civitate dei sic ait. Considerandum est enim. quantum
vir dicebat. ex parte scientie et ex parte prophetie et videri
mihi nunc per speculum in enigmate tunc autem facie ad fa-
ciem. primum itaque fidei nobis visio ista servatur.
facies autem dei manifestatio eius intelligenda est
non aliquid tale membrum. quale nos habemus in corpore
Unde illud quod ait apostolus. facie ad faciem. non vult ut deum
per hanc speciem corporalem ubi sunt oculi corporales nos
visuros esse credamus. quem spiritum sine intermissione vide-
bimus. nisi enim esset intentionis hominis facies. non diceret
idem apostolus. nos autem reuelata facie gloriam domini
speculantes in eandem ymaginem transformamur. de
gloria in gloriam. tamquam a domini spiritu. et in parte tamen.
Accedite ad eum et illuminamur. et facies vestre non confundentur.
Fide quippe ad deum acceditur. quam cordis esse
constat non corporis. In futura enim vita deus erit
nobis ita notus. atque conspicuus. ut videatur spiritum
a singulis nobis. hec Augustinus. Sed omnipotens deus ubique
et in omnibus volens providere salutem nostram. unigeni-
tum filium suum in hunc mundum misit. et carnem assumpsit
voluit. ut per passionem et suam mortem. non solum aeterna
damnatione nos redimeret. sed et ut in celesti patria

245
post corporū glificacōne a sensu nū carnis videret in
sua humanitate. et a sensu mentis. hoc est p spm sine
aiam videret in diuinitate. et sic totū hoīem nūm in tei
orē vidēz et extēiorē reficiēt eterna sua suauitate ac bā
ficaret. De hoc habet in tractatu de spiritu et aīa. Vbi
sic dicit. Duo siquidem sensus sunt in homīe. Vnū intē
or et alter exterior. et vterqz bonū suū habet inq̄refiat.
Sensus interior reficit in cōtemplacōne deitatis. Sensus
exterior in cōtemplacōne humanitatis. p̄pterea enī deus
homo factus est. ut homīem totum in se bāficaret. ut
tota cōuersio hominis esset ad ipm. et tota dilectio esset in illo
cum a sensu carnis videret p carnem. et a sensu mentis
p deitatis cōtemplacōne. hoc erit totum bonū hoīs
sue ingredietur siue egredietur foras. ut pascua in suo
creatore inueniret. Pascua foris in carne saluatoris
pascua interius in deitate creatoris. hec m. li. de spū et
anima. Sed et hoc nōndum. q̄ sancta trinitas qm vñ
est deus. a nemīe in hac vita positus cōphēndi potest
In celesti vero patria ab electis et sanctis apte videbitur
ac et cognosceret. De hoc bāis Aug⁹ alloquēdo dūm in
quodam tractatu qui dī speculū sic ait. Quis in hac
vita positus. vel cristallino pectore sufficiat penetrare
tui ipsius trinitatis interna mysteria. Quō p̄ et fili⁹ et
spūs sanctus tres p̄sone estis et vna natūa. Quō tu p̄
dicens ingemtus. filius gemtus. spūs scūs nec ingem
tus nec gemtus sed procedens dicit. Quō filius de te p̄
natus est. spūs scūs de te procedit et filio. Quō filius
nascendo non p̄cedit. spūs scūs p̄cedendo non nascitur
Quō filius non de se sed de te est. nec tamē tu es pos
terior de quo est. Quō spūs sanctus de te procedit et fi
lio. nec tū a vobis p̄scindit. a quibus procedit. Quō
tria vñ estis et vñ trā. Quō inuicem relatiue tria
estis essēcialit vñ. Quō trm⁹ et vñs deus vbiqz es
et non particulatū vbiqz est. sed vbiqz totus. vbiqz p̄s
sine situ et motu et loco. Quis ita ita rogo consideret
quis hec cōphēndat q̄ntalibz probitate vel scā p̄dit?

hoc tamē in spe promissionis repositū est. quia vide
bimur te dñe. et tanto vniūsq; pspiciamus. qūto
hic virent purius. Quia mūdi corde teste scriptum
Semini videbūt. aperte namq; videbimur aucta mentis
iam deterfa caligine quō filius qui oriendū est tibi o
pater. de quo onē subsequēs non est. et quō spiritus
amborū qui p pessionem pduat. a nobis pferuntur
non pñtur. Quō et vniū dñi sibi lētra et lētra mūdi
sibi lētra estis vniū. Vniū em dñitas ad patefām nobis
tue maiestatis spēm purum amantis mētiū mētiū
mētiū subleuabit. Que mūdi visio nūc fide mētiū
atur. sed tūc in specie pfiat. Non em ibi vllis mētiū
gebimur mysterijs. cum facie ad faciem videbimur te.
Quia nos tūc latere non poterit. qñ tu dñe nra vita
vniūcū te nobis clara visione mētiūabis hec Aug.
Considerandū ēd. qd in illa celesti patria vniūsq;
mercedem pnam accipiet. sedm suū laborem ac
meritū. quia qūto quis in pñta vita fuerit vtiūosior
et in caritate dei pfectior. tanto eius glōria mēterna
retribucōne erit copiosior. De hoc bñs gē. nra mētiū
mōp. sup illud dñi. parui et magni ibi sūt sicut.
Quia in hac vita nobis est disarcio operum. erit illa
pauldubio disarcio dignitatū. Vt quo hic alius aliu
retribucōne tūscendat. Vnde in ewngelio veritas dicit.
In domo patris mei mansiones multe sūt. Sed in eis
multis mansiombus. erit nra retribucōnū dñi sūt
concor. quia tanta vis in illa pace nos soat. Vt qd
in se quisq; non accepit. hoc se accepisse in alio exultet
Erit em cūctis bñtudo leticie. qmuis non vna sit oib;
sublimitas vite. hec gē. Circa qd nōndū. qd tres sūt
status sublimēs hōm. quibus aureola debet. Aureola
aūt est mentis speciale gaudiū. Venēs exope pñlle
ti et priuilegiato. Tribus ergo generib; hōm Vt pñc
tū est debet aureola. videlz martirib; virginitatib; et
pñicatorib; quod patet multiplica rāone. primo
ex opib; excellentissimis triū vniū aīe. Excellētissim

aut opus rationabilis est predicatio veritatis. Et excel
lentissimum opus concupisibilis. est observatio casti
tatis virginialis. Et excellentissimum opus irascibilis est
passio mortis. Unde patet quod predicatoribus et martiri
bus et virginibus debetur aureola. Sed patet horum
numerus ex hostibus. quos per pugnas magnificas
vincunt. qui sunt mundus. caro. demonia. martires ei
vincunt mundum. virgines carnem. predicatores dyabolum.
Tercio patet predicatorum triplicium passionum. Sunt enim
passiones innate. illate et in cordibus alienis. Sed pas
siones innatas superant virgines. Illatas vero martires.
Illas autem que sunt in alienis cordibus vincunt predicatorum.
Existis igitur colligere possumus quod tres sunt gradus excel
lentis perfectionis sanctorum. quibus debetur aureola et su
mmum. secundum effectum gratie. causante mentium excellen
tis premij gratie. penes summe arduum tamen virum anime
ut premissum est. que sunt. rationabilis. irascibilis
et concupisibilis. exercitum namque premij excellent
quantum ad summe arduum virtutis concupisibilis est virginalis
continentia. cui debetur aureola virginum. propter singularem
victoriam. quam de carne obtinet. contra quam continue
bellum gerit. a minus est vidue vel continentes post pe
ccatum pugnet contra carnem. perfectius tamen virgines
triumphant. quia nobilissimum genus victorie est nunquam
cessisse hosti. exercitum vero quantum ad summe arduum
virtutis rationabilis est predicatoris doctrina. cui debetur
aureola predicatorum. quia perfectissima victoria contra dy
abolum obtinet. qui non solum aliquis dyabolo repug
nanti non cedit. sed et cum de regno illius expellit
non a se solum. sed et ab aliis. exercitum vero quantum
ad summe arduum virtutis irascibilis est pro christo passio
nem et mortis tolerantia cui debetur aureola martirum
que est summa. quia secundum gradum ad magnam claritatem que
in regno christi aspirat. per effusionem sanguinis perveniuntur
Nam inter omnes passiones illatas externis. preter
more tenet locum. Non solum autem hi sancti qui has

progenies a dño consecuti sūt. Verp eccl omēs bñ
et electi. cui⁹ cūq; status sūt. qui post resurrectionem
et finale iudiciū ad celestem glām assumēt. gaude
bunt inenarrabili iocūditate metū. Gaudebūt inqñ
sup se de dei visione. infra se de celi et aliar⁹ creatūrū
corpabili pulchritudinē. intra se de corpis et anime
glorificatione. extra se de angelor⁹ et homin⁹ societate.
De hac etna felicitate. beatus Aug⁹ sic dicit. O vita vitalis.
dulcis et amabilis. vbi summa securitas. secura tñquil
litas. tñquilla iocūditas. iocūda felicitas. felix et mēta
eterna bñtudo et bñ vita sine fine. et visio atq; laudatō
dei. Ibi affluēcia diuinar⁹. influēcia deliciar⁹. cōfluēcia
om̄ bonor⁹. hec Aug⁹. Ad has delicias tam felices et ad
refectionē tam desiderabilem. quā deus pparauit suis
electis beatus est qui puenit. quia ibi xps dei fili⁹
etnas epulas illis mīstrabit. De hac munifica refectōe
bñs bñh⁹ sic ait. O munitio amabilis. o refectio desi
derabilis. o inebriatio exoptabilis. vbi dapifer est dei
filius. p̄merna spūs scūs. vbi m̄habitacōe scā mū
et vngō incommēta transit et mīstrat discipulib⁹
hec bñh⁹. De p̄mio eccl ac felicitate eterne patrie. idem
bñs bñh⁹ in tractatu de miseria homin⁹ sic dicit. p̄mū
est videre deum. viuere cum deo. viuere de deo. esse cum
deo. esse in deo. qui erit om̄ia in om̄ibus. habere deum
qui est sumū bonū. et vbi est sumū bonū. ibi est sū
ma felicitas. sūma iocūditas. vera libertas. perfecta
citas. eterna securitas. et secura et̄nitas. Ibi est vca
leticia plena sciēcia. et om̄is pulchritudo et bñtudo
vita p̄hemis. requies et cōcordia dulcis. Sic cum deo
beatus erit. in cui⁹ consciā p̄m̄ inmentū non fuerit
videbit em̄ eum ad volūtātē. habebit ad voluptatē.
fructur ad iocūditatē. mēntate vigeat. inuentate
fulgeat. in bonitate gaudeat. Sicut habebit p̄ma
nēdi et̄nitate sic cognoscendi facultatē. et requiescendi
securitatē. Cuius siquidem erit illi⁹ sancte ciuitatis.
cuius angeli sūt ciues. o ciuitas celestis mansio. scā

patra. totum cōtinēs quod delectat. plus sine murmurē
incole quieti. hominēs nullā indigentiā habētes. O qm̄
gloriosa dicta sūt & te cūctas dei. Sicut letantiū om̄.
habitacō est in te. om̄es letant̄ in dō. cui⁹ aspectus pul
cher et facies decora. eloquiū dulce. Selectabilis est ad
videndum. suavis ad habēdum. Dulcis ad p̄ficiendum
Ip̄e p̄ se placet. et p̄ se suffiat ad mentū. suffiat ad p̄mū
nec extra illum quidq̄m aliud querit̄ quia totū in illo
muenit̄. quidq̄ desideratur. Semp̄ libet illum aspiciere
semp̄ habere. semp̄ in illo delectari. et in illo p̄fici. In illo
clarificat̄ intellectus. et purificat̄ affectus. ad cognoscē
dam. et ad diligendam veritatem. et hoc est totum bo
nū hominis nosse vidēz et amare creatore suū. Vatabi
m̄lem et videbim⁹ qm̄ dulcis est dñs. et q̄m magnam m̄liti
dō dulcedinis eius. Cognoscem⁹ patris potentia. fili
sapiam. spūs sancti benignissimā demētiā. et ita ha
bemus illius summe trinitat̄ noticiā. hec erūt summa
illius felicitatis. qm̄ intelliget̄ in suo p̄rio esse sinceram
divinitas. cōprehēdet̄ in cōprehensibilis trinitas. pate
būt archana divinitatis. videbit̄ et amabit̄ deus. et
hec visio et dilectio. totū cor hoīs implens et saans.
totum erūt illius b̄itudinis cōsummacio. Unde erūt om̄
lingua inbilatio in defessa. Unus affectus amor et̄nis
patebit veritas implebit caritas. et erūt integra corpus
et anime societas. fulgebit sicut sol hūanitas gl̄ifica
ta. quia erūt concors carnis et spūs caritas. Angelorū
et hominū vñū erūt gaudiū. vñū colloquiū vñū cōmuni
tatiōn laguebit amor. non liq̄fiet dilectio. p̄nab⁹ om̄
bus bonis nulla erūt dilacōis afflictō. qm̄ b̄ificata di
vine maiestatis p̄nāa om̄ibus erūt om̄ia. In torrente
illius voluptatis. nichil appetet vltra accumulata sa
cietas. Vbi et̄na erūt felicitas superemmes gl̄ia. sup̄ha
būdās leticia. hec b̄ib⁹. Cum igit̄ hominēs sint p̄ven
turi ad celestem patriā. et similes effecturi angelis
dei. cognū est ut de amore illorū quo et̄nalit̄ ferunt̄
in dēmy. aliquid videam⁹. et q̄m ius similes act⁹ caritat⁹

nequaquam nos exerce in hac vita possim. tamen imitari
eos aliquantulum. quantum nostra fragilitas permittit in dei amo
re studeamus. De hoc primo sciendum. quod amoris divini an
gelorum intelligere oportet immutabile. qui est super men
tem et desiderium incommutabile in aliud et irremissibi
le a proprio fervore contemplationis divine. et per excessum omnis
substantie in solos sponsi amplexus tendunt. et
nulla anxietate afflicti. Ut accidit in desideriis carna
lium desideriorum vel voluptatum. quas appetit plenus
est anxietate et penitentia. propter quod ipsi angeli pure
et singulariter deum desiderant. et nichil est. quod eos
possit ab eius amore revocare vel retardare. Et quia
deus semper est uniformis. equaliter bonus et pulch
er et quia ipse in se habet simplicissime omnem spem
desiderabilem. Ut sapientiam bonitatem pulchritudinem
eternitatem. omnipotentiam. et secundum omnia hec est totus desi
derabilis. Ideo plenarie intine et irrevocabili in se
trahit. omnium suorum comprehensivum desideria omnia. Unde
angeli ex rationis humilitate. sciunt id quod appetunt
super omnia esse desiderabile. Ideo amore puro. et non
in aliud tendente. in illud summum bonum intendunt ita
fortiter et inavertibiliter. quod ista intentio a nulla pote
ria interdicti potest. vel impeditur. **E**t notandum quod in sa
cra scripta non inveniuntur gradus amoris angelici di
stincte esse traditos. nisi de seraphim. De quorum amore
divinus capitulo vii. angelice ferme pte ponit quatuor
gradus sine proprietates ita. scilicet. mobile semper eorum circa
Summa. et incessabile et calidum et acutum. et super
ferendum et cetera. Vbi dicitur glossa. Interpretatio autem huius nominis
Seraphim. scilicet incendentes vel calefactores. iuxta natura
les proprietates ignis qui incendit et calefacit nobis
significat sempiternam mobilitatem subiectam illius ita divina
et incessabilitatem et caliditatem et acutum. et excellentem
fervorem sempiternae motionis eorum in deum. que
attentissima est et irremissibilis. et in aliud deside
rabile nunquam declinans. hec verba sunt occultissima

24
Deo lincomens comētator exponēs ea. sic dicit. Ad hos
em dei formes habet tam excelsos. et a nra infimie
longinqs. et visu nro tam absconditos exponēdos
omo mōres sum? Versimile est em hoc esse de archa
mo verbis. que paulus in raptu suo audiuit. que licet
non licet homini loqui. hoc tamē dponisio qī specia
lissimo discipulo. et qī celesti cōm locutus est. que iste
ut estimo nō comūit omnibus. sed puritate intelligen
cie. et diuinis illuācōibus. et grā privilegiatis ac p
hoc ut supra hominem eleuatis dēreuit cōicere. hec
lincomens. Prima igit ppietas vel gradus sem
phui amoris scdm dponisū est semp mobile. De q
comētator lincomens. et hugo comentator ibidem
cōcordit dicit. q auctor volens manifestare ppieta
tes amoris quo feruet semphim. sicut ea signauit
pignem. sic corp dei formes hitus signauit pignis
ppietates. Igms namq ppietates sunt sempiterna
non mērupta mobilitas. caliditas acumē penet
tinū acutū et sup feruidum. Eandem igit ppietate
quādiat moas amoris. ut estimo. signat actionē
id est amacionē non mēruptam. nec finitā quiete
vel pausacione ab agendo. Que em alia esse potest
amoris sp moas. nisi semp actualis celestib sub
stancys. non sicut in nobis quq quiescat aut finit
sed sempitne agit existēs itēta ut nō desistat aliqu
ab agendi moacione. ac p hanc intentionē irremis
sibilis ab amandi intentione. et inēdlimabilis seu
inflexibilis ab amando ordmate amatiū. et inēdi
nabile ad aliud aliquid in ordmate amandū. De hoc
et glo. sup eodē vn cap. celestis hierarchie sic dicit.
Qma igit deus caritas est. et qm caritas ex deo est
homo aut et angelus ad ymaginē dei facti sūt
Q si ista dilectio defuerit. totius ymaginis species
figura q soluet. Qm ergo deus caritas est. nichilq
est apud deum caritate pretiosius. ea aut caritate
maxime viget pimus ordo angelorū vñ et semphim

id est ardentes appellantur. Interpretatio igitur nominis
Seraphim insinuat mobile semper eorum. id est. quia
semper mouetur circa diuinum. Nam inquit flagrant et
ardent ineffabili dulcedine diuini amoris. et circa
dilectionis eius affectum. est quodam delectabili
mouetur. mobile ergo eorum diuinum vehemensissimi amo-
ris insinuat. Unde et ipsum nomen eorum. de quo nunc
seruio est Seraphim. id est. incendium dicitur. Nam et
de ipso omnium auctore scriptum est. Deus inquit ignis con-
sumens est. Deus quippe ignis dicitur. quia flammis
amoris sui mentes quas replet incendit. Et Sera-
phim idcirco dicitur incendium. quoniam hec potestates ei proxi-
me supra ceteros inestimabilis dilectionis eius ig-
ne succense sunt. hec gloria. **¶** Secunda proprietas vel gra-
dus Seraphim amoris est incessabile vel infini-
bile. et hec proprietas amoris differt anima. sicut dicit
commentator incommensurabile et reddit rationem. dicens. hec
propertate semper mobile tollit. interruptionem motus
in amotione et hoc adiunctum incessabile et infini-
bile tollit terminacionem in duracione. vel forte per hoc quod
dicit auctor incessabile vel infimbile intendit ex-
primere hanc proprietatem amoris. ad similitudinem
proprietatis ignis. **¶** Quod sicut ignis non habet termi-
num in agendo. dum inuenit auctam materiam in
qua potest accendi. sed semper crescit in maius. Sic
amor et eius actio non habet terminum in agendo dum inuenit
materiam auctam in qua possit transire. Deus
autem infinitus est. quia infinite potencie. sapientie
bonitatis. iusticie misericordie. **¶** De ipso dicitur.
Igitur amor in ipsum transiens semper inuenit auctam
materiam. in quantum naturaliter aptus natus est transire
et ignis qui est amor aptus natus accendi. Amor
igitur et amoris motio in diuina terminum non
habet in agendo. Signatur ergo per mobile semper
sempiternitas prius interruptionem et duracionis inter-
minacionem. **¶** Incessabile vero seu infimbile amor

247
et amocione signat augmētābilitas primās tūmū
augmētacōis seu intensiōis. et magnitudinis
ut verus est consuetus sermo quo dicitur. modus amā
di deum. est qd sit sine modo et mensura. Unde mo
do illorū spiritū sūme diuinitati appropinquatū in
cessabilis dicitur et intenta et intima et inflexibilis
quia a se per amoris desiderū indeum tendens. et ino
bilis semp est. ut nūqū in se subsistat. et intenta ut
in illum pergat. et intima. ut ad exteriora non ef
fluat. et inflexibilis ut ad aliud extra ipm. et pte
ipm non diuertat. mobile namq ad inquisitionē
eritat. incessabile vero ad pseuerantiā consummat. h
lincomēs. Tercia pprietas vel gradus Seraphin
amoris est calidū. nam caritas corū fragesce nescit.
quia tam validū amoris igne calent. ut nūqū in
eis hebetudo mentis locum habeat. qā. ipi tam fer
uent. tamq subtiliter diuinitatis amore inflam
mati. illuminationes eius primū suscipiūt. De hoc
calido hugo sic dicit. Tercio etenim loco cōueniē
ponitur calidum. quia sicut mobile precedit. ut
ad inquisitionē eritet et incessabile sequit. ut ad
pseuerantiā confirmet. Ita calidum sequit. ut ad
sensum viuificet. et acutiū ut ad comprehendendū
penetret. et ultimo superferendum sequit. ut ad he
sionē et amplexum quietum manifestet. hec hu
go. De pprietate seu ardore Seraphin. et bñs gē
m omnia sic dicit. Seraphin vocant illa sanctorū
spiritū agmina. que ex singulari ppinquitate cō
ditoris sui incomparabili ardent amore. Seraphin
namq ardentes vel intendentes vocant. que quia
ita deo cōiuncta sūt. ut inter hec et deum nulli alij
spūs inter sint. tanto magis ardent. quāto hūc dia
nius vident. Quorū profecto flamma amor est qā
quo sub alius claritate diuinitatē aspiciūt. eo va
lidius in eius amore flammescūt. hec gē. Et
quia celestis patre spiritus in dei amore sp flagrat

Ideo incessanter gustant. quoniam suavis est dominus?
Nam prout dicit Richardus. Amor est dulcedo saporis intum. Unde quanto quis ardentius amat. tanto suavius gustat. et cingulum quo cingitur amor est gaudium spei. quia ubi amor ibi spes. et ubi spiritualis dilectio. ibi est gaudium. Et notandum quod gaudium et desiderium beatorum spirituum est ineffabile et eternum. quorum et desiderium est sine labore quia desiderium satietas conuertit. et satiant sine fastidio. quia illa satietas ex desiderio semper accendit. Est itaque eis delectabiliter impressa. sitis similis atque satietas longe abest a siti satietas longe a satietate fastidium. quia et scientes satiant. et satiati sicut.

Quarta proprietatis vel gradus Seraphici amoris est acutum. quod exponens hugo comestator sic dicit. Acutum sicut quedam impetum amoris. et vehementiam ardentis desiderii et penetrantis. Ut ibi sit ubi est ipse quod amatur cum ipso et in ipso. Ut non solum ab illo calidum sit. sed transeat acutum in ipsum. poterat enim calidum esse. et quasi de longe calefieri. cui hoc satis esset amare. Sed non erat iste amor perfectus nisi acutum faceret sibi. et transiret omnia et penetraret. donec ad dilectum perveniret. Immo potius ad dilectum iret. Si enim in dilectum non vadis. adhuc fons amas. nec acutum habes. dicens sed ebes et torpens diuisus es manes extra et alius. et vnum cum illo non efficiens. Amor autem vnum te vult facere cum ipso. et idcirco penetrat et appropinquat quantum potest ad vnum ipsum. Vnde propheta ait. Ubi erat impetus spiritus illuc gradientibus. Impetus acutum est. acutum vero non quiescat. donec intret et penetret. et dicat. tenui eum nec dimittam. donec introducam eum in domum matris mee. et in cubiculum gemarum mee. Tunc enim ipse ad te ingreditur. quando amoris illius cor tuum penetrat. et ad intimum

cordis tui. dilectio illius peruenit. Igitur tu ipsum ad
te introducto non solum in domum tuam. quia hoc
non est magnū magne dilectioni. nisi usque ad tala-
rium perueniat. et cubiculum ingrediatur. et usque
ad interiora penetret. et in intus tuis requiescat.
Acutum ergo penetrat omnia. et impetum sequens
ardentis desiderii sui. nec dissimulare valens. donec
ad amatum perueniat. et eo ipso amplius ad huc
faciens intrare ad ipsum. et esse cum ipso et tam prope
si fieri possit hoc idem ipsum sit quod ipse. Numquid
non acutum valde est. hec omnia penetrare. et ad in-
tima intrare. nec repelli posse. aliqua virtute. donec
perueniat ubi amat. Quis inquit apertus separet
nos a caritate christi. persequimur an fames. an gla-
dus. et cetera multa. que impedimento esse potuissent
si dilectionem obstitissent. Dilectio autem quia acutum
habuit teneri non potuit. sed pertransiit. et pene-
travit euadens libere. et currens ad desiderium suum.
hec hugo. Quanta proprietate seu gradus Seraphici
amoris est superferendum. quod lincomeus exponens
primo ostendit. quid sit ferendum. et quid sit super-
ferendum. dicit ergo sic. Feruere dicuntur. que impresso
calore sursum supra se ferunt. et proprio pondere in se
revertunt. huiusmodi supra se eleuationis. et in se relapsus
vicissitudinane feruere dicuntur. Sancti itaque viri qui
ex accepta spiritus sancti gratia supra se efferunt. inde
ex proprio pondere revertunt in se ab actuali. supra se
eleuatione hec vicissitudinantes possunt cognate dici
spiritui feruentes. et qui in hoc supereminet superferendi
sunt. Sed questio oritur. Si angeli quorum amor desinit
in deum non tepescat aut remittit. aut aliquo decli-
nat ab ipso. quomodo dicantur feruentes. et si ferue-
tes dicantur non possunt. quomodo superferendi dicuntur. Res-
pondet lincomeus. quod potest dici. quod sicut dei cognatio
in se est velut matris. et cognatio ipsius in creaturis
est velut vespe. Sic amor in se est eleuatio. et

amor ipius in creaturis est depressior. et in hoc
utroque ipius amore se se naturaliter ad invicem con
sequente quasi quedam dissimulatio fervor est
spiritualis cuius eminentia est esse interminis possibilis
sibi intensione. Vel forte potest dici. quod amor. quo
deum angeli amplexantur. superfervidus est. qui in
tensus ad summum non lentescit. neque remittitur. sed
immobiliter prestat intensione sue summitate. hec
lincomiensis. Hugo vero commentator. exponens
predictum verbum. scilicet. superfervidum. dicit. Ammo
net nos hec res aliquod minus cogitare de superfer
vido quam de calido vel acuto. Nostis enim quomodo
id quod fervet. quadam calore. et incendio sui vio
lencia iactatur extra se. totaliterque supra se. et facit
motionem magnam in visibili estuacione. quod enim
prius acutum fuit in dilectione obsequencia omnia pe
netras superfervidum fit iam buliens in seipso stare
non valens. Acutum enim amoris est. cum omnia trans
cendendo despiciat. Superfervidum autem. cum eadem se ipsum
contempnendo relinquit. Nam ille qui hoc solum ap
petit quod amat. in illius compactione est semet
ipsum despiciat qui amat. Neque enim vere illud solum
appetere. si vel seipsum cum illo amaret. Non autem hoc
facere potest. nisi magna et singularis dilectione. Ut
pre amore illius quod solum diligit. ille est qui amat
quodammodo a seipso despiciat. Fit ergo miro modo
ut dum per dilectionis ignem in illum sus tollit. qui
est supra se per divinum amoris expellatur. et creatur a se
et homo ergo fervet. et quomodo bulit coram. qui post
preceptum superni amoris ignem. dum in illum solum
qui sursum est appetendum fertur cogitatione et desi
derio extra se projicitur. et supra se elevatur. nec
se cogitat. Dum illum solum amat. hec hugo.
¶ Et notandum prout dicit glossa. super eodem septimo
capitulo celestis hierarchie. quod quanto Seraphim dicimus
claritatem dei aspiciunt. tanto manifestius que in circa

287
tuna fuit penetrabilis vident. Aspicientes enim maritū spū
tum omnia continent omnia in eius visione conspiciunt
Nam luce visionis intime mentis laxatur finis. tū
q; in dei lumine rapit sup se in interionib; ampliatur
tantūq; expanditur in deo ut angusta sit ei omnis crea
tura. Non solum aut Seraphim. sed et quicūq; sancti
in illa celesti patria omnipotentis dei claritate vident.
nullo modo credendum est quia foris sit aliquid quod
ignorēt. quia quilibet parū de luce creatoris aspexe
runt. Breue fit eis omne quod creatum est. Namq; in
deo rapti. Videre sine difficultate possunt. omne quod
infra deum est. Cum ergo facultas hec omnibus sit
denum timentibus Seraphim tamē eam specialit; ob
tinet. sicut et omēs angelia spūs amore creatoris comu
niter ardent. et tamē ppter incomparabilem caritatis
ardorem Seraphim ardentes dicunt. quia gloria quā
dia deestimari possit. diuino ardent amore hec glō.
Q; aut beati spūtes videntes deum penetrēt et vide
ant omnia que sunt in creatura. Etā beatus bñh; de hoc
sic dicit. Celestis itaq; illius curie lapides diu. ac
racionabiles. videlz angelia spūs. diuinis intersūt
consilijs. et trinitatis mysteria norunt. audiuntq;
verba ineffabilia. que non licet homin loqui. Quā
to enim plus vident. tanto plus intelligunt. et quā
to plus cognoscūt. tanto plus diligunt. Verum du
plicia coherent sibi lapides illi glutinio cognitiōis
plene et perfecte dilectionis. Tanto siquidem maiore
dilectione ad se inuicem copulant. quāto ipi dilectōi
que deus est viciniores assistunt. Sed nec ulla sepa
re eos ab inuicem suspitio potest. Vbi nichil omnino
quod sit in altero alterū latere patitur. penetrans
omnia radice veritatis. Quomā qui adheret deo
vniuersus est spiritus cum eo. Nichil dubium est. quin per
fecte adherentes ei beati spūtes cum eo piter. et in eo
penetrent vniuersa. hec bñh; ubi etiā notandum
q non solum hec proprietates quas describit dyonysius.

videlz mobile incessabile. calidum acutum et super
feruidum pment ad Seraphim. Verum et ad omnes
spiritus celestes. qui perferuntur visione dei. quia
et ipsi mouentur sine cessacione et intermissione in a
morem sui creatoris. et hoc acute et feruent. no
tamen equali modo. quia digniores et magis pro
pinquiores deo. pro ut sunt Seraphim. et ceteri or
dines sublimiores angelorum. secundum suam dignitatem
et excellenciam quam a deo habent feruentius secundum
plus et minus. et ardentius ferunt in sui conditoris
felicissimum amorem. hoc idem intelligendum est et
de omnibus sanctis et beatis. qui post resurrectionem
generalem. et glorificationem corporum. ad eternam
gloriam sunt peruenturi. Nam et ipsi secundum plus et
minus pro ut in propria vita fuerunt virtuosiores
et in caritate dei feruentiores monebuntur et ferentur
incessanter et sine intermissione. absque omni ob
staculo et impedimento eternaliter in amore dei
ac cum angelicis spiritibus. eternam illam felicia
tatem possidebunt. Sic igitur habemus de gradibus
et proprietate Seraphica amoris. pro ut per doctores
dicta potuit. Et quoniam multa de gaudio celestis
patris in sacra scriptura habeantur. et per doctores sac
tos in diuersis libris ac tractatibus ponantur. nullo
modo tamen illa ineffabilia bona pro ut debeat
sunt aliquo sermone explicari possunt. Nec est
minimum gaudium quod beate anime in celesti regno
possident. aliquis in propria vita positus intelligere
potest. quanto minus verbis enarrare. Unde beatus
Augustinus desiderans scire gloriam beatorum animarum
de hoc volebat scabere epistolam beato Hieronimo qui
iam fuerat egressus de corpore. et celestibus gau
diis sociatus. quid de hac materia sentiret. ab eodem
sancto viro. videlz beato Hieronimo in visione mirifi
ca habuit informationem super hoc et responsum
De hac visione et responso idem beatus Augustinus

in epla ad Celsium sic dicit. Sum ypone in cella mea
quiescerem amde cogitans. qualis in esset animab?
beatorū qui cum xpō gaudent. glorie et leticia qūa
tas. cupiens inde ex hac materia breuem componere
tractatum. carta calamo pugillari qz in manibus
susceptis breuem vellem scribere eplam sanctissimo
seronimo destinandam. Ut quidq ex hoc sentiret res.
ponderet. Sacram enim in tam difficili questione a
nullo alio viuencū me posse euidentius edoceri. Cum
qz iam scribens salutacionis exordium seronimo in
effabile lumen subito mris inuisum temporibus mris
qz liguis nūme declarandum cū ineffabili mandica
qz odorū dñi fragrantia. cellulam in qua stabam
intrauit iam hora completoria. Inter hec autē meis
in me perstreptentibus cogitationibus. quid hoc esset
Sed huc hec dicens verba vox emicuit. Augustine Au
gustine Augustine quid queris. Putas ne breui immit
tere vastulo mare totum. breui includere pugillo ter
rarū orbem. celum firmare. ne vsitatos exerceat cur
sus. Que oculus nullius hominū videre potuit. tuus
videbit. Que aures nulla per sonū hausit. audiet tua
Que cor humanū nullatenus intellexit. nec eadē co
gitauit. existimas te posse intelligere. Infinita rei quis
erit fūis. infinita qua mensura metieris. potius to
tum mare in artissimo potius clauderes vastulo. po
tius terrarū orbem paruulus teneret pugillus. po
tius a motu continuo celum desisteret. qm gaudiorū
et glorie. quibus beatorū anime sine fine potuit.
minorem intelligeres particulam. nisi vā ego expi
encia doceres. Sis aure ad huc breue tempus spaciū
impossibilia facere ne coneris. donec impleat tuus
vite cursus. hic non queris que non alibi. nisi quo
tam felicit pperas inmensa possunt. hic sachage
talía exerce opera. Ut postmodum ibi. que hic aliq
liter cupis. totaliter in eternum habeas. inde qui in
trauit nullatenus exiit. Hec verba seronimi. ad

Augustini. Beatus etiam Bñ² enumeratis qui
huiusmodi gaudys celestis patrie ultimo cōcludit. neq̃
qm̃ posse illa in cor hominis ascendere ita. dicens. Omnes
habitatores celestis ierlm̃ letissimi et iocūdi. quia leticia
sempiterna super capita eorum. gaudiū et exultacōm
obtinebunt. Non erit ibi mors neq̃ luctus neq̃ flē
tus. neq̃ dolor. neq̃ lagnor. sed nec fenu. nec terror
hostiū. sed vna vox letancū. et vnus ardor cordum.
O qm̃ securi. quia sedent omēs in pulchritudine pa
cie. et in tabernaculis fiducie. et requie opulenti.
O opulencia nimis multa et eternitas. Quidq̃ de
lectat ad votum ad est. quidq̃ contrariat procul ab
est. Ibi sonant ingiter organa sanctorū. Ibi dulcis
symphonia resonat musicorum. Ibi angeli et ar
changeli ymniū deo decantant. ante thronum dei.
Ipse enim deus populo suo est ibi certum exultatio
nis et corona leticie. Ipse eorū merces. Ipse pastor
et pascua. Ibi pascuntur nec fastidiūt. fruuntur
nec deficiūt. sed semper frui magis ac magis siciūt
Est enim eis ipse omnis iocunditas. omnis suauitas.
omnis vbertas. et vt breuiter dicamus est eis omnia
in omnibus. O qm̃ dulcia coram eo resonant can
tica cantacōp. Auditur hinc inde magnus dominus
et laudabilis nimis. et dicamus breuius. Non est
ibi locus vbi non cantetur canticum leticie. et per
omnes vicos eius ab vniuersis dicitur laus. et
honor. et gloria. et benedictio. et omnis gratiarū
actio deo nostro in secula seculorum amen. Hec
vidimus et loquimur. vtiunq̃. quia velut in pabo
lis. Sed ea que in veritate sunt. nec oculi videre.
nec aures audire. nec vniqm̃ in corda hominū as
cendere potuerūt. Hec Bñ². Hec igitur celestis
patrie bona per fidem et caritatem dei. ac cetera vir
tuosa opera acquiri possunt. sed q̃nta sunt estima
ri non possunt. De hoc beatus ang² sic dicit. Ex
tendat anima cupiditatem suam et simi capaciore

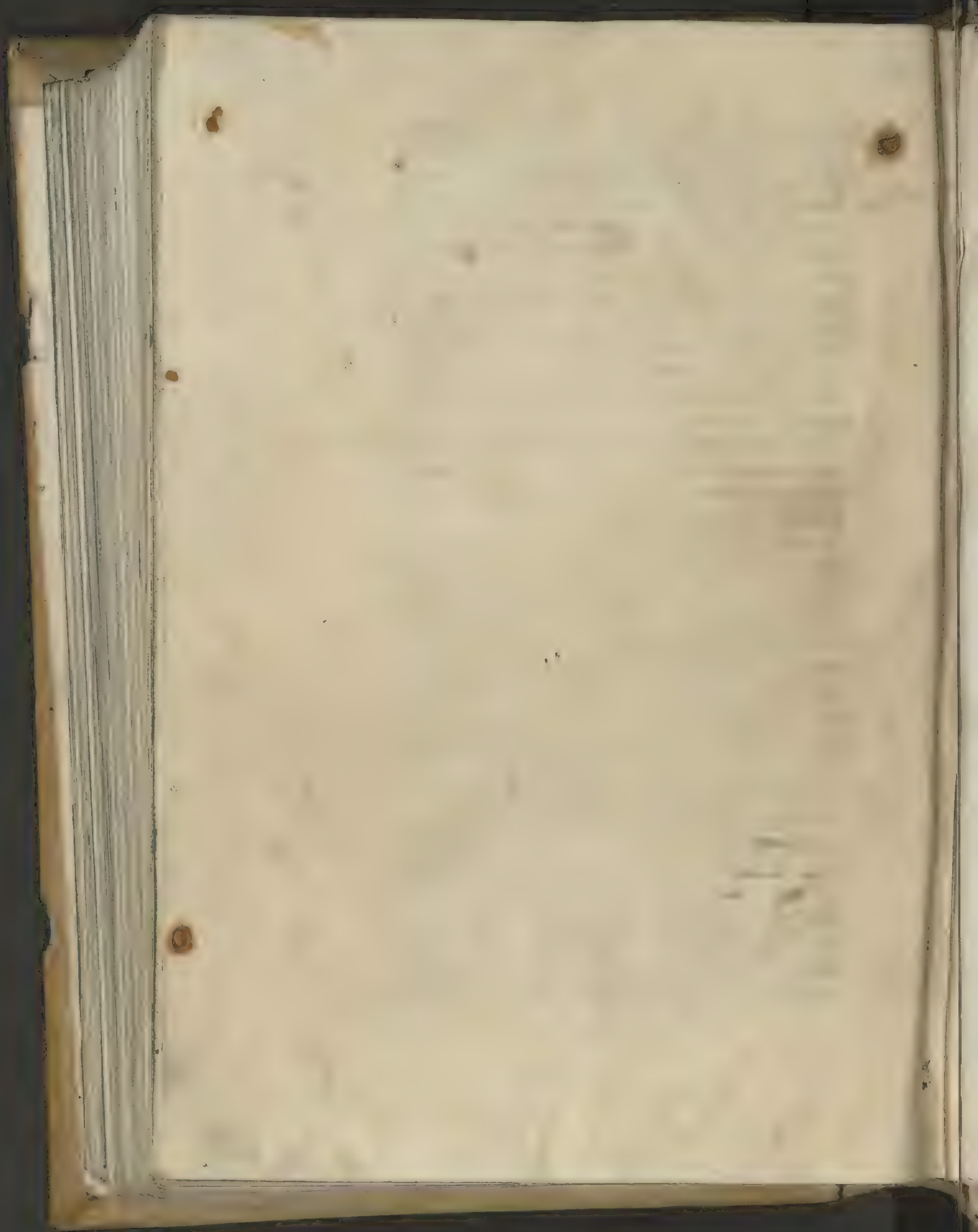
151
querat comprehendere. quod oculus non vidit. nec in
cor hominis ascendit. Desiderari potest. suspirari in
illud potest. cogitari digne et verbis explicari digne
non potest. Quod quibusvis cogita. quod quibusvis exopta.
si esset comprehensibile. Desideret esse laudabile. Et quod
dicimus fide non attingitur. spe non comprehendit.
caritate non capitur. Desideria et vota transgreditur
acquiri potest. estimari non potest. Ibi satiaberis cum
pervenieris. hic te oportet esurire cum peregrinaris.
Et qui modo non gemit peregrinus. non gaudebit
cuius domesticus. O qualis patria. et miseri sunt
peregrinantes ab illa. Suspiramus et suspirio ge
mamur. Ut libertate eius domus inebriati. illam
saltem cordis desiderio attingamus. Quomodo po
tuit lingua sonuit. cetera mente cogitentur. Hec
Aug⁹. Ex istis igitur verbis sanctorum doctorum
colligere possumus. quod gaudium eterne felicitatis nulla
humana ratio comprehendere potest. quanto minus si
mone quis poterit explicare. Ad illa ergo festa celestis
patrie. omni studio ac diligencia. per vite sanctimo
niam unusquisque prout valet. domino coopante de
bet se parare. Nam secundum dictum beati fulgentii
arbores sumus in agro dominico. hoc est in sancta
religione constituti. Deus autem est noster agricola
In qua videlicet religione. et si non possunt omnes
arbores. scilicet omnes fratres seu religiosi equales
fructus afferre. nulla tamen debet in agro dominico
hoc est in sancto ordine sterilis permanere. Unde
laborare debemus omni sollicitudine. ut in statu
incipientium. et vere penitentium. aut in statu profici
entium. vel etiam perfectorum. qui tres status in hoc
tractatu proparte descripti sunt. ante exitum mortis
inveniri valeamus. ut post hanc transitoriam
vitam. ad eternam mansionem. et ad illa ineffabi
lia celestis patrie gaudia pervenire mereamur.
De quibus ineffabilibus gaudiis apostolus ait.

Oculus non vidit. nec aures auduit. nec in cor ho-
minis ascendit. que pparavit deus. his qui dili-
gunt illum. Ad que inenarrabilia bona eterne
glorie perducant nos dominus noster ihesus xpus
Qui cum patre et spiritu sancto. unus sunt et
regnat deus. Per infinita secula seculorum amen. d

Expliat terminus liber allegoriarum. Feria
quinta in octava sanctorum Petri et pauli
Apostolorum. Anno domini millesimo.
Quadragesimo Secundo. p. manus T

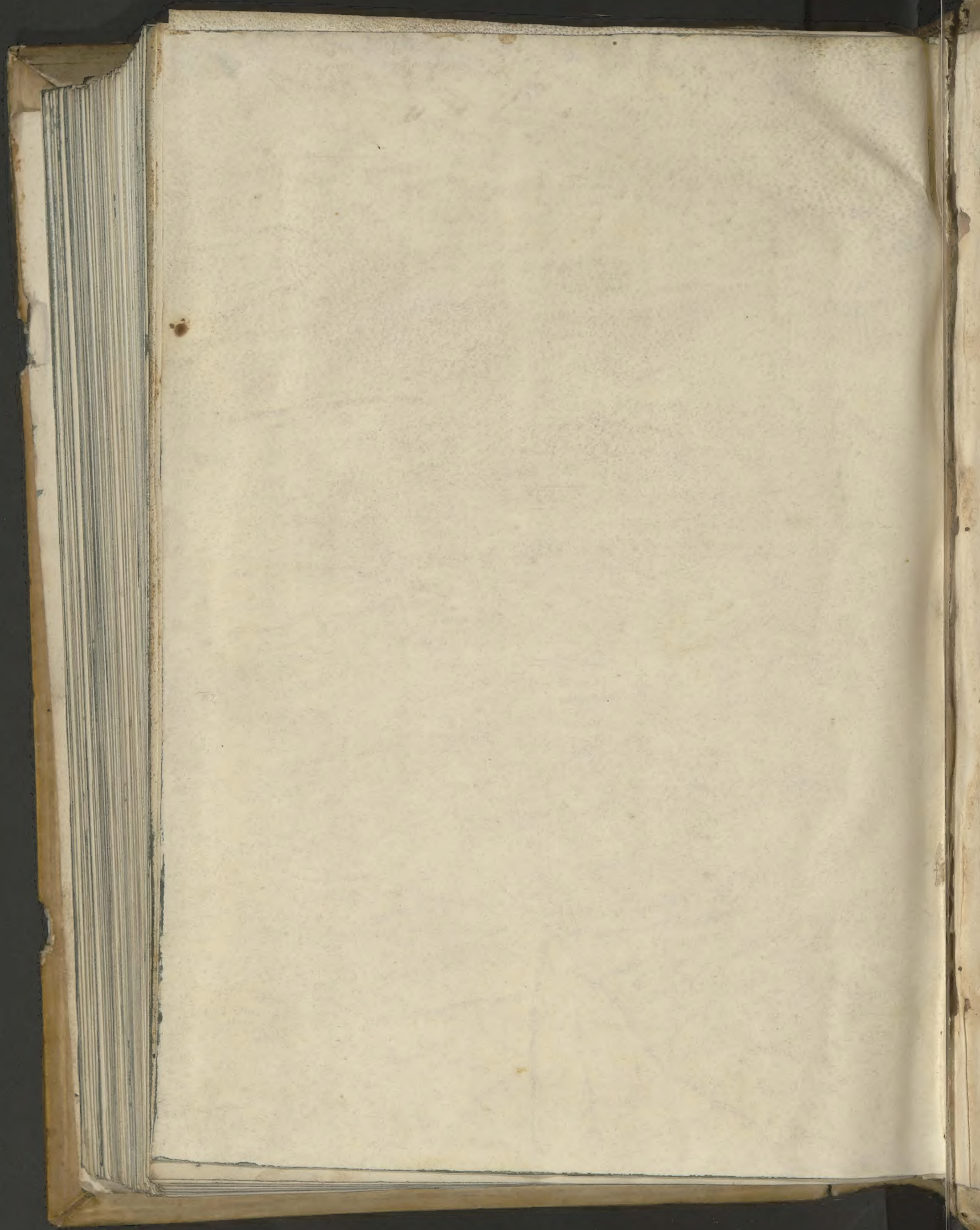

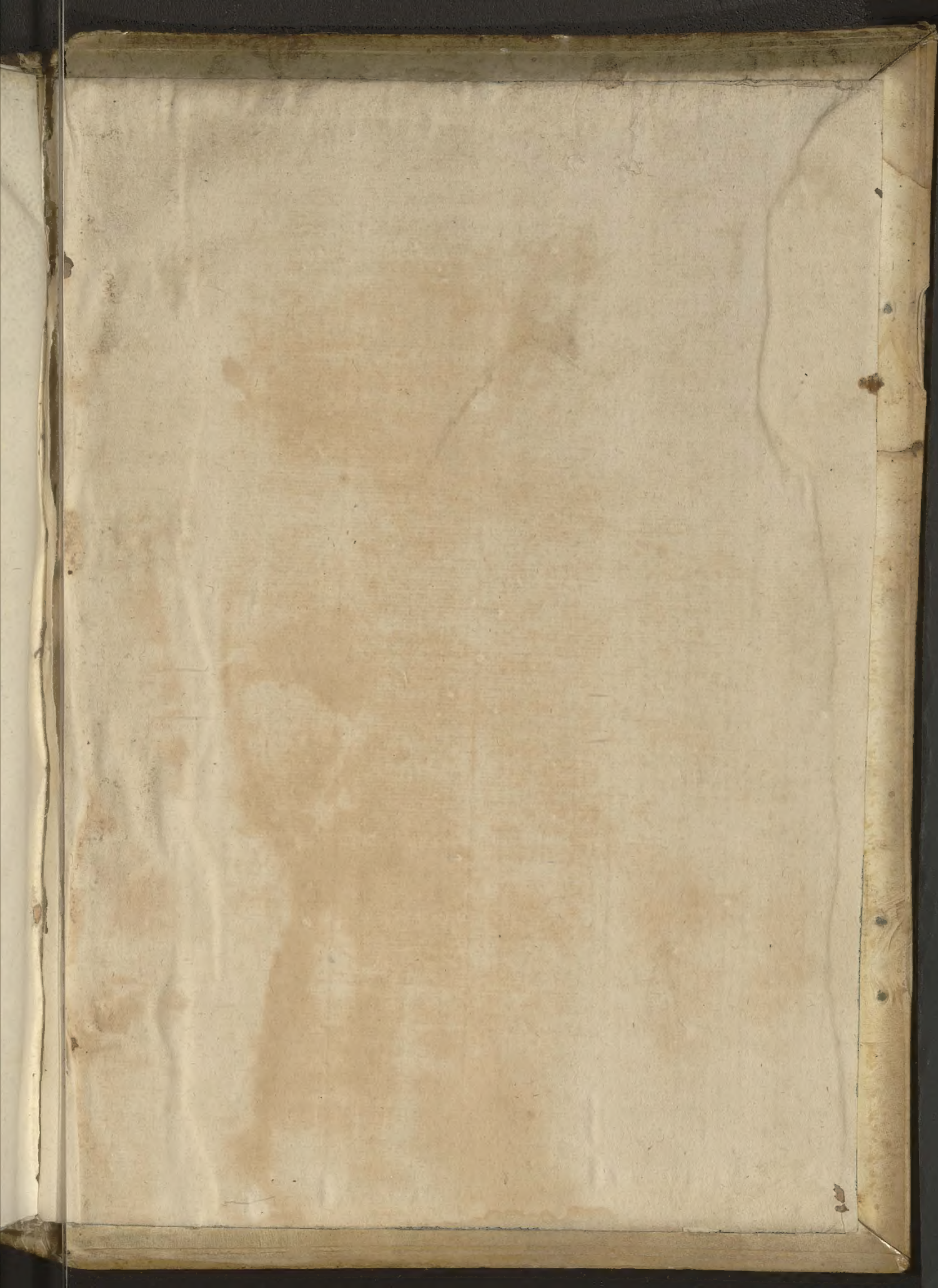

Joannes Bonetbowski

Abbas Gredicensis